

خُطَبَاتُ رَسَائِلِي

از افتادات

فَصِيحُ اللِّسَانِ لِذِيكَ الْبَيَانِ
عَلَامَةُ عَبْدِ الْحَقِّ رَسَائِلِي حَبَابُ حِفْظِ الدِّينِ

جلداول

پسند فرمود

قائد انقلاب قرآنی شیخ القرآن والحديث حضرت

العلامہ مولانا محمد طیب طاہری صاحب

واکبرین اشاعت التوحید والسنہ حفظہم اللہ

مرتب

محمد یعقوب جلسوی عفی عنہ

عالمی تحریک آزادی فلسفہ و سماجی

لاہور 9487699-0315

دَارُ التَّوْحِيدِ وَالسُّنَنِ

الطاهر

تمام فنون کے کتب ہمارے ویب سائٹ اور پلے سٹور سے فری ڈاؤن لوڈ کریں۔ ہم روزانہ کی بنیاد پر اس میں مزید نئے کتب شامل کر رہے ہیں نئے شامل شدہ کتب لیے روزانہ ہمارے پلے سٹور اور ویب سائٹ کو باقاعدگی سے چیک کیا کریں۔

اپنی کتاب کو ہمارے ویب سائٹ پر شائع کرنے کے لیے رابطہ کریں

منطق	خطبات	تفاسیر
معانی	سیرت	احیث
تصوف	تاریخ	فقہ
تقابل ادیان	صرف	سوانح حیات
تجوید	نحو	درس نظامی
نعت	فلسفہ	لغت
تراجم	حکمت	فتاوی
تبلیغ و دعوت	بلاغت	اصلاحی
تمام فنون	مناظرے	آڈیو درس

حُطَاتُ رِبَانِي

إرفادات

فَضِيحُ اللِّسَانِ لِلدِّينِ الْيَتَامِ
عَلَامَةُ عَبْدِ الْحَقِّ رِبَانِي

جلد اول

پسند فرماتا

مفتاحہ قرآن شیعہ اقلیت و المذہب حضرت

العلامہ مولانا محمد طیب طاہری صاحب

والکرمین شاہ اہل حق و سلفہ عظیمہ

مرتب

محمد یعقوب جاسوی عرفی

مختار توحید آباد، ملتان، صوابی
فون: 0315-9487699

کتاب التوحید والسیئہ

الناشر

وَمَا عَلَيْنَا إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ (سورة يس: 17)

جميع الحقوق محفوظة للناس

د کتاب نوم: خطبات رباني

از افادات: فصیح اللسان لذیذ البیان علامہ عبد الحق رباني حفظہ اللہ

مرتب: محمد یعقوب جلسوي عفي عنه

کمپوزنگ و سٹینگ: ابو عبد اللہ ضیاء الرحمن الحنفی (مردان)

جلد نمبر: اول

صفحات: 449

طبع: اول 2020ء بمطابق: ۱۴۴۲ھ

استاکست

دار التَّوْحِيدِ وَالسُّنَّةِ (محلہ توحید آباد، جلسي، صوابي) [رابطہ نمبر: 9487699-0315]

د ميلاویدو نور خایونه

1- اسلامي کتب خانہ عبد الرحمن پلازہ، صوابي

2- مکتبہ حسینیہ شیوہ ادہ، صوابي

د مضامینو فهرست

صفحہ	مضمون
1	پیش لفظ
5	تقریظ
6	تقریظ
7	تقریظ
9	تقریظ
11	عاجزانه درخواست

عذاب قبر... 13

14	امام نووي څه ليکي دي
18	امام بخاري څه باب قانوي
18	امام بخاري څه بل باب قانوي
19	بعضي خلق عقل جلوي
19	د مکي د مشرکانو عقيدہ
20	د عذاب قبر باره کښي د علماء کرامو اقوال
20	(1) علامه ابن کثير څه ليکي
20	(2) علامه نيشاپوري څه ليکي
20	(3) امام رازي څه ليکي
21	(4) علامه قاضي بيضاوي څه ليکي
21	(5) علامه خازن څه ليکي
21	(6) علامه ابو البرکات النسفي الحنفي څه ليکي
21	(7) علامه طبري څه ليکي
21	(8) علامه قرطبي څه ليکي
22	(9) علامه آلوسي څه ليکي
22	(10) علامه ابن جزئي څه ليکي
22	(11) امام ابو بکر جصاص څه ليکي
23	علامه ابن ابي العز حنفي څه ليکي
24	احاديث مبارکه د عذاب قبر باره کښي
24	(1) اول راويت
25	(2) دريم روايت
26	په دي حديث کښي چند خبري دي
27	مولا نارشد احمد گنگوږي څه ليکي دي

- 27 دریمہ خبرہ تو غلطہ نظریہ۔
- 27 اصل خبرہ نا ده
- 28 (3) دریم روایت
- 29 (4) خلوم روایت
- 29 (5) پنجم روایت
- 30 د سیدنا عثمان رضی اللہ عنہ حالت د قبر قریدویہ وخت کنہی واقعہ
- 31 (6) شہرم روایت
- 31 (7) اووم روایت
- 33 (8) آتم روایت
- 35 (9) نهم روایت
- 36

زنا کئے کبیرہ دہ۔ 38

- 39 د اسلام د راتلونہ مخکنی زنا قبیح عمل وو
- 39 د سیدنا عثمان بن عفان رضی اللہ عنہ واقعہ
- 39 قرآن کریم کنہی د زنا منعت
- 40 د مؤمنانو صفت
- 41 شیخ عبد القادر جیلانی کے لیکہ:
- 41 د مؤمنانو دریم صفت
- 41 د دریو وجوہ د مسلمان وژل جائز دی
- 42 د دوو کسانو واقعہ
- 42 د امام شافعی کے مسلک
- 43 د امام ابو حنیفہ کے مسلک
- 43 د مؤمنانو دریم صفت
- 44 د زنا بارہ کنہی احادیث
- 44 (1) اول روایت
- 44 واقعہ
- 45 د سزا طریقہ
- 46 دریمہ طریقہ
- 46 (2) دریم روایت
- 46 (3) دریم روایت
- 47 عو سوال او د ہنی جواب
- 47 (4) خلوم روایت
- 47 (5) پنجم روایت
- 49

- 50 (6) شہرم روایت
50 د گلوبندی د حق پے بارہ کنہی د نبي ﷺ فرمان
51 (7) اوروم روایت
52 واقعہ
53 د مکحول دمشقي کے قول
53 امام ذہبي کے "کتاب الکباير" کنہی ليکي
54 فقيه ابو الليث سمرقندي کے ليکي
55 واقعہ
56 دامام ذہبي کے قول
56 (8) اتم روایت
56 (9) نهم روایت
57 (10) آسم روایت

سود گناہ کبيره ده... 60

- 61 د تفسير معالم التنزيل معنی
61 امام ذہبي کے ليکي دي
62 سزا ورثه الله ولي ورکوي؟
62 د حرام مال بارہ کنہی د نبي ﷺ فرمان
63 توبہ نہ پس بيا سود کول
63 سود خور باندې پنځه دفعي
64 (1) اول روایت
65 د سود تعريف
65 شريعت کنہی د سود تعريف
65 نبي ﷺ شپږ څيزونه نبودلي دي
66 (2) دويم روایت
66 مسئله
67 مسئله
68 (3) دريم روایت
69 (4) څلورم روایت
72 (5) پنځم روایت
72 (6) شپږم روایت
73 (7) اوروم روایت
74 (8) اتم روایت
74 مسئله زده کول اوپه هتي عمل کول

- 74..... مسلمان چانه وائی؟
- 75..... (9) نهم روایت
- 76..... (10) لسم روایت
- 77..... (11) یوکسم روایت
- 77..... د سیدنا عمر رضی الله عنه قول
- 77..... د سیدنا عبد الله رضی الله عنه د غسی قول
- 77..... د سیدنا علی رضی الله عنه قول
- 78..... د حرام مال سزا
- 78..... د سیدنا ابو بکر صدیق رضی الله عنه واقعه
- 79..... د سود نمونی
- 80..... کانړه خفه وائی؟

شراب شکل گناه کبیره ده 82

- 83..... په ابتداء د اسلام کښې شراب شکل جائز وو
- 84..... د یو صحابي واقعه
- 84..... د شرابو باره کښې دویم حکم
- 85..... د سیدنا عمر رضی الله عنه واقعه
- 85..... د شرابو باره کښې دریم حکم
- 86..... د شیطان کار
- 87..... یوسف بن اسباط رضی الله عنه وائی
- 87..... د صحابو رضی الله عنهم ایمان
- 88..... احادیث مبارکه
- 88..... (1) اول روایت
- 88..... (2) دریم روایت
- 89..... (3) دریم روایت
- 89..... (4) غلورم روایت
- 90..... (5) پنهم روایت
- 92..... (6) شپږم روایت
- 92..... (7) اووم روایت
- 93..... (8) اتم روایت
- 94..... یو صحابي ته نصیحت
- 94..... واقعه
- 95..... (9) نهم روایت
- 96..... (10) لسم روایت
- 97.....

- 98 (11) یزولسم روایت
98 امام ذہبی کے تیر واقعہ ذکر کوي
101 دین دور د خوانانو حالت
101 د خوانن بارہ کنبي دني السلام فرمان

پہ قیامت کنبي ارمان 104

- 105 د قرآن کریم مثال
106 د قرآن کریم بارہ کنبي دني السلام فرمان
106 قرآن کریم پھرانو کنبي انقلاب راوستے دے
106 د انسان پیدائش او د الله مشورہ
107 د علماؤ قول
107 ملائک خو عالم الغیب نہ دي
108 د جماعت اشاعت الترحيد والسنة عقيدہ
108 انبياء عليهم السلام عالم الغیب نہ دي
109 امام الانبياء محمد ﷺ عالم الغیب نہ دے
109 اولياء کرام عالم الغیب نہ دي
110 جي خلق تي را مدد کوي د هغوي حل
111 د ملائکو مشورہ
112 قرآن کریم د دريو کسانو ارمان ذکر کرے دے
112 (1) یو ارمان د کافرانو
113 (2) دویم ارمان دني السلام د تابعداري نہ کونکو
114 علماء کرام مختلف معاني کوي
116 ناکارہ ملکرے سرے گمراہ کوي
117 د دنیا بارہ کنبي دني السلام فرمان
119 ددي آیت بارہ کنبي احوال
119 د سهل بن عبد الله قول
120 (3) دریم ارمان جي کوم سري قرآن باندې عمل نہ دے کرے
121 د قیامت پہ روح دني السلام شکایت
121 د قرآن پر مبنودل دوه قسمہ دي
121 (1) اول قسم پر مبنودل
122 (2) دویم قسم پر مبنودل
122 مؤمنانو ته خطاب
122 د مسلمانانو د قرآن کریم نه غفلت

سحر و جادو... 125

- 126 د سحر او جادو اولئے ایجاد
- 126 د سحر تعریف
- 127 د سحر نہ انکار
- 127 د علامہ بغوی کے قول
- 127 مثالوںہ
- 128 د اہل سنت والجماعت مسلک
- 128 د سلیمان علیہ السلام زمانہ
- 130 د ساحر حکم
- 130 د امام ابو حنیفہ کے مذہب
- 130 د ابو بکر جصاص کے قول
- 131 د حسن بصری کے قول
- 133 پیران د سرکش انسان تابع وی
- 133 صحیح دم
- 134 (1) د سیدنا انس رضی اللہ عنہ روایت
- 134 (2) د سیدہ عائشہ رضی اللہ عنہا روایت
- 134 (3) د ام سلمیٰ رضی اللہ عنہا روایت
- 135 (4) د سیدنا عبد اللہ بن مسعود رضی اللہ عنہ روایت
- 137 د ملا علی قاری کے قول:
- 137 تارونہ دعول
- 139 د امام مالک کے قول
- 139 د امام مسیب کے قول
- 139 د امام ضحاک کے قول
- 139 امام منذری کے قول
- 140 رسول اللہ ﷺ باندی د سحر اثر
- 140 نبی ﷺ عالم الغیب نہ دے
- 142 سیدنا ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ عالم الغیب نہ دے
- 142 اوس ستانہ تپوس کرم !!!
- 143 د زنانو عمل
- 143 د خلقو خراب عقائد
- 145 د عمران بن حصین رضی اللہ عنہ روایت
- 145 د سیدنا عبد اللہ بن عباس رضی اللہ عنہ روایت
- 146 خلاصہ دا دہ
- 147

- 147 د سیدنا قتادہ رضی اللہ عنہ قول
 147 دستور دري فائدي
 148 در مینار و عقید

نبی ﷺ سرہ د صاحبو مینہ 151

- 152 دہی ﷺ سرہ د صاحبو محبت
 154 دہی ﷺ فرمان
 154 دہی ﷺ سرہ د محبت فائدہ
 155 نبی ﷺ بہ د قیامت بارہ کسی نبوس
 155 نبی ﷺ سرہ د سیدنا ابو ذر غفاری رضی اللہ عنہ محبت
 156 د سیدنا طلحہ بن براء رضی اللہ عنہ محبت
 158 د محمد اللہ بن خزافہ رضی اللہ عنہ محبت د نبی ﷺ سرہ
 159 د کعب بن عجرہ رضی اللہ عنہ محبت د نبی ﷺ سرہ
 161 د سیدنا علی رضی اللہ عنہ محبت د نبی ﷺ سرہ
 162 د تیر صحابی واقعہ
 162 د سیدنا ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ محبت د نبی ﷺ سرہ
 163 د سیدنا عمر فاروق رضی اللہ عنہ محبت د نبی ﷺ سرہ
 164 د ترمذی روایت
 164 د براء بن عازب رضی اللہ عنہ واقعہ

د کانونہی حقوق 167

- 167 مسلمان رشتہ دار کاوندی
 168 مسلمان کاوندی
 169 کافر کاوندی
 170 د سیدنا عبد اللہ بن عباس رضی اللہ عنہ قول
 173 د کاوندی د حقوق بارہ کسی احادیث مبارکہ
 173 (1) اول روایت
 174 (2) دوم روایت
 175 دہی ﷺ ار د صاحبہ کرامو د اخلاقو اثرات
 177 (3) دریم روایت
 178 (4) خلوم روایت
 178 مؤمن چاہے والی؟
 178 مسلمان چاہے والی؟
 179 مہاجر چاہے والی؟

- 179- (5) پنجم روایت
- 181- (6) ششم روایت
- 181- (7) هفتم روایت
- 181- (8) هشتم روایت
- 182- (9) نهم روایت
- 183- (10) دهم روایت

داوود ثریب... 186

- 187- د الله رب العزت تقسیم
- 188- د دور جاهلیت حالت
- 188- د لور د ثریب یاره کسې د نبی ﷺ فرمان
- 189- د سیده فاطمة الزهراء ﷺ یاره کسې د نبی ﷺ فرمان
- 189- علامه قرطبي لیکي دي
- 190- د بچی پیدائش او د اسلام طریقہ
- 191- د بچی سنت کسې خلقو له دعوت وړ کول
- 192- د بچی په مور بلار حقوق
- 193- سیدنا عمر ﷺ سره د یو سري ملاقات
- 193- د یو عالم قول
- 196-

نطح تعلی... 199

- 200- د مسلمانانو صفت
- 201- د صبر مقام
- 201- نبی ﷺ ته د الله حکم
- 201- د «وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ» تفسیر
- 201- د علماؤ اقوال
- 202- (1) یو روایت
- 203- (2) دویم روایت
- 203- (3) دریم روایت
- 203- د سیدنا اذان ﷺ روایت
- 205- د نبی ﷺ فرمان مبارک
- 205- د سیدنا ابو ایوب انصاری ﷺ روایت
- 207- نبی ﷺ د دې علاج ښايي
- 207- د سیدنا ابو هريره ﷺ روایت
- 208- د نبی ﷺ فرمان مبارک
- 208-

- 209- د سیدنا ابن عباس رضی اللہ عنہ روایت
- 210- د سیدنا ابو خراش رضی اللہ عنہ روایت
- 210- د نبی صلی اللہ علیہ وسلم صحابو کرامو ته بیان
- 211- د سیدنا جابر رضی اللہ عنہ روایت
- 212- د سیدنا ابو هريره رضی اللہ عنہ روایت
- 212- د درئو کسان ماره کښې د نبی صلی اللہ علیہ وسلم فرماں
- 214- د درئو کسانو اعمال بړه نه څیړي

د صحابه کرامو حالات 217

- 218- زمونږ اوستاسو د پیدائش مقصد
- 219- اصل ترقی د ایمان
- 219- د الله رب العزت اعلان
- 220- د صحابه کرامو رضی اللہ عنہم ایمان زمونږ د ایمان د پاره معیار
- 220- صحابه کرامو رضی اللہ عنہم به الله ولي راضي دے؟
- 220- د سیدنا نعمان بن بشیر رضی اللہ عنہ روایت
- 221- د سیدنا نعمان بن بشیر رضی اللہ عنہ بل روایت
- 221- د سیدنا عمر رضی اللہ عنہ قول
- 221- د سیده عائشې رضی اللہ عنہا روایت
- 222- بل روایت
- 222- د نبی صلی اللہ علیہ وسلم دعا
- 223- د سیدنا ابو هريره رضی اللہ عنہ روایت
- 224- د سیده عائشې رضی اللہ عنہا ویا
- 225- د سیدنا ابو طلحه رضی اللہ عنہ روایت
- 227- د سیده عائشې رضی اللہ عنہا ویا
- 229- د اُمّ سلیم رضی اللہ عنہا نبی صلی اللہ علیہ وسلم ته شکایت
- 229- د سیدنا ابو هريره رضی اللہ عنہ د لوړې حالت
- 231- د ابو هريره رضی اللہ عنہ د لوړې دویم حالت
- 232- د ابن ابی الدنيا روایت

د جنت نعمتونه 239

- 241- (۱) اول روایت
- 242- کامل بشارت
- 243- په جنت کښې څلور قسمه نهرونه
- 244- واته

- 307 د سې سائل ..
- 308 د سې سائلو جائے ..
- 308 د سيدنا ابن عمر رضي الله عنه روايت ..
- 309 د ضرورت والا تصويران ..
- 310 فصول تصويران ..
- 310 د تصويرانو شوق ..
- 311 د حياء باره كې د نبی صلی الله علیه و آله فرمان ..
- 311 د مسلمان صفت ..
- 312 خپل خواهشات پريښودل ..
- 313 تصوير ايستونكو له سخته سزا ..
- 314 د سيدنا ابن عباس رضي الله عنه روايت ..
- 315 مذكوره حديث مبارك يو اهمه خبره ..
- 315 د علماء كرامو فتوى ..
- 316 د سيدنا ابو هريره رضي الله عنه روايت ..
- 316 د سيدنا ابن عباس رضي الله عنه خواته د يو سري راتلل ..
- 317 د سيدنا ابن عباس رضي الله عنه بل روايت ..
- 318 تصوير او اوچت قبر ختمول ..
- 319 د تصوير سائلو گناه ده ..

د قرآن كريم مقام 322

- 324 د نبی صلی الله علیه و آله يو صحابي ته نصيحت ..
- 324 د قرآن كريم د لوستلو او د عمل فائده ..
- 325 د قرآن كريم يو حرف لوستلو باندې لس نيكي ..
- 325 د قرآن كريم يو آيت د يوې اوښې نه بهتر ..
- 325 قرآن كريم بيعه لار ده ..
- 326 د كافرانو صفت ..
- 328 د منافقانو صفت ..
- 328 د مسلمانانو صفت ..
- 329 د مكې د مشركانو جگړه ..
- 329 د مشركانو حالت ..
- 330 د الله رب العزت عليه السلام ته خطاب ..
- 331 د الله د طرف نه حفاظت ..
- 332 ستا آواز ..
- 333 د الله د حكم مثال ..
- 333

334

دقبر پخول حرام دی... 338

د قبر پخول منع شول ولی؟

340

342

342

343

344

344

345

346

347

348

350

351

352

352

353

354

354

354

355

355

356

356

358

358

358

359

361

- احادیث مبارکه
- ددی وجه خه ده!
- مقبري ته د تلو مقصد
- سوال
- جواب
- د سید عثمان بن عفان رضی الله عنه حالت
- (2) دوباره وجه د قبر د نه پخولو
- أوس فائدة به کله میلاویري؟
- (3) دریم وجه د قبر نه پخولو
- د سیدنا جابر رضی الله عنه روایت
- د قبر شرعی مقدار
- أقوال العقهاء بمنع تحصيص القبور والأمر بهدمها
- (1) امام نووي رحمه الله لیکي دي
- (2) امام محمد رحمه الله لیکي دي
- قبر سني
- (3) امام حلي رحمه الله لیکي
- (4) امام قاضي خان رحمه الله لیکي
- (5) حافظ ابن الهمام رحمه الله لیکي دي
- (6) فتاوی عالمگیری کنی لي لیکي دي
- (7) علامه ابن العابدین رحمه الله لیکي دي
- (8) قاضي ثناء الله پاني پتي رحمه الله لیکي دي
- (9) امام ابن حجر مکی رحمه الله لیکي دي
- (10) ملا علي القاري رحمه الله لیکي دي
- مسئله
- (11) علامه آلوسی رحمه الله لیکي دي
- (12) علامه ابن القيم رحمه الله لیکي دي

سلام اچول سنت دی... 364

366

368

د سلام فضیلت

نشیه

- 370 آداب او طریقه د عیادت د مریض
- 374 د سیدنا ابو هریره رضی الله عنه روایت
- 376 د سیدنا عبد الله بن سلام رضی الله عنه روایت
- 379 د طعيل بن ابي بن كعب رضی الله عنه روایت
- 380 آداب د سلام او د هغې د کولو طریقه
- 382 د عمران بن حصین رضی الله عنه روایت
- 382 د سیده عائشې رضی الله عنها روایت
- 386 د صحابي نبي صلی الله علیه و آله ته لږ وخت درې کړتې سلام کول او د هغوي جواب ورکول
- 388 سلام به په چا باندې اچوي؟

د حکامیایې لار 394

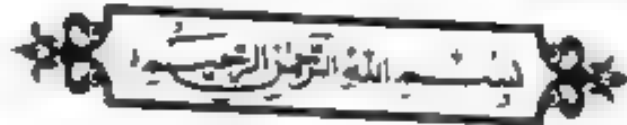
- 396 د قارون واقعه
- 397 د فرعون واقعه
- 397 د نمرود واقعه
- 397 په نسب سره نه خلاصیږي
- 397 د نوح عليه السلام د روې واقعه
- 398 د لوط عليه السلام د بي بي واقعه
- 399 د عاديانو او ثموديانو حالت
- 399 د قیامت په ورځ د پنځو خبرو باره کښې تېوس
- 401 د یو عالم باره کښې شکایت
- 402 د یو عالم مقوله
- 403 د تاوان نه د بیج کیدو لار
- 403 ایمان څه ته وائي؟
- 406 د سیدنا ابو الدرداء رضی الله عنه حالت
- 406 د دنیا باره کښې د نبي صلی الله علیه و آله فرمان مبارک
- 409 عمل صالح څه ته وائي؟
- 409 د قاضي بیضاوي رحمه الله قول
- 410 د امام شافعي رحمه الله قول
- 411 د نه او بد ملکري مثال
- 412 د لقمان حکیم رحمه الله خپل بهي ته نصیحت

د قرآن حکیم نه د مخ اړولو سزا 414

- 415 د نبي صلی الله علیه و آله فرمان مبارک
- 416 د نبي صلی الله علیه و آله د قرآن حکیم لوستل

- 417 قرآن کریم پر رسول
- 418 د سیدنا عمر فاروق ؓ واقعہ
- 419 د صحابہ کرام حالت
- 421 د قرآن پیغام خلعو نہ رسول
- 422 نجاشی بادشاہ کتبہ د قرآن کریم د وحی نہ انقلاب
- 427 د دنیا مثال
- 427 پختہ خیزوہ غیبت محکمی د پختو نہ
- 429 (2) دریمہ معنی: ﴿وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا﴾
- 430 (3) دریمہ معنی: ﴿وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا﴾

- 417 قرآن کریم پر بنود
- 418 د سینا عمر فاروق ؑ واقعہ
- 419 د صاحبہ کرامو حالتا
- 421 د قرآن پیغام خلقوتہ رسول
- 422 نجاشی بادشاہ کنہی د قرآن کریم د وجہ انقلاب
- 427 د دنیا مثال
- 427 بحثہ خیزوہ غیبت مخکنی د پنلو نہ
- 429 (2) دومہ معنی: ﴿وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا﴾
- 430 (3) دریمہ معنی: ﴿وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا﴾

پیش لفظ

الحمد لله الذي خلق الإنسان علمه البيان، والصلاة والسلام على رسوله المبعوث إلى الإنس والجان.
 أما بعد!

زہ بندہ عاجز پے 2003ء کنبی پے مسجد عمر فاروق رضی اللہ عنہ ضلع صوابی، تحصیل چھوٹا لاہور، جلسی کئی کنبی پیش امام او خطیب مقرر شوم۔ نوڈ جمعہ المبارک پے ورخ ڈ تقریر اوریدلو دپارہ به دیر زیات خلق را تلل نو ما ڈ عوامو ڈ اصلاح دپارہ به هر جمعہ باندي مستقل پے یو موضوع بیان کوو۔ خو هغه بیان به صرف هغه چا اوریدو چه کوم کسان به حاضر وو، خة خاص انتظام ڈ ریکارڈ کولونہ وو۔

بیا خة وخت بعد زمونہ خور ورور جناب حکیم اسد اللہ صاحب (ساکن توردهیر) چه هغه وخت کنبی ڈ هغه ڈ اسلامي کیستو دوکان وو، هرې جمعی ته به راتلو او هغه بیان به ئی پے کیست کنبی ریکارڈ کولو، نو کوم کسان چې رارسیدے نه شو هغوي به ڈ کیستونه استفاده کوله، تردې چې ڈ کیستو ڈ بیانونو کافی ذخیره جناب اسد اللہ صاحب سره جمع شوه، بیا هغه پخپله او جناب انور شیر صاحب (صوابی، مانیری) هغه بیانونه میموري کارڈ ته وارول نوره هم آسانه شوه او فائده ئی زیاته شوه بیا دیرو ملگرو خان دپارہ ڈ کیستونه بیانونه جمع کول او د هغې نه به ئی جمعہ کنبی بیانونه کول۔

نو هر یو تن ته دغه کار گران وو نو خة ملگرو دا مطالبه شروع کړه چه دې

خطباتو ته کتابي شکل ورکړې شي نو دا به ډیر ښه او فائده به نوره هم زیاته شي. خو د زیاتو مصروفیاتو د وجې ما دغه کار نه شو کولی، نو ډیرو ملګرو زما نه اجازت او غوښتنو چه هغوي به ئې را جمع کړي، خو ما هغوي ته اجازت ور نه کړه؛ ځکه زما خیال دا وو چه خطبات ډیر زیات چهاپ شوي دي زما د خطباتو ته ضرورت نشته؛ ځکه زمونږ علم او تجربه ډیره کمزوري ده په نسبت د هغوي.

خو زمونږ برادر محترم طالب العلم محمد یعقوب جلسوي صاحب په خپل شوق سره یو جلد را جمع کړی وو، نو ما ته ئې اوخودو او مطالبه د چهاپ کولو ئې کوله نو ما د هغه کړاؤ او محنت ته اوکتل نو زه خفه شوم او د هغه د زړه دپاره مې هغه ته د چهاپ کولو اجازت ورکړه؛ ځکه ډیر تکلیف ئې برداشت کړی وو.

اگر چه بیانونو کښې د ترتیب لحاظ نه دے ساتلے شوے، بهتره دا وه چې اول عقیده بیا رد بدعاتو بیا مونځ، زکوٰۃ، روژه او حج وغیره او اوامر او نواهي وو. خو امید دے په باقي جلدونو کښې د ترتیب لحاظ وساتلے شي.

ما عاجز خو د خپل وس او علم مطابق د موضوعي او منګړت روایاتو او قصو نه اجتناب او ډډه کړې ده.

البتہ! که بعض روایات منداً ضعیف به پکښې وي خو -إن شاء الله- ضعیف شدید به نه وي چه د هغې بیانول بالکل جائز نه وي. او محدثین ذکر کوي چه فضائلو کښې ضعیف حدیث په څو شرائطو سره بیانول جائز دي.

لکه امام نووي او امام سیوطي رحمهما الله ذکر کوي:

(ويجوز عند أهل الحديث وغيرهم التساهل في الأسانيد) الضعيفة (ورواية ما سوى الموضوع من الضعيف والعمل به من غير بيان ضعفه في غير صفات الله تعالى)، وما يجوز ويستحيل عليه، وتفسير كلامه، (والأحكام كالحلال والحرام)

وغيرهما، وذلك كالقصص وفضائل الأعمال والمواعظ، وغيرها (مما لا تعلق له بالعقائد والأحكام). في الحلال والحرام شددنا، وإذا روينا في الفضائل ونحوها تساهلنا.

تنبيه: لم يذكر ابن الصلاح والمصنف هنا، وفي سائر كتبه لما ذكر سوى هذا الشرط، وهو كونه في الفضائل ونحوها، وذكر شيخ الإسلام له ثلاثة شروط: أحدها: أن يكون الضعف غير شديد، فيخرج من انفراد من الكذابين والمتهمين بالكذب، ومن فحش غلطه، نقل العلائي الاتفاق عليه.

الثاني: أن يندرج تحت أصل معمول به.

الثالث: أن لا يعتقد عند العمل به ثبوته، بل يعتقد الاحتياط.⁽¹⁾

دارنكه امام ابو عمرو عثمان بن عبد الرحمن الشهرزوري المتوفى: (643هـ) ليكي: يجوز عند أهل الحديث وغيرهم التساهل في الأسانيد ورواية ما سوى الموضوع من أنواع الأحاديث الضعيفة من غير اهتمام ببيان ضعفها فيما سوى صفات الله تعالى وأحكام الشريعة من الحلال والحرام وغيرها. وذلك كالمواعظ، والقصص، وفضائل الأعمال، وسائر فنون الترغيب والترهيب، وسائر ما لا تعلق له بالأحكام والعقائد. وممن روينا عنه التنصيص على التساهل في نحو ذلك عبد الرحمن بن مهدي، وأحمد بن حنبل رضي الله عنهما.⁽²⁾

اولاندي په حاشيه باندې ليكي:

قال الزركشي في النكت (245-246) إن الضعيف لا يحتج به في العقائد والأحكام، ويجوز روايته، والعمل به في غير ذلك: كالقصص، وفضائل الأعمال،

(1) [تدريب الروي: 263-264، طبع: قديمي كتب حانه كراتشي].

(2) [مقدمة ابن الصلاح 134، طبع: دار الحديث القاهرة].

والترغيب والترهيب. ونقل ذلك عن ابن مهدي وأحمد بن حنبل. وروى البيهقي في المدخل: عن عبد الرحمن ابن مهدي أنه قال: إذا روينا عن النبي ﷺ في الحلال والحرام والأحكام شددنا في الأسانيد، وانتقدنا في الرجال، وإذا روينا في فضائل الأعمال، والثواب، والعقاب، سهلنا في الأسانيد، وتسامحنا في الرجال.⁽¹⁾

دغه شان ديرو كتابونو ليكلي دي خو مونره په دي اکتفاء کوو.

ليکن بيا هم چونکه د بيان انداز جدا وي او د کتابت انداز جدا وي. که معنی کښې تقديم و تاخير شوی وي يا يوه خبره غير مناسبه وي نو ملکري د هغې نه تسامح کوئ، او که غلطه خبره وي نو د هغې خبر را کړئ چه آئنده کښې ئې ترينه لرې کړو. ستاسو به ډيره ډيره مننه وي.

آخر کښې زه ډيره شکريه اداء کوم د هغه ټولو ملگرو چه دا بيانونه ئې محفوظ کړي وو، خصوصاً د جناب حکيم اسد الله صاحب (ساکن توردهير)، او د مرتب طالب العلم جناب محمد يعقوب جلسوي صاحب او د نورو ملگرو چه د هغوي دغه آرمان او مطالبه وه چه دا دي کتابي شکل کښې را جمع کړي شي. الله رب العزت دي ټولو ته اجر عظيم ورکړي.

او الله رب العزت دي دا بيانونه زما دپاره، زما د والدينو، أستاذانو او مشائخو دپاره صدقه جاريه او گرځوي. -آمين يا رب العالمين-

احقر العباد عبد الحق ربّاني

حالا نزيل جلسي، صوابي

30/09/2020

(1) [حاشية مقدمة ابن الصلاح: 134، طبع: دار الحديث القاهرة].

تقریظ

قائد انقلاب قرآنی، شیخ المشائخ

شیخ القرآن والحديث علامہ **محمد طیب طاہری** صاحب حفظہ اللہ ورعہ،

الحمد لله الذي لم يتخذ ولدا ولم يكن له شريك في الملك ولم يكن له صاحبه، والصلاة والسلام على من أرسل بالبينات والهدى.
أما بعد!

دَ محترم مولوي عبد الحق صاحب دَ "خطبات رباني" چہ مولوي محمد يعقوب صاحب ليکلي دي، بعض خايونه ما اوکتل دَ عام اولس دپاره دير مقيد او سود مند بنکاري، او ددے دَ شائع کولو به عام خلقو ته ديره فائده اورسي —ان شاء الله—، محترم مولوي عبد الحق صاحب يو دير خوش اخلاقه، مخلص، دينداره او با ادبه عالم دے، او قول ئے دَ فعل سره تر دا ساعته برابر دے. دعاگويم چہ الله تعالى دے هميشه دغه شان استقامت او دينداري نصيب کري. آمين ثم آمين! او الله تعالى دے مرتب دَ خطباتو ته اجر عظيم ورکري. آمين!

احقر طیب طاہری عفی عنہ

29-09-2020

تقریظ

مفتی عظمہ بہ کسندہ شمع نقرآن و الحدیث علامہ مفتی سراج الدین صاحب حفظہ اللہ ورعہ

حامدًا ومصلیًا:

أما بعد!

مخاض مواضع دہ خضبت ربانی پہ نوم اوکتل دہ وعط ونصیحت پہ باب کنبی
بہترینہ مجموعہ دہ ما خو بیانونہ ہم دہ مولانا عبد الحق ربانی صاحب اوریدی دی
دہ خلاص نہ دک بیانونہ دی۔ باری تعالیٰ دہ دغہ مجموعہ دہ عوامو او طلباؤ دپارہ
نیرہ مفیدہ اوگرخوی، او دہ مؤلف پہ صدقات جاریہ او اعمالی صالحہ کنبی دہ
اصحیٰ ذریعہ اوگرخوی۔ آمین یا رب العالمین۔

احقر سراج الدین

تقریظ

متکلم اسلام، شیخ القرآن والحديث علامه **امداد الحق** صاحب حفظه الله ورعاه
الحمد لله مولی النعم، ومُعطى النعم، والصلاة والسلام على صاحب جوامع
الکلم!

دَ ژبے فصاحت و بلاغت او دَ مضمون افادیت او سلاست دَ الله دَ طرفه هغه
ورکړه ده چه بختورو ته ملاوېږي، دَ آواز حلاوت او دَ مضمون جدت او دَ
معلوماتو زیادت او دَ دلائلو وسعت دَ یو عالم دین دَ خائسته علم ټنگله او زینت
کنرلې شي، دَ دین دَ اهمیت نه خبر شخصیات او دیني طالبعلمان دا ضرورت
محسوسوي چه خطباتو، مواعظو او بیاناتو کښې دَ مهارت تر لاسه کړي، بیا دَ بعض
مواضعو او خصوصاً دَ جمعې دَ ورځې داسې بیانات چه دَ عوامو دَ اصلاح ذریعه
جوړه شي، دَ خطیب دَ زړه آواز دَ وخت ضرورت او دَ یو مخلص مسلمان دَ زړه دَ
کوي آواز دے، دا دَ زړه او دَ روح دَ پاکۍ او دَ پاکې معاشرې دَ وجود اسبابو
کښې اهم سبب دے.

نن صبا مارکیټ کښې په نمره ژبه دَ خطباتو کافي ذخیره موجود ده، لیکن دَ
کمیت اضافې سره سره دَ کیفیت په معیار ډیر خطبات برابر نه دي. دَ داسې
خطباتو ضرورت محسوس کیږي چې بې سند، قصې او واقعاتو او دَ بیه فائدې
لطیفو نه پکښې احتراز شوې وي، فضول بهرتي پکښې نه وي، کمزوري او
موضوعي روایات او ما وئيلي تا وئيلي نه محفوظ وي. ان شاء الله دَ محترم مولانا عبد

الحق رباني "خطبات رباني" به د قاري دغه تنده ماته كړي. د هغوي كړاو او سترې قابل تحسین و آفرين دے، داسے متوازن خطباتو سره د ذهن غوتے پرانستلے شي، او د كل غوتے او سپردلے شي، د دوي د خطباتو كافي حصه زما د نظره تيره شوه، د عام كتونكو او اوريدونكو د ذهني سطح سره خه برابر او توله روان دے. قدر مند به ئے د استفادے نه پس افاديت او اهميت خه محسوس كړي، انداز ئے نا اشنا او زړه پورے دے، كه عام كچه خطيبان د عدم فرصت د وجے د جمعة خطبه نه شي مرتب كولے دا به ورله يوه آسانه، خوږه او ترسخونه نوري شي.

د فضائلو د بيان ميدان كښي يونيم ضعيف حديث نه د جمهورو محدثينو په نزد تسامح كيدے شي.

د يو كامياب خطيب دغه ذمه داري وي چي دغسے فكر انگيز نصيحت سره معاشره كښي د هر منكر نشاندهي او كړي. هيله لرم چه آئنده وخت كښي د اوسني دور د علمي فتنو ترديد به په وسيع پيمانه او خكلي انداز د الله په توفيق كوي.

الله د مولانا صاحب مدظله په اخلاص واستخلاص سره كړے دا خدمت خپل دربار كښي قبول او منظور كړي، او د دوي ژبه، علم، قلم، آواز، سوز، قدم، فهم او فصاحت كښي د الله نوره ترقی هم پيدا كړي. وما ذلك على الله بعزيز.

كتبه

امداد الحق ادامہ الله على الحق

9 ستمبر 2020

تقریظ

ماهر الفنون، مناظر اسلام، مولانا مفتي ابوصفوان صديق اکبر صاحب حفظ الله ورعاه
 د بہترین عالم دین فصیح اللسان لذیذ البیان غلام حبیب ثانی حضرت العلامة
 مولانا عبد الحق ربّانی حفظہ اللہ ورعاه دیر قیمتی خطبات و بیانات زمونہ محترم او دیر
 گران قدر مند ورور طالب العلم محمد یعقوب جلسوی صاحب پے دیر محنت او کراؤ سرہ
 راجع کری وو، ما فقیر تہ ئی حکم اوکرو چي پے دے تقریظ اوکرہ۔ نوزہ بہ خہ یم او خہ
 بہ زما تقریظ وی! او بیا د ربّانی صاحب پے خطباتو باندے خو تقریظ کول داسی دی لکہ د
 نمر مخبني تہ دیوہ بلول! خودا د مؤلف حُسن ظن دے۔

بہر حال دا خطبات او بیانات راجع کول یو اہم کار وو؛ خکہ علماء کرام او طلباء
 عظام ہر دور او زمانہ کنبی دا ذمہ داری لری چي عوامو ورونرو تہ د قرآن او سنت پے
 رنرا کنبی پے مختلف موضوعاتو او عنواناتو باندے بیانات اوکری۔

علامہ ابن عابدین المعروف بـ "الشامي" فرمائی:

التذكير على الصابر للوعظ والاتعاظ سنة الأنبياء والمرسلين.⁽¹⁾

او قرآن کریم کنبی ہم اللہ رب العزت محمد رسول اللہ ﷺ تہ فرمائی: ﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ
 الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ﴾.⁽²⁾

معلومہ شوہ د قرآن د نزول او د بعثت رسول مقصد او هدف بیان وو۔ خو پے ہر
 کتاب کنبی د ہرے موضوع مواد یکجا او غوندہ نہ وی، بلکہ موضوع منتشرہ او خورہ
 ورہ وی، او راغوندہول ئی دیر مشکل وی۔ د محمد یعقوب صاحب د محنت د وجہ بہ
 خطیبانو او مقررینو طلباء کرامو تہ دیر سہولت او آسانتیا ملاؤ شي، چي پے ہرہ موضوع بہ
 ور تہ مستقل مواد مخبني تہ راشي۔

مثل النهار یزید أبصار الوری نوراً و یعمی أعین الخفاش

(1) [در مختار مع الشامی 372/5، فیل [حیاء الموات].

(2) [سورة النحل: 44].

اکثر بیانات ما او کتل تقریباً هر یو بیان کښې حسن انتظام دے؛ ځکه هر یو بیان په خطبه، تمهید، مقصود او خاتمه باندې مشتمل دے. او دا د کامیاب او حاذق خطیب علامه او نښه ده، چې خاځا به دده بیان په دې څلورو اجزاو باندې مشتمل وي، علاوه لا دا چې هر بیان کښې د سخن شناسي، مردم شناسي او وقت شناسي لحاظ شوے دے. او سما شاء الله - د کوم خطیب صاحب خطبات چې یعقوب صاحب را جمع کړي دي، نو هغه هم یو بهترین مایه ناز محقق عالم دین دے. او پکار هم دا ده چې مقرر به ښه عالم وي. چلاسي بابا فرمائي:

مقرر را از سر منبر باند از که مقام امر رباني نه دانند

مسند الهند شاه ولي الله رحمه الله فرمائي:

فأما المذكر فلا بد أن يكون مكلفاً عدلاً محدثاً مفسراً عالماً بجملعة دنية من أخبار السلف الصالحين وسيرتهم. (1)

الله رب العزت دې رباني صاحب او مؤلف محمد یعقوب صاحب له په دې عظیمه قرباني اجر جزیل او ثواب جمیل ورکړي! او الله دې دې خطباتو له قبولیت عامه ورکړي! چې عوام او خواص ترې فائده حاصله کړي.

هذا كتاب لو يباع بوزنه ذهباً لكان البائع مغبوناً

أو ما من الخسران أنك آخذ ذهباً وتترك جوهرًا مكنوناً

ليکوال: صديق اکبر بن شير افسر کالوخاني

(12 ذوالحجّه 1441 هـ)

وقت: 1:27 يوم الاثنين

بمقام: مدرسه إحياء العلوم (الغرفة الخامسة)

عاجزانه درخواست

الحمد لله وكفى وسلام على عباده الذين اصطفى

عزتمندو مسلمانانو ورونروا دا کوم کتاب چي ستاسو لاسونو ته د الله په توفيق را اورسيدو دا د ديرو ملگرو اصرار و چي د رباني صاحب خطبات کتابي شکل کښي جهاپ شي ددي به ديرو طبباؤ، عوامو، نارينو او زنانو ته فائده اورسي. د الله رب العزت احسان و و چي ما له ئي ددي بيانونو د ليکلو توفيق را کړو، الله دې دا په خپل دربار عاليه کښي قبول او منظور کړي.

بحمد الله! مونږه ددي کتاب په تصحيح کښي خپل پوره کوشش کړي دے خو بيا هم انسان کمزور دے، که دې کښي څه قسم غلطې پاتې شي وي نو د هغې نسبت دي ما ته اوکړي شي، او عاجز بنده ته د هغې اطلاع ورکړي شي چي آئنده اينديشن کښي ئي تصحيح اوکړي شي.

الله رب العزت دي دا زما او زما د والدينو او خصوصاً د رباني صاحب، د هغوي د والدينو او د استاذانو او مشائخو دپاره صدقه جاريه او گرځوي. آمين يا رب العالمين.

محمد يعقوب جکسوي

02-10-2020

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قَاتِلُوا كُفْرًا وَصَحِّبُوا يَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَهْلًا
الْأُولَىٰ وَمَنْ فِيهَا خِلَافٌ

(سورة المؤمن: 46)

موضوع

عذاب قبر

بتاريخ: 25-05-2007

بمقام جلسي

خطيب

فصبح اللسان لذيد البيان علامه عبد الحق رباني حفظه الله

عذاب قبر

الْحَمْدُ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَتُؤْمِنُ بِهِ وَتَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَتَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ
 أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَتَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَتَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ
 شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ،
 وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهُ وَلَا آخِرَ
 لَهُ لَا ضِدَّ لَهُ وَلَا نِدَّ لَهُ وَلَا مُدَّةَ لَهُ وَلَا بَشِيرَ لَهُ وَلَا نَذِيرَ لَهُ وَلَا وَزِيرَ لَهُ وَلَا مُشِيرَ لَهُ، وَأَشْهَدُ
 سَيِّدَنَا وَمَسَدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَبِيبَنَا وَشَفِيعَنَا وَحَبِيبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ
 وَأَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ عَبْدَهُ وَرَسُولَهُ.

أَمَّا بَعْدُ! فَاعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، ﴿فَوَقَاكَ اللَّهُ سَيِّئَاتِ
 مَا مَكَرُوا وَعَلَى بَالٍ فِرْعَوْنُ سُوءِ الْعَذَابِ﴾ النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا
 آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿١﴾.

وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّمَا الْقَبْرُ رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ، أَوْ حُفْرَةٌ مِنْ حُفْرِ
 النَّارِ» (٢).

عزتمندو حاضرینو مسلمانانو رونروا ما ستاسو په مخکښې د الله رب العزت د کتاب
 قرآن کریم نه د سورت مؤمن دوه آیاتونه تلاوت کړل او د احادیثو د رسول الله صلی الله
 علیه وسلم نه ما ستاسو مخکښې یو حدیث مبارکه عرض کړو. د ټولو نه اول د الله رب
 العزت په دربار کښې دعا گویم چې الله رب العزت زما د ځلې نه د قرآن او سنت مطابق
 خبرې اوباسې او بیا مونږ او تاسو له په هغې باندې د عمل کولو توفیق را نصیب کړي.

(1) [سورة المؤمن: 45-46]

(2) [جامع الترمذي: (2460)].

ما چي کوم آياتونه تلاوت کړل په دې آياتونو کېسې الله د هغې رجل مؤمن حال ذکر کوي، چې هغه الله د فرعونيانو د مکر او فريب نه خلاص کړو او فرعونيانو باندې د الله عذاب نازل شو، سحر او ماښام په هغوي د الله عذاب پيش کېږي، دا رنگه قيامت کېسې به هم په هغوي باندې عذاب پيش کېږي، او قيامت کېسې به اوښلې شي ﴿أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ﴾ "دنه کړئ آل د فرعون سخت عذاب ته" "علماء کرام ددې آياتونو نه استدلال کوي په عذاب قبر باندې، چې د دې آياتونو د مفهوم نه معلومېږي چې د قبر عذاب حق دے، په قبر کېسې عذاب او ثواب او راحت مېلاوېږي".

بعض خلق د عذاب قبر نه منکر دي، حالانکه د قبر عذاب او راحت حق دے.
امام نووي **رحمه الله** ليکي دي

"مذهب أهل السنة والجماعة إثبات عذاب القبر وقد تظاهرت عليه الأدلة من الكتاب والسنة".⁽¹⁾

واټي: "د اهل سنت والجماعة مذهب او مسلک دا دے چې عذاب قبر شته، مجرمانو او کافرانو ته به عذاب قبر مېلاوېږي"

او دغه شان په قبر کېسې نعمت او راحت هم شته، نيکانو خلقو ته به مېلاوېږي، او بيا وائي: په عذاب قبر باندې او د قبر په ثواب باندې او نعمتونو مېلاوېدو باندې د قرآن کریم آياتونه او احاديث د رسول الله ﷺ کېسې پرې باندې دلائل موجود دي، چې عذاب قبر شته.

"علماء کرام ذکر کوي چې د قرآن کریم په ډېرو آياتونو کېسې تقريباً اتلس (18)

رندگي وائي د دي وڃي به علماء وائي: د قبر نه مراد عالم برزخ دے، او دا جامع تعريف دے

مثلاً که يو سرے دے هغه په قبر کښې نه دے سح شوے او د هغه بدن خنارو او حورو، او دغه سرے مجرم دے نو ده له به عذاب قبر ميلاوېږي، او که نه؟ نو د دي انسان جز جز نه به عذاب ميلاوېږي، اگر چې قبر کښې ښخ نه دے، يو سرے سمندر کښې غه او خورو نو دغي خورلے شوي بدن نه به عذاب ميلاوېږي، اگر چې قبر کښې ښخ نه دے، يو سرے وسورولے شو او د هغه هغه ايري سمندر کښې واچولے شوي يا هو کښې والورولے شوي، د هغه هغه سوزولے شوي بدن ته به عذاب ورکولے شي.

دې ته عالم برزخ وائي، صرف د قبر سره ئې تعلق نه دے، چې يو سرے قبر کښې دفن شي، نو هغه ته به عذاب قبر وي، او که قبر کښې دفن شوے نه دے نو هغه ته به عذاب قبر نه ميلاوېږي، نا چې د کوم انسان نه روح او وتو نو په عالم برزخ کښې به هغه ته عذاب ميلاوېږي، چې بد عمله انسان وي، او که نیک عمله انسان وي نو په عالم برزخ کښې به هغه ته راحت ميلاوېږي تر قيامته پورې.

بهر حال د دي نه مراد عذاب قبر او عذاب برزخ دے، ځکه قيامت قائم نه دے، فرعونيانو باندې سحر او ماښام عذاب پيش کولے شي. د دي نه مراد عذاب قبر دے، او د قيامت په ورځ چې قيامت قائم شي نو الله به او فرمائي: ﴿أَخْلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ﴾ "فرعونيان د جهنم هغه سخت عذاب ته داخل کړي".

د دي وڃي نه امام بخاري رحمه الله په خپل کتاب صحيح البخاري کښې باب قائموي "بَابُ مَا جَاءَ فِي عَذَابِ الْقَبْرِ" "باب دے په بيان د هغه آياتونو او روايتونو کښې کوم چې د عذاب قبر باره کښې راغلي دي"، نو په هغې کښې ئې اول دغه آيت ذکر کړے دے

(2) دويم آيت: ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُو أَيْدِيهِمْ أَخْرِجُوا أَنفُسَكُمُ الْيَوْمَ تُحْزَنُونَ عَذَابَ الْهُونِ﴾ ⁽¹⁾ **مَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنْتُمْ عَنْ آيَاتِهِ تَسْكِبُونَ** ⁽¹⁾.
 الله وائي: "ڪچرته ته هغه حالت اوکوري چي ڪله ظالمان د مرگ په سختو ڪنبي وي، د هغوي ځنګدن وي او ملائڪ ورسره خوا ڪنبي ناستي وي، ملائڪي ورته وائي: ﴿أَخْرِجُوا أَنْفُسَكُمْ﴾ "روحونه مورا بهر کړي"، لاس ټپي په عذاب سره اوږده کړي وي، ورته وائي روح را اوباسه نن ورځي (يعني اوس) عذاب او سزا درکولې شي تاسو ته د سپکوالي او د ذلت".

نو قيامت خولا قائم شوي نه دے، او چي ملائڪ د هغه بدعمله انسان نه روح را اوباسي نو دغه وخت ڪنبي ورته وائي چي اوس به تاله د ذلت عذاب درکولې شي، نو ځنګه ورکولې شي؟ علماء کرام وائي: د دي نه مراد د عالم برزخ هغه عذاب دے.
 (3) دريم آيت دا رنگي بيا بل آيت ذکر کوي، چي الله فرمائي: ﴿سَنُعَذِّبُهُمْ مَّرَّتَيْنِ ثُمَّ يُدْخِلُونَهُ إِلَىٰ عَذَابٍ عَظِيمٍ﴾ ⁽²⁾.

الله وائي: "دي منافقانو له به مونږ دوه ځله عذاب ورکوو". پدي ڪنبي د علماء ډير اقوال دي، خو يو قول دا دے چي دوه ځله عذاب ځنګه دے؟ يو ځل عذاب په قبر ڪنبي دے، او دويم ځل عذاب قيامت ڪنبي ميدان محشر ڪنبي دے. دا آياتونه امام بخاري رحمه په بخاري ڪنبي ذکر کړي دي ⁽³⁾.

د بخاري شرح ليکي: "قال مقاتل: تُعْرَضُ رُوحُ كُلِّ كَافِرٍ عَلَىٰ مَنَازِلِهِمْ فِي النَّارِ

(1) [سورة الأنعام: 93].

(2) [سورة التوبة: 101].

(3) [صحيح البخاري: 1/183].

مَرَّتَيْنِ، «التَّارِيضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ»
(سورة المؤمن: 46)。(1)

امام مقاتل رحمہ اللہ وائی: چي د هر کافر روح دوه ځله د جهنم په اُور پيش کولې شي،
ار هغې له سزا ورکولې شي. د دې نه مراد عذاب د بزرخ دے؛ ځکه قیامت خو لا قائم
نه دے، نو ځنګه په دوي قیامت کښې عذاب پيش کولې شي؟
امام بخاري رحمہ اللہ باب قائموي

“بَابُ التَّعْوِذِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ” باب دے په بيان د پناه غوښتلو کښې د عذاب قبر نه
نوکه عذاب قبر نه وے نو امام بخاري رحمہ اللہ به په پناه غوښتلو باب نه قائمولې. او بيا
اورېد حديث ذکر کوي، چي رسول الله ﷺ صحابو ته وئيلي وو، الله پورې پناه او غواري د
عذاب قبر نه، چي الله مونږ له د عذاب قبر نه پناه راکړي. نو کچرته عذاب قبر نه وے نو
نبي ﷺ به صحابو رضي الله عنهم ته نه وئيل چي تاسو د عذاب قبر نه پناه او غواري.
امام بخاري رحمہ اللہ بل باب قائموي

“بَابُ عَذَابِ الْقَبْرِ مِنَ الْغَيْبَةِ وَالْبُؤْسِ” باب دے په بيان د دي کښې چي د قبر
عذاب ميلاوېږي د غيبت د وجي نه او د وړو بولو نه د ځان نه بچ کولو د وجي نه.
د عذاب قبر نورې وجې هم شته خو څه وجي دا دي چي غيبت کونکې او د
وړو بولو نه د ځان نه بچ کولو والا ته به عذاب ميلاوېږي. نوکه عذاب قبر نه وے نو
باب به ئې پرې نه قائمولې. معلومېږي دا چي د اهل سنت والجماعت متفقہ مسلک
دے چي د قبر عذاب شته او د صحيح او متواتر احاديثو نه نه ثابت دے.

(1) [المعني شرح صحيح البخاري: 199/12].

بعضي خلق عقل چلوي

ڇاڪه بعضي خلق ۾ عقل باندې معلوموي چڱي انسان له څنگه عذاب ميلاوږي؟ مخکنې ما اوڻيل چڱي علماء تر دې پورې ليکي دي ”کچرې يو انسان د هغه بدن ۾ اور باندې اوسوزولې شو، او د هغه دا ايره سمندر کنډې واچولې شي نو بيا هم ددي انسان بدن ته عذاب او راحت ميلاوږي“ او بيا هم الله پدې قادر دے چي د انسان دغه اجزاء او اندامونه ژوندي کړي، الله ته د انسان د هر هر جز پته ده.

د مکي د مشرکانو عقيدہ

د مکي د مشرکانو دا عقيدہ وه چي ﴿اِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَّعِظَامًا اِنَّا لَنَبْعُوْنُ﴾^(۱) ”آيا کله مړه شو مونږ، او شو مونږه خاورې او هډوکي، آيا يقينا مونږ به دوباره د قبرونو نه را پورته کيږو؟“ نو الله ۾ هغوي باندې رد کوي، الله خپل پيغمبر ته وائي اعلان ورته اوکړه ﴿قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي اَنْشَأَهَا اَوَّلَ مَرَّةٍ﴾^(۲) ”اوايه زما پيغمبره ژوندي کوي به دې لره هغه ذات چي کوم ذات دے ۾ اول ځله پيدا کړے وو، کوم ذات چي ۾ رومي ځل ستا دا بدن ژوندے کړے وو چي نه دې هډوکي وو، نه دې غوښه وه، نه دې وينا وه، نو هغه ذات دې بيا هم پيدا کولے شي. او که ته وائي چي زما دا بدن خو خاورې شوے دے او ذره ذره شوے دے نو بيا به ئې څنگه ژوندے کوي؟“ نو الله وائي: ﴿وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيْمٌ﴾^(۳) دا الله ستا د بدن ۾ هر هر جز باندې خبردار دے، او پوهه دے. د الله علم ستا د علم پشان نه دے، ته مخلوق ئې، او الله خالق دے.

(۱) (سورة المؤمنون: 82).

(۲) [سورة يسين: 79].

(۳) [سورة يسين: 79].

د عذاب قبر باره کښې د علماء کرامو اقوال

(1) علامه ابن کثیر رحمہ اللہ لیکي

”فَإِنْ أَرَوَّاحَهُمْ تَعْرَضُ عَلَى النَّارِ صَبَاحًا وَمَسَاءً إِلَى قِيَامِ السَّاعَةِ، فَإِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ اجْتَمَعَتْ أَرَوَّاحُهُمْ وَأَجْسَادُهُمْ فِي النَّارِ؛ وَلِهَذَا قَالَ: ﴿وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ﴾... وَهَذِهِ الْآيَةُ أَصْلُ كَثِيرٍ فِي اسْتِدْلَالِ أَهْلِ السُّنَّةِ عَلَى عَذَابِ الْبَرَزِخِ فِي الْقُبُورِ.”⁽¹⁾

د دغې فرعونيانو روحونه صبا او مښام تر قیامت پورې د جهنم په اُور پېش کولې شي، کله چې د قیامت ورځ شي دغه فرعونیان او د هغوي روحونه او بدنونه دواړه به د جهنم په اُور کښې را جمع شي، ددې وجې نه الله وئیلې دې چې دننه کړئ آل د فرعون سخت عذاب ته، او بیا وائي دا آیت لوی دلیل دے د اهل سنت والجماعت دپاره چې هغوي دلیل نیولے دے ددې نه چې برزخ کښې به خلقو له عذاب میلایویري بدعمله افسانانو ته او نیک عمله افسانانو ته به نعمتونه میلایویري.

(2) علامه نیشاپوري رحمہ اللہ لیکي

”وَفِي الْآيَةِ دَلَالَةٌ ظَاهِرَةٌ عَلَى اثْبَاتِ عَذَابِ الْقَبْرِ.”⁽²⁾

په دې آیت کښې دلیل دے په اثبات د عذاب قبر باندې، چې ددې نه عذاب قبر ثابتیږي.

(3) امام رازي رحمہ اللہ لیکي

”حُجَّجَ أَصْحَابُنَا بِهَذِهِ الْآيَةِ عَلَى اثْبَاتِ عَذَابِ الْقَبْرِ.”⁽³⁾

(1) انصیر ابن کثیر تحت آية سورة المؤمن: [46].

(2) انصیر النشاپوري تحت آية سورة المؤمن: [46].

(3) انصیر الکبیر تحت آية سورة المؤمن: [46].

”زمونره علماؤ ددي آيت نه په اثبات د عذاب قبر باندې دليل نيولے دے چې عذاب قبر حق دے.“

(4) علامه قاضي يضاوي رحمہ اللہ ليکي

”وَفِيهِ دَلِيلٌ عَلَى بَقَاءِ النَّفْسِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ.“^[1]

”پدې آيت کښې دليل دے په بقاء د روح باندې چې روح باقي دے، او پدې آيت کښې دليل دے پدې خبره چې عذاب قبر به ميلاوېږي.“

(5) علامه خازن رحمہ اللہ ليکي

”وَيُسْتَدَلُّ بِهَذِهِ الْآيَةِ عَلَى اثْبَاتِ عَذَابِ الْقَبْرِ.“^[2]

”ددي آيت نه دليل نيولے کيږي په اثبات د عذاب قبر.“

(6) علامه ابو البركات النسفي الحنفي رحمہ اللہ ليکي

”وَهَذِهِ الْآيَةُ دَلِيلٌ عَلَى عَذَابِ الْقَبْرِ.“^[3]

دا آيت يو لوی دليل دے په اثبات د عذاب قبر چې ددي نه عذاب قبر ثابتيږي.

(7) علامه طبري رحمہ اللہ ليکي

”وَهَذِهِ الْآيَةُ أَصْلٌ فِي اسْتِدْلَالِ عَذَابِ الْقَبْرِ.“^[4]

”دا آيت يو لوی دليل دے په اثبات د عذاب قبر کښې.“

(8) علامه قرطبي رحمہ اللہ ليکي

د امام مجاهد نه، د امام عکرمه، د مقاتل، او محمد بن كعب رَجَمَهُمُ اللَّهُ نه نقل کوي

(1) [تفسير البصاوي تحت آية سورة المؤمن: 46]

(2) [تفسير الحازن تحت آية سورة المؤمن: 46].

(3) [تفسير النسفي تحت آية سورة المؤمن: 46].

(4) [جامع البين تحت آية سورة المؤمن: 46]

واي: "كُلُّهُمْ قَالُوا: هَذِهِ الْآيَةُ تُدَلُّ عَلَى عَذَابِ الْقَبْرِ فِي الدُّنْيَا."⁽¹⁾

"دا تمام علماء واي چي دا آيت كريمه دلالت ڪوي ٻه عذاب قبر باندې، چي دا به ميلار ٻري ٻه دنيا ڪنبي."

(9) علامه آلوسي ڪه ليکي

"تَقِي هَذِهِ الْآيَةُ دَلِيلٌ ظَاهِرٌ عَلَى بَقَاءِ النَّفْسِ وَعَذَابِ الْبَرْزَخِ."⁽²⁾

"پدي آيت كريمه ڪنبي شڪاره دليل ڏي ٻه بقاء د نفس او عذاب د برزخ باندې."

(10) علامه ابن جزئي ڪه ليکي

"وَأَسْتَدَلُّ أَهْلَ السُّنَّةِ بِذَلِكَ عَلَى صِحَّةِ مَا وَرَدَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ."⁽³⁾

"ردي آيت نه اهل السنة والجماعة دليل نيولي ڏي ٻه صحت ڏ هغي چي راغلي

دي ٻه باره ڏ عذاب قبر ڪنبي."

(11) امام ابو بڪر جصاص ڪه ليکي

"هَذِهِ الْآيَةُ تُدَلُّ عَلَى عَذَابِ الْقَبْرِ."⁽⁴⁾

"دا آيت كريمه دليل ڏي ٻه اثبات د عذاب قبر باندې."

نور هم ڪنر آياتونه شته، چي د هغي نه اثبات د عذاب قبر ڪيري.

(4) خلورم آيت قرآن ڪريم ڪنبي الله فرمائي: ﴿وَلَنَذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأُولَىٰ قُبُورِ﴾

الْعَذَابِ الْأُولَىٰ كَثِيرٌ لَّعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾.⁽⁵⁾

(1) [تفسير القرطبي تحت آية سورة المؤمن: 46].

(2) [روح المعاني تحت آية سورة المؤمن: 46].

(3) [التسهيل لابن الجزي تحت آية سورة المؤمن: 46].

(4) [أحكام القرآن للنجصاص تحت آية سورة المؤمن: 46].

(5) [سورة الم السجدة: 21].

الله وائي: "مونڙ به دوي له د هغې لوي عذاب نه مخڪښې معمولي عذاب نږدې عذاب خکوو ددې دپاره چې دوي مونږ ته را اوگرځي".

علماء کرامو پکښې ډير اقوال ذکر کړي دي، خو يو قول پکښې تفسير مدارک ليکلي دے چې مراد ددې نه عذاب قبر دے. تفسير زاد المسير ليکي: "چې ددې آيت نه مراد عذاب قبر دے".⁽¹⁾

(5) پنځم آيت په اثبات د عذاب قبر، قرآن کریم کښې الله فرمائي: ﴿وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُ فِي يَوْمِ الْقِيَامَةِ أُنْحَمِي﴾.⁽²⁾ الله تعالى فرمائي: "چا چې زما د کتاب نه مخ واورولو نو د هغه زندگي به تنکه وي، او د قيامت په ورځ به ئې ړوند را اوچت کړم".

علماء کرام ددې مختلف معاني کوي، ليکن يو معنی د عبد الله بن عباس رضي الله عنه نه زاد المسير نقل کړې ده "چې مراد ددې نه عذاب قبر دے، چې الله وائي چا چې زما کتاب ته شا کړه، نو قبر کښې به ددې افسان زندگي ډيره تنکه وي".⁽³⁾

دا رنگه نور آياتونه سورت انعام 93، سورت محمد 27، سورت طور 47 په آياتونو هم علماء په اثبات د عذاب قبر باندې استدلال کوي.

علامه ابن ابي العز حنفي رحمه الله ليکي

"وَقَدْ تَوَاتَرَتْ الْأَخْبَارُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي ثُبُوتِ عَذَابِ الْقَبْرِ وَتَعْنِيهِ لِمَنْ كَانَ لِذَلِكَ أَهْلًا".⁽⁴⁾

(1) [تفسير مدارك، وراذ المسير تحت آية ألم السجدة: 21].

(2) [سورة طه: 124].

(3) [زاد المسير تحت سورة طه آية: 124].

(4) [شرح العقيدة الطحاوية: 399].

وائي: "په تحقيق سره په تواتر سره اخبار او خبرونه راغلي دي د رسول الله نه په ثبوت د عذاب قبر کښې، چې عذاب قبر حق دے، او د هغې نعمتونه د نبي ﷺ نه ثابت دي په تواتر سره د هغه چا دپاره چې څوک ددې نعمتونو لائق وي".

بيا ليکي: "وَسُؤَالُ الْمَلَائِكَةِ فَيَجِبُ اِعْتِقَادُ ثُبُوتِ ذَلِكَ وَالْإِيْمَانُ بِهِ وَلَا تَتَكَلَّمُ فِي كَيْفِيَّتِهِ".⁽¹⁾

وائي: "دا تواتر سره د نبي ﷺ نه ثابت دي چې په قبر کښې د انسان سره د ملائکو سوال او جواب کيږي، او واجب دي چې دا عقیده به ساتي او پدې به ايمان لري، او مونږ د هغې په کيفيت او طريقه کښې خبرې نه کوو، چې څنگه عذاب ميلاوېږي؟

بيا ليکي: "إِذْ لَيْسَ لِلْعَقْلِ"⁽²⁾. ځکه د انسان عقل د هغې په کيفيت نه پوهيږي. نو معلومه دا شوه چې عذاب قبر حق دے، ددې عقیده ساتل واجب دي، ددې نه انکار کولو والا سره د احاديثو متواترو نه انکار کولو والا گرځي. دا د علماء کرامو اقوال ذکر شول. احاديث مبارکه د عذاب قبر باره کښې

مشکوۃ المصابيح صفحه 24 کښې باب قائموي "بَابُ إِثْبَاتِ عَذَابِ الْقَبْرِ" باب دے په بيان د اثبات د عذاب قبر کښې".
(1) اول راويت

براه بن عازب ؓ روايت کوي چې رسول الله ﷺ فرمايلي دي: «الْمُسْلِمُ إِذَا سُئِلَ

(1) [شرح العقيدة الطحاوية: 399]

(2) [شرح العقيدة الطحاوية: 399].

فِي الْقَبْرِ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ فَذَلِكَ قَوْلُهُ ﴿يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ﴾⁽¹⁾.

نبی ﷺ فرمائی: ”مؤمن سرے کله چي د هغه نه تپوس اوشي د هغه په قبر کښي نو هغه چي دا گواهي اوکړي ”لا اله الا الله وان محمدا رسول الله“ نو فرمائي: چي دا ددي قول تصديق دے چي ﴿يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ﴾ ”هغه کسان چي هغوي ايمان راوړے دے مضبوطي هغوي په وينا د توحيد باندې په دنيا کښي هم او آخرت کښي هم“، نو قبر کښي هم هغوي په جواب کښي کامياب وي او دنيا کښي هم کامياب وي.

(2) دويم روايت

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؓ أَنَّهُ حَدَّثَهُمْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا وُضِعَ فِي قَبْرِهِ وَتَوَلَّى عَنْهُ أَصْحَابُهُ وَإِنَّهُ لَيَسْمَعُ قَرْعَ نَعَالِهِمْ أَنَّهُ مَلَكَانُ فَيَقْعِدَانِهِ فَيَقُولَانِ مَا كُنْتَ تَقُولُ فِي هَذَا الرَّجُلِ لِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ فَيَقُولُ أَشْهَدُ أَنَّهُ عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ فَيَقَالُ لَهُ انْظُرْ إِلَى مَقْعِدِكَ مِنَ النَّارِ قَدْ أَبْدَلَكَ اللَّهُ بِهِ مَقْعَدًا مِنَ الْجَنَّةِ فَيَرَاهُمَا جَمِيعًا قَالَ قَتَادَةُ وَذَكَرَ لَنَا أَنَّهُ يَفْسَحُ لَهُ فِي قَبْرِهِ ثُمَّ رَجَعَ إِلَى حَدِيثِ أَنَسٍ قَالَ وَأَمَّا الْكَافِرُ فَيَقَالُ لَهُ مَا كُنْتَ تَقُولُ فِي هَذَا الرَّجُلِ فَيَقُولُ لَا أَدْرِي كُنْتُ أَقُولُ مَا يَقُولُ النَّاسُ فَيَقَالُ لَا دَرَيْتَ وَلَا تَكَلَيْتَ وَيُضْرَبُ بِمِطْرَاقٍ مِنْ حَدِيدٍ ضَرْبَةً فَيَصِيحُ صَيْحَةً يَسْمَعُهَا مَنْ يَلِيهِ غَيْرَ الثَّقَلَيْنِ»⁽²⁾.

”د انس ؓ روايت دے چي نبی ﷺ ويلي دي يقينا بنده چي خه وخت په قبر کي حودلے شي، او دده خيلوان وایس شي نو هغه د دوي د پيزار آواز اوږي، چي دي

(1) [صحيح البخاري: (4699)، سنن أبي داود: (4750)].

(2) [صحيح البخاري: (1374)].

مرې له دوه فرشتې راشي، او دا مړے کينوي، او ورته اوآي چې ددې سري (محمد ﷺ) متعلق ته څه وائي؟ نو مؤمن بنده ورته اوآي چې زه گواهې کوم چې دا د الله بنده او د الله رسول دے، هغه ته به اووئيلے شي، چې خپل د دوزخ څائے ته اوگوره، الله هغه د جنت په څائے بدل کړو، هغه دغه ځايونو نه کورې، او منافق او کافر ته چې اووئيلے شي، ته ددې سري (محمد ﷺ) متعلق ته څه وائي؟ هغه به اوآي زه نه پوهيږم، خلقو چې څه وئيل ما هم هغه وئيل، بس ورته به اووئيلے شي چې ته نه پوهيدې او نه دي لوستل، او د اُسپني په گروزونو به وهلے شي، هغه به چغې وهې چې د پيريانو او انسانانو نه ما سوا هر څه ئي اورې.“

په دي حديث کښې چند خبرې دي

اوله خبره: چې کله مړے قبر کښي کيښودلے شي، نو هغه د ژوندو خلقو د پڼرو کشار اورې، چې دوه فرشتي ورته راشي.

يو سوال دے: چې هغه خو مړے دے نو څنگه د ژوندو خلقو د خپو کشار اورې، او مړے خو په خبره باندې نه پوهيږي، مړے خو څه نه اورې؟

ددې وجې نه علماء کرام ذکر کوي، که چرته يو سري اووئيل چې زما دي قسم وي که د فلانکې سري سره مې خبرې اوکړې، نو که د هغه انسان سره په ژوند خبرې اوکړې، نو د قسم کماره پرې لازم شوه، د خپل قسم کماره به ورکوي، کفاره ئي څه ده؟ يا به سحر او ماښام لس مسکينان مړوي، يا به درې ورځې پرله پسې روژې نيسي، يا به لسو مسکينانو له کيرې اخلي. اوس يو سري قسم کړے دے چې زه به فلانکې سري سره خبرې نه کوم، او چې کله هغه انسان مړه شو، نو دے راغے او د هغه کت سره اوردريدو، او هغه ته لکيا دے خبرې ورته کوي، نو تمام علماء کرام ذکر کوي چې ددې سري قسم مات نه دے، سړے په قسم کښي حانث نه دے، ولي په

قسم ڪنبي حانث نه ڏي؟ فتح القدير ڪنبي علامه ابن الهمام رحمه الله هم ليکي دي، او د احنافو تمام علماء کرامو ليکي دي: چي د سري قسم خُڪه نه ڏي مات شو؟ چي ڏي خبري کوي خوليڪن هغه ئي نه اوري، او هغه پري نه پوهيري، نو خُڪه به قسم ڪنبي حانث نه ڏي، نو مري نه اوري، او نه ويني. نو خُڪه مري د ژوندو خلقو د خپو ڪشار اوري؟ نو ددي خُڪه مطلب ڏي؟ علماء کرام ذکر کوي، چي اصل ڪنبي دا ڪنايه ده د سُرعَت اتيان د ملائڪو نه. مطلب دا ڏي: ڪچرت هلت د قبر خوا ڪنبي يو ژوند ڏي انسان کينولي شو ڏي، او هلت ناست ڏي، او نور خلق واپس روان ڏي، نو دي ناست انسان به د راتلونڪو خلقو د خپو آواز اوريدلي، چي دي مري له به ملائڪ را رسيدلي ڏي.

مولانا رشيد احمد گنگوھي ر.ه. ليکي دي

چي دا د مجهول صيغه ده ”إِنَّهُ لَيَسْمَعُ قَرْعَ نِعَالِهِمْ“⁽¹⁾ ددي خلقو د خپو ڪشار به اوريدلي شي، يعني ڪه د قبر خوا ڪنبي خُڪ ناست وي، چي ده له ملائڪ را رسيدلي وي، او هغه دواړه ملائڪ دا مري قبر ڪنبي کينوي او تپوس تري کوي، چي ستا خُڪ خيال وو ددي سري باره ڪنبي، مراد تري رسول الله ﷺ ڏي. دويمه خبره يوه غلطه نظريه

بعضي خلق وائي: چي دغي قبر له رسول الله ﷺ حاضريري. دا خبره غلطه ده، هر قبر له نبي ﷺ حاضريري. بعضي خلق وائي چي د رسول الله ﷺ تصوير ورسره وي. دا خبره هم صحيح نه ده.

اصل خبره دا ده

”مَا كُنْتَ تَقُولُ فِي هَذَا الرَّجُلِ“ د نبي ﷺ نبي ورته بيان ڪري، د هغه صفات ورته

بیان ڪري، ڇي تاسو ڪنبي کوم پيغمبر راغلي وو، د هغه باره ڪنبي ستا ڇه عقیده ده؟
نور که دا مؤمن انسان وي، نو دے به ورته اوواڻي، ڇي زما دا عقیده ده، ڇي دا د الله
بنده او د الله پيغمبر دے، إله نه وو، او مونڙ ته ئي راليگلي وو.

او ڇي د ڪافر نه تپوس اوشي، نو هغه به ورته اوواڻي ڇي ماته پته نشته، زه ڇو نه
وم خبر، ما خو به هغه وڻيل کوم ڇي به خلقو وڻيل، زه ڇو به د هر چا سره ناست ووم،
که د مسلمان سره به کيناستم نو د هغه سره به ملڪري ووم، او ڪافر سره به د هغه
ملڪري ووم، زما خبله ڇه عقیده او خبل ڇه خيال نه وو. دغي مري ته به اووڻيله
شي، ڇي نه خواته علم شته، او نه تا ڇه لوستلي دي. يعني دنيا ڪنبي تا د حق پرستو
خلقو تابعداري نه وه ڪري. نبي ﷺ فرمائي: دغه منافق او ڪافر مري به د اوسپني په
گروزيو کوزار به اووهلي شي، دے به دومره چغه اوهي، ڇي د انسانانو او پيريانو نه ما
سيوا هر ڇه به ئي اوري.

(3) دريم روايت

عَنْ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «إِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا مَاتَ عُرِضَ
عَلَيْهِ مَقْعَدُهُ بِالْعَدَاةِ وَالْعَشِيِّ، إِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَمِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَإِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ
فَمِنْ أَهْلِ النَّارِ، يُقَالُ: هَذَا مَقْعَدُكَ، حَتَّى يَبْعَثَكَ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»⁽¹⁾.

د عبد الله بن عمر ؓ نه روايت دے، ڇي نبي ﷺ فرمائي: په تاسو ڪنبي ڇي
ڇوڪ مره شي، نو سحر او ماڻهام د هغه هغه ڄاڻه هغه ته پيش ڪولي شي، که جنتي وي،
نو جنت ورته پيش ڪولي شي، او که جهنمي وي نو جهنم ورته پيش ڪولي شي (په عالم
برزخ ڪنبي) قيامت له قائم نه دے، ددي نه مراد عذاب قبر دے، (عالم برزخ ڪنبي ڇي
کوم ميلا ويڙي) ڇي ستا دغه ڄاڻه دے، ڇي که قيامت ڪنبي راپاسي نو دغه ڄاڻه ته

(1) [اصحيح البخاري: (1379)، مسلم: (2866)].

به ورځي. او قبر کښي عذاب خو جدا دے. ددې نه معلومه شوه چې عذاب قبر حق دے.

(4) څلورم روایت

د سیده عائشه رضی اللہ عنہا نه روایت دے: **أَنَّ يَهُودِيَّةً دَخَلَتْ عَلَيْهَا فَذَكَرَتْ عَذَابَ الْقَبْرِ فَقَالَتْ لَهَا أَعَاذُكَ اللَّهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ فَسَأَلَتْ عَائِشَةُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ عَذَابِ الْقَبْرِ فَقَالَ: «نَعَمْ عَذَابُ الْقَبْرِ قَالَتْ عَائِشَةُ رضی اللہ عنہا فَمَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْدُ صَلَّى صَلَاةً إِلَّا تَعَوَّذَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ».** ⁽¹⁾

سیده عائشه رضی اللہ عنہا خوا ته د يهودو يو زانانہ راغله، سیده عائشي رضی اللہ عنہا سره ناسته وه، نو د عذاب قبر تذکره ئې شروع کړه، د يهودو هغې زانانہ سیده عائشي رضی اللہ عنہا ته ئې اوږښل الله دې تا له د عذاب قبر نه پناه درکړې، سیده عائشي رضی اللہ عنہا ته پته نه وه چې عذاب قبر شته، ځکه نبي صلی اللہ علیہ وسلم تر دغه وخته پورې د عذاب قبر باره کښي څه نه وو وئيلي او يهودو ته خو پته وه؛ ځکه تورات کښي دا مسئله وه چې قبر کښي به عذاب وي، نو حضرت عائشي رضی اللہ عنہا د نبي صلی اللہ علیہ وسلم نه تپوس اوکړو چې اے د الله پيغمبره صلی اللہ علیہ وسلم چې عذاب قبر شته او کنه؟ نو نبي صلی اللہ علیہ وسلم ورته او فرمائيل چې او عذاب قبر حق دے، سیده عائشه رضی اللہ عنہا فرمائي: ددې خبرې نه ورستو ما چرې نبي صلی اللہ علیہ وسلم نه دے ليدلې چې هغه مونځ کړے دے مگر خامخا نبي صلی اللہ علیہ وسلم به د عذاب قبر نه پناه غوښته، نو چې د الله پيغمبر صلی اللہ علیہ وسلم د عذاب قبر نه پناه غواړي، نو مونږ له خو بطريق اولي پکار دي، چې مونږ د عذاب قبر نه پناه او غواړو.

(5) پنځم روایت

رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم فرمائي: **«إِنَّمَا الْقَبْرُ رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ أَوْ حُفْرَةٌ مِنْ حُفْرِ النَّارِ».** ⁽²⁾
 "قبر خو د جنت د باغيچو نه يوه باغيچه ده، يا د جهنم د کندو نه يوه کنده ده."

(1) [صحيح البخاري: (1372) والفظ له، مسلم: (903)].

(2) [جامع الترمذي: (2460)].

که افسان نیک عمله وي نو قبر د هغه دپاره د جنت یوه باغیچه ده، او که افسان بد عمله وي نو قبر د هغه دپاره د جهنم د کندیو نه یوه کنده ده.

د سیدنا ابو بکر صدیق رضی الله عنه قول

«مَنْ دَخَلَ الْقَبْرَ بِلَا زَادٍ فَكَأَنَّمَا رَكِبَ الْبَحْرَ بِلَا سَفِينَةٍ».

کوم سرے چې بغیر د نیک عمل نه مړه شو او قبر ته لاړو، نو د هغه داسې مثال دے، لکه یو سرے دے او لا مېو ورله نه ورځي، او تا سمندر ته وراوغوځولو.

د سیدنا عثمان رضی الله عنه حالت د قبر تیریدو په وخت کښې

د سیدنا عثمان رضی الله عنه باره کښې راځي چې کله به هغه د مقبرې په خوا تیریدو دومره زیات به ئې اوژرل چې گیره به ئې ټوله په اوبښکو لونده شوه. چا ترې تېوس اوکړو چې ته د جنت تذکرې کوې نو ته نه ژارې، د جهنم تذکرې کوې نو ته نه ژارې، لیکن چې کله په قبر تیرېږي نو ژارې، دا ولې؟ سیدنا عثمان رضی الله عنه ورته او فرمائیل: دا ځکه چې رسول الله صلی الله علیه و آله فرمائیل دي: «إِنَّ الْقَبْرَ أَوَّلُ مَنْزِلٍ مِنْ مَنَازِلِ الْآخِرَةِ»^(۱) قبر د آخرت د منزلونو نه اولنې منزل دے، ځکه د دې نه ورستو بیا ډیر منازل راځي، نو قبر کښې یا راحت میلاوېږي، یا عذاب میلاوېږي؛ ځکه چې افسان میدان محشر کښې راپاسې نو ټول د اعمالو جدا منزل دے، تقسیم د اعمالو جدا منزل دے، په پل صراط تیریدل جدا منزل دے. لیکن د آخرت په منزلونو کښې اولنې منزل دا دے، چې د افسان نه روح اوتو او مړه شو، دا قبر د هغه اولنې منزل شروع شو، څوک چې مړه شي بس د هغه قیامت شروع شو. نو سیدنا عثمان اوئیل: قبر اولنې منزل دے، څوک چې په دې منزل کښې کامیاب شو، ددې نه ورستو ټول منازل آسان دي، او که یو سرے په دې منزل کښې کامیاب نه شو نو د دې نه ورستو ټول منازل گران دي، نو ما سره غم

(۱) [جامع الترمذي: (2308)].

دے ڇي به دي منزل ڪنهي به ڪامياب شم او ڪه ناکام. ددي وڃي نه سيدن عثمان ؓ وائي: ما د نبي ﷺ نه اوريدلي دي «مَا رَأَيْتُ مَنظَرَ قَطُّ إِلَّا وَالْقَبْرُ أَفْظَعُ مِنْهُ»⁽¹⁾ ما داسي يو منظر نه دے ليدلے مگر قبر د هغي نه زيات د هيبت والا مقام دے. به تولو منظرونو ڪنهي قبر زيات د هيبت والا منظر دے، ڇڪه دا اولن منظر دے.

نو د قبر عذاب حق دے. او ڇي ڪوم انسان مره شو بس د هغه قيامت قائم شو.

واقعہ

د ادب به ڪتابونو ڪنهي واقعہ راڻي ڇي يو سري ڪيدر نيولے وو، نو هغه ڪيدر ورته اووئيل ما پريده، او ڪه زه دي مره ڪرم نو قيامت راڻي، نو هغه سادہ سرے وو، ڇي د ڪيدر به مرگ قيامت راڻي، نو ولي ئي مره ڪوم. نو ڪيدر ئي پريخودو نو ڪيدر لري لاړو، او ده طرف ته ئي مخ ڪړو، او ده ته ئي اوئيل ڪه به نور چا قيامت راتلو او ڪنه، به ما خو خاڻا راتلو.

نو ڇي څوڪ مره شو نو د هغه قيامت قائم شو.

(6) شيرم روايت

زيد بن ثابت ؓ فرمائي: ڇي يو ڄل مونڙ د نبي ﷺ سره د بنو نجر د باغ به خوا ڪنهي وو او نبي ﷺ به قجره باندې سور وو، او مونڙ د نبي ﷺ سره روان وو، ناسپه د نبي ﷺ قجري توپونه شروع ڪرل، نزدي وو ڇي نبي ﷺ د قجري نه غور زیدلے وے ناخپه ڇي مونڙ اوڪتل نو د هغي قجري خوا ڪنهي پنڌه يا شير قبرونه وو، نو نبي ﷺ اوفر مائيل: ڇي څوڪ دا قبرونو والا پيڙني؟ نو يو سري اووئيل: د الله پيغمبره ﷺ آو دا زه پيڙنم، نبي ﷺ ورته اوفر مائيل: دا ڇه وخت ڪنهي وفات شوې دي؟ هغه ورته اووئيل: اے د الله پيغمبره ﷺ! دا د شرڪ به زمانه ڪنهي وفات شوې دي، داسي وخت ڪنهي وفات

(1) [جامع الترمذي: (2308)].

شوي دي چي ايمان ئي نه وو راوړي، بي ﷺ اوفرمائيل: يقيناً دا امت په دوي باندې په قبرو کسې امتحان کولې شي. (امت نه مراد ټول خلق دے) کچرته دا يره او غم نه وے چې تاسو به خپل مړي مقبرو کسې نه دفن کوي، نو ما به د الله نه سوال کړے وے چې الله تاسو ته ښودلے وے، چې څنگه طريقې سره الله دي مړو له عذاب ورکوي. نبي ﷺ ته معجزاً الله اوبښودل، کله به الله داسې کول چې بعضي عذابونه الله خپل پيغمبر ﷺ ته ښودل (د معراج واقعہ کسې به راشي چې خومره عذابونه نبي ﷺ ليدلي وو).

واي: بيا رسول الله ﷺ مونږ ته مخامخ شو، او نبي ﷺ اوفرمائيل: الله پورې پناه او غواري د عذاب د اور نه، صحابه کرامو ﷺ اوفرمائيل: مونږ پناه غواړو الله پورې د عذاب د اور نه. بيا رسول الله اوفرمائيل: پناه او غواري د الله پورې د عذاب قبر نه، صحابه کرامو ﷺ اووئيل: مونږ پناه غواړو الله پورې د عذاب قبر نه، بيا نبي ﷺ اوفرمائيل: اے زما صحابو! د فتنو نه پناه او غواري، صحابه کرامو اووئيل: مونږ الله پورې پناه غواړو د ښکاره فتنو نه او د پټو فتنو نه، بيا نبي ﷺ اوفرمائيل: پناه او غواري د الله پورې د فتنې د دجال نه.

دجال څه شے دے؟ دا هغه علامات دي د قيامت د قائميدو، چې کله قيامت قائميږي نو دا به هغه نور کسې وي، او دے به دعوي کوي چې زه رب يم، او دے چې څه وايي نو هغه به کيږي، ځان سره به ئي خپل مصنوعي جنت او جهنم جوړ کړے وي، او خلکو ته به وايي چې دا جنت دے، او دا جهنم دے، که چا د هغه خبره اومنله هغه به جنت ته دننه کوي، او چې څوک د هغه خبره نه مني نو هغه به جهنم ته او غورځوي.

نبي ﷺ فرمائي: دوه شکلونه به وي يو د جنت او يو د جهنم نو که تاسو مجبور وي، نو دغې جنت ته مه دننه کيږي، دا ظاهر کسې جنت دے، او باطن کسې اور دے، او دا بل چې ظاهر کسې اور دے، نو دننه پدې کسې جنت دے. نبي ﷺ فرمائي: کله چې

تاسو د دجال په دور کښې یو نو هغه اور طرف ته ورځئ؛ ځکه دننه پکښې جنت دے. دے به د خدای دعوی کوي، باران به وروي، او اودروي به ئې، دا به الله ده له ورکړې وي، چې خلق گمراه شي. الله امتحان کوي پدې خلقو باندې، خو د هغه نښه به دا وي چې نبي ﷺ فرمائي: د هغه سمه سترگه به رنده وي، او ستاسو رب پرونده دے، تاسو به ئې پدې باندې پیژنی، او د هغه په تدې به لیکلے شوې وي "ک، ف، ر" يعني کافر، دا لویه فتنه ده. الله دې مونږ ددې فتنو نه اوساتي.

نبي ﷺ او وئیل: د دجال د فتنو نه پناه او غواړئ. صحابه کرامو ﷺ او فرمائیل: مونږ د دجال د فتنې نه پناه او غوښته.

(7) اووم روایت

د سيدنا ابو هريره ﷺ روایت دے، چې رسول الله فرمائي دي: کله چې یو مړه په قبر کښې دننه کړے شي، دوه ملائکې ورته راشي، تکې تورې ملائکې وي، او خړې سترگې ئې وي، (او دا کنایه ده د نهایت هیبت د حالت نه) یو ته "منکر" وئیلے کيږي، او بلې ته "نکیر" وئیلے کيږي، هغه ملائکې ورته وائي: تا څه وئیل ددې سړي باره کښې، (يعني د نبي ﷺ باره کښې) که چرته دے مومن وي نو دے به ورته وائي: چې دے د الله بنده او د الله پیغمبر دے، او بیا به وائي: چې دا گواهي گوم چې د الله نه ماسیوا بل حاجت روا نشته او محمد ﷺ د الله بنده او د الله پیغمبر دے، چې کله دے دا او وائي نو ملائک به ورته وائي: مونږ ته پته وه چې ته به مونږ له داسې جواب را کوي. (1)

نو ملائکو ته څه پته وه، ملائک خو عالم الغیب نه دي، دا زمونږ عقیده ده. که د چا دا عقیده وي چې ملائک عالم الغیب دي، نو دا عقیده د کفر ده. نو ملائک څنکه پوهیدل؟

نو علماء کرام ذکر کوي: ملائڪو ته دا پته وه چي ڪله ددي انسان نه روح وتو
 نو هغه روح د انسان عليين ته تلي وو، هغي وخت نه ملائڪو ته پته لگيدلې وه، چي
 دا نيك عمله انسان دے، يا ملائڪي چي راغلي، او دده شكل ته ئي اوكتل نو دده د
 شكل نه دا معلوميد چي دا نيك عمله انسان دے، د نيك عمله انسان د شكل نه پته
 لگي، چي دا نيك عمله دے.

حديث ڪنبي راخي: چي گوم يو انسان چي نيك عمله وي، د هغه دا مخ به نڪ
 سپين وي د قيامت په ورځ باندې، سپين برق به وهي. قرآن ڪنبي وايي: ﴿يَوْمَ تُنْفِضُ
 وُجُوهُهُمْ لَوُجُوهٌ﴾⁽¹⁾، نو چي ملائڪ دده مخ ته اوگوري نو ملائڪ به پوهه شي، چي دا
 نيك عمله انسان دے.

نبي ﷺ فرمائي: بيا به دي نيك عمله انسان ته قبر گولاؤ ڪرے شي اوبا (70)
 گزه يو طرف ته، اوبا (70) گزه بل طرف ته، او بيا به ورته د جنت د طرف نه رنرا
 راوستي شي، او بيا به ورته اوائي: اوده شه پدي قبر ڪنبي دا ستا د آرام ڄائے دے. دے
 به ورته وايي: ما پرېردئ چي زه خپل اهل ته واپس شم، چي ورته اووايم چي زه خو دير
 په مزو ڪنبي يم، او هغوي په دي باندې خبر ڪرم، فرشتي به ورته وايي: نا، اوده شه
 داسي اوده شه لکه څنگه چي ناوي اوده وي، د هېڅ تڪليف او مصيبت نه مه یرېره.
 او چي ڪله بد عمله انسان وي، او منافق انسان وي، او هغه مړه شي، نو هغه
 فرشتي ترې تپوس کوي چي د نبي ﷺ باره ڪنبي څه وايي؟ دے ورته وايي: چي دنيا
 ڪنبي به خلقو څه وائيل، نو ما به هم هغه شان اوئيل.

چي چا سره به لارم نو هغه شان به ما وئيل، زما څه خپل خيال نه وو، زما څه

خپله نظريه نه وه. نو نبي ﷺ فرمائي: دغه فرشتې به ورته وائي: چې مونږ ته پته وه چې ته به دغسې وائي، بيا به زمکې ته حکم اوشې، چې راجوخته شه په دده باندې، نو زمکه به پرې راجوخته شې او پوښتې به ئې يو بل کښې ننوځې، دده ته به تر قيامته پورې عذاب ورکولې شې، ترخو پورې چې قيامت نه دے قائم شوے.⁽¹⁾

(8) اتم روايت:

يو حديث کښې راځي، نبي ﷺ فرمائي: په کافر او گناهکار انسان به قبر کښې يو فرشته مقرر شي، اول به دده دپاره د جهنم د بسترونه يو بستره او غوړولې شي، د جهنم دروازه به ورته گولاؤ کړې شي، او د جهنم هغه کړي به ورته راځي، قبر به ورباندې تنگ شي، چې پوښتې به ئې يو بل کښې ننوځي، او يو فرشته به پرې مقرر شي، چې په سترگو به رنده وي، او په غوړونو به کنډه وه.

دا ولي؟ علماء کرام ذکر کوي: رنده به ځکه وي، چې دا پته ورته نه لکې چې دا گوم ځائے دے، که په هر ځائے ورته گزار ورکړو، سر او خپوته به ئې نه گوري، که هر ځائے باندې اووهلو، رحم او ترس به ئې پرې نه راځي.

او په غوړونو به هغه فرشته کنډه وي، ځکه چې دے چغې وهي نو کيدے شي چې رحم ئې پرې راغله وے، دده هغه چغې به نه اوري.

او نبي ﷺ فرمائي: د هغې فرشتې سره به د اوسپنې گرز وي، او داسې گرز به وي که په هغې باندې غر او هلې شي نو هغه غر به خاورې شي، چې کله پرې دا مړے اووهي نو دومره تيز آواز به کوي، چې د مشرق نه تر مغرب پورې هر څه به ئې اوري، صرف انسانان او پيريان به ئې نه اوري، او بيا نبي ﷺ او فرمايل: چې کله دې مړې ته هغه گرز راخلاص کړي نو دا مړے به خاورې شي، بيا به ددې انسان په بدن کښې

روح و جسم شہید، دوزخ بہ ہرکسبی ساء واجولے شہید، بیا بہ بدن روح شہید، او بیا بہ سراورکولے شہید۔"

ذہر رہات احادیث علماؤ راجع کری دی پے اثبات د عذاب قبر باندی چہ عذاب قبر حق دے، د عذاب قبر بہ منکر کافر دے۔

(9) تہ روایت

حسب کسبی راخہ، نبی ﷺ پے حلقہ قبرونو تہریدو، او د ہفتہ قبرونو والو لہ عذاب ورکولے شو، نبی ﷺ صحابہ کرامو تہ او فرمائیل: دی دوارو قبرونو والو تہ عذاب ورکولے شہید، او دا عذاب چہ ورکولے شہید نو دا پے یو لوبہ گناہ کسبی ورکولے نہ شہید، د یو سہری کار دا وو چہ ہفتہ بہ چغلی کولہ، دہ لہ حلقہ عذاب ورکولے شہید، او دا بل قسڈ چہ وو دہ بہ د ورو بولونہ خان نہ بیج کولہ، دہ لہ حلقہ عذاب ورکولے شہید۔
بیا نبی ﷺ یو لوندہ لختہ را واغستہ پے مینخ ٹی ماتہ کرہ، نیمہ ٹی پے یو قبر کیسودہ، او نیمہ ٹی پے بل قبر کیسودہ۔ نبی ﷺ او فرمائیل: چہ تر خو پوری دا لختہ لونڈی وی تر ہفتی بہ اللہ عذاب کسبی سپک والے راولی۔⁽¹⁾

نو ددی دومرہ آیاتونو او احادیثونہ دا خبرہ ثابتہ شوہ چہ عذاب قبر حق دے۔
اللہ رب العزت دی مونہ لہ د قبر د عذاب نہ پناہ را کری۔ (آمین)
(وَأَخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ)

(1) اسنن لمی داود: (4751)۔

(2) اصحیح البخاری: (271، و 1378، و 6052، و 6055)، سنن لمی داود (20) سنن النسائی (31)۔

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالَّذِينَ يَقُولُوا الزَّيْنَةُ إِنَّمَا كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا

(سورة بني إسرائيل : 32)

موضوع

زنا گناه کبیره ده

بمقام جلسی

خطیب

فصیح اللسان للذید البیان علامہ عبد الحق ریانی حفظہ اللہ

زنا ڪناه ڪبيره ده

الْحَمْدُ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنُؤْمِنُ بِهِ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهُ وَلَا آخِرَ لَهُ لَا ضِدَّ لَهُ وَلَا نَدَّ لَهُ وَلَا مُدَّ لَهُ وَلَا بَشِيرَ لَهُ وَلَا نَذِيرَ لَهُ وَلَا وَزِيرَ لَهُ وَلَا مُشِيرَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَيِّدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَيِّينَا وَشَفِيعَنَا وَحَيِّيبَ رَبَّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ عَبْدَهُ وَرَسُولَهُ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، ﴿وَلَا تَقْرُبُوا الزِّنَاتِ﴾⁽¹⁾ كَلَّا فَاجْشَعُوا سَبِيلًا.

وقال تعالى في مقام آخر: ﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقُولُونَ انْفُسُ إِلَهِي حَرَّمَ إِنَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يُزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا﴾⁽²⁾.

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَنْ زَنَى أَوْ شَرِبَ الْخَمْرَ نَزَعَ اللَّهُ مِنْهُ الْإِيمَانَ كَمَا يَخْلَعُ الْإِنْسَانُ الْقَمِيصَ مِنْ رَأْسِهِ»⁽³⁾.

عزت مندو مسلمانانو رونرو! مخڪڻي جمعو ڪڻي د بعضي لويو ڪناهونو ذکر شوو وو، د هغي سزا ڪاڻي، او د هغي عذابونه بيان شوې وو. اوس يره بهه ڪناه ڪبيره چي هغه هم پڻه خلقو ڪڻي ڪڏ عامه نه ده نو عام ڪيدو والا ده.

او خلق ديت نه ڪوري چي دا ڪناه ده، ڀير ڪم خلق به ٿي ددي وڃي نه ڪوي

(1) [سورة بني إسرائيل: 32].

(2) [سورة الفرقان: 68]

(3) [سورة الفرقان: 68].

چي دا ڪناه ده، اڪثر د پري د وڃي نه يا د عدم وجود د وڃي نه دا ڪناه نه ڪوي، هغه ڪناه ڪبيره هغه زنا ده. زنا هم پڻ ڪناهونو ڪنبي يوه لويه ڪناه ده، چي يو مسلمان د مسلمانن زنانه سره يا د يو ڪافري زنانه سره زنا ڪوي بغير د نڪاح نه نو ديتنه زنا وائي. د اسلام د راتلونو نه مخڪنبي زنا قبيح عمل وو.

د اسلام نه مخڪنبي زنا يو قبيح عمل وو، او ڪنده عمل وو، د اسلام نه مخڪنبي هم خلقو دا عمل ناڪاره ڪنرلو، د سپکو خلقو او د رذيله خلقو ڪار وو، او پڻ اسلام ڪنبي هم زنا يو قبيح عمل دے.

د سيدنا عثمان بن عفان رضي الله عنه واقعه

ڪله چي سيدنا عثمان بن عفان رضي الله عنه محاصره ڪرے شو، او د هغه نه دښمنان چار چاپريه وو، هغه د خپلي ڪوتي چٽ ته اوختو، او هغه يو خو خبري ڪري وي، هغه اووٽيل: پڻ اسلام ڪنبي د مسلمان قتل پڻ دريو خبرو جائز دے. (1) يو دا چي ڪله مسلمان د اسلام نه واورې او مرتد شي نو دده مرگ او قتل جائز دے. او زه د اسلام نه مرتد شوے نه یم. (2) دويم دا چي د يو مسلمان د لاس نه بل مسلمان قتل شي. زما د لاس نه ڇوڪ مسلمان قتل شوے نه دے. (3) دريم دا چي ڇوڪ زنا اوڪري او واده والا وي، نو هغه رجم ڪولے شي. سيدنا عثمان رضي الله عنه ورته او فرمائيل: **«مَا زَنَيْتُ فِي جَاهِلِيَّةٍ وَلَا فِي إِسْلَامٍ»** ما نه د اسلام پڻ حالت ڪنبي زنا ڪري ده، او نه ي د اسلام نه مخڪنبي زنا ڪري ده. نو تاسو ما پڻ ڇه باندې ورڙئي؟

نوپه دور جاھليت ڪنبي هم زنا د سپکو خلقو ڪار وو، نو زنا لويه ڪناه ده.

قرآن ڪريم ڪنبي د زنا مذمت

قرآن ڪريم ڪنبي الله فرمائي، مؤمنانو صفت ڪوي نو الله فرمائي: **«وَلَا يَزْنُونَ»** "زنانه ڪوي".

بل آيت ڪنبي الله فرمائي: ﴿وَلَا تَقْرَبُوا الزَّانَا إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا﴾ (۱۱)

"زنا ته مه نزدې ڪيري". يعني گوم ڄائے ڪنبي ڇي رنا ڪيري، گوم ڄائے ڪسي ڇي زنا ڪار خلق دے، د زنا داسي دواعي دي ڇي د هغي نه زنا پيدا ڪيري، نو هغي ڄائے ته مه ڄي. يو ڄائے ڪنبي رنا نشته خو هغي ڄائے ڪنبي ناستي سره د انسان زنا ته ميلان ڪيري، نو هغي ڄائے ته مه ڄي، د کومو اسبابو نه ڇي زنا پيدا ڪيري، نو هغي اسبابو طرف ته رغبت او ميلان مه ڪوي، دومره کلڪ حڪم الله ڪوي، زنا ڪول خو ورستو دي، د زنا ڄائے ته به هم نه نزدې ڪيري، ڇڪه ﴿إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا﴾ (سورة بني اسرائيل: 32) "يقينًا دا دير دے حيا ڪار دے او دير ناکاره لار ده".

د مسلمان د شان سره مناسب نه ده، ڪچرته د مسلمان نه خطايي سره زنا شوي وي نو الله ته دي توبه اوباسي، او آئنده ڪنبي دي زره ڪنبي راولي ڇي زنا د مسلمان شان نه دے، زه مسلمان یم بيا به زنا نه گوم، نو ڪيدے شي ڇي الله تي معاف ڪري، او ڪه يو سرے وائي ڇي زه زنا نه گوم، او هغه ددي وجي نه ڪوي ڇي هعه له زنا نه ميلو ڇي نو دا ڪمال نه دے، او دا د مسلمان شان نه دے.

د مؤمنانو صفت

قرآن ڪريم ڪنبي الله د عباد الرحمن نبي او صفتونه ذکر ڪوي، الله فرمائي: ﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ﴾.

"زما نيڪان بنديڪان دا هغه ڪسان دي ڇي نه رامدد ڪوي د الله سره بل حاجت روا. د الله سره ڇوڪ شريڪ نه پيدا ڪوي. د "إله" په معني دير خلق نه پوهيري، بعضي خلق وائي دي نيڪانو بنديڪانو ته خو مونڱر "ألهه" نه دي وٺيلي، مونڱر ورته خدايان نه دي وٺيلي.

شیخ عبد القادر جیلانی رحمہ اللہ لیکي:

”كُلُّ مَا تَعْتَمِدُ عَلَيْهِ فَهُوَ إِلَهٌ وَكُلُّ شَيْءٍ تَخَافُ مِنْهُ وَتَرْجُوهُ فَهُوَ إِلَهٌ.“⁽¹⁾

”هر هغه شے جي تہ پرې اعتماد کوي ستا دا يقين دے جي دے زمانہ شر لري کوي، ماله فائده را رسوي نو هغه ستا إله دے.“ او هر هغه شے جي تہ د هغه نه يره کوي (بغير د ظاهري اسبابو نه) دا ستا إله دے، او هر هغه شے جي تہ د هغه نه طمع کوي (بغير د ظاهري اسبابو) هغه ستا إله دے نو نيکان بندگان اگر چي تا ورته خدايان نه دي وئيلي، ليکن ستا د افعالو او کارونو نه او اقوالونو نه معلوميري چي تا ورته خدايان وئيلي دي؛ ځکه د هغوي په لاس کښي اولاد ورکول نشته، او تہ د هغوي نه اولاد غواړي، نو ستا تري طمع ده، د هغوي په لاس کښي فائده او نقصان نشته. تہ ورزي او د هغوي نه سوال کوي، چي ما نه تکليف لري کړه، او يره تري کوي که زه ورته خوا ته لاړ نه شم ما ته تکليف را رسوي. نو د مسلمان صفت دا دے چي د الله سره بل څوک نه رامدد کوي.

د مؤمنانو دويم صفت

﴿وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ﴾ ”او نه وژني هغه نفس چي الله د هغه وژل

حرام کړي دي مکريه حق باندې“. په حق باندې ئي مړه کوي په ناحقه باندې مرگ مه کوي. او په حق باندې مرگ دا هم دے چي د واده والا کس زنا اوکړي، نو حق دا دے چي هغه رجم کړه.

يو حديث کښي راځي نبي ﷺ فرمائي: يو مسلمان چي د هغه په الله باندې ايمان وي او د الله پيغمبر ﷺ باندې ايمان وي، چي ددې خبرې گواهې ورکوي چي

"أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ" ددی مسلمان وژل حرام دی.

د دریو وجونه د مسلمان وژل جائز دی

(1) یو ددی وجې نه چې یو سرے د دین اسلام نه مرتد شي اسلام ئې راوړے وو، بیا کافر شو، د اسلام دعوت ورته ورکړه، که اسلام ئې قبول کړو نو څه ده، او که اسلام ئې قبول نه کړو نو ددی انسان مرگ په اسلام کښې جائز دے.

(3) دویم ددی وجې نه چې هغه بل مسلمان قتل کړے وي او د هغه بدل کښې دے قتلوي نو دده مرگ روا دے.

(4) دریم ددی وجې نه د یو سړي مرگ روا دے چې هغه زنا اوکړه او واده ئې کړے وو نو هغه به رجم کولے شي، او که واده ئې نه وو کړے نو هغه نه به ژورې ورکولے شي.

د دوو کسانو واقعه

دوه کسان راغلل نبي ﷺ ته وائي زمونږ په مینځ کښې د الله په کتاب باندې صحیح فیصله اوکړه، نبي ﷺ ورته اووئیل: څه، هغوي کښې یو کس اووئیل: د الله پیغمبره فیصله د الله په کتاب باندې اوکړه، لیکن ماله اختیار او اجازت راکړه، چې زه خپله خبره اوکړم، نبي ﷺ ورته افرمائیل: خپله خبره اوکړه، هغه کس ورته اووئیل: زما زوے وو هغه واده نه وو کړے او ددی سړي سره نوکرو، گدې او بیزي به ئې خړولې ددی سړي د ښځې سره ئې زنا اوکړه، نو ده ما ته اووئیل: چې ستا زوې خو داسې کار کړے دے، وائي: ما ورته اووئیل: چې څه به کوو؟ وائي: ده ماته اووئیل: چې ستا زوې به رجم کوو، ځکه تورات کښې دا مسئله وه، وائي: ما ورته اووئیل: که نه ئې رجم کوو نو بیا به څه کوو، وائي: ما ته ئې اووئیل: چې یو جینۍ او سل گدې راوړه نو خلاص به شي، نو وائي: ما ورته یو جینۍ او سل گدې ورکړې، وائي: بیا ما د علماؤ نه تپوس اوکړو،

چي دا مسئلہ ڇنڪه ده؟ وائي. ما ته علماؤ اووٿيل: چي ستا زوي باندې يو جيئي او سل
 گهڙي نشته، ستا د زوي دپاره سل ڏوري ڏي، او يو کال دپاره به ٿي د کلي نه اوباسي، او
 دده ٻنڀه هغه به رجم کولے شي، دده ٻنڀي زنا ڪري وه، نو هغه واده وه، او ستا زوي
 خو واده نه وو ڪري، دده ٻنڀه به رجم کولے شي. نبي ﷺ ته ٿي اووٿيل مونڙ تاله
 راغلي يو ته زمونڙ فيصله اوکړه، نبي ﷺ ورته اوفرمايل: زما دي د الله پڻ ذات قسم
 وي، چي زه به ستاسو مينځ کښي د الله پڻ قانون فيصله کوم، او فيصله ٿي ورته دا
 اوکړه، د هغي هلک پلار ته ٿي اووٿيل وائي: ستا زوي واده نه دے ڪري نو پڻ هغه
 باندې به اسلامي قانون کښي سل ڏوري ڏي، ستا نه چي سل گهڙي او يو جيئي اغستي
 ده، دا دي تاله واپس درکري، او ستا زوي له به سل ڏوري ورکولے شي، او د يو کال دپاره
 به د کلي نه ويستلے شي، او ددي بل سري دا ٻنڀه به رجم کولے شي، نبي ﷺ سيدنا
 انيس رضی الله عنه ته اووٿيل: سحر وختي لار شه او دده د ٻنڀي نه اقرار واخله، ڪه ٻنڀي اقرار
 اوکړو چي آؤ ما ورسره زنا ڪري ده نو ٻنڀه به پڻ هغه ڄاڻے رجم کوي، هغه لارو او
 هغه ٻنڀه ٿي رجم ڪړه، د الله قانون دے چي مسلمان به پدي دريو کارونو قتلولے شي،
 يو چي واده ٿي ڪري دے او زنا ٿي اوکړه.⁽¹⁾

د امام شافعي رحمه الله مسلک

هغه وائي: چي ڪله يو سري زنا اوکړه، او غير شادي شده دے، نو يو کال دپاره هغه
 د کلي نه اوباسلے شي، او بهر به اوسيږي، او سل ڏوري به هم ورکولے شي.
 د امام ابو حنيفه رحمه الله مسلک

هغه وائي: چي نا سل ڏوري به ورکولے شي، او د يو کال دپاره بهر ويستل دا پڻ حد
 کښي داخل نه ڏي، آؤ ڪه حاکم وقت د مصلحت دپاره دا ٻنڀه اوکنډل چي دا هلک

(1) [صحيح البخاري: (6827)، سنن أبي داود (1433)، سنن الترمذي (4511)]

کلی کنبی اوسیری نو بنه نه دے، نو د یو کال دپاره ئی د کلی نه بهر کړه، خو د هر چا دپاره دا قانون نه دے، او سل دورې د هر چا دپاره دې.

د مؤمنانو دریم صفت

﴿وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا﴾ "زنا نه کوي چا چې داکار اوکړو نو د خپلې گناه سره به میل او شې".

﴿يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَادًا ۖ إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾⁽¹⁾.

دوچند به شې د هغه دپاره عذاب د قیامت په ورځ باندي همیشه دپاره به پدې جهنم کنبې ذلیل او رسوا پروت وي، چې کله ئې زنا ته جائز وئیلې وي مکر هغه خلق به الله د سزا نه بچ کړې، چې په غلطۍ سره ترې زنا اوشوه، توبه ئې ودرستله او ایمان ئې راوړو، او د هغې نه بعد ئې خپل عمل برابر کړو، نو الله وایي: زه به ئې معاف کړم نو دا د مسلمان شان نه دے چې هغه به زنا کوي.

قرآن کریم کنبې الله فرمائي: ﴿الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةً جَلْدَةً﴾⁽²⁾.
 "زنا کار سرے او زنا کاره پنځه اووهی هر یو د هغوي نه سل سل دورې". خو دا هغه وخت کنبې چې کله ئې واده نه وي کړے، او چې واده ئې کړے وي نو د احادیثو د نبی ﷺ نه ثابت دې چې رسول الله ﷺ او صحابه کرامو هغه رجم کړي دي.
 د زنا باره کنبې احادیث

(1) اول روایت

سیدنا معز بن مالک ؓ راغے او رسول الله ﷺ ته وایي: «يَا رَسُولَ اللَّهِ! طَهَّرْنِي» د

(1) [سورة الفرقان: 69-70].

(2) [سورة النور: 2].

اے د الله پیغمبره! ما پاک کره، نبی ﷺ ترې بل طرف ته مخ وارولو، بیا هغه اووئیل د الله رسول الله! طهرتې د اے د الله پیغمبره! ما پاک کره، نبی ﷺ صحابو ته او فرمائیل: په ده خه اوشو، نشه نهې کړې ده؟ صحابو ورته اووئیل نشه نهې ده کړې، په سوچ باندې خبره کوې، نبی ﷺ ورته او فرمائیل: ولې خه چل دې کره دے؟ هغه اووئیل: د الله پیغمبره ما زنا کړې ده، په ما د الله قانون جاري کره، نبی ﷺ صحابو ته او فرمائیل: دے بوخی او رجم نهې کړې، صحابو بوتلو او رجم نهې کړو. او نبی ﷺ چې په قبر مسئله او بیان کولو نو د هغه صفت نهې ذکر کړو.

او په دغه روایت کسې راځي نبی ﷺ او فرمائیل: سیدنا معاذ رضی الله عنه داسې توبه الله ته و دستله که دده دا توبه په تمامه دنیا کښې خومره گناهکار دې په هغوي تقسیم شي نو ددې نه هم سیوا کیري⁽¹⁾. داسې د اخلاص نه ډکه توبه نهې و دستله.

نو دا د سل دورو حکم د هغه چا دپاره دے چې هغه غیر شادي شده وي، او چې شادي شده وي نو د هغه دپاره اسلام کښې رجم دے، خو چونکه زمونږ په ملک کښې اسلامي قانون نشته، نو دا اختیار بل چاله نشته چې هغه چاله دورې ورکړې، یا څوک رجم کړې، دا د اسلامي حاکم کار دے، او که هغه دا کار نه کوي نو زما اوستا نه الله دا تېوس نه کوي، دا تېوس به د هغه نه کوي، چې تا په ملک کښې اسلامي قانون ولې نه ورو نافذ کړه.

واقعہ

یو زنانه راغله وائي د الله پیغمبره د الله قانون را باندې جاري کره، ما زنا کړې ده، رسول الله ﷺ هغه رجم کړه.

نو مقصد دا دے چي واده والا دے او زنا ئي اوکړه نو هغه به رجم کولے شي، او
غير واده والا چي دے نو هغه له به سل دُوري ورکولے شي.
د سزا طريقه

﴿وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾⁽¹⁾.

"اودې نه نيسي تاسو لره پدې دواړو باندې نرمي د الله د قانون په جاري کولو
کښې". کچرته دې سري او ښځې له سزا ورکوي نو دا به نه وايي چي په مزه مزه به ئي
اوره هسي نه چي درد مند شي الله وايي: نا زړه به پرې نه سوزوي مضبوطه او سخته
سزا ورله ورکړي چي بيا زنا نه کوي.
دويمه طريقه

﴿وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهَا ظَائِفَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾⁽²⁾.

"حاضر دي شي سزا ددې دواړو ته يو ډله د مؤمنانو نه". پکار دا دې چي عام
اعلان اوکړي شي چي فلانکې سري او ښځې له سزا ورکولے شي يا رجم کولے شي
يا هغوي له دُوري ورکولے شي نو تاسو را جمع شي، چي د هغوي تماشه اوکړي، دا خلق
ددې دپاره راجمع کولے شي چي دا خلق د هغوي نه عبرت واخلي چي څوک داسې کار
نه کوي دا د الله قانون دے.

(2) دويم روايت

رسول الله ﷺ فرمائي: «لَا يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَسْرِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَشْرِبُ حِينَ يَشْرِبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ»⁽³⁾.

(1) [سورة النور: 2].

(2) [سورة النور: 2].

(3) [رواه البخاري (2475، و5578، و6772، و6782، و6810)]

کوم وخت چي زناکار زنا کوي نو دے مؤمن نه دے، کوم وخت چي يو سرے غلا کوي نو دے مؤمن نه دے، کوم وخت چي يو سرے شراب خکي نو دے مؤمن نه دے، پدي وخت کښي دے د ايمان نه پاک دے، دا زنا دومره لويه گناه ده چي که ددي گناه نه واپس شي نو ايمان ورته بيا واپس راشي.

(3) درېم روايت

رسول الله ﷺ فرمائي: «إِذَا زَنَى الرَّجُلُ خَرَجَ مِنْهُ الْإِيمَانُ كَأَنَّهُ كَانَ عَلَى ظُلَّةٍ، فَإِذَا انْقَطَعَ رَجَعَ إِلَيْهِ الْإِيمَانُ»⁽¹⁾

که چي يو سرے زنا اوکړي نو د هغه نه ايمان اوځي، دا ايمان د هغه په سر باندې د يو چترئ يا د وريځي پشان وي، کچرې دے د زنا په حالت کښي مړه شوې ايمان مړه شو، او که دے د زنا نه واپس شو نو ايمان ورته بيا واپس شي.

يو سوال او د هغې جواب

يو سرے د زنا په حالت کښي مړه شو نو هغه باندې جنازه څنگه ده؟
نو علماء کرام ذکر کوي چي تهېک ده، عظيم گناهکار دے حساب کتاب به ورسره الله کوي، خوليکن دے د اسلام نه بهر شوي نه دے؛ ځکه مرتکب د گناه کبيره د اهل السنه والجماعت مسلک دے چي د اسلام نه بهر کيږي نه، نو لوي گناهکار دے، الله به ورته سزا ورکوي.

(4) څلورم روايت

رسول الله ﷺ فرمائي: «ثَلَاثَةٌ لَا يَكَلِّمُهُمُ اللَّهُ، وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ».

درې کسان داسي دي چي نه به ورسره الله خبرې کوي او نه به ورته الله د

رحمت ۾ نظر ڪوري او نه به ٿي د گناهونو نه پاڪ ڪري، او الله به ورته دردناڪ عذاب
اوسزا ورڪوي، هغه دري ڪسان کوم دي؟

(1) يونبي ﷺ فرمائي: «شَيْخُ زَانٍ» يا واده ڪري زنا ڪونڪي هغه بودا چي د بودا
والي ۾ حالت ڪنبي زنا ڪوي، هغه بودا چي الله له د هغه د سپيني گيري نه حياء
ورخي، او دے زنا ڪوي، او صرف زنا نه ده هر بودا چي د بودا والي ۾ حالت ڪنبي
هره گناه ڪوي نو د هغه سزا د حِوَان نه زياته ده، ڪه بودا دے او جوارې ڪوي نو دده
سزا د نورو جوار ڪرو نه زياته ده، يا دغسي د بودا والي ۾ حالت ڪنبي غلا ڪوي، نو
دده سزا د نورو غلا ڪرو نه زياته ده، پڪار ده چي دے خو خان له مرگ مخي ته ڪري.
حديث ڪنبي راخي نبي ﷺ فرمائي: د هغي انسان عذر د قيامت ۾ ورخ د الله
دربار ڪنبي نه قبليري چي الله ورته شپيٽه (60) ڪاله زندگي ورڪري ده، او ۾ شپيتو
ڪالو ڪنبي هم دے سم نه دے، نو دے ڪه د قيامت ۾ ورخ عذر پيش ڪوي چي الله زه
خبر نه ووم، ماته پته نه وه، الله به ورته وائي ستا عذر زما دربار ڪنبي قبول نه دے.

(2) دويم نبي ﷺ فرمائي: «وَمَلِكٌ كَذَّابٌ» هغه بادشاه چي هغه دروغ وائي، سره د
بادشاهت نه دروغ وائي، دده سره به الله نه خبري ڪوي، نه به ورته د رحمت ۾ نظر
ڪوري، او الله به ورته دردناڪ عذاب ورڪوي.

(3) «وَعَائِلٌ مُّسْتَكْبِرٌ» هغه فقير او غريب چي هغه سره د فقر او غريبي نه تڪبر
ڪوي، نو ددي انسان سره به الله نه خبري اوڪري، نه به ورته د رحمت ۾ نظر اوڪوري،
او دردناڪ عذاب به ورڪوي.⁽¹⁾

نوزنالويه گناه ده، پڪار دادې چي هر مسلمان نارينه او زنانہ ددي قبيح عمل نه خان اوساتي.

(5) پنجم روایت

محکمی چي ما کوم آیت لوستے وو ﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ﴾

ددې په ضمن کښې مفسرين يو حديث ذکر کوي، چي يو صحابي راغي او رسول الله ﷺ ته وائي. "أَيُّ الذَّنْبِ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ؟ قَالَ: «أَنْ تَجْعَلَ لِلَّهِ نِدًّا وَهُوَ خَلْقُكَ»" اے د الله پيغمبره په گناهونو کښې لويه گناه کومه يوه ده؟ نبي ﷺ ورته او فرمايل: لويه گناه دا ده چي تۀ د الله سره شريک پيدا کړې، او حال دا دے چي تۀ الله پيدا کړے نې، رزق الله در کوي، زمکه درته الله پيدا کړې ده، آسمان درته الله پيدا کړے دے ﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا﴾^(۱).

"دا الله هغه ذات دے چي خومره خيزونه په زمکه کښې دې دا ټول ئې ستاسو د فائدي دپاره پيدا کړې دي". هر څۀ د الله دې زمکه د الله ده، آسمان د الله دے، حکومت او نظام پرې د الله دے، او د هغې باوجود تۀ الله پرېږدي، او دهغه سره نور برابر وي، نو دا لويه گناه ده.

بيا هغه صحابي تپوس کوي "ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ: «وَأَنْ تَقْتُلَ وَلَدَكَ تَخَافُ أَنْ يَطْعَمَ مَعَكَ»" بيا ددې نه پس لويه گناه کومه يوه ده؟ نبي ﷺ او فرمايل: دويم نمبر لويه گناه دا ده چي تۀ خپل بچي ددې وجې نه وژني چي صبا به دۀ له څوک دودئ ورکوي، خپل بچي ددې وجې نه قتل کوي، دا دويمه لويه گناه ده. الله فرمائي: ﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا﴾^(۲).

(1) [سورة البقرة 29].

(2) [رواه أحمد في "مسند"، (23854)].

"داسي پو زندہ سر پہ رمڪه ڪنبي ڪشته مڪر په الله باندې د هغه رزق دے".
خومره مخلوق چي الله پيدا ڪرے دے ٿولو له الله رزق و رکوي، بيا هغه صحابي تيوس
اوکرو "تُم اَيُّ؟ قَالَ: وَأَنْ تُزَانِيَ حَلِيلَةَ جَارِكَ" وائي ما اووئيل: ددي نه پس لويه ڪناه
ڪومه يوه ده؟ وائي: نبي ﷺ او فرمائيل: چي ستا د ڪاوندې ٻنځه ده او ته د هغې سره زنا
اوکري، نو دا لويه ڪناه ده. (1)

پڪار خودا وه چي تا د ڪاوندې د سڄي خيال سائلي وے، او تا د ڪاوندې
ٻنځي ته د خيلي مور او خور په نظر ڪتلي وے.
(6) شپڙم روايت

رسول الله ﷺ صحابو ته او فرمائيل: چي اے زما صحابو! ستاسو د زنا باره ڪنبي
ڇه خيال دے، چي زنا ڇنڪه ڪار دے؟ صحابه ڪرامو ورته او فرمائيل: زنا حرامه ده،
الله حرامه ڪري ده، او دا به تر قيامته پوري حرامه وي، چي صحابو دا اووئيل نو نبي
ﷺ ورته او فرمائيل: زنا خو حرامه ده، خوباد سائي! ڪه پو سرے لس زنا ڪاني اوکري،
هغه لس زنا ڪاني دومره ڪناه والا نه دي، لڪه خومره چي د ڪاوندې د ٻنځي سره زنا
ڪناه ده، چي بل ڄاڻي زنا اوکري نو هغه هم ڪناه ده، ليڪن د ڪاوندې د ٻنځي سره زنا
زياته ڪناه ده، او ددي وجه دا ده چي د ڪاوندې حفاظت په تا باندې لازم دے. (2)

د ڪاوندې د حق په باره ڪنبي د نبي ﷺ فرمان

رسول الله ﷺ فرمائي: «لَا يَدْخُلُ الْحَنَّةَ مَنْ لَا يَأْمَنُ جَارَهُ بَوَاقِهِ» (3).

تر هغې وخته پوري پو سرے مؤمن نه شي ڪيدے چي تر څو پوري د هغه

(1) ارواه البخاري: (4477، و 6001، و 6811، و 7532)، و مسلم: [86].

(2) ارواه لبخاري في "الأدب المفرد": (121)، و مسلم (46).

(3) ارواه البخاري في "الأدب المفرد": (121)، و مسلم (46).

کاوندی د هغه د شر او فساد نه په امن شوے نه وي.
 نن مسلمانان داسې حد له رسيدلې دې چې يو گاندي په بل کاوندی اعتماد نه
 کوي، د بهر د خلقو نه نه یریري او د کاوندی نه یریري.
 رسول الله ﷺ فرمائي: بهر دې لس کرتې غلاگانې اوکړې هغه هم گناه ده،
 سرے د ايمان نه خلاصیري، خو د يو کاوندی د کور نه غلا کول دا د لسو غلاگانو
 برابر دي، دومره لویه گناه ده.

ايمان خوديته وائي چې ته د خپل کاوندی د ښځې حفاظت اوکړې، د کاوندی د
 مال او عزت خيال اوساتي، دا د ايمان تقاضا ده.

دا ايمان نه دے چې ته موقع کورې چې څه وخت به زما کاوندی د کور نه
 اوځي، چې زه دده مال او کور کښې خیانت اوکړم.
(7) اووم روایت

رسول الله ﷺ فرمائي: چې ما په خوب کښې اوليدل، ... نو ما ډير زيات عذابونه
 اوکتل، يو عذاب مې دا اوليدو، ما د تنور په شکل يو څائے اوليدو، چې ښکته نه کولاؤ
 وو، او د پاسه نه ئې خله تنکه وه، وائي: مونږ هغې ته ورښکاره شو، نو هغه تنور کښې اور
 بليدو، او سړي او ښځې پکښې بربنډ گډوډ پراته وو، دوي ته به د لاندې د اور لمبي را
 اوچتيدلې، دوي به ئې بره سرته راوچت کړل او دوي به چغې وهلې، وائي: ما تبوس
 اوکړو چې دا کوم خلق دې؟ نبي ﷺ وائي ما ته جبرائيل عليه السلام او ميکائيل عليه السلام
 اوفرمايل: دا هغه زناکار سړي او زناکارې ښځې دي چې دوي دنيا کښې زناگانې
 کړې وي، نن ځکه الله پدې اور کښې يوڅائے غورځولې دې. ⁽¹⁾ زنا دومره لویه گناه ده.
 مسلمانانو له پکار دې چې ددې گناه نه ځان اوساتي.

امام منذری رحمہ اللہ پہ "الترغیب والترہیب" کسی یوہ واقعہ ذکر کرے دہ، استدلال ترے نہ کیڑی، خو ہغوی ذکر کرے دہ۔ وائی: بنی اسرائیلو کنہی یو عابد و، چہ ہغہ شپیتہ (60) کالہ د اللہ عبادت کرے وراو راہب و، خان لہ نہ ٹہ کوتہ کنہی عبادت کو، بہر بہ نہ راووتو، (بنی اسرائیلو کنہی دیر لوہ عابدان تیر شوہ دے، د ہغوی پہ دین کنہی رهبانیت و، زمونہ پہ دین کنہی رهبانیت نشتہ، چہ شہ او ورخ کوتہ کنہی ناست یا، او بہر مہ را اوخہ، او صرف ذکر و اذکار کو، داسی رهبانیت نشتہ، نبی ﷺ فرمائی: زما د اُمت رهبانیت تورہ اغستل دے، او میدان جہاد کنہی جہاد کول دے)، نو ہغہ راہب شہ او ورخ عبادت کولو، دیر نیک بندہ و، یوہ ورخ د ہغہ پہ دھن کنہی راغلل چہ باران شوے دے او بہر موسم دیر مزیدار دے، بہر دی چمن کسی بہ کینم، او د اللہ ذکر بہ کوم، ہغہ راہب د خیلے عبادت خانہ نہ را اووتو، او ہغہ چمن کنہی ٹہ د اللہ ذکر کولو، د لاری غارہ و، یو زنانه پدی لار تیریدلہ، نو دے راہب او ہغہ زنانه د یو بل سرہ خبری اوکرے، خبری زیاتی شوی، تردے چہ ہغہ راہب ددی زنانه سرہ زنا اوکرہ، ہغہ راہب پوہہ شو، چہ دا خو ما یو لویہ گناہ اوکرہ، نو ہغہ بے ہوشہ شو، چہ کلہ کوزیدو، نو خان سرہ ٹہ دودہ کوڑی کرے وی، دودہ دودے ورسرہ وی، بے ہوشہ شو، را اوغو خیدو، یو سول کونکے پہ لارہ تیریدو ددہ نہ ٹہ سوال اوکرو، دہ ورتہ اشارتا اووٹیل: چہ نور خہ شے نشتہ، دغہ دودے پرتی دے، دا دوارہ راخلم، ہغہ سوال کونکے لارو، او دے مرہ شو، چہ کلہ مرہ شو نو اللہ ورسرہ حساب کتاب شروع کرو، ددہ د شپیتو (60) کالو عبادت ٹہ یو طرف تہ کینبودو او ہغہ یوہ زنا ٹہ بل طرف تہ کینبودہ، د شپیتو کالو ہغہ عبادت سپک شو، او ہغہ یوہ زنا پری درنہ شو، نو توانی شو۔ وائی: چہ ہغہ سائل لہ ٹہ دودہ دودے وکرے وی نو وائی: د

زنا نه ورستوئي دا یر کار د نیکی کرے وو، دهغي دودئ اجر او ثواب راورلے شو نو هغه بیکی ئې درنې شوې، نو الله معاف کړو، او دهغي په وجه جنت ته لاړو.

نو زنا ډیر قبیح عمل دے، ددې وجې نه علماء ذکر کوي ﴿لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ﴾⁽¹⁾

په دې آیت باندې عطاء بن ابې رباح ؓ ذکر کوي چې د جهنم اووه دروازې دي. وائي. پدې ټولو دروازو کښې سخته دروازه او ناکاره دروازه په اعتبار د غم سره، په اعتبار د تکلیف سره، په اعتبار د گرمائش سره، او په اعتبار د بدبوئي سره، هغه دروازه به وي چې په کومه دروازه زنا کار سړي او زنا کارې ښځې دننه کيږي، چې هغوي د خپل عزت او د بل د عرت خیال نه دے ساتلے.

د مکحول دمشقي ؓ قول

د قیامت په ورځ زنا کار سړي او زنا کارې ښځې به جهنم کښې وي، جهنمیان به تنگ شي چې الله د جهنم د اورداسزا خو یو طرف ته خو ددې بدبوئي نه تنگ شوې یو، چې دا بدبوئي د کوم څائے نه راځي، وائي: چې دوی اوگورې نو دا بدبوئي به د زنا کارو سړو او ښځو نه را روانه وي، چې ټول جهنمیان به د هغه بدبوئي نه تنگ وي.⁽²⁾ نو زنا دومره قبیح عمل دے، په تمامو ادیانو کښې دا زنا ډیر ناکاره عمل دے، او په تمامو کارونو کښې شیطان ته خوښ عمل هغه زنا ده.

امام ذهبي ؓ "کتاب الکبائر" کښې لیکي

چې شیطان خپلې لښکرې اولیکې، چې خواره شي او دا خلق گمراه کړې، نو هغه لښکر گرځي، او خلق گمراه کوي، زیات خوښ د شیطان هغه اولاد وي، چې هغه خلق زیات گمراه کوي یو راشي هغه ورته وائي: زه لارم د فلانکې سړي پسې انحنے

(1) [سورة الحجر: 44].

(2) [کتاب الکبائر: 54]

وو، هغه مې دې ته تيار کړو چې هغه خپلې ښځې له طلاق ورکړوم هغه ورته وائي: تا خو هډوڅه کارنه دے کړے.

بل راشي هغه ورته وائي: زه لارم تردې پورې چې د هغه او د هغه د ورور په مېخ کېنې مې دشمنې پيدا کړه، دوي دواړه مې د يو بل دشمنۍ ته تيار کړل، شيطان ورته وائي: تا خو هډوڅه کارنه دے کړے، بل شيطان ورته وائي: زه د فلانکې سرې سره اخته ووم، تردې پورې چې هغه زنا اړکړه، وائي: "فَيَقُولُ ابْلَيْسُ: نِعَمَ مَا فَعَلْتَ فَيَدْنِيهِ مِنْهُ وَيَضَعُ التَّاجَ عَلَى رَأْسِهِ" شيطان ورته وائي: چې دا تا کوم کار کړے، تا ديرښه کار کړے دے، ستا دا کار مې ديرزيات خوښ دے، ځان سره ئې جوخت کړې، او بيا د شيطانۍ هغه تاج د هغه په سر باندې کيدې چې تا ديرښه کار اؤکړو.⁽¹⁾

فقيه ابو الليث سمرقندي رحمه الله ليکي

چې د مونځ وخت شې نو شيطان خپل فوجونه اوليرې، چې خبردار اذان اوښو، مسلمانان به مونځ له ځې، خو چې مونځ له درنه لار نه شې، نو دے راشي نو چې کوم سرے مونځ ته نه دے تلے، نو د هغه په زړه کېنې د دنيا عظمت پيدا کړي، ورته وائي: دا کار اؤکړه، نو مونځ ته به لار شے، دا کار اؤکړه، نو پدې چل ئې د جمعې د مونځ نه حصار کړې، دوکاندار له ورشې، او دغه وخت کېنې پرې کاهک رامت کړې، ورته وائي: ده له سودا ورکړه، دے بل له سودا ورکړه، مونځ ته له وخت شته، چې هغه راځي نو مونځ ترې شوے وي، لاره کوڅه کېنې دوه کسان ناست دې نو په هغوي دا گپ شپ دومره مزيدار کړې، چې د هغې په ورجه ئې د جمعې د مونځ نه پاتې کړې، خو چې مسلمان بنده وي، او د شيطان دا وسوسه او نه منې، او جومات ته راشي، نو شيطان

(1) [کتاب الکبائر للدهبي 1: 52].

ورسې هم جومات ته راشي، وائي: بهر رانه خلاص شو نو چې اودس کوي نو په هغې کښې ورته وسوسې اچوي، چې دا اندام دې دوه ځله اووینځلو او دا بل اندام دې یو ځل اووینځلو نو اودس کښې ورته شک پیدا کړي.

دا وسوسې ورته اچوي چې ددې نه هم بچ شي، نو بیا چې کله په مونځ باندې اودرېږي نو بیا ورته وسوسې اچوي، نو ولار په مونځ باندې وي، او سوچونه ئې بهر وي، څوک د دوکان سورج کوي، څوک د پټې سورج کوي، دا د شیطان هغه وسوسې دي، چې ده ته دا پته هم نه وي، چې ما څو رکعتونه اوکړل؟ او مونځ کښې مې شخه اووئیل.^(۱)

واقعہ

یو سرے وو هغه خیرات کرے وو، خپل نوکر ته ئې اووئیل: جومات ته لاړ شه، او چې څومره مونځ گزار دې، هغه ټول خیرات له راوله، نوکر جومات ته راغی، جومات د خلقو دک وو، د جومات دروازه کښې اودرېدو، او د یو یو کس نه به ئې تپوس کولو چې مونځ دې اوکړو؟ هغه به وائیل: چې آؤ، وائي: امام صاحب په مونځ کښې گوم گوم سورتونه وئیلې وو؟ هغه به ورته وئیل: زما څو سورتونو ته خیال نه وو، دغسې یو یو کس نه به ئې تپوس کولو، په جومات کښې درې څلور کسان وو چې هغوي ته پته وه چې امام صاحب په مونځ کښې دا سورتونه وئیلې وو، هغه درې څلور کسان ئې بوتلل، هغه مالک ورته اووئیل: تا څوک خیرات له رانه وستل؟ هغه ورته اووئیل: دا کسان مې راوستل، وائي: جومات کښې نور څوک نه وو؟ هغه نوکر ورته اووئیل: نور خلق وو، خو هغوي هسې راغلې وو، مونځ پکښې صرف دې درې څلورو کسانو کرے وو. نو دا ټولې د شیطان وسوسې دي، ددې په ذریعې سره انسانان گمراه کوي.

علماء کرام ذکر کوي چې کله یو سرے په پردی زنانه لاس کیدې، نو دا لاس

کيخودل ورته په پردی زنانه جائز نه دي.

دامام ذهبي رحمه قول

د کوم انسان چې د پردی زنانه سره په غلطی لاس اولگیدو، د قیامت په ورځ به راسته شي، او دواړه لاسونه به ئې د ست سره تړلې شوې وي، او ټول خلق به ئې پیژني چې دا هغه سره دے چې پردی زنانه له ئې په غلط خیال لاس نزدې کړے وو. او چې کله یو سره پردی زنانه ښکل کړې نو د قیامت په ورځ به راشي، او د جهنم په اور کښې به دده نه شوندي کت کولې شي.⁽¹⁾

(8) اتم روایت

رسول الله ﷺ فرمائي: غوږونه زنا کوي، د غوږونو زنا دا ده چې د پردو زنانو خبرې پرې اوري، سترگې زنا کوي، د سترگو زنا دا ده، چې پردو زنانو ته پرې کوري.⁽²⁾ پردو زنانو ته کتل حرام دي.

بعضې خلق وائي: زړه صفا ساتل غواړي، نو زړه که صفا کول غواړي، نو پردو زنانو ته مه گوري، ددې سره زړه صفا کیږي او که یو سره پردو ښځو ته گوري، نو دده زړه صفا نه دے؛ ځکه دې کښې گناه ده، زړه هله صفا کیږي، چې کله ته گناه نه کوي، او چې گناه کوه نو ددې سره زړه تورېږي، د لاسونو زنا دا ده چې سره خپل لاس پردی زنانه له یوسي.

(9) نهم روایت

رسول الله ﷺ فرمائي: د قیامت په ورځ به یو سره راسته شي، د هغه عورت به په هغه باندې گواهي کوي چې ده زنا کړې ده، دے به انکار کوي چې ما زنا نه ده

(1) [کتاب الکبائر للذهبي 1: 56].

(2) [رواه البخاري: رقم: (6243)].

ڪري، ڇي ڪله دے انڪار اوڪري، الله به دده پڻه خله باندې مهر اووهي، خله به ٽي بنده شي، نو يو يو اندام به دده گواهي ڪوي. نبي ﷺ فرمائي: دده ڙيه به پڻه دده باندې گواهي شروع ڪري، ڇي الله هغه خبري ڇي مال ه جائز نه وي مال هغه خبري ڪري وي، لاسونه به وائي: يا الله هغه شے ڇي د هغه راغستل مال ه حرام وو، مال هغه خيزونه راغستي وو، ستر ڪي به وائي: يا الله هغه خايونه ڇي هغي له ڪتل ناروا وو، مال هغي ته ڪتل وو.

(10) لسم روايت

رسول الله ﷺ فرمائي: «لَعَنَ اللَّهُ النَّاطِرَ وَالْمَنْظُورَ إِلَيْهِ»⁽¹⁾.

"الله دي په ڪتونڪي باندې هم لعنت را اوليرلي، او ڇي ڪوم انسان له ڪتلي شي، په هغه دي هم الله لعنت رواليرلي."

نو د انسان ستر ڪي د انسان غورونه د انسان لاسونه د انسان، خبي دا به پدي انسان گواهي ڪوي، او ڪومي ملائڪي ڇي د انسان سره دي، د انسان د حفاظت دپاره د انسان سره ڪرڻي هغه به ورته وائي: ڇي يا الله مال اوڀردي دي، ڇي ڪله ده دا خبري ڪولي، او هغه ملائڪي ڇي ليڪل ڪوي "ڪراما ڪاتبين" ڇي د انسان نيك او بد اعمال ليڪي، هغه به وائي: يا الله دده دا جرم او گناه مال ليڪي ده، نو دده د خلاصيدو خائي خو نشته، د هر طرف نه گواهي ده، د ليڪو فرشتي گواهي ڪوي، د حفاظت فرشتي گواهي ڪوي لاس گواهي ڪوي، خبي گواهي ڪوي، ڙيه او ستر ڪي گواهي ڪوي، هر اندام گواهي ڪوي، الله به پري پڻه خيله گواهي ڪوي، واه انسانه ڙه پڻه تا پوهه ووم، ڇي تا دا ڪذا: ڪري وه، ليڪن دنيا ڪنبي مال تا باندې پرده اچولي وه، اوس ڙه پڻه تا نوره پرده نه اچوم، اوس به تا له سزا درڪوم، الله به فرشتو ته وائي: واه زما ملائڪو زما دا بنده اونيسي، او زما سخت سزا ورته ورڪري، ڇڪه زما ٽي سخت خلاف ڪري دے، بيا به

الله وائي: زما غصه به هغه چا ډيره سخته وي چې زما نه حيا نه کوي.
 نن دور کښې چې انسان اوگوري چې څوک نشته نو هغه وخت کښې زنا کوي،
 ليکن يو زنا کار دا سوچ نه دے کرے چې زه هغه ذات نه څنکه پتيدے شم، چې هغه
 هر وخت ما وينې ﴿لَا تَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ﴾⁽¹⁾.

الله وائي: "ستا د رب نه هيڅ شے نه شي پتيدے".
 په پتو هم الله پوهيږي په ښکارو هم الله پوهيږي که د شپې يو گناه کوي الله ته
 ئې پته ده که د ورځې يو گناه کوي الله ته ئې پته ده، کوم ځائے چې تاسو ئې الله په
 تاسو خبردار دے، دومره خبردار او پوهه ذات دے چې الله فرمائي: ﴿وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ﴾
 ﴿لَا يَخْلُهَا﴾⁽²⁾.

"که د اوني نه يو پانړه غورځيږي الله ته ئې پته ده"، او که زمکه کښې دې دانه
 لوغورځوله الله ته ئې پته ده، که وچ دې او که لوانده دي، الله ته ئې پته ده. نو ستا ددې
 زنا او د غلا نه هم خبردار دے، هغي انسان له به الله سخته سزا ورکوي، چې هغه د الله
 نه حيا نه کوي، کامل ايمان خو ديته وائي: چې سرے د خپل ځان نه هم حيا کوي، او
 چې ته د بل نه هم حيا نه کوي، نو دا خو هيو ايمان نه دے، نو مقصد دا دے چې زنا
 گناه کبیره ده. الله دې مونږ ددې گناه نه بچ کړي. (آمين)

(وَأَخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ)

(1) [سورة سبا: 3].

(2) [سورة الأنعام: 59].

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الزُّبَرَ لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَيْمَنِ... الرَّجُلُ

(سورة البقرة: 275)

موضوع

سود گناه كبره ده

بمقام جلسی

خطیب

فصیح اللسان لذیذ البیان علامه عبد الحق ربّانی حفظه الله

سود گناه كبيره ده

الْحَمْدُ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَتُسَبِّحُهُ وَتَسْتَغْفِرُهُ وَتُؤْمِنُ بِهِ وَتَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَتَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ
أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَتَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَتَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ
شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مِنْ يَهْدِيهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ،
وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهُ وَلَا آخِرَ
لَهُ لَا ضِدَّ لَهُ وَلَا نَدَى لَهُ وَلَا مُدَّةَ لَهُ وَلَا بَشِيرَ لَهُ وَلَا نَذِيرَ لَهُ وَلَا وَزِيرَ لَهُ وَلَا مُشِيرَ لَهُ، وَأَشْهَدُ
أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَيِّدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَيِّينَا وَشَفِيعَنَا وَحَيِّبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ
وَأَصْحَابِهِ وَمَنْلَمَ عَبْدَهُ وَرَسُولَهُ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، ﴿الَّذِينَ يَأْكُلُونَ
الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَيْمِ ذَلِكَ يَأْتِيهِمْ قَالُوا إِنَّمَا الْمُبْتَغَىٰ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ
لِلَّهِ الْمُبْتَغَىٰ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَاتَّقَها فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ
النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ تَمَحُّصُ لِنَدَى الرِّبَا وَتُزِيلُ الصَّدَقَاتِ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ⁽¹⁾.

وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَعَنَ اللَّهُ أَكِلَ الرِّبَا، وَمُؤْكِلَهُ، وَشَاهِدِيهِ، وَكَاتِبَهُ»،
وَقَالَ: «هُمْ سَوَاءٌ»⁽²⁾، وَفِي رَوَايَةٍ: عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: «لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَكِلَ
الرِّبَا، وَمُؤْكِلَهُ، وَكَاتِبَهُ، وَشَاهِدِيهِ»، وَقَالَ: «هُمْ سَوَاءٌ»⁽³⁾.

زما عزتمندو مسلمانانو ورونرو! ما چي کوم آياتونه مبارکه اولوستل، پدي آياتونو
کنيي الله د سود قباحت ذکر کوي، او چي کوم خلق سود کوي، او سود خوري، د سود
لين دين کوي د هغوي حال الله رب العزت ذکر کوي.

(1) (سورة البقرة: 275-276).

(2) (رواه أحمد في "مسنده"، رقم: (3809)).

(3) (رواه مسلم: رقم: 1597).

﴿الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ﴾

"هغه ڪسان چي هغوي د سود مال خوري د قيامت پڻ ورځ به پانسي د خپلو قبرونو نه مگر پشان د پاسيدو د هغي سري چي گډوډ ڪرے دے هغه لره شيطان د ليونتوب نه".
يعني سود کونکي خلق کوم خلق چي سود کوي، بعض خلق وائي مونږ سود ڪوو، خو خور وئي نه، وائي: د سود پيسي حرام مې دې، مونږ خو حلالې پيسي خورو، حرامي پيسي خو مونږ پڻ حرامو ځايونو کښي لکرو.

د تفسير معالم التنزيل معنی

امام بغوي رحمه الله د ﴿يَأْكُلُونَ الرِّبَا﴾ معنی کوي "يُعَامِلُونَ مُعَامَلَةَ الرِّبَا" د سود معامله کوي، د سود لين دين کوي، د ﴿يَأْكُلُونَ الرِّبَا﴾ معنی کوي "يَأْخُذُونَ الرِّبَا" چي سود اخلي، ڪه خور وئي او ڪه نه وئي خوري، خو چي سود کوي نو د قيامت پڻ ورځ چي دا سرے راپاسي نو داسي به راپاسي لکه يو پيريانے سرے چي پاسي، دے به راغوزيري، او بيا به اودريري، دا به دده نښه وي، خلق به وئي پيڙني چي دا سود خور سرے دے.

امام ذهبي رحمه الله ليکي دي

يو روايت ذکر کوي، وائي: رسول الله ﷺ فرمائي: زه چي د معراج په شپه لارم نو ما بعضي خلق اوليدل چي د هغوي خيتي ډيري زياتي غتي وي، او د هغوي دا خيتي ډيري درني وي، ځکه حرام مال پکښي پروت وو، نو دوي به پاسيدل او بيا به پريوتل، او هغه فرعونيان چي سحر او مانام پڻ هغوي عذاب پيش کيري، هغوي به پري د پاسه تلل راتلل، نبي الله ﷺ وائي: ما تبوس اوکرو چي دا کوم خلق دے؟ وائي: راته اووئي له شو چي دا هغه خلق دے چي دنيا کښي د سود مال خورو.⁽¹⁾

نو دویٰ بہ د لیونو پشان د قبرونو نہ پاسی، خشکہ چي لیونے پاسی، نو راغورزیری
دغسی بہ دا سود خور پاسی او راغورزیری بہ.

سزا ورتہ الله ولي ورکوي؟

ددې وجه قرآن ذکر کوي ﴿ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوْا اِنَّمَا الْبَنِيْعُ مِثْلُ الرِّبَا﴾ دا خشکہ چي دوي
سود خورو، او دا به ئي وئيل؛ چي سودا گري هم د سود په شان يو کار دے. لکه اوس
چي خلق وائي: سودا گري او سود خو يوشے دے مقصد پیسې کتل دي، نو سود هم يو
کټه ده، الله وائي: نه يوشے چرته دے؟

الله سودا گري حلاله کري ده، او سود ئي حرام کرے دے دواړه يوشے نه دے، خو
پدې هغه سرے پوهیږي چي هغه مسلمان وي، چي يو سري کښي ايمان نه وي نو هغه د
حلالو او حرامو تمیز نه کوي، هغه وائي کټه پکار ده کټه حرامه وي او کټه حلاله وي.

د حرام مال باره کښي د نبي ﷺ فرمان

رسول الله ﷺ فرمائي: «من لم يبال من أين اخسب المال لم يبال الله من أي باب
أدخله النكح»^(۱)

"کوم خلق چي دا پروا نه ساتي چي حلالې پیسې ئي او کتلې او کټه حرامې خو
را جمع کوي ئي، نو نبي ﷺ فرمائي: د قیامت په ورځ به الله دا پروا نه ساتي چي د
کومې دروازي د جهنم نه ئي جهنم ته او غورځوي، نو غورځوي به ئي."
د مسلمان شان دا دے چي دے به د حلالو او حرامو تمیز کوي.

اوس يو سرے خبر شو، چي سود دومره لویه گناه ده، او ما سود کرے دے، نو
دے به څه کوي؟ نو الله فرمائي: ﴿مَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَاتَّهَىٰ فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ﴾

(۱) [کتاب الکبائر للذهبي: 119، طبع دار البدوة الجديدة بیروت].

کوم سرے چي هغه ته نصيحت راغی پوهه ورته راغله، مسئله ئي واوریده، دهغي نه پس ئي سود پر بخودو، نو کوم سود چي ده مخکښي کرے وو هغه به ورته الله تعالى معاف کرې، خوييا به سود نه کوي.

توبې نه پس بيا سود کول

﴿وَمَنْ عَادَ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ کوم سرے چي دوباره سود ته را وگرځيدو، پته ورته اولکيده، دهغي نه بعد هم سود کوي. نن اکثر خلق وائي: دا مليان هسي د وړې خبرې نه لويه خبره جوړوي، دوي هسي خلق يروي، او بيا دے پدې خپل سود کښي مبتلا دے، او دا ئي خيال دے چي دا گناه نه ده، جائز ورته وائي، او دا ځکه وايو، که يو سرے سود کوي، خو جائز ورته نه وائي، گناهکار دے، خو کافر نه دے، ځکه کافر به هميشه دپاره جهنم کښي وي، نو چي جائز ورته اووي نو دا سود والا جهنميان دې، او دوي به هميشه په جهنم کښي پراته وي، ددې نه مراد هغه سود خواره دې، چي سو کوي او سود ته حلال وائي، او کله چي يو سرے حلال څيز ته حرام اووائي، يا حرام څيز ته حلال اووائي نو سرے کافر کيږي، نو سود قطعاً حرام دے. قرآن کریم او د احاديثو نه ددې حرمت ثابت دے، او نن اکثر مسلمانان پدې کښي مبتلا دي.

سود خور باندې پنځه دفعې

قرآن کریم په سود خور باندې پنځه دفعې لکوي.

(1) اوله دفع: الله فرمائي: ﴿لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَيْمَنِ﴾ "سود خواره خلق به د قيامت په ورځ د قبرونو نه راپاسې نو داسې به راپاسې لکه يو سرے چي ليونې دے"، کله يو ځائے غورزيږي او کله بل ځائے غورزيږي، دغسې به دا سود خور کله کښي او کله به پاسې.

(2) دويمه دفع: دا سود خواره خلق جهنميان دې، دوي به هميشه دپاره جهنم کښي

برائت وٽي، ڇي سود ته حلال وائي.

(3) دريمه دفع الله فرمائي: ﴿وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ﴾ الله مينه نه ساتي دهر کافر سره ڪله ڇي دے سود ته حلال وائي، نو دے کافر شو، او الله د کافرانو سره مينه نه ساتي.

(4) څلورمه دفع: الله رب العزت فرمائي: ﴿أَثِيمٍ﴾ دالوي گناهڪار دے، ڇي سود کوي.

(5) پنجمه دفع: الله رب العزت فرمائي: ﴿فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾⁽¹⁾.

الله فرمائي: "سود کونڪو خلقو که تاسو د سود نه منع نه شوي نو بيا د الله او د الله د پيغمبر ﷺ مقابلي ته تيار شي". بيا د الله سره جنگ اوکري. سود خوار د الله دشمنان دي، الله دوي سره د جنگ اعلان ڪرے دے، دومره لويه گناه دے.

قرآن ڪريم ڪنبي الله فرمائي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾⁽²⁾

"اے مؤمنانو! مه خوري مال د سود لره دوچند په دوچند ڪيدلو ديرو باندې، د الله نه ويريږي ددي دپاره ڇي تاسو ڪامياب شي".

(1) اول روايت

سيدنا عبد الله بن عباس ؓ ذکر کوي ڇي د قيامت په ورځ به الله سود خورو خلقو ته وائي: ڇي واه سود خورو خلقو پاسي "خُذْ سَلَاخَكَ لِلْحَرْبِ"⁽³⁾.

"خپله اسحله را واخله او زما سره اوجنگيره". نو د الله سره شوڪ جنگ نه شي کولي، نو سود خور د الله دشمن دے.

(1) سورة البقرة. 279

(2) [سورة آل عمران: 130].

(3) [تفسير البغوي تحت آية سورة البقرة 279].

د سود تعريف

په لغت كښې "ربوا" سود زيادت ته وايي.

شريعت كښې د سود تعريف

چې يو سرے يو مسلمان له قرض وركړې، او بيا په هغې باندې د هغه نه سيوا مال غواړي، نو دېته سود وايي.

سود په شريعت كښې په دوه قسمه دے: (1) يو سود دا دے چې يو سړي له دې قرض شے وركړے دے او ورته دې وئيلې دې چې كه دومره ورځو كښې دې ماله دا پيسې واپس نه كړې، بيا به درنه دومره غواړم، دومره سود به وړيسې راكوې، دا په قرض كښې سود دے. (2) دويم سود لاس په لاس دے، او هغه نبي ﷺ شپږ څيزونه بنودلې دي، مثلاً يو سرے دے سره زړه سرو زرو بدلوي، كچرې دا سره په سره وي او په يو وخت كښې وي، چې دا راكړه او دا واخله نو صحيح ده، او كه نه سره زړه سرو بدلوي كه لږ كمې پكښې هم وي نو دا هم سود دے. سره په سرو زرو باندې بدلوي، يوه وايي چې ته نن راكړه، او زه به صبا دركړم، دا سود دے.

نبي ﷺ شپږ څيزونه بنودلي دي

«الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ، وَالْفِضَّةُ بِالْفِضَّةِ، وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ، وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ، وَالتَّمْرُ بِالتَّمْرِ، وَالْمِلْحُ بِالْمِلْحِ، مِثْلًا بِمِثْلٍ، يَدًا بِيَدٍ، فَمَنْ زَادَ، أَوْ اسْتَزَادَ، فَقَدْ أَرَى، الْآخِذُ وَالْمُعْطِي فِيهِ سَوَاءٌ»⁽¹⁾.

سره په سرو باندې بدلوي نو برابر برابر به وركوي، كه كم او زيات وي نو سود دے، او كه نقد نقد وركوي كه يو تن نن وركوي او بل بله ورځ وركوي، نو سود دے،

سپين زر په سپينو زرو بدلوي نو برابر برابر به وي، كه كم او زيات وي نو سود دے، غنم په غنمو بدلوي چې كله پكښې زيات وي، نو سود دے.

اوس كه يو سرے وائي: چې د يو سري غنم ښه دې، او د بل بيكاره دې، نو دا خو ضروري خبره ده، چې هغه ښه گران دې، او هغه بيكاره ارزان دې، نو دا يو سرے به زيات وركوي، دا سرے به دا خپل غنم په پيسو باندې خرڅ كړي نو د هغه بل سري نه به په پيسو باندې غنم واخلي، د دوو كسانو غنم شوي دې، خود يو سري غنم ښه دې، او د بل سري غنم بيكاره دې، دواړه د يو بل سره غنم بدلوي نو دا به سر په سر بدلوي، او چې دا بدلوي، نو لاس په لاس به بدلوي، كچرې داسې كوي چې ته ماله نن غنم راكړه، او زه به درله مياشت پس دركړم، نو دا هم سود دے، او كچرې داسې كوي چې زما غنم كنده دې، نو ته ورسې ماله دوه سيره سيوا راكړه، نو دا هم سود دے.

(2) دويم روايت

رسول الله ﷺ ته يو صحابي د خيبر كجورې راوړې او هغه ډيرې گره او مزيدارې كجورې وې، نبي ﷺ ورته او فرمائيل: ستاسو د علاقې (يعني د خيبر) ټولې كجورې داسې دې؟ هغه ورته او وويل: نا د الله پيغمبره ټولې كجورې داسې نه دې، دا پكښې اعلى كجورې دې، مونږه دا اصلي كجورې يو صاع واخلو، او هغه يې كاره پرې دوه صاعه وركوو، نبي ﷺ ورته او وويل: داسې مه كوي، تاسو داسې كوي چې دا يې كاره كجورې په پيسو باندې خرڅوي، او بيا پرې هغه ښې كجورې اخلي، او كه داسې ئې بدلوي نو بيا به يو برابر بدلوي⁽¹⁾

مسئله

اكثر زمينداران داسې كوي، چې د يو زميندار غنم دې، او بل زميندار سره غنم ختم شوي دې، نو هغه يو ورته وائي: ماله غنم راكړه، چې زما غنم راوړسې نو زه به تاله

(1) [رواه البخاري: رقم: (2201)، ومسلم: رقم: (1593)].

غنم درکرم، دا جائز دي. ددي بدلول مقصد نه دے، دا سرے ئي خرخوي نه، که خرخولے نو پة دوکاندار به ئي خرخ کړي وے، ددي سري مطلب دا دے چې دي سري له زه قرض ورکوم، لکه څنگه چې پيسې ورکولے شي، دغسې غنم قرض ورکولے شي، اگر چې دا اختلافي مسئله ده، خواحسن الفتاوى ليکلي دي چې دا جائز دي.

داسې قرض جائز دے، چې يو سرے بل له غنم ورکړي، چې دا غنم واخله او چې ستا غنم را ورسې نو بيا به ماله غنم را کړي، نو دا جائز دي.

دا رنگه اورېشي دي، نو که د يو سري اورېشي ښي دي او د بل بیکاره دي، نو برابر به ئي بدلوي، که نه وي نو سود دے. او لاس پة لاس به ئي ورکوي، او که لاس پة لاس ئي نه ورکوي، نو سود دے.

«وَالْتَّمَرُ بِالتَّمْرِ، وَالْمِلْحُ بِالْمِلْحِ» کجورې چې بدلوي نو يو برابر به ئي بدلوي، مالکه چې بدلوي نو پة مالکه به ئي بدلوي، که څه کمه وي او څه زیاته وي، نو بيا به هم سود دے.

مسئله

کاونديان د يو بل نه پة لوشو باندې څه شے اوړي، زنانه چې مالکه ورکړه ختمه شي، نو لوبښې ورکړي، وايي: دي کښې مونږ له مالکه را کړي، اوږه هم د يو بل نه پة لوبښې باندې راوړي، نو پة دي کښې دواړه خبرې راتلے شي، قرض پکښې هم راغے، مثال يو زنانه نن مالکه ورکړي، او هغه بله زنانه دوه ورځې پس مالکه ورکړي، نو پدي کښې خو قرض راغے، دا رنگه څه لږ زیاتے پکښې هم راغے يا به پکښې کمے هم راعلے وي، نو د عُرف د وجي نه دا شے جائز دے. رسول الله ﷺ ديتنه جائز وئيلي دي.

دا رنگه اکثر زنانه دودئ د يو بل نه اوړي، وايي: مونږ کره ميلمانه راغلې دي، تاسو له به بيا دودئ درکړو، نو هغوي ورله دودئ ورکړي، نو دا جائز دي، نو دا څيزونه

جائز دے، ددی نه ماسیوا لوی لوی سوداگانی جائز نه دے.

نبي ﷺ فرمائي: چې کله سرے داسې څیزونه بدلوي، نو دوه څیزونه پکښې لازمي دي، يو برابر به وي، سودا به لاس په لاس وي، دا واخله او دا راکړه، که قرض پکښې راولي نو هم سود دے، او که زیاتوالی پکښې راولي نو هم سود دے.

سود اغستونکے او ورکونکے دواړه گناهکار دي، خو په يو صورت کښې سود ورکونکے گناهکار نه دے، دا په هغه وخت کښې چې د هغه ضرورت دے، او هغه ته بغير د سود نه پیسې نه میلاوېږي، نو بیا هغه گناهکار نه دے، خو هغه ضرورت چې شرعي ضرورت وي، دا نه چې دے پرې دوکانونه چلوي، یا پرې نور کاروبار کوي، او دے وائي: چې زما ضرورت دے، نو دا ضرورت نه دے، ضرورت دا دے چې ته بیمار ئې، او هسپتال کښې دي مریض پروت دے، او څوک درته قرض نه درکوي، نو سود باندې پیسې را واخله، ته نه ئې گنانکار، او چې څوک سود اخلي نو هغه گناهکار دے، ضرورت دا دے چې ته بالکل د لوړې مړه کېږي، او نور څه انتظام دي نه وي، نو چا نه په سود پیسې را واخله، بیا ورته ورکړه، ته گناهکار نه ئې، او هغه بل سرے گنانکار دے.

او کوم چې زمونږ خلق وائي: چې زما ضرورت دے، زه پرې ځان له کاروبار چلوم، داسې کاروبار کول یا د بینک نه پیسې را وستل، دا قطعاً حرام دي. (فتاوی رحیمیه)

(3) دریم روایت

رسول الله ﷺ فرمائي: «لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَكِلَ الرِّبَا، وَمُؤْكِلَهُ، وَكَاتِبَهُ، وَشَاهِدِيَهُ، وَقَالَ: «هُمْ سَوَاءٌ»»⁽¹⁾.

نبي ﷺ لعنت وئيلے دے د سود په لین دین کونکې باندې، کوم سرے چې د

سود کار کوي، سودي معامله کوي، او کوم سرے چي د سود مال خوري، په سود خورونکي باندې هم نبي ﷺ لعنت وئيلے دے.

او د سود په ليکونکي باندې هم، نبي ﷺ لعنت وئيلے دے، يعني چي دوه کسان سود کوي، نو ته به د هغوي کهاته نه ليکي؛ ځکه ته ورسره هم په گناه کښې برابر ئي، او کوم خلق چي ددې گواهان دي، نو هغوي هم پدې گناه کښې برابر دي، او نبي ﷺ فرمائي: دا تول هم پدې گناه کښې يو برابر دي.

دا خبره ياد اوساتي! چي کوم خلق د سود کاروبار کوي او د سود معامله کوي، نو هغوي سره به ليکل نه کوي، هغوي سره به منشي توب نه کوي؛ ځکه قرآن کښې الله فرمائي: ﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ﴾⁽¹⁾.

"امداد اوکړئ د يو بل سره په نيکي او پرهيزگاري باندې، يو بل سره به په گناه او زياتي باندې امداد مه کوي، د گناه په کار کښې به د يو مسلمان سره امداد نه کوي". او کچرې تا د گناه په کار کښې د يو مسلمان سره امداد اوکړو، نو نبي ﷺ فرمائي: ته او هغه دواړه په دې گناه کښې يو برابر يئ.

ددې وجې نه علماء کرام ذکر کوي: چي په بينک کښې نوکړې کول دا هم گناه ده؛ ځکه چي دے د سود کونکو خلقو معامله ليکي، او دے په هغې باندې تنخواه اخلي، نو دا حرامه ده، دغه شان بينک کښې خپلې پيسې کيخودل دا هم گناه ده.

(4) څلورم روايت

رسول الله ﷺ فرمائي: د اووه (7) هغه څيزونو نه ځان بچ کړئ چي هغه سرے تباہ کوي، صحابه کرامو او فرمايل: چي د الله پيغمبره هغه اووه (7) څيزونه څه دي؟

(1) «الشُّرْكُ بِاللَّهِ» د الله سره شرڪ ڪول دي، ۽ ذات ڪنبي يا ۽ صفاتو ڪنبي، دا د انسان د هلاڪت لوي سبب دے.

(2) دويم نبي ﷺ فرمائي: «وَالسُّحْرُ» جادو او منتر ڪول دي، ددي سره سرے د هلاڪت والا جوڙيڙي، او ددي سره سرے د ايمان نه خلاصيري، جي ڪله پڪنبي شرڪي الفاظ وي.

(3) دريم «وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ» هغه مسلمان وڙل جي الله د هغه مرگ ناجائز ڪرے دے، مڪر ۽ حق باندې د هغه مرگ جائز دے، نبي ﷺ فرمائي: جي توله دنيا ورائه ڪري، الله دومره نه غصه ڪيري، لڪه خومره جي الله د مسلمان ۽ وڙلو خفه ڪيري.

(4) خلورم د هلاڪت سبب «وَأَكْلُ الرِّبَا» د سود مال خورل د سود لين دين ڪول د سود معاملہ ڪول دا سبب د هلاڪت دے.

(5) پنجم «وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ» د يتيم مال خورل دا سبب د هلاڪت دے، او سخته سزا ئي دے، الله فرمائي: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا﴾⁽¹⁾

”يقينًا هغه ڪسان جي هغوي د يتيمانانو مال ۽ ظلم او زياتي باندې خوري، نو الله وائي: دوي خيته ڪنبي اور واجولو“ د قيامت ۽ ورڻ به د داسي سري د خلي نه او سترگونه او غورونونه د اور لهي ڇيڙي.

(6) «وَالْتَوَلَّى يَوْمَ الْزَحْفِ» ميدان جهاد ڪنبي مسلمانان او ڪافران جنگيري او دغه وخت ڪنبي جي ڪوم سرے وختيدو، دا سرے غٺ ڪناهڪار دے، لويه گناه ئي

اوکره، یو مسلمان که د دوو کافرانو نه و تختیدو نو دا سرے که مره شو یا واپس شو دا سرے په غضب اخته شو ﴿وَمَنْ يُولِهِمْ يُؤْمِلْ دُبْرَهُ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِّقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَىٰ فِئَةٍ فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ﴾⁽¹⁾

چې کوم سرے د دشمن نه و تختیدو، کافر ته ئې شا کره (دوه شرطونو جائز دي) يا خپلې ډلې ته را و تختیدو يا ئې چل ول کولو، چې زه به لږه منډه اووهم او دے به ماپسي را بهر شي نو زه به ورپسي واپس شم، هلته به ئې قتل کړم، چل ول نا جائز دے خو په جنگ کښې جائز دے «الْحَرْبُ خُدْعَةٌ»⁽²⁾ جنگ ټول په چل ول کيږي.

بعض ناجائز خيزونه په بعضې وخت کښې جائز وي، تکبر ناجائز او حرام دے، لیکن مجاهد دې ښه تکبر کښې جهاد له ځي، خو مسلمانانو له به ځان کښې تکبر نه راولي، کافرانو له به ځان کښې تکبر راولي، چې کافرانو باندې دده رعب او دبدبه وي.

لکه صحابه چې د مدینې نه راغلل نو کافرانو او وټیل: دا صحابه دوي مونږ سره جنگ نه شي کولې، نو الله نبي ﷺ ته او وټیل: چې کله تاسو د بیت الله شریف نه طواف کوئ نو تاسو پکښې ښه پهلواني کوئ، حالانکه هغه خو د عاجزۍ ځائے دے، خو چې مقابل او دشمن باندې رعب راولي، نو بیا پکښې پهلواني اوکره، چې دشمن باندې رعب راشي، نو یو مسلمان به د دوو کافرانو نه نه تختي.

(7) اووم نبي ﷺ فرمائي: «وَقَدْ فُتِحَتْ الْمُحْصَنَاتُ الْمُؤْمِنَاتُ الْبَغَائِلَاتُ» په پاکدامنو زنانو باندې بدنامه لکول، الزام لکول چې دوي زنا کړې ده، دوي غلا کړې ده، نو دا گناه کبیره ده.⁽³⁾

(1) [سورة الأنفال: 16].

(2) [رواه البخاري، رقم: (3029)].

(3) [رواه البخاري، رقم: (2766)].

دا اووه (7) څيزونه د انسان د هلاکت دپاره لوي څيزونه دي، پدې اووه (7) څيزونو کښې يو سود کول وو، سود کول دا گناه کبيره ده.

(5) پنځم روايت

عبد الله بن مسعود رضي الله عنه فرمائي: چې نبي ﷺ فرمائي دي: «بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ يَظْهَرُ الرِّبَا وَالزُّنَا وَالْخُمُرُ»⁽¹⁾.

که چې قيامت نژدې شي، دغه وخت کښې به خلقو کښې سود زيات شي، خلقو کښې به زنا زياته شي، او شراب څکل به عام شي. دا د قيامت نښې دي.

(6) شپږم روايت

رسول الله ﷺ فرمائي: «الرِّبَا ثَلَاثٌ وَسَبْعُونَ بَابًا أَيْسَرُهَا مِثْلُ أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ»⁽²⁾. رسول الله ﷺ فرمائي: د سود درې اوبيا گناهونه ده درې اوبيا حصې دي، وره گناه ئې دومره ده لکه يو سره چې د خپلې مور سره نکاح اوکړې.

نو که يو سره د مور سره نکاح اوکړې، نو خلق ورته په بد نظر کورې، خو چې يو سره سود کوي، نو هغه ته هيچا په بد نظر اونه کتل، يا خود نبي ﷺ پدې خبرو زمونږ يقين نشته، يا دا د قيامت هغه نښې دي.

نن مسلمانان سود کوي، او دپته گناه نه وائي، مسلمان خودپته وائي: چې دے به د الله او د الله د پيغمبر تابعدار وي.

نو نبي ﷺ فرمائي: د سود وره گناه دومره ده لکه سره چې د خپلې مور سره نکاح اوکړې، نو که يو سره د خپلې مور سره نکاح اوکړې نو هر سره ورته کنځلې کوي، حالانکه شريعت کښې دا دي چې کوم سره د خپلې مور سره نکاح اوکړې،

(1) [رواه الترغيب والترهيب: رقم: (2860)].

(2) [رواه الترغيب والترهيب: رقم: (2845)].

نو نبي ﷺ صحابي ليڙي ڏي، ڇي ورشه مال ڊهغه سر راوره سر تر ڇي ڪټ ڪړه.
 سود خور سود ڪوي، ڊ سود معامله ڪوي، او معاشره ڪنبي ڊ هغه ښه عزت ڏي،
 هډو څوڪ پروا نه ڪوي، بلڪه خلق ڊ هغه صفتونه ڪوي ڇي دا ڊهر ښه سر ڏي، نو
 ڇي سود ڪوي نو ڊه ڪنبي څه ښه پاتي شول؟ نن به داسي ڪم خلق وي ڇي هغوي به
 ڊ سود نه بچ وي، څوڪ په يو طريقه او څوڪ په بله طريقه ڊ سود مال حاصلوي.
 (7) اووم روايت

رسول الله ﷺ فرمائي: **لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يَبْقَى أَحَدٌ إِلَّا أَلْكِلُ الرِّبَا، فَإِنْ لَمْ يَأْكُلْهُ أَصَابَهُ مِنْ بُخَارِهِ**.⁽¹⁾

داسي وخت به راشي ڇي هيڅوڪ به داسي پاتي نه شي مگر هغه به سود خور لي
 وي، او ڪه ڇا نه وي خور لي يا به هغه ته ڪرد غبار رسيدلي وي، ڊڊي اثرات به ورته
 خاڻا رسيدلي وي.

مثال زه سود نه ڪوم، او ته سود ڪوي، او زه تا سره لارم شم ستا دا ڪهاته مي
 وليڪله، زه تا سره پڊي ڪناه ڪنبي شريڪ شوم، يا تا سره لارم او شهادت مي درسره
 او ڪرو، نو زه سود نه ڪوم خو تا سره ڊي ڪناه ڪنبي شريڪ شوم.

علماء ليکلي ڊي ڪه يو سره سود نه ڪوي، خود ڏي به ڊ ڇا ميمله شوي وي، نو
 ڊه له ڊ سود هغه ڪرد غبار ورسيدو، ڊ حرام خور مال خورل دا هم ڪناه، ڊ غريب ڊپاره
 جائز ڊي، مالدار سره به ڊ سود مال نه خوري، او ڪه غريب باندې ڊ سود مال خوري
 ڊ ثواب په نيت به پري نه خوري، ستا به دا خيال وي ڇي دا يو پليت مال ڏي، ڇي زه
 تري خلاص شم، نو مسلمانانو له پڪار ڊي ڇي ڊ سود معاملي ختم ڪري.

(8) آتم روایت

رسول الله ﷺ فرمائي: «دِرْهَمٌ رِبَا يَأْكُلُهُ الرَّجُلُ وَهُوَ يَعْلَمُ، أَشَدُّ مِنْ سِتَّةٍ وَثَلَاثِينَ زَنْبَةً»⁽¹⁾

د سود يوه روپي چي سرے خوري، او ورته هته ده چي دا د سود روپي ده، نو نبي ﷺ فرمائي: دا يوه روپي د سود د شپږو ديرشو زناگانو نه زياته گناه ده.

نو سود دومره لويه گناه ده، لکه چي شپږ ديرش زناگانې دي اوکړې، نو زمونږ معاشره کښې چي يو سرے زنا اوکړې، نو هغه بد نام وي، او که يو سرے سود کوي نو هغه نه څوک نفرت نه کوي، او څوک ورته بد نه گوري.

زمونږ په ملک کښې په حکومت کښې دا قانون شته چي که يو سرے زنا اوکړې، نو د هغه دپاره سزا شته، که بنځه او سرے زنا اوکړې، نو د ښري دپاره سزا شته، او که يو سرے سود اوکړې نو نه ورته حکومت څه وايي، او نه ورته معاشره کښې څوک بد گوري، بلکه حکومت د هغوي دپاره داسې طريقې را اوباسې چي دا خلق په سود کښې مبتلا شي.

مسئله زده کول او په هغې عمل کول

رسول الله ﷺ فرمائي: کومه خبره دي واورديدې د قيامت په ورځ به درنه الله تېوس کوي، چي تا پدې څومره عمل کړې وو؟ دا نه چي الله دي د عمل کولو توفيق راکړې، د نن زمانې خلقو آسان چل موندلې دے، چي ته ورته اووايي چي گناه مه کو، نو دے وايي: الله دي د عمل کولو توفيق راکړې.

مسلمان چاته وايي؟

قرآن کریم کښې الله فرمائي: ﴿وَمَا كَانَ لِلْإِيمَانِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ

يَكُونُ لَهُمُ الْخَيْرُ ثَمَنُ أَمْرِهِمْ ﴿١١﴾

"د مسلمان سري او مسلمانې بنځې دپاره جائز نه دي، چې كله الله او پيغمبر د الله د يو كار فيصله او كړې، چې دے پكسې بيا خپل اختيارات چلوي".

نن كه مسلمان ته اوواي چې سود مه كوه، وايي: الله دي راله خه لار كولاړ كړې، وايي: الله مو ددي ضلالت نه خلاص كړې، زه كله كله وايم دا خلق د عمل توفيق غواړې، نو دا عمل خه شے دے؟ ددي خلقو دا خيال دے چې دا عمل خه ځناور دے، او دا به خلقو باندې راځي، نو هله به عمل كوي، خو دغه عمل دے چې تا يو مسئله واوريد، چې دا گناه ده، نو د هغې نه توبه اوباسه دا عمل دے، كه ورته وايي: چې گيره مه خرو، دا د نبي ﷺ د سنتو خلاف دي، وايي: الله دي راله توفيق راكړې، نو توفيق ئې درله در كړے دے، عقل ئې درله در كړے دے، او دا ئې درته وئيلې دي، چې دا زما د نبي ﷺ د سنتو مخالفت دے، او چې ته د عمل توفيق غواړې، نو قبر كنبې خود عمل توفيق نه نصيب كيږي، دا ژوند چې الله در كړے دے، خو ددي دپاره ئې در كړے دے چې دا د الله او د نبي ﷺ د طريقې مطابق تير كړه.

(9) نهم روايت

رسول الله ﷺ فرمائي: «أَرْبَعُ حَقٌّ عَلَى اللَّهِ أَنْ لَا يُدْخِلَهُمُ الْجَنَّةَ، وَلَا يُدْبِقَهُمْ نَعِيمَهَا»

څلور كسان دي، الله وايي: ما باندې لازم دي، چې دوي به زه جنت ته نه دا نلوم، او نه به ورته الله د جنت نعمتونه اوځكي.

(1) يُو «مُذْمِنُ الْخَمْرِ» يو هغه كس دے، چې هغه هميشه دپاره شراب ځكي،

داسي سرے به الله چري هم جنت ته داخل نه کري، په اول ځل باندې، اول به سخته سزا ورکوي، د هغه نه پس به ئي جنت ته داخلوي. او نبي ﷺ فرمائي: چا چې دُنیا کښي شراب اُوځکل، الله به پرې د جنت شراب نه څکي.

(2) دويم «وَأَكِلَ الرِّبَا» د سود مال خوړونکي د سود معامله کونکي، داسي

سرے به الله جنت ته نه داخلوي، الله به ورته د جنت نعمتونه او مزي نه ښائي.

(3) دريم «وَأَكِلَ مَالِ الْيَتِيمِ بِغَيْرِ حَقٍّ» هغه سرے به الله جنت ته نه داخلوي، چې

هغه د يتيم مال خوړونکي وي، په ناجائز طريقې باندې.

(4) څلورم «وَالْعَاقُ لِرِوَالِدَيْهِ» هغه سرے به الله جنت ته نه داخلوي، چې هغه د

مورپلار نافرمان وي، کچري توبه ئي ودرستله، نو الله به ئي جنت ته داخل کړي.⁽¹⁾

(10) لسم روايت

رسول الله ﷺ فرمائي: زه چې کله معراج ته لارم نوزده د څه خلقو په خوا تير

شوم، چې يو سرے په نهر کښي لامبي، او بل سرے ورسره ولاړ دے، او هغه نهر

داسي دے، چې ټکي سري وينې دي، نو دا يو سرے لامبو وهي، چې کله سترے شي،

ارخ ته شي، پدې اړخ يو سرے ولاړ دے، چې هغه سره د گتو ډيرے لکيدلے دے، دا

گته را واخلي، او ددې بل سري ځله پرې اولې، نو هغه بيا پدې نهر کښي واپس شي،

چې کله ډير سترے شي، نو بيا اړخ ته راشي، نو بيا ئي هغه سرے په ځله باندې اولې،

په دې عذاب کښي مبتلا وو، نبي ﷺ فرمائي: ما تپوس اُوکړو، چې دا کوم خلق دے؟

وايي: ما ته ئي اووئيل: چې دا هغه خلق دے چې دُنیا کښي ئي سود خوړو.⁽²⁾

(1) [رواه الترمذي والترهيب: رقم: (2844)].

(2) [رواه البخاري: رقم: (1386)].

(11) يولسم روايت

نبي ﷺ فرمائي: زه چي کله معراج له لارم نو ما خه خلق اوليدل، چي د هغوي غتي غتي خيتي وي، او هغي کښي دننه ماران پراته وو، او د خيتي هغه پوستکي دومره نرے وو، چي هغه ماران پکښي د بهر نه ښکاريدل، او داسي خيتي وي، لکه د کونو پشان، نبي ﷺ فرمائي: ما تپوس اوکړو، چي دا کوم خلق دے، وايي: ما ته جبرائيل عليه السلام او فرمايل: چي دا هغه سود خوراء خلق دې، چي دنيا کښي سود کولو، نن د دوي دا سزا ده.⁽¹⁾

د سيدنا عمر رضی اللہ عنہ قول

«تَرَكْنَا نِسْفَةَ أَغْشَارِ الْحَلَالِ مَخَافَةَ الرَّبِّ»⁽²⁾

سيدنا عمر رضی اللہ عنہ فرمائي: "مونږه په دنيا کښي نهه حصي کاروبار ددې وجي پرېځودے دے، چي سود کښي واقع نه شو."
د سيدنا عبد الله رضی اللہ عنہ دغسي قول

چي مونږه نهه حصي کاروبار ددې وجي نه پرېځودے وو، چي هسي نه سود کښي واقع شو.

د سيدنا علي رضی اللہ عنہ قول

سيدنا علي رضی اللہ عنہ فرمائي: چي کوم سرے په دين نه پوهيږي، او تجارت کوي، دا سرے په سود کښي غرق شو، دا سرے په سود کښي غرق شو، دا سرے په سود کښي غرق شو، په صحيح او فاسده بيع نه پوهيږي، په سود او غير سود باندې نه پوهيږي، او کاروبار کوي نو دا سرے په سود کښي تباه شو.

(1) [رواه الترغيب والترهيب: رقم: (2858)].

(2) [رواه الصنعاني في مصنفه: رقم: (14683)].

د حرام مال سزا

رسول الله ﷺ فرمائي: «مَنْ اشْتَرَى ثَوْبًا بِعَشْرَةِ دَرَاهِمَ وَفِي ثَوْبِهِ دِرْهَمٌ مِنْ حَرَامٍ لَا يَقْبَلُ اللَّهُ لَهُ صَلَاةً مَا دَامَ عَلَيْهِ مِنْهُ شَيْءٌ»⁽¹⁾

"چا جي پء لس دراهمو يو جامه واخستله، او پء دغه جامه ڪسبي يو درهم هم د حرامو نه وو، الله د دغه انسان نه قبلوي ترڅو جي دا ڪپرا پء دء باندې وي."

د سيدنا ابو بڪر صديق رضه واقعہ

سيدنا ابو بڪر صديق رضه له غلام پيء راورئ هغه پيء اوڅڪل، هغه ترې تپوس وٺه ڪرو، جي دا دي د ڪوم ڄاڻه نه روارء؟ هغه ورته اوڻيل: جي تا خورما نه تپوس وٺه ڪرو، جي دا پيء دي د ڪوم ڄاڻه نه راورل؟ ابو بڪر رضه ورته اوڻيل: دا د ڄه پيء وو، هغه غلام ورته اوڻيل: دا پيء جي وو نو دا ما يو ڪهانت ڪري وو، چاله مې ڪوڊي او منترې ڪري وي، پء زمانه د جاهليت ڪنبي د هغي هغه سرے ٻنه شوء وو، نو دا ئي ما له د هغي د وڃي نه راڪري وو، سيدنا ابو بڪر صديق رضه ورته اوڻيل: حرام پيء دي ما باندې اوڅڪل، ڪوته ئي ڄله ڪنبي دننه ڪري، او اٿئ ئي شروع ڪري، اٿئ چرته ڪيڊي؛ ڇڪه اوڙي وو، دغه لڙي ئي ڇڪي وو، چا ورته اوڻيل: دا اٿئ دغه شان نه ڪيري، ته زياتي اوبه اوڅڪه، نو بيا به اٿئ اوشي، جي اوبه ئي وڇڪي، نو اٿئ اوشي، يو سري ورته اوڻيل: دا خو هسي هم تير شوي وو، دا دومره تڪليف دي ڄه له ڪولو؟ هغه ورته اوڻيل: دا خو ما پء اٿو سره را اوستل، ڪچري دا پيء زما د ساه وٺو سره راوٽل، نو دا حرام پيء به ما خپل بدن ڪسبي نه وو پريڇي؛ ڇڪه ما د نبي ﷺ نه اوريدلي دي، جي د ڪومې غوڻي تربيت پء حرام مال اوشو، د جهنم اورد هغي دپاره دير لائق دے.⁽²⁾

(1) [رواه البيهقي في "شعب الإيمان" رقم: (5707)، واللفظ له، وأحمد في "مسند"، رقم: (5732)].

(2) [رواه أبو بكر أحمد بن مروان المالكي في "المجالسة"، رقم (1391)].

فن مسلمانان په حرام مال کښې مبتلا دي، د قبر د چنچو دپاره خپل بدن مه عتوه،
حلال مال اوخوره، چې د قبر د عذاب نه هم بچ شي، او د جهنم د اور نه هم بچ شي.
د سود نمونې

په بينک کښې پيسې داخلول، او په هغې سود اغستل قطعاً حرام دي، سود دے. يو
سرے بينک کښې پيسې داخلې کړې، او دے وائي: زه پرې سود نه اخلم، صرف د
حفاظت دپاره مې پيسې بينک کښې کښودې، دا هم گناه دے.⁽¹⁾

او که ته پرې دا سود نه اخلي نو هغوي ستا دا پيسې د سود په کها ته کښې
چلوې، که ته دا پيسې هغوي ته پريدي، نو دا هم گناه دے، او که اخلي نو هم گناه ده.
اوس يو سرے مسئله باندې خبردار شو، پيسې هم بهر کړه، او سود هم بهر کړه،
هغه سود په غريبانانو خلقو باندې تقسيم کړه، خود ثواب نيت به پکښې نه کوي، که
يو سرے حرام مال کښې د ثواب نيت کوي، نو سرے کافر کيږي؛ ځکه په حرام مال
ثواب نه ميلاويږي.

يو طريقه بعضې علماؤ ليکلي ده، که يو سرے د حفاظت دپاره بينک کښې پيسې
کيږي، نو هغې کښې يو کها ته داسې ده، چې هغې باندې سود نه راځي، او نه هغوي ستا
نه سود کت کوي، او نه هغوي دا پيسې چلوې، نو که داسې وي نو بيا صحيح ده.

او که داسې نه وي، ته پرې سود نه اخلي، خو هغوي ستا دا پيسې چلوې، نو بيا
هم گناه ده؛ ځکه دا د هغوي سره د گناه په کار کښې امداد دے.

بعضې خلق قرض اخلي، خو دا خلق د قرض د ثواب نه خبر نه دي، چې يو
مسلمان له قرض ورکړې نو خومره لوي ثواب لري.

دوې هسې چاله قرض نه ورکوي، خو که زمکه ورسره گانږه کوي، نو قرض درکوي،
 او که زمکه ورسره نه گانږه کوي، نو قرض نه درکوي، گانږه په شريعت کښې جائز ده.
 بعضې خلق وائي: گانږه حرامه ده، گانږه حرامه نه ده، گانږه په شريعت کښې جائز ده.
 گانږه څه ته وائي؟

گانږه دېته وائي: چې يو سري ستا نه پيسې واغستې، او ته وائي چې زما پدې سري
 اعتماد نشته، دے به ماله دا پيسې راكولې شي، يا نه، هسې نه چې نه ئې راكوي، نو د هغه
 نه په هغه پيسو کښې يوشه ځان سره امانت کړه، چې کله تا ماله پيسې راكړې، نو دا شه
 به زه تا ته واپس درکوم، دېته گانږه وائي، دا جائز دي، ددې مطلب دا دے چې دا شه تر
 هغې پورې تا سره امانت پروت دے، چې تر څو پورې تا ماله پيسې نه دي راكړې، ددې
 نه به ته فائده نه اخلي، او که ددې نه ته فائده اخلي، نو دا سود دے، او گناه دے.

د يو سري نه تا زمکه گانږه کړه، دا زمکه به شاړه پرته وي، دا زمکه به ته گرې
 نه، او که پدې زمکه کښې ته څه گرې نو دا ته سود کوي.

علماؤ ليکلي دي، چې که د يو سري نه دي، گرې واغسته نو که دا گرې په لاس
 کښې وي، نو هم چليږي، او که صندوق کښې وي، نو هم چليږي، که دا گرې تا لاس
 کښې واچوله، او وخت پرې معلوموي نو دا ته سود کوي، ځکه د هغې نه ته فائده اخلي.
 الله دي ټول مسلمانان د سود د گناه بچ کړي.

(وَأَخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ)

شراب خکل گناه کبیره ده

الْحَمْدُ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنُؤْمِنُ بِهِ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّهُ فَلَا مُهْدِيَّ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهُ وَلَا آخِرَ لَهُ لَا ضِدَّ لَهُ وَلَا نِدَّ لَهُ وَلَا مُعَدَّ لَهُ وَلَا بَشِيرَ لَهُ وَلَا نَذِيرَ لَهُ وَلَا وَزِيرَ لَهُ وَلَا مُشِيرَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَنَدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَبِيبَنَا وَشَفِيعَنَا وَحَبِيبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ عَبْدَهُ وَرَسُولَهُ.

أَمَّا بَعْدُ! فَاعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا! إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَلْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوا لَعَلَّكُمْ تَفْلَحُونَ﴾⁽¹⁾ إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ﴾⁽²⁾.

عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ، وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ، وَمَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فِي الدُّنْيَا قَمَاتَ وَهُوَ يَلْمِئُهَا لَمْ يَثْبُ، لَمْ يَشْرَبْهَا فِي الْآخِرَةِ»⁽²⁾.
زما عزتمندو مسلمانانو روبرو مخکني جمعو کني د بعضي لويو گناهونو تذکره تاسو اوریدلي وه، په گناهونو کبیرو کني یو گناه کبیره هغه د "شرابو خکل" دي، شراب خکل دا په گناهونو کني لویه گناه ده، او د شرابو د خکلو حرمت او حرام والی ددی وجی نه دی، چې د انسان او د خناورو په مابین کني فرق او تمیز او جدائی الله راوستي ده، نو په عقل او سوج او فکرني راوستي ده، خناور به

(1) [سورة المائدة: 90-91].

(2) [رواه مسلم: رقم: (2003)، والترمذي: رقم: (1861)].

عقله دي، بے سوچه او بے فکړه دي، انسان له الله عقل ورکړې دے، او پوهه نې ورکړې ده، نو چې کله انسان حرام او د نشې والا غېزونه څکې، شراب وغيره څکې، ددې انسان ذهن او عقل ختمیږي، نو دے هم د ځناورو سره یو شان شو، ددې وجې نه د شرابو څکل حرام شول، عقل یو ډیر بهتیرین نعمت دے، کله چې د انسان عقل په یو شي ختمیږي نو د هغې څکل حرام او ناروا دي.

په ابتداء د اسلام کښې شراب څکل جائز وو

د اسلام نه مخکښې په عربو کښې شراب څکل ډیر زیات عام وو، او د خلقو رواج وو، چې هغوي به شراب څکل، کله چې اسلام راغے، قرآن کریم راغے، نې **﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ لِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَتَافِعٌ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا﴾** ⁽¹⁾.

دا خلق ستا نه تپوس کوي په باره د شرابو او جوارې کښې چې دا حلال دي، او که حرام دي، نو الله ورته وائي: چې ته ورته اووايه چې د شرابو په څکلو کښې گناه هم ډیره ده، او فائدي پکښې هم د خلقو دپاره شته.

دا ابتدائي حکم وو، او د الله احساناتو ته اُوکوره، چې خلق د شرابو سره عادت وو، نو په یو ځل پرې الله شراب نه دي حرام کړې، په مزه مزه حکم کړانیدو، نو ورومې حکم دا راغے، چې شراب څکل پدې کښې گناه هم شته، او د بدن فائدي پکښې هم شته، نو بعضې خلقو چې به گناه ته کتل نو شراب به ئې نه څکل، او چا به وئیل: چې شراب څکل خو دومره لویه گناه نه ده، بدن ښه کوي نو شراب به ئې څکل دا عادت شروع وو.

یو صحابي په مونغ باندې ولاړ وو، شراب ئې څکې وو، او مونغ ئې کولو، نو په مونغ کښې ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾ لوستلو، نو پدې کښې غلط شو؛ ځکه نشه وو، نو هغه اورئیل: "قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ * أَعْبُدُوا مَا تَعْبُدُونَ" د ﴿لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ﴾ په ځای ئې "أَعْبُدُوا مَا تَعْبُدُونَ" اورئیل،⁽¹⁾ تاسو چې څنګه عبادت کوئ داسې عبادت زه هم کوم، معنی خو دا وه "چې تاسو څنګه عبادت کوئ زه داسې عبادت نه کوم" زه مسلمان یم، او تاسو کافران یئ، لیکن هغه ترې "لَا" کټ کړو، نو د هغې معنی دا شوه "چې تاسو څنګه عبادت کوئ داسې عبادت زه هم کوم".

د شرابو باره کښې دویم حکم

الله رب العزت فرمائي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّىٰ تَغْتَسِلُوا﴾.⁽²⁾

اے مؤمنانوا چې کله مو نشه کړې وي، شراب مو څکې وي، نو دغه وخت کښې مونغ مه کوئ، تر دې پورې چې په خُله کوم الفاظ وایئ، چې په هغې پوهیږئ؛ ځکه د نشې په حالت کښې یو سره نه پوهیږي په خپله خبره باندې، خبره یو شان کوې، او د خُلي نه بل شان خبره را اوځي.

چې نشه اوکړې، نو هغه بیا خپلې ښځې ته خور وائي، یو سړي چرس څکې وو، نو کور ته راغلو، نو ښځې ته وائي، خور زما خواته راشه، دغې وخت کښې سره په ځان نه پوهیږي، نو الله حکم را اولیږلو چې د نشې په حالت کښې به مونغ ته نه نږدې کیږئ.

(1) [تفسیر البغوي، تحت آیه سورة النساء: 43]

(2) [سورة النساء: 43].

د سيدنا عمر رضي الله عنه واقعه

سيدنا عمر رضي الله عنه اوفرماڻيل: «اللَّهُمَّ بَيْنَ لَنَا بَيْنًا شَاقِيًا».

"الله مونڙ ته ڌ ڌراريو باره کڻي ڀو واضحه او صفا حڪم را اوليڙه". يا وايه چي
خڪي يا اووايه چي مه خڪي، چي يا حلال شي يا حرام شي.

د ڌراريو باره کڻي دريم حڪم

الله رب العزت فرمائي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْغَيْرُ وَالْأَنصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ
مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوا وَلَعَلَّكُمْ تَفْلَحُونَ﴾⁽¹⁾.

"اے مؤمنانوا يقيناً شراب او جواري او عبادت د درگاهونو کول او خپل
قسمت معلومول پڙ غشو باندې دا گند دے د کار د شيطان نه، څان ترې بچ کړي،
ددې دپاره چي تاسو کامياب شي".

نو خپل څان به د ڌراريو او جواري نه بچ کوي، دا رنگه خپل څان به د
درگاهونو د عبادت نه بچ کوي.

﴿وَالْأَزْلَامُ﴾ قسمت معلومول پڙ غشو، خپل قسمت به پڙ غشو باندې نه
معلومي، دور جاهليت کڻي دا عادت وو کله به چي ڀو سرے د خپل کور نه روان
شو، سوچ به ئي کولو چي زما دا سفر ما دپاره د فائدي والا دے يا د نقصان والا دے؟
نو هغي وخت کڻي به څه خلق ناست وو هغوي به قسمت کتلو.

اوس ئي لاسو کڻي کوري، وائي لاس اوښايه چي قسمت دي څنگه دے؟ نو
دے ورته ورشي، وائي: زما قسمت اوگوره چي څه دي پکڻي؟ رسول الله ﷺ
فرمائي: کوم سرے چي د داسي خلقو خواته راغے چي قسمت ورته کوري، چي

اوکوره چي ٻڌڻ دے او کڻ خراب دے، زما دا کار به اوشي، او کڻ اوبه نه شي؟ نبي
 ﷺ دا سرے ۾ هغه ڪتاب ڪافر دے، کوم ڪتاب چي الله ما باندې د آسمان نه نازل
 ڪرے دے. نو ۾ دور جاهليت ڪنبي به ئي داسي کول چي دري غشي به ئي سانلي
 وو، هغه به ئي يو لوڻي ڪنبي کينبودي وو، ۾ هغي به ئي دا کول چي کوم سرے به
 بهر ۾ سفر تلو، نو هغي خپلو منجورانو له به راغلو، چي زما دا قسمت اوکوري، نو
 قسمت به ئي ورته اوکتو. (1) ۾ يو غشي باندې ئي ليکلي وو "أَمْرِي رَبِّي" زما رب ما
 نه حڪم ڪرے دے چي لار شه، (2) ۾ دويم غشي باندې به ئي ليکلي وو "نَهَانِي
 رَبِّي" زما رب زه منع ڪرے يم، چي ستا دا تلل ٻڌڻ نه دي، (3) دريم غشي به خالي
 وو، چي خالي به را اوختو نو د به ورته اوئييل چي زما قسمت بيا اوکوره، ڪچرته به
 ئي ليکلي وو چي هه د الله حڪم دے، نو تلو به او کڻ ليکلي به ئي وو، چي مه هه
 نو بيا به پاتي شو، نو دا قسمت معلومول ۾ غشو باندې جائز نه دي.
 د شيطان ڪار

الله رب العزت قرآن ڪريم ڪنبي فرمائي: ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ
 الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالنَّبِيرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ﴾. (1)

"يقينا شيطان غواري چي واچوي ستاسو ۾ مينخ ڪنبي دشمني او بغض او
 حسد لره دا ڪار د شيطان دے، چي د انسانانو مينخ ڪنبي بغض او حسد راولي، ۾
 خڪلو د شرابو او جوارئ ڪنبي شيطان دا غواري چي ته شراب او خڪي، او ته
 جوارئ اوکري، او بندوي شيطان تاسو لره د ذکر او مونخ نه آيا ي تاسو منع
 ڪيدونڪي؟"

يوسف بن اسباط رحمہ اللہ وائي

هغه وائي چي کله شيطان خپل فوج اوليري چي لار شي دا خلق گمراه کړي، يو ځوان سره عابد وي، او د الله عبادت کوي، نو دا شيطان هغه ته وائي: خپلو لښکرو ته وائي تاسو لار شي، دا ځوان سره چي د الله عبادت کوي، دے به په څه طريقه باندې د الله د عبادت نه اړوي، خو تاسو مخکښې دده خوراک څکاک ته اوگوري که دده خوراک څکاک لين دين صحيح وو، بيا ورپسې اوځلي، چي عبادت درنه اونه کړي، د عبادت نه ئې واړوي، او که چرته دده خوراک څکاک لين دين هغه د حرامو وو، بيا ئې پرېدي، چي عبادت کوي، دده عبادت هسې هم نه قبليري. ⁽¹⁾ د شيطان هميشه دپاره دا کوشش دے چي سره د مونځ او ذکر نه پاتې کړي.

﴿قَهْلُ أَنتُمْ مُنْتَهُونَ﴾ آيا ئې تاسو منع کيدونکي د شرابو او جوارئ نه؟ مطلب دا دے منع شي د شرابو او جوارئ نه. سيدنا عمر فاروق رضي الله عنه پاسيدو، او هغه اووئيل "اللَّهُمَّ أَنْتَ هَيَّا أَنْتَ هَيَّا" الله مونږ د شرابو څکلو نه منع شو، مونږ د شرابو څکلو نه منع شو. صحابي پاسيدو نبي صلی اللہ علیہ وسلم اوليرلو چي ته اوگرځه، او هغه آوازونه شروع کړل، چي اے خلقو! شراب حرام دي، نن نه پس به شراب نه څکي.

د صحابو رضي الله عنهم ايمان

د صحابو ايمان داسې وو، او هغې وخت کښې قيمتي شي شراب وو، د شرابو ورسره لوښې ډک وو، چاتې او متکي ورسره د شرابو ډک دي، صحابه کرام هغه راوړي او هغه ماتوي او نالو کښې ئې بتيوي، دا نه وائي چي دا به خرڅ کړو، يا دا شته شراب به اوڅکم، نور به بيا نه څکم.

نن خو که یو شے حرام او ناروا دے، او ورته وائي: چې دا مه کوه، نو وائي: الله دي د عمل کولو توفيق راکړي، نو نور درته څنگه د عمل کولو توفيق درکړي، عقل ئي درکړي دے، سترگي او غوږونه ئي درکړي دي، سوچ ئي درکړي دے، او لوي نعمت ئي درکړي دے چې ايمان دے، او تا اقرار کړي دے، چې الله زما رب دے، او نبي ﷺ زما پيغمبر دے، نو نور درته څنگه توفيق درکړي؟ دا خود الله عادت نه دے چې څوک د لاس نه اونيسي، او ورته او وائي، چې دا کار به نه کوي، دا یو خبره یاد اوساتي چې کله قیامت نژدې شي، او گناهونه زیات شي، نو الله به فوراً سزا ورکوي، چا باندې به د کانړو بارانونه کوي، چا باندې به زمکه آلتنه کوي، د چا به شکلونه وړانوي، خو الله مهلت ورکوي، خو تا له ئي دنیا کښې مهلت درکړي دے، نو تا د هغې مهلت نه غلطه فائده اغستي ده، صحابو ته خو چې حکم اوشو نو د هغې نه بعد هغوي شراب نه دي څکلي.

احادیث مبارکه

(1) اول روایت

رسول الله ﷺ فرمائي: «إِنَّ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ عَهْدًا لِمَنْ شَرِبَ الْمُسْكِرَ أَنْ يَسْفِيَهُ مِنْ طِينَةِ الْحَبَالِ»⁽¹⁾

د الله تعالی وعده ده د هغه چا دپاره چې هغه شراب او څکل، يعني د نشې والا شے ئي او څکلو، نبي ﷺ فرمائي: الله به په دې انسان باندې د جهنميانو وینې زوي څکي.

(2) دویم روایت

رسول اللہ ﷺ فرمائی: «كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ»⁽¹⁾

هر د نشي والا شے، دا نه چي صرف شراب حرام دي، هر هغه شے چي هغه سري باندې نشه راولي، نو هغه شے حرام دے، هر هغه شے چي هغه د انسان په عقل کښي فرق راولي نو هغه حرام دے.

”خمر“ د ”مُخْمَرِي“ نه دے، ”مُخْمَره“ ديتنه وائي: چي عقل باندې پرده راشي، چي يو سرے سمه او خرابه خبره نه پيژني، او د سري په تلو کښي گډود والي راشي او سري ته پته لکي چي ده نشه کړې ده، نو نشه د يو سري خبرو کښي فرق راولي، نو ديتنه خمر وائي، چي کوم يوشه د انسان سره داسي کار کوي، نو هغه شے حرام دے، دا اوس عام دي که هغه چرس دي نو هغه هم حرام دي، او که هغه فودر دي نو هغه هم حرام دي.

علماء کرام ذکر کوي، د دوايي دپاره افیوم جائز دي، ليکن د نشي دپاره جائز نه دي، نو هر هغه شے چي هغه د انسان عقل خرابوي د انسان سوچ او فکر خرابوي نو د هغې شکل حرام او ناروا دي.

(3) دریم روایت

رسول اللہ ﷺ فرمائی: چا چي دنيا کښي نشي والا شے اوڅکلو، او هغه دنيا نه لارو، او توبه ئي اونه وېستله، او دے هميشه دپاره پدې گناه کښي مبتلا وو، نو د جنت شراب به پرې الله نه څکي، (ددې دا مطلب نه دے چي جنت ته به ئي بوڅي، او صرف شراب به پرې نه څکي) يعني الله به ئي جنت ته نه دننه کوي، چي دے د جنت شراب اوڅکي.⁽²⁾

(1) [رواه مسلم. رقم: (2003)، والترمذي. رقم: (1861)].

(2) [رواه مسلم. رقم: (2003)، والترمذي. رقم: (1861)].

اوس جنت جي د الله لوي نعمت دے، ددي دنيا مزو مونڙ دهنې نه غافله ڪري
يو، نو د دنيا شراب د الله د پري نه پريڙهه، الله به درباندي د جنت شراب اوڻي.

(4) خلورم روايت

رسول الله ﷺ فرمائي: «إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى بَعَثَنِي رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ
وَأَمَرَنِي رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ بِمَحَقِّ الْمَعَازِفِ وَالْمَزَامِيرِ وَالْأَوْتَانِ وَالصُّلْبِ وَأَمَرَ الْجَاهِلِيَّةَ
وَحَلَفَ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ: بِعِزَّتِي لَا يَشْرَبُ عَبْدٌ مِنْ عِبِيدِي جُرْعَةً خَمْرٍ إِلَّا سَقَيْتُهُ مِنْ
الصَّدِيدِ مِثْلَهَا وَلَا يَتْرُكُهَا مِنْ مَخَافَتِي إِلَّا سَقَيْتُهُ مِنْ حِيَاضِ الْقُدُسِ»⁽¹⁾.

الله تعالى زه راليڙي یم رحمت او هدايت د تمام مخلوقاتو دپاره، د الله پيغمبر
ﷺ زمونږ د ټولو دپاره رحمت او هدايت دے، مونږ الله نه پيژاندو، مونږ د الله
كتاب نه پيژاندو، مونږ خپل مور پلار نه پيژندل، مونږ جنت او جهنم نه پيژاندل،
الله مونږ ته پيغمبر ﷺ را اوليږلو، او داسې پيغمبر چې قرآن کښې الله وايي: «لَقَدْ
جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ»⁽²⁾. نبي
ﷺ مؤمنانو باندې د مؤمنانو د نفسونو نه زيات مهربانه دے، دومره په مؤمنانو
باندې مټين پيغمبر دے چې مؤمنان په خپل ځان دومره مټين نه دي، لکه څومره
چې ورباندې د الله پيغمبر مټين دے، او ددي مټين کيدو وجه ئې دا ده:

چې حديث کښې راځي چې کله د قيامت ورځ شي، نو هغه به ډير سخت منظر
وي، هر يو پيغمبر به آواز کوي «نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي» يا الله زما نفس ته خير ګر، زما
نفس ته خير ګر، زما نفس ته خير ګر، هر يو پيغمبر سره به د ځان غم وي، او زمونږ

(1) [رواه أحمد في "مسند"، رقم: (1861)].

(2) [سورة التوبة: 128].

پیغمبر جناب رسول الله ﷺ به وائی: «أَمَتِي يَا رَبِّ، أَمَتِي يَا رَبِّ، أَمَتِي يَا رَبِّ» یا الله زما اُمت ته خیر کره، یا الله زما اُمت ته خیر کره،⁽¹⁾ خومره مهربان پیغمبر دے.

الله رب العزت فرمائی: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾.⁽²⁾

"نه دے لیبرلے مونبر تالره مکر رحمت د مخلوقاتو دپاره". ستا لیبرل د نور مخلوق دپاره یو رحمت دے، نبی ﷺ فرمائی: زه الله یو رحمت رالیبرلے یم.

الله رب العزت فرمائی: ﴿لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾.⁽³⁾

"په تحقیق سره احسان کرے دے الله په مؤمنانو باندې کله چې الله د دوي د نفسونو نه په دوي کښې پیغمبر را اولیبرلو". الله وائی: دا زما لوی احسان دے مؤمنانو باندې.

نو نبی ﷺ وائی: زه الله رحمت رالیبرلے یم «وَأَمَرْتَنِي رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ بِمَحَقِّ الْمَعَازِفِ وَالْمَزَامِيرِ وَالْأَوْثَانِ وَالصُّلُبِ وَأَمَرَ الْجَاهِلِيَّةِ» زه الله ددې دپاره رالیبرلے یم چې زه کاني بجاني او دمتوب ختم کرم، او د جاهلیت د دور هغه رسمونه او رواجونه ختم کرم، او د اسلام هغه صحیح طریقې خلقو ته اونبايم «وَحَلَفَ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ: بِعِزَّتِي» نبی ﷺ فرمائی: زما رب چې ډیر اوچت دے په خپل عزت باندې قسم خوري «لَا يَشْرَبُ عَبْدٌ مِّنْ عِبِيدِي جُرْعَةً خَمْرٍ إِلَّا سَقَيْتُهُ مِنَ الصَّدِيدِ مِثْلَهَا» چې زما یو بنده په دنیا کښې د شرابو یو کوټ نه څکې مکر زه به ورباندې د جهنم د وینو

(1) [رواه البخاري: رقم: (4712)، والترمذي: رقم: (2434)].

(2) [سورة الأنبياء: 107].

(3) [سورة آل عمران: 164].

زوء نه عڪم، «وَلَا يَتَرَكُهَا مِنْ مَخَافَتِي إِلَّا سَقَبَتُهُ مِنْ حَيَاضِ الْقُدُسِ» او جي يو بنده جي زما ديري نه د شرابو خڪل پريدي نوني ﷺ فرمائي: الله قسم خوري جي زه به رباندي د جنت شراب عڪم.

(5) پنجم روايت

رسول الله ﷺ فرمائي: «ثَلَاثَةٌ قَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ الْجَنَّةَ: مُذْمِنُ الْخَمْرِ، وَالْعَاقُ لَوَالِدَيْهِ، وَالذَّيُّوْتُ، الَّذِي يُقْرِئُ فِي أَهْلِهِ الْحَبْثَ»⁽¹⁾

دري ڪسان داسي دي جي الله په هغوي جنت حرام ڪري دے:

(1) «مُذْمِنُ الْخَمْرِ» هميشه دپاره شراب خڪونڪے تول عمر شراب خڪي

نو الله په ده باندي جنت حرام ڪري دے.

(2) «وَالْعَاقُ لَوَالِدَيْهِ» د مور پلار خلاف ڪونڪے، په ده باندي الله

جنت حرام ڪري دے، جنت ته به هله خي، جي اول ورته سزا ميلاوشي.

(3) «وَالذَّيُّوْتُ» هغه انسان جي ديوت دے، ديوت چا ته وائي؟ نو حديث

ڪنبي راخي «الَّذِي يُقْرِئُ فِي أَهْلِهِ الْحَبْثَ» جي دهغه بي بي زناڪاره ده، او دے ورته خه

نه وائي، ده بري خان خاموشه ڪري دے. نو داسي ديوت جنت ته نه شي تللي.

(6) شپڙم روايت

رسول الله ﷺ فرمائي: د جنت په دوراهه تي ليڪلي دي، جي اے جنته ته په به

غير ته انسان باندي حرام ٿي، داسي به غير ته جي دهغه ڪور والا زناڪاني ڪوي، او

ده ڪنبي غير ته راخي، داسي به غير ته خلق الله جنت ته نه دننه ڪوي.⁽²⁾

(1) [رواه أحمد في "مسند"، رقم: (5372)].

(2) [الكفا للذهبي: 54، طبع دار الندوة الجديدة-بيروت].

(7) اووم روايت

رسول الله ﷺ فرمائي: «ثَلَاثَةٌ لَا تُقْبَلُ لَهُمْ صَلَاةٌ، وَلَا يَصْعَدُ لَهُمْ إِلَى اللَّهِ حَسَنَةٌ، وَالْمَرْأَةُ السَّاخِطُ عَلَيْهَا زَوْجُهَا، وَالْعَبْدُ الْآبِقُ حَتَّى يَرْجِعَ فَيَضَعَ يَدَهُ فِي يَدِ مَوْلَاهِ السَّكَرَانُ حَتَّى يَصْحُو»⁽¹⁾.

درې کسان داسې دي، چې الله د هغوي يو مونځ هم نه قبلوي، نه ئې الله يو نیکې آسمان طرف ته اوچتوي، دا درې کسان څوک دي؟ نبي ﷺ فرمائي:

(1) «السَّكَرَانُ حَتَّى يَصْحُو» هغه د نشې والا خلق چې هغوي نشه کوي، تر څومره وخته پورې چې هغوي نشه کوي، د هغوي مونځ نه قبلېږي، او که صحيح شو، الله نه ئې معافې او غوښته نو مونځ به ئې قبول شي.

(2) دويم «وَالْمَرْأَةُ السَّاخِطُ عَلَيْهَا زَوْجُهَا» هغه ښځه چې د هغې نه خپل خاوند خفه دے، تر هغه وخته پورې ددې ښځې يو عمل هم نه قبلېږي تر څو پورې ئې چې خپل خاوند رضا کړي نه دے.

(3) دريم «وَالْعَبْدُ الْآبِقُ حَتَّى يَرْجِعَ فَيَضَعَ يَدَهُ فِي يَدِ مَوْلَاهِ» هغه غلام چې هغه د خپل مالک نه تحتيدلې دے، مالک ترې خفه دے، او دے بغير د اجازت نه لارو، تر څو پورې چې دے واپس نه دے راغلي، د خپل مالک په لاس کښې لاس نه دے ايځي، او د هغه نه ئې معافې نه ده غوښتي تر هغې پورې دده يو عمل هم نه قبلېږي. غلام هغه چاته وائي: چې د کافرانو نه به ئې را وستل، يو سړي به پيسو باندې اغستې وو، د هغه نوکر او خدمت کار به وو، په پيسو به خرڅيدل، د غلام اغستل او خرڅول جائز دي، اصيل سړي اغستل او خرڅول حرام دي، که اوس څوک داسې کوي چې

(1) [رواه الطبراني في "المعجم الأوسط"، رقم: (9231)].

خپل زوي خرخوي يا خپله لور خرخوي نو حرامي پيسې به اخلي، نو چې هغه غلام به نې واغستو نو هغه به د مالک خدمت کولو، نو دا غلام بغير د اجازت د مالک نه اوتخنيډو، نو دده يو عمل هم نه قبليري.

نو مسلمانانو له پکار دې، چې ددې گناهونو نه ځان بچ کړي، نن خو پته نه لکې، که چا خبتي ته حرام واچول، او که حلال ئې واچول خو داسې ورځ را روانه ده، چې الله فرمائي: ﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ﴾.⁽¹⁾

"چا چې د ذرې برابر نیک عمل اوکړو، هغه به ورته ښکاره شي، او چا چې د ذرې برابر بد عمل اوکړو، هغه به ورته ښکاره شي." دا پته به قیامت کښې لکې، او په هغه ورځ به افسوس فائده نه ورکوي.

(8) اتم روایت

رسول الله ﷺ فرمائي: «اجْتَنِبُوا الْخَمْرَ فَإِنَّهَا أُمُّ الْخَبَائِثِ».⁽²⁾

د شرابو نه ځان بچ کړئ؛ ځکه دا د تمامو گناهونو جرړه ده، ټول گناهونه د دې څیزونو نه پیدا کيږي.

یو صحابي ته نصحت

یو صحابي دے، رسول الله ﷺ ته وائي: ما ته لږ نصیحت اوکړه، نبي ﷺ ورته اوفرمايل: «لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ شَيْئًا وَإِنْ قُطِعَتْ وَحُرِّقَتْ وَلَا تَتْرُكْ صَلَاةَ مَكْتُوبَةٍ مُتَعَمِّدًا فَمَنْ تَرَكَهَا مُتَعَمِّدًا فَقَدْ بَرِثَ مِنْهُ الدِّمَّةُ وَلَا تَشْرَبِ الْخَمْرَ فَإِنَّهَا مِفْتَاحُ كُلِّ شَرٍّ».⁽³⁾

د الله سره شریک مه پیدا کو، اگر که ته ټوټې ټوټې شي، یا په اور باندي

(1) [سورة الزلزال: 7-8].

(2) [رواه النسائي، رقم: (5566)].

(3) [رواه ابن ماجه، رقم: (4034)].

اوسوزولے شي. شرک دومره لويه گناه ده.

مونځ مه پرېږده؛ ځکه مونځ د الله سره يو لوظ دے او ذمه ده، چا چې مونځ پرېځودو، نو الله ترې خپله عده کت کړه، الله ورسره خپل تعلق پرېځودو، او شراب مه ځکه؛ ځکه دا د ټولو گناهونو جرړه ده.

واقعہ

امام منډري په الترغيب والترهيب کښې ليکي، وايي: بني اسرائيلو کښې يو عابد وو، ډير زيات عبادت به ئې کولو، يو زنانه وه هغې زنانه ورته خبر ورکړه، چې ته راشه زمونږ څه فيصله ده، چې ته زمونږ مينځ کښې شاهد او گواه شي، او شهادت او گواه کيدل ښه کار دے، هغه پدې خيال لاړو، چې زه به شهادت اوکړم، عابد را روان دے، او چې په کومه دروازه دننه کيږي، نو دروازه ورسې بندوي، تردې پورې چې د هغې زنانه خواته ئې اورسولو، هغه زنانه ناسته ده، يو لوبښې کښې ورسره شراب دې، او ورسره يو غلام هلک ناست دے، ورته وايي: پدې ډرئو څيزونو کښې چې کوم يو کوي نو هغه اوکړه، که ما سره زنا کوي، که دا ماشوم قتل کوي، او که شراب څکي، او که دا کارونه نه کوي نو اوس به اووايم چې دا عابد صاحب زما خواته څه دپاره راغلي دے؟ عابد حيران شو، چې اوس څه اوکړم؟ که دا کارونه نه کوم، نو دا ښځه ما باندې په دروغه الزام لگوي، چې دے ما سره د زنا دپاره راغلي دے، زه خو د شهادت دپاره راغلي يم، او که دا کارونه کوم نو گناه کښې راځم، نو سوچ ئې اوکړه، که زنا کوم، نو دا هم گناه کيږه ده، او که دا ماشوم وژنم نو دا هم لويه گناه ده، او که شراب څکم نو دا هم گناه ده، نو ذهن کښې ئې دا سوچ اوکړه، چې دا شراب به اوڅکم نو دا به زما د نفس خپله گناه شي، نو شراب به اوڅکم دا راته ښه دې، چې شراب ئې اوڅکل نو هغې کښې خو ډيره مزه وه، چې هغه ئې اوڅکل، وايي: لږ نور

راته را کړئ، له دې پرې نور اوڅکل، نو نشه شو، نو هغه هلک ئې هم مړه کړو، او د هغې ښځې سره ئې زنا هم اوکړه.⁽¹⁾

هغې ښځې خو ورته وئيلې وو، چې پدې دريو کارونو کښې يو کار اوکړه، خو چې شراب ئې اوڅکل نو درې وارو کارونو کښې مبتلا شو.

اوس چې پدې معاشره کښې سوچ اوکړې، چې کوم سره چرس، شراب او فودر څکې او غريب وي، نو هغه د خلقو نه هر څه پټوي، بيا غلا ته تيار شي، چې پيسې وکتې، چې ځان له پرې چرس او فودر واخلي، او آخر کښې د هغې ښکلې ځوان نه ليونې جوړ شي؛ ځکه نشه دا د تمام کناهونو جرړه ده، ددې د څکلو سره سره په نورو کناهونو کښې مبتلا کيږي، د پيسو دپاره دروغ وايي، د پيسو دپاره مرکونه کوي، د مسلمان نه غلا کوي، تردې چې د خپل مور پلار نه هم غلا کوي.

(9) نهم روايت

رسول الله ﷺ فرمائي: کله چې غلا کړ غلا کوي، نو د دې مؤمن نه د دې څه وخت چې زنا کار زنا کوي نو د زنا په وخت کښې د دې مؤمن نه د دې، او کله چې څوک شراب څکې، نو دغه وخت کښې د دې مؤمن نه د دې.⁽²⁾

نو چې شراب دې څکې دې، نو الله ته توبه اوباسه، الله به دې معاف کړي، او چې غلا دې کړې ده نو الله ته به توبه هم اوباسې، او چې د کوم بنده نه دې غلا کړې ده، د هغه زړه دې آزار کړې د دې، نو هغه نه به هم معافي غواړي؛ ځکه الله رب العزت خپل حق معاف کوي، خو پردې حق الله نه معاف کوي، زنا دي کړې ده، نو دا هم د الله حق د دې کناه ده؛ ځکه چې د چا سره دي زنا کړې ده،

(1) [الترغيب والترهيب].

(2) [ارواه البحاري، رقم: (5578)، ومسلم، رقم: (57)].

نود هفتي بنهي نه خو معافي نه شي غوڻتي، اونه ورته خاوند ته وٽيله شي، چي ستا د بنهي سره مي زنا ڪري ده، معاف مي ڪره، دا هم ستا اود الله په مينځ ڪښي راز دے، الله ته اوزاره، الله تا را باندې دنيا ڪښي پرده واچوله، الله ما معاف ڪره، نو الله به دي معاف ڪري.

(10) لسم روايت

رسول الله ﷺ فرمائي: شراب د لسو وجونه حرام دي:

- (1) يوه وجه «لَعَنَ اللَّهُ الْخَمْرَ» شراب پخپله باندې هم په لعنت دي، يعني شراب پخپله هم د لعنت نه ډک دي.
- (2) دويمه وجه «وَشَارِبَهَا» د شرابو څکونکي هم په لعنت دے.
- (3) دريمه وجه «وَسَاقِيَهَا» کوم سرے چي ورياندې شراب څکي، هغه هم په لعنت دے.
- (4) څلورمه وجه «وَبَائِعَهَا» د شرابو خرڅونکي هم گناهکار دے.
- (5) پنځمه وجه «وَمُبْتَاعَهَا» د شرابو اغستونکي هم گناهکار دے.
- (6) شپږم وجه «وَعَاصِرَهَا» د شرابو نچورونکي هم گناهکار دے.
- (7) اوومه وجه «وَمُعْتَصِرَهَا» چي د چا دپاره شراب جوړوي، هغه هم په لعنت دے.
- (8) اتهمه وجه «وَحَامِلَهَا» د شرابو اوږونکي هم په لعنت دے.
- (9) نهمه وجه «وَالْمَحْمُولَةُ إِلَيْهِ» چاله چي شراب اوږي، هغه هم په لعنت دے.
- (10) لسمه وجه «وَأَكْلَ ثَمْنِهَا» څوک چي د شرابو پيسې خوري، هغه هم په لعنت دے، دا ټول د لعنت نه ډک دي.⁽¹⁾

(1) [روله أبو داود، رقم: (3674)].

(11) يُولَسْم رَوَايَت

رسول الله ﷺ فرمائي: «مَا مِنْ قَوْمٍ اجْتَمَعُوا عَلَى مُسْكَرٍ فِي الدُّنْيَا إِلَّا جَمَعَهُمُ اللَّهُ فِي النَّارِ فَيَقْبَلُ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَلَاوَمُونَ يَقُولُ أَحَدُهُمْ لِلْآخَرِ يَا فُلَانُ لَا جَزَاكَ اللَّهُ عَنِّي خَيْرًا فَأَنْتَ الَّذِي أَوْزَدْتَنِي هَذَا الْمَوْرِدَ فَيَقُولُ لَهُ الْآخَرُ مِثْلَ ذَلِكَ»⁽¹⁾

ڪله جي د دنيا يو قوم ۾ حرام خيز او د نشي ۾ خيز راجع شي، دغسي به ئي الله ۾ قيامت ڪنبي ۾ جهنم ڪنبي راجع ڪوي.

لڪه نن جي دنيا ڪنبي نشه ڪوي، نو يو خائي ته راجع شي، دغسي به ئي قيامت ڪنبي الله ۾ اور ڪنبي راجع ڪوي، او يو بل به ملامته ڪوي، يو به وائي: دا تاز ۾ شرابو عادت ڪري ووم، بل به ورته وائي: تا پري عادت ڪري ووم، نو دا ملامتيا بيا فائده نه ورڪوي.

امام ذهبي رحمہ اللہ يو واقعه ذکر ڪوي

عبد الملك بن مروان ته يو ثوان راغبي، او هغه زلزل، او دير غمزن وو، ورته وائي: امير المؤمنين يو دير لوي گناه ڪنبي مبتلا ووم، جي الله به راته گناه معاف ڪري او ڪه نه؟ هغه ورته اووئيل: ڇهه چل دي ڪري دے؟ هغه ورته اووئيل: دير لويه گناه مې ڪري ده، هغه ورته اووئيل: الله به دي توبه قبوله ڪري، ڇو ڪه تا الله ته توبه وڃستله.

حديث قدسي دے، نبي ﷺ فرمائي: الله پڇيله وائي: ابن آدمه ڪه دومره لوي گناهڪار ئي جي ڪه د زمڪي نه واخله او تر آسمانه پوري دا توله فضا يواخي ستاد گناهونو نه ڊڪه شي، دومره گناهونه دي ڪري دي، او د زره د اخلاص نه توبه اوباسي، جي الله ما معاف ڪري، الله وائي: زه به دي معاف ڪرم، زما پري هيڻ پروا

(1) [کتاب الکبائر للذهبي 85، طبع دار الندوة الجديدة بیروت].

نشته دے، چي ته دومره هم اوواڻي: چي الله بغير ستا د در نه بل در نشته، نو د الله مينه د اويا ميندو نه سيوا ده، معاف به دي ڪري.

نو هغه ڄوان اووڻيل: دير لوي گناهونه مي ڪري دي، اوس به مي الله معاف ڪري او ڪه نه؟ عبد الملك بن مروان ورته اووڻيل: الله به دي معاف ڪري، خو ڇه ڪناه دي ڪري ده؟ هغه ورته اووڻيل: زما ڪار دا وو، چي ڪله به يو انسان وفات شو، نو ما د هغه نه ڪفن اوڊستلو، او هغه به مي ڄان له خرڇ ڪرو، واڻي: ما يو څو قبرونه وليدل چي د هغي د وجي نه ڇه ويريڊم، عبد الملك بن مروان ورته اووڻيل: څنگه ويريڊي؟ واڻي: يو قبر مي يو شپه ڪولاڙ ڪرو، يو سره مي اوڪتلو چي د هغه مخ د قبلي نه اڙولي شوي وو، واڻي: زه ويريڊم نورا اوختيڊم، نو ماله د هغي قبر نه آواز اوشو، چي ددي سري د حال تپوس اوڪره، چي دده دا مخ ولي د قبلي نه اڙولي شوي دے؟ واڻي: ما په هغي منده ڪنبي تپوس اوڪرو، چي دده دا مخ ولي د قبلي نه اڙولي شوي دے؟ واڻي: ما ته اووڻيله شول: دا هغه سره وو، چي ده دنيا ڪنبي مونڱ ته سپڪ ڪتل، د مونڱ ڇه اهميت او قدر ورسره نه وو، نن دده مخ څڪه د قبلي نه اڙولي شوي دے، څڪه مونڱ ڪنبي سره قبلي طرف ته مخ ڪوي.

واڻي: بله شپه بيا راغلم، بل قبر مي ڪولاڙ ڪرو، د هغه قبر هغه سره مي اوڪتلو چي د هغه شڪل د خنڙير په شان جوڙ شوي وو، د هغه په ست ڪنبي زنجيرونه او لوي لوي توقونه وو، زه دير زيات ويريڊم، او د هغه نه روان شوم، واڻي: ما ته د هغه قبر نه آواز اوشو، چي دده تپوس اوڪره، چي دے ولي په داسي حالت ڪنبي دے؟ واڻي: ما تپوس اوڪرو، چي دا ولي دده نه خنڙير جوڙ شوي دے، او ست ڪنبي ٽي زنجيرونه

او توفونه اچولے شوي دي؟ وائي: ما ته ئي اووئيئل: چي دا هغه سرے وو، چي ده به دنيا کني شراب خکل، او چي مره کيدو، نو توبه ئي نه وه ايستې، دا دده سزا ده، نن د ده نه قبر کني خنزير جوړ شوے دے.

وائي: بل قبر له لارم چي بل قبر مي کولاؤ کړو، نو هغه سري باندې قبر کني د اور ميخونه لکيدلي وو، او ژبه ئي راوتې وه، او په ست باندې پرته وه، او نهايت د رعب په حالت کني وو، وائي: زه روان شوم، وائي: ما ته آواز اوشو، چي تپوس اوکړه، چي دے ولي په داسي حالت کني دے؟ وائي: ما تپوس اوکړو، چي ده خه داسي گناه کړې ده، چي ده له عذاب ورکولے شي؟ وائي: دده دا گناه وه، چي ده به د ورو بولو نه خان نه بچ کولو، او دويم کار ئي دا وو، چي ده به د خلقو مينح کني خبرې اوړې راوړې، وائي: دده دا سزا ده چي نن دده ژبه راوتې ده، او په ست پرته ده.

وائي: د هغه نه راغلم بل قبر مي کولاؤ کړو، چي هغي کني يو انسان پروت دے، چي د هغه په تول بدن اور بليږي، زه او تختيدم، وائي: آواز اوشو، چي تپوس اوکړه چي ده له ولي دا سزا ورکولے شي؟ دده خه گناه ده؟ وائي: ما تپوس اوکړو چي ده له ولي دا سزا ورکولے کيږي؟ وائي: ما ته اووئيئلے شو، چي دا هغه سرے وو، چي بالکل ئي مونخ نه کولو، دده دا سزا ده، چي تول بدن باندې ئي اور بليږي.

وائي: بل قبر له راغلم، چي قبر مي کولاؤ کړو، نو هغه قبر په مړې دير زيات کولاؤ وو، دير فراخه وو، خومره پورې چي نظر لکيدو، نو دومره پورې فراخه قبر وو، (که که الله دا د عبرت دپاره ښائي) وائي: چي مي اوکتل په هغي کني ډيرې خائسته رڼا کاني وي، دا مړے يو بهترين پالنگ دپاسه پروت دے، او ډيرې خائسته

خوشبوياني د هغه نه رارواني وي، وائي: زه د هغه نه هم وپريدم، چې مړه خو په داسې حالت کښې نه وي، نو زه د هغه نه هم واپس روان شوم، وائي: ما ته ئې آواز اوکړو، چې دا څوک دے، او دے ولي په دومره نعمتونو کښې دے؟ ته دا تپوس نه کوي؟ وائي: ما تپوس اوکړو، چې دا څوک دے؟ وائي: ما ته ئې اووئيل: چې دا هغه ځوان دے، چې دده ټوله ځواني د الله په اطاعت او تابعداري کښې تيره کړې وه، نن دده دا حالت دے، چې په دومره نعمتونو کښې دے، او دده قبر دده دپاره فراخه شوے دے.⁽¹⁾

د نن د دور د ځوانانو حالت

نن د ځوانی دور دے، د سړي کله يو گناه ته خيال کيږي، او کله بلې گناه ته، خو چې کله يو ځوان خپله ځواني د الله په عبادت کښې تيره کړه، نو د هغه به آخرت کښې ډير ځانسته حالت وي. حديث کښې راځي: نبي ﷺ فرمائي: د قيامت په ورځ به الله اووه (7) کسان د خپل د عرش د سوري لاندې اودري، په هغه ورځ چې سخته گرمې به وي، او صرف د الله د رحمت سوري به وي، په هغه اووه (7) کسانو کښې يو کس هغه دے، چې ټوله ځواني ئې د الله عبادت کښې تيره کړه. ددې زمانې ځوان نه تپوس اوکړه، زنا به کوي، شراب به څکي، چرس او فودر به څکي، کيږه به خړي، که ورته وائي: چې دا گناه مه کوه، نو وائي: الله دې توفيق راکړي، نو چې بودا شي، نو کيږه به پريږدي، څه کوي الله له دھوکه ورکوي؟ ددې ځوانی باره کښې به الله تپوس کوي.

د ځوانی باره کښې د نبي ﷺ فرمان

حديث کښې راځي، نبي ﷺ فرمائي: الله به د ځوانی باره کښې تپوس کوي، چې

ڄوانِي زما يَو جِدا نَعَمَت وِو، تَا لَه مَہِ ڄوانِي در کَرِي وِو، دا تَا پَه عَہ کَسِي تيرَه کَرِي وِو؟ نو
ڄوان توله ڄوانِي گناهُونو کَنبِي تيرَه کَرِي وِو، نو چِي بودا شِي، نو د ڄان نه بِنه سِرِي جوڙ
کَرِي. پَه ڄوانِي کَنبِي توبه ايسِتل پِڪار دِي؛ ڇُڪَه ”اَلْمَوْتُ يَأْتِي بَغْتَةً“ مرگ ناساپه راڄِي.
نبي ﷺ صحابي ته فرمائي: ”اَكُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أَوْ عَابِرُ سَبِيلٍ“⁽¹⁾.

”پَه دُنْيا کَنبِي داسِي ژوند تير کَرِه لَڪه چِي مسافر ئي، يا پَه لاره تيريدونڪِي.“ چِي
سحر شِي، نو دامه وايه چِي مانِمام له به رسم، او چِي مانِمام شِي، نو دامه وايه چِه سحر ته به
اُورسم، او چِي مونڱ کوي، نو داسِي مونڱ اوکَرِه، چِي تَه وائي. دا زما آخري مونڱ دَس، چِي
بل مونڱ ته به اُورسم او کَه نه؟ او کَه اوريد اوريد اُميدونه کوي، نو بيا دين ته نه اوزگاريري.

حديث کَنبِي راڄِي، نبي ﷺ يَو کَرِنه جوڙه کَرِه، څلور کوته يَو کَرِنه ئي دَهغي
نه بهر وِستله، مينڱ کَنبِي وِري وِري کَرِنِي جوڙِي کَرِي، بيا ئي اوڙيئل: دا څلور کوته
کَرِنه دا د انسان اجل او نيته ده، دا مينڱ کَنبِي وِري وِري کَرِنِي، نبي ﷺ فرمائي دِي
چِي دا پَه انسان باندِي تڪاليف دِي، چِي دا تڪليف به پدي انسان باندِي راڄِي، او دا
اوريدہ کَرِنه چِي ده، دا د انسان اُميد دَس. نو انسان پدي خيل عمر کَنبِي روان دَس، او
دلته ئي نيته ده، ددي نه خو مخکَنبِي تلے نه شِي، او اُميد هغه ڄائے کَنبِي دَس، اوس دده
اُميد دير اوريد دَس، خو نيته وري باندِي راغله، او مَره شو.⁽²⁾

د انسان زِرَه کَنبِي دير اوريدہ اوريدہ اُميدونه دِي، نو مرگ ناساپه پَه سِرِي باندِي
راڄِي، د مرگ نه مخکَنبِي الله رب العزت ته توبه وِستل پِڪار دِي.
(وَأَخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ)

(1) [رواه البخاري، رقم: (6416)].

(2) [رواه البحري، رقم: (6417)].

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا خُذُوا زِينَتَكُمْ عَلَىٰ يَدَيْكُمْ وَقُولُوا لِأَنفُسِكُمْ يَاسْمِعُ الرُّسُولَ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ (سورة الفرقان: 27)

موضوع

پہ قیامت کبھی ارمان

بتاریخ: 08-03-2007

بمقام: جلسہ

خطیب

فصیح اللسان لذیذ البیان علامہ عبد الحق ربّانی حفظہ اللہ

په قیامت کښې ارمان

الْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنُؤْمِنُ بِهِ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُورِ
 أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ
 شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللّٰهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّهٗ فَلَا هَادِيَ لَهُ،
 وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، أَبَدِي سَرْمَدِي لَا أَوَّلَ لَهُ وَلَا آخِرَ
 لَهُ لَا ضِدَّ لَهُ وَلَا نِدَّ لَهُ وَلَا مُعِدَّ لَهُ وَلَا بُشِيرَ لَهُ وَلَا نَذِيرَ لَهُ وَلَا وَزِيرَ لَهُ وَلَا مُشِيرَ لَهُ، وَأَشْهَدُ
 أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَدَنَّا وَمَوْلَانَا وَحَبِيبَنَا وَشَفِيعَنَا وَحَبِيبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ
 وَأَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ عَبْدَهُ وَرَسُولَهُ.

أَمَّا بَعْدُ فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، ﴿وَيَوْمَ يَعِضُ
 الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا﴾ يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمَّا أَخَذْتُهَا غَلِيلًا ﴿لَقَدْ أَضَلَّنِي
 عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا﴾ وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ
 مَهْجُورًا ﴿١﴾.

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «الْقُرْآنُ حُجَّةٌ لَكَ أَوْ عَلَيْكَ». (او کما قال رسول الله ﷺ). (2)

عزتمندو حاضرینو مسلمانانو رونرو! ما ستاسو په مخکښې د الله رب العزت د
 کتاب قرآن کریم نه د سورت فرقان یو خو آیاتونه تلاوت کړل، او د احادیثو د رسول الله
 ﷺ نه ما ستاسو وړاندې یو حدیث اولوستو، د الله په دربار کښې دعا ده چې زما د
 خپلې نه د قرآن او حدیث مطابق خبرې اباښې، او بیا حه هغې باندې مونږ او تاسو له د
 عمل کولو توفیق راکړې، پدې جامع مسجد کښې مونږ ډیر ځله حاضرې اوکړه، او
 بیانونه اوشول، او زمونږ د امیر محترم مولانا عبد المقدس باچا صاحب بیانونه تاسو هر

(1) [سورة الفرقان: 27-30].

(2) [أرواه مسلم، رقم: (223)، والترمذي، رقم: (3517)، والنسائي، رقم: (2437)، وابن ماجه، رقم: (280)].

وخت اوري، د هغې د دومره قيمتي بيان نه ورسټو زما د بيان ضرورت نشته، خو دا د ملګرو يو مينه وي، او د ملګرو سره ملاقات اوشي، او په هغې کښې د قال الله او قال الرسول خبرې هم اوشي، او زما دا يقين دے، چې تاسو د هرې مسئلې نه ټټه خبر يې څکه دا ځائ د دين مرکز دے، او د ډير وخت نه د دين خدمت شروع دے.

نن چې مونږ او تاسو په کوم پروګرام کښې راجمع شوي يو، چې يو ماشوم د الله رب العزت کتاب ختم کړے دے، د هغې په خوشحالي کښې دا پروګرام مقرر شوی دے. حقيقت دا دے چې الله رب العزت قرآن کریم يو داسې جامع کتاب رالېږلے دے، چې داسې کتاب په آسماني کتابونو کښې بل نه دے نازل شوی، په تمامو آسماني کتابونو کښې دا اوچت شان والا د اوچت مقام والا کتاب هغه صرف قرآن کریم دے، دومره عظيم الشان کتاب چې د قرآن کریم د نزول په وجه باندې الله مخکښې تمام آسماني کتابونه منسوخ کړل، دومره عظيم الشان کتاب چې د قرآن کریم وټيل هم ثواب دے، قرآن کریم ته کتل هم ثواب دے، قرآن کریم چې کوم ځائے بيانېږي هغه محفل گڼې کيناستل هم ثواب دے، د خير او برکت نه ډک کتاب دے، تمامو علومو نه ډک کتاب هغه قرآن کریم دے، داسې يو جامع کتاب چې د هرې مسئلې حل پکښې کوري نو هغه پکښې شته، شعر:

جميع العلم في القرآن لكن تقاصر عنه افهام الرجال

تمام علوم په قرآن کریم کښې دي، ليکن د خلقو ذهن کمزور دے، څوک ترې لږ اخذ اوکړي، او څوک ترې ډير اخذ اوکړي.

د قرآن کریم مثال

د قرآن کریم مثال د يو درياب دے، د خلقو د ذهن مثال د يو لوبښي دے، درياب کښې اوبه نه ختمېږي، او سرے د حېل لوبښي متعلق د هغې نه اوبه راځي، چا سره

پيالي دے، نو پيالي کڻي اوبه راخلي، څوڪ لپه کڻي اوبه راخلي، څوڪ بالتي کڻي اوبه راخلي، قرآن کريم د علومو يو درياب دے، د هر انسان چي څومره ذهن دے، او څومره وس او کوشش ٿي دے، نو د هغي مطابق د هغي نه اخذ کوي، د قرآن کريم علوم د نه ختميدو والا دي، د قرآن کريم خوند او لذت نه ختميري.

د قرآن کريم باره کڻي د نبي ﷺ فرمان

رسول الله ﷺ فرمائي: دا هغه ڪتاب دے چي «وَلَا يَشْبَعُ مِنْهُ الْعُلَمَاءُ»⁽¹⁾

”د قرآن کريم د بيان او وعظ نه علماء نه مريري.“

د قرآن کريم عجائب او لغتونه او خوندونه نه ختميري، نو داسي عظيم الشان ڪتاب دے

قرآن کريم پيريانو کڻي انقلاب راوستي دے

چي پيريانو ڪله قرآن کريم واوريدو نو هغوي کڻي ٿي انقلاب راوستو، او هغوي وائي: مونجهه يو نا اشنا ڪتاب واوريدو، او چي ڪله ٿي قرآن اوريدلے دے، نو بيا ٿي خپل قوم له دعوت ورکري دے، ڪله چي يو انسان د زرهه په سترگو قرآن واورې، نو په انسان کڻي هم انقلاب راولي، خو ڪاش چي انسان د زرهه په سترگو د الله ڪتاب واورې.

د انسان پيدائش او د الله مشوره

ڪله چي الله دا انسان پيدا ڪول نو الله د ملائڪو نه مشوره اخلي، او ملائڪو ته وائي: چي زه دنيا کڻي يو انسان پيدا ڪوم، داسي قوم پيدا ڪوم چي دنيا کڻي به اوسيږي، او زما عبادت به ڪوي، ملائڪ ورته وائي: مه ٿي پيدا ڪوه، الله د هغي تذڪره ڪوي «وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَلِقْدَاسٌ لَكَ قَالِ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ»⁽²⁾.

(1) [رواه رواه الترمذي، رقم: (2906)].

(2) [سورة البقرة: 30].

"ياد کره هغه وخت کله چې اووئیل ستا رب ملائکو ته چې زه دنیا کښې یو خلیفه پیدا کوم، یو داسې قوم پیدا کوم چې یو بل پسي به پیدا کیږي، او زما د دین خدمت به کوي، ملائکو ورته اووئیل آیا ته پیدا کوي پدې زمکه کښې هغې چالره چې هغه به پدې زمکه کښې فساد کوي، او د یو بل وینې به تویی." نومه ئې پیدا کوه. د علماؤ قول

علماء کرام ذکر کوي، چې الله خو هر کار په خپله کوي، د چا نه مجبوره نه ده، ملائکو نه ئې ولې تپوس کولو؟ دا ما او تاله سبق راکوي چې تاسو به خپل مینځ کښې د یو بل سره مشوره کوئ، د الله مشوري ته ضرورت نشته، لیکن الله د ملائکو نه مشوره اغستی ده، دا ما او تاله تعلیم راکوي، چې الله احکم الحاکمین ده، هیچا ته محتاج نه ده، لیکن بیا هم د ملائکو رائے معلوموي، نو تاسو به هم خپل مینځ کښې مشوره کوئ.

او د مشوري طریقه او طرز درته ښائي، چې یو سري رائے درکړه، نو خامخا د هغه هغه رائے به مني، نه که د هغه رائے صحیح ده، نو اومنه، او که صحیح نه ده، نومه منه، ملائکو مشوره پیش کړه، چې انسان مه پیدا کوه، نو الله ورته وائي ﴿إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾.

"زه ښه پوهیږم په هغه څه چې تاسو پري نه پوهیږئ."

ملائک خو عالم الغیب نه دي

اوس دا یو مسئله ده، چې ملائک خو عالم الغیب نه دي، نو ملائکو څنګه الله ته اووئیل چې انسانان مه پیدا کوه، دوي به شر او فساد کوي، نو ملائکو ته څه پته وه؟ علماء کرام ذکر کوي، ملائکو له ځکه پته وه، چې د انسانانو نه مخکښې پدې زمکه پېریان اوسیدل نو پېریانو به شر او فساد کولو، او د یو بل وینې به ئې توبولي، نو

ملائڪو اووئيل ڪه ڏا انسانان پيدا شي، نو دوي به هم شر او فساد ڪوي.

ليڪن الله رب العزت ”ما کان وما يڪون“ باندې پوهيدو، الله وئيلي وو، جي زه به دوي له داسي يو قانون او نظام راليرم، ڪچري دوي په هغي قانون او نظام باندې برابر چليري، نو دوي به شر او فساد نه ڪوي، دوي به خلاف ڪار نه ڪوي، نو ملائڪ عالم الغيب نه وو، ملائڪو ته د پريانو حال معلوم وو، په هغوي باندې ئي قياس او ڪرو. د جماعت اشاعت التوحيد والسنة عقيدہ

زمونبر دا عقيدہ ده، جي الله نه ما سيوا بل ڇوڪ په غيبو باندې نه پوهيري، عالم الغيب صرف يو الله ده، ملائڪ عالم الغيب نه دي، ڇڪه ملائڪ ڇه وائي؟ جي ڪله الله آدم عليه السلام پيدا ڪرو، اسماء او نومونه ئي ورته اوبنودل، ملائڪو ته نه وو معلوم، نو ملائڪو اووئيل: ﴿سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ﴾⁽¹⁾.

پاڪي ده تارمه ته د هر قسمه شريڪ او حصه دار نه پاڪ بي، يا الله مونبر ته علم نشته، مونبر په هغه ڇه پوهيرو جي تا راته بنودلي دي، يقيناً ته پوهه او حڪمت والا ذات بي. يواڻي ته پوهه بي، اوستا په هر ڪار ڪنبي حڪمت ده، د انسانانو پيدا ڪولو ڪنبي ستا خپل حڪمت ده، نو ملائڪ عالم الغيب نه دي.

انبياء عليهم السلام عالم الغيب نه دي

قرآن ڪريم ڪنبي د تمام انبياؤ نه نفي د علم غيب ڪوي، ﴿يَوْمَ يَجْمَعُ اللَّهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَا أُجِبْتُمْ قَالُوا لَا عِلْمَ لَنَا إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ﴾⁽²⁾.

ڪله جي الله ڏا تمام انبياء ميدان محشر ڪنبي را جمع ڪري، الله رب العزت به

(1) {سورة البقرة: 32}

(2) {سورة المائدة: 109}

تہوس کوي، اے انبياء! تاسوله ستاسو د قومونو د طرف نه خټه جواب در کرے شون وړا انبياء عليهم السلام به وائي: يا الله مونږ ته پته نشته. نو انبياء عليهم السلام عالم الغيب نه دي، عالم الغيب صرف يو الله دے.

امام الانبياء محمد ﷺ عالم الغيب نه دے

نبي ﷺ عالم الغيب نه دے، حاضر ناظر نه دے، د چا د حال نه خبر نه دے. الله نبي ﷺ ته وائي: چې دي خلقو ته اووايه: ﴿وَلَوْ كُنْتُمْ أَعْلَمُ الْغَيْبُ لَاسْتَكْبَرْتُمْ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسَى السُّورُ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ لِلْقَوْمِ يُؤْمِنُونَ﴾⁽¹⁾.

"کچري زه په غیو باندې پوهیدم، ما به ځان دپاره ډیر خیر جمع کړے وے، او ماته به هیڅ قسم تکلیف او مصیبت نه وے رسیدلے، لیکن ماته د غیو پته نشته".

الله خپل پیغمبر ﷺ ته وائي: ﴿وَلَا تَقُولَنَّ لِشَيْءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَلِكُمْ غَدًا ۚ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ﴾⁽²⁾.

زما پیغمبره چې یو کار کوي د امة وایه چې زه به دا کار صبا کوم، مگر مخکښې د هغې نه ان شاء الله وایه؛ ځکه تا ته پته نشته چې ته صبا پورې رسیدے شي او که نه عالم الغیب صرف يو الله دے. نو چې انبياء عليهم السلام عالم الغیب نه دي، ملائک عالم الغیب نه دي، نوبل څوک دے چې هغه به په پتو باندې پوهه شي. اولیاء کرام عالم الغیب نه دي

اصحاب کهف د دنیا لوي اولیاء کرام دي، د هغوي ولایت د قرآن نه ثابت دے، لوي اولیاء کرام دي، مړه هم نه دي، ژوندې دي، او اوده دي، لیکن د اصحاب کهفو

(1) [سورة الاعراف: 188].

(2) [سورة الکهف: 23-24].

واقعہ چي قرآن ذکر کوي، نو الله وائي: نهه دپاسه درې سوه (309) کاله ئې غار کښې تير کړل، چي کله راپاسيدل، د ځان د حال نه خبردار نه دې، چي کله بيدار شول يو کس د بل نه تپوس کوي ﴿قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ﴾⁽¹⁾.

"اووئيل يو ويونکي څومره وخت مو تير کړو؟ هغه بل ورته اووئيل: يا مو يو ورځ تيره کړه، يا مو نيمه ورځ تيره کړه." او الله فرمائي: ﴿وَلْيُشَوِّا فِي كَهْفِهِمْ ثَلَاثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَارْدَاهُمَا سَعَا﴾⁽²⁾.

نهه دپاسه درې سوه (309) کاله غار کښې پراته دې، او د ځان د حال نه خبر نه دې، نه به ورځ او نه په شپه پوهيږي، او نه په کال تيريدو پوهيږي، او نه د دنيا د حال نه خبردار دي. چي خلق ئې را مدد کوي د هغوي حال

کوم خلق چي نور چاله آوازونه کوي، نور چاله ژبا او فرياد کوي، نور څوک را مدد کوي، د هغوي حال قرآن ذکر کوي، چي نيکانو بندگانو ته ئې چغې وهلې وي، نو چي قيامت کښې راژوندي شي، نو الله رب العزت فرمائي: ﴿وَيَوْمَ نُخَشِّرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ أَنتُمْ وَشُرَكَاؤُكُمْ فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ وَقَالَ شُرَكَاؤُهُمْ مَا كُنْتُمْ إِلَّا تَاغِيُونَ﴾⁽³⁾.

په کومه ورځ چي مونږ دوي ټول را جمع کړو، بيا به ورته مونږه اووايو هغه کسانو ته چي هغوي شرک کړي وو، په خپل ځانې باندې اودريږي، تاسو هم او ستاسو د برخي هغه خاوندان دي هم اودريږي، حساب کتاب درسره کوو، مونږ به د دوي په مينځ کښې جدا والې راولو، پيران يو خوا او مريدان بل خوا، عايليان يو طرف ته او معبودان بل طرف ته به اودرو، او به وائي د دوي د برخي هغه خاوندان د چا په نوم ئې

(1) [سورة الكهف: 19].

(2) [سورة الكهف: 25].

(3) [سورة يونس: 28].

جي نذراني ورکولي، ڇا ته جي پڻ حاجتونو ڪنهي را مدد شي وڻيل، هغوي به ورته وائي: نه وي تاسو خاص مونڙ لڙه عبادت ڪوونڪي، هغه به وائي: نا نا مونڙ جو ستاسو عبادت ڪري وڙ، ما درته فلاني شي را وڙي وڙ، بل وائي: ما ستاسو دربار مالڪه خوري وڙ، هغوي به ورته وائي: ﴿فَلْيَكُنْ لِلَّهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ إِن كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغَافِلِينَ﴾ (۱۱)

”ڪافي دے الله گواه زمونڙ او ستاسو مينڃ ڪنهي يقينًا وڙ مونڙ د عبادت ستاسو نه خانڃا نا خبره“. او دوي وائي: زمونڙ د حال نه خبردار دي، هغوي به قسم خوري جي مونڙ ستاسو د حال نه ناخبره وڙ، نو عالم الغيب صرف يو الله دے.
د ملائڪو مشوره

ملائڪو جي مشوره ورکوله، نو هغوي عالم الغيب نه وڙ، خو هغوي د پيريانو حال معلوم ڪري وڙ، قياس ئي ڪري وڙ، جي پيريان شر او فساد ڪوي، نو انسان به هم دغسي ڪوي.
نو الله ورته اورنيل: ﴿إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾

”اے زما ملائڪو! زه پوهيم پڻ هغه ڇڻ جي تاسو ورياندي نه پوهيري.“
د دوي دپاره ما سره قانون شته، دوي به پڻ هغي قانون عمل ڪوي، نو دوي به د شر او فساد نه بچ وي. الله به پيغمبران راليرل او هغوي له به ئي ڪتاب ورکولو، دا سلسله شروع وڙ، تر دي پوري جي آخري پيغمبر جناب محمد رسول الله ﷺ الله رب العزت را اوليرلو، او آخري ڪتاب قرآن ڪريم ئي ورکرو، او قرآن ڪريم ڪنهي ددي حڪم اوکرو، جي ددي پيغمبر حڪم اومني، دا زما پيغمبر دے، او ما راليرلي دے، ڇا جي دنيا ڪنهي د الله او د رسول الله تابعداري اوکرو، دے به دنيا ڪنهي هم خوشحاله وي، او آخرت

کسې به هم خوشحاله وي، او چا چې د الله کتاب پرېښودو، د الله د پیغمبر تابعدارې یې پرېښودو، په دنیا کېنې به هم ذلیله وي، او آخرت کېنې به هم ذلیله وي.
قرآن کریم د دریو کسانو ارمان ذکر کړی دی

چې دنیا کېنې خو دا خلق په مزو او تماشو کېنې دي، او د ځان د حال نه خبر نه دي، خو کله چې د قیامت ورځ شي، او میدان محشر وي، درې کسان داسې دي چې هغوي به افسوس او ارمان کوي، خوییا به د هغوي نه هغه وخت تلې وي.
(1) یو ارمان د کافرانو

چې نن خو کافر د دنیا په مزو او خوندونو کېنې دی، او مسلمان ورته ساده او بې وقوفه ښکاري، مسلمان ورته دهشت گرد ښکاري، لیکن په قیامت کېنې به دا کافران ارمان کوي، کاشا که مونږ مسلمانان وای.

او دا ارمان به هغه وخت کوي، چې کله الله مؤمنان د جهنم نه بهر کوي، چې هغه کس د جهنم نه بهر کړی، چې هغه "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ" وئیلې وي، د هغه په زړه کېنې د اورې د دانې هومره ایمان وي، نو د جهنم نه یې بهر کړی، نو کافران به دغه وخت کېنې وائي: هائې افسوس!!! که دا لږ ایمان را کېنې وای، نو ښه به وای. الله فرمائي: ﴿رَمَايُوا الَّذِينَ كَفَرُوا وَالْوَكَاثُ الْمُسْلِمِينَ﴾. (1)

"ډیر کړنې خوښه به گنړې په قیامت کېنې کافران که دوي وای په دنیا کېنې مسلمانان". دا ارمان به کوي خوییا به ترې وخت تیر وي، افسوس به کوي، چې مونږ په دنیا کېنې ایمان راوړی وای، نو نن به مونږ همیشه دپاره جهنم کېنې نه وو.

(2) دويم ارمان د نبي ﷺ د تابعداري نه ڪونڪو

هغه سرے به ارمان ڪوئي، ڇي کوم سري دنيا ڪنبي د الله د پيغمبر ﷺ د طريقي خلاف ڪري وڃي، کوم سري ڇي دنيا ڪنبي د الله د پيغمبر ﷺ پي طريقي ژوند نه ورتي ڪري، د خپلي مرضي ژوند ٿي تير ڪري وڃي، بيا به قيامت ڪنبي افسوس او ارمان ڪوئي الله فرمائي: ﴿وَيَوْمَ يَعْصُ الظَّالِمُ عَلَىٰ يَدَيْهِ يَقُولُ يَلَيْتَنِي أَخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا﴾.⁽¹⁾

”په هغه ورځ باندې ڇي ظالم سرے به چڪ لڪوئي پي خپل لاس باندې، وائي به: هائے هائے افسوس دے ما لره ارمان دے مالره!!! ڇي ما نيولے وے، پي تابعداري د پيغمبر ڪنبي لاره.“

ڇي دنيا ڪنبي مي د الله د پيغمبر تابعداري ڪري وے، نوئن به زه جهنم ڪنبي نه وے، بيا به پي دي خپلو لاسونو باندې چڪونه لڪوئي، خو وخت به تري تلے وي. دا چڪونه به ولي لڪوئي؟ ڇڪه دير ڪارونه د شريعت هغه سرے پي لاس باندې ڪوئي، او ده د شريعت ڪار نه وڃي، نو ڇڪه به پري چڪونه لڪوئي. يا چڪ به لڪوئي؟ ڇڪه ڇي دا د پڻيمانتيآ يو نبي ده، ڪله ڇي يو سرے پي خپل ڪار باندې خفه وي، نو دے خپله ڇڪه ڪنبي گوته ورڪري، او پي هغوي چڪونه لڪوئي، نو دے به دير زيات خفه وي، خو ليڪن هغه وخت به ده نه تلے وي. يا چڪ به ڇڪه لڪوئي؟ ڇي دنيا ڪنبي خپل لاس د پيغمبر ﷺ خلاف اوچت ڪري وڃي، او پي هغه ٿي گزارونه ڪري وڃي، خپل لاس ٿي حق پرست باندې اوچت ڪري وڃي، ڇڪه به پدي خپل لاس چڪ لڪوئي.

قرآن ڪريم ڪنبي الله فرمائي: ﴿جَاءَهُمْ رَسُولُهُمْ بِبَيِّنَاتٍ فَرُّوا إِلَيْهِمْ فِي أَقْوَاهِمُ﴾.⁽²⁾

ڇي ڪله ورته پيغمبران پي واضحه واضحه دلائلو باندې راغلل، د الله د ڪتاب

(1) [سورة الفرقان: 27].

(2) [سورة إبراهيم: 9].

پدې نې کولو، نو کار ددې خلقو به دا وو، چې دې کافرانو به دا خپل لاسونه د انبياء عليهم السلام په ځله باندې کينډول، د هغه ځله به ئې چپ کوله.

علماء کرام مختلف معاني کوي

(1) يو معنى دا ده: ﴿فَرَأَوْهُمُ الْفُتَاهِ﴾

واپس به کړل دې خلقو خپل لاسونه په خپلو ځلو کښې د وجې د غصې نه. چې انبياء عليهم السلام ته به ډير غصه وو، او په هغوي به ئې وس نه رسيدو، نو په خپل لاس به ئې چک لکولو، نو الله وائي: قيامت کښې به پدې خپل لاس د افسوس د وجې نه چک لکوي. قرآن کریم کښې الله فرمائي: ﴿وَإِذَا لَقُوا كَرِهُوا آمْنًا وَإِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْأَكْبِلَ مِنَ الْغَيْظِ﴾⁽¹⁾

"دا منافقان او يهود چې تاسو سره ميلاؤ شي، وائي: مونږه ايمان راوړئ دس، او چې کله ستاسو د خوانه لار شي، نو بيا د ډيرې غصې د وجې نه په خپلو گوتو باندې چکونه لکوي". چې څه اوکړو، ورځ په ورځ سيوا کيږي، او ملکرې ئې ډيريږي، دا د بعضې سړي عادت وي، چې کله ئې حق پرستو باندې وس نه رسي، نو د ډيرې غصې نه په خپل لاس چک لکوي، نو قيامت کښې به پدې خپلو لاسونو د افسوس د وجې نه چکونه لکوي.

(2) دويمه معنى ﴿فَرَأَوْهُمُ الْفُتَاهِ﴾

واپس به کړل دې خلقو خپل لاسونه خپلو ځلو ته. اشاره به وه ديتنه چې چپ شي. کله چې به انبياؤ بيان کولو، نو دوي به هغوي ته وئيل چې چپ شي، په خپلې ځلې به ئې ورته لاس کينډو. اشاره وه چپ کولو ته.

لکه یو سرے ڇا ته وائي: ڇي چپ شه، نو هغه ٻه خپله خُله لاس کيږدي، او هغه ته وائي: چپ شه، دغسي به دي خلقو انبياء عليهم السلام ته وٺيل ڇي چپ شي، نو الله وائي: ڇي قيامت کښي به پدي لاسونو چک لکوي.

(3) دريمه معني زاد المسير کري ده ﴿فَرَّثُوا أَيِّدِيَهُمْ فِي أَقْوَاهِهِمْ﴾

ڇي کله به انبياء عليهم السلام بيان کولو، نو دوي به دا خپل لاسونه ٻه خپلو خُلو باندې کښودل د خندا د وجي نه. بعضي سرے ڇي خاندې، او خندا ورشي نو هغه له ځان بد ښکاري؛ ځکه خُله ټي ډيره وازه وي، نو هغه د خپلي خُلي د پتولو دپاره خپل لاس ٻه خُله باندې کيږدي.

نو دي مخالفينو به انبياؤ عليهم السلام پوري دومره خاندل، ڇي خُلي به ټي ډيري کولاؤ شوي، نو ٻه خُلو به ټي لاس کښودو. نو الله وائي: قيامت کښي به هم ٻه دغه لاس چک لکوي.

(4) څلورمه معني ﴿فَرَّثُوا أَيِّدِيَهُمْ فِي أَقْوَاهِهِمْ﴾

واپس به ټي کرل لاسونه خپل ٻه خُلو د انبياء عليهم السلام باندې، ڇي کله به انبياء عليهم السلام تقرير کولو، نو دے به راغے او دا خپل لاس به ټي د پيغمبر ٻه خُله باندې کښودو، ڇي بس کره، بله خبره ونه کري. نو قيامت کښي به دا ظالم پدي خپلو لاسونو باندې چکونه لکوي.

نو قرآن کریم کښي الله فرمائي: ﴿وَيَوْمَ يَعْطُ السَّالِمُونَ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَأْتِيَني ائْتَمْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا﴾⁽¹⁾.

”ٻه هغه ورځ باندې ڇي ظالم سرے به چک لکوي ٻه خپل لاس باندې، وائي به:

هائے هائے افسوس دے ما لره ارمان دے مالره!!! چي ما نيولے وے، پے تابعداري د
پيغمبر کنبي لاره. ﴿يَا وَيْلَتَى لَيْتَ لَنَا آخِذًا مَّا آخِذُوا﴾ (1)

هائے افسوس دے ما لره هائے تباھي ده!!! چي نه وے زه چي نه وے نيولے ما
فلانکے سرے دوسته دا خو ما د فلانکي سري د ملڪرتوب د وجي نه د نبي الله
خلاف کرے وو، که ما دنيا کنبي دهغه ملڪرتوب نه وے کرے نو دا به دير به نه وے.
ناکاره ملڪرے سرے گمراه کوي

قرآن کریم کنبي ددي دير قباحت بيان شوي دے، چي د ناکاره خلقو د
ملڪرتوب نه خان وساتي، لکه سورت فرقان کنبي تيرشول چي دے به وائي: زه د ناکاره
ملڪري د وجي نه جهنم ته راغلم. نو دے به وائي: ﴿لَقَدْ أَضَلَّيْ عَنْ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي وَكَانَ
الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَلُولًا﴾ (2)

"پے تحقيق سره اڙولے وو هغه ما لره د الله د ڪتاب نه ڪله چي ما ته راغے، نو قيامت
کنبي به دا ارمان کوي، چي دنيا کنبي ما دده تابعداري نه وه کري، نو دا به دير به نه وے.
نن خو خلق د دلي د وجي نه، د رسته داري د وجي نه، د ملڪرتوب د وجي نه د
دين نه لري شول، قرآن کریم ددي تذڪره کوي.

﴿يَوْمَ نُقَلِّبُ وُجُوهَهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَ﴾ (3)

"پے هغه ورځ چي اڙولے رارولے به شي مخونه د دوي پے اور د جهنم کنبي، وائي:
به هائے هائے افسوس دے مونڙ لره!!! چي مونڙ دنيا کنبي د الله خبره منلے وے، او د
الله د پيغمبر ﷺ خبره مو منلے وے." د جهنم پے اور کنبي به سوزي، او دا ارمان به

(1) [سورة الفرقان: 28].

(2) [سورة الفرقان: 29].

(3) [سورة الأحزاب: 66].

کوي، خوبيا دنيا ته راتلل نشته.

د دنيا باره کښې د نبي ﷺ فرمان

«فَإِنَّكُمْ الْيَوْمَ فِي دَارِ الْعَمَلِ وَلَا حِسَابَ، وَأَنْتُمْ غَدًا فِي دَارِ الْحِسَابِ وَلَا عَمَلَ.»

"نن تاسو د عمل په ميدان کښې يئ حساب کتاب نشته، صبا به تاسو د حساب کتاب په ميدان کښې يئ بيا عمل نه کيږي". بيا به افسوسونه کوي، نو بيا فائده نه ورکوي، نو دا کافران به جهنم کښې پراته وي، او دا ارمان به کوي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ﴾ "هائې افسوس دې مونږ لره!! چې مونږه تابعداري د الله کرې وې، او تابعداري مو د الله د پيغمبر ﷺ کرې وې". ﴿وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّوَنَا الْسَبِيلَ﴾ (2).

"وايي به دوي: اے زمونږه ربه! يقيناً مونږه تابعداري کرې وه د خپلو مشرانو او د خپلو ناکاره مليانو نو مونږه ټي گمراه کړو، د سمې لارې نه".

بيا به وايي: ﴿رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ لَعْنًا كَبِيرًا﴾ (3).

"اے زمونږه ربه! ورکړې دوي ته دوچند عذاب او په لعنت کړې دوي لره په لعنت لوي باندې".

قرآن کریم کښې الله فرمائي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَخْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَمَيَّا كُلُّونَ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيُصَدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ﴾ (4).

"اے مؤمنانوا يقيناً ډير د ناکاره مليانو نه او ډير د ناکاره پيرانو نه خامخا خوري

(1) [رواه البيهقي في "شعب الإيمان"، رقم: (10132)]

(2) [سورة الأحزاب: 67]

(3) [سورة الأحزاب: 68]

(4) [سورة التوبة: 34].

مالونه د خلقو په غلطې طريقې سره او بندوې خلقو لره د الله د لارې نه.

يعني د الله د كتاب نه. د الله كتاب دروغ نه وائي، مليانو كښې هم ښه او بد خلق شته، او پيرانو كښې هم ښه او بد خلق شته. نو ته به د ښه او بد تميز كوي، بازار ته چې يو كس لاړ شي، او سبزې اخلي نو هغې كښې كورې چې دا صفا ده، او دا گنده ده، دا سبزې ارزانه ده، او دا گرانه ده، يو سره پېزار (كپړي) اخلي، نو هغې كښې قيمتي او بې كاره كورې، او د دين په خبره كښې چې هر چا پسې چې لاړې، نو خير دے، نه د دين په كار كښې به حق او باطل كورې، او دا خو كيدے نه شي، چې هر يو دې حق وي.

نو هغه سره به ارمان او افسوس كوي، چې چا د الله د پيغمبر خلاف كړے دے، او دا خبره ياد وساتئ چې هغه عمل نه قبلېږي چې هغه په طريقه د نبي ﷺ باندې نه وي. رسول الله ﷺ فرمائي: «لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ يَكُونَ هَوَاهُ تَبَعًا لِمَا جِئْتُ بِهِ»⁽¹⁾.

تاسو كښې يو سره د كامل ايمان والا نه شي جوړېدے، ترڅو پورې چې د هغه تمام خواهشات د هغه دين نه وي تابع شوي كوم دين چې ما راوړے دے. هر سره ځان ته وفادار د محمد رسول الله ﷺ وائي، هر سره وائي چې زما د الله سره مينه ده، زما د الله د پيغمبر سره مينه ده، او عمل مه كو، صرف په دعوي باندې كار نه كيږي، الله وائي: «قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ»⁽²⁾.

اے زما پيغمبره! دې خپل امت ته اعلان او كړه، كه تاسو د الله سره مينه كول غواړئ، نو هسې محبت منظور نه دے، هغه محبت به منظور وي، كوم محبت چې په طريقه د نبي ﷺ باندې وي، نو ستاسو محبت به د الله سره هله صحيح كيږي، چې تاسو زما تابعدارې او كړئ، نو الله به تاسو سره محبت او كړي، او الله به ستاسو گناهونه

(1) اړوله البغوي في "شرح السنة"، رقم: (104).

(2) [سورة آل عمران: 31].

معاف ڪري، يقيناً الله بخشنه ڪونڪے او مهربانه دے.

د دي آيت باره ڪنبي اقوال

﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ...﴾ د دي آيت باره ڪنبي تفسير ابن ڪثير وائي: "هذه الآية الكريمة حاكمة على كل من ادعى محبة الله، وليس هو على الطريقة المحمدية فإنه كاذب في دعوته في نفس الأمر، حتى يتبع الشرع المحمدي والدين النبوي في جميع أقواله وأحواله" (1)

وائي: دا آيت ڪريمه حاكم او فيصله ڪونڪے دے، ٻه هغه ڇا باندې، ڇي ڪوم سرے دعوى ڪوي، ڇي زما د الله سره مينه ده، او دا سرے ٻه طريقه د محمد رسول الله باندې روان نه دے، دا سرے پدي خيله دعوى ڪنبي دروغڙن دے، تر هغي پوري ڇي ده د شريعت محمدي ﷺ تابعداري نه ده ڪري، ٻه تول دين ڪنبي ٻه تولو اقوالو افعالو او احوالو ڪنبي، تر هغي پوري ددي سري خبره رشتيا ڪيدے نه شي.

د سهل بن عبد الله قول

"عَلَامَةُ حُبِّ اللَّهِ حُبُّ الْقُرْآنِ، وَعَلَامَةُ حُبِّ الْقُرْآنِ حُبُّ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَعَلَامَةُ حُبِّ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حُبُّ السُّنَّةِ" (2)

د الله سره د محبت نڀه دا ده، ڇي د يو سري د الله سره مينه ده، هغه به د الله د پيغمبر سره مينه ساڻي، او د الله سره د محبت نڀه دا ده، ڇي د قرآن سره به ئي مينه وي، او ڇوڪ ڇي د الله د ڪتاب سره مينه ڪوي، د هغي نڀه دا ده، ڇي د الله د پيغمبر سره به ئي مينه وي، او ڇوڪ ڇي د الله پيغمبر سره مينه ڪوي، د هغي نڀه به دا وي، ڇي د نبي ﷺ د طريقي سره به ئي مينه وي. نو دويم ارمان به هغه ڇوڪ ڪوي، ڇي هغه دنيا

(1) [تفسير ابن ڪثير: تحت آية سورة آل عمران: 31].

(2) [تفسير القرطبي: تحت آية سورة آل عمران: 31].

کنہی دني تابه دارې نه وه کړې.

(3) دريم ارمان چې کوم سړي قرآن باندې عمل نه دے کړے

کوم سړي چې دنيا کنهې د الله کتاب نه اوریدلے وو، او نه ئې پرې عمل کړے وو، او نه ئې پرې ځان پوهه کړے وو، او نه ئې د الله کتاب له وخت ورکړے وو، نو دا سرے به افسوس او ارمان کوي.

قرآن کریم کنهې الله ددې خلقو د ارمان ذکر کوي: ﴿كُلَّمَا أَلِيقِي فِيهَا فَوْجٌ سَأَلْتَهُمْ هَزَنْتُمْ فَأَلْهَيْتُكُمْ تَذِيرًا﴾⁽¹⁾.

"کله چې جهنم کنهې یوه ډله د جهنمیانو او غورزو له شې، نو د جهنم هغه څوکیداران به ترې تپوس کوي، تاسو له څوک یرونکے په دنيا کنهې نه وور اغلے؟" ﴿قَالُوا بَلَى قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِن شَيْءٍ إِنْ أَنشَأْهُ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ﴾⁽²⁾.

"دوي به ورته وائي: آوا دیر یرونکې راغلې وو، حق پرست خلق راغلې وو، لیکن مونږ د هغوي تکذیب کړے وو، او مونږ ورته وئیلې وو، چې الله هیڅ شے نه دے رالیرلے. ملائک به ورته وائي: نه وئ تاسو مکر لویه گمراهی کنهې".

چې کله دا خلق جهنم کنهې او غورزو له شې، نو دوي به وائي: ﴿وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ﴾⁽³⁾.

"واي به دا جهنمیان: هائے افسوس دے مونږ لره!!! کچرې مونږ دنيا کنهې د الله کتاب اوریدلے وے، یا مو د الله کتاب باندې ځان پوهه کړے وے، نو نن به مونږ جهنم ته نه وور اغلې".

(1) [سورة النک: 8].

(2) [سورة الملک: 9].

(3) [سورة الملک: 10].

بیا به قیامت کنبی دا افسوس او ارمان کوی، خو بیا به دا موقع زمونږ به دې
وي، خومره د هیبت وخت به وي؟ چې میدان محشر به وي، او میدان محشر د شفاعت
مقام دے، او هغه وخت کنبی به هر سرے د شفاعت په طمع وي، چې خوک پیدا شي
چې زما شفاعت اوکړي، او قرآن کریم به زما او ستا خلاف وي، او د الله پیغمبر ﷺ
به زما او ستا خلاف وي، نو زمونږه د خلاصون به کومه یوه لار وي؟

د قیامت په ورځ د نبي ﷺ شکایت

الله رب العزت قرآن کریم کنبی فرمائي: ﴿وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا
الْقُرْآنَ مَهْجُورًا﴾. (۱)

بعض علماء وائي: دا ﴿قَالَ﴾ د ماضي صیغه ده، نبي ﷺ په مکه کنبی وئيلي
وو، او خوک وائي: نه ﴿قَالَ﴾ ماضي ده په معنی د مضارع باندې، یعنې قیامت کنبی به
نبي ﷺ دا شهادت کوي، قیامت کنبی به نبي ﷺ وائي: اے زما ربه! زما دې قوم ستا
دا کتاب پرېښودے وو، الله ستا په کتاب ټي عمل نه وو کړے، نو چې نبي ﷺ داسې
رپورټ کوي، نو زمونږ به څه حال وي.

د قرآن پرېښودل دوه قسمه دي

(1) اول قسم پرېښودل

د الله د کتاب پرېښودل څه دي، یو هغه پرېښودل چې په لویه درجه کنبی کافرانو
پرېښودے وو، چې د الله کتاب ټي نه اوريدو، الله د کافرانو حال بیانوي: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ
كَفَرُوا لَا تَسْعُوا إِلَهَ هَٰذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوَايِمِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾. (۲)

(1) [سورة الفرقان: 30].

(2) [سورة حم السجدة: 26].

"ولبل به کافرانوا چې دا قرآن مه اورئ، کله چې دا قرآن بيانېږي، نو تاسو شور کوئ، ددې دپاره چې تاسو غالبه شئ".

اوس هم د بعضې جاهلانو دا کار وي، چې کوم څائې د الله کتاب بيانېږي، او نور وس ئې نه رسې، نو لود سپيکر باندې، نعتونه شروع کړي، او چې کوم سړي باندې د قرآن آواز بد لگي، نو هغه سره به يا کافر وي، يا به منافق وي.

(2) دويم قسم پريښودل

د قرآن دويم قسم پريښودل، ابن کثير ليکلي دې: "وَتَرَكُ الْإِيمَانَ بِهِ وَتَصْدِيقَهُ مِنْ هَجْرَانِهِ، وَتَرَكُ تَذَبُّرَهُ وَتَقَهُمِهِ مِنْ هَجْرَانِهِ".⁽¹⁾

"قرآن کریم باندې ايمان نه راوړل، د قرآن تصديق نه کول، دا د قرآن پريښودل دي، قرآن کریم باندې ځان نه پوهه کول، قرآن کریم کښې سرج او فکر نه کول، دا د قرآن پريښودل دي".

مؤمنانو ته خطاب

مؤمنانو ته الله ډير پټه عجيب انداز سره خطاب کوي: ﴿وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾.⁽²⁾

"اے مؤمنانوا کله چې قرآن کریم بيانېږي نو تاسو غوږ کيدئ قرآن ته، او چې شئ، ددې دپاره چې په تاسو مهرباني اوکرې شئ. که د الله رحم غواړې نو چېپ شه، او قرآن ته غوږ کیده، چې الله در باندې رحم اوکړي".

د مسلمانانو د قرآن کریم نه غفلت

نن د مسلمانانو دا حالت دے، چې په سلو کسانو کښې يو کس هم د قرآن نه

(1) [تفسير ابن کثير: تحت آية سورة الفرقان: 30].

(2) [سورة الأعراف: 204]

خُن نہ خیروی، د داسی خلقو مقبلہ کنہی بہ قرآن او بی ~~فکر~~ ولا روی، چہی نہ د
ہنہ خلق وو، چہی قرآن ٹی پرینودے وو، قرآن کریم اللہ د سوچ او فکر دیارہ درر
کرے وو، نن مونہ قرآن پرینودو، کہ مونہ د قرآن نہ خاں حیر کرے، نو قرآن بہ زمونہ
دیارہ سفارش کوہے، او کہ مونہ قرآن تہ شاہ کرے، نو دا قرآن بہ زمونہ خلاف گواہی
ورکوی۔ اللہ دی زمونہ تعلق د قرآن سرہ پیدا کرہے (آمین)

(وَأَخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلَكُمْ الْقِيَامَةُ كَفَرُوا يَعْلَمُونَ النَّاسُ الْمُنْفَرُونَ
(سورة البقرة؛ 102)

موضوع

سحر او جادو

بمقام: جلسی

خطیب

فصبح اللسان لذیذ البیان علامہ عبد الحق ربّانی حفظہ اللہ

سحر او جادو

الْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنُؤْمِنُ بِهِ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُورِ
 أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ
 شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللّٰهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ،
 وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهُ وَلَا آخِرَ
 لَهُ لَا ضِدَّ لَهُ وَلَا نِدَّ لَهُ وَلَا مُدَّ لَهُ وَلَا بَشِيرَ لَهُ وَلَا نَذِيرَ لَهُ وَلَا وَزِيرَ لَهُ وَلَا مُشِيرَ لَهُ، وَأَشْهَدُ
 أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَيِّدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَبِيبَنَا وَشَفِيعَنَا وَحَبِيبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ
 وَأَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ عَبْدَهُ وَرَسُولَهُ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، ﴿وَاتَّبِعُوا مَا تَتْلُو
 الشَّيَاطِينُ عَلَىٰ مُلْكٍ سُلَيْمَانَ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ وَلَٰكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَا أُنْزِلَ عَلَى
 الْمَلَائِكَةِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّىٰ يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا
 مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ وَمَا هُمْ بِضَارِينَ يَوْمَئِذٍ مِنْ حَدِيدٍ إِلَّا يُبَادِلُنَّ اللَّهُ مَا يَبْظُرُهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ
 وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَائٍ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾ (1).

وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ عَقَدَ عَقْدَةً، ثُمَّ نَفَثَ فِيهَا فَقَدْ سَحَرَ، وَمَنْ
 سَحَرَ فَقَدْ أَشْرَكَ، وَمَنْ تَعَلَّقَ شَيْئًا وَكِلَإِلَّهِ» (2).

عزت مندو مسلمانانو روزنرو ما ستاسويه وړاندي د قرآن كريم يو آيت اولوستو،
 او د احاديثو د رسول الله ﷺ نه ما يو حديث اولوستو، پدې جمعه كېنې د يو بلې گناه
 كېره تذكره كوو، چې هغې ته سحر او جادو وايي. سحر او جادو، كوډې او منترې دا
 گناه كېره ده، په گناهونو كېنې لويه گناه ده، او نن وخت كېنې زيات خلق په دې گناه

(1) [سورة البقرة: 102].

(2) [رواه النسائيخ رقم: (4079)].

کڻي مبتلا ڏي، ڇوڪر د سحر والا عمل زده ڪوي ڏي کار ته ناست ڏي، او پڻ ڏي باندې پيسي اڇلي، او خلقو له ٿي ڪوي، او بعض خلق داسي ڏي چي هغه وائي: چي ڪوم ڄاڻي به داسي استاذ وي چي هغه ما له ڪوڊي اوکري، چي زما د فلانڪي سره وراڻه شي، يا زما د فلانڪي سره محبت پيدا شي، او ددءِ دا مال ختم شي، ددءِ دا عزت ختم شي، او دوي مونڙ ته محتاج شي، ڇوڪر پڻ چا باندې ڪوڊي ڪوي، او ڇوڪر پڻ چا باندې زيات تر خلق پڊي گناه ڪڻي مبتلا ڏي، او خبر نه ڏي چي داسي کار ڪول دا پڻ اسلام ڪڻي ڇڻڪه ڏي؟ حقيقت دا ڏي چي سحر او جادو ڪول دا گناه ڪبيره ده.

د سحر او جادو اولي ايجاد

د سحر او جادو اولي ايجاد شيطانانو ڪري ڏي، د ڏي وڃي نه پڻ سحر ڪولو سره انسان شيطان ته نڙي ڪيري، ڇڪه دا د شيطان عمل ڏي.

د سحر تعريف

سحر او جادو ڇهه ته وائي؟ ”والسحر علم بالفاظ واعمال يتقرب بها الإنسان الى الشياطين تصير بها الشياطين مسخرات له فيعينونه على ما يريد وتؤثر تلك الألفاظ والأعمال في النفوس والأبدان بالأمراض والموت والجنون.“⁽¹⁾

”سحر دا پڻ داسي الفاظو باندې علم حاصلول ڏي، داسي اعمال ڪول چي پڻ هغي الفاظو او اعمالو انسان شيطان ته نڙي ڪيري، او دڏي سحر پڻ وجه بيا شيطانان دڏي انسان تابع شي چي ڏي ورباندې ڇهه ڪوي، نو هغوي به هغه د دءِ دياره ڪوي. لڪه بعض خلقو پيريان ڄاڻ له تابع گرڇولي ڏي، بيا چي ڏي ڇهه غواري نو هغه ورباندې ڪوي، دغه الفاظ دغه اعمال د انسان پڻ نفس ڪڻي هم اثر ڪوي، چا باندې چي دغه

(1) [التفسير المظهر: تحت آية سورة البقرة: 102].

سحر اوشي دغه کودې اوشي، نو د هغه بدن کښې نقصان پيدا شي بيماري ورباندې راشي، مرگ پرې راشي، لیونتوب پرې راشي، دماغ ئې حراب شي. "دا رنگه د هغه په دماغو کښې وهم راځي، او دا د سحر هغه کارونه دي. د سحر نه انکار

بعض خلق وائي: سحر او جادو نشته. مسنله دا ده چې ابو بکر جصاص هغه او نورو علماؤ ذکر کړي دي، چې د سحر حقيقت د اهل السنه والجماعت په نزد باندې شته سحر اثر کولای شي. (1)

د علامه بغوي هغه قول

"وَالسُّحْرُ وَجُودُهُ حَقِيقَةٌ عِنْدَ أَهْلِ السُّنَّةِ، وَعَلَيْهِ أَكْثَرُ الْأُمَمِ، وَلَكِنَّ الْعَمَلَ بِهِ كُفْرٌ." (2)

"سحر ددې حقيقت شته د اهل السنه والجماعت په نزد باندې، لیکن په سحر باندې عمل کول د سحر کار کول دا کفر ده. دا سحر کار کوي خو لیکن دا د کفر والا کار ده."

مثالونه

بعض خلق وائي: نظر کار نه کوي، وائي: خلق وائي چې دا شی د نظره شو، نو وائي: دا هسي دروغ وائي. تفسیر قرطبي وائي: ددې نه انکار هغه خلق کوي چې هغوي جاهلان دي، چې علم ورسره نشته، نظر کار کوي، او بیا ئې حدیث ذکر کړی ده، که د الله په عرش باندې څه شي اثر کولای اول به پرې نظر کړی وه.

نبي ﷺ فرمائي: «الْعَيْنُ حَقٌّ». (3)

(1) [احکام القرآن].

(2) [تفسیر معالم التنزیل: تحت آیه سورة البقرة: 102].

(3) [رواه ابیخري، رقم: (5740، و5944)، ومسلم، رقم: (2187، و2188)، والترمذي، رقم: (2061)، وأبو داود، =

"نظر حق دے، یعنی د انسان نظر لگي". دهغې نه سرے بیمار پري.

يو روايت کښې راځي يو صحابي لامبل بل صحابي ورته اوکتل، ورته وائي: **خومره** خائسته بدن دے، نو په هغه صحابي هغه څائے کښې تبه (بخار) راغده، نبي **ﷺ** ته چا خبر را اوليږو، چې تاسو راشي، فلانکے بیمار دے، وائي: ولې؟ وائي: دغسې چل اړشو، پيغمبر **ﷺ** ورغلي، او وي وئيل تاسو داسې ورور مسلمان ته ولې تکليف رسوي؟ چې ناليدلے وے، نو تا به دده دپاره د برکت سوال کړے وے، "اللهم باري فیه" به دي وئيلے وے، چې الله ده له پدې بدن کښې خير او برکت واچوي، نو بيا به دي نظر اثر نه کولے، بيا نبي **ﷺ** هغه ته اووئيل ته غسل اوکړه، يا چار اندام اوکړه، نو چې کله په هغې اوبو سرے اولامې، نو د هغه نه د نظر هغه اثر ختمیږي.

بعض خلق نظرونه مني، وائي: دا نظر پکښې چا را وستے دے؟ بعض خلق سحر او جادونه مني.

د اهل السنة والجماعت مسلک

د اهل السنة والجماعت مسلک دا دے چې د سحر جادو اثر شته، خو دا خبره ده، چې د سحر کول کفر دے، سرے پري د ايمان نه خلاصیږي.
د سليمان **ﷺ** زمانه

سليمان **ﷺ** بادشاه وو، افسانان، پيريان او مارغان هر څه دده تابع وو. کله چې سليمان **ﷺ** وفات شو، شيطان د انسان په شکل کښې راغی، اول ئې يو کتاب اولیکلو، د سحر او جادو، او د سليمان **ﷺ** د تخت د لاندې ئې څخ کړو، او بيا ئې خلقو ته بيان شروع کړو، چې خلقو سليمان **ﷺ** چې بادشاهي کوله، دا ئې په جادو باندې کوله، او

که زما خبره نه مئی، نو د تخت د لاندې دا ځائې اولتوی نو تاسو ته به خپله پته اولکې، خلقو چې هغه ځائې اولتولو، نو هغې کښې واقعې چې کتابونه خنځ وو، نو خلقو اوونیل: دا سلیمان علیه السلام چې بادشاه وو، په انسانانو ئې هم بادشاهي وه، په پریانو ئې هم بادشاهي وه، او په مارغانو ئې هم بادشاهي وه، دا خودغه وجه وه، چې جادو ورسره وو، نو خنکو جادو زده کول شروع کړل. حقیقت دا وو، چې دا د شیطان یو چال وو، سلیمان علیه السلام جادو کړنه وو.

یو حدیث کښې راځي، نبي علیه السلام فرمائي: د اووه (7) هغه گناهونه څان اوساتي! هغه گناهونه چې سبب د هلاکت د انسان دپاره گرځي، هغه داسې گناهونه دي چې د هغې د وجې نه انسان تباه کیږي، صحابه کرامو تېوس اوکړو، هغه اووه (7) کوم غت غت گناهونه دي. رسول الله ﷺ ورته او فرماتیل:

- (1) «الشُّرْكُ بِاللَّهِ» یو د الله سره شریک گرځول، دا لویه گناه ده.
- (2) «وَالسُّحْرُ» دویم سحر او جادو کول، دا لویه گناه ده.
- (3) «وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ» دریم مسلمان بنده بغیر د څه جرم نه وژل، دا لویه گناه ده.

- (4) «وَأَكْلُ الرِّبَا» څلورم د سود مال خوړل.
- (5) «وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ» پنځم د یتیمانانو مال خوړل.
- (6) «وَالْتَوَلَّى يَوْمَ الزَّحْفِ» میدان جهاد کښې تېخته کول.
- (7) «وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ الْغَافِلَاتِ» په پاکدامنو مؤمنانو زنانو باندې بدنامه لگول.⁽¹⁾

نو یو گناه پکښې دا وه جادو کول، نو دا لویه گناه ده، او دومره لویه گناه ده، چې سره پرې د ایمان نه خلاصیږي.

د ساحر حکم

د امام ابو حنیفه رحمہ اللہ مذهب

امام ابو حنیفه رحمہ اللہ وایي: چې جادو گر او نیولې شو، او سحر او جادو ئې کړې وړ، گواهان ورباندې پیش شول، یا هغه پخپله اقرار او کړو، نو هغه به وژلې شي، او توبه به ئې نه شي قبولې. خود ا زه او ته نه شو وژلې، دا د مسلمان حاکم او بادشاه کار ده. د ابو بکر جصاص رحمہ اللہ قول

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: «مَنْ أَتَى كَاهِنًا أَوْ عَرَافًا وَ سَاحِرًا فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وسلم». ^(۱) سیدنا عبد الله رحمہ اللہ وایي: کوم سره چې عراف ته راغی، (عراف هغه چا ته وایي چې د چا نه علا شوې وي، او هغه ته هغه غلا معلوموي، چې دا غلا درنه فلانکې سړي کړې ده) یا کاهن ته راغی (کاهن هغه سړي ته وایي چې یو کار له شوه نه ده، او ده وایي: چې صبا به داسې کار کیږي، یا په بل څه معلومول کوي) یا ساحر سړي ته راغی، هغه ورته سحر او کړو، او هغه ورته اورئیل: چې دغسې به کیږي. او ده په دې دریو وارو کسانو کېنې د یو کس تصدیق او کړو، چې آؤ، بالکل رشتیا وایي، نو دې سړي کفر او کړو، په هغه کتاب کوم کتاب چې الله په رسول الله صلى الله عليه وسلم باندې رالېږلې ده. دا سره کافر ده، چې د داسې غلطو خلقو تصدیق کوي.

علامه تفتازاني ذکر کوي: "وكان في العرب كهنة يدعون معرفة الأمور فمهم من كان يزعم أنه

(۱) (رواه اللالكائي، في "شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة"، رقم (1900)، واجصاص في أحكام القرآن، باب اختلاف الفقهاء في حكم الساحر وقول السلف فيه: 60/1، دار الكتب العلمية بيروت - لبنان.]

رَبِّهِمْ مِنَ الْجِنِّ (أي: رفيقا) وَتَابِعَهُ يَلْقَى إِلَيْهِ الْخَبَارَ، وَمِنْهُمْ مَنْ كَانَ يَزْعُمُ أَنَّهُ يَسْتَدْرِكُ الْأُمُورَ بِفَهْمٍ أُعْطِيَهُ".
 بيا هغه ذکر کوي چې د داسې خلقو قتل پکار دے خو حاکم وقت به ئې قتل کوي.
 دے وائي: سيدنا عبد الله هغه روايت نقل کوي، د نافع نه، هغه د عبد الله بن عمر ؓ نه نقل کوي، چې د سیده حفصې ؓ يوه وينځه وه، چې هغې سحر او جادو کړے وو، نو د هغې هغه سحر ئې اوموندلو، بيا ئې د هغې نه تپوس اوکړو، چې دا جادو تا کړے دے؟ هغې ورته اووئيل: چې آؤ، ما کړے دے. اقرار ئې خپل ځان باندې اوکړو. نو سیده حفصې ؓ عبد الرحمن بن زيد ؓ ته اووئيل: چې دا قتل کړه، نو هغه بونله او قتل ئې کړه، چې کله ئې قتل کړه، نو د سيدنا عثمان ؓ دور خلافت وو، چې هغه ته پته اولکيد، نو هغه خفه شو، چې دا ئې ولې قتل کړې ده؟
 علامه جصاص ليکي: چې هغه پدې وجه نه وو، خفه چې تا ولې قتل کړې ده، هغه پدې وجه خفه وو، چې زما د اجازت نه بغير دي ولې قتل کړې ده؟ يعنې حاکم وقت به ئې قتل کوي، داسې ساحر که سرے وي، او که ښځه وي. نو مسلمان بادشاه له پکار دې، چې داسې خلق د ملک نه ختم کړي، چې هغه خلقو له نقصان رسوي.
 د حسن بصري ؒ قول

ابو عاصم د اشعث نه ذکر کوي، هغه د حسن بصري ؒ نه ذکر کوي: "يَقْتُلُ السَّاحِرَ وَلَا يُسْتَأْذَنُ"⁽²⁾

"ساحر سرے به وژلے کيږي، او د هغه توبه به نه شي قبلولے".

(1) [شرح العقائد].

(2) [أحكام القرآن للجصاص، باب اختلاف الفقهاء في حكم الساحر وقول السلف فيه: 60/1، دار الكتب العلمية بيروت

بیا وائی: «أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ أَخَذَ سَاحِرًا قَدَفَنَهُ إِلَى صَدْرِهِ ثُمَّ تَرَكَهُ حَتَّى مَاتَ»⁽¹⁾.

”عمر ۷۳ ۱۰ یو ځل یو ساحر اونیولو، او تر سینی پورې ورته کنده وکنستې شوه، تر سینی پورې ئې څخ کړو، بیا ئې پرېښودو، نو په دغه حالت کښې هغه مړه شو. داسې د ذلت په مرگ ئې مړه کړو.“ په شریعت کښې د ساحرانو دا سزا ده.

بیا وائی: قیس بن سعد ۷۳ ۱۰ دا په یو علاقه باندې امیر وو، نو دده چې کومه پته خبره وه، او چې سحر (صبح) به پاسیدو، نو هغه به ټول ملک کښې خوره وه، هغه پټ راز به ئې خوریدو، او خلقو له به رسیدو، وائی: ده معلومات کول چې زما دا رازونه څوک خورو؟ زما د مشورې خلق امانتدار خلق دے، زما ملګري خو دا خبرې نه خورې، چا ورته اووئیل: چې فلانکې څائے کښې یو جادو گر دے، او هغه ستا دا رازونه خلقو ته بیانوي، هغه جادو گر ئې را اوغوښتو، ورته ئې اووئیل: چې دا راته اروایه، چې دا رازونه ته خلقو ته څنگه ښکاره کوي؟ هغه ورته اووئیل: کله چې تاسو دا کتاب کولاؤ کړئ، نو مونږ چې ورته اوګورو، نو مونږ پرې پوهه شو، هغه پیرانو وو، او چې کله بند وي، نو مونږ ورباندې نه پوهیږو، نو ددې وجې نه چې مونږ کله ستاسو دا کتاب اوګورو، نو بیا مونږ دا خلقو ته بیانوو، هغه هغه سرے اونیولو او قتل ئې کړو.⁽²⁾

اکثر پدې میلو کښې داسې خلق ناست وي، چې په مخ ئې کپړا خوره کړې وي، او تاته به وائی: ستا څه مقصد دے؟ ستا څه ضرورت دے؟ دا ولار کس ورته وائی: زما خو یو کار دے، چې هغه به اوشي او که نه؟ نو دے ورته وائی: ستا کار به اوشي. خبردار!! د الله نه ما سیوا په غیبه هیڅ څوک نه پوهیږي.

(1) [رواه عبد الرزاق في مصنفه، رقم: (18755)].

(2) [أحكام القرآن للجصاص، باب اختلاف الفقهاء في حكم الساحر وقول السلف فيه: 60/1، دار الكتب

العلمية بيروت - لبنان].

پیریان د سرکش انسان تابع وي

پیریان چې اکثر تابع کيږي، نو د هغه انسان تابع کيږي، چې هغه سرکش وي، او د پیریانو د تابع کیدو وظیفې چې څوک کوي، نو هغه اکثر شرکې الفاظ وائي، کله به درته وائي چې په حالت د جنابت کښې به گرځي، کله به درته وائي دومره ورځې به موندلونه نه کوي، چې اول دې د ایمان نه خلاص کړي، نو بیا به درسره دوي ملګري شي. کله کله د صحیح سړي سره هم ملګري شي، خو اکثر د سرکش انسان تابع کيږي. نو سحر او جادو ددې زده کول حرام دي.

نبي ﷺ فرمائي: «مَنْ عَقَدَ عُقْدَةً، ثُمَّ نَفَثَ فِيهَا فَقَدْ سَحَرَ، وَمَنْ سَحَرَ فَقَدْ أَشْرَكَ، وَمَنْ تَعَلَّقَ شَيْئًا وَكَلَّ إِلَيْهِ»⁽¹⁾

چا چې تار له غټه ورکړه، بیا ئې په هغې کښې پوکه اوکړو، نو دغه سړي سحر اوکړو، چا چې سحر او جادو اوکړو، نو یقیناً دې سړي شرک اوکړو، چا چې ځان له کوم شے زوړند کړو، نو دا سړي هغه شې ته اوسپارې شو.

پدې حدیث کښې لږ غور پکار ده، چې د الله پیغمبر ﷺ وائي: چې سحر ئې اوکړو، نو ده شرک اوکړو.

صحیح دم

یو صحیح دم ده، چې هغه د قرآن او حدیث نه ثابت ده، یا په هغه دعاګانو باندې چې هغه دعاګانې د احادیثو نه ثابت دي، نو دا دم جائز ده.

(1) [رواه النسائي، رقم: (4079)، والسنن الکبری، رقم: (3528)، والطبرانی فی "المعجم الأوسط"، رقم:

(1) د سيدنا افس ﷺ روایت

سيدنا افس ﷺ فرمائي: «رَخَّصَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي لِرْقِيَةِ مِنَ الْعَيْنِ، وَالْحُمَةِ، وَالنَّمْلَةِ»⁽¹⁾.

د الله پيغمبر ﷺ مونږ دپاره اجازت را ڪرے وو، چي مونږ دم اچوو د ستر ڪو د نظر نه، يو سرے د نظره شو، نو نبي ﷺ مونږ له دم اجازت را ڪرے وو، دا رنگه يو سري باندې تبه (بخار) ده، نو نبي ﷺ مونږ له اجازت را ڪرے دے، چي هغه باندې دم اچوو، يو سري باندې تنگي او دانې دې نو نبي ﷺ مونږ له اجازت را ڪرے دے چي هغه باندې دم و اچوو. چي د قرآن او د سنتو نه ثابت وي، نو هغه دم جائز دے.

(2) د سیده عائشه ﷺ روایت

سیده عائشه ﷺ فرمائي: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ بِأَمْرُهَا أَنْ تَسْتَرْقِيَ مِنَ الْعَيْنِ»⁽²⁾.

سیده عائشه ﷺ فرمائي: چي د الله پيغمبر ﷺ مونږ له اجازت را ڪرے دے، چي يو سرے د نظره شي، او مونږ به هغه باندې دم و اچوو. نو نبي ﷺ مونږ ته اجازت را ڪرے دے (3) د اُم سَلْمَى ﷺ روایت

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، ﷺ: «لَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى فِي بَيْتِهَا جَارِيَةً فِي وَجْهِهَا سَفْعَةٌ، فَقَالَ: «اسْتَرْقُوا لَهَا، فَإِنَّ بِهَا النَّظْرَةَ»»⁽³⁾.

د اُم سَلْمَى ﷺ نه روایت دے، نبي ﷺ د هغې په ڪور ڪنڀي يوه جينئ اوليدہ چي

(1) [اراه مسلم، رقم: (2196)، وأحمد في "مسند"، رقم: (12282)].

(2) [اراه مسلم، رقم: (2195)، وابن حبان، رقم: (6103)، و (6109)].

(3) [اراه البخاري، رقم: (5739)، والبيهقي في "السنن الكبرى"، رقم: (19585)، والحاكم في "المستدرک"، رقم:

[(7486)].

د هغي په مخ زيرے عوندې وو، نو نبي ﷺ او فرماييل: دا دم کړئ، پس يقيناً پدې باندې د نظر اثر دے.

دم چې د قرآن او سنت سره برابر وي، نو هغه مونږ منو، بعض خلق دم نه مني، وائي: پدې چپ چپ باندې څه کيږي؟ دم د قرآن کریم او د صحيح احاديثو نه ثابت دے.

(4) د سيدنا عبد الله بن مسعود ؓ روايت

سيدنا عبد الله بن مسعود ؓ فرمائي: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «عَلَيْكُمْ بِالشِّفَاءَيْنِ: الْعَسَلِ وَالْقُرْآنِ».⁽¹⁾

نبي ﷺ فرمائي: لازم دې په تاسو باندې علاج کول په دوو څيزونو باندې، چې هغه دواړه د شفاء نه ډک دي، يو کښ دے او بل قرآن کریم دے. کښ د شفاء دپاره استعمال کړئ، او بل د قرآن آياتونه په دې سره به الله تاسو له شفاء درکوي، ځکه الله فرمائي: «وَنَزَّلَ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا».⁽²⁾

رالبېرو مونږ د قرآن کریم نه هغه آياتونه چې هغه شفاء ده، او رحمت دے د مؤمنانو دپاره، قرآن کریم کښې شفاء ده، او نه زياتوي ظالمانو لره مکر تاوان.

احاديثو کښې راځي: سيدنا عبد الملك بن عمير ؓ فرمائي: چې رسول الله فرمائي: «فِي فَاتِحَةِ الْكِتَابِ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ».⁽³⁾

د سورت فاتحي لوستو کښې د هر مرض نه شفاء ده.

حديث کښې راځي صحابه کرام ؓ بهر وتلي وو، يو ځائې باندې تلل يو کافر

(1) [رواه ابن ماجه، رقم: (3452)، والبيهقي في "السنن الكبرى"، رقم: (19565)].

(2) [سورة الاسراء، 82].

(3) [رواه الدارمي في "سننه"، رقم: (3691)، والبيهقي في "شعب الإيمان"، رقم: (2154)].

لرم چيچلے وو، صحابه ڪرامو ﷺ نه ٿي تبوس اُڪرو جي تاسو ڪسي ڇوڪ دم جوڙو
والا شنه؟ جي ما باندې دم واڇوي، صحابو ﷺ ورته اوڻيل: آءُ دم اڇو ٿو وٺا شنه
خو هجي ڪافرانو صحابو ﷺ له ميلماستوب نه وو ورڪري، صحابو ﷺ ورته وڻين
دم در باندې اڇو ٿو دومره ڪڍي به موٽر له راکوي، ڪڍي ٿري واغستي سورت دانه
پري لوسته ٿري جي هغه روغ شو، ڪڍي ٿري ڄاڻ سره راوستي، نو هغوي وڻين دانه
خورو؛ ڇاڪه مونڙ به قرآن باندې اغستل اُڪر له، نو جي دا به جائز وي او ڪه نه؟ نبي
ﷺ ته راغلل، نبي ﷺ ورته اوڻيل تاسو جي پٽ ڪوم شي اغستل اُڪرل نو دا دير
زيات بنه وو، او نبي ﷺ ورته اوڻيل: جي ما له ٿري هم راکري، نو معلومه شوه، جي
سورت فاتحه ڪنبي شفاء ده.

خو ڪه يو سره نور شرڪي الفاظ وائي، نو دا دم جائز نه ده، ٽول علماء داسي
دم خلاف دي.

بله خبره دا ده جي پڻتو ڪنبي دم اڇول نشته، اڪثر خلق جي دم اڇوي، نو هغوي
وائي: ”پٽ ڏرخه د فلانڪي بابا، او پٽ ڏرخه د فلانڪي بابا“ نو داسي دم نه ڄاڻ سائل
پڪار دي، دا هم يو قسم منتر ده، بعض خلق پٽ پڻتو ڪنبي د نظر دم اڇوي نو
هغوي د لارو ڪوڏو نه خسنري راجع ڪري، وائي: ”د سرو سترگو، د شنو سترگو، د
تورو سترگو د فلانڪي نظر مات“ دا دمونه د بنڄو ڪار ده، دا دمونه شريعت ڪنبي
نشته. ڪله داسي اُڪري جي د ڄاڻ نه دم جوڙ ڪري ﴿وَمَا أَنفَقْتُمْ مِّنْ نَّفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُمْ مِّنْ نَّذْرٍ
فَإِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ غُيُوبَ آلِ الْكَافِرِينَ﴾ (١)

وائي: دا د نظر دم ده، د نظر دم به احاديثو ڪنبي شته، پٽ قرآن ڪريم ڪنبي صحيح

دمونه شته، او دلته په آيت كښې ﴿نَذِرْ﴾ لفظ راغلي دے، خو خلق واځي: دا د نظر دم دے، "نذر" منختې نه واځي. نو بهر حال هغه دم جائز نه دے، چې هغه پښتو كښې وي.
د ملا علي قاري رحمته الله عليه قول:

“إِنَّ الرُّقَى مَكْرُوءٌ مِنْهَا مَا كَانَ بِغَيْرِ اللِّسَانِ الْعَرَبِيِّ، وَيَنْبَغِي أَسْمَاءُ اللَّهِ تَعَالَى وَصِفَاتِهِ وَكَلَامِهِ فِي كِتَابِ الْمُنَزَّلَةِ.”⁽¹⁾

هغه دم مكروه دے چې هغه بغير د عربي د ژبې نه وي، او هغه دمونه هم مكروه دي چې بغير د الله د نوم نه وي، او بغير د هغه د صفاتو نه وي، او د هغه د رالېرلې شور كتابونو د كلام نه وي.

بعض مداريان چې كوم دم واځي، نو هغه نه عربي ده، نه پښتو ده، نه اردو ده، هغه بل څه شے دے، داسې دم وئيل مكروه دي.
تارونه دمول

تارونه دمول، تارونو له غوتي وركول، كونجكې دمول، او هغه غاړه كښې اچول دا هم مكروه دي. يو حديث كښې راځي سيده زينب رضي الله عنها د عبد الله بن مسعود رضي الله عنه بې بي ده، هغه فرماتي: زما په غاړه كښې يو تار وو، هغه تار عبد الله بن مسعود رضي الله عنه اوليدو، نو هغه راپاسيدو او هغه تار ئې زما د غاړې نه اوشلولو، او هغه ئې اوغوزولو، بيا ئې اوفرمايل: اے د عبد الله بن مسعود د كور خلقه تاسو د شرك نه بالكل بچ يئ، تاسو ولې شرك كوي؟ او بيا ئې اوفرمايل: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّ الرُّقَى وَالْتَّمَانِمَ، وَالتَّوَلَّةَ شِرْكٌ».⁽²⁾

(1) [مرقاة المفاتيح - 2869/7، طبع: دار الفكر، بيروت - لبنان].

(2) [رواه أبو داود، رقم: (3883)]

ما د نبي ﷺ نه اوريدلې دې، چې نبي ﷺ به فرماييل: يقينًا دم اجوں (دم نه مراد بغیر د الله د کتاب نه) او کونجکې اویزاندول.

”بعضي خلق د تمائم نه مراد هر څه اغستې دې، وائي: تعويد غاړه کښې اجول گناه ده“ تعويد استعمالول جائز دې، خو هغه تعويد چې هغې کښې د قرآن کریم آياتونه وي، يا هغه دعاګانې وي، چې هغه د صحيح احاديثو نه ثابت وي.

حديث کښې راځي سيدنا عبد الله بن عمرو بن العاص ؓ فرمائي: چې نبي ﷺ فرمائي: چې کله يو سره په خوب کښې ويريږي، نو هغه دې دا کلمات اړوي: «أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّةِ، مِنْ غَضَبِهِ وَ عِقَابِهِ وَ شَرِّ عِبَادِهِ، وَمِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ وَأَنْ يَخْضَرُون»⁽¹⁾.

”پناه غواړم د الله کليمو پورې چې هغه بالکل پوره دې، د الله د غضب نه د الله د ناکاره عذاب نه او د الله تعالی د ناکاره بندګانو نه او د شيطانانو د وسوسو نه، چې هغوي ماته راجمع شي. دا دعا دې او وائي“.

وائي: عمرو بن العاص ؓ چې وو، د هغه چې کوم ځامن بالغان وو، نو خپلو بالغانو ځامنو ته ئې دا دعا ياده کړې وه، او چې د هغه کوم ځامن نا بالغه وو، ماشومان وو، هغوي ته شوه يادولې، نو دا دعا به ئې کاغذ کښې اوليکله او د هغه په غاړه به ئې اویزنده کړه، تعويد به ئې ترې جوړ کړو، او د هغه په غاړه کښې به ئې واچولو.⁽²⁾

نو چې کوم خلق وائي: چې تعويد اویزاندول شرک ده، نو عمرو بن العاص ؓ چې اویزان کړې وو.

(1) ارواه الترمذي، رقم: (3528)، أبو داود، رقم: (3893).

(2) [تفسير القرطبي: تحت آية سورة الإصراء: 82].

د امام مالک ۷۷ قول

”لَا بَأْسَ بِتَعْلِيْقِ الْكُتُبِ الَّتِي فِيهَا أَسْمَاءُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى أَعْنَاقِ الْمَرْضَى عَلَى وَجْهِ التَّبَرُّكِ بِهَا إِذَا لَمْ يُرَدَّ مُعَلَّقُهَا بِتَعْلِيْقِهَا مُدَافَعَةً الْعَيْنِ“⁽¹⁾

هيڅ گناه نشته په زور ډلو د هغې تعويذونو کښې چې هغې کښې د الله د کتاب آياتونه ليکلي شوي وي، او د الله نومونه پکښې ليکلي شوي وي، نو که مريض له ئې ست کښې واچوي، نو څه گناه پکښې نشته د تبرک دپاره، دا عقیده به دې نه وي، چې دا تعويذ به نظر دفع کوي، نو بيا شرک نه دے.

د امام مسيب ۷۷ قول

علامه قرطبي وايي: چې د امام مسيب ۷۷ نه چا تپوس اوکړو، چې غاړه کښې تعويذ اويږاندول څنګه دې؟ نو هغه ورته اوويل: ”إِذَا كَانَ فِي قَصَبَةٍ أَوْ رُقْعَةٍ يُخْرَزُ فَلَا بَأْسَ بِهِ“⁽²⁾
”کله چې تعويذ په يو نل کښې دے، يا په کاغذ کښې دے، او هغه د اوبو او د ګندګۍ نه بچ کولې شي، نو بيا د هغې غاړه کښې اويږاندول جائز دې“.

د امام ضحاک ۷۷ قول

”أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ يَرَى بَأْسًا أَنْ يُعَلَّقَ الرَّجُلُ الشَّيْءَ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ إِذَا وَضَعَهُ عِنْدَ الْجَمَاعِ وَعِنْدَ الْعَائِطِ“⁽³⁾

”يو سر د قرآن کریم څه الفاظ غاړې ته اويږان کړې، نو هغې کښې گناه نشته، خو چې کله ئې د جماع او د لوبو بولو وخت کښې کيږي“.
نو تميمه څه ته وايي؟ نو د تميمي معنی هغه کونجکې دې، چې د جهالت دور

(1) [تفسير القرطبي: تحت آية سورة الإسراء: 82].

(2) [تفسير القرطبي: تحت آية سورة الإسراء: 82].

(3) [تفسير القرطبي: تحت آية سورة الإسراء: 82].

کڻي به خلقو خپلو بچو ته زور ښودلي. تفسیر قرطبي معنی کوي: قَالَ الْحَلِيلُ بْنُ أَحْمَدَ: «الْثَّمِيمَةُ نِلَادَةٌ فِيهَا عُوْدٌ، وَالْوَدْعَةُ خَرَزٌ»⁽¹⁾

تمیمه هغې کونجکوتنه وائي، هغې خیزونو ته وائي، چې عربو به د جهالت په دور کې خپلو بچو ته اویزانډول. اوس هم اکثر خلق داسې کوي، چې خپلو بچو ته کونجکي اچوي، پدې خیال چې دے به د نظر نه بچ شي، پدې خیال ماشومانو ته کونجکي اچول شرک دے. څوک ماشومانو ته خپو کڼي جرسونه اچوي. حدیث کڼي راځي: «الْجَرَسُ مَرَامِيرُ الشَّيْطَانِ»⁽²⁾

"جرس د شیطان شپیلۍ ده". مسلمانانو له پکار دې چې د خپلو ماشومانو د لاسونو او خپو نه دا څیزونه اوباسي.

امام منذري رحمه الله قول

«الْثَّمِيمَةُ يَقَالُ إِنَّهَا خَرَزَةٌ كَانُوا يُعَلِّقُونَهَا بِرَوْنٍ أَنَّهَا تَدْفَعُ عَنْهُمْ الْآفَاتُ»⁽³⁾

تمیمه دا هغه کونجکوتنه وائي، چې هغوي به خپلو بچو ته زور ښودلي، او د هغوي دا عقیده وه چې پدې باندې د هغوي نه مصیبتونه لرې کېږي، تعویذ ته تمیمه نه وائي، او که وائي نو په یو قول کڼي به وائي. خو هغه تعویذ چې هغه د الله د کتاب او د احادیثو د نبی ﷺ نه وي نو هغه زور ښودل جائز دي.

رسول الله ﷺ باندې د سحر اثر

رسول الله ﷺ باندې سحر شوی وو، او رسول الله ﷺ ته پته نه وه. رسول الله ﷺ باندې چې که سحر اوشو. حدیث کڼي راځي نبی ﷺ فرمائي: زه د دین په کارونو

(1) [تفسیر القرطبي: تحت آية سورة الإسراء: 82].

(2) [رواه مسلم، رقم: (2114)].

(3) [الترغيب والترهيب: 157/4، طبع دار الكتب العلمية بيروت].

کڻي خو تههڪ ووم، د دنيا پڻه کارونو کڻي داسي ووم، چي ما به يو کار ڪري ووم، نو
 زما ذهن کڻي به دا ووم چي ما دا ڪار نه ڏي ڪري، او چي ڪله به مڻي يو ڪار نه ووم
 ڪري، نو ما به اووڻيل چي ما دا ڪار ڪري ڏي، وائي: زه يو شبه اوده ووم، (خوني ﷺ)
 ته پنه نه وه چي ما باندې چا جادو ڪري ڏي، وائي: ڏي کڻي دوه ملائڪي راغلي،
 وائي: ملائڪي وائي چي پڏي سڀي باندې چا جادو ڪري ڏي، (د سڙو پڻه شڪل کڻي
 راغلي وي، او د نبي ﷺ صفت دا ووم چي ستر ڪي به ٿي پڻي وي، خو زڙه به ٿي بيدار
 ووم) وائي: ملائڪي يو بل ته وائي: چي دا سر ٻي ٻي ڏي، د باندې چا جادو ڪري
 ڏي، وائي: هغه يو ملائڪي بلي ته ملائڪي ته وائي: چي دا جادو وري باندې چا
 ڪري ڏي؟ وائي: د باندې جادو لبيد بن اعصم، او د هغه اوريانو ڪري ڏي، دا تيوس
 دڏي دپار ڪوي، چي نبي ﷺ ته پنه اول ڪي، هغه بله ملائڪه ورته وائي: چي کوم
 خائي پري ڪري ڏي، او کوم خائي کڻي پروت ڏي؟ هغه بله ملائڪه ورته وائي: بئر
 زروان کڻي پروت ڏي، بئر زروان کڻي خه کڻي پروت ڏي؟ وائي: د منڪز (گمنز)
 پڻه غائبونو کڻي د نبي ويسته ٿي پڪڻي لکولي ڏي، نبي ﷺ چي راپاسيدو، صحابه
 ڪرام ﷺ ٿي اوليڙل چي تاسو لاڙ شي، تاسو بئر زروان کڻي اوڪوري، چي هغوي
 راغلل، نو هغه منڪز (گمنز) ٿي را اوسته او هغه ويسته ٿي هم را وڃتل، صحابي ﷺ
 ذڪر ڪوي چي مونڙ لاڙو، نو د هغوي ڪوهي اوبه ٽڪي سڀي وي، دڏي سحر او جادو د
 وڃي نه زير ٿي شوي وي، لکه چي سر ٻي پڪڻي د نڪريزو ڪپري او سر اوڀري،
 هغه منڪز (گمنز) او ويسته مونڙ نبي ﷺ ته راوڙل، او دا دوه سورتونه آخري نازل شول،
 چي ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ او ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾ يوولس آياتونه ڏي، او هغوي له ٿي
 يوولس غوتي ورڪري وي، نبي ﷺ يو يو آيت وائي، چي يوولس آياتونه ختم شول،
 يوولس غوتي ڪهولاڙ ڪري شوي، د پيغمبر ﷺ بدن روغ شو.

نبي الله ﷺ باندې سحر شوع ډس، نبي الله ﷺ ته پته نشته چې ما باندې چا سحر کړې ډس، کله ئې کړې ډس، او کوم څائې کښې کيښودې ډس، نو بل څوک پير ډس، بل څوک ملا ډس چې هغه ته پته ولکې، چې فلانکې درباندي سحر کړې ډس، دا ټولې دھوکې دي.

نبي الله ﷺ عالم الغيب نه ډس

رسول الله ﷺ عالم الغيب نه ډس، د نبي الله ﷺ بي بي ډس، سیده عائشه ؓ د نبي الله ﷺ سره په سفر کښې ډس، د سیده عائشي ؓ هار (اميل) اوشليدو، او د هغې هار (اميل) دپاسه اوښ ناست ډس، نبي الله ﷺ چې سيد الانبياء ډس، او پته ورته نشته چې کوم څائې پريوتې ډس، نبي الله ﷺ په خپله هغه هار (اميل) پسې گرځي. سيدنا ابو بکر صديق ؓ عالم الغيب نه ډس

سيدنا ابو بکر صديق ؓ چې صحابو کښې لوي مقام والا صحابي ډس، چې د هغه د صحابيت نه څوک انکار کوي نو هغه سرې کافر ډس؛ ځکه چې د هغه صحابيت د قرآن نه ثابت ډس؛ ځکه قرآن کښې راځي: ﴿إِذْ هَمَّ أَتَى الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا﴾ (1).

ابو بکر صديق ؓ د نبي الله ﷺ صاحب او ملکرې ډس. او که څوک ترې انکار کوي، نو سرې کافر کيږي، دومره لوي صحابي ډس. ليکن ابو بکر صديق ؓ ته پته نشته، چې د سیده عائشي ؓ هار (اميل) کوم څائې کښې غورځيدلې ډس، نور صحابه ورسره هم دي، خو هيچا ته پته نشته، د سیده عائشي ؓ د غاړې نه هار (اميل) پريوتې ډس، ام المؤمنين ډس د مؤمنانو مور ډس، پته ورته نشته د نبي الله ﷺ بي بي ډس،

پتہ ورته نشته، چي کله روانيدل، او اوښ پاسيدو نو هار (اميل) د اوس دلاندې وو.
اوس ستانه تپوس کوم!!!

چي رسول الله ﷺ سردار د انبياء عليهم السلام دے، هغه ته د هار (اميل) پتہ نه لکي چي خوا کښي ورسره ورک شوے دے، او د خپلي بي بي نه ئي ورک شوے دے، او پتہ ورته نشته، نو هغه سري ته څنگه پتہ لکي؟ چي ته د يو کلي نه روان شي، او بل کلي ته ورسې شي، او ته ورته وائي چي زما د کور نه بيگا چا غلا کړې ده، چي چا به کړې وي، تا ته څه پتہ شته، نو ولي هغه عالم الغيب دے؟ يا خو دا (ته چي چاله شي، او هغه تا ته وائي چي فلانکي طرف ته ئي بوتلي ده) نو پدې خبره خو هغه کافر دے؛ ځکه عالم الغيب خو يو الله دے، او يا دا چي دا سرے پخپله غل دے، او يا دا چي دا سرے به د غلو ملگرے وي، دے به ورسره پدې غلا کښي شريک وي، چي دا څاروے فلانکي طرف ته بوڅو؛ ځکه ده ته پتہ ده، هسي ده ته څنگه پتہ اوليکيده؟ چي دا شے فلانکي طرف ته تلے دے، دا صرف د پيسو دپاره چل دے، پدې طريقه ستانه پيسې اخلي.

د زنانو عمل

کله چي د چا نه څه شے ورک شي، نو وړوکي ماشوم راولي، او هغه له لاس تور کړي، نو هغه ته وائي ديکښي او کوره چي دې کښي څوک شته؟ نو هغه ماشوم ورته وائي: آو، يو سرے يا يوه ښځه پکښي ښکاري، نو پته تور لاس کښي به ته څنگه څوک معلوم کړي، خو بس هسي څه شکل غوندې ورله ښکاره شي، او پته هغې ترې پيسې واخلي، او دے وائي دا هغه فلانکے وو، نو هغه پکښي هسي راولي، او هغه کار هغه نه وي کړے يو حديث کښي راځي: **إِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِنَ الْإِنْسَانِ مَجْرَى الدَّمِ**.⁽¹⁾

(1) [رواه البخاري، رقم: (2038)، و (3281)، ومسلم، رقم: (2174)، و (2175)، و ابو دارق، رقم: (2470)، و (4719)]

"شیطان د انسان په بدن کښې رگونو کښې گرځي، لکه څنګه چې وینه بدن کښې گرځي". د انسان د زړه حال معلومولې شي، د انسان په بدن د هغه پوره تسلط دے. نو چې کله د یو انسان په زړه کښې دا شک دے، چې زما نه علا فلانکې سړي کړې ده، نو چې کله دے عراف (ترویتې، پالګر) له لار شي، نو هغه سره خو پیریان تابع وي، نو هغه ته وائي: زما نه چا څه شے پټ کړې دے، چې دا به چا پټ کړې وي؟ تاسو ما دپاره کتاب او کورۍ ولې پدې کښې د هغه غل نرم لیکلے شوے دے؟ چې دا فلانکې غلا کړې ده، دومره نا پوهه خلق دے، بیا وائي: چې کتاب ئې را کولاًړ کړو، نو د فلانکې نوم ئې پکښې را اوباسو، چې دا فلانکې پټ کړې دے، نو دا څیز فلانکې پټ کړې نه دے، خواصل وجه دا ده چې د هغه سره پیریان تابع دې، نو ددې سړي زړه کښې شک وي، چې دا شے زما نه فلانکې سړي پټ کړې دے. نو پیریانو خود انسان په زړه پوهیږي، نو دے دده د زړه هغه خبره کوي، وائي: ستاسو کلې کښې یو سرے دے داسې نوم ئې دے، نو دے وائي: آؤ، زما پوره پوره پدې سړي باندې شک وو، نو دے شک دا سرے تباہ کړو، هغه شک ئې ورته ښکاره کړو، نو دے ورته پیسې ورکړې، او چې کلې ته راشي، نو د هغه سړي سره دشمنې شروع کړي.

د پتو څیزونو علم خو صرف یو الله ته دے، نو د سحر او جادو نه ځان ساتل پکار دې، دغه شان ماشومانو له تارونه زورندول دا ناروا دې، او شرک دے. صحیح تعریذ چې قرآن او د احادیثو نه ثابت دعاګانې وي، نو د هغې اچول جائز دې.

خوبه نن نور کښې د هغې نه هم ځان ساتل پکار دې، ځکه د اکثرو خلقو عقائد خراب دي، د ثواب په ځانے په گناه کښې مبتلا شي.

د خلقو خراب عقائد

بعضې خلق داسې کوي، چې هغوي د خپلو کورونو مخې ته سپياکې کيدې په دې خيال چې پدې به د خلقو نظر لکې او زمونږ کور به نه د نظره کيږي، نو دا شرک دے. بعضې خلق د غاروو ښکر راوړي، او هغه د خپلو کورونو په دروازو باندې اوږوي، نو ددې سړي دا خيال وي چې دا به رما د کور نه نظر دفع کوي. نو ستا نظريه خو هغه شان شوه، ځنګه چې د هغه خلقو عقیده وه چې هغوي د غوا عبادت کولو، چې د غوا ښکر به زمونږ د کور نه نظر لرې کوي، او دا ددې دپاره چې اول نظر به پدې ښکر باندې لکې، بيا به کور باندې لکې، نو بيا به نظر کور ته نقصان نه ورکوي.

او دا خو ډيره بے کاره عقیده ده، چې اول نظر به په ښکر لکې او بيا به کور باندې لکې، خلق خو اول ښه شي ته گوري، او چې تا پرې ښکرونه لگولي دي، نو خلق به وائي: چې خومره ښکلې ښکله ده، خو پدې ښکرونوې شرمولي ده. د بعضې خلقو دا عادت دے، چې هغوي زړې کتوې د خپل کور دپاسه کيدې، وائي: ددې سره نظر دفع کيږي، دا کنده څيزونه چې د کور نه لرې کړي، نو ان شاء الله چې بيماري به درکړه ختمې شي.

صرف د الله په ذات عقیده جوړه کړه، خومره چې دې د الله په ذات اعتماد وي، دومره به دې الله د هر شر او فساد نه بچ کوي، او خومره چې د هر شي نه پرېږي نو دومره به هر مصيبت کښې مبتلا کيږي.

د عمران بن حصين روايت

قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَيْسَ مِنَّا مَنْ تَطْيَرُ أَوْ تُطْيِرُ لَهُ، أَوْ تَكْهَنُ أَوْ تُكْهَنُ لَهُ، أَوْ سَحَرَ أَوْ سَحِرَ لَهُ، وَمَنْ عَقَدَ عُقْدَةً - أَوْ قَالَ: مَنْ عَقَدَ عُقْدَةً - وَمَنْ أَتَى كَاهِنًا

نَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أَنْزَلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. (1)

نبي الله ﷺ وٿيلي دي: هغه سرے زما امتي نه دے، جي هغه ٻه شئي باندې بدفالي
 بولي، يا د هغه دياره بدفالي اوڪٽلے شو، ڇا خپل فال اوڪٽو، يا ڇوڪ خلقو له فال ڪوري، او
 چاله جي فال ڪوري، دا دواره زما امتيان نه دي، او نبي الله ﷺ فرمائي: هغه سرے زما امتي نه
 دے جي هغه ڪهانت اوڪرو، جي خلقوته وائي: جي صبا به داسي ڪيري، او بله ورڇ به
 داسي ڪيري، او جي ڇا دياره ٿي ڪري، نبي الله ﷺ فرمائي: دغه هم زما امتي نه دے، يا ٿي
 جادو اوڪرو، او يا جي د ڇا دياره جادو ليکي ڪيري، نبي الله ﷺ فرمائي: دا زما امتيان نه دي.
 او بيا نبي الله ﷺ فرمائي: ڪوم سرے جي ڪاهن او نجومي له راڻے، او د هغه تصديق
 ٿي اوڪرو، نو دي سري ٻه هغه ڪتاب باندې ڪفر اوڪرو، ڪوم ڪتاب جي ٻه نبي الله ﷺ
 باندې نازل دے.

د سيدنا عبد الله بن عباس رضی اللہ عنہما روایت

قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «ثَلَاثٌ مَنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ، فَإِنَّهُ يَنْفِرُ لَهُ مَا
 سِوَى ذَلِكَ، لِمَنْ يَشَاءُ اللَّهُ: مَنْ مَاتَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ، وَمَنْ لَمْ يَكُنْ سَاحِرًا يَتَّبِعُ السَّحَرَةَ، وَمَنْ
 لَمْ يَحْقِظْ عَلَى أَخِيهِ». (2)

نبي الله ﷺ فرمائي دي: دري ڇيزونه داسي دي، جي ڇا ڪنبي يو هم نه وي نو الله
 به ورته ما سيرا ڪناهونه معاف ڪري، او ڪه پدي دري وارو ڪناهونو ڪنبي يو ڪناه
 ڪوي، نو دا سرے جهنمي دے، يو ڪوم سرے جي مره شو، او د الله سره ٿي شريڪ نه
 دے پيدا ڪري، نو الله به ٿي معاف ڪري، دويم جي ساحر نه دے، سحر او جادو نه
 ڪري، نو الله به ٿي معاف ڪري، او ڪه سحر جادو ڪوي، نو الله ٿي نه معاف ڪري.

(1) (رواه البزار في "مسند"، رقم: (3578)).

(2) (رواه الطبراني في "المعجم الأوسط"، رقم: (5230)).

دریم خپل رور مسلمان سره بغض او حسد نه کوي، نو الله به ئې معاف کړي، او که د مسلمان سره بغض او حسد کوي، نو الله ئې نه معاف کوي.
 نو سحر کول گناه کبیره ده، او چې څوک ساحر له څې، نو هغه هم گناهگار دے، کوم سرے چې تصدیق کړي، نو هغه هم گناهگار دے.
 خلاصه دا ده

دم اچول جائز دي، خو هغه دم چې د قرآن او سنت نه ثابت وي، کوم دم چې د قرآن او سنت نه ثابت نه وي، نو د هغې دم نه ځان ساتل پکار دي، پښتو، اردو او انګلش وغيره کښې دم نشته، بغير د عربي نه نورو ژبو کښې دم نشته.
 بعضې خلق وايي: زه هډو جادونه منم، نو اهل السنه والجماعت وايي: چې د سحر او جادو اثر شته.

نجوميان د دوي دا کار هم د کفر دے. نبي الله فرمائي: کوم سرے چې د نجوم والا کار کوي دا سرے هم کافر دے.
 د سيدنا قتاده رضي الله عنه قول

د سيدنا قتاده رضي الله عنه قول امام بخاري رحمه الله ذکر کړے دے، چې ستوري الله د دريو فائدو دپاره پيدا کړي دي، دا درې فائدي پکښې اولتوي، ددې نه ما سيوا نورې فائدي پکښې مه لتوي.
 د ستورو درې فائدي

(1) يوه فائده د ستورو د آسمان ځانست دے، لکه قرآن کریم کښې الله تعالی فرمائي: ﴿وَلَقَدْ يَتَنَا السَّمَاءُ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحٍ﴾.⁽¹⁾

په تحقيق سره ځانسته كړې دې مونږه آسمان نژدې په ستورو باندې.

(2) دويمه فائده د ستورو شيطانان پرې وېشلي شوي، لكه قرآن كريم كښې الله

تعالې فرمائي: ﴿وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ﴾⁽¹⁾.

او گرځولې دې مونږه دا ستورې وېشلې دپاره د شيطانانو.

(3) دريمه فائده د ستورو خلق پرې لارې معلوموي، لكه قرآن مجيد كښې الله

فرمائي: ﴿وَعَلَّمَ الْبَشَرَ مَا لَمْ يَكُنَ يَعْلَمُونَ﴾⁽²⁾.

"نورې ډيرې نښې دې د الله د قدرت، او ستورو باندې دوي لار معلوموي." دا

درې طريقې جائز دي، ددې نه علاوه په ستورو كښې تاثير كنترل ناروا دي.

د زميندارو عقیده

اکثر زمينداران وايي: چې فلانکې ستورې را اوخيژي، نو باران به كيږي، دا

عقیده سائل صحيح نه دي.

حديث كښې راځي، يو شپه باران وشو، سحر نبي ﷺ صحابو ته وايي چې الله

وايي: زما بندگانو كښې دوه قسمه خلق دي: يو مسلمانان او بعض كافران شول، نو الله

وايي: ما باران اوکړو، نو بعض خلقو اووئيل: «مُطَرَّتْنَا بِفَضْلِ اللَّهِ وَرَحْمَتِهِ»⁽³⁾.

"مونږ باندې د الله په فضل باندې باران اوشو." او بعض خلقو دا اووئيل: چې دا

فلانکې ستورې را اوختو نو باران اوشو. د هغوي دا عقیده وه، چې دا باران ددې

(1) [سورة الملک: 5].

(2) [سورة النحل: 16].

(3) [رواه البخاري، رقم: 846، و 1038]، ومسلم، رقم: (71).

ستوري د راختر په وجه کيږي. نو دا عقیده د کفر او شرک ده. دا عقیده اوساته چې باران صرف يو الله کوي ﴿وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ﴾. (۱)

"الله هغه ذات ده چې باران را وروي". نو ستورو کښې تاثیر کنډل کناه ده. نو بهر حال د سحر او جادو نه ځان ساتل پکار دي. الله دې مونږ له د عمل کولو توفيق راکړي.

(وَأَخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آلِهِمْ وَنَسَبِهِمْ قَوَّامُونَ (سورة النساء: 69)

موضوع

نبي ﷺ سره د صاحبو مينه

بمقام: جلسی

خطیب

فصبح اللسان لذيد البيان علامه عبد الحق رباني حفظه الله

نبی ۽ سره د صحابو مینه

الْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَتُؤْمِنُ بِهِ وَتَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَتَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُورِ
 أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَتَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَتَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ
 شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مِنْ يَهْدِيهِ اللّٰهُ فَلَا مُصِلَ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ،
 وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهُ وَلَا آخِرَ
 لَهُ لَا ضِدَّ لَهُ وَلَا نَدَّ لَهُ وَلَا مُمَدَّ لَهُ وَلَا بَشِيرَ لَهُ وَلَا نَذِيرَ لَهُ وَلَا وَزِيرَ لَهُ وَلَا مُشِيرَ لَهُ، وَأَشْهَدُ
 أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَيِّدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَبِيبَنَا وَشَفِيعَنَا وَحَبِيبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ
 وَأَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ عَبْدَهُ وَرَسُولَهُ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، ﴿قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ
 وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِينُ
 تُرْطَوْنَهَا أَحَبُّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللّٰهُ بِأَمْرٍ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
 الْفَاسِقِينَ﴾. (1)

وقال الله تبارك وتعالى: ﴿وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ
 النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا﴾. (2)

عزتمندو مسلمانانو رونرو محبت د رسول الله ﷺ سره دا په هر مسلمان باندې لازم
 او واجب دے، چې سر ۽ به د خپل پیغمبر ﷺ سره مینه او محبت ساتي، او دغه وجه ده،
 چې هغه پیغمبر چې د هغه سره محبت کول هغه هم سبب د کامیابی دے، او سبب د بیخ
 کیدو د الله د عذاب نه دے، محبت د نبی ﷺ سره هغه جدا حیثیت لري، او محبت د

(1) [سورة التوبة: 24].

(2) [سورة النساء: 69].

نبی ﷺ د سنت طریقی سره هغه جدا حیثیت لري، کامل ایمان دا دے چې یو سرے محبت د الله د پیغمبر سره هم ساتي، او د هغه د سنت طریقی سره هم محبت ساتي، او که د خلی دعویٰ دا وي چې زما د الله او د الله د پیغمبر سره مینه ده، او د هغه په سنت طریقی عمل نه کوي، نو دا صرف د خلی وینا ده، او ددې دپاره څه اعتبار نشته.

د نبی ﷺ سره د صحابو محبت

یو حدیث کښې راځي، یو صحابي راغلو، او نبی ﷺ ته وائي: د الله محبوب پیغمبر ته ما ته زما د نفس نه هم ډیر زیات محبوب ټي، ما ته دا خپل نفس دومره محبوب نه دے، لکه څومره چې راته تاسو محبوب او خوښ یی، او بیا ورته وائي: د الله پیغمبر ته ما ته د خپل اولاد نه هم ډیر محبوب ټي.

د انسان د خپل اولاد سره ډیره زیاته مینه وي، ځکه دا د انسان د بدن تکره وي. او حدیث کښې تیر شوې وو، چې اولاد د زړه میوه ده، چې کله فرشتې راشي، او د انسان د نابالغه بچي نه روح اخلي، په وړوکي بچي د مور پلار زړه درد کوي، نو الله ملائکو ته وائي: «قَبَضْتُمْ ثَمَرَةَ فَرْادِهِ» تاسو خو زما د بنده د زړه میوه اوشوکوله، نو زما هغه بنده څه اوړئیل؟ نو چې بنده صبر کړی وي، او ملائکو د هغه هغه حمد وثناء اوړیدلې وي، نو ملائک وائي: الله ستا حمد وثناء ټي اوړئیل، او دا ټي اوړئیل چې: «إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ» مونږ هم د الله یو او الله ته به واپس کیږو، نبی ﷺ فرمائي: الله ملائکو ته وائي: چې تاسو گواه شی، چې ما د هغې خپل بنده دپاره په جنت کښې یوه ټنگله جوړ کړه، او ما هغې له «بیت الحمد» نوم کیخوږ.

نو مقصد مې دا وو، چې بچي د انسان د زړه میوه ده. لیکن هغه صحابي نبی ﷺ ته اوړئیل: زما د نفس او زما د اولاد نه هم ما ته محبوب ټي. یو زما او ستا خبره ده، چې زړه کښې یو څه وي، او یه ځله بل څه وي، یو د صحابه کرامو خبره به وه، چې زړه

کسي نه خٽه ورو مو هغه به ږه خٽه باندي هم ورو.

يو هغه صحابي نبي ﷺ ته وائي: د الله پيغمبره که که زه کور ناست يم د جبر
مي مي او د خپل اولاد سره، نو چي تاسو راته را ياد شي، نو بيا زه نور صبر نه شه کوي
مو د کور نه را بهر شم، او ستاسو ملاقات له راشم، نو چي ستا ملاقات او کړم، نو مړم،
صبر شي، نو چي که زه سوچ او کړم، او خپل مرگ ياد کړم، او ستا مرگ ياد کړم، نو
پدې پوهېږم، که چرته زه جنت له دغه شوم، نو ستاسو مقام ته خو خوره نه شه
رسولې! ځکه ستاسو مقام ډير اوچت دے، وائي زه ډير پرېشانه يم، چي زما به قاسم
جنت کښي ملاقات نه کيږي.⁽¹⁾

جنت کښي الله د انسان تمام ارمانونه پوره کوي، ليکن هغه صحابي د نه وني:
چي جنت ته لاړ شم، نو بيا ږه نبي ﷺ باندي خټه کړم، هغه ټول نعمتونه ټي شته کړي
دي، او دا سوچ ټي دے، چي جنت ته به لاړ شم، خو د نبي ﷺ سره به مي ملاقات نه
کيږي، ځکه د هغه مقام به اوچت وي، او زما مقام به ښکته وي، نبي ﷺ خاموش شو،
جواب نه ورکوي، ځکه د ځان نه خبرې نه کوي، الله فرمائي: ﴿وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۚ إِنْ هُوَ
إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ﴾.⁽²⁾

”دا پيغمبر د خپل ځان نه خبرې نه کوي، دے چي تاسو ته کومه خبره کوي دا د
الله د طرف نه ده ته وحې شوې ده“

او دے خلقو ته بيانوي. نو نبي ﷺ جواب نه ورکوي، پدې کښي جبريل
آمين ﷺ راغلي، نو دا آيت کرېمه ټي راوړو: ﴿وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ

(1) [درواه القرمزي، رقم: (1021)].

(2) [درواه القرمزي، في المعجم الاوسط، رقم: (477)].

(3) [سورة النعم: 3-4].

لَا تَعْلَمُهُمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصَّادِقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا. (۱)

”چا چي د الله او د الله د پيغمبر تابعداري اوکړه، دا کسان به الله د هغه کسانو سره ملګري کوي چي الله په هغوي باندې نعمتونه کړي دي، چي هغه انبياء عديهم السلام صديقين، شهداء او صالحين رحمهم الله دي، د هغوي صف کښي به ولاړ وي.“
هغه صحابي چي دا آيت واورېدو نو ډير زيات خوشحاله شو. صحابه کرام وايي: مونږ پدې آيت دومره خوشحاله شو، چي دومره مونږ په بل څه نه يو خوشحاله شوي.
د نبي ﷺ فرمان

«إِنَّهُ مَنْ أَحْيَا سُنَّةً مِنْ سُنَّتِي فَقَدْ أَمِيتَ بَعْدِي» چا چي زما يو سنت ژوندې کړو، چي خلقو په هغې باندې خاورې اړولي وي، خلقو پرېځودې وو، دغه انسان هغه طريقه بيا ژوندې کړه، نبي ﷺ فرمائي: زه او دغه انسان د دوه ګوتو په شان به روان يو، داسې به يو بل سره نژدې يو لکه دا دوه ګوتي. (۲)
د نبي ﷺ سره د محبت فائده

نبي ﷺ فرمائي: مَنْ أَحْيَا سُنَّتِي فَقَدْ أَحْيَانِي، وَمَنْ أَحْيَانِي كَانَ مَعِيَ فِي الْجَنَّةِ چا چي زما سنت ژوندې کړو، او زما د طريقې سره ئې مينه اوکړه، دې انسان زما سره محبت اوکړو، او چا چي ما سره محبت اوکړو دا انسان به جنت کښي ما سره ملګرې وي.
ليکن نن د مسلمان په حال باندې افسوس ده، چي په ځله دعوي کوي چي زموږ د پيغمبر سره مينه ده، ليکن کارونه ئې د پيغمبر د طريقې خلاف دي، د نبي ﷺ په سنت ورته ځان بد ښکاري، د هغه په سنتو ورته ځان سپک ښکاري، د هغه د سنتو سره ئې محبت نشته، بلکه د غير د طريقو سره ئې مينه ده، او په هغې ورته ځان ښه ښکاري.

(۱) [سورة النساء: 69].

(۲) [رواه الترمذي، رقم: (2677)].

نبي ﷺ نه د قیامت باره کښي تپوس

په صحابي راغلو، او رسول الله ﷺ نه تپوس کوي «مَتَى السَّاعَةُ؟» «قیامت به که وي؟» نبي ﷺ جواب نه ورکوي، ځکه د قیامت پته چاته نشته، او نبي ﷺ عالم الغیب نه دے، نبي ﷺ هغه صحابي ته وائي: «وَمَاذَا أَعَدَدْتَ لَهَا؟» «ته چې زما نه د قیامت تپوس کوي، نو نا د قیامت دپاره څه تیاره کړه دے؟» هغه صحابي ورته وائي: «لَا شَيْءَ» «هیڅ تیاره مې نه دے کړه»، دا د صحابه کرامو عاجزې وه، چې شپه او ورځ به عبادت کښي مشغول وو، جهاد به ئې کولو، لیکن سره د هغې به ورته خپل عبادت څه نه ښکاره کیدلو، نو هغه صحابي وائي: نور مې څه عمل نه دے کړه، صرف یو کار مې کړه دے «إِلَّا أَنِّي أَحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ» «لیکن زما د الله او د الله د پیغمبر ﷺ سره ډیره مینه ده». نبي ﷺ ورته وائي: «أَنْتَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ؟» «د قیامت په ورځ به ته د هغه چا سره ئې، چا سره چې ستا دنیا کښي مینه او محبت وو.»⁽¹⁾

سیدنا انس رضی الله عنه فرمائي: مونږ په یو جمله دومره نه یو خوشحاله شوې، خومره چې پدې جمله خوشحاله شوې وو، ځکه د هر یو صحابي د الله سره او د الله د پیغمبر ﷺ سره مینه وه. نو هغوي وئیل: چې مونږ به الله د خپل پیغمبر سره یوځای کوي.

نبي ﷺ سره د سیدنا ابو ذر غفاري رضی الله عنه محبت

سیدنا ابو ذر غفاري رضی الله عنه فرمائي: چې ما نبي ﷺ ته او وئیل: چې اے د الله د پیغمبر ﷺ «الرَّجُلُ يُحِبُّ الْقَوْمَ، وَلَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَعْمَلَ كَعَمَلِهِمْ» «د هغه سړي باره کښي راته جواب راکړه، چې د هغه د یو قوم سره مینه او محبت شته، لیکن دومره طاقت ئې نشته چې د هغوي په شان عمل اوکړي» نبي ﷺ پرې پوهه شو، چې دده خو دا مطلب

(1) [رواه البخاري، رقم (3688)، و 6171، و 7153]، و مسلم، رقم: (2639)].

دے، ڇي زما تا سره مينه ده، دے ما يا دوي، خوشتا پڻ شان عمل نه شم کولے، نو
 ځنگه چل به وي؟ نبي فرمائي: «أَنْتَ يَا أَبَا ذَرٍّ مَعَ مَنْ أَحَبَّتَ» "اے ابو ذره! تہ به به ورځ
 د قيامت د هغه چا سره ٿي، ڇي چا سره ستا مينه ده".

سيدنا ابو ذر غفاري رضی اللہ عنہ بيا تبوس کوي، ڇي اے د الله پيغمبره صحيح جواب
 راته راڳرہ، ڇي د يو سري د چا سره مينه ده، خو د هغه پڻ شان عمل نه شي کولے، نبي
 ﷺ ورته فرمائي: «أَنْتَ يَا أَبَا ذَرٍّ مَعَ مَنْ أَحَبَّتَ» "اے ابو ذره! تہ به به د قيامت پڻ ورځ د
 هغه چا سره ٿي، ڇي چا سره ستا مينه او محبت وو، نو ڇي د چا د الله د پيغمبر ﷺ سره
 محبت وي، د قيامت پڻ ورځ به د نبي ﷺ سره وي."⁽¹⁾

د سيدنا طلحه بن براء رضی اللہ عنہ محبت

سيدنا طلحه بن براء رضی اللہ عنہ ڇي کله به د نبي ﷺ سره ميلاؤ شو، پس شروع به شو،
 ڇي د الله د پيغمبر ﷺ سره به ٿي خپل ځان جوختولو، او د الله د پيغمبر خيې به ٿي
 ٺڪلولي. داسي مينه ٿي وه د الله د پيغمبر ﷺ سره.

يو ځل نبي ﷺ ته فرمائي: يَا رَسُولَ اللَّهِ مُرْنِي بِمَا أَحَبَّتَ وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا.

"د الله پيغمبره ما ته اووايه ڇه ڇي ستا خوښه وي، حڪم راته نه کوم، زه به ستا
 د څيري خلاف نه کوم".

سيدنا طلحه رضی اللہ عنہ د ځوانن دور ڪڏي وو، نبي ﷺ د هغه هغه محبت ته حيران وو،
 ڇي دې نوجوان ته اوگورم، او دده دې محبت ته اوگورم، نبي ﷺ د هغه امتحان اغستو
 ڇي دده ما سره مينه شته او ڪه نه، نبي ﷺ ورته وائي: «اذْهَبْ فَاغْتَلْ أَبَاكَ» "ڇه لار شه،
 او ځپل پلار مره ڪرم، او قتل ٿي ڪرم"، «فَخَرَجَ مُوَلِّيًا لِيَقْتَلَ» "هغه روان شو، ڇي لڙ

مخکنبي لارو" نبي ﷺ ورته اووئيل: راشه، چي کله راغلي، نبي ﷺ ورته وائي. پلار
مه ورته، «فَإِنِّي لَمْ أَبْعَثْ بِقَطِيعَةٍ رَّحِمٍ»⁽¹⁾ "زه خو الله ددي دپاره نه يم راليرلي، چي زه به
خلقود هغوي رشته دارئ ختمې کړم". دا خوي ستا محبت کتلو.

يو حديث کنبي راځي، سيدنا طلحه ؓ يو ځل بيمار شو، «فَأَنَاءَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمُوتُهُ» "نبي د هغه تپوس له راغلو" داسې وخت وو، چي ژمې وو، ورېځ وو،
کله چي نبي ﷺ راوتلو، نو نبي ﷺ د هغه د کور خلقوته وائي، زما په خيال زما خو
دا گمان دے، چي سيدنا طلحه باندې د مرگ علامات شروع دي، او وفات کيږي،
خو چي کله دے وفات شي، نو ماله به خبر راکوي، چي زه پرې جنازه اوکړم، کله چي
نبي ﷺ د سيدنا طلحه د کور نه روان شو، نو د سيدنا طلحه کور د نبي ﷺ د کور نه
لرې وو، نبي ﷺ د بني سالم علاقې ته رسيدلي وو، چي سيدنا طلحه ؓ وفات شو، او
د شېي وخت وو، سيدنا طلحه ؓ چي وفات کيدو، نو هغه دا وصيت کړے وو، چي
شبه ده که زه وفات شوم، تاسو به نبي ﷺ نه خبروي، (او صحابه کرامو داسې نه کول
چي ماسخوتن وفات شوي دے، او صبا لس بجې به ئې جنازه وي، چي ټول خلق ورته
راشي. دا د شريعت خلاف کار دے، نبي ﷺ فرمائي: کله چي يو سرے وفات شي، نو
مسلمانانو له پکار نه دي، چي د مره مسلمان بدن کور کنبي حصار کړي. نبي ﷺ
فرمائي: جنازې باندې تلوار کوي، که نیک عمله انسان دے، نو زر ئې ورسوي، او که
بدعمله انسان وي نو دا خو شر دے، د خپلو اوکو نه ئې لرې کړئ) نو طلحه ؓ
اوفرمايل: که زه وفات شوم، ما به د شېي دفن کوي، نبي ﷺ به نه خبروي، ما به خپل
رب ته زر رسوي. کله چي هغه وفات شو، شبه وه، صحابو اووئيل: چي دا خو وصيت هم

(1) [رواه الطبراني في المعجم الكبير، رقم: (3554)].

ڪرڻ دے، جي ماءُ فن ڪريءَ د الله پيغمبر ﷺ ته مة وائي، صحابو دهن ڪرو، سحر جي بي لفظ راغلي تھوس تي اوکرو، جي بيڪا سيدنا طلحه باندې شہ غمڪہ وہ؟ چا ورته اوونيل، جي د الله پيغمبر سيدنا طلحه خروقات شوے دے، او د شہي مونر دهن ڪرے دے، جي لفظ اودريسو، او د هغه پة قبر تي جنازه ڪولہ.

دا جنازه تي ولي ڪولہ؟ مسئلہ دا دے، جي وارث پة مري جنازه نه وي ڪري، همة بيا دوماره جنازه ڪولے شي، او جي وارث جنازه ڪري وي، نو بيا دوباره جنازه نه ڪوري، او نبي ﷺ خو د تمام امتيانو وارث دے، نبي ﷺ د هغه پة قبر جنازه ڪولہ، صحابو ڪرام وريسي دي، لاسونه تي اوچت ڪري دي، او دعا غواري: «اللَّهُمَّ اِنِّى طَلْحَةُ يَضْحَكُ اِلَيْكَ وَتَضْحَكُ اِلَيْهِ» يا الله د طلحه سره داسي طريقې سره ملاقات اوکرو، جي هغه تاته خاندې، او تہ هغه ته خاندې. "داسي ترې رضا شه. وجه خة دے؟ بل روايت ڪنبي راخي، دا هغه سرے وو، جي د الله سره او د الله د پيغمبر ﷺ سره تي ديرہ مينہ وو، دا د هغه محبت اثرات وو.

د عبد الله بن خزافہ ؓ محبت د نبي ﷺ سره

نبي ﷺ ته يو صحابي راغلي، ورته وائي: اے د الله پيغمبر! عبد الله بن خزافہ ؓ داسي انسان دے، جي هر وخت توقي ڪوي، تہ ورته اووايه، جي ديرې خبري او توقي نه ڪري، نبي ﷺ ورته او فرمائيل: «فَاِنْ لَهٗ بِطَانَةٌ يُحِبُّ اللّٰهُ وَرَسُولَهُ» هغه ٻريديوئ د هغه يوپت راز دے د الله سره او د الله د پيغمبر سره تي ديرہ مينہ دے "د هجي ميني پة وجه ناسو هغه ته خة مة وائي. يو حديث ڪنبي راخي: يو صحابي دے عبد الله لَوِ الْبَجَادِينَ. (وجه تسميه تي دا دے، جي دے ڪله مسلمان شونو ترة يعني ڪا ڪا ئي ورته

اووئيل: زما جوڙه اوباسه، ڇڪه جوڙه ورته هغه ڪري وه، مور ته راڻي هئي ورته چبه ڪپڙه دوو ٽوٽي ڪڙه، نيسي نه ٿي لڱ اووهو، او نيمه ٿي ڇادر ڪڙه، او ترهه ته ٿي چبه جوڙه ورڪڙه، "بجاء" ڪرخي ڌاري ڪپڙي ته وائي، نو ڇڪه ورته "ذو البجادين" وائي) نبي ﷺ راڻي اود هغه صحابي جنازه روانه ده، نبي ﷺ افرمائيل: نرمي ڪوي د ڪٽ نه ٿي وٺه غور ڇوي، الله دي ورسره نرمي اوڪري "إِنَّهُ كَانَ يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ" "دا هغه صحابي دے جي د الله اود الله د پيغمبر سره ٿي ديره مينه وه"، بيا نبي ﷺ د هغه قبر له لارو، او قبر والا ته اووئيل: جي قبر ٿي ٻنه ڪهولاڙ ڪري، الله دي پري دا قبر ڪهولاڙ ڪري. (1) دا هغه صحابي دے جي د الله اود الله د پيغمبر سره ٿي ديره مينه وه، داسي مينه ٿي وه د الله د پيغمبر سره جي نبي ﷺ به ڪواهي ڪوله

د ڪعب بن عجره ؓ محبت د نبي ﷺ سره

يو حديث ڪنبي راڻي، يو ڄل ڪعب بن عجره ؓ راڻي، نبي ﷺ خواته راڻي، نبي ﷺ ته ٿي جي اوڪتل، نو د نبي ﷺ رنگ نهايت متغيره وو، بدل وو، صحابه ڪرام ؓ به پوهيدل، جي نبي ﷺ غصه دے، يا خوشحاله دے، او جي راڻي، نو نبي ﷺ ته وائي: "بَابِي أَنْتَ" "د الله پيغمبره زما پلار دي پٽه تا قربان شي" "دا د مينه هغه الفاظ دي، "مَا لِي أَرَاكَ مُتَغَيِّرًا؟" "ڇه وجهه ده جي ستا رنگ بدل لڪي؟"، نبي ﷺ ورته وائي: خوبه ورڇ ده، جي زما خيتي ته چرته دومره خوراڪ هم نه دے دننه شوے، لڪه د يو جگر والا خيتي ته جي دننه ڪپڙي، ڇه مي خورلي نه دي، دير زيات اوڀرے شوے بم، د لوڙي د وڃي نه مي رنگ بدل دے، دريمه ورڇ ده جي ما خوراڪ نه دے

ڪرڻ. امام الانبياء دس، د انبياء سردار دس، لهنجن د دنيا ۾ اعتبار نه ڏنو. خومره
تڪليفونه برداشت ڪري ڏي. هغه صحابي روان وو، نو ڪور ڪنهي ورسره ڇڏ نه وو،
”قَالَ: فَلَمَّحْتُ“ ”نو هغه صحابي وائي: زه لارم“، نو يو يهودي سري اوشان اوبه ڪول، او د
هفي اوشانو دپاره ٽي بوقي راوستلي، ما ورته اورئيل: ڇه ڪوڀ؟ وائي: هغه اورئيل:
اوشان اوبه ڪوم وائي: ما ورته اورئيل: ڇي زه به درته اوشان اوبه ڪرم، او ما له به لڙه
غوندي مزدوري راڪري، وائي: ما د هغه هغه اوشان اوبه ڪرل، ڀه يو بوقي به نه ما له يو
ڪجوره راڪول، ڇي خومره بوقي مي راوستلي، نو ڪجوري مي راوري، او نبي الله له
مي ورڪري، ڇي دا اوخوري، ڪله ڇي ما ڪجوري نبي الله له ورڪري، وائي: ما ته
نبي الله اورئيل: ”مِنْ أَيْنَ لَكَ يَا كَعْبُ؟“ ”اے ڪعبه رضي الله عنه! دا ڪجوري تا چرته
نه راوري؟“ هغه ورته وائي: د الله پيغمبره ڪور ڪنهي ما ڪر نه وي، نوزه لارم فلانڪي
يهودي له مي اوشان اوبه ڪرل، نو د هغه نه مي دا ڪجوري راوري، وائي: نبي الله
اوفرمايل: اے ڪعبه رضي الله عنه! دا دي ولي ڪري دي؟ تا ولي دومره تڪليف
اوڪرو؟ ”أَتَجِئُنِي يَا كَعْبُ؟“ ”اے ڪعبه! آيا ستا ما سره مينه شته؟“ آيا ته ما سره مينه
ڪوڀ، سيدنا ڪعب فرمائي: ما ورته اورئيل: اے د الله پيغمبره زما پلار دي ڀه تا
قربان شي، زما ستا سره ڊيره مينه ده، نبي الله ورته فرمائي: اے ڪعبه! ڇي ما سره
خوڪ هم محبت ڪوڀ، نو هغه باندې يوشه ضرور راڃي، هفي ته به غاره ڪيدي، وائي:
ما ورته اورئيل: ڇي ڇه؟ وائي: نبي الله اوفرمايل: غريبي ڀه هغه انسان ڊيره زر راڃي،
ڪرم سره ڇي ما سره محبت ڪوڀ، داسي زريه هغه باندې غريبي راڃي، لڪه ڇنڪه
ڇي سيلاب يودند له ورڃي.“⁽¹⁾ دا ئي سيدنا ڪعب الله ته تسلي ورڪوله.

(1) [رواه الطبراني في "المعجم الأوسط"، رقم: (7157)]

د سيدنا علي ؑ محبت د نبي ﷺ سره

سيدنا علي ؑ فرمائي: يو ځل نبي ﷺ اورې وو، نو ما ته چا خبر راوړو، چې نبي ﷺ اورې دے، سيدنا علي ؑ د نبي ﷺ د تره زوي وو، نو سيدنا علي ؑ وائي: زه لارم، ما داسې کار کتلو چې زه هغې کنبې مزدورې اوکړم، او د الله پيغمبر له خوراک راوړم، چې نبي ﷺ خوراک اوکړې، وائي: هيڅ هم ميلاؤ نه شول، «فَأَتَيْتُ بُسْتَانًا» "نوزه يو باغ ته راغلم" نو هغه باغ د يو يهودي سري وو، نو هغه خپل فصل اوبه کولو، نو ما د هغه دپاره اولس (17) بوقې راوېستلې، ما د هغه بوتې اوبه کړل، په يو بوقه به ئې ما له يوه کجوره راکوله، هغه کجورې مې نبي ﷺ ته راوړې، نبي ﷺ ما ته فرمائي: «مَنْ أَيْنَ لَكَ يَا أَبَا الْحَسَنِ؟» "اے د حسن پلاره! دا کجورې تا چرته نه راوړې؟" وائي: ما ورته اووئيل: چې د الله پيغمبره زه خبر شوے يم، چې ته اورې شوے ئې، وائي: زه لارم، ما ځان له مزدورې کتله، نو مزدورې راته ميلاؤ شوې، نو تا له مې د هغې کجورې راوړې، وائي: نبي ﷺ او فرمائيل: چې اے علي رضي الله عنه! دا کار تا ولې کړے دے؟ څه وجې نه دې اوکړو؟ پدې وجه دې کړے وو، چې ستا د الله او د الله د پيغمبر سره مينه وه، سيدنا علي ؑ وائي: ما ورته اووئيل: چې آؤ، د الله د پيغمبر سره مې مينه ده، پدې وجه مې کړے دے، وائي: نبي ﷺ ما ته او فرمائيل: اے علي! څوک چې ما سره مينه کوي، په هغه به غريبې ډبره زر راځي، بيا غريبې ته غاړه کيده. (1)

مقصد دا دے چې صحابو لوړي په ځان برداشت کړې دې، غريبې ئې تيره کړې ده، خود الله د پيغمبر محبت کنبې کمه نه وړاوستے.

(1) [رواه ابن ماجه، رقم: (2446)].

ڪاٺراڻو نيولي ڏس، او ڪافران ورته وائي: ڪٿه سٿا خوبه وي، نو مون به تا پريدو، او سٿا به خائيه به مون به نبي الله ﷺ اوني سو، او نبي الله ﷺ به مره ڪرو، دا دي خوبه ده؟ هغه صحابي ورته وائي: تاسو خودا وائي جي تاسو ما پريدي او زما به خائيه به نبي الله ﷺ شهيد ڪري، دا خوديره لويه خبره ده، ڪچري زه ژوند ڪي پاتي ڪيرم، او ڪٿه د نبي الله ﷺ به خيه ڪنهي ازغيه ماتي پري، نو دا هم ما ته مسطوره نه ده، خيل مرگ مې خونين ڏس، خود بي الله ﷺ به خيه ڪنهي ازغيه ماتي بدل ما ته ڪران لکي. داسي محبت ئي وود نبي الله ﷺ سره. د سيدنا ابو بڪر صديق رضه محبت د نبي ﷺ سره

سيدنا ابو بڪر صديق رضه خيل پلار را روان ڪري ووه، به ستر ڪو باندي روند ووه، د لاس نه ئي نيولي ووه، نبي الله ﷺ ته ئي راوستو، نبي الله ﷺ ته وائي: جي ده ته ڪلمه آوايه، جي مسلمان شي، نبي الله ﷺ ورته وائي: دا بوڊا سره تا ولي د چهل ڪور نه را روان ڪري ڏس، مون به هلته ورغلي وڃي، او ڪلمه شهادت به مو ورته وڃي وڃي، ولي دومره لري دي راوستو؟ هغه ورته اوڻيل: د الله پيغمبره ددي وڃي نه مې دومره لري نه راوستو، جي الله ده له پدي راتلو هم اجر او ثواب ورڪري، ڪله جي نبي الله ﷺ هغه ته لاس اوڀر ڪرو، او هغه هم لاس را اوڀر ڪرو، بيعت ئي به اسلام باندي ڪولو، مسلمان ڪيندو، نو ابو بڪر صديق رضه به ژرا شو، نبي الله ﷺ هغه ته فرمائي: خه وجه ده جي ته ژاري، دا خود خوشحالي مقام ڏس، جي د سري پلار مسلمان ڪيري، او د جهنم د عذاب نه بچ ڪيري؟ ابو بڪر صديق رضه ورته وائي: د الله پيغمبره ژرا پدي وجه راغله، جي زما دا پلار مسلمان شي، نو زما سترگي به پڇي شي، زه به خوشحاله شم، ڪٿه ده به خائيه سٿا تره ابو طالب مسلمان شوه وڃي، نو د هغه به وجه به ته خوشحاله شي، او جي ته خوشحاله شوي، نو دا زما دپاره لويه خوشحالي ده.

د سيدنا عمر فاروق رضي الله عنه محبت د نبي صلي الله عليه وسلم سره

يو حديث كښي راځي، چې يو ځل عمر فاروق رضي الله عنه سیده فاطمې رضي الله عنها ته وائي: اے فاطمې! زما دي په الله باندې قسم وي، چې د الله پيغمبر ژوندې وو، نو په تمامو خلقو كښي زياته مينه زما د الله د پيغمبر صلي الله عليه وسلم سره وه، خو چې كله د الله پيغمبر وفات شو، نو په ټولو خلقو كښي زما زياته مينه تا سره ده، او وجه دا ده، چې تا سره د الله د پيغمبر مينه وه، نو ځكه زما تا سره مينه ده. د نبي صلي الله عليه وسلم د مينې د وجې نه به هغوي يو كار كولو. يو حديث كښي راځي، سيدنا عباس رضي الله عنه له مسلمان شوې نه وو، كله چې اونيولې شو په جنگ بدر كښي، او قيديانو كښي راوستې شو، سيدنا عمر فاروق رضي الله عنه د لاس نه نيولې دے، او ورته وائي: اے عباسه! كچرې ته مسلمان شوې، نو زما دي په الله باندې قسم وي، چې دا ما له زما د پلار د ايمان نه ډير محبوبه ده، د خپل پلار خطاب په ايمان دومره نه خوشحاليږم، لكه څومره چې ستا په ايمان راوړلو باندې خوشحاليږم، وجه دا ده كه چرته ته مسلمان شوې، نو د الله پيغمبر صلي الله عليه وسلم به خوشحاله شي، او د الله پيغمبر چې خوشحاله شي، نو دا زما دپاره لويه خوشحالي ده، او كه زما پلار مسلمان شي، نو يواځې زه به خوشحاله شم، حالانكه هغه هم د الله د پيغمبر خوشحالي وه، چې د هغه يو امتي د جهنم د اور نه بچ شي، خو ليكن څومره چې په ترونو او د هغې په زامنو مټين وو دومره خو سره په بل چا نه وي مټين، نو عباس رضي الله عنه ته وائي: چې ستا په ايمان نبي صلي الله عليه وسلم خوشحاليږي، نو ځكه ستا ايمان ما ته ډير خوښ دے زما د پلار د ايمان نه.

داسې مينه ئې وه د الله د پيغمبر صلي الله عليه وسلم سره، دومره محبت ئې وو د الله د پيغمبر سره، او دومره هيت وو ورباندې د نبي صلي الله عليه وسلم چې كله به نبي صلي الله عليه وسلم ناست وو، صحابه كرامو به نبي صلي الله عليه وسلم ته بره نه كتل، مينه ئې ورسره هم ډيره وه، خو ادب به ئې هم ډير كولو، چې بره ئې ورته نه شو كتلې.

ڪله جي نبي ﷺ به بهر راووتو، نو صحابه ڪرامو به ڇپل نظر بي ﷺ ته نه شو اوچتولي، ما سيوا د دوو ڪسانو نه يو ابو بڪر صديق او بل عمر فاروق رضه نه، جي دوي به بي ﷺ ته ڪتل او نبي ﷺ به دوي ته ڪتل، د دوي نه ما سيوا د بل صحابي دا جرأت نه وو، جي د دوي نه ئي ٽپوس ڪري وو، د دير ادب د وجي نه.

د براء بن عازب رضه واقعه

يو صحابي دے براء بن عازب رضه هغه وائي. دوه ڪاله زما پء زره ڪنبي يو مسئله اوريد، راوريد، ليڪن دوه ڪاله ڪنبي ما د الله د پيغمبر نه د مسئلي ٽپوس نه وو ڪري، وجه دا وه جي دومره هيبت وو ما باندې د الله د پيغمبر جي زه به نزدې شوم، نو ما باندې به يره راغله. دومره هيبت وو د نبي ﷺ.

عروه بن مسروق رضه... هغه ذکر ڪري، هغه وخت ڪنبي دے له ڪافر وو، روستو بيا مسلمان شوء وو، دے د ڪفر به حالت ڪنبي وو، جي دے راغله صلح حديبيه ڪيدله، نبي ﷺ سره ئي خبري ڪولي، ڪله جي بي ﷺ او صحابه ڪرام رضه عمري له تلل نو هغوي نه پريخودل، نو دء به د نبي ﷺ سره خبري هم ڪولي، او د نظر د لاندې به ئي صحابه ڪرامو ته هم ڪتل، جي وي ليدل جي نبي ﷺ به لاري (توڪاري) اوغوزولي، صحابي به ورته خپل لاس محڪبي ڪرو، د نبي لاري به ئي پء زمڪه نه پريخودلي، د نبي ﷺ هغه لاري به ئي راغستلي، او هغه نه ئي پء خپل بدن رانڪلي، ڪه نبي ﷺ به حڪم اوڪرو، جي فلانڪے ڪار ڪول غواري نو يو صحابي به د بل نه محڪبي منده وهله.

ڪله جي به نبي ﷺ اودس ڪولو، چار اندام نه ئي ڪولو نو قريه وه، جي صحابي يو بل د ٽيل د وجي نه مره ڪري وے، هغه اوبه به ئي راغستي، او پء خپل بدن به ئي اوچولي.

يُوحدِثُ كُنْبِي رَاخِي، نبي ﷺ چار اندام اڻڪرو، صحابه ڪرام ﷺ وائي: مونڙهه هغه اوبه اوڻڪلي، دومره ئي محبت وو، اوچي نبي ﷺ به خبري ڪولي نو صحابه ڪرام به چپ ناست وو، اوڻي نبي ﷺ خبرو ته به ئي غور اڻجس وو. عروه ﷺ چي ڪله واپس لاڙو، دے خود ڪافرانو د طرف نه راغلي وو، د نبي ﷺ سره خبرو له، هغوي ته وائي: چي داسي سري سره تاسو جنگ نه شي ڪولي، ارور ته وائي: اے زما قوم! زما دي په الله باندې قسم وي، زه د لويو لويو بادشاهانو سره تلي يم، زه د ڪسري د بادشاه سره تلي يم، زه د قيصر بادشاه سره تلي يم، زه د نجاشي بادشاه سره تلي يم، وائي: زما دي په الله باندې قسم وي، ڪه يو بادشاه ما داسي ڪتلي وي، چي د هغه قوم د هغه دومره عزت ڪري وي، خومره چي د نبي ﷺ ملڪري د خيل پيغمبر عزت ڪوي. هغه سره تاسو جنگ نه شي ڪولي، ڪافران هم پدي خبره باندې گواه وو. د نبي ﷺ چي به خه شے خريش وو، هغه شے به د صحابه ڪرامو هم خريش وو، اوچي د نبي ﷺ به يو شے ناخريش وو، د صحابه ڪرامو به هم هغه شے ناخريش وو. الله زمونڙو د نبي ﷺ سره مينه او محبت پيدا ڪري.

(وَأَخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ)

يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأَنذِرْ ۚ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ عَذَابِ الْآلَاءِ الَّتِي هُمْ يُوعَدُونَ ۚ أَلَمْ يَجْعَلْ لَكُمْ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ۚ قَلِيلٌ مَّا تَشْكُرُونَ ۚ أَلَمْ يَجْعَلْ لَكُمْ الْيَوْمَ وَاللَّيْلَ وَالنَّجْمَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۚ قَلِيلٌ مَّا تَذَكَّرُونَ ۚ أَلَمْ يَجْعَلْ لَكُمْ الْفَلَاحَ وَالْكَارِبَ ۚ قَلِيلٌ مَّا تَعْلَمُونَ ۚ أَلَمْ يَجْعَلْ لَكُمْ الْفَلَاحَ وَالْكَارِبَ ۚ قَلِيلٌ مَّا تَعْلَمُونَ ۚ أَلَمْ يَجْعَلْ لَكُمْ الْفَلَاحَ وَالْكَارِبَ ۚ قَلِيلٌ مَّا تَعْلَمُونَ ۚ

(سورة النساء: 36)

موضوع

دَكاوَندي حقوق

بمقام: جلسی

خطیب

فصبح اللسان للذیذ البیان علامه عبد الحق ربّانی حفظه الله

د ګاونډي حقوق

الْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنُؤْمِنُ بِهِ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُورِ
أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ
شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللّٰهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ،
وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهُ وَلَا آخِرَ
لَهُ لَا ضِدَّ لَهُ وَلَا نَدَى لَهُ وَلَا مُعَدَّ لَهُ وَلَا بَشِيرَ لَهُ وَلَا نَذِيرَ لَهُ وَلَا وَزِيرَ لَهُ وَلَا مُشِيرَ لَهُ، وَأَشْهَدُ
أَنَّ سَيِّدَنَا وَمَسْنَدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَبِيبَنَا وَشَفِيعَنَا وَحَبِيبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ
وَأَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ عَبْدَهُ وَرَسُولَهُ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، ﴿وَاعْبُدُوا اللّٰهَ وَلَا
تَقْرُبُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ
وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا﴾. (1)

وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَاللّٰهُ لَا يُؤْمِنُ، وَاللّٰهُ لَا يُؤْمِنُ، وَاللّٰهُ لَا يُؤْمِنُ قِيلَ:
وَمَنْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ؟ قَالَ: الَّذِي لَا يَأْمَنُ جَارَهُ بَوَائِقِهِ». (2)

عزتمندو حاضرینو مسلمانانو روڼو! نن دا ذکر کوو، چې د یو ګاونډي په بل
ګاونډي څه حق دے؟ او یو ګاونډي به د بل ګاونډي سره څنګه رویه کوي؟ او د
مسلمان دپاره د ګاونډي څنګه خیال ساتل پکار دي؟ علماء کرام ذکر کوي د انسان
سره خوا کښې چې ګاونډي وي نو یا به هغه ګاونډي مسلمان وي یا به کافر وي؟
مسلمان رشته دار ګاونډي

کچري ستا په خوا کښې ګاونډي دے، مسلمان هم دے، او ستا رشته دار هم

(1) [سورة النساء: 36]

(2) [رواه البخاري، رقم: (6016)]

دے، او ستا پڻ ڳاونڊ ڪنڀي هم دے نو تہ به د هغه سره تعلق ساڻي، ڇڪه ڇي د هغه پڻ
 نا باندې حقوق دي، يو خوشا خيل دے، د رسته داري حق ئي درباندي دے، ڇي تہ
 به د هغه سره رسته داري پالي، او ڪه رسته داري ورسره نه پالي، نو نبي ﷺ فرمائي: **«لَا
 يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعٌ»** ⁽¹⁾.

”د خپلولي ختمولو والا سرے به جنت ته نه ڃي.“

د قيامت پڻ ورځ به خپلولي د عرش د سوري لاندې زونډه وي، او آوار به ڪوي
 ڇا ڇي زه ديا ڪنڀي پاللي ووم، الله دي د خپل رحمت سره يوځائي ڪري، ڇا ڇي زه
 ديا ڪنڀي ختمه ڪري ووم، الله دي د خپل رحمت نه جدا ڪري.

نو ڇي يو ستا ڳاونڊي دے، او رسته دار دي هم دے، نو د هغه درباندي د رسته
 داري حق هم دے، ڇي د هغه سره به ښه سلوک ڪوي، دويم ستا ڳاونڊي دے، نو پڻ تا
 ئي د ڳاونڊ ڪيري حق هم دے، ڇي تہ به د هغه سره ښه سلوک ڪوي، او دريم هغه
 مسلمان دے، نو يو مسلمان به د بل مسلمان د اصلاح ڪوشش ڪوي، د هغه د خير
 ڪوشش به ڪوي، نو ڇي مسلمان هم دے، او ستا رسته دار هم دے، د هغه پڻ تادري ⁽³⁾
 حقونه دي، يو د رسته داري حق، بل د ڳاونڊ ڪيري حق، او بل د اسلام او ايمان حق دے.
 مسلمان ڳاونڊي

ڪه يو سرے ستا ڳاونڊ ڪنڀي اوسيري مسلمان دے، خوشا رسته دار نه دے،
 ستا پڻ تير او ستا خاندان ڪنڀي نه دے، ستا نه لري دے، خوشا ڳاونڊي دے، د هغه پڻ
 نا باندې دوه حقونه دي: يو د هغه د اسلامي رورولي حق دے **«إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ»** ⁽²⁾.

(1) [رواه البخاري، رقم (5984)، ومسلم، رقم (2556)، والنرمذي، رقم: (1909)، وأبو داود، رقم: (1696)]

(2) [سورة الحجرات: 10]

الله وائي: "مسلمانان رونره رونره دي"، "المُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ".⁽¹⁾

"يو مسلمان د بل مسلمان ورور دے".

او دويم هغه ستا په گاونډ کښې دے، نو د هغه د گاونډ کيرئ حق دے.

کافر گاونډي

چې کله يو سرے ستا په گاونډ کښې اوسېږي، او هغه کافر دے، نو د هغه په تا باندې يو حق دے، چې هغه د گاونډ کيرئ حق دے، هغه خو مسلمان نه دے، ليکن ته به د کافر گاونډي سره هم ښه سلوک کوې، ځکه چې ستا گاونډ کښې اوسېږي، نو چې هغه ستا د اخلاقو او ستا د معاملاتو نه متاثره شي، او ستا د اخلاقو د وجي نه ايمان راوړي، او هغه مسلمان شي، دا د يو گاونډي په بل گاونډي باندې حق دے، او دا حق به اداء کوې، ما چې کوم آيت لوستلې وو، پدې آيت کښې الله يو خو حقونه ذکر کوې، اول الله خپل حق ذکر کوي.

(1) ﴿وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا﴾.⁽²⁾

"عبادت به د يو الله کوي، د الله سره هېڅ شے شريک مه جوړوي".

﴿شَيْئًا﴾ عام دے، علماء کرام ذکر کوې، کله چې نکره په سياق د نفې کښې

راشي نو مراد ترې عموم وي. هېڅ شے به د الله سره نه شريک کوي، نه به ورسره څوک پيغمبر مرتبه کښې شريک کوي، نه به ورسره څوک انسان په مرتبه کښې شريک کوي، نه به ورسره څوک ولې مرتبه کښې شريک کوي، نه به ورسره مرتبه کښې مړے شريک کوي، نه به ورسره ژوندے شريک کوي، نه به ورسره نمر شريک کوي، نه به ورسره سپوږمۍ شريک کوي، نه به ورسره ملائک شريک کوي.

(1) [رواه البخاري، رقم: (2442)، و (6951) ومسلم، رقم: (2564)، و (2570)، و الترمذي، رقم: (1426)، و (1927)، و أبو داود، رقم: (4893)].

(2) [سورة النساء: 36]

د سيدنا عبد الله بن عباس ؓ قول
 «كُلُّ عِبَادَةٍ فِي الْقُرْآنِ فَهُوَ التَّوْحِيدُ»⁽¹⁾

”قرآن ڪريم ڪسي جي ڪوم ڄاڻي د عبادت لفظ راشي نو مراد به ترې توحيد وي.“
 ڇاڪا ڪا فرانو هم عبادت ڪولو، مونڱ به ئي ڪولو، روزه به ئي نيو، حجونه به ئي
 ڪول. ابو جهل دوه پنڀوس (52) حجونه ڪري وو، هغوي عبادت ڪولو، خو يواڻي د
 الله عبادت ئي نه ڪولو، لات، منات او عزي ته ئي را مدد شي وٺيلو، الله به ئي هم را
 مدد ڪولو، او غير الله به ئي هم را مدد ڪولو، دنن زماني نا پوهه مسلمانان هم دغسي
 ڪوي، بعضي وخت د الله نه سوال نه ڪوي، او بعضي وخت غير الله ته چئي وهي، الله
 وائي: داسي مه ڪوي، الله خيل حق ڏڪر ڪرو.

(2) دويم ﴿وَالَّذِينَ إِحْسَانًا﴾⁽²⁾

”د مور پلار سره احسان ڪوي.“

علماء ڪرام وائي: احسان ڇنڪه دے؟ احسان عام دے، د هغوي سره خبرو ڪنبي
 احسان به ڪوي، د هغوي سره ڀه ڪاروبار ڪنبي به احسان ڪوي، هغوي باندي به مال
 لکوي، جي ڪله مال ته محتاج وي، هرې طريقي باندي به هغوي سره احسان ڪوي، ڪه
 مور پلار دي بوداگان دي، نو د هغوي ڀه خدمت به آف هم نه وائي، ڀه هغوي به مال
 لکوي د بالغ ڀڄي مال دا خود ڀڄي دے ليڪن جي ڪله والدين بوداگان دي، او هغوي
 سره نور مال نشته، نو نبي ﷺ صحابي ته وائي: «أَنْتَ وَمَالُكَ لِأَيِّكَ» ”ته او ستا مال ستا
 د پلار دے“، بيا به ته دا خيل ڪٿلي مال ڀه مور او پلار لکوي، او ڪه مالدار وي نوبه
 خپل ڄاڻ دي خرج ڪوي، او ته ترې خلاص ئي.

(1) [تفسير القرطبي، تحت آية سورة النحریم: 5].

(2) [سورة النساء: 36]

(3) دريم ﴿وَبِلَى الْقُرَىٰ﴾⁽¹⁾.

”د خپلو خپلوانو سره به احسان کوي.“

د هغوي سره به رسته دارې پالي، د هغوي سره به ښه سلوک کوي، د هغوي سره به ښه معامله کوي.

(4) څلورم ﴿وَالْيَتَامَىٰ﴾⁽²⁾.

”د یتیمانانو سره به احسان کوي.“

یتیم ډیر مظلوم وو، زمونږ په معاشره کښې چې پلار به ئې مړه شو، مشران به راجع شول، او د یتیمانانو مال به ئې لکولو. نا ن د یتیم سره به ښه سلوک کوي. نبي ﷺ فرمائي: «كَافِلُ الْيَتِيمِ لَهُ أَوْ لِغَيْرِهِ أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ فِي الْجَنَّةِ»⁽³⁾.

”د یتیم پرورش کونکې که دده یتیم دے او که د بل چا یتیم دے، د قیامت په ورځ به دغه سره او زه جنت کښې داسې یو، لکه دا دواړه گوتې چې دې.“
څوک چې د یتیم سره ښه سلوک کوي، د یتیم په سر دې لاس کښودو، څومره ویښته چې ستا د لاس د لاندې راغلل دومره اجر او ثواب ستا اوشو.

(5) پنځم ﴿وَالْمَسَاكِينَ﴾⁽⁴⁾.

”مسکینانو او غریبانانو سره ښه سلوک کوه.“

هغوي ته سپک مه گوره، هغوي مه رته، هغوي ته کنځلې مه کوه.

(6) شپږم ﴿وَالْحَارِثَى الْقُرْبَىٰ وَالْحَارِثَى الْجَنِبِ﴾⁽¹⁾.

(1) [سورة النساء: 36]

(2) [سورة النساء: 36].

(3) [رواه مسلم، رقم: (2983)].

(4) [سورة النساء: 36].

”هغه ڪاوندي چي ستا خوا ڪنبي دے، ستا رشتہ دار دے۔“

(1) يُو معنى دا ده ﴿وَالْحَارِى الْقُرْبَى﴾ ”ستا دروازہ او د هغه دروازہ جوختي دي“ د هغه سرہ سہ سلوک کوہ او هغه ڪاندي چي هغه درنہ لہر لہرے دے، د هغه سرہ هم بنہ سلوک کوہ۔
(2) دويم معنى ﴿وَالْحَارِى الْقُرْبَى﴾ ”هغه ڪاوندي چي هغه ستا رشتہ دار دے، ستا خپلوانو ڪنبي هم دے، هغه سرہ هم بنہ سلوک کوہ۔“

﴿وَالْحَارِى الْجَنَبِ﴾ ”او هغه ڪاوندي چي ستا ڪاوندي دے، خو ستا رشتہ دار نہ دے“ د هغه سرہ هم بنہ سلوک کوہ۔ دا د اسلام حڪم دے۔

(7) اُورم ﴿وَالضَّاحِبِ الْجَنَبِ﴾⁽²⁾

”او هغه ملڪرے چي ستا پٽ اُرخ ڪنبي دے“

ددې نہ خوک مراد دي؟ (1) يُو قول دا دے: چي مراد تري بنڌہ دہا د هغي سرہ خائستہ زندگي تيروہ هغي تہ پٽ سپڪ نظر مہ ڪورہ۔ (2) ﴿وَالضَّاحِبِ الْجَنَبِ﴾ ”هغه ملڪرے چي ستا پٽ اُرخ ڪنبي دے“، يعنې تاسرہ جوڻيت دے، کوم ملڪرے چي تاسرہ پٽ سفر روان وي، نو د سفر ملڪري سرہ بنہ سلوک کوہ، هغه سرہ مينہ کوہ، هغه تہ خُہ نقصان مہ رسوہ۔

(8) اَتم ﴿وَاتَيْنَ الشَّيْبِلِ﴾⁽³⁾

”دلاري مسافر سرہ احسان کوہ۔“

(9) نَهم ﴿وَمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ﴾⁽⁴⁾

(1) [سورة النساء: 36].

(2) [سورة النساء: 36].

(3) [سورة النساء: 36].

(4) [سورة النساء: 36].

هئي خلقو سره ٻڌه سلوڪ ڪوڙ جي ”ستاسو غلامان دي، ستاسو نوڪران و خدمت گاران دي“.

يا هغه ڪس جي ستا مزدور او ستا نوڪر دے، د هغه سره ٻڌه سلوڪ ڪوڙ جي هغه باندې ڪوم ڪار ڪوڙي نو د هغه وس او طاقت ته ڪوڙ، جي هغه درنه خفه نه شي، مزدور سره ٻڌه سلوڪ ڪوڙ، زمونڙ خلق مزدور باندې ڪار ڪوڙي او پيسي بيا نه ورڪوڙي. نبي ﷺ فرمائي: «اعطوا الأجير أجره قبل أن يجف عرقه».⁽¹⁾

”مزدور له د هغه مزدوري د خولي وچيدونه ڏيکڻي ڏيکڻي ورڪري“.

جي خوشحاله شي، دا ورسره احسان دے، مزدوري له دي راوستو مازيڪره پوري دي پري ڪار اوڪرو، نو پيسي ورله ورڪري، جي دا ستا حق دے. نو دے مزدور باندې ڪار اوڪري، او ورته وائي: پيسي به دوه ورخي پس درڪرم، نو هغه دوه ورخي نه وي، هغه دوه ڪاله وي. پدي يو آيت ڪڻي جي الله ڪوم حقوق ذکر ڪرل ڪه پدي چا عمل ڪري وے، نن به معاشره ولي خرابه وه، مسلمان به ڄومره ترقي باندې ووا!! نو پدي آيت ڪڻي الله د ڪاوندي حق هم ذکر ڪرو، او ددي دپاره نبي ﷺ دير ترغيبات ورڪري دي. د ڪاوندي د حقوقو باره ڪڻي احاديث مبارڪه

(1) اول روايت

نبي ﷺ فرمائي: «مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُوْذِي جَارَهُ».⁽²⁾

”د ڪوم سري جي په الله او په ورځ د قيامت باندې ايمان وي دا سرے دي خيل

(1) [رواه ابن ماجه، رقم: (2423)].

(2) [رواه البخاري، رقم: (5185) مسلم، رقم: (47)، وأبو داود، رقم: (5154)].

کاوندی ته هیڅ ضرر نه رسوي.“

او بیا نبي ﷺ فرمائي: «مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ»⁽¹⁾
 ”د جا چې په الله او په ورځ د قیامت باندې ایمان وي دا سره چې خبره کوي یا دي د
 خبر خبره کوي، یا دې چپ پاتې شي“

د شر خبرې دي نه کوي، د شرکیاتو او بدعاتو خبرې دي نه کوي. او نبي ﷺ
 فرمائي: «وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْقَهُ»⁽²⁾
 ”د جا چې په الله او په ورځ د قیامت باندې ایمان وي نو دا سره چې د خپل
 میل په عزت کوي“

(2) دویم روایت

نبي ﷺ فرمائي: «وَاللّٰهُ لَا يُؤْمِنُ، وَاللّٰهُ لَا يُؤْمِنُ، وَاللّٰهُ لَا يُؤْمِنُ قِيلَ: وَمَنْ يَا رَسُولَ
 اللّٰهِ؟ قَالَ: «الَّذِي لَا يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَاقِيهِ».

”زما دې په الله باندې قسم وي چې مؤمن نه دے“ (درې ځله نبي ﷺ دا جمله
 او فرمائله)، یو صحابي پاسیدو، او وائي: «وَمَنْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ؟».

”اے د الله پیغمبره! څوک یادوي چې مؤمن نه دے؟“، نبي ﷺ ورته فرمائي:
 «الَّذِي لَا يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَاقِيهِ»⁽³⁾.

”هغه سره مؤمن نه دے چې د هغه کاوندی د هغه د شر نه په امن باندې پاتې
 نه شي“، زما دې په الله قسم وي، چې دا سره مؤمن نه دے، د مؤمن شان خوار کوي

(1) [رواه البخاري، رقم: (6135)، ومسلم، رقم: (47)، و(48)، وأبو داود، رقم: (5154)].

(2) [رواه البخاري، رقم: (6135)، ومسلم، رقم: (48)، والترمذي، رقم: (1967)، و(2500)، وأبو داود،
 رقم: (3748)، و(5154)].

(3) [رواه البخاري، رقم: (6016)].

چي هغه به د كافرانو سره هم ښه سلوک كوي.
د نبي ﷺ او د صحابه كرامو د اخلاقو اثرات

كافران به راغلل، او چې د نبي ﷺ مخ ته به ئې اوكتل، نو هغوي به ايمان راوړو.
يو صحابي فرمائي: ايمان ئې له نۀ وړ راوړے، وايي: زۀ راغلم ما د نبي ﷺ مخ مبارك ته
اوكتل «عَرَفْتُ أَنْ وَجْهَهُ لَيْسَ بِوَجْهِ كَذَّابٍ»⁽¹⁾.

”زه پوهه شوم، چې د رسول الله مخ چې دے، نو دا د دروغزن سري مخ نۀ دے.“
صحابه كرامو يو سرے او نيولو، ثمامه دا مشهور سرے وو، د نبي ﷺ سخت
مخالف وو، چې كله ئې راوستو، نبي ﷺ او وئيل: د مسجد نبوي ستنې سره ئې او تړئ،
صحابو او تړلو، د غسې ولاړ وو، نبي ﷺ راغے، او ثمامه توله شپه پۀ ولاړه تيره كړه،
كافروو، نبي ﷺ ورته وايي: «كَيْفَ بِكَ يَا ثَمَامَةُ» ”ثمامه څنگه حال دے، ايمان راوړې
او كنه؟“ ثمامه ورته وايي: «إِنْ تَقْتُلْنِي تَقْتُلْ دَا دِمَ، وَإِنْ تُنْعِمَ تُنْعِمَ عَلَيَّ شَاكِرًا، وَإِنْ كُنْتَ
تُرِيدُ الْمَالَ فَسَلْ مِنْهُ مَا شِئْتَ، فَتَرَكَ حَتَّى كَانَ الْغَدُ» ”كه تۀ ما قتل كوي، نو زۀ د ويني يو
سرے يم، ما به مړه كړې، نو زما وارثان به درنه بدل واخلي، او كه ما باندې احسان
كوي، نو احسان دي منم، او كه مال او دولت غواړې نو چې څومره مال دولت غواړې
نو مال دولت دركوم“، نبي ﷺ او وئيل: پرېږدي، چې د غسې تړلے وي، پۀ دويمه ورځ
بيا نبي ﷺ راغے، ورته وايي: «كَيْفَ بِكَ يَا ثَمَامَةُ» ”ثمامه څنگه حال دے، ايمان
راوړې او كنه؟“ هغه ورته وايي: كه مړه دي كړم، نو زما وارثان به درنه بدل واخلي، او
كه ما باندې احسان كوي، نو احسان دي منم، او كه مال او دولت غواړې نو چې
څومره مال دولت غواړې نو مال دولت دركوم، نبي ﷺ صحابو ته او وئيل: د غسې

پير پير، ٻه دريمه ورڻ بيا نبي ﷺ راڻيءَ، بيا ورته وائي: «كَيْفَ بَكَ يَا ثَمَامَةُ» "ثمامه
 ڇاڪا حال ڏس، ايمان راوري ار ڪنه؟" هغه ورته وائي: ڪه مرهه دي ڪرم، نو زما وارثان
 به درنه بدل واخلې، ار ڪه ما باندې احسان ڪوي، نو احسان دي منم، ار ڪه مال ار
 دولت غواري نو چي غومره مال دولت غواري نو مال دولت درڪوم، نبي ﷺ صحابو
 ته اورئيل: «أَتُرْكُونَهُ» "ڏس پير پير" چي ڇي، چي ڪلهه صحابه ڪرامو پراستو، نو هغه
 روان شو، د مسجد نبوي ته اخوا يو چينه وه، مزيداري اوبه ٿي وي، ثمامه راڻيءَ ار
 هڻي ڪنهي ٿي غسل اوڪرو، او بيا راڻيءَ نبي ﷺ ته وائي: اوس ما ته ڪلهه وايه، زه ايمان
 راورم، دري ورڇي دي ستنې سره ترهه ووم، ما ايمان نه راورو، اوس ايمان راورم، ار
 چي ڪلهه ٿي ڪلهه اورئيل: «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ»، بيا
 نبي ﷺ ته وائي: اوس زما خبره واوره، ڪلهه چي تا زه د ستنې سره ترهه ووم، ڇاڪا مي
 ايمان نه راورو چي بيا به خلقو وئيل چي ثمامه د مرگ نه وپريدو، نو ڇاڪا مي ايمان
 نه راورو، اوس خو تاسو پير پير، نو ڇاڪا مي ايمان راورو، او بيا ورته وائي: چي اسي
 د الله پيغمبره! زما دي د الله په ذات قسم وي، په تمامو ڪلو او بنارونو ڪنهي دا مدينه
 ماته دير ناخوڻ ڪلهه ورو، ڇاڪا چي ته پڪنهي اوسيدي، ماته چي به چا د مديني نوم
 واغستو، نو دا نوم به ما باندې بد لکيدو، تن په تمام ڪلو او بنارونو ڪنهي ماته خوڻ
 ڪلهه ار محبوب ڪلهه هغه مدينه ده.

ار بيا ورته وائي: زما دي د الله په ذات قسم وي، ماته چي به چا ستا نوم واغستو
 چي محمد ﷺ، نو ماته به دير زياته غصه راتله، تن په تمامو خلقو ڪنهي ته ماته خوڻ
 ار محبوب ٿي، او ستا مخ ماته په تمام مخونو ڪنهي محبوب مخ ڏس، او بيا ورته وائي: زما
 دي د الله په ذات قسم وي، چي په تمام دينونو ڪنهي ستا دا دين ماته نه ورو خوڻ، ما
 ته دير ناپسند ورو، چي چا به ماته د اسلام نوم اغستو، نو ماله به غصه راتله، تن په

تمامو دينونو ڪنهي محبوب دين ماته دين اسلام دے. (۱)

دا دڃه دوجي نه دومره متاثره شو؟ ڪه ڀڄه زور وڃي، نو هغه خوئي د ستنهي سره ترلي
وو، نو ايمان به ئي راوڀري وڃي، دا دنيائي (۲) اود صحابو د اخلاقو نه متاثره شو، ايمان ئي
راوڀري. داسي اخلاق ئي وو، ڇي يو غير مذهبه انسان به راڃي، اود هغوي اخلاق به ئي
اوڪتل، نو ايمان به ئي راوڀري. نن مسلمان داسي حد ته رسيدلي دے، ڇي نورو مسلمانانو
سره ڀڄه سلوڪ خو پريده، ڇي د خيل ڪاوندئي سره هم ڀڄه سلوڪ نه ڪوي.

(3) دريم روايت

نبي ﷺ ته يو صحابي راڃي، وائي: «إِنِّي نَزَلْتُ فِي مَحَلَّةٍ بَيْنِي فُلَانٌ، وَإِنْ أَشَدَّهُمْ لِي أَدَى
أَقْدَمُهُمْ لِي جَوَارًا» اے د الله پيغمبره ﷺ فلانڪي ڪلي ڪنهي زما ڪور دے، او هغي ڪلي
ڊير زياتي ڇي ما سره ڪوي، نو زما ڪاوندئي ڪوي، نور چانه دومره تنگ نه یم، خومره ڇي د
خيل ڪاوندئي نه تنگ یم، نو دڃه چل اوڪرم؟ نبي ﷺ سيدنا ابو بڪر، سيدنا عمر اوسيدنا
علي ﷺ اولهين، ڇي لار شي جومات ته ورشي، ڇي ڪله لارل «فَيَقُومُونَ عَلَى بَابِهِ
فَيَصِيحُونَ» ناسر به ڀڄه جغه باندئي وائي «أَلَا إِنَّ أَرَبَعِينَ دَارًا جَارًا» خبردار!!! خلويست
ڪورونه ڇي دي، دا ٽول يو ڪاوند دے، د يو سري سره خلويست ڪورونه ڀڄه ڪاوند ڪنهي
حسابيري، او نبي ﷺ فرمائي: «وَلَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ خَافَ جَارَهُ بِوَأَقْنَعِهِ» هغه سرے به
جنت له لار نه شي، ڇي د هغه ڪاوندئي د هغه د شر نه پريڀري، ڇي نن به ما له ضرر را
رسوي، صباء به ما له ضرر را رسوي، داسي سرے چري هم جنت ته نه شي تللي،
نبي ﷺ صحابو ته اوروئيل: ورشي جومات ڪنهي ڀڄه جغه باندئي وائي (۲)

(۱) [رواه البخاري، رقم: (4372)].

(۲) [رواه الطبراني، رقم (143)].

نن د مسلمان حال او گرو، چي دده خه رويه ده؟

(4) غلورم روايت

نبي ﷺ فرمائي: «لَا يَسْتَقِيمُ إِيْمَانُ عَبْدٍ حَتَّى يَسْتَقِيمَ قَلْبُهُ» "تر هغي وخته پورې د يو سري ايمان نه برابر پوري تر خو پورې چي د هغه زړه نه دے صحيح شوي"، «وَلَا يَسْتَقِيمُ قَلْبُهُ حَتَّى يَسْتَقِيمَ لِسَانُهُ» "تر هغي وخته پورې د انسان زړه نه شي صحيح كيدلې تر خو پورې چي د هغه د ژبي خبرې صحيح شوې نه دي"، او آخر كېنې نبي ﷺ فرمائي: «وَلَا يَدْخُلُ رَجُلٌ الْجَنَّةَ لَا يَأْمَنُ بَوَاقِيهِ» "او تر هغي وخته پورې يو انسان جنت ته نه شي دننه كيدلې تر خو چي كاوندې د هغه د شر نه محفوظ شوي نه وي".⁽¹⁾ نبي ﷺ دې طرف ته ترغيب وركړې چي د خپلو كاونديانو سره ښه سلوك كوي.

مؤمن چا ته وايي؟

نبي ﷺ فرمائي: «الْمُؤْمِنُ مَنْ أَمِنَهُ النَّاسُ» "مؤمن هغه څوك دے چي نور خلق د ده نه په امن باندې پاتې شول".⁽²⁾ او كه نه خلقو ته كنځلې كوي، خلقو ته ردې بدې وايي، نو دده ايمان ناقص دے.

مسلمان چا ته وايي؟

نبي ﷺ فرمائي: «الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَبَدَنِهِ». "كامل مسلمان هغه څوك دے، چي نور مسلمانان دده د ژبي او دده د لاس نه محفوظ پاتې شول". نو دا صحيح مسلمان دے، او كه په ژبه او لاس نورو مسلمانانو ته تكليف رسوي، نو دا سرے كامل مسلمان نه دے، دده مسلمانې ناقصه ده.

(1) (رواه أحمد في "مسند"، رقم: (13048)).

(2) (رواه ابن ماجه، رقم: (3934)).

مہاجر چا تہ وائی؟

نبی ﷺ فرمائی: «وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ مَا نَهَى اللَّهُ عَنْهُ».

”مہاجر ہفہ چا تہ وائی چي ہفہ تول ناکارہ کارونہ پریدي.“ د ہجرت لوې ثواب دے، چي یو سرے د اللہ د رضا دپارہ ہجرت اوکړې، او کة مہاجر دے خو غلا کوې زنا کوې مسلمان باندې بدنامہ لکوې دا مہاجر نہ دے، دہ تہ پة ہجرت ثواب بہ میلا ویری. او بیا نبی ﷺ فرمائی: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَبْدٌ لَا يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقِهِ»⁽¹⁾ ”زما دي پة ہفہ ذات باندې قسم وي چي د ہفہ پة قبضہ او لاس کنبي زما ساه دہ چي ہفہ سرے جنت تہ نہ شي دننہ کیدے، چي د ہفہ نہ گاوندي محفوظ پاتي نہ شي.“ خومرہ تاکید سرہ نبی ﷺ وائی.

(5) پنجم روایت

سیدنا انس بن مالک ؓ د نبی ﷺ نہ حدیث نقل کوې: «مَنْ آذَى جَارَهُ فَقَدْ آذَانِي وَمَنْ آذَانِي فَقَدْ آذَى اللَّهَ»⁽²⁾

”سیدنا انس ؓ د نبی ﷺ نہ روایت نقل کوې، وائی: چا چي خپل گاوندي تہ ضرر او نقصان اورسولو، دې سري ما تہ تکلیف را اورسولو، چا چي زہ خفہ کرم ما تہ ئي تکلیف را اورسولو، نو دہ اللہ تہ ضرر اورسولو، دہ اللہ خفہ کرو.“

اوس کة یو سرے وائی: چي زہ خو دیر بنہ سرے یم، خو زما دا گاوندي دیر ناکارہ سرے دے، نو ستا گاوندي له پکار دې، چي ہفہ خان نہ بنہ سرے جوړ کړې، او کة بیا ہم ستا ہفہ گاوندي نہ سمیږي، نو تہ صبر کو، اللہ بہ درلہ اجر درکړې،

(1) [رواه أحمد في "مسندہ"، رقم: (12561)].

(2) [رواه المنذري في "الترغيب والترهيب"، رقم: (3863)].

صبر دیر بنه شه دے، ﴿وَلِلَّهِ الصَّابِرِينَ﴾ (1).

"الله د صبر نا کو ملکرے دے."

کله الله وائی: ﴿إِنَّ لِلَّهِ الصَّابِرِينَ﴾ (2).

"یقیناً الله د صبر کو نکو ملکرے دے."

او کله الله وائی: ﴿وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ﴾ (3).

"الله مینه کوې د صبر نا کو سره."

او کله الله وائی: ﴿وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ﴾ (4).

"اوزیرے ورکره صبر نا کو ته."

او کله الله وائی: ﴿إِنَّمَا يُؤْتِي الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾ (5).

"صبر نا کو له به الله یے حسابہ اجر ورکوې."

ستا گاوندي دے، او تا سره بنه سلوک نه کوې نو ته ورسره بد مه کو، ته ورسره احسان اوکره احسان خودیته وائی: چې یوسره تا سره احسان نه کوې، او ته ورسره احسان کوې. او که هغه تا سره احسان کوې، او ته هغه سره احسان کوې نو دا خوته د هغه د احسان بدله کوزوې. گاوندي درسره بد سلوک کوې، نو ته ورسره بنه سلوک کو، او که هغه تا سره خبرې نه کوې او ته هغه سره خبرې نه کوې، نو دا خو خبره نوره هم لرې کیږي، که هغه درسره جنگ کوې، نو ته ورسره جنگ مه کو.

(1) [سورة البقرة: 249].

(2) [سورة البقرة: 153].

(3) [سورة آل عمران: 146].

(4) [سورة البقرة: 155].

(5) [سورة الزمر: 10].

(6) شپڻم روايت

نبي ﷺ فرمائي: «مَنْ حَارَبَ جَارَهُ فَقَدْ حَارَبَنِي وَمَنْ حَارَبَنِي فَقَدْ حَارَبَ اللَّهَ»⁽¹⁾.
 ”ڇا ڇي د خپل ځاوندې سره جنگ اُکړو، ده ما سره جنگ اُکړو، ارڅوک ڇي
 ما سره جنگ کوي نو دے د الله سره جنگ کوي“. نو د الله سره خو جنگ نه شي
 کولے، خو الله به سزا ورکړي.

(7) اووم روايت

نبي ﷺ فرمائي: رومي ڇي د الله دربار کښي اودرېږي دوه جگړه کونکي
 ځاوندیان به اودرېږي، يو به وائي: يا الله ده ما له دنيا کښي تکليف را رسولے وو،
 رومي مقدمه به د ځاوندیانو نه شروع کيږي.

نبي ﷺ فرمائي: «مَا آمَنَ بِي مَنْ بَاتَ سَبْعَانَ، وَجَارُهُ جَانِعٌ إِلَى جَنْبِهِ، وَهُوَ يَعْلَمُ بِهِ»⁽²⁾.
 ”هغه سري په ما ايمان نه دے راورے، ڇي هغه خپل کور کښي په مړه باندې
 شپه تيره کړه، او ځاوند کښي ځاوندې اودرے دے، او ده ته پته وه“.

(8) آتم روايت

نبي ﷺ فرمائي: «لَيْسَ الْمُؤْمِنُ بِالَّذِي يَشْبَعُ وَجَارُهُ جَانِعٌ إِلَى جَنْبِهِ»⁽³⁾.
 ”هغه سرے کامل ايمان والا نه دے، ڇي دے خپل ځان مړوي او ځاوندې نې
 اودرے دے“. د هغه سره امداد اوکړه.

نبي ﷺ سيدنا ابو ذر رضی الله عنه ته وائي: اے ابو ذره ڇي ستا په کور کښي ستا زنانه
 کتوي پخوي اوبه پکښي لږې زياتي کړه، او د خپل ځاوندې امداد اوکړه، ددې په وجه

(1) [رواه المنذري في "الترغيب والترهيب"، رقم: (3863)].

(2) [رواه الطبراني في "المعجم الكبير"، رقم (751)].

(3) [رواه البيهقي في "الأدب"، رقم: (71)].

به الله ستاسو مينځ ڪنبي محبت پيدا ڪوي.

(9) نهم روايت

حديث ڪنبي راڻي، نبي ﷺ نه ڇا تپوس اُڪرو، ديو ڪاوندِي پڻ ڪاوندِي ڪه
حق دے؟ نبي ﷺ او فرمائيل: ديو ڪاوندِي پڻ بل ڪاوندِي دا حق دے:

(1) يو چي ڪله ڪاوندِي ستا نه امداد اوغونبتو، نو ته د خپل ڪاوندِي سره امداد
اُڪره، يو بل سره امداد اُڪري.

(2) دويم ڪه چرته د ڪاوندِي پيسو ته ضرورت شو، ستا نه ئي قرض پيسي
اوغونبتي، نو ته هغه له قرض پيسي ورتو، دا د هغه حق دے پڻ ٿا باندِي.

(3) دريم ڪه ستا ڪاوندِي محتاج دے، نو خرچ خوراڪ ورته ورتو، الله به درته
اجر درڪوي.

(4) ڇلورم نبي ﷺ فرمائي: چي ڪله ستا ڪاوندِي بيمار دے، نو تپوس له ئي لار
شه، د هغه بيمار پُرسِي اُڪره، د هغه سره پڻ دغه تڪليف ڪنبي شريڪ شه.

(5) پنجم نبي ﷺ فرمائي: ڪه ستا ڪاوندِي له خوشحالي اورسيڙي، نو خوشحاله
شه، او ڪه ستا ڪاوندِي ته تڪليف اُورسي، نو د هغه پڻ تڪليف ڪه شه.

(6) شپڻم نبي ﷺ فرمائي: ڪه ستا ڪاوندِي ڪنبي مسلمان وفات شو، نو ته به د هغه
جنازه ڪوي، او ڪه ڪافر وفات شو، بيا به ئي جنازه نه ڪوي. جنازه دا د مسلمان حق دے.

(7) اُورم نبي ﷺ فرمائي: چي ڪله ستا خوا ڪنبي ڪاوندِي دے نو د هغه سره
ظلم او زياتي مه ڪوه، او پڻ هغه باندِي خپل آبادي مه اوچتو، چي هغه ڪره ٽوله ورڇ
سورے وي، او ڪه ڪاوندِي اجازت درڪرو نو بيا خير دے.

(8) آتم نبي ﷺ فرمائي: ته خپل ڪاوندِي ته ضرر او نقصان مه رسوه، او دومره
پوري د ڪاوندِي سره احسان ڪوه، ڪچرته بازار ته لار شي، او تا د بازار نه ميوه راوړه، نو

د خپل گاوندي کور ته هم لږه ميوه اولېږه، او که ستا وس او طاقت نه رسيږي، نو بيا ئې خپل کور ته پته راوړه⁽¹⁾

نن دور کښې زيات نقصان چې گاوندي ته رسيږي نو پدې کښې د بل گاوندي لاس وي، که د گاوندي نه غلا کيږي نو پدې کښې د گاوندي لاس وي.

(10) لسم روايت

حديث کښې راځي: نبي ﷺ صحابو ته وفرمائيل: «مَا تَقُولُونَ فِي الزَّكَاءِ؟» اے زما صحابو د زنا متعلق ستاسو څه خيال ده؟، صحابو ورته اووئيل: زنا حرامه ده، الله او د الله پيغمبر حرامه کړې ده، او قيامته پورې به زنا حرامه وي، نبي ﷺ ورته وفرمائيل: اے زما صحابو! يو سره چې د لسو (10) زنانو سره زنا اوکړې نو دا دومره لويه گناه نه ده، لکه څومره گناه چې د گاوندي د ښځې سره ده، چا چې د گاوندي د ښځې سره زنا اوکړه، او بل څائې ئې لس (10) زناگانې اوکړې، د گاوندي د ښځې سره زنا ترې لويه گناه ده، ځکه تا باندې د گاوندي حفاظت لازم وو، او بيا نبي ﷺ وفرمائيل: اے زما صحابو ستاسو د غلا متعلق څه خيال ده؟ نبي ﷺ ته صحابو وفرمائيل: اے د الله پيغمبره غلا حرامه ده، الله او د الله پيغمبر حرامه کړې ده، نبي ﷺ ورته وفرمائيل: که يو مسلمان بنده په نورو لسو کورنو کښې غلا اوکړې، دا دومره جرم او گناه نه ده، څومره گناه چې دا ده چې يو سره د خپل گاوندي نه غلا اوکړې.⁽²⁾ تا باندې د گاوندي خيال ساتل لازم وو.

نبي ﷺ ته يو سره راغې، وايي: اے د الله پيغمبره يو زنانه ده، مونږ هم کوې، روژې هم نيسي، حج ئې هم کړې ده، صدقې او خيراتونه هم ډېر کوې، ليکن دا

(1) [رواه الطبراني في "مسند الشاميين"، رقم: (2430)، والبيهقي في "شعب الإيمان"، رقم: (9113)].

(2) [رواه أحمد في "مسند"، رقم: (23854)].

زنانه به اخلاقه ده کلوند کنې ترې نور خلق تنگ دي، هر چا سره شر و فساد کوي،
 نبي ﷺ او فرمايل: دا نسخه به جهنم ته ځي، يې ورته وايي: ښه د الله پيغمبره يو زنانه
 ده مونځ هم کم کوي، يعني نفل مونځ نه کوي، خيرات او صدقې ديري نه ورکوي،
 ليکن اخلاق ښې خاښه دي، ټول کلوند ترې خوشحاله دي، نبي ﷺ او فرمايل: دا
 زنانه به جنت ته ځي.

که نارينه دي، او که زنانه دي، پکار دي چې خپلو گونديانو سره خاښه
 سلوک اوکړي، الله دي مونږ له د عمل کولو توفيق راکړي، آمين.
 (وَأَخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَمَا تَنْبِذُوا عَنْكُمْ ذُرِّيَّتَكُمْ عَلَى الْكَلْبِ وَمِنْ شَرِّ مَا تَنْبِذُوا أَنْتُمْ عَلَى الْكَلْبِ أَنْ تَنْبِذُوا فِي الْكَلْبِ... (سورة النحل: 58-59)

موضوع

دَاولاد تَرْتِيبِیت

بتاریخ: 09-02-2006

بمقام: توردهیر

خطیب

فصبح اللسان لذیذ البیان علامه عبد الحق ریاتی حفظه الله

د اولاد تربيت

الْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَتُؤْمِنُ بِهِ وَتَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَتَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُورِ
 أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَتَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَتَعُوذُ بِاللّٰهِ
 مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مِنْ يَهْدِيَهُ اللّٰهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ،
 وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهُ وَلَا آخِرَ
 لَهُ لَا ضِدَّ لَهُ وَلَا نِدَّ لَهُ وَلَا مُمِدَّ لَهُ وَلَا بَشِيرَ لَهُ وَلَا نَذِيرَ لَهُ وَلَا وَزِيرَ لَهُ وَلَا مُشِيرَ لَهُ،
 وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَمَسْنَدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَبِيبَنَا وَشَفِيعَنَا وَحَبِيبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ
 وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ عَبْدَهُ وَرَسُولَهُ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، ﴿وَإِذَا بُشِّرَ
 أَحَدُهُم بِالْأُنْثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ﴾ * يَتَوَارَىٰ مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَبِهِ أَلَمْ يَكُنْ عَلَىٰ هُونٍ
 لَّمَّا يَنْدَشْهُمُ الْغُرَابُ لِأَسَاءَ مَا يَحْكُمُونَ﴾. (1)

عزتمندو حاضرینو مسلمانانو روروا ما ستاسو وړاندي د پروردگار عالم د خوږ
 او معزز کتاب قرآن مجید نه یو دوه آیاتونه تلاوت کړل. اله العالمین دي پدې مختصر
 وخت کښې زما د ځلې نه د قرآن کریم او د سنتو د رسول الله ﷺ برابر خبرې
 اوباسې، اویا مونږه او تاسو ټولو لره دې الله په هغې باندې د صحیح عمل کولو توفیق
 راکړې، ددې پروگرام سبب انعقاد دا دے، چې یوه ماشومه پیدا شوې ده، او د هغې
 عقیقه ده. دا د الله رب العزت احسان دے، چې په پښتون قوم کښې داسې خلق شته،
 چې هغوي په دین اسلام باندې متین دي.

د اسلام د راتلونو نه مخکښې دورې جاهلیت وو، نو هغوي به جینی ډیره ناخوښه

گهر نه ما جي کوم آياتونه نوسلې وړ، قرآن كريم د هغې تذکره کوي ﴿وَاِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالْأُنثَىٰ فَهُوَ كَظِيمٌ﴾.

د اسلام نه محکبې چې به جا يو سړي ته اووښل، چې ستا لور شوې ده، نو د ډيرې عصې نه به ئې مخ ټک تور شو، او دے به د عصې به ډک وړ، چې داسې خراب ربرے ما باندې ولې اوشو؟ چې ستا لور شوې ده، د قوم د خلقو نه به پتيدو، د وجې د بد گهر نو د هغې نه چې کوم زيرے ورته ورکړے شوے وړ، او د ځان سره به ئې سوچ کولو، چې دا لور ژوندی پريدم او د ځان سره ئې حصاره کړم، او که نه خاورو کښې ئې ښخه کړم. خبردار!!! ډير ناکاره دے هغه چې دوي ئې فيصله کوي، د جاهليت هغه دور پښتون کښې هم راغلے دے، چې پښتون قوم به داسې کول، چې کله به ورته الله زوې ورکړو، نو د ډيرې خوشحالي نه به ئې ډزې کولې، او که الله به ورله لور ورکړه، نو د خفگان د وجې نه به د کور نه نه راوتلو. چا به دا نه وے وئيلے چې د فلانکې لور شوې ده، هغه له مبارکۍ له خو، اوس هم خلقو کښې دا رواج دے، که د چا لور شوې وي، نو هغه له څوک مبارکۍ له نه څي، او که د چا زوې شوے وي، نو هغه له خلق مبارکۍ له څي، ځکه د لور مبارکۍ له تلل شرم گنړي، دا نه وائي چې دا خو د بړه نه فيصلې دي، پدې باندې خفگان پکار نه دے.

د الله رب العزت تقسيم

قرآن كريم کښې الله فرمائي: ﴿يَسْمُكُ السَّيَّاتِ وَالْأَرْضِ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ يَهْدِي مَن يَشَاءُ اِنَّا اَوَّلُ بَلَدٍ يَشَاءُ الذَّكُورَ * اَوْ يَزُوجُهُمْ ذُكْرًا اَوْ اُنْثَىٰ وَتَجْعَلُ مَن يَشَاءُ عَقِيمًا اِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ﴾.¹²

اولاد ورکول دا د الله کار دے، پدې کښې نه نارينه څه نقصان شته، او نه

(1) [سورة النحل: 58].

(2) [سورة النور: 49-50].

پنجشنبہ د زنانہ خُتہ نقصان شتہ، اولاد الله ورکوي او الله چي څنگه اوغوارې هغه شان اولاد ورکوي.

چاله چي الله اوغوارې صرف جينکي ورکوي، او چاله چي الله اوغوارې نو الله ورله نارينه اولاد ورکوي، يا الله جوړې جوړې ورکوي يعني جينکي او هلکان، او گرځي الله چاله چي اوغوارې شنه.

نوبعضي سرے د الله فيصله باندې خفه وي، شکر اوباسه چي الله درته لور درکړې ده، که الله درته نه درکولې نو چا به درله درکړې وے؟ دا د جاهلانو خلقو کار دے.

د دور جاهليت حالت

په دور جاهليت کښي چي به د چا لور اوشوه، نو هغه به ئي ژوندئ ښخوله، لور ساتل ئي يو شرم گنرلو، ددې وجي به ئي لور ژوندئ ښخوله، چي کله اسلام راغے نو خلقو د لور سره مينه او محبت شروع کړو.

دلور د تربيت باره کښي د نبي ﷺ فرمان

رسول الله ﷺ فرمائي: چي د کوم سري لورياني دي، او د هغوي ئي صحيح تربيت اوکړو، د نارينو بچو نه ئي ورته سپک اونه کتل، لوريانو ته ئي بد اونه کتل، د هغوي په رزق کښي ئي څه کمے اونه کړو، خفگان ئي پرې ښکاره نه کړو، نبي ﷺ فرمائي: دغه سرے او زه به د قيامت په ورځ داسي راروان يو (يعني يوځائے)، دا ولي؟ د زوي تربيت کښي هم ثواب وو، که زوي باندې مال لکوي، که لور باندې مال لکوي، او که خپله ښځه باندې مال لکوي، نو دا يوه صدقه ده، خو لور باندې مال لکول څکه زيات ثواب دے؛ چي لور ته خلق سپک گوري. نو اسلام دغه رسم ختموي.

سيده عائشه ؓ فرمائي: ما سره يوه زنانہ راغله، او د هغې دوه لورياني وي، او

هنڀ سوال ڪرلو، لورياني ورسره وي، نو ماسره نور خه نه وو، ماسره يوه ڪجوره وه، هغه ڪجوره مي ورڪره، چي دا واخله، نور خه راسره نشته، هغه ڪجوره هنڀ واغسته، او هغه ئي به مينڀ دوه توتي ڪره، يوه ئي يو لور له ورڪره، او بله ئي بلې لور له ورڪره، او لاره، پنڀله ئي اونه خوره، رسول الله ﷺ راغې، ما ورته حالت بيان ڪرو، نبي ﷺ او فرمائيل: دا امتحان دے، د الله پنڀلو بندگانو باندې ڪوي، او ڪوم انسان چي پدي دنيا ڪنبي د خپلو لوريانو صحيح تربيت اوڪري، د ڄامنو نه ئي ورته سپڪ اونه ڪتل، د قيامت به ورځ به دغه لورياني د ده دپاره د جهنم د اور نه پرده اوڪرځي. ⁽¹⁾ څومره لوڻي اجر دے!

د سیده فاطمة الزهراء ؑ باره ڪسبي د نبي ﷺ فرمان

د نبي ﷺ حالت چي سرے اوڪوري. سیده فاطمة الزهراء ؑ د نبي ﷺ لور وه، څومره مينه ئي ورسره وه چي نبي ﷺ فرمائي: سیده فاطمه ؑ څو زما د زره تڪره ده. او ڪله ڪله چي به فاطمه ؑ راغله، نو نبي ﷺ به سُڪل ڪره، او د ڄان سره به ئي جويسته ڪينوله. دا ئي خلقو ته بنودل چي خپلو لوريانو ته به سپڪ نه ڪوري.

پنستون خه ڪوي؟ چي د زوي ئي واده وي، نو څومره خوشحاله وي، او چي د لور ئي واده وي، نو سرے وائي چي غم ورڪره شوے دے، او د لور د واده به وخت ڪنبي پلار ئي نه وي، ورور ئي نه وي، تول پڪنبي شرميري.

نبي ﷺ د سیده فاطمي ؑ نڪاح پنڀله ترلي وه، او سيدنا علي ؑ ته ئي وليلي وو راشه چي نڪاح درله اوترم. لور او زوي دوارو ته به به صحيح نظر ڪوري، ڇاڪه دا دواره ستانه پيدا دي.

علامه قرطبي ليکلي دي

تفسير قرطبي واقعه ليکلي ده، د هغه صحابي چي هغه وروستو اسلام راپورته وو. نبي الله ته ئې وئيل: د الله پيغمبره ډيره لويه گناه رانه شوې ده، نبي الله ورته اووئيل: وائي خه، وائي: د الله پيغمبره زه په سفر باندې تلم، نو ښځې ته مې اووئيل: که الله درته بچي درکړو، نو که هلك وي نو ښه خيال ئې ساته، او که جيني وه، نو چي بلې ورځې ته ئې پرې نږدې، وائي: زه په سفر تله ووم، او چي کله زه د سفر نه راغلم، نو الله زما مې مې له لور ورکړې وه، هغه ډيره زياته خائسته وه، نو هغه زما مې مې اوساتله، او زه چي کله د سفر نه راغلم، نو ما اوکتل نو زمونږ کور کښي جيني گرځيدله، ما ورته اووئيل: دا څوک ده؟ نو بي بي ما ته بهانې اوکړې، چي دا د فلانکي کاوندې لور ده، نو زه پوهه شوم چي دازما لور ده، نو ما هغه لور بوتله او ما يو کوهي ته اوغورځوله، او هغې چغې وهلې چي ما مۀ غورځو، او زما زړه کښي رحم نه راتلو. دا د دور جاهليت حال وو، چي هغوي به خپلې لوريانې ژوندئ بوتلې او هغه به ئې ښځولې. قرآن کریم ذکر کوي: ﴿وَإِذَا النُّفُوسُ سُئِلَتْ * بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ﴾.⁽¹⁾

د قيامت په ورځ به الله د هغې جينکونه (چي ژوندئ ښځې کړي شوي دي) تهپس اوکړي چي په کومه گناه تاسو وژل شوي وي. دا د جاهليت هغه دور وو. مسلمان له که الله زوي ورکړي، نو دے به وائي: الحمد لله، او که الله ورله لور ورکړي، نو دے به وائي: الحمد لله، الله ستا شکر دے، چي ما له دې اولاد راکړو. مسلمان به په هر حال کښي د الله شکر اداء کوي.

د بچی پیدائش او د اسلام طریقہ

اوس چې کله بچې پیدا شو، نو ته به څه کوي؟ زمونږ مسلمانان که هلک پیدا شي، نو هم خپل رب ناراضه کړي، او که جينی پیدا شي، نو هم خپل رب ناراضه کړي. په اسلام کښې د ماشوم د پيدا کيدو طريقه دا ده، چې کله ماشوم بچې پيدا شو، که هلک دے او که جينی ده:

(1) اول د هغه په ښې غوږ کښې اذان اوکړه، او په کس غوږ کښې ورله اقامت اوکړه. دا د نبی ﷺ سنت طريقه ده.

او دا به ولې کوي؟ علماء کرام ذکر کوي دا ځکه، چې بچې ته د مسلمان په کور کښې پيدا شوی.

(2) دويم دا چې د يو سري بچې پيدا شو، نو محله کښې کلې کښې يو نیک سرے دے، دا ماشوم به د هغه خوا ته بوځي، او هغه ته به وائي چې ته ځله کښې کجوره يا خوږ شے اوجوره، نو هغه کجوره يا هغه خوږ شے به د ماشوم په ځله کښې کيدې، ديتہ "تحنيک" وائي. دا د نبی ﷺ سنت طريقه ده.

رسول الله ﷺ ته به صحابو خپل ماشومان راوستل، او نبی ﷺ به په خپله ځله کښې کجوره يا خوږ شے اوجولو، او هغه ماشوم ته به ئې ځله کښې ورکولو، ددې مقصد دا وي چې صبا دا بچې الله نیک عمله اوگرځوي.

(3) دريم سنت طريقه دا ده، چې کله هلک پيدا شوی دے، او اوومه ورځ ئې شي، نو ئوم ورله کيده، د هغه سر اوجوره، او عقيقه اوکړه، دوه چيلې يا دوه کدان د هغه د طرف نه ذبحه کړه. زمونږ خلق يو بل رسم کوي، هغه رسم دا دے چې هلک پيدا شي، نو مهتيان تقسيموي، نو خلق مهتيان اوجوري، نو هغې لوښې کښې بيا پيسې گدې، نو دا کار صحيح نه دے.

اصل طريقه د اسلام دا ده، چې ماشوم پيدا شو، نو عقيقه اوکړه، خدقوله دعوت ورکړه د ماشوم وينسته اوخړوه، او هغه وينسته د سپينوزرو سره اوتله، او هغه خيراتي کړه زمونږ خلق عقيقه نه کوي، چې هلک پيدا شي، نو د هغه په سنت کښې پروگرام جوړ کړي، او خدقوله دعوت ورکړي.

د بچي سنت کښې خدقوله دعوت ورکول

يو حديث کښې راځي، يو صحابي پسي يو سرے دعوت له رغی، دعوت ئې ورکولو، چې زما د زوي سنت دے، ته به راځي، هغه ورته وائي: د رسول الله ﷺ په زمانه کښې نه مونږ بل څوک د سنت دپاره راغونډتي، او نه مونږ د چا دعوت به تلي ئو. زمونږ خلق په اسلامي طريقه سنت نه کوي، څوک ورله ديکونه پخوي، څوک ورته پالک کوي، څوک ورله واسکت کوي، دا خود هندوانو طريقه ده.

د مسلمان طريقه خودا ده، چې ته تخنيک اوکړه، او د هغې نه ورستو عقيقه اوکړه او چې ماشوم سنت کوي، نو دغسې ماشوم سنت کړه، چا له دعوت مه ورکوه او کوم چې فقهاء ذکر کوي "دعوت الحيتان" هغه دا نه دے، هغه ورستو چې ماشوم روغ شو، د شکرني په طور باندې د ماشوم د جوړېدو نه ورستو که څوک څه شے خيراتي ورکوي (خو لازم پرې نه دي). دا د اسلام طريقه ده.

او چې جينے پيدا شي، نو د جينے عقيقه به کوي، يو چيلی يا يو کد به ذبحه کړي او د ماشومي وينسته به اوخړي، او هغه به د سپينوزرو سره اوتلي او خيراتي به ئې خدقوله ورکړي، دا د نبي ﷺ سنت طريقه ده، او د هغې نه بعد په اومه ورځ به ورله خاڅسته نوم کېدې، د انبياؤ يا د نيکانو خلقو نوم به ورله کېدې، زمونږ د خلقو چې بچۍ اوشي، نو بيا ورله نوم خوښوي، داسې نوم چې چرته ئې وي (TV) کښې درامو کښې نه مشهور وي، نو هغه نوم ورله ېدې، نا مسلمان چې خپل بچي له نوم

ڀڊي نو د انبياء ڪرامو صحابه ڪرامو او د نيڪانو خلقو نوم به ورله ڀڊي، دا به چي ڪوم نو ڪ نوم راوتس دس، نو هغه به ورله ڀڊي.

د بچي ٻه مور پلار حقوق

د بچي ٻه مور پلار دري حقوق دي. امام سمرقندي رحم روايت ذڪر ڪوي، نبي ﷺ فرمائي: د بچي ٻه مور پلار دري حقوق دي: (1) يو حق ئي دا دس، چي بچي له به خائسته نوم ڀڊي، (2) دويم حق ئي دا دس، چي ڪله بچي ٻه خبرو باندې پوهه شو، بيا به ورته صحيح تعليم ورڪوي، اسلامي تعليم به ورله ورڪوي، (3) دريم حق ئي دا دس چي ڪله دا بچي بلوغ ته ورسيدو نو واده به ورله ڪوي.

سيدنا عمر رضي الله عنه سره د يو سري ملاقات

يو روايت ڪنبي راڻي، عمر رضي الله عنه سره يو سري راڻي، ورته وائي: اے عمر! دا زما بچي دس، دس زما خبره نه مني، سيدنا عمر رضي الله عنه د هغه سري هغه بچي را اوغوبنتو، ورته وائي: د پلار دومره حق دس، د پلار هغه تمام حقوق ئي ورته بيان ڪرل، نو هغه بچي ورته اوڙيل: چي اے عمر! دا خو منهن خود بچي ٻه مور او پلار ڇه حق شته، او ڪه نشته؟ سيدنا عمر رضي الله عنه ورته اوڙيل: چي آؤ، حق ئي پري شته، وائي: ڇه حقوق ئي دي؟ هغه ورته وائي: (1) يو حق د بچي دا دس چي هغه له صحيح نسب ڪنبي واده اوڪري، صحيح بنهئي سره ورله واده اوڪري، د بدنامي بنهئي سره به واده نه ڪوي، ڇڪه صبا به خلق د هغي بچي له پيغور ورڪوي، نن صبا خلق صرف شهرت پوره ڪوي، دا نه ڪوري چي آيا دا ڇائس د واده مال مناسب دس؟ دس خو صرف خالست پسي ڇي نبي ﷺ فرمائي: **تَسْكَحُ الْمَرْأَةُ لِأَرْبَعٍ: لِمَالِهَا وَلِحَسَبِهَا وَجَمَالِهَا وَلِدِينِهَا، فَأَطْفَرُ بِلَدِّ الدِّينِ، تَرَبَّتْ بِدَلَاءٍ.** (1)

ڪلهه جي ٻيو سر ۽ ٻيو ٻنهي سره واده ڪوئي، نو د ڄلورو خبرو د وڃي نه: (1)
 نو د مال د وڃي نه، (2) دويم د خائست د وڃي نه، (3) دريم د نسب د وڃي نه، (4) او
 ڄلورم د دينداري د وڃي نه. اوس ڪه ٻيو زنانه داسي ده، ڇي ڄلور وارو خبري
 پڪيني موجود دي، نو ٻنه خبره ده، او ڪه چري ڄلور وارو خبري پڪيني موجود نه
 وي، نو بيانبي الفرمان فرمائي: د دينداري ٻنهي سره نڪاح اوکرو، لاس دي خاوري شه.
 يعني تيزي ورته ورکوي، ڇي د دينداري ٻنهي سره نڪاح اوکرو.

(2) دويم حق ورته عمر عمر وائي: ڇي ٻيچي له به خائسته نوم ڪيدي. (3) دريم
 حق ٿي دا دے، ڇي ٻيچي له به ٻنه تعليم ورکوي. هغه ٻيچي عمر عمر ته اووٿيل: زما
 خبره لڙو واورو، وائي: دا زما پلار دے، ده ٻيو زنانه سره نڪاح ڪري ده، ڇي د هغي پٽ
 وجه اوس هم ماته خلق پيغور راڪوي، ڄلور سوو درهمه باندې ٻيو زنانه اغستي ده، او
 ڇه پنه ٿي نه لکي ڇي د کوم خائي ده؟ او دويم دا زما پلار دے، د ماله داسي نوم
 ڪينودے دے، ڇي هغه صحيح نوم نه دے، ماله ٿي ”جعل“ نوم ڪينودے دے، او
 جعل عربي ڪيني ”گنگوت“ ته وائي، ده ماله گنگوت نوم اينسے دے. او ٻيا عمر عمر
 ته وائي: ڇي اے عمر رضي الله عنه! دا زما پلار دے، او ده ماته ٻيو تڪے هم د قرآن نه
 دے بنودلي، عمر عمر ورته پلار ته وائي: ڇي داسي خبره ده، هغه پلار ٿي ورته وائي:
 او ڇي، نو سيدنا عمر عمر ورته وائي: پاسه زما د خوانه، وائي: تا مخڪيني د ٻيچي حق نه
 دے اداء ڪري، د هغه حقوق دي تول د خبرو د لاندې ڪري دي، نو نن ڪه هغه ستا
 حقوق د خبرو د لاندې ڪوي، نو دا خو ڇه لري خبره نه ده. نو ڇي مسلمانان مخڪيني
 د بچو حق اداء ڪري، ٻيچي له خائسته نوم ڪيدي، هغه له اسلامي تربيت ورکري، هغه
 باندې د الله ڪتاب ياد ڪري، نو دغه بچے به صبا د مور پلار خدمت ڪوي، ڇڪه
 دينداره سرے د مور پلار نافرمان ٿي ڪوي، ڇومره ڇي ٻيو بچے د الله نافرمانه وي،

دومره هغه د مور پلار نافرمان وي، چې يو سره د الله حکم نه مني نو د مور پلار به څه خبره اومي، دا څومره نافرمانې چې د مور پلار کيږي نو دا مور پلار د بچي حق نه دے اداء کړے.

يو روايت کښي راځي، سيدنا ابو حفص البکندي رحمه الله ته يو سره راغے، او ورته وائي: چې زما بچے ما هر وخت وهي، ده ته لږ نصيحت اوکړه، هغه ورته اووئيل: عجيبه خبره ده، بچے به څنگه پلار اوهي؟! هغه ورته وائي: تا دې بچي له تعليم ورکړے دے؟ وائي: نا، د الله کتاب دے، ورته ښودلے دے؟ هغه ورته وائي: نا، نو هغه ورته وائي: دے څه کار کوي؟ هغه پلار ئي ورته وائي: دے خو زمينداره کوي، سحر پتي ته ځي، او ماښام راځي، هغه عالم ورته وائي: شکر اوباسه چې مړه کوي دې نه؟ هسي وهل خو خير دے، وائي: ولي؟ وائي: تا خو ده له صرف د دنيا تربيت ورکړے دے، تا خو ده له دا نه دې ښودلې، چې زه دي پلار يم، دا دې مور ده، او دا دې خور ده، دا خو ستا غلطي ده.

مسلمانانو له پکار دي، چې خپلو بچو له صحيح تربيت ورکړي، دا دنيا کښي هم خوشحالي ده، او آخرت کښي هم خوشحالي ده.

حديث کښي راځي، نبي الله ﷺ فرمائي: «إِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَنْهُ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثَةٍ: إِلَّا مِنْ صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ، أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ، أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ»⁽¹⁾.

”کله چې بني آدم وفات شي، نو د هغه عمل ختم شي، بيا هغه نور عمل نه شي کولے، درې کسان دي چې د هغوي عمل نه ختميږي: (1) يو «إِلَّا مِنْ صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ» صدقه جاريه ده، يو سري خيرات کړے دے، جومات ئي جوړ کړے دے، لار ئي

جورہ کرے، کوہی ئی گنستے دے، او خلق د هغی نه اوبه تحکی، مسافر خاہه ئی جورہ کرے، (2) دویم نبی ﷺ فرمائی: «أَوْ عَلِمَ يَسْمَعُ بِهِ» یا یو سري علم کرے، او هغی باندی خلق فائدي اخلي، او دے وفات شوے دي، نو د مرگ به بعد هه نه ته ثواب رسيبري، دنيا کسبي خلقو ته علم بنودلے دے، او خلق په هغی باندی جورہ کوي، موکه دے مر شوے دے، د هغی ثواب ورته رسي، (3) دريم نبی ﷺ فرمائی: «أَوْ وَتَدِ صَانِعٍ يَدْعُو لَهُ» نیک عمله بجے دے، چي د مور او پلار د مرگ نه بعد دے گني غواړي، نو ددي ثواب مري پسي رسي.

نو مسلمانان له پکار دي چي خپل اولاد دين طرف ته او قرآن طرف ته راولي.
د یو عالم قول

«إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ الَّذِي جَهَلَ وَلَدَهُ»⁽¹⁾

“د قيامت په ورځ به هغه انسان ته سخت عذاب ميلاوېږي چي کوم پلار خپل بچي د دين نه جاهل پرېځودے وو” د الله دين او د الله کتاب ئی پرې نه ووزده کړے. قرآن کریم کسبي الله فرمائی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّارُ وَالْحِجَارَةُ﴾⁽²⁾

“اے مؤمنانو! خپل ځانونه او خپل اولاد د جهنم د اور نه بچ کړئ”.
صرف دا خوشحالي نه ده، چي زوي دي اوشو، اصل خوشحالي دا ده، چي د بچي راتلونکي زندگي جوړه کړه، دا اولاد د الله امانت دے، صبا به درنه الله ددي عنت تېوس کوي. علماء کرام ذکر کوي: “مَا ذَا عَلَّمْتَهُ وَمَا ذَا أَدَّبْتَهُ”⁽³⁾

[1] اعلوی رحیمه

[2] سورة التحريم: 6

[3] اعلوی رحیمه

”قيامت ڪنبي به تپوس ڪيري، تا دي خپل بچي ته ڇٽ ٻنودلي ور، او ڇٽ ادب دي ور ڪري وڃي.“

حديث ڪنبي راڻي، نبي ﷺ فرمائي: «مُرُوا أَوْلَادَكُمْ بِالصَّلَاةِ وَهُمْ أَبْنَاءُ سَبْعِ سِنِينَ وَاضْرِبُوهُمْ عَلَيْهَا وَهُمْ أَبْنَاءُ عَشْرِ سِنِينَ وَفَرِّقُوا بَيْنَهُمْ فِي الْمَضَاجِعِ»⁽¹⁾

”جي بچي دي د اوو (7) ڪالوشي، نو د مونڊ حڪم ورته اوڪري، او جي لسو (10) ڪالو ته او رسي او مونڊ نه ڪوي، نو بيا ئي او رهي.“ نبي ﷺ سيدنا معاذ رضه ته نصيحت ڪوي، لس نصيحتونه ئي ورته ڪري دي، ٻه آخر ڪنبي ورته نبي ﷺ وائي: د خپل اولاد نه د ادب امسامه اوچتو، ادب ورته ورڪو، اسلامي طريقي باندې روان ڪري.

نبي ﷺ فرمائي: هر ماشوم جي پيدا ڪيري، نو دا ٻه دين اسلام باندې پيدا ڪيري، نو مور پلار ئي يا يهودي ڪري، يا ئي نصراني ڪري، يا ئي مجوسي ڪري. دا د مور پلار نقصان دے. ڪه ددي زماني اولاد خراب دے دا د مور پلار نقصان دے. نبي ﷺ فرمائي: «أَلَا كَلُّكُمْ رَاعٍ وَكَلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ»⁽²⁾

”هر يو ٻه تاسو ڪنبي ذمه وار دے، د هر يو ذمه وار نه به د خپلو ڪشرانو او رعيت باره ڪنبي تپوس ڪيري.“ نو مسلمانانو له پڪار دي جي د خپلو بچو صحيح تربيت اوڪري. الله دي مونڊ له د عمل ڪولو توفيق را ڪري. آمين.
(وَأَجِرْ دَعْوَانَا إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ)

(1) [رواه ابو داود، رقم: (495)].

(2) [رواه البخاري، رقم: (7138)، ومسلم، رقم: (1829)، والنرمدي، رقم: (1705)، وأبو داود، رقم: (2928)].

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَلَمْ يَكُنْ يَدْعُونَ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ وَالنَّاسِ وَالْأَنْعَامِ لِيُخْرِجَ الْغَائِبِينَ
(سورة آل عمران: 124)

موضوع

قطع تعلق

بمقام: جلسي

خطيب

نصيح اللسان لذيد البيان علامه عبد الحق ريتاني حفظه الله

قطع تعلق

الْحَمْدُ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنُؤْمِنُ بِهِ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّهُ فَلَا مُهْدِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، أَبَدِيٌّ مَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهُ وَلَا آخِرَ لَهُ لَا صَدَّ لَهُ وَلَا بَدَّ لَهُ وَلَا مُمَدَّ لَهُ وَلَا بَشِيرَ لَهُ وَلَا نَذِيرَ لَهُ وَلَا وَزِيرَ لَهُ وَلَا مُشِيرَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَسِنْدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَبِيبَنَا وَشَفِيعَنَا وَحَبِيبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ عَبْدَهُ وَرَسُولَهُ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، ﴿الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكُلُوبِ وَالْغَيْظِ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾⁽¹⁾.
وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرْعَةِ، إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ»⁽²⁾.

زما عرتمندو مسلمانانو وروڼو پدې مجموعه کښې دا خبرې ذکر کوو، چې صله رحمې کټ کول او خپلولې ختمول خومره لویه ګناه ده؟ غم ښادې پرېښودل، خبرې اترې بندول، یو بل سره تعلقات ختمول ددې خومره جرم دے؟ او خومره ګناه ده؟ د مسلمانانو صفت نه دے. د مسلمانانو صفت دا دے ﴿أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ﴾⁽³⁾.

د مسلمانانو صفت به دا وي، ”چې کافرانو باندې به سخت کوي، خو په خپل مینځ کښې به یو بل باندې رحم کوي“، او یو بل باندې به مهربانه وي، یو بل سره به

(1) [سورة آل عمران: 124].

(2) [رواه البخاري، رقم: (6114)، ومسلم، رقم: (2609)].

(3) [سورة الفتح: 29].

ميه او محبت کوي، د يو بل سره به اسلامي ورورولي ساتي.

نبي ﷺ فرمائي: «المُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ»⁽¹⁾.

”يو مسلمان د بل مسلمان ورور دے.“

د ورور پشان به ورته کورې. قرآن کریم کښې الله فرمائي: ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ

فَأَصْلَحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ﴾⁽²⁾.

الله وائي: ”مؤمنان رونره رونره دي، چې کله ئې مينځ کښې خلاف راغې، نو ورور مسلمانانو له پکار دې چې د هغوي مينځ کښې صلح اوکړې“. يو مسلمان به د بل مسلمان خير طلب کوي، يو مسلمان به د مسلمان فائده طلب کوي، يو مسلمان به د بل مسلمان خوشحالي طلب کوي، يو مسلمان به په بل مسلمان باندې خفه کېږي، د هغه په خوشحالي به خوشحاليږي، او د هغه په تکليف به خفه کېږي، دا د مسلمان صفت دے. او که دا صفت مسلمان کښې نه وي، نو دا کامل مسلمان نه دے. نبي ﷺ فرمائي: «لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ، حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ»⁽³⁾.

”تر هغه وخته پورې يو سرے کامل مؤمن نشي جوړيدے ترڅو پورې چې کوم شے ځان له خوښوې چې هغه شے ئې بل مسلمان له نه وي خوښ کړے“. مسلمان به د بل مسلمان خير خواهي لتوي.

د مسلمانانو صفت

قرآن کریم کښې الله فرمائي: ﴿الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَائِمِينَ الْغَيْظِ

(1) [رواه البخاري، رقم: (2442، و 6951) ومسلم، رقم: (2564، و 2570)، والترمذي، رقم: (1426، و 1927)، وأبو داود، رقم: (4893)].

(2) [سورة الحجرات: 10].

(3) [رواه البخاري، رقم: (13) والترمذي، رقم: (2515)، والساني، رقم: (5016، و 5017، و 5039)].

وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١١﴾

”دا مؤمنان ههه کسان دي جي دوي مال لکوي د الله په لار کسي به خوشحالي کښي او تکليف کسي دواړو حالاتو کښي مال لکوي“ بل صفت نې د دے ”چي خپله غصه دباووي“ خپله غصه کنترول کښي راولي، بل مسلمان ته نقصان نه رسوي، بل صفت ”دے به نورو خلقو ته معافي کوي“ يو سړي ورته نقصان اړوسولو، نو دے به هه بل مسلمان د الله درضا دپاره معاف کوي
د صبر مقام

قرآن کریم کښي الله رب العزت فرمائي: ﴿وَلَمَن صَبَرَ وَخَفِيَ فَلِئَلَّيْنِ عَزِيزٍ مُّبِينٍ﴾.
”چا جي صبر اوکړو به تکليف باندې او معافي نې اوکړه هه چاته جي چا ورسره زياتې کرې وړه دا د پخو کارونو نه دے“ دا دير مضبوط کار دے.
نبي ﷺ ته د الله حکم

قرآن کریم کښي الله نبي ﷺ ته حکم کوي: ﴿خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ﴾.⁽¹⁾

”اے زما پيغمبر ﷺ! خلقو ته معافي کو، خپل خوي دا اوگرځوه جي خلقو ته معافي کو، او خلقو ته د نيکي حکم کو، او مخ واړوه د جاهلانو نه.“ نو مسلمان به بل مسلمان ته د الله درضا دپاره معافي کوي.
د ﴿وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ﴾ تفسير

ددې آيت په تفسير کښي تفسير قرطبي ليکلي دي: ”وَذَلِكَ مِنْ أَكْثَرِ الْعِبَادَةِ“

(1) [سورة آل عمران: 124]

(2) [سورة الشورى: 43].

(3) [سورة الأعراف: 199].

مسلمان ته معافي ڪول او هغه غصه ڇي سري ته راغلي ده هغه ڪنٽرول ڪنبي راوستل دا ڀه تمامو عباداتو ڪنبي لوي عبادت دے، يو سرے د الله د رضا دپاره معاف ڪول دا لوي جهاد دے د نفس سره، ڇي ته خپله غصه ڪنٽرول ڪنبي راولي، بيا وائي: **قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرْعَةِ وَلَكِنَّ الشَّدِيدَ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ»** (2)

”نبي ﷺ وٽيلي دي: ڇي پهلوان هغه ڇوڪ نه دے، ڇي هغه خلق ڊير راغورڇوي، بلڪه پهلوان هغه ڇوڪ دے ڇي هغه د غصي ڀه وخت ڪنبي خپل نفس ڀه ڪنٽرول ڪنبي راولي.“ ڇي دده د لاس اوڙهي نه غلط حرڪت اونه شي، دا صحيح پهلوان دے.
د علماؤ اقوال

(1) اول قول: **«لَا تَعُدْ نَفْسَكَ مِنَ النَّاسِ مَا دَامَ الْغَضَبُ غَالِبًا عَلَيْكَ»** (3)

خپل ڄاڻ د خلقو نه شماره ڇي زه سرے یم، ترڇو ڇي غصه ڀه تا باندي غالبه وي.

(2) دويم قول: **«أَوَّلُ الْغَضَبِ جُنُونٌ، وَآخِرُهُ نَدَمٌ»** (4)

”د غصي اول سر ڪنبي سرے ليونے وي.“

ڪه هر ڇه ٿي لاس ته ورغلل نو گوزار ڪوي، او آخر د غصه ڪنبي هغه پڻيمانتي ده، ڇا ته ڇه نقصان اُورسوي، يا ڇوڪ قتل ڪري، او بيا ڀه شارہ ميرہ ڪنبي روان شي، نو بيا ورته پته اولڪي ڇي دا مڀ ڇه اُوڪرل!!! اوس به ڇه ڪوم؟ ڀه هوش

(1) [تفسير القرطبي تحت آية سورة آل عمران: 134].

(2) [رواه البخاري، رقم: (6114)، ومسلم، رقم: (2609)].

(3) [هداية المرشدين إلى طرق الوعظ والخطابة: 509].

(4) [كشف المشكل من حديث الصحيحين لأبي الفرج ابن الجوزي: 1/1017، و 3/540].

ڪنبي راشي، خو هغه ڪار ورسره شوے وي. نو د مسلمان سره جنگ ڪول يا د مسلمان سره خبري بندول دا د مسلمان شان نه دے.

(1) يوروايت

نبي ﷺ فرمائي: يو سرے يو ڪوٽ نه تيروي د الله د رضا دپاره چي هغه زيات اجر والا وي، مڪر د هعي ڪوٽ نه چي ڪومه غصه ده خپل ڄاڻ باندې تيره ڪره.⁽¹⁾

(2) دويم روايت

نبي ﷺ فرمائي: ڪله چي د قيامت ورڇ شي، «يُنَادِي مُنَادٍ: مَنْ كَانَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ فَلْيَدْخُلِ الْجَنَّةَ».⁽²⁾

”يو آواز ڪونڪے به آواز اوڪري، چي هغه خلق چي د ڇا اجر پڻ الله باندې دے، نو هغوي دي جنت ته لار شي“ ڇوڪ دي هعه خلق چي د هغوي اجر پڻ الله باندې دے؟ چي دنيا ڪنبي خالص د الله د رضا دپاره خلقو ته معافي ڪري وه، د غه خلق دي پاسي او جنت ته دي لار شي. الله به ئي بے حساب به جنت ته بوڇي. دا ولي؟ چي ته د الله يو ڪمزور بنده ئي، او ته دومره ڪولے شي، چي د الله يو بنده معاف ڪولے شي، نو الله تا معاف ڪولے شي، د يو سري نه نقصان اوڻو، او تا معاف ڪرو، نو الله به تا معاف ڪري، نو صله رحمي ڪت ڪول لويه گناه ده پڪار دي چي مسلمانان صله رحمي پالي.

(3) دريم روايت

نبي ﷺ فرمائي: يو مسلمان به د بل مسلمان سره ڇٽ ڪوي؟ نو نبي ﷺ فرمائي: «الْمُسْلِمُ أَحْوُ الْمُسْلِمِ، لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ، وَلَا يَحْقِرُهُ التَّقْوَى هَاهُنَا، وَيُسِيرُ إِلَى صَنْدَرِهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ».

(1) [رواه ابن ماجه].

(2) [رواه البيهقي في "شعب الإيمان"، رقم: (7960)].

”يَوَ مُسْلِمَانِ د بِل مُسْلِمَانِ وَرُور دے، يَوَ مُسْلِمَانِ بَه پَه بِل مُسْلِمَانِ بَانْدِي ظَلَم نَه
 ڪوِي، يَوَ مُسْلِمَانِ بَه بِل مُسْلِمَانِ نَه شَر مُوِي، (پَرْدَه بَه وَر بَانْدِي اڇوِي) نَه بَه بِل مُسْلِمَانِ
 سِڀڪوِي او نَه بَه ئِي بِي عَزْتَه ڪوِي، او بِيَا نَبِي ﷺ دَرِي سَلَه اَو فرمائيل: چِي تَقْوِي ار
 بِر هِيَز ڪَارِي دَا د اَفْسَانِ زِرَه ڪَنبِي دَه“. ظَاهِرِي خَبَر وَر بَانْدِي يَوَ اِنْسَانِ مَتَقِي نَشِي جَوَرِي دے.
 بِيَا نَبِي ﷺ اَو فرمائيل: «بِحَسَبِ اَمْرِي مِنَ الشَّرِّ اَنْ يَخْفَرَ اَخَاهُ الْمُسْلِمُ».

مُسْلِمَانِ ڪَه نور دِير بَنَه سِر دے، خود هغه د شر د پَارَه دَا حَبِرَه بَس دے، چِي دے
 خِيَلِ وَرُور مُسْلِمَانِ سِڀڪوِي، او بِي عَزْتَه ڪوِي ئِي، ڪَه دے شَبَه وَرَخِ مَوْنَحُونَه ڪوِي
 نور اَعْمَالِ ئِي هَم بَرَابَر دِي، لِيڪَن چِي دے مُسْلِمَانِ بَانْدِي پَرْدَه نَه اڇوِي، د
 مُسْلِمَانِ د بِي عَزْتِي ڪوشش ڪوِي، نو نَبِي ﷺ وَاثِي: دَدَه د پَارَه دَغَه شَر ڪَافِي دے. او
 بِيَا نَبِي ﷺ فرمائي: «كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ، دَمُهُ، وَمَالُهُ، وَعِرْضُهُ»⁽¹⁾

”هَر يَوَ مُسْلِمَانِ پَه بِل مُسْلِمَانِ بَانْدِي حَرَامِ دے د مُسْلِمَانِ وِينَه تَوِيُولِ پَه بِل
 مُسْلِمَانِ حَرَامِ دَه، د مُسْلِمَانِ بِي عَزْتِي بَه نَه ڪوِي، د مُسْلِمَانِ مَالِ بَه بَغِيرِ د هَغَه دَا جَارَتِ
 نَه نَه اَخْلِي“. رَسولُ الله ﷺ فرمائي: «لَا يَحِلُّ مَالُ اَمْرِي مُسْلِمٍ اِلَّا بِطَيْبِ نَفْسٍ مِنْهُ»⁽²⁾.
 ”د يَوَ مُسْلِمَانِ مَالِ تَالَه جَائِز نَه دے مَڪَرِ پَه هَغَه وَخْتِ ڪَنبِي چِي هَغَه
 خُوشحَالَه وِي“. د مُسْلِمَانِ مَالِ تَالَه جَائِز نَه دے، د مُسْلِمَانِ بِي عَزْتِي تَالَه جَائِز نَه دَه،
 د مُسْلِمَانِ مَرگِ تَا د پَارَه جَائِز نَه دے.

يَوَ رَاوِيَتِ ڪَنبِي رَا حِي، رَسولُ الله ﷺ فرمائي: «لَزَوَالُ الدُّنْيَا اَهْوَنُ عَلَى اللَّهِ مِنْ قَتْلِ
 رَجُلٍ مُسْلِمٍ»⁽³⁾.

(1) [رواه مسلم، رقم: (2564)].

(2) [رواه البيهقي في "شعب الإيمان"، رقم: (5105)].

(3) [رواه الترمذي، رقم: (1395)، واس صحيحه، رقم: (2619)].

”د يو مسلمان مرگ الله ته دومره گراں ده، چې توله دنيا روانه کړه، الله دومره نه خفه کيږي، خومره چې الله د مسلمان په مرگ خفه کيږي.“

يو حديث کښې راځي، نبي ﷺ فرمائي: د قيامت په ورځ باندې الله چې تپوس کوي، نو رومې تپوس به الله د وينې باره کښې کوي، چې تا د مسلمان ويه ولې توي کړې وه؟ په شريعت کښې د دريو وجونه د مسلمان مرگ او قتل روا او جائز ده. او د هغې تفصيل د زنا په بيان کښې تير شوه ده.

د سيدنا انس رضی اللہ عنہ روایت

سيدna انس رضی اللہ عنہ وائي: چې نبي ﷺ فرمائي: **لَا تَقَاطَعُوا، وَلَا تَنَابَرُوا، وَلَا تَبَاغَضُوا، وَلَا تَحَاسَدُوا** ”يو بل سره خپلولي مه ختموي، يو بل پسې خبرې مه کوي، د يو بل سره بغض مه ساتي، او د يو بل سره حسد مه کوي“ او بيا نبي ﷺ فرمائي: **«وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ»** ”شيء بندگان د الله رونه، رونه د رونه وپشان زندگي تيروي“⁽¹⁾ خو يوه خبره ده: علماء کرام ذکر کوي: **”تَعَاشَرُوا كَالْإِخْوَانِ، وَتَعَامَلُوا كَالْأَجَانِبِ“**⁽²⁾

يو بل سره چې ژوند تيروي داسې ژوند تير کړي لکه چې دوه رونه ژوند تيروي، او د يو بل سره چې لين دين کوي، يو بل سره معامله کوي نو د پردو خلقو پشان معامله کوي، معامله کوي نو صفا معامله کوي. دا بيا ورستو د خفگان سبب جوړيږي، او بعضې سره وائي: زما او دده مينځ کسې څه نشته، که ماله ئې پيسې راکړې، او که ما ورله پيسې ورکړې، نو د هغوي مينځ کښې بيا ډيرې خبرې راشي.

د نبي ﷺ فرمان مبارک

نبي ﷺ فرمائي: **«لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثٍ»**⁽¹⁾

(1) [رواه مسلم، رقم: (2563)، والترمذي، رقم: (1935)].

(2) [جديد مسائل کا حل: 342]

”د یو مسلمان د پوره دا جائزہ دے، چې هغه د خپل ورور مسلمان سره د دریو (3) ورځو نه سیوا خبرې بندې کړې.“

بن د مسلمانانو حالت او کورنۍ وایي: ده سره رمانه لکې. چې ورته ووايي: جومات ته ولې نه راځي؟ وایي: یوه جومات ته درځم، خو دا فلانکې مې په سترگو ډیر به لکې، نو ده سره صف کېنې مونځ نه کیږي، نو ځکه جومات ته نه درځم، خوا کېنې به ئې ورسره زمکه وي، هغې زمکې نه څې، خوا کېنې به ئې ورسره کور وي، هغې کور ته به څې، چې غم اوشي حجره کېنې ورسره یوځایه ناست وي، خواصل کېنې دېمنې ئې د الله د کور سره ده. او کله وایي: چې دا صف کېنې کوم خلق ولاړ دے، نو دوي سره صف کېنې مونځ نه کیږي، نو ته داسې پاکه فرشته ئې، تاله د آسمان نه فرشتې راکوزول غواړي، چې هغوي سره صف کېنې اوردیږي، ستا د مسلمان سره صف کېنې مونځ نه کیږي، ته خپل مونځ کوې، او بل مسلمان خپل مونځ کوې، نو ستا د بل مسلمان سره څنګه په صف کېنې مونځ نه کیږي؟

دا ئې اصل کېنې د جومات سره دېمنې او بغض حسد پیدا شوی دے. ډیر خلق داسې دي، چې د هغوي په زمکو د یو بل سره دېمنې ده، نو هغوي هغه خپله دېمنې جومات له راوړي، وایي: یوه د فلانکې سره مې نه لکې، دا ئې د جومات سره نه لکې، دا د شیطان هغه وسوسه ده.

د یو مسلمان سره د دریو (3) ورځو نه سیوا خبرې بندول حرام دي. ډیر مسلمانان داسې دي چې هغوي مونځونه کوې، هغوي روژې نیسي، هغوي تلاوتونه کوې، هغوي عبادتونه کوې، تردې پورې چې د شېې نهجد هم کوې، څومره منین دي،

(1) [رواه البخاري، رقم: (6073)، و (6237)، ومسلم، رقم: (2560)، والترمذي، رقم: (1932)، رابو دارد، رقم:

د الله پټه دين باندې؛ ليکن بل طرف ته د هغه د يو مسلمان سره نالکې ده، دده دا مونځ د الله دربار کښې قبول نه دے، دده دا مونځ آسان ته نه خيژي، روزه ئې نه قبليري، او چې ورته اوواځي: چې روغه اوکړه، نو ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا اللَّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ﴾^(۱).
 "چې کله ورته اووځي شې ده ته چې د الله نه اوږيږه، نو د گناه پټه کولو غيرت کښې راشي" چې زه به اوس دده سره روغه کوم، ده خو ما سره ډير ظلمونه کړي دي، دا د جاهليت غيرت دے دا د ايمان غيرت نه دے.

مسلمان ته خو اوواځي، چې ستا پدې کار کښې خير دے، نو هغه وايي: چې زما کوم کار کښې خير دے، زه به هم هغه کار کوم، خلاف شرع باندې مسلمان غيرت نه کوي. د صحابو تاريخ چې سرے اوکوري، خومره کارونه هغوي د الله د رضا دپاره کړي دي، او ته صرف دا نه شي کولې چې د يو مسلمان سره د الله د رضا دپاره روغه اوکړي. د سيدنا ابو ايوب انصاري رضي الله عنه روايت

دده نه روايت دے، «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: لَا يَحِلُّ لِرَجُلٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ، يَتَغَيَّبَانِ: فَيُعْرِضُ هَذَا وَيُعْرِضُ هَذَا، وَخَيْرُهُمَا الَّذِي يَبْدَأُ بِالسَّلَامِ»^(۲).
 "نبي ﷺ فرمائي: د مسلمان دپاره دا جائز نه دي، چې د بل مسلمان سره د دريو (۳) نه زياتې خبرې بندې کړي، او چې يو بل سره ميلاؤ شي، نو يو يوخوا مخ واړوي او بل بل خوا مخ واړوي". نبي ﷺ فرمائي: دا د مسلمان د شان سره مناسب نه دي. نبي ﷺ ددې علاج بنائي

پدې دواړو کښې غوره انسان هغه دے چې هغه پټه سلام کښې مخکښې شو، او د مسلمان ورور سره ئې خبرې شروع کړي، دا بهترين انسان دے.

(۱) [سورة البقرة: 206].

(۲) [رواه البخاري، رقم (6077)].

د سیدنا ابو هريره رضی اللہ عنہ روایت

سیدنا ابو هريره رضی اللہ عنہ فرمائی: جی نبی ﷺ فرمائی: «لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثٍ، فَمَنْ هَجَرَ فَوْقَ ثَلَاثٍ فَمَاتَ دَخَلَ النَّارَ»⁽¹⁾.

”یو مسلمان دپاره جائز نه دي، چې دے د خپل ورور مسلمان سره د دریو (3) ورځو نه زیاتې خبرې بندې کړي“، او که خبرې ئې بندې کړې نو سزائې څه ده؟ نو نبی ﷺ فرمائی: چا چې د خپل ورور مسلمان سره د دریو ورځو نه سیوا خبرې بندې کړې، او کله دا سره سره شو نو دا سره به جهنم ته ځي.

خومره لویه گناه ده، زمونږ د خلقو جهنم خوښ دے، خو د مسلمان سره ئې روغه نه ده خوښه، د یو بل سره ئې نزدې والی نه دے خوښ. دا خو هسي مونږ وایو: چې زمونږ اجر او ثواب پکار دے، چې کومو کارونو کښې اجر او ثواب دے، هغه مونږ شاته غورځولي دي.

د نبی ﷺ فرمان مبارک:

نبی ﷺ فرمائی: «لَا يَكُونُ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ مُسْلِمًا فَوْقَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ» “جائز نه دي د یو مسلمان دپاره چې د بل مسلمان سره د دریو ورځو نه زیاتې خبرې بندې کړي“، «فَإِنَّا لَقِيَهُ سَلَامٌ عَلَيْهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ كُلُّ ذَلِكَ لَا يَرُدُّ عَلَيْهِ» “پس کله چې د یو مسلمان سره مخامخ شوي او ته دا وائي: چې زه خپل رب رضا کوم نو درې کرتې ورباندې سلام واچوه” ورته وایه: “السلام علیکم” کهچرته هغه درله جواب درکړو، نو ډیره ښه خبره ده، او که جواب ئې درنه کړو، نو بیا ورته اووایه: “السلام علیکم” که جواب ئې درکړو، نو ډیره ښه خبره ده، او که جواب ئې درنه کړو، نو بیا ورته اووایه: “السلام علیکم” که جواب

ٺي پڻه دريم ڄل هم درنه ڪرو، نو ستا غاره خلاصه شوه، او توله ڪناه پڻه هغه باندې ده بيا نبي ﷺ فرمائي: «فَقَدْ بَاءَ يَأْتِمُهُ» "تحقيق سره توله ڪناه هغه باندې ده" (1)

بيا ته د ڪناه نه پاڪ ٿي. ڪه ته د ڪناه نه ڄاڻان ڪو، نو آسانه طريقه دا ده، يو سره تا سره خبري نه ڪو، او ستا زره غواڙي چي دا خو ڊيره زياته ڪناه ده، نو دا طريقه ورسره اوڪره: چي ورشه، سلام ورباندې واجوه، دري ڄله ورباندې سلام واجوه، ڪه جواب ٺي درڪرو، نو روغه اوشوه، او ڪه جواب ميلاؤ نه شو، نو ستا غاره خلاصه شوه، او توله ڪناه پڻه هغه باندې ده، او ڪه دا ڪار نه شي ڪولس شرميري چي زه به ورخم او پڻه هغه به سلام اچوم. نو داسي خو ڪولس شي، چي ڪله يو دوه مسلمانان راپاسي، او هغوي درته وائي: چي مونڙ درله روغه ڪوو، نو بيا ولي روغه نه ڪو؟ اصل ڪنهي مونڙ باندې د جاهليت هغه غيرت غالب شوه دس، او د الله دين او د نبي ﷺ خبره مونڙ شاته غورڇولي ده، مونڙ هغه خبري منو چي پڻه ڪومو خبرو زمونڙ زره خوشحاليڙي. پڻه ڪومو خبرو چي مونڙ له تڪليف ميلاوڙي هغه خبري مونڙ نه منو. نو د يو مسلمان د بل مسلمان سره خبري بندول، دا لويه ڪناه ده.

د سيدنا ابن عباس رضه روايت

سيدنا ابن عباس رضه وائي: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَا تَحِلُّ الْهَجْرَةُ فَوْقَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فَإِنْ التَّيْبَا فَسَلَّمَ أَحَدُهُمَا عَلَى الْآخَرِ فَرَدَّ عَلَيْهِ الْآخَرُ السَّلَامَ اشْتَرَكَا فِي الْأَجْرِ وَإِنْ أَبَى الْآخَرُ أَنْ يَرُدَّ السَّلَامَ بَرِيَ هَذَا مِنَ الْإِثْمِ وَبَاءَ بِهِ الْآخَرُ - وَأَخْبِيَهُ قَالَ - وَإِنْ مَاتَا وَهُمَا مُتَهَاجِرَانِ لَا يَجْتَمِعَانِ فِي الْجَنَّةِ».

"نبي ﷺ فرمائي: يو مسلمان د ٻار د بل مسلمان سره د دريو (3) ورخنه زياتي

خيرې بندول جائز نه دې، کچرې دواړه ميلاؤ شول يو سلام اوکړو، او بل جوب ورکړو، دواړه په اجر کښې برابر دي، او که چرته يو سلام اوکړو، او بل ورته جواب ور نه کړو، نو دا يو د گناه نه بچ دس، او دا بل گناهگار دس، او که چرې دا دواړه د دنيا نه پدې حالت کښې لارل چې دواړو د يو بل سره خيرې نه کولې، د دواړو په زړونو کښې د يو بل سره بغض او حسد وو، نو نبي ﷺ فرمائي: «وَإِنْ مَاتَا وَهُمَا مُتَّحِرَانِ لَا تَحْتَمِلَانِ فِي الْجَنَّةِ»⁽¹⁾.
 "او که دا دواړه مړه شول او يو بل سره ئې خيرې نه کولې دا دواړه به الله يو بل سره جنت کښې نه يوځائې کوي".

د سيدنا ابو خراش رضي الله عنه روايت

دوي وايي: چې ما د نبي ﷺ نه اوريدلي دي، چې نبي ﷺ فرمايل: «مَنْ هَجَرَ أَخَاهُ سَنَةً فَهُوَ كَسَفِكَ دَعَمُهُ»⁽²⁾.

"کوم مسلمان چې د بل مسلمان سره يو کال خيرې بندې کړې، دومره عظيمه گناه ئې اوکړه لکه چې هغه دا مسلمان قتل کړو". مخکښې ما وئيلې وو: چې د دنيا خرابول الله ته خوښ دي، خود مسلمان وژل الله نه شي برداشت کولې.
 د نبي ﷺ صحابو کرامو ته بيان

نبي ﷺ صحابه کرامو ته بيان کولو، وايي: پدې محفل کښې چې د کوم مسلمان د بل مسلمان سره نا لکې ده، نو هغوي دي زمونږ ددې محفل نه پاسې، ځکه د هغه د وجې نه موږ باندې رحمت نه راوړېږي، کله کله د يو گناه د وجې نه په نورو باندې هم عذاب راځي. (مشوره واقعه د موسی عليه السلام د زمانې د چغل خور، هغه به انشاء الله د چغلي په بيان کښې راشي).

(1) [رواه الحاكم في "المستدرک"، رقم: (7291)، والطبراني في "المعجم الأوسط"، رقم: (8930)].

(2) [رواه أبو طهود مرقم: (4915)].

نو نبي ﷺ اوفرمائيل: چي د چا بل مسلمان سره نالکي ده، نو هغه دي رموره د محفل نه پاسي، يو هلک پاسيدو، او هغه لارو، او د هغه يو ماسي وه، چي د هغې سره ئي نالکي وه، د هغې سره ئي روغه اوکړه، هغه هلک لارو، او د هغې نه ئي معافي اوغوښته، چي ما معاف کړه، هغه ماسي ورته وائي: دا ولې؟ ته څنگه پخپله راغلي؟ هغه هلک ورته وائي: ما د نبي ﷺ نه واوريدل چي کومو خلقو کښي چي هغه سره ناست وي چي د نورو مسلمانانو سره ئي نالکي ده، نو د الله رحمت پرې نه راوړيږي، نوزۀ ددې وجي نه راغلم، ما سره روغه اوکړه.⁽¹⁾

نن که مونږ باندې د الله رحمتونه بند دي، نو د هغوي وجه دا ده، چي مونږ د الله حکم منلو ته تيار نه يو، هر سره د بل سري نه خفه ده، او پرېشانه ده. د يو کاوندې نه تېوس اوکړه، نو د بل کاوندې نه اور کښي ولاړ ده.

د سيدنا جابر رضي الله عنه روايت

سيدنا جابر رضي الله عنه فرمائي: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: «إِنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ آيَسَ أَنْ يَعْبُدَهُ الْمُصَلُّونَ فِي جَزِيرَةِ الْعَرَبِ، وَلَكِنْ فِي التَّحْرِيشِ بَيْنَهُمْ».⁽²⁾

”سيدنا جابر رضي الله عنه فرمائي: ما د نبي ﷺ نه واوريدلې دې، چي فرمائيل ئي: چي شيطان ددې خبرې نه نا اميده شوه دے چي چي خلق د شيطان عبادت اوکړي، اوس څوک د شيطان عبادت نه کوي هر سره په شيطان لعنت وائي، ليکن شيطان دا خبره غواړي چي د نورو مسلمانانو په مينځ کښي نالکي او ورانه راولي“ دا د شيطان کار ده، نو د شيطان دا کارونه پرېښودل غواړي، او د الله حکم منل غواړي دا د مؤمن صفت ده.

(1) [التَّوْبَةُ وَالتَّوْبَةُ].

(2) [رواه مسلم، رقم: (2812)].

سيدنا ابو هريره ۷ فرمائي: **جِي نبي ﷺ فرمائي: «تُعْرَضُ أَعْمَالُ النَّاسِ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ مَرَّتَيْنِ، يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ وَيَوْمَ الْخَمِيسِ، فَيُغْفَرُ لِكُلِّ عَبْدٍ مُؤْمِنٍ، إِلَّا عَبْدًا يَبْتَغِي وَبَيْنَ أَخِيهِ شَحْنَاءً، فَيَقَالُ: أَتْرَكُوا، أَوْ اِرْكُوا، هَذَيْنِ حَتَّى يَفْتِنَا».**⁽¹⁾

”هفته ڪنبي دوه ورڻ الله اعمال آسمان ته اوچتو، يو د ڪل ٻه ورڻ باندې او يو د زيات ٻه ورڻ باندې، پدي ورڻي باندې الله هر مسلمان معاف ڪوي، ليڪن مشرڪ نه معاف ڪوي، ڪوم سري جي د الله سره شريڪ پيدا ڪري ڏي، هغه انسان الله نه معاف ڪوي، او بل هغه سر ٻه نه معاف ڪوي، جي د هغه د بل مسلمان سره نالڪي ڏي، د هغه اعمال الله بره نه خير وڃي، الله ملائڪو ته وائي: جي اءِ زما ملائڪو ددي دوارو بند ڪانو اعمال ماته مه راوڙي، ترخو پوري جي دي دوارو د يو بل سره روغ نه ده ڪري.“

بل روايت ڪنبي راڻي، نبي ﷺ فرمائي: د جنت دروازي ڪهولاڙ ڪري شي، د ڪل ٻه ورڻ او د زيارت ٻه ورڻ باندې، هر يو مسلمان ته الله بخه ڪوي، جي هغه د الله سره شريڪ پيدا ڪري ڏي، او بل هغه انسان ته بخه نه ڪوي، خو هغي انسان ته بخينه نه ڪوي جي د هغه د بل مسلمان سره نالڪي وي، او د بل مسلمان سره خبري نه ڪوي، او الله ملائڪو ته وائي، زما ملائڪو ددي بند ڪانو اعمال به تر هغي وخته پوري نه اوچتو ترخو پوري جي دوي د يو بل سره روغ نه ده ڪري. دري ڇله ورته وائي، خومره لويه ڪناه ڏي، د يو مسلمان د بل مسلمان سره خبري بندول.⁽²⁾

د دريو ڪسان باره ڪنبي د نبي ﷺ فرمان

نبي ﷺ فرمائي: **ثَلَاثٌ مَنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ وَاحِدَةٌ مِنْهُنَّ فَإِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ لَهُ مَا سِوَى**

(1) (ابو داود، مسلم، رقم: (2565)).

(2) (ابو داود، مسلم، رقم: (2565/36)).

ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ" درې څيزونه دي، چې چا کښې دا درې (3) کارونه نه وي، ددې نه ماسيوا که هر څومره گناهکار دے، الله به ئې معاف کړي. دا درې (3) کارونه کوم دي؟ نبي ﷺ فرمائي:

(1) «مَنْ مَاتَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا» "کوم انسان چې مړه شو، الله سره ئې شريک نه وي پيدا کړے" نو الله به ئې معاف کړي؛ ځکه شرک لويه گناه ده، الله فرمائي: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ﴾.⁽¹⁾

"يقيناً الله بخښنه نه کوي چې شرک اوکړے شي د الله سره" او د شرک نه ماسيوا نور گناهونه معاف کوي، خو شرک نه معاف کوي.

شرک څه ته وائي؟ د الله سره په ذات يا صفاتو کښې بل څوک شريک کول، دېته شرک وائي، لکه عيسايان وائي: عيسى ﷺ ابْنُ اللَّهِ دے، څوک وائي: عيسى ﷺ پخپله الله دے، څوک وائي: ﴿إِنَّ اللَّهَ ثَلَاثَةٌ﴾.⁽²⁾ خدايان درې دي، دېته په ذات کښې شريک وائي، يا په صفاتو کښې شريک پيدا کول، مثال په طور د الله صفت دے "السَّمِيعُ"، "بغير د ظاهري اسبابو نه اوريدونکے" صرف يو الله دے، اوس يو سرے دا صفت يو مړې له ورکړې، چې دے هم بغير د ظاهري اسبابو نه هر څه اورې، نو دا د الله صفت وو، او تا يو بنده له ورکړو، نو دا شرک دے، که د يو سړي په زړه کښې د اورې د دانې هومره شرک وي، نو دا سرے الله نه معاف کوي.

(2) «وَلَمْ يَكُنْ سَاحِرًا يَتَّبِعُ السَّحَرَةَ» "ساحر الله نه معاف کوي، ساحرانو پسې گرځي کودي منترې کوي" دا سرے الله نه معاف کوي.

(1) [سورة النساء: 116]

(2) [سورة المائدة: 73].

(3) دريم «وَلَمْ يَحْقُقْ عَلَى أَخِيهِ» "کوم انسان چي مسلمان بنده نه دهغه حق حصار کړې دے يا دهغه سره ټي بغض او حسد دے، دهغه سره ټي نالکې ده"، دا درې (3) کسان الله نه معاف کوي، نور هر يو مسلمان کيدے شي چي الله ټي معاف کړي.⁽¹⁾
 نو هغه مسلمانان الله نه معاف کوي چي د کومو مسلمانانو خپل مينځ کښې نالکې ده.
 د دريو کسانو اعمال بره نه خيژي

رسول الله ﷺ فرمائي: «ثَلَاثَةٌ لَا تَرْفَعُ صَلَاتُهُمْ فَوْقَ رُؤُوسِهِمْ شَبْرًا» "درې کسان دې چي دهغوي مونځونه دهغوي د سروونو نه يو ليشته هم نه بره کيږي":

(1) نبي ﷺ فرمائي: «رَجُلٌ أَمَّ قَوْمًا وَهُمْ لَهُ كَارِهُونَ» "يو هغه سرے دے چي هغه د قوم مشرت کوي، د قوم امامتي کوي او قوم ترې ناراض دے، قوم ترې خفه دے، او دے امامتي کوي" د داسې انسان عمل دهغه د سر نه يو ليشته نه اوچتيږي.

(2) دويم نبي ﷺ فرمائي: «وَأَمْرَأَةٌ بَاتَتْ وَرَوْحُهَا عَلَيْهَا سَاحِطٌ» "هغه زنانه چي دهغې خاوند دهغې نه خفه دے، او هغه شپه تيره کړه" دا زنانه خومره ورځې چي خاوند ترې خفه دے، ددې زنانه عمل ددې د سر نه يو ليشته نه اوچتيږي.

او نبي ﷺ فرمائي: کومه زنانه چي بغير د خاوند د اجازت نه د کور نه اووتله تر هغې وخته پورې پدې زنانه لعنت وريږي، ترڅو چي واپس کور ته نه ده راغلې.

(3) دريم نبي السلام فرمائي: «وَأَخْوَانٍ مُتَصَارِمَانِ» "هغه دوه مسلمانان رونه چي دهغوي د يو بل سره نالکې ده"، ترڅو پورې چي هغوي د يو بل سره روغه نه ده کړې تر هغې پورې ددې دواړو اعمال د دوي د سر نه يو ليشته بره نه اوچتيږي.⁽²⁾

(1) [رواه الطبراني في "المعجم الكبير"، رقم: (13004)].

(2) [رواه ابن ماجه، رقم: (971)].

دا دري وارہ کسان دي پڻ خپلو اعمالو باندې ويريري. اوس بله خبره يو سرت
واڻي: چي ما به د فلانکي سري سره روغه کړي وه، خو دا ښه سره نه دے، دده
عمل ښه نه دے، که زه ورسره روغه اوکړم بله ورځ به بيا ما سره په جنگ وي. ددي
آسان علاج دے، يو سره بد عمله دے، بد اخلاقه دے، نو ځان ترې ساته، خو
خبرې ورسره مڼه بندوه، سلام کلام ورسره مڼه بندوه، د هغه سره نور دنياوي لڼ دڼ
مڼه کو، صرف خبرې ورسره کو.

د انسان په بدن کښې دا سر ډير قيمتي دے، چي غيرتي انسان وي، نو هغه
خپل سر چاته نه ښکته کوي، خود الله په دربار کښې انسان دا خپل سر په زمکه
باندې ږدي، او د الله د رضا دپاره خپل سر په خاورو کښې ږدي، خپلې کپړې د
خاورو نه بچ کوي، ليکن چي که د الله حکم دے، نو دے دا خپل تن دے او سر په
زمکه باندې ږدي، چي زما نه الله رضا شي، نو چي د الله دپاره دومره ځان عاجز
کولې شي، نو صرف مونځ کښې نه، په هر څه کښې دومره عاجزي اوکړه. نو د بل
مسلمان سره روغه اوکړه، صرف پدې بنياد چي زما نه الله رضا شي، که څوک را
پورې ځاندي، که هر څه کوي، خو چي زما نه الله خوشحاله شي. نو د مسلمان سره
خبرې بندول دا لويه گناه ده. پکار دا ده چي مونږ ددي گناه نه ځان بچ کړو. الله دي
مونږ له د عمل کولو توفيق راکړي. آمين.

(وَاٰخِرُ دَعْوَانَا اِنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تَنْوِيلُ الْمَلِكِ عَبْدِ الْقَدِيرِ وَنِ الْكِتَابِ وَالْمَوْلَى وَالْمَوْلَى وَالْمَوْلَى وَالْمَوْلَى وَالْمَوْلَى
(سورة آل عمران: 14)

موضوع

دَ صَحَابِهِ كَرَامُ حَالَات

بتاريخ: 07-07-2007

بمقام: جلسي

خطيب

فصيح اللسان لذيد البيان علامه عبد الحق رباني حفظه الله

د صحابه ڪرامو حالات

الْحَمْدُ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنُؤْمِنُ بِهِ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مِنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّهُ فَلَا مُهْدِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهُ وَلَا آخِرَ لَهُ لَا ضِدَّ لَهُ وَلَا نَدَّ لَهُ وَلَا مُعَدَّ لَهُ وَلَا بَشِيرَ لَهُ وَلَا نَذِيرَ لَهُ وَلَا وَزِيرَ لَهُ وَلَا مُشِيرَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَنَدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَبِيبَنَا وَشَفِيعَنَا وَحَبِيبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ عَبْدَهُ وَرَسُولَهُ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، ﴿زَيْنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَمَلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْخَرْبِ ذَلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ النَّاتِ﴾. (1)

وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الدُّنْيَا دَارُ مَنْ لَا دَارَ لَهُ وَمَالُ مَنْ لَا مَالَ لَهُ وَلَهَا يَجْمَعُ مَنْ لَا عَقْلَ لَهُ». (2) أو كما قال عليه السلام.

عزت مندو مسلمانانو رونروا مخڪنبي د صحابه ڪرامو حالات بيان شوي وو، جي صحابه ڪرامو ﷺ د الله رب العزت د دين دپاره ڇنڪه قرباني پيش ڪري وي، دا رنگه جناب رسول الله ﷺ د الله د دين دپاره ڇنڪه قرباني پيش ڪري وه. د الله رب العزت دين اهم ترين دے. او الله رب العزت ته دير زيات خوڻي دے؛ ڇڪه ددي دين نه الله رب العزت انبياء ڪرام عليهم السلام قربان ڪري دي، صحابه ڪرام ﷺ ئي قربان ڪري دي. مونڙ او تاسو جي الله رب العزت دي دنيا ته راليرلي يو صرف د

(1) [سورة آل عمران: 14].

(2) [رواه أحمد في "مسنده"، رقم: (24419)، والبيهقي في "شعب الإيمان"، رقم: (10153)، و (10154)]

خوارو پشان زندگي تيرولو له ئې نه يو راليرلې، صرف د خپلو خواهشاتو پوره کولو دپاره ئې نه يو راليرلې.

زمونږ او ستاسو د پيدائش مقصد

مونږ ته الله رب العزت زمونږ د پيدائش مقصد ښودلې دے، چې الله وائي: ما دا مخلوقات خپل عبادت دپاره پيدا کړې دي، قرآن کریم کښې الله رب العزت فرمائي: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾^(۱).

”ما نه دي پيدا کړې پيريان او انسانان مگر ددې دپاره چې زما عبادت اوکړي“، ددې وجې نه د هغه انسان د الله په دربار کښې لوي مقام دے، چې هغه د الله عبادت کونکې وي، اگر که مال ورسره نشته، اگر که جائيداد ئې نشته، اگر که په هر حيثيت سره کمزور دے، خو چې د خپل رب تابعدار دے، د هغې انسان د الله په دربار کښې لوي مقام دے. هغه انسان چې د دنيادارو خلقو په نزد لوي سرمايه دار دے، د دنيا دارو خلقو په نزد يو لوي انسان دے، مالدار دے، ليکن چې د خپل حقيقي رب تابعدار نه دے نو د هغې انسان د خپل رب په دربار کښې هيڅ حيثيت نشته، ځکه الله له مال نه دے پکار، الله له دولت نه دے پکار، نه الله له لښکرې او طاقت پکار دے، بلکه د الله بندگي او د الله رضا کول کار دي. دغه وجه ده چې د صحابه کرامو رضي الله عنهم نوم مونږ او تاسو اوږو او د هغوي تذکره کوو، نو د هغوي د نوم سره ”رضي الله تعالى عنه“ وايو، وجه څه ده؟ مال خو ورسره کم وو، دولت ورسره کم وو، د سادگي زمانه وه، ليکن نن مونږ او تاسو ته الله وائي: که تاسو د صحابه کرامو پشان ايمان راوړو، نو تاسو به په هدايت باندې يئ.

د دنيا په حيثيت او د دنيا دارو خلقو په نظر کښې مونږ او تاسو اوږو، چې پخوا

سادگي وه، پئخوا خلق نه يوهيدل جهالت وو، دا اوسني زمانه بهتره ده؛ څڪه چې پخه خلقو سره مال او دولت نه وو، پيسې نه وي، كپرې نه وي، كورونه نه وو، بجلې نه وو. خلقو په جهالت كښې وخت تير كړې وو، خلق دغسې خبرې كوي، خو كه يو سرې دا وائي: چې صحابه كرامو په جهالت كښې وخت تير كړې دے، هغه وخت ښه نه وو، اوسنې وخت بهتر دے، او د صحابه كرامو وخت نه وو ښه، نو دا سرې مؤمن نه شي پاتې كيدے.

اصل ترقی د ایمان

اصل ترقی د ایمان ده، د صحابه كرامو ایمان چې څنگه وو، د صحابه كرامو ایمان زموږ دپاره یو معیار دے، او انسان ته پدې قوت او طاقت میلاوېږي، چې د صحابه كرامو پشان ایمان راوړې، د هغوي نه ورستو ورځ په ورځ په ایمان كښې ضعیف او كمزورتیا راځي، د صحابه كرامو حالت چې سرې اوگورې نو د هغوي مالي حیثیت كمزور دے وو، نور قوت او طاقت ئې نه وو، لیکن د الله دربار كښې د هغوي لوی مقام وو.

د الله رب العزت اعلان

الله رب العزت د صحابه كرامو ﷺ باره كښې اعلان كوي ﴿لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ﴾.⁽¹⁾

”په تحقیق سره راضي دے الله د مؤمنانو نه هغه مؤمنان چې كله ئې تا سره د اونی د لاندې بیعت كولو.“ نو الله د هغوي نه خوشحاله دے، كله الله رب العزت وائي: ﴿وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ﴾.⁽²⁾

(1) [سورة الفتح: 18].

(2) [سورة آل عمران: 152].

”په تخليق سره معافي کړې ده الله تاسو ته“، کله الله وائي: ﴿أُولَئِكَ هُمُ الزَّالِمُونَ﴾.⁽¹⁾
 ”دغه کسان په سمه لار روان دي“

د صحابه کرامو ﷺ ايمان زمونږ د ايمان د پاره معيار

الله رب العزت د صحابو ايمان زمونږ د ايمان دپاره معيار گرځولې دے، الله رب العزت فرمائي: ﴿فَإِنْ آمَنُوا بِمِثْلِ مَا آمَنُتُمْ بِهِ فَقَدِ احْتَمُوا بِمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ﴾.⁽²⁾

”که دي خلقو داسې ايمان راوړو لکه څنگه ايمان چې تاسو راوړې دے، نو دا خلق به په هدايت باندې وي، او که د صحابو پشان ايمان نه وي نو بيا دوي د هدايت والا نه دي“.

صحابه کرامو ﷺ نه الله ولي راضي دے؟

اصل وجه دا ده، چې هغوي د کوم څيز دپاره چې پيدا وو، د څه دپاره چې دنيا ته راغلې وو، نويه همې نې پوره پوره عمل کړې وو، چې هغه د الله دين وو، د دنيا په اعتبار خو هغوي کمزوري وو، د نبي ﷺ حالت او کوره چې د تمامو انبياء کرامو عليهم السلام سردار دے، ليکن د نبي ﷺ حال حديث کښې راځي.

د سیدنا نعمان بن بشير ﷺ روايت

هغوي وائي: «لَقَدْ رَأَيْتُ نَبِيَّكُمْ ﷺ وَمَا يَجِدُ مِنَ الدَّقْلِ، مَا يَمْلَأُ بِهِ بَطْنُهُ».⁽³⁾

”ما نبي ﷺ ليدلې وو، چې د نبي ﷺ خيټه چرته په ردې کجورو هم نه وه مړه شوې“، دنيا خو ئې دا حالت وو، چې په کجورو چرته هم نه دے مړ شوې، غنم خو لرې خبره وه، بل شے خو لرې خبره وه، چې هغې ملک کښې کجورې ډيرې وي، هغه هم د الله پيغمبر ﷺ په مړه خيټه نه دي خوړلې.

(1) [سورة الحجرات: 7].

(2) [سورة البقرة: 137].

(3) [رواه مسلم، رقم: (2977)، والترمذي، رقم: (2372)].

د سيدنا نعان بن بشير ؓ بل روايت

سيدنا نعان بن بشير ؓ فرمائي: «الْتَمُّ فِي طَعَامٍ وَشَرَابٍ مَا شِئْتُمْ» (1).

”اے ملڪرو! آيا تاسو داسي دور ڪنهي نه ٿي؟ جي خوراڪ دير دے، خڪڪ دير دے، ما ستاسو پيغمبر محمد صلي الله عليه ليدلے وو، جي د هغه خيٽه جرنه به ڪجورو هم نه وه مره شوي“.

د سيدنا عمر ؓ قول

سيدنا عمر ؓ فرمائي: نبي الله ﷺ جي وو «لَقَدْ رَأَيْتَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَظُلُّ الْيَوْمَ يَلْتَوِي مَا يَجِدُ مِنَ الدَّقْلِ مَا يَمْلَأُ بَطْنَهُ» (2).

توله ورڻ به ڪرڻيدو دا به ورته هم نه ميلاويدل جي خيله خيٽه ٿي به ردي ڪجورو باندې ڏک ڪرے وے، دومره سخت حالات وو، ليڪن ڄومره د اوچت شان والا پيغمبر دے.

د سيده عائشي ؓ روايت

سيدھ عائشه ؓ فرمائي: مونڙ ته يو ڄل د سيدنا ابوبڪر صديق ؓ د ڪور د طرف نه د يو چيلے خيې راغلي، جي دا ڄان له ٻڃي ڪري، شپه وه، نبي الله ﷺ نيولي وي، او ما ڪٽ ڪولي، يا ما نيولي وي، او نبي الله ﷺ ڪٽ ڪولي، شپه وه نو بنڪاريدې نه، ڇا ورته اووٽيل: ديوه درڪره نه وه، جي رنڙا مو ڪرے وے، سيدھ عائشه ؓ فرمائي: جي مونڙ ڪره ديوه نه وه، او ڪه جرتھ مونڙ ڪره دومره تيل وے جي مونڙ پري ديوه بلولے، نو بيا به مونڙ هغه خورلے وے، (خڪه هغه وخت ڪنهي د خاورو تيل نه وو، د زيتون تيل به ٿي بلول) نو هڻي سره به مونڙ دودي خورلي وه.

(1) [رواه مسلم، رقم: (2977)، والترمذي، رقم: (2372)].

(2) [رواه المنذري في "الترغيب والترهيب"، رقم: (4959)].

بل رايه

حديث كنبي راحي، نبي ﷺ به د سرکې سره ډوډۍ خوړله، د انکور نه به ئې سرکه جوړه کړه، او هغې سره به ئې ډوډۍ خوړه. او نبي ﷺ به وئيل: چې سرکه څه بهترينه ترکاري ده. (۱)

نو بهترينه څکه وه چې نور څه وونه. داسې حالات وو، د نبي ﷺ او د هغه د پيښانو. حالانکه هغه خو داسې پيغمبر وو، چې که هغه وئيلې وې، چې الله مال له دا د صفا او مروه دا غرونه د سروزرو او سپنوزرو جوړ کړه، نو الله به ورله جوړ کړې وې، ځکه هغه خو مستجاب الدعوات وو. د نبي ﷺ دعا

نبي ﷺ به دعا کوله: **قَالَ: اللَّهُمَّ أَخِيْنِي مِسْكِيْنًا وَأَمِيْنِي مِسْكِيْنًا وَاخْشُرْنِي فِي زُمْرَةِ الْمَسَاكِيْنِ.** (۲)

”يا الله! ما له ژوند د مسکين د حالت راکړه، او مرگ راله هم د مسکين او غريب په حالت کې راوله، او چې قيامت کې مې پاسې نو هم د غريبانو خلقو په ډله کې مې پاسه.“ آؤ دا ځکه چې نبي ﷺ وئيلې وو: غريبان خلق به مالدارانو نه پنځه سوه (500) کاله مخکې جنت ته ځي، نيمه ورځ به مخکې ځي، چې د هغې نيمې ورځې اندازه پنځه سوه (500) کاله عمر دے.

نبي ﷺ فرمائي: دوه څيزونه دي، چې بني آدم هغه نه خوښوي:

(1) قلت د مال (کم والے د مال)، بني آدم په لږ مال نه خوشحاليږي، چې

(۱) [رواه مسلم، رقم: (2051، و 2052)، والترمذي، رقم: (1839، و 1840)، وأبو داود، رقم: (3820، و 3821)،

وابن ماجه، رقم: (3316، و 3317، و 3318)].

(۲) [رواه الترمذي، رقم: (2352)، وابن ماجه، رقم: (4126)]

خومره ډير وي، نو وائي: دا به ښه وي.

د دې وجې نه يو حديث کښې راځي، نبي ﷺ فرمائي: کچرته د بني آدم ډېره دوه کڼدې د مال نه ډکې شي، نو دے د دريمې کڼدې طلب کوي، چې بله کڼده د مال ډکه شي، نو دے به د څلورمې کڼدې په طلب کښې گرځي، خو مهربري نه، نه ډکوي خيټه د بني آدم مکر په خاورو باندې، د قبر خاورو نه ماسيوا د بني آدم خيټه په بل څه نه ډکيږي.⁽¹⁾

(2) دويم نبي ﷺ فرمائي: چې بني آدم مرگ نه خوښوي. نبي ﷺ فرمائي: مرگ د مؤمن دپاره د فتنې نه بهتر دے.⁽²⁾

که مړ شوي او گناه درنه نه ده شوي، يا گناه شوې ده، او توبه دي ايستې ده، نو الله به جنت درکوي، او په هغې ژوند به څه اوکړي چې ژوند دې ډير دے، خو ټول عمر دي د الله مخالفت کښې تير کړو، نو قيامت کښې به تاسره د يو يو منت حساب کتاب کيږي. نو دا دوه څيزونه بني آدم نه خوښوي خو دا دواړه ښه دي، مرگ د فتنې نه ښه دے، او کم مال د کم حساب دپاره ښه دے.

د سيدنا ابو هريره ؓ روايت

سيدنا ابو هريره ؓ فرمائي: زه د نبي ﷺ خوا ته لاړم، او نبي ﷺ په ناسته باندې مونغ کولو، ما ورته اووئيل: څه وجه ده، ته خو په ناسته باندې مونغ کوي، څه تکليف درته درسيډلے دے؟ وائي: نبي ﷺ او فرمائل: «الْجُوعُ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ» "اے ابو هريره! ډير زيات اوږدے شوے يم"، د لوړې د وجې نه نه شم اودريډے، ابو هريره ؓ

(1) [رواه البخاري، رقم: (6436)، والترمذي، رقم: (2337)].

(2) [رواه احمد في "مسند"، رقم: (23625)].

وائی: «فَبَكَيْتُ» "تو ما اُورل" چي امام الانبياء ﷺ د الله دوست دے، دے دومره اُورے دے، چي اودریدے هم نشي، وائی: ماته وائی: «لَا تَبْكُ» "مه زاره"، «إِنْ شِدَّةَ الْحِسَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا تُصِيبُ الْجَائِعُ إِذَا احْتَسَبَ فِي دَارِ الدُّنْيَا» "خكه سخت حساب د قیامت په ورځ د همي سري سره نه شي کیدے چي کوم انسان له دنیا کښي لوړه رسېدلې ده" دنیا کښي هغه سره حساب شوے دے، دنیا کښي ورته هر شے په حساب مېلاؤ شوے دے، آخرت کښي به د هغه سره حساب نه کيږي، څومره چي یو انسان نیک وي، دومره به هغه کره غریبي سیوا کيږي⁽¹⁾

یو صحابي راغی، او نبي ﷺ ته وائی زما تا سره ډیر مینه ده، نبي ﷺ ورته اووئیل: رشتیا وائی؟ هغه ورته اووئیل: آو، نبي ﷺ ورته اووئیل: بیا غریبي ته څان ټینګ کړه، هغه باندې به غریبي ډیره زړ راځي څوک چي ماسره مینه کوي. د سیده عائشي ؓ وینا

سیده عائشه ؓ فرمائی: دوه دوه مياشتي مونږه چرته په اوبو او کجورو هم نه یو ماره شوې، مياشت به را اوخته، اوبه غورزیده، بیا به بله مياشت را اوخته او بیا به اوغورزیده، مونږ چرته په اوبو او کجورو هم نه یو ماره شوې. دا رنگي په مياشتو مياشتو باندې د نبي ﷺ کره اُورنه دے بل شوے، چي دودئ او ترکاری ئي پرې پخه کړے وے، یو صحابي ترې تپوس کوي چي ستاسو گوزاره په څه وه؟ نبي ﷺ ورته فرمائی: مونږ په درو څیزونو گوزاره کوله، یو په اوبو او دویم په کجورو، نو وائی: په دې باندې به کار کیدو؟ نو هغه ورته وائی: د نبي ﷺ د انصارو نه څه گاونډیان وو، د هغوي اُونې لښکې وي، کله کله به هغوي نبي ﷺ ته پټي (شوده) را اولیږل، اړ پټي به

(1) [رواه أبو نعیم فی "حلیۃ الاولیاء و طبقات الاصعیاء": 209/7، و 42/8 طبع دار الکتب العلمیة - بیروت.]

ٺٺي اُوڱکل، ٻيو کٺٺي دواڙه صفات شته، پٺي تنده هم ختموي او لوڙه هم ختموي. د ډ
نبي ﷺ حالات وو. (۱)

يو روايت کٺٺي راځي، نبي ﷺ به د خلقو سره ځان برابرولو، تردې پورې چې
د نبي ﷺ لنگ مبارک ته به د څرمنې توتې لکيدلې وي، او بيا وائي: چې نبي ﷺ
سحر او ماښام درې ورځې هم روتې نه ده خوړلې. مطلب دا دے که سحر به ميلاؤ
شوه، نو ماښام به نه وه، او که ماښام به ميلاؤ شوه، نو سحر به نه وه، چرته د الله
پيغمبر ﷺ داسې نه دې کړې، چې سحر ئې هم خوړلې ده، او ماښام ئې هم خوړلې
ده، داسې چرته نه دې شوې. داسې تکاليف وو.

د سيدنا ابو طلحه ؓ روايت

سيدنا ابو طلحه ؓ فرمائي: «شَكُونَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْجُوعَ
وَرَفَعْنَا عَنْ بَطُونِنَا عَنْ حَجَرٍ حَجَرٍ فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ حَجَرَيْنِ».
”کله چې غزوه خندق وو، نو مونږه شکايت اوکړو د لوږې نه چې اے د الله
پيغمبره ﷺ! مونږه اوږې شوې يو“، او د لوږې شکايت مو داسې اوکړر ”چې مونږ
خپلې خيتې ښکاره کړې، چې د الله پيغمبره مونږ د لوږې د وجې نه خپلې خيتې
پورې گټې ترلې دې“ او د هغې حکمت دا وو، چې کله د سړي خيته درنه وي، نو کار
کولې شي، او چې خيته سپکه شي، نو کار نه شي کولې، نو ددې دپاره مونږ د خيتو
پورې گټې ترلې وي، چې زمونږ ملا نه خوږيږي، چې مونږ نبي ﷺ ته خيتې
اوبښودلې، نو ”نبي ﷺ مونږ ته خپله خيته اوبښودله، نو نبي ﷺ د خپلې خيتې پورې
دوه گټې ترلې وي، د ډيرې لوږې د وجې نه“. داسې حالت وو د نبي ﷺ او د صحابه

کرامو، او پښه دغه وخت کښې چې به صحابو ته يوه کټه گرانه راغله، نو نبي ﷺ پسې به ئې خبر کولو، يو کټه ورته راغله، نبي ﷺ ته وائي: چې دا کټه مونږ ته شوماتولې، ډيره رياته سخته ده، نبي ﷺ چې راغې او پلک ئې اوچت کړو، او کټي له ئې راخلاص کړو، کټه ذره ذره شوه، او د شکې پشان خوره شوه. (۱)

يو حديث کښې راځي، يو ځل سيدنا ابوبکر صديق د کور نه را اووځو، د غرمې وخت وو، جومات ته راغې، لږ وخت چې تير شو، سيدنا عمر ؓ هم راغې، ابوبکر صديق ؓ ترې تپوس اوکړو، چې عمره! څنگه راوتلې ئې؟ عمر ؓ ورته وائي: زه د هغې وجې نه راوتې يم، د کومې وجې نه چې ته راوتې ئې، زه هم اوږه شوې يم، او ته هم اوږه شوې ئې، دوي دواړو خبرې کولې چې پدې کښې نبي ﷺ راغې، نبي ﷺ نه ئې تپوس اوکړو، نبي ﷺ ورته اووئيل: وږه ووم، کور کښې تنگ شوم، نو بهر را اووتم. دا د ملگرو حال وي، چې پردو خلقو ته ئې د لوړې اظهار نه کولو، خپلو ملگرو کښې يو بل ته د لوړې اظهار کوي، نبي ﷺ ورته وائي: راځئ د سيدنا ابو ايوب انصاري ؓ باغ دے، هغې ته به ورشو، د ابو ايوب انصاري ؓ باغ ته راغلل، د هغه تپوس ئې اوکړو، بې بې ئې ورته اووئيل: چې هغه خو کور نشته مونږ له څه خورې اوبه راوړې، چې بې بې ئې نبي ﷺ، ابوبکر او عمر ؓ اوليدل، نو ډيره زياته خوشحاله شوه، او د نبي ﷺ او د سيدنا ابوبکر او سيدنا عمر ؓ ئې ډير عزت اوکړو، چې ابو ايوب انصاري ؓ راغې، هغه هم ډير زيات خوشحاله شو، چې خومره خوش قسمته يم، چې زما کور ته د الله پيغمبر او د هغه ملگري راغلې دي، او بيا لاړو، نبي ﷺ له ئې کجورې را اوشوکولې، څه کچه وي، او څه پخې وي، نبي ﷺ ته ئې اووئيل: تاسو دا خورې، او بيا لاړو د نبي ﷺ دپاره ئې جيلۍ حلالوله، نبي ﷺ

ورته اووئیل: خبردار! که چرته گده او بیزه حالې، نو داسې حلاله کړه، چې لنگه حلاله نه کړې، چې بچې ترې پاتې نه شي، هغه لارو او حلاله ئې کړه، او نبي ﷺ او د هغه ملګرو له ئې راوړه، خوراک ئې شروع کړو، چې دودئې ئې اوخوړه، یو راویت کښې راځي چې د هغې کجورو یو غونجک ئې را اوجت کړو، چې ددې تپوس به درنه الله قیامت کښې کوي، سیدنا عمر ؓ او فرمائل: ددې تپوس به هم زموږ نه الله کوي؟ نبي ﷺ ورته او فرمائل: ددې تپوس به درنه هم الله کوي.

داسې حالات وو، چې خپل کور کښې به ورکړه خوراک نه میلاویدو، خو لیکن هغې دور کښې چې کوم ایمان وو، هغه ایمان اوس نه میلاوېږي، د هغې دور چې کوم فضیلت دے، هغه نن نه میلاوېږي، نبي ﷺ فرمائلې وو: «خَيْرُ الْقُرُونِ قَرْنِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ يَقْشُو الْكَذِبُ»⁽¹⁾.

”په تمام پیرو کښې بهرینه پیرئ هغه ده چې زه پکښې موجود یم، بیا هغه کسان دي چې دوي ته نژدې دي، بیا هغه کسان چې دوي ته نژدې دي، ددې نه ورستو به خلقو کښې دروغ عام شي، او ګناهونه به عام شي“.

د سیده عائشې ؓ وینا

سیده عائشه ؓ فرمائي: «أَوَّلُ بَلَاءٍ حَدَّثَ فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ بَعْدَ نَبِيِّهَا الشَّبَعُ» ”رومبه مصیبت چې پدې امت کښې د الله د پیغمبر صلی الله علیه وسلم نه وروستو راغله دے، نو هغه موروالے دے“، ځکه «فَإِنَّ الْقَوْمَ لَمَّا شَبِعَتْ بُطُونُهُمْ سَمِنَتْ أَبْدَانُهُمْ فَضَعُفَتْ قُلُوبُهُمْ وَجَمَحَتْ شَهْوَاتُهُمْ»⁽²⁾.

چې قوم چې کله د هغوي خټې مړې شي، نو د هغوي بدنونه درانه شي، نو

(1) [رواه الترمذي، رقم: (2165) و (2303)].

(2) [رواه المنذري في "الترغيب والترهيب"، رقم: (3239)].

ڀرڻ نه ٿي ڪمزوري شيءِ، او خواهشات ٿي زيات شيءِ، بيا دوي د الله عبادت نه شيءِ
 ڪوئي، صحابه ڪرامو چي دومره عبادت ڪري وڃي، نو لوڙهه ڊيره وه تنده ڊيره وه. نن
 اوبه ڊيري ڏي، خوراڪ خڪاڪ ڏير ڏي، ليڪن هغه شان وعده زمونڙ سره نشته،
 ڪومه چي د صحابه ڪرامو رضي الله عنهم سره وه، او دازمونڙ يقين ڏي چي هغه
 شان ڪارمونڙ نشو ڪوئي.

سیده فاطمه عليها السلام د نبي ﷺ لور ده، او نبي ﷺ فرماڻي ڏي: «فَاطِمَةُ بَضْعَةٌ مِنِّي» (۱)

”فاطمه عليها السلام زما د زرہ ٽڪره ده.“ د نبي ﷺ ورسره ڊيره زياته مينه وه.

نو سیده فاطمه عليها السلام فرمائي: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَاهَا يَوْمًا فَقَالَ:

أَيْنَ ابْنَتِي؟“ ”نبي ﷺ يو ورځ د سیده فاطمي عليها السلام ڪرہ راغي، او هغي ته وائي: اے

فاطمي! زما هغه دوه بچي چرته ڏي؟“ سيدنا حسن او سيدنا حسين عليهما السلام ٿي ورته

يادول، سيدنا حسن او سيدنا حسين عليهما السلام ٻه ڪور ڪنبي نه وڃي، نبي ﷺ ورته وائي: زما

بچي ڇه شول؟ ”قَالَتْ: أَصْبَحْنَا وَلَيْسَ فِي بَيْتِنَا شَيْءٌ يَذُوقُهُ ذَاتِي“ ”سیده فاطمه عليها السلام

فرمائي: چي اے د الله پيغمبره ﷺ ٽوله شيءِ مو تيره ڪري وه، زمونڙ ڪور ڪنبي دومره

ڇه شيءِ نه وڃي، چي مونڙ خڪلي وڃي، شيءِ مو ٻه نهاره باندې تيره ڪرہ“ ”فَقَالَ عَلِيٌّ:

لَأَنْقَبُ بِهِمَا فَإِنِّي أَتَخَوَّفُ أَنْ يَكْبِتَا عَلَيْكَ، وَلَيْسَ عِنْدَكَ شَيْءٌ“ ”وائي: سيدنا علي عليه السلام راته

اوڻيل: چي اے فاطمي! دا به درنه زه بهر بوخم، خڪه ماشومان ڏي اوڙي ڏي تا سره

به خوراڪ نه وڃي، دوي به درته ڙاري، نو زرہ مي غواري چي بهر ٿي بوخم“ د

نبي ﷺ نوسي ڏي، د الله د پيغمبر د تره زوي ڏي سيدنا علي عليه السلام، سیده فاطمه عليها السلام ٿي

لور ده، ليڪن د هغي حيثيت ته اُوکوره، اوڙي ڏي، وائي: بهر ٿي اوباسم، خڪه دوي

(۱) [أرواه البحاري، رقم. (3714، و 3767)، ومسلم، رقم: (2449)، والترمذي، رقم: (3869)]

به زاري او تاسره به د خوراک ورکولو څه شے نه وي. او ورته وايي: «فَذَهَبَ إِلَى فُلَانِ الْيَهُودِيٍّ فَتَوَجَّهَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَوَجَدَهُمَا يَلْعَبَانِ فِي شَرَبَةٍ بَيْنَ أَيْدِيهِمَا فَضَلَّ مِنْ تَمْرٍ» هغه د يو يهودي خواته تلې دې، نبي ﷺ ورېسې روان شو، چې لاړو وي کتل، د اوبو يو دند وو، هغې کښې دواړو لوبې کولې، کجورې ئې خوړلې وي، څه ورسره خوا کښې پرېنې وي، نبي ﷺ ورته او فرمائيل: «يَا عَلِيُّ، أَلَا تَقْلِبُ ابْنِي قَبْلَ أَنْ يَشْتَدَّ عَلَيْهِمَا الْحَرُّ؟» «اے علي! تا دا ماشومان راتهر کړې دې، کورته ئې ولې نه بوځې؟ چې گرمې شې، بيا به دوي ته تکليف وي» نو وختې ئې ولې نه بوځې؟ هغه ورته وايي: «أَصْبَحْنَا وَلَيْسَ فِي بَيْتِنَا شَيْءٌ» «د الله پيغمبره! کور کښې مو شپه تيره کړې وه، د خوراک څه نه وو، دوي مې راتهر کړې وو، چې دوي په لوبو باندې شې»⁽¹⁾

د اُم سليم ؓ نه شکايت

دا وايي: چې يو ځل ما نبي ﷺ ته شکايت اوکړو، چې اے د الله پيغمبره ﷺ! نهايت لوړه ده، څه چل اوکړو؟ وايي: نبي ﷺ راته او فرمائيل: چې «إِصْبِرِي» «صبر کو»، زما دي په الله باندې قسم وي، زمونږ په کور کښې اوومه ورځ ده چې څه شے نشته، بيا ورته وايي: اے اُم سليم! که چرته د الله نه سوال اوکړم چې يا الله! د تېهامې دا غرونه زما دپاره د سررزرو نه جوړ کړه، نو الله به ئې راله جوړ کړې، خو ليکن صبر کو، صبر نه شے دے.

د سيدنا ابو هريره ؓ د لوړې حالت

سيدنا ابو هريره ؓ وايي: ووم زه چې ما خپل جگر په زمکه باندې اچولې وو، نسکور پړوت ووم، د ډبرې لوړې د وجې نه، او ووم زه چې ما د خپلې خينې پورې گټې

(1) [رواه الطبراني في "المعجم الكبير"، رقم: (1040)].

ٺرلڀ وي، د ډيري لوري د وځي نه، يوه ورځ په لار کښې ناست ووم، پدې خيال باندې ناست ووم، که چا ځان سره ډوډي نه بوتلم، په هغې لار ناست ووم، چې په کومه لار به خلق تلل او راتلل، سيدنا ابوبکر صديق رضي الله عنه زما په خوا باندې راغی، ما د هغه نه د يو آيت باره کښې تپوس اوکړو، مقصد مې د آيت تپوس نه وو، مقصد مې دا وو، چې دے به مځان سره ډوډي له بوځي، وائي: جواب ئې راته راکړو، نور ئې څه ونه وئيل، وائي: چې هغه نږ شو، نو سيدنا عمر رضي الله عنه راغی، د هغه نه مې د يو آيت باره کښې تپوس اوکړو، هغه هم جواب راکړو، هغه هم څه ونه وئيل، وائي: چې هغه لاړو نو نبي صلی الله علیه و آله راغی، چې هغه صرف زما دي مخ ته وکتل، نو هغه ما باندې پوهه شو، وائي: ماته وائي: چې «يَا أَبَا هُرَيْرَةَ!» وائي: ما ورته اووئيل: چې د الله پيغمبره حاضر يم، څه حکم کوي؟ وائي: نبي صلی الله علیه و آله وائي: چې ما پسې راځه، وائي: نبي صلی الله علیه و آله پسې روان شوم، چې کور ته لاړو، يو پيالي پټې دې ورکړه، وائي: ماته وائي: چې ورشه اصحاب صفه والا راوله. (اصحاب صفه هغه طالبان وو، چې هغوي خپل کور هر څه ئې پرېښودې وو، او راغلې وو، د نبي صلی الله علیه و آله نه ئې دين زده کولو، صحابه کرامو انصارو مهاجرينو به هغوي له د خپل کور نه لږ لږ خوراک ليرلو، اصحاب صفه تقريباً څه اويا (70) کسان وو، يو پيالي يو ته گوره او اويا (70) کسانو ته گوره) ابو هريره رضي الله عنه وائي: چې نبي صلی الله علیه و آله ماته وائي: چې ورشه، او اصحاب صفه ته اوايه چې راشئ خوراک اوکړئ، وائي: زړه کښې وایم چې دا خو يواځې زما نه کيږي، او چې زه هغوي راوغورم، نو هغوي خو ميلمانه دي، نو نبي صلی الله علیه و آله به ماته وائي: چې دا په دوي تقسيم کړه، نو زه چې تقسيم کوم نو د تقسيم والا خو ورستو څکې. (دا مسئله ده، کوم سرے چې ساقي دے چا باندې شربت څکې، يا په چا چائے څکې، نو دے به ورستو څکې) نو ابو هريره رضي الله عنه وائي: ما سره غم شو، چې دغه کسانو باندې زه دا يو پيالي څکم، نو دا څه به نهر پاتې شي، او زه خو به پخپله هم نهر يم، اصحاب صفو پسې راغی، اصحاب صفه

راغلل، کیناستل نبی ﷺ ماته اشارہ اُکرہ، چي دغه پيالي را واخله، یو یو له ئې ورکوم هه ئې ترې څکې، او قسم په الله که پيالي کس کوي، هغه نوره نوره سيوا کيږي. (د معجزات وو د نبی ﷺ) چي یو مور شي نو پيالي بل له ورکړم، تردې چي ټول اصحاب صفه پټي وځکل، پيالي بيا هم هغه شان ده، وائي: ما آخر کښي نبی ﷺ ته پيالي ورکړه وائي: نبی ﷺ ماته اووئيل: چي ابو هريره ؓ، صرف زه او ته پاتې شو، وائي: ما ورته اووئيل چي آه، صرف زه او ته پاتې شو، وائي: نبی ﷺ ماته اووئيل: چي ته اُوڅکه، وائي: ما ورته اووئيل: چي ته اُوڅکه، وائي: په خندا شو، وائي: ماته وائي: چي ته اُوڅکه، وائي: ما هغه پيالي د نبی ﷺ نه واغسته، یو گوت مې ترې اُکره، نو بيا مې نبی ﷺ له ورکړه، وائي: ماته وائي: چي نا اُوڅکه، وائي: نور مې اُوڅکل، وائي: بيا مې پيالي ورکړه، وائي: چي نا نور اُوڅکه، وائي: نور مې هم اُوڅکل، وائي: چي نور اُوڅکه، وائي: ما ورته اووئيل: چي د الله پیغمبره ﷺ په الله مې دي قسم وي، که نور مې خپته کښي ځائې وي، وائي: بيا هغه پيالي نبی ﷺ زما نه واغسته، او نبی ﷺ بيا اُوڅکل. ⁽¹⁾ داسې لوږه وه، او دومره تکالیف وو.

د ابو هريره ؓ د لوږې دويم حالت

ابو هريره ؓ فرمائي: په ما باندې درې درې ورځې داسې راغلې دي، چي زه به را وغورزېدم، او ماشومان به زما په خوا تيريدل، نو هغوي به وئيل: «جُنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ». "ابو هريره ليونې شوي دي". بې هوشي پرې راغلې ده، ابو هريره ؓ وائي: تاسو ليونې یی، زه ليونې نه يم. دومره پورې حالت چي مونږ به را وغورزېدو، نو خلق به زمونږ په خوا تيريدل نو هغوي به وئيل: ابو هريره ليونې شوي دي.

کله کله به را وغورزېدو، یو کس به ورله په ست باندې خپه کيښوده، چي په ده څه چل وشو، وائي: زه د لوږې د وجې نه را غورزېدلې وم. دا د صحابه کرامو حالات وو.

(1) [رواه البخاري، رقم: (6452)، والترمذي، رقم: (2477)].

یو حدیث کنبی راځي، بعضي صحابه کرام داسې وو، یو صحابي دے، ابن الجهاد، زوی ورته وائي: اے پلار! تاسو نبي ﷺ لیدلے وو؟ او کچرې ما نبي ﷺ لیدلے وے، ما به دا کرے وے، ما به دا کرے وے، (د خپل ځان صفت نه کولو) هغه پلار ورته وائي: «أَيُّ بَنِي آدَى اللَّهِ وَاسْتَدَّ» "د الله نه ویرېره او سم شه" «فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَقَدْ رَأَيْتَنَا لَيْلَةَ الْخَنْدَقِ» "زما دې په الله قسم وي چې مونږ د الله د پیغمبر سره د خندق په شپه وو" نبي ﷺ اوئیل: څوک دے چې هغه لار شې او مونږ له د دُښمن خبر روارې، هغه سرے به زما قیامت کنسي ملگرے او دوست وي، تمام صحابه کرام ناست دې، د لوړې د وجي نه، یو صحابي دا جرأت نشې کولې چې دا منزل اوکړي، هر یو صحابي چپ ناست دے، یا خو هغه دور وو چې نبي ﷺ به اووئیل: دا کار به څوک اوکړي، یو صحابي به د بل صحابي نه مخکښي کیدو، خو دومره لوړه وه، چې یو صحابي غبرنه کوي.⁽¹⁾

د ابن ابی الدنيا روایت

علماء کرام د هغې نه نقل کړې، چې محمد بن سیرین رحمته الله علیه فرمائي: «إِنْ كَانَ الرَّجُلُ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْتِي عَلَيْهِ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ لَا يَجِدُ شَيْئًا بِأَكْلِهِ»⁽²⁾ "بعضي خلق داسې وو، چې تر دریو ورځو پورې به ورته څه شے نه میلاییدو، نو چې خرمن به ئې چرته اوموند، هغه به ئې را واغسته، هغه به ئې ریته کړه، نویا به ئې هغه خوړه". داسې تکالیف ئې برداشت کړې وو.

یو روایت کنبي راځي، فضاله بن عبید رحمته الله علیه فرمائي: چې نبي ﷺ به کله صحابو له مونغ وړکولو، بعضي صحابه کرام به د ډیرې لوړې د وجي چې اوږیدے به نه شول، نو

(1) [رواه الدولابي في "الكنى والأسماء"، رقم: (150)].

(2) [المرح لابن أبي الدنيا، رقم: 61، ص 62، طبع دار ابن حزم - بيروت - لبنان].

صف کڻي به راوغوڻيدل، خلقو به وٺيل: ڇي ليونې ڊي، ليونې به نه وو، خود لوري ڊ وڃي به راوغوڻيدل، ڇا به وٺيل: ٻي هوشي پري راغله، دا به ڊ لوري ڊ وڃي نه.^(۱)

يو روايت کڻي راځي، سيدنا انس رضي الله عنه وائي: يو ځل مونږ جهاد له تلو، ار ٻه اووه (7) کسه به مونږ يو کجوره حوره، هغه به موداسي خوره ڇي يو کس به اوچويله هغه به بل له ورکړه، هغه به خوره نه، صرف ځله کڻي به ئي اړوله راروله، ترډي پوري ڇي بيا به هغوي دا وڇي پاري خوري، ڊ لوري ڊ وڃي.^(۲) او تلل جهاد له، کور نه وو ناست. ترډي پوري ڇي د صحابه کرامو دا وځکي خراب شوي وو، د ډيرو پانږو خورلو ڊ وڃي نه.

سيدنا ابو هريره رضي الله عنه فرمائي: يو ځل مونږ اوږي شوي وو، مونږ اووه (7) کسان وو، نبي صلی الله علیه و آله ماله اووه کجورې راکړې، ڇي د هر يو کس ٻه سر يو کجوره واخلي. چرته يو کجوره او چرته لويه ختميدل.

يو روايت کڻي راځي، سيدنا ابو هريره رضي الله عنه فرمائي: يو ځل زه جومات له لارم، ڊ لوري ڊ وڃي نه، نو څه کسان مې اوموندل د صحابه کرامو نه ڇي هغوي ناست وو، نو هغوي ماته اووټيل: ڇي ابو هريره! د څه ڊ وڃي نه را اووتې، وائي: ما ورته اووټيل: ڊ لوري ڊ وڃي نه د کور نه را اوتم، وائي: هغې هم اووټيل: ڇي مونږ هم ڊ لوري ڊ وڃي نه راوتې يو، وائي: مونږ پاسيدو، او نبي صلی الله علیه و آله خواته لاړو، ڇي د الله پيغمبره! مونږ ډير زيات اوږي شوې يو، که څه درسره وي، وائي: نبي صلی الله علیه و آله مونږ له دوه دوه کجورې راکړې، هر يو سري خپلي دوه دوه کجورې اوخوږې، وائي: ما يو کجوره اوخوږه، يو مي ځان سره کړه، وائي: نبي صلی الله علیه و آله اووټيل: ڇي دا ولې؟ وائي: ما ورته اووټيل: ڇي د الله پيغمبره! دا يو کجوره به زه اوخرم، او دا يوه کجوره کور کڻي مې مور ده، هغې دريمه ورځ ده، ڇي څه ئي نه ڊي

(۱) [رواه الترمذي، رقم: (2368)]

(۲) [رواه الطبراني، رقم: (2613)].

خوري، دا يوه کجوره به زه مور له يوسم، وائي: نبي ﷺ ماته اووئيل: چې نا دا اؤخره، د مور دپاره به دوه کجوري نورې درکړم. دا د صحابه کرامو د لوري حال وو.

يو روايت کسې راځي، سيدنا انس رضي الله عنه فرمائي: «خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْخَنْدَقِ، فَإِذَا الْمُهَاجِرُونَ وَالْأَنْصَارُ يَحْفَرُونَ فِي غَدَاةٍ بَارِدَةٍ».

”نبي ﷺ خندق ته را اووتو، ناڅاپه مهاجرين او انصار صحابه کرامو خندق کنستلو سحر وخت دے او نهايت يخني ده“. چې نبي ﷺ اوکتل چې يخني ده، او تکليف دے، نو نبي ﷺ او فرمائيل:

«اللَّهُمَّ لَا عَيْشَ إِلَّا عَيْشُ الْآخِرَةِ * اللَّهُمَّ إِنَّ الْعَيْشَ عَيْشُ الْآخِرَةِ
فَاغْفِرْ لِلْأَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرَةِ»

”الله د دنيا به څه ژوند وي، الله صحيح زندگي د آخرت زندگي ده، الله انصارو ته هم بخښنه اوکړه، او مهاجرينو ته هم بخښنه اوکړه، جنت ورله ورکړه“
صحابه کرامو چې دا واوريدل، نو صحابه کرام وائي:

«نَحْنُ الَّذِينَ بَايَعُوا مُحَمَّدًا ... عَلَى الْجِهَادِ مَا بَقِينَا أَبَدًا»⁽¹⁾

”مونږ هغه صحابه کرام يو چې مونږ د نبي ﷺ سره په جهاد بيعت کړے دے، هميشه دپاره به مونږ د نبي ﷺ سره کلک ولاړ يو“.

يو روايت کسې راځي، صحابه کرام ورته وائي:

«نَحْنُ الَّذِينَ بَايَعُوا مُحَمَّدًا ... عَلَى الْإِسْلَامِ مَا بَقِينَا أَبَدًا»

نبي ﷺ ورته وائي:

«اللَّهُمَّ إِنَّهُ لَا خَيْرَ إِلَّا خَيْرُ الْآخِرَةِ ... فَبَارِكْ فِي الْأَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرَةِ»⁽¹⁾

”الله نور حبرونه نشته مگر د آخوت حبر دسک انصارو کښي هم خير او برکت
واجبه او مهاجرو کښي هم خير او برکت واجبه.“

صحابه کرامو خومره د الله د دين خدمت کړي دسک فن هر څه ډير دي.
ليکن مونږ د الله د دين نوره خدمت ونه کړو.

نبي ﷺ صحابه کرامو نه ويلي وو: زما دي د الله په ذات ياندي قسم وي، د
غريبي نه په تاسو نه ويريږم، ددي نه په تاسو ويريږم چې دنيا به درياندې دومره فراخه شي،
لکه ستاسو نه مخکړ امتونو ياندي چې فراخه شوې وه، د هغوي پشان به تاسو له هم الله
مال ډير کړي، او داسې محبت به تاسو د مال سره شروع کړئ لکه څنگه محبت چې
هغوي شروع کړي وو، تاسو به داسې هلاک شي، لکه څنگه چې هغوي هلاک شوي وو.
ددې وجې نه ما چې کوم آيت لوستي وو، هغې کښي الله ترهيد من الدنيا کوي
﴿زَيْنَ الْفَنَاءِ﴾ ”خاڅسته بنکاره شوې دي خلقو ته مينه کول د خپلو
خواهشاتو سره“ هر سره خپل خواهش پسي روان دس.

(1) يو خواهش ﴿مِنْ الْفَنَاءِ﴾ د زمانو نه، هر سره پدې طمع کښي دس چې
ځوان شم، نو واده به کوم، د دين د کار څه غم او فکر ورسره نشته، د دنيا د گټلو غم
او فکر ورسره شته، کچرته ته ورته اړوايي: چې راځه د دين کار اوکړو، وايي: زه نه يم
اړزکار، او که ورته اړوايي: چې کير پرېد، وايي: ما له واده او کويدين نه دي کړي، نو
کير څه له پرېدم؟ مطلب ئې دا وي که کير مې پرېښوده نو بيا راله څوک لور څور نه
راکړي. إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ.

(2) دويم خواهش ﴿وَالْفَنَاءِ﴾ بيا د ځامنوبه طمع وي.

شیخ القرآن ﷺ به دا آیت یو عجیبه انداز سره وئیلو، اول پدی طمع وي، واده به عنکه کوم؟ چې ورته وائي: راځه د دين کار له، د دين کار نه کوي، نو دے وائي: د دين کار به کوم خو چې الله راله یو بچي را کړي، نو د دنيا کار به هغه کوي، او زه به درس له درځم، نو چې الله ور له بچي ورکړي، نو بيا نور هم په منده شي، نو چې بيا ورته وائي: چې درس له نه راځي؟ وائي: لږ مال دولت گتم ﴿وَالْقَتَا طَيْرَ الْمَقْنَطَرَةِ﴾ نو چې مال او دولت وگتي، نو د ښځې دپاره سره زر او سپين زر راجمع کوي، او درس ته اوزکار نه وي، چې ورته وائي: چې اوس د دين خدمت له راځه، وائي: یو سورلي پکار ده ځکه دا خو لري څائے دے، چې سورلي هم واخلي، او ورته او وائي: چې اوس درس له راځه، وائي: لږ صبر اوکړه، ځان له یو څاروے اخلم هغه بچي مې سحر وختي د نورو خلقو نه پټي راوړي، نو ځان له خپل څاروے اخلم، بيا به د قرآن درس له درځم، نو چې څاروے واخلي، او ورته وائي: چې درس له راځه، وائي: لږ صبر اوکړه، هغې غوا ميخو له څه کيا کول غواړي، نو بيا به درځم، نو چې دا ټول کارونه پوره کوي، نو بس وخت ئې پوره شوے وي، او دنيا نه پدي حالت کښې لاړ شي، نه ئې دنيا وکتله، او نه ئې دين وکتلو، نو ﴿فَلَيْسَ مَتَاعُ الدُّنْيَا وَالْآٰلَةِ عِنْدَ حَسَنِ الْبَابِ﴾⁽¹⁾.

”دا دنيا یو ځکه ده الله سره ډیر ځائسته څائے د راگرځیدو دے“ د هغې دپاره تیارے اوکړه.

ددې فاني دنيا دپاره دي څومره محنت اوکړو، سحر هم مندي، ماښام هم مندي،

هر وخت به منډه، آخرت چې يقيني زندگي ده، او ما سره به الله حساب کوي، که زه نیک عمله یم، الله به جنت را کوي، او که زه بد عمله یم، نو الله به جهنم را کوي، نور هغې دپاره دي غومره تیاره اوکړو؟ ددې دپاره هم سوچ پکار ده، دا فاني دښ ددې دپاره دومره تیاره کيږي، او چې کومه هميشه دپاره زندگي ده، د هغې دپاره تیاره نه ده پکار؟ د هغې دپاره خو ډير تیاره پکار ده، دغه وجه وه، چې صحابه کرامو خپل مال قربان کړه وو، خپل ځان ئې قربان کړه وو، اولاد ئې قربان کړه وو، دُنیا ئې قربان کړې وه، خو ځان له ئې آخرت جوړ کړه وو، په دُنیا کښې به هغوي زيرې شوې وو، چې الله ترې خوشحاله ده، دُنیا کښې پرې د جنت زيرې شوې وو، مونږ له پکار دي چې د آخرت تیاره اوکړو. دُنیا خو متاع ده. د متاع بعضي علماء يو تفسير کوي، چې متاع ديتو وايي: چې سېه راشي او يو غوره کپړه خُله کښې اوجته کړي، هغه کپړه چې زنانو پرې لوښې وينځلې وي، نو غوره وي نو سېه ئې خُله کښې واخلي، او لري څائې ته ئې يوسي چې هلته ورته کښې، چې خُله کښې زور ورکړي، نو هغې کښې هيڅ نه وي، هغه صرف کپړه وي، او د خُلي نه ئې هلته او غورځوي، دغسې دا دُنیا مونږ ته قيمتي ښکاري، دا صرف متاع او څکه ده، مونږ ئې صرف پدې څائسته والې د هوکه کيږو.

آخرت دپاره تیاره پکار ده، د دين او د دُنیا مقابله چې راځي نو دُنیا پرېښودل غواړي، او د دين کار کول غواړي. الله دې د عمل کولو توفيق راکړي
(وَأَخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قَدْ كُنَّا قُلُوبَنَا كُفِّرْنَا عَنْكُمْ * لَكُمُ فِيهَا لَكُمْ كَثِيرٌ مِنْهَا قُلُوبُكُمْ
(سورة الزخرف: 72-73)

موضوع

دَ جَنَّتْ نَعْمَتُونَهُ

بتاريخ: 27-06-2008

بمقام: جلوس

خطيب

نصيح اللسان لذيل البيان علامه عبد الحق رباني حفظه الله

د جنت نعمتونه

الْحَمْدُ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنُؤْمِنُ بِهِ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ
 أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ
 مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مِنْ يَهْدِيهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ.
 وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهُ وَلَا آخِرَ
 لَهُ لَا ضِدَّ لَهُ وَلَا نِدَّ لَهُ وَلَا مُدَّ لَهُ وَلَا بَشِيرَ لَهُ وَلَا نَذِيرَ لَهُ وَلَا وَزِيرَ لَهُ وَلَا مُشِيرَ لَهُ.
 وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَيِّدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَيِّسَنَا وَشَفِيعَنَا وَحَبِيبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ عَبْدَهُ وَرَسُولَهُ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
 آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ اتَّقَاوْا وَأَطِيعُوا أَمْرًا مُسْلِمًا﴾ * ادْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنْتُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ
 تُحْبَبُونَ * يُخَافُ عَلَيْهِمْ بِصَفَافٍ مِنْ ذَهَبٍ وَأَكْوَابٍ وَفِيهَا مَائِدَاتُ مَعِينٍ وَالْأَنْفُسُ وَكَذَلِكَ الْأَعْيُنُ وَأَنْتُمْ فِيهَا
 تَخَالِدُونَ * وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ * لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِنْ ثَمَرَاتِهَا كُلُّونَ﴾. ⁽¹⁾

عزت مندو مسلمانانو روڼه! ما ستاسو په مخکېني د سورت الزخرف يو خو
 آياتونه اولوستل، پدې بيان کښې دا عرض کوو، چې الله د نيکانو بندگانو دپاره کوم
 مقام تيار کړی دی؟ او آخرت کښې به الله مؤمنانو له څه ړکوي؟ د الله رب العزت
 قاعدارو او نيکانو بندگانو له چې کوم نعمتونه ميلاوېږي؟ هغې څانگه ته جنت وايي.
 جنت دا د الله رب العزت د نعمتونو مجموعه ده، چې الله رب العزت د خپل بنده تمام
 خواهشات او تمام ارمانونه هغه په جنت کښې پوره کوي، دنيا نعمتونه هم
 ختميدونکي دي، په دنيا کښې الله رب العزت انسان ته صرف هغه نعمتونه ړکوي،

چې صرف د انسان ژوند په هغې باندې تېر شي، انسان نهايت بعضې وخت په
تڪليف كېنې وي، په مصيبت كېنې وي، په احاديثو كېنې تېر شوي وو، نبي الله
وښلې وو، مسلمان ته چې دُنيا كېنې هر قسمه تڪليف ورسيدو، غم او درد ورته
ورسيدو، او دے په هغه پرېشاني باندې صبر اُكړي، نو د هغه دپاره اجر دے، خو
چونكه پدې دُنيا كېنې الله رب العزت پخپلو بندگانو باندې امتحانات كوي، اكثر
چې كوم سرے دېنداره وي، نو هغه اكثر غريبانان وي.

نبي الله ته يو سرے راغے، او نبي الله ته وايي: زما تا سره مينه ده، تاسو سره
مي محبت دے، نبي الله ورته اووښل: چې ما سره دې مينه ده، نو بيا غريب ته ځان
ټونگ كړه، ما سره چې د چا مينه وي، په هغه باندې غربي او فقر داسې راځي، لكه
ځنكه چې سيلاب را روان وي، او ښكته ځائے ته هغه اوبه راغورځيږي، داسې په
تلوار هغوي ته غربي او فقر راځي.

په دُنيا كېنې غُربت څه د نقصان والا نه دے، ددې غُربت په وجه به الله جنت
كېنې د انسانانو تمام خواهشات پوره كوي.

دلته دُنيا كېنې كه يو سرے بادشاه دے، د اوچت مقام والا دے، نو دلته د
انسان ارمان ځكه نه پورا كيږي، چې دا دُنيا فاني ده، كه يو سرے بادشاه دے، نو
هغه وايي: چې ما سره د دويم مُلك بادشاهي وي، نو دا به ښه وي، كه د دويم مُلك
بادشاهي ورسره وي، نو دا به ښه وي، كه د دويم مُلك بادشاهي ورسره وي، نو هغه
وايي: چې ما سره د دريم مُلك بادشاهي وي، نو دا به ښه وي، خو بيا هم د انسان
خواهش نه پورا كيږي.

پدې دُنيا كېنې څلور داسې حكومتونه تېر شوي دي، چې د هغوي په تسامه
دُنيا حكومت وو، خو بيا هم د هغوي ارمانونه پورا شوي نه دي، كه ستا په ټوله دُنيا

حکومت دے، خو چي د دي دُنیا نه روان ٿي نو دا څه کمال نه دے، او که عمر دي دير دے، او غريب ٿي. بيا هم د انسان په زړه کښي دير ارمانونه وي، نو په دي دُنیا کښي الله د هيچا ارمان نه دے پورا کړے، ځکه دُنیا فاني ده، په جنت کښي به الله د تمامو جنتيانو ارمانونه پورا کوي.

(1) اول روايت

نبي ﷺ فرمائي: چي الله پخپله فرمائي: چي «أَعَدَدْتُ لِعِبَادِي الصَّالِحِينَ مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ، وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ، وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ»⁽¹⁾.

”ما د خپلو بندگانو دپاره داسي نعمتونه تيار کړي دي، چي هغه نعمتونه د چا سترگو ليدلي نه دي، نه د چا غوږونو د هغي آواز اوريدلي دے، او نه د بنده زړه کښي د هغي تصور راتلے شي“، بيا نبي ﷺ او وئيل: دا آيت اولولي: دا آيت هم د دي حديث سره مناسب دے، الله فرمائي: «فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخِیَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ»⁽²⁾.

”نه پوهيږي يو نفس چي څومره پټ نعمتونه دي، د هغه دپاره پخونکي د سترگو دا بدله په سبب د هغي باندې چي وو چي دُنیا کښي دوي نیک اعمال کړي وو“.

الله مؤمنانو له زيرے ورکوي: «وَيُغْفِرُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا قَالُوا هَذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا وَلَهُمْ فِيهَا أَنْجُمٌ مُنْظَرُونَ»⁽³⁾.

”زيرے ورکړه هغه کسانو له چي ايمان ٿي راوړے دے، او عملونه ټي کړي

(1) [رواه البخاري، رقم: (3244)، و 4779، و 4780، و 7498]، ومسلم، رقم: (2824)، و 2824، و 2824،

والترمذي، رقم: (3197)، و (3292)، وابن ماجه، رقم: (4328)].

(2) [سورة الم السجدة: 17].

(3) [سورة البقرة: 25].

دي نیک چي بهينا دوي دپاره به جنتونه وي، چي بهيري به لاندې د وټو د هغي نه نهرويه، کله چي رزق ورکړي شي ددي جنت له څه ميوې دپاره د خوراک وائي: به دوي دا هغه رزق دے، چي را کړي شوے وو مونږ لره دنيا کسې ور به کړي شي دوي نه يو شان د دنيا د ميوو سره او دوي لره به پدي جنت کسې بيبياني وي، پاکې صافي او دوي به پدي جنت کسې هميشه وي.

کامل بشارت

کله کله د انسان خپل کور نه وي، کله يو خوا روان وي، او کله بل خوا روان وي، نو الله وائي: چي نیک عمل دي او کړو نو جنت کسې به کور درکړم «أَنْ تَكُونَ جَنَّاتٍ»، کله کله د انسان خپل کور وي خو اوبه پکسې نه وي، نو الله وائي: چي نیک عمل دي او کړو نو داسې کور به درکړم چي «تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ»، «د وټو د لاندې به نهرونه روان وي»، نو دا خو جنتي له تکليف دے، نو علماء کرام معنی کوي «تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ» «آي: مِنْ تَحْتِ نَصْرُفُهُمْ»، «د هغوي د تصرف او اختيار لاندې به چليږي» چي کوم خوا ته غواړي نو هغه اوبه به ورپسې روانې وي، دنيا کسې الله د خلقونه دا تکليف اوچت کړي دے، نو جنت کسې خو به خاخوا دا تکليف نه وي.

«كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرٍ رِزْقًا قَالُوا هَذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ» «هر کله چي دي جنتيانو له رزق ورکړي شي دوي به وائي دا خو هغه رزق دے چي مونږ له دنيا کسې را کړي شوے وو» ځکه کله کله کور هم وي، اوبه پکسې هم وي، خود خوراک څه نه وي، نو الله وائي: خوراک به هم درکړم.

«وَأَكْوَابَهُمْ مُنْقَاطًا» کله کله خوراک هم وي، خو سري له د هغي خوراک د خوړلو چل نه ورځي، نو الله وائي: داسې خوراک به وي چي د هغي چل به ورځي، ځکه چي نا اشنا ميوه وي نو سري له د خوراک چل نه ورځي.

لَوْ كُنْتُمْ فِيهَا أَزْوَاجًا "دوي لره به په دې جنت كښې پاكي بيبيانې وي"، كله كله كور هم وي، اوبه پكښې هم وي، خوراك هم وي، خو سره يواځې وي، نو الله وايي ملكره به هم دركرم، كله كله ملكره هم وي، بې بي هم وي، خو هغه د سري دپاره غم وي، نو الله وايي: مُكَلِّفَةً "پاكي صافي بيبيانې به وي"، بيا كله كله د بيا كښې خاوند وفات شي، او كله بېخه وفات شي، نو سره يواځې پاتې شي، الله وايي: تَوَهُّمٌ فِيهَا عَالِدُونَ "دوي به په دې جنت كښې هميشه وي".

په جنت كښې څلور قسمه نهرونه

په قرآن كريم كښې الله فرمائي: ﴿مَقَلُ الْجَنَّةِ الْيُوعَدُ الْمُتَّقُونَ فِيهَا أَنْهَارٌ مِنْ مَاءٍ غَيْرِ آسِنٍ وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ وَأَنْهَارٌ مِنْ كَمَرٍ لَذِي لَاشَارِيبٍ وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى﴾⁽¹⁾.

"صفت د جنت هغه چې وعده ئې كړې شوې ده د متقيانو سره په هغې كښې نهرونه به وي، د اوبو چې نه به وي بدبويه، او نور نهرونه د پيونه چې نه به وي بدل شوي خوند د هغې، او نور نهرونه د شرابو نه چې خوند به وركوي څكونصكوته، او نور نهرونه د كين صفا كړي شوي نه".

(1) اول قسم نهر به د اوبو وي، بې خونده به نه وي، متغيره به نه وي، د دنيا اوبه به نه وي، چې څه به صفا وي، او څه به كنده وي، او څه به مالگينې وي، د جنت اوبه به ديرې صفا او مزيدارې وي.

(2) دويم قسم نهر به د پيو وي، خو داسې پي به وي چې د هغې خوند به نه وي خراب شوې، د دنيا پي به نه وي، چې درې څلور ورځې پس خراب شوې وي، د دنيا پي چې وي، نو هغه خونيمې اوبه وي، پخوا به خلقو دا وئيل: چې فلانكې سره په پيو كښې

أوبه اچوي. زمونڊ استاذ محترم شيخ القرآن والحديث مولانا غلام حبيب هزاروي ۛ به فرمائيل: چي اوس ترقي شوي ده، اوس خلق پڻ اوبو کڻي پڻ اچوي، او کڻ ورتي دي او وڻيل: چي دي کڻي خو اوبه دي، وائي: قسم دے کڻ اوبه مڻ پڻ اچوي وي، اوس به داسي وڻيل غواري: چي اوبو کڻي خودي پڻ نه دي اچولي؟ دا دهوکه ده، او ناروا ده، او اکثر خلق پڻ کڻي مبتلا دي.

واقعہ

يو روايت کڻي راڻي، سيدنا عمر ۛ پڻ لار روان وو، (د شپي به هغوي گشت کولو، او د خپل رعيت حال به ښي معلومولو) شپه وه، يوې ښځي خپله اوبه وټوله، لور ته ښي آواز اوکړو، اے لوري! اوبه راوړه، چي پڻ پيو کڻي واچوو، هغه لور ورتي وائي: عمر ۛ به خبر شي، دا خو ډيره لويه کناه ده، (سيدنا عمر ۛ بهر خبره اوړي) مور ورتي وائي: عمر ۛ څه خبر دے؟ اوبه راوړه چي پيو کڻي واچوو، هغه ته څه پته لکي؟ لور ورتي وائي: کڻ عمر ۛ ته پته نه لکي نو، د عمر ۛ رب ته خو پته لکي، الله خو خبر دے، الله ته به څه جواب ورکوو؟ مور ښي غلې شوه، سيدنا عمر ۛ هغه کور معلوم کړو، او بچي ته ښي او وڻيل: کڻ واده کوي، نو هم پڻ کور کڻي به کوي، ددي دينداري ښځي سره به نکاح کوي.

نو د جنت نهر وڼو کڻي به يو نهر د پيو وي، خود هغې خوند به نه وي بدل شوے.

(3) دريم نهر به د شرابو وي، خود داسي شراب چي خوند به ورکوي څکونکو ته، دنيا د شرابو پشان شراب به نه وي، چي سرے ښي او څکي، نو بيا د ځان نه خبر نه وي.

واقعہ

يو شرابي شراب څکي وو، بے هوشه پروت وو، نو سږے راغے، او ځله ښي ورله ستله، نو ده زړه کڻي او وڻيل: چي دا څوک دے، او زما ځله صفا کوي، نو ده

اور وئیل: "اَكْرَمَكَ اللهُ". "سپہی تہ ئی" "اَكْرَمَكَ اللهُ" اور وئیل.

واقعہ

یو شرابی شراب خکلی وو، د نشی پۂ حالت کنبی وو، چا لوی بول کړې وو، هغه لوی بول ئی لاسو کنبی راغستل او پۂ مخ ئی رابنکل، او د آودس دعا ئی وئیلہ **«اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ، وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ»**؛ څکۂ د حال نه خو خبر نه وي. د دُنیا د شرابو خو دغه حال وي.⁽²⁾

د جنت شراب به انسان له نقصان نه رسی، د انسان پۂ سر به درد نه راځي، انسان باندې به د هغې نه اتی نه لکې. قرآن کریم کنبی الله فرمائی: **«لَذَٰلِكَ لَشَارِبُونَ»** "خوند به ورکوي څکونکو ته".

(4) څلورم نهر به د کین صفا کړی شوی نه وي، د هر قسم کندکی نه به پاک وي. دا څلور نهرونه به د هر جنتي کور مخي ته بهیږي. نو دُنیا کنبی چې کوهي گني نو پۂ هغې څومره پیسې لکې، نو الله وائی: چې ایمان دي راوړو، او نیک عمل دي اُکړو، نو الله وائی: کور به هم درکړم، اوبۂ به پکنبی هم وي، خوراک به هم درکړم، مې مې به هم درکړم، او همیشه دپاره به جنت کنبی اوسیري؛ څکۂ دُنیا کنبی خو یا بنځه مړه شي، یا خاوند مړه شي؛ څکۂ قرآن وائی: **«كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ»**.⁽³⁾

"هر یو نفس څکونکې د مرگ دے". بیا هغه خوندونه او مزې ختم شي، الله وائی: داسې به نه وي، **«وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ»** "دوې به همیشه دپاره جنت کنبی وي"، مرگ او فنا به پرې نه راځي.

(1) [تفسير القرطبي تحت آية سورة البقرة: 219].

(2) [تفسير القرطبي تحت آية سورة البقرة: 219].

(3) [سورة آل عمران: 185].

اول روايت

يو حديث ڪنہي راڻي، بي ڪه فرمائي: ڇي ڪله جنتيان حنت ته لار شي، او جهميان جهه ته لار شي، نو مرگ به راوستي شي د جنتيانو او جهميانو ميسخ ڪسي ڪسي به اودرولي شي، آوار به اؤڪري شي، اے جنتيانو او جهميانو اؤگوري دا مرگ دے، مرگ به پڇيله مره شي، مرگ نور خلق وڙني، پدي مرگ به پڇيله هم مرگ راروان دے، مرگ له به د گد شكل ورکري شي، هغه به راوستي شي، د حنت او جهه ميسخ ڪنہي به اودرولي شي، حلال به ڪري شي، آوار به اؤڪري شي، ڇي اے جنتيانو تاسو هميشه دپاره حنت ڪنہي اوسيري، اے جهميانو تاسو هميشه دپاره جهنم ڪنہي اوسيري، نه به جنتيانو ناندي مرگ راڻي، او نه به جهميانو ناندي مرگ راڻي، فنا او روال به پڪنہي نه وي.

پڪار دي ڇي مونڙ دي دپاره عمل اؤڪرو، دي دپاره عمل خه شي دے؟ عمل دا دے ڇي خه الله وڻيلي دي، او خه د الله پيغمبر وڻيلي دي، ڇي هغه ڪار اؤڪرو، او ڇي د خه نه ٿي منع ڪري دے، ڇي د هغي نه منع شو، او د هغي نه ڄاڻ بچ ڪرو.

د جنت قيمت

قرآن ڪريم ڪنہي الله فرمائي: ﴿إِنَّ لِلَّهِ أَشَدَّ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ﴾ (2).

”يقيناً الله اغستي دي د مؤمنانو نه نفسونه د مؤمنانو او مالونه د مؤمنانو پدي خيره ڇي دوي لره جنت دے.“

لهر سوچ پڪار دے، دا نه ڇي يو سرے وائي: زما د طرف نه سل روي واخلم، زما

(1) [رواه البخاري، رقم: (6548)، ومسلم، رقم: (2850)]

(2) [سورة التوبة: 111]

اور ڪار نه ٿي، يا ره به درسره ڪار اُڪرم، د مال وس مي نه رسي، نا نا مال به هم لکوي.
 او بدن به هم لکوي، دا د جنت قيمت دے، يو سرے نه ضعيف دے، نه ڪمرو دے
 دے، او تاته وائي: جي نه زما د طرف نه حج اُڪرم، نو دا حج نه ڪيري، ڪه بادشاه دے،
 نو پيسي به هم لکوي، او حج به پخيله ڪوي. داسي يو بل مالدار دے، او هغه وائي: جي
 زما په ڄاڻي د سحر يا د ماسيخين مونخ اُڪرم، نو دا مونخ نه ڪيري، دا په تا لازم دي
 جي نه به دا خيل بدن گروي، نفس او بدن دواڙه به لکوي، هله به تاته جنت
 ميلاويري، ڪه لحوڪ جنت غواري، نو دا دواڙه غيرونه به د الله د رضا دپاره لکوي.

قرآن ڪريم ڪڻي د جنتيانو ذکر

قرآن ڪريم ڪڻي الله د جنتيانو ذکر ٻي شماره آياتونو ڪڻي ڪوي، الله رب
 العزت فرمائي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخْشَوْا غَلَبَكُمْ أَعْيُنٌ وَلَا أَسْهُةٌ تَمْزُقُونَ﴾.⁽¹⁾

”اے زما بند ڪانوانه به وي ڇه ڀره په تاسو باندې، او نه به تاسو غمڙن شي.“

﴿الَّذِينَ آمَنُوا بِالْآيَاتِ وَأَكَلُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللَّهُ﴾.⁽²⁾

”دا هغه ڪسان دي جي زمونڙه آياتونو ٿي ايمان راوڙي دے، او وو دوي غاره
 ڪيندون ڪي حڪم د الله نه.“

الله به ورته وائي: ﴿افْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَآذِنُوا لَهُمْ حَقَّهُمْ﴾.⁽³⁾

”دنه شي جنت ته تاسو هم دنه شي، او ستاسو پيبياني به درسره هم دنه
 ڪيري، تاسو به پدي جنت ڪڻي خوشحاله ڪري شي.“

نو دنيا ڪڻي جي ڄاڻ له ڪور آخري، نو پدي ڪڻي ستا بدن هم لکي او ستا مال

(1) [سورة الزمر: 68]

(2) [سورة الزمر: 69]

(3) [سورة الزمر: 70]

هم لکي، او جنت نه هسي غواري؟ د جنت قيمت آسان دے، خپل بدن د الله د رضا دپاره استعمال کړه، خپل مال د الله د رضا دپاره استعمال کړه، چې د الله ستا نه څه مطالبه ده، هغه به مني، که د جهاد مطالبه ده، جهاد به کوي، او که د علم مطالبه ده، علم به حاصلوي، که د دين يو بل کار دے هغه به کوي، پدې کښې به خپل بدن او مال لکوي، بعضي سرے چې د الله په دين باندې مال لکوي نو دا ورته تاوان ښکاري حالانکه نبي الله فرمائي: «فَأَمَّا الَّذِي أَقْسِمُ عَلَيْكُمْ، فَإِنَّهُ مَا تَقْصَرُ مَالٌ عَبْدٍ بِصَدَقَةٍ»⁽¹⁾

”په الله مې دې قسم وي د بني آدم مال د صدقي د وجې نه نه کميږي.“

څومره چې ډير خيرات کوي دومره به تا باندې الله فضل کوي. «الصَّدَقَةُ رَدُّ الْبَلَاءِ» صدقه د مصيبتونو واپس کونکې ده.

په مونږ چې مصيبت راشي، نو هله صدقه کوو، دا صدقه مخکښې پکار وه. د جنت قيمت دوه څيزونه دي: (1) مال لکول، او (2) دويم بدن لکول، نو جنت ستا دے دُنيا کښې ځان سترے کړه، نو الله به جنت درکړي، الله وائي: جنت کښې به نه زما ميله ئي، قرآن کښې الله فرمائي: ﴿يُطَاعُونَ عَلَيْهِمْ بِمَا عَالَفُوا خَلَسُوا وَتَوَلَّى يَمَانًا تَفْتَحُهَا أَنْفُسُ﴾⁽²⁾.

”گرځولې به شي په دوي باندې کاسې د سرو زرو نه او کلاسونه به وي او په دې جنت کښې به هغه څه وي“، چې دوي ئي خوښه وي، هر ارمان به ئي الله پورا کوي، چې څه باندې د انسان سترگې پخپري، هغه به ورته جنت کښې ميلاويږي.

دويم روايت

يو حديث کښې راځي، نبي الله فرمائي: چې کله د قيامت ورځ شي، الله به

(1) (رواه البخاري في "شرح السنة"، رقم: (4097)).

(2) (سورة الزمخرف: [71]).

جنتي ته اوواڻي: اے جنتي ته اَتَمَنِي "جنتي غواره"، دا جنتي به غواڙي، "قَيَتَمَنِي" "خومره چي غواڙي نو دے به اُوغواڙي"، بيا به چپ شي، "وَيَتَمَنِي" "نو بيا به نور غوبنٽل شروع ڪري"، الله به ورته اوواڻي: نور غواره، نو دے به ورته اوواڻي: الله بس دے، الله به ورته وائي: "مَل تَمَنِيَتْ؟" "آيا تا خپل ارمان پورا ڪرو"، نور ضرورت خو دي نشته؟ دے به ورته وائي: "نَعَمْ"، "آؤ"، ما ٽول خيزونه اوغوبنٽل، الله به ورته وائي: "إِن لَّكَ مَا تَمَنَيْتَ وَمِثْلَهُ مَعَهُ" "بندہ ڇڻه جي تا اوغوبنٽل هغه خو تا له هسي هم ميلاؤ شول، او دا خومره چي تا غوبنٽلي دي، دومره مي تا له ٿور هم درڪرل"⁽¹⁾

ڇڪه اوس الله د انسان ارمان پورا ڪوي، انسان وائي: بس دے، او الله ورته وائي: دا ورسره هم واخله. دُنيا ڪنبي مونڙ سوال ڪرو، الله دا نعمت راله راڪري، ڄان سترے ڪوو، او نعمتونه نه ميلاريڙي، دُنيا ڪنبي د انسان ارمان نه پورا ڪيري، دعاگاني غواڙو، او هغه دعاگاني نه قبليري، او ڪه دعا قبوله شي، نو هغه وخت قبوله شي، چي هغه وخت تير شوءِ وي.

زمونڙ. استاذ محترم شيخ القرآن والحديث مولانا صدر الشهيد صاحب حفظه الله به فرمايل: وائي: افسوس دا دے، چي زمونڙ دعا اول نه قبليري، او ڪه قبوله شي، نو هغه داسي وخت ڪنبي وي، چي بيا زمونڙ ضرورت نه وي.

مثلاً زمينداران دعا غواڙي چي يا الله باران اُڪري، نو باران نه ڪيري، بيا دا ٽولي دعاگاني جمع شوي وي، نو ٽولي دعاگاني ڙمي ڪنبي قبولي شي، او هره ورڻ باران وي، نو زميندارن وائي: الله اُوس ئي اودرے، نو بيا باران نه اودريڙي، نو ٽول ڙمي ڪنبي اوواڻي: چي باران مه ڪوه، باران مه ڪوه، نو هغه اُوري ڪنبي قبولي شي، نو

اوري ڪنهي سوال کوي جي الله ٻاران اُڪريءَ مو بيا اوري ڪنهي ٻاران نه ڪيري.
 دنيا ڪنهي مونڙ دعا ڪا ڪي غوارو، او سَلو ڪنهي چرته پوءِ دعا قبوله شي، يا اُميد
 ڪيل نه ڏي پڪار د الله د رحمت نه، او ڇپله دعا بس ڪول نه ڏي پڪار مو بهر حال دنيا
 ڪنهي د انسان ٿول ارمانونه نه پورا ڪيريءَ به جنت ڪنهي به د انسان هر ارمان پورا ڪيري
 د اهل السنه والجماعت مسلڪ

د اهل السنه والجماعت دا مسلڪ دے جي مسلمانانو ڪنهي ڪوم ڪاهڪاران
 مسلمانان ڏي، ڪه الله اُغوارِي او معاف ٿي ڪري، نو ڇوڪ ٿري ٿيوس نه شي
 ڪوليءَ، او ڪه سزا ورڪوي، نو هغوي له به د خيلي گناه مطابق سزا ميلاويريءَ اول به
 جهنم ته لار شيءَ جي ڪوم گناهونه ٿي ڪري ڏي د هغي سزا به ورته ميلاويريءَ او د
 هغي نه پس به جنت ته ڃي.

دريم روايت

يو حديث ڪنهي راڻي، نبي ﷺ فرمائي: آخري سرے جي د جنهم نه را وڃي، نه
 ته به الله اُروائي: جنت ته لار شه، نو جي دے جنت ته نزدي شي، نو دده خيال ڪنهي به
 دا راشي جي زه خو د ٿولو نه آخري راوونم، زما نه ورستو خو ڇوڪ فشته، نو جنت خو
 ٿول ڊڪ دے زه به ڪوم ڄاڻي ته ورشم؟ دے به بيا واپس راشي، الله ته به وائي: الله ما
 خو جنت وڪلو، نو هغه خو ٿول ڊڪ ڪرے شوے دے، الله به ورته وائي: ڇه جنت ته
 دننه لار شه، دے به بيا جنت ته راشي، نو دے به بيا ڪمان اُڪريءَ جي جنت خو ٿول
 ڊڪ دے بيا به ورته الله وائي: لار شه جنت ته دننه شه، فَإِنْ لَكَ مِثْلُ الدُّنْيَا وَعَشْرَةٌ
 لِّأَنبَالِهَا ”ستا يواڻي برخه به جنت ڪنهي دومره وي لکه د تمامي دنيا هومره، او د دنيا
 هومره جي لس نوري دنيا ڪا ٿي ورسره شي“، بيا نبي ﷺ فرمائي: جي ستا دٻاره به د دنيا
 به لس چنده باندِي ميلاويريءَ دا بنده به اُڻاندِي، وائي به: يا الله تَسَخَّرْ مِنِّي - اُو:

تَضَحَّكَ مِنْهُ. وَأَتَتْ الْمَيْتَ آيَةً مَا يَوْمَ تَوْفِي كَوِي يَامَ يَوْمِي حَتَّى تَهْجُرَ
 نِي، "دا حديث جي نبي ﷺ وٺيلو صحابي وائي: فَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 ضَحِكَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ مَا وَكَلَّ جِي نِي ﷺ حَتَّى تَوَدَّ يَوْمِي جِي
 هَوِي غَابُونَه بِنَكَارَه شول، "او نبي ﷺ او فرمائيل: هَذَا أَقْنَى أَهْلِ الْجَنَّةِ مَرَّةً
 هِنَه اِنِّي جَنَّتِي وَي". "نوجي اعلٰ ته به خومره ميلا وي؟
 خلورم روايت

رسول الله ﷺ فرمائي: مَوْضِعُ سَوِيْطٍ فِي الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الْمَنِيِّ وَمَرْيَمَ
 "په جنت کني د يو چابڪه هومره خائي د دنيا او خه جي په تي شي کسي
 دي، د هغي نه بهتر دے؟" خكه دا توله دنيا فاني دے او جنت باقي دے جنت د
 نعمتونو خائي دے خود هغي دياره تيارے پڪار دے
 پنجم روايت

سيدنا انس رضى الله عنه وائي: جِي جنت ته جنتيان دقنه شي، نو اِنَّ فِي الْجَنَّةِ سَوِيْطٌ
 بِأَثْوَنَهَا كُلِّ جُمُعَةٍ فَتَهْبُ رِيحُ الشَّمَالِ.⁽¹⁾
 "په جنت کني به دقنه يو بازار لکي دے وي، هره جمعه کني به هغي ته به دا حنين
 خي، "نويه جنت کني خو ورځ او شپه نشته، او جمعه خوهله راځي، جي ورځ او شپه وي.
 مفسرين ذکر کوي، يعني دومره مقدار پس جي خومره مقدار دنيا کني ورځ و
 شپه تيريري، جنتيان به هغي بازار ته خي. نو حديث کني راځي "د شمل د غروب
 به يوه هوا په دوي باندې را والوزي"، هغه هوا به د دوي په مخونو باندې ولکي، د سروي

(1) [رواه البخاري، رقم: (6571)، ومسلم، رقم: (186)، وابن ماجه، رقم: (4339)].

(2) [رواه البخاري، رقم: (3250) و (6415)، والترمذي، رقم: (1648)، و (3013)، و (3202)].

(3) [رواه مسلم، رقم: (2833)].

په کپړو به ولگي، دُنیا کښې خو چې هوا والوزي، نو د انسان ټول بدن د گرد و غبار نه ډک شي، کپړه هم د گرد و غبار نه ډکې شي، هغه هوا چې پدې جنتیانو باندې ولگي نو د دوي حُسن او جمال به نور خائسته شي، لکه د دُنیا د حُسن پشان به نه وي، چې سره څومره بوډا کيږي، نو دومره ئې حُسن ختمیږي، د جنتیانو حُسن به ورځ په ورځ سیوا کيږي، نو د جُمعي په ورځ به د دوي حُسن نور هم سیوا شي، نو چې خپل مقام ته واپس راشي، نو کور کښې به د بیبیانو حُسن هم زیات شوی وي، نو دې بیبیانو ته به دا خاوندان وائي: مونږ خو چې د کور نه تلو نو تاسو دومره خائسته نه وئ، په خدائې قسم ستاسو دا حُسن خو سیوا شوی دے، بیبیانې به دې خپلو خاوندانو ته وائي: چې په خدائې قسم چې تاسو سحر د کور نه تللی، نو دومره خائسته نه وئ، تاسو خو چې واپس راغلی د هغې نه هم خائسته شوي یئ.⁽¹⁾

دغه ځائې کښې الله رب العزت د انسان ارمان پورا کوي، د جنت دپاره تیاره پکار دے.

شپږم روایت

یو حدیث کښې راځي، د الله نه سوال کوي د جنت، او چې د جنت سوال کوي نو **إِذَا سَأَلْتُمُ اللَّهَ فَسَلُّوهُ الْفَرْدُوسَ** "نو الله نه د جنت فردوس سوال کوي، چې الله مونږ له جنت فردوس راکړي"، جنت فردوس هغه جنت دے په تمامو جنتونو کښې د اعلیٰ مقام والا جنت دے، د دغې جنت فردوس نه بیا د جنتونو نهرو نه روان شوي دي.⁽²⁾

د جنت د حورو حُسن

یو حدیث کښې راځي، نبي ﷺ فرمائي: ددغې زنانو حُسن او خائست به

(1) (ابو سلمه، رقم: (2833)).

(2) (ابو البخاري، رقم: (7423)، والترمذي، رقم: (2530) و (2531)).

دومره وي، چې د هغوي د پندې هغه نلې به د بهر نه ښکاري، دا بدن به ئې دومره سپين وي، او که هغه حوري د جنت اوبه څکي، نو هغه اوبه چې مري ته ځي، نو هغه به د بهر نه ښکاري.^(۱)

د جنت د حورو اشعار

د جنت حوري به اشعار وايي:

نَحْنُ الْخَالِدَاتُ فَلَا نَمُوتُ أَبَدًا ... وَنَحْنُ الرَّاغِبَاتُ فَلَا نَسْخَطُ أَبَدًا
وَنَحْنُ النَّاصِمَاتُ، فَلَا نَبَاسُ أَبَدًا ... فَطُوبَى لِمَنْ كَانَ لَنَا، وَكَفَى لَهُ^(۲)

"مونږ هغه حوري يو چې الله مونږ خپلو خاوندانو له په نكاح باندې ورکړي، يو، مونږ باندې مرگ او فنا نه راځي. مونږ به هميشه دپاره د خپلو خاوندانو نه خوشحاله يو، مونږ به چېرې د خپلو خاوندانو نه نه خفه کيږو. مونږ به هميشه دپاره نرو تازه يو، هيڅ کله به نه غمژن کيږو. خوشحالي ده د هغې افسان دپاره چې هغه مونږ لره ده، او مونږ د هغه دپاره يو".

قرآن کریم کښې د حورو بيان

قرآن کریم کښې الله فرمائي: ﴿مُحَمَّدٌ مَقْصُورٌ عَلَى الْحَيَاةِ﴾.^(۳)

"حوري به وي چې بندي کړې شوې به وي په خيمو کښې د بل چا نظر به پرې نه وي تېر شوي".

او بل ځايه کښې الله فرمائي: ﴿لَا تَطْلُبْنَ لَهُنَّ أَنْفُسَهُنَّ وَلَا جُنُودَهُنَّ﴾.^(۴)

(۱) [رواه البخاري، رقم: (3245، و 3246، و 3254)، ومسلم، رقم: (2834، و 2834)].

(۲) [رواه أحمد في "مسند"، رقم: (1342)].

(۳) [سورة الرحمن: 72].

(۴) [سورة الرحمن: 74].

”داسي حوري به وي، چې د دې انسانانو نه محکمني به چرته د انسان لاس د هغې سره نه وي لکيدلې، چرته پيرې به د هغې سره لاس نه وي لکولې“، دا به صرف ددې خاوند دپاره وي.

بل ځایه کښې الله فرمائي: ﴿عُرِّبَتْ أَثَرَاتُهَا * لِأَصْحَابِ التَّيْمِينِ﴾.⁽¹⁾

يو معنى دا ده: ”چې د هغې حوروژبه به عربي وي“

دويمه معنى دا ده: ”مينه دارې به وي پخپلو خاوندانو باندې، خپلو خاوندانو

سره به ئې مينه او محبت وي“. ﴿أَثَرَاتُهَا * لِأَصْحَابِ التَّيْمِينِ﴾

”دا به همزولې وي د خپلو خاوندانو سره، دپاره د ښې لاس والو به وي“.

همزولې به وي د خاوندانو سره، کله کله ئې ئې وي خو هغه د خاوند نه زيات

عمر والا وي، نا د جنت به داسې ئې ئې وي، چې هغه به د خاوند سره همزولې وي.

د دُنیا د ئې ئې دپاره څومره محنت کوي، او د جنت حوري غواړې اوبا (70)

اوبا (70) حوري به الله يو يو جنتي له ورکوي د هغې دپاره دي څومره تيارې اوکړو؟

بل ځایه کښې الله قرآن کریم کښې فرمائي: ﴿وَحُورٌ عِينٌ * كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ

الْمَكْنُونِ﴾.⁽²⁾

الله وايي: ”حوري به وي د غټو غټو سترگو والا به وي“، ”هغه بيبيانې به وي

چې د سترگو ټور به ئې ډير ټور وي، او د سترگو سپين به ئې ډير زيات سپين وي“، او

دا حُسن دے، کله چې د انسان د سترگو دا سپين ځايونه سره وي يا زېره وي يا خړه

وي، نو هغه خوند نه کوي، الله وايي: داسې حوري به وي، چې د هغوي سترگې به

(1) [سورة الواقعة: 37-38].

(2) [سورة الواقعة: 22-23].

ڊهري خائسته وي، او د غټو سترگو والا به وي. بهر حال به جنت ڪنهي به الله،
جنتيانو هر ارمان پورا ڪوي، جنت د الله د نعمت پو مقام دے.

اووم روايت

رسول الله ﷺ فرمائي: «يَا كُلُّ أَهْلِ الْجَنَّةِ فِيهَا وَشَرِبُونَ، وَلَا يَمْتَنِعُونَ وَلَا يَتَّقُونَ وَلَا يَبُولُونَ»⁽¹⁾

”جنت ڪنهي به جنتيان خوراڪ ڪوي، ڇڪاڪ به ڪوي، نه به د هغوي پوري
پهري، نه به لوي بول ورڃي، نه به واره بول ورڃي“، هيڃ تڪليف به ورته نه رسي
ڇڪه د انسان طبيعت ددي نه نفرت ڪري. نو چي دا دومره خوراڪ ڇڪاڪ ڪوي نو
هغه به چرته ڇي؟ نو حديث ڪنهي راڃي، چي خوراڪ اوکري، او درقي اوکري، هغه
هر ڇه به ختم شي. دنيا ڪنهي خو چي انسان درقي اوکري، نو د هغه د ڇلي نه
بدبوئي راڃي، جنت ڪنهي چي انسان درقي اوکري، هغه به د مشڪو او عنبرو
غوندي خوشبوني ڪوي، د هغوي د خوراڪ هغه اثرات به د ڇولي په شڪل د بدن نه
بهر ڪيري. مونڙ باندې خو چي دنيا ڪنهي ڇوله راڃي، نو بل سرے راسره خو ڪنهي
نه شي اودر يدے، دومره گنده بوئي وي، هغه به داسي ڇوله وي، چي د هغي بوئي به
د مشڪو او د عنبرو پشان وي. جنت د الله د نعمتونو پوڄائي دے، د هغي دپاره
تيارے پڪار دے، ڪه زمونڙ بدن لکي او ڪه زمونڙ مال لکي، او ڪه زمونڙ وخت
لکي، چي دا تول هر ڇه د الله د دين دپاره پيش ڪرو.

دا جنت الله د مؤمنانو او متقيانو دپاره تيار ڪري دے، ﴿أَعْدِلُوا الصَّالَةَ﴾⁽²⁾.

”دا جنت د متقيانو دپاره تيار ڪري شوع دے.“

(1) (رواه أحمد في "مسند"، رقم: (14769)).

(2) (سورة آل عمران: 133).

[illegible]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا هَذِهِ السُّبُلَ الَّتِي كَفَرُوا بِهَا لَعَنَ اللَّهُ أُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ
(سورة بني إسرائيل: 23)

موضوع

حقوق الوالدين

بتاريخ: 03-02-2006

بمقام: جلسة

خطيب

لصبح اللسان لهذا البيان علامه عبد الحق رباني حفظه الله

حقوق الوالدين

الْحَمْدُ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنُؤْمِنُ بِهِ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مِنْ يَهْدِيهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهُ وَلَا آخِرَ لَهُ لَا ضِدَّ لَهُ وَلَا نَدَّ لَهُ وَلَا مُدَّةَ لَهُ وَلَا بُشِيرَ لَهُ وَلَا نَذِيرَ لَهُ وَلَا وَزِيرَ لَهُ وَلَا مُشِيرَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَيِّدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَبِيبَنَا وَشَفِيعَنَا وَحَبِيبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ عَبْدَهُ وَرَسُولَهُ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، ﴿وَقَضَى رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا فِئَافٍ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا﴾ * وَاحْفَظْ لَهُمَا جَنَاحَ الذِّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ ذَرْنِي أَرْحَمَهُمَا كَمَا رَحِمَنِي صَغِيرًا⁽¹⁾.

وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اِرْضَى الرَّبُّ فِي رِضَى الْوَالِدِ، وَسَخَطُ الرَّبِّ فِي سَخَطِ الْوَالِدِ.⁽²⁾ (أو كما قال رسول الله ﷺ).

عزت مندو مسلمانانو رونرو! ما د قرآن كريم نه د سورت بني اسرائيل يو دوه آياتونه اولوستل، په هغې كښې اول الله خپل حكم او خپل حق ذكر كوي، چې د الله نه ما سوا به د هيڅ چا عبادت نه كوي، ما ته به ژړا او فرياد كوي، زما عبادت به كوي. او دويم دخپل حق پسې الله د هغه چا حق ذكر كوي چې هغه د انسان مور پلار دي، اولنې حق زما دس، او دويم ﴿وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا﴾ "د خپل مور پلار سره احسان

(1) [سورة بني اسرائيل: 23-24].

(2) [رواه الترمذي، رقم (1899)].

کوی، د هغوي سره به بڼه سلوک کوی. الله وایي: چې زما حق مني نو زه به درنه خپل حق هله قبلوم چې ورپسې حق د مور پلار هم اومني. د الله حق د هر څه نه مخکښي دے، خو که مور پلار دي د الله د حکمونو نه منع کوي، که مور پلار درته پدي باندې غصه دي، چې ته ولي مسلمان ئې؟ شرک اوکړه د الله سره او کفر اوکړه د الله سره، نو بيا به د مور پلار نه مني، د دنيا په کارونو کښي به د مور پلار تابعداري کوي، پدي آياتونو کښي الله فرمائي: ﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ﴾ "ستار ب فيصله کړې ده، ستار ب حکم کړے دے چې عبادت به نه کوي مگر صرف د يو الله به کوي" چې د الله حکم دي اومنلو، ﴿وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا﴾ د خپل مور پلار سره د احسان حکم الله کړے دے، "چې ته به د خپل مور پلار سره احسان کوي"، او ځنکه احسان به کوي؟ الله فرمائي: ﴿إِمَّا يَنْتَظِرَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا آلَافٌ﴾ "که چرته اورسيدل دا مور پلار تا سره بودا والې ته" يعني ته ژوندے ئې، او ستا مور پلار باندې بودا والے راغلے، او بوداگان شول، "نو خبردار! مور او پلار ته به أف هم نه وائي، او مور پلار مه رته"، مور ته به غصه هم نه کوي، "وايه مور او پلار ته وينا عزتمنده" د عزت خبرې ورسره کو، نرمې نرمې خبرې ورسره کو.

﴿فَلَا تَقُلْ لَهُمَا آلَافٌ﴾ ... "أف" څه ته وائي؟ مفسرين رحمهم الله ذکر کوي، ﴿فَلَا

تَقُلْ لَهُمَا آلَافٌ﴾ چې کله د مور او پلار خدمت کوي، نو د هغوي په خدمت باندې خپله ناراضتيا مه ښکاره کو، د مور پلار خدمت چې کوي د هغوي په خدمت به خپل ځان نه خفه کوي، د هغوي په خدمت به "أف" هم نه وائي، دومره ورته هم نه شي وئيلے.

يا ﴿فَلَا تَقُلْ لَهُمَا آلَافٌ﴾ ... مور او پلار ته به "أف" هم نه وائي، يعني که مور او پلار ته

غصه راځي، نو د هغوي په باره کښي "أف" هم نشے وئيلے، دومره غصه هم نشي کولے.

يا ﴿فَلَا تَقُلْ لَهُمَا آلَافٌ﴾ ... مور پلار دي موجود دي، نو ته خپل سترے والے مه

بنکاره کوه د مور پلار په مخکنې "أف" هم مه وایه ولې چې ته ستره شي، نو مور پلار به دې خبر شي چې نن زموږ بچي ستره شوې ده، نو به په تا باندې خفه کېږي، نو هغوي ته ستا په سترې کیدو باندې تکلیف رسې. نو د مور پلار مخکنې خپل ستره والي مه بنکاره کوه.

﴿وَلَا تَلْمِزْهُمَا﴾ "مور او پلار مه رته"، مور او پلار ته به غصه کېږي نه، اوس نور کنې خو خلق مور پلار وهې، وهل خړ لویه کنه ده، مور او پلار ته غصه کیدي هم نشي. ډیر خلق کنځلې کوي مور او پلار ته. "أف" نه شي وئیلې د مور او پلار په مخکنې. دومره حق ئې ده.

د نبي ﷺ فرمان مبارکه

زما په خلقو کې به داسې خلق راشي، چې هغوي به خپل پلار ته کنځلې کوي، صحابه کرامو ﷺ ورته او فرمائیل: داسې به څوک وي چې خپل مور او پلار ته به کنځلې کوي، نبي ﷺ ورته او فرمائیل: که دې خپل مور او پلار ته کنځلې نه کوي، دې به د بل چا مور او پلار ته کنځلې کوي، نو هغه به دده مور او پلار ته کنځلې اوکړي. نو ددې داسې مثال ده، چې ده خپله مور پلار ته کنځلې اوکړي.^(۱)

د پښتو متل ده، وائي: ته زما سپک مور او پلار مه کنځه، نوزه به ستا عزتمند مور او پلار نه کنځم.

﴿وَقُلْ لَهُمَا قَوْلَا كَرِيمًا﴾ "وايه مور او پلار ته وینا د عزت نرمې او خوږې خوږې خبرې د مور او پلار سره کوه". دا نه چې مور او پلار دي بوداگان دي، او هغوي درسره خبرې کوي، او ته ورته غصه کېږي، نو داسې مه کوه، د هغوي د طبیعت او د

(۱) [رواه البخاري، رقم: (5973)، ومسلم، رقم: (90)].

هغوي د مزاج مطابق خبري ڪو، لڪه سرے ٻوڊا شي، خبري ٻيا رياتي ڪوي.
مطلبه خبري ڪوي، ٻي مطلبه تپوس ڪوي، نو ته به ٻه هغي باندې نه غصه ڪرڻي، نه
به ٻه ٻئي نرمي طريقي سره د هغي جواب ورڪوي.
واقعہ

يو عالم وو، ڪتاب ئي ليکلو، زوي ورسره خوا ڪنبي ناست وو، مرغی راغله،
مرغی وُنه ڪنبي ناسته وو، هغه زوي د عالم نه تپوس ڪوي چي دا خه شي دے؟ نو
هغه ٻلار ورته وائي: مرغی ده، ٻيا ورته وائي: چي خه دي؟ وائي: مرغی ده، لس ڪرته
ئي ماشوم تپوس اوکرو، او لس ڪرته ورته هغه ٻلار جواب ورڪرو، چي دا مرغی ده،
يعني د دي خيل ماشوم ٻچي به خبرو هغه تنگ نه شو. دي عالم دا خبره خان سره
ليکي وو، ٻيا دا عالم ٻوڊا شوء وو، وائي: لس ڪرتي دي ٻچي زمانه تپوس ڪرے وو،
ده به وئيل: خه دي، ما به ورته وئيل: چي مرغی ده، اوس زه ٻه ده امتحان ڪوم، مرغی
راغله، او وُنه ڪنبي مرغی کيناسته، وائي: ٻچيه! دا خه ناست دي؟ وائي: بابا مرغی
ناسته ده، وائي: خه ناست دي؟ ٻيا ورته وائي: مرغی ناسته ده، وائي: خه دي؟ وائي:
مرغی ده، ٻيا ورته وائي: خه دي؟ وائي: روند خونه ئي، خو مرغی ناسته ده ڪنه، وائي:
خه ناست دي؟ نو هغه ورته نور هم غصه شو، وائي: زه درته وایم چي مرغی ده، او ته
ٻيا ٻيا تپوس ڪوي، هغه عالم ورته اوئيل: ٻچيه! دومره به دي ڪرے رے چي لس
ڪرته خو به دي ما له جواب راڪرے وے، نو ڪه ٻيا مي درنه تپوس ڪولو نو ٻيا به
غصه شوء وے، لس ڪرته تا زما نه تپوس ڪرے وو، ما به درته وئيل: چي دا مرغی
ناسته ده، او تن ته ما له دوه ڪرته د هغي جواب نه شي راڪوليے.

هغه خيل ماشوم والي خان ته راياد ڪرے، چي تا سره ستا مور او ٻلار تڪليف
تير ڪرے دے، داسي وخت وو چي ته ماشوم وي، مور نهه (9) مياشتي ته ٻه ڪيده

گر خولے وي، او ته اوس مور پلار ډاڪٽر له نه شي بوتللي، خومره په تڪليف ته پيدا شوي ئي، بيا د هغې نه بعد مور دوه کاله يا دوه نيم کاله تاله پښې درکول، دغه مور وه چې کله به ته بيمار شوې، نو مور به درسره ټوله شپه په تڪليف وه، تڪليف به په نا وه، او ژړل به درسره مور، هغې به درسره تڪليف برداشت کولو، دغه مور دي وه، چې هغې به ستا واره بول او لوي بول پخپلو لاسونو باندې صفا کول، بد ئي نه کنټرل، دغه مور او پلار وو چې سنا د ژوند دپاره هغري په خپل ځان باندې خومره سختې تيري کړې دي، او ته ئي ډير په تڪليفونو باندې لوي کړي ئي، او نن چې ته لوي شوې، او مور پلار دي کمزوري شول، ته د هغوي سره ظلمونه او زياتې کوي، ته د هغوي هغه حق نه کله اداء کوي؟ قيامت کښې خو نه اداء کيږي، نو دغه مور او پلار چې ته ئي پاللي ئي، نو ته به د مور پلار د حقونو خيال ساتي، ته به د هغوي احسانات نه هيري. الله رب العزت فرمائي: ﴿وَاحْفَظْ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلِيلِ مِنَ الرَّحْمَةِ﴾.⁽¹⁾

”ښکته کړه مور پلار دواړو ته وزرې د مهرباني نه“، يعني د مور پلار سره ښه سلوک کو، هغوي باندې خپله بد معاشي مه کو، دا نه چې بهر چا ته څه نه شي ونيي، او مور پلار سره هر وخت جنگ کوي ﴿وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْنِي إِنَّي صَغِيرٌ﴾.⁽²⁾

دعا ورله غواړه ”چې اے زما ربه! زما مور پلار باندې رحم اوکړه، لکه څنگه چې دوي وړوکوالي کښې زما تربيت کړي وو“، دومره خدمت خو ته د هغوي نه شي کولې، چې د هغوي نه خپله بدله کوزه کړي، نو د هغوي دپاره د الله نه د مغفرت سوال کو، د مور پلار په بچي دومره حق دے.

(1) (سورة بني اسرائيل: 24).

(2) (سورة بني اسرائيل: 24).

د سيدنا عبد الله بن مسعود رضي الله عنه روايت

حديث ڪنبي راڻي، سيدنا عبد الله بن مسعود رضي الله عنه فرمائي: زه راغلم، ار
نبي ﷺ ته مي اورنيل: جي اءِ د الله پيغمبره ﷺ «أَيُّ الْعَمَلِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ؟» ۽ ۽
تمامو عملونو ڪنبي الله ته بهترين عمل کوم يو دے، وائي: ما ته نبي ﷺ او فرمائيل:
«الصَّلَاةُ لَوْ تَهَا» ۽ ۽ خپل وخت باندې مونڱ ڪول، دا بهترين عمل دے، جي ۽ کوم
وخت ڪنبي الله مونڱ فرض ڪرے دے، ۽ هغه وخت ڪنبي مونڱ او ڪري، دا نه جي
مونڱونه قضا ڪوي، الله رب العزت فرمائي: «إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا
مَوْثُوتًا» (۱).

”يقيناً مونڱ ۽ مؤمنانو باندې فرض دے، ۽ خپل وخت باندې“، مسلمان جي مونڱ
ڪري نو ۽ خپل وخت به ڪوي، کوم سرے جي دوه مونڱونه ۽ يو وخت باندې ڪوي.
نبي ﷺ فرمائي: لَقَدْ أَتَى أَبَاكَ مِنْ أَبْوَابِ الْكِبَائِرِ ”دي سري لويه ڪناه او ڪرھ جي مونڱ ٿي د
خپل وخت نه ورستو ڪرو“. نو مونڱ ۽ تمامو عملونو ڪنبي الله ته خوڻ عمل دے، بيا ورته
صحابي وائي: ددي پسي بيا کوم عمل بهتر دے، نبي ﷺ ورته فرمائي: «بِرُّ الْوَالِدَيْنِ» ”د مور
پلار سره احسان ڪول دا بهترين عمل دے“، د الله حق دي اداء ڪرو، نو بيا د مور پلار سره
احسان ڪو، هغوي مة رته، هغوي سره ظلم اوزياتے مة ڪو، بلڪه د هغوي سره ڀڃه سلوڪ
ڪو، بيا ورته صحابي فرمائي: «ثُمَّ أَيُّ؟» ”بيا کوم عمل الله ته خوڻ دے“، نبي ﷺ ورته وائي:
جي «الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ» ”د الله ۽ لار ڪنبي جهاد ڪول الله ته دير خوڻ دي“ جي خپل
مال هم د الله ۽ دين قربان ڪري، او خپل نفس هم د الله ۽ دين قربان ڪري. (۲)

(1) [سورة النساء: 103].

(2) [رواه البخاري، رقم: (527، و 5970)].

د پو صحابي جهاد له تلل

پو صحابي راغلو، او نبي ﷺ ته وائي: ما ته اجازت راكړه زه جهاد له خپه
نبي ﷺ ورته فرمائي: ستا مور پلار ژوندي دي؟ هغه ورته وائي: آو، د الله پيغمبره ﷺ
مور مې ژوندۍ ده، يا دواړه ژوندي دي، نبي ﷺ ورته فرمائي: «فَيِهْمَا فَجَاهِدْ» پس
ستا دپاره جهاد دا دے چې د مور پلار سره احسان اوكړه، د مور پلار خدمت اوكړه،
دا ستا دپاره جهاد دے. ⁽¹⁾

دامام ذهبي رحمه الله قول

هغه وائي: واه هغه انسانه!!! چې ته جنت كورې په نورو نورو خيزونو كښې،
خپل كور ته راشه، ستا د مور پلار د خپو د لاندې جنت دے. جنت د مور پلار د خپو
د لاندې دے، يعنې د مور پلار خدمت باندې الله جنت وركوي، د مور پلار خدمت
اوكړه، تا ته به جنت مېلاؤ شي. ⁽²⁾

د مور پلار باره كښې د نبي ﷺ فرمان

«رَضِيَ الرَّبُّ فِي رِضَى الْوَالِدِ، وَسَخَطُ الرَّبِّ فِي سَخَطِ الْوَالِدِ». ⁽³⁾

د الله خوشحالي د مور پلار په خوشحالي كښې ده، او د الله خفگان د مور
پلار په خفگان كښې دے، كه مور پلار درنه خوشحاله دي نو الله درنه هم
خوشحاله دے، او كه مور پلار درنه خفه دي، نو الله درنه هم خفه دے، نو كه خوك
الله خوشحالول غواړي نو پكار دي چې خپل مور پلار خوشحاله كړي.

(1) (ابو البخاري، رقم: (3004) ومسلم، رقم (2549)، والنسائي، رقم: (3103)).

(2) (كتاب الكبار للذهبي: 46).

(3) (ابو الفرج، رقم: (1899)).

نبي ﷺ ته ديود صحابي راتل

نبي ﷺ ته يو صحابي راغی، او نبي ﷺ ته وائي: «مَا حَقُّ الْوَالِدَيْنِ عَلَيَّ وَلَدِهِمَا؟» اے د الله پيغمبره ﷺ د مور او پلار په بچو خومره حق دے؟، نبي ﷺ ورته فرمائي: «هُمَا جَنَّتْكَ وَنَارُكَ»⁽¹⁾

”مور او پلار ستا جنت هم دے، او ستا جهنم هم دے“، که د مور پلار خدمت دي اوکړو، د هغې خدمت په وجه به جنت ته لار شي، او که د مور پلار مخالفت دي اوکړو، نو د هغې په وجه به جهنم ته لار شي.
رشته دارې کټ کول

رسول الله ﷺ فرمائي: «لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ فَاطِعٌ»⁽²⁾

”هغه سرے جنت ته نه شي تللے چې هغه د خپلو خپلوانو سره رشته دارې کټ کړې ده.“ نو هغه سرے جنت ته نه شي تللے چې چا د خپل مور پلار سره غم ښادي پرېښودې ده.

په عمر کښې برکت

نبي ﷺ فرمائي: کوم سرے چې د هغه دا ارزو ده، او دا ئې تمنا ده چې د هغه عمر الله زيات کړي، او عمر کښې ورله الله خير او برکت واچوي، رزق ئې سيوا شي، نو هغه دې د خپل مور پلار سره دي ښه سلوک کوي.

يو سرے وائي: الله دي زما رزق کښې حير او برکت واچوي نو هغه دي د خپل مور پلار سره ښه سلوک کوي، او د خپل خپلوانو سره دي رشته دارې نه کټ کوي، هغوي سره دي رشته دارې پالي، نو ددې سرې په رزق کښې او په عمر کښې به

(1) [رواه ابن ماجه، رقم: (3662)].

(2) [رواه البخاري، رقم: (5984)، ومسلم، رقم: (2556)، والترمذي، رقم: (1909)، وأبو داود، رقم: (1696)].

برکت وٽي، او جي کوم سرے د مور پلار سره سه سلوڪ نه ٿو ٿئي، الله به نه ٿئي
کسي د هني سزا ورکوي.

د مور پلار د نافرمانن ٽنباوي سزا

هي الله فرمائي: جي کومه ڪنهن انسان به ٽنبا ڪنهن اُڪري، نو د هني سزا الله
عزت ڪنهن ورکوي، دير حڪم ڪنهنون ڏي جي د هني سزا ٽنبا ڪنهن ورکوي،
ليڪن جي کوم سرے د مور پلار نافرمانه ڏي، مور پلار تري خفه ڏي، د مور پلار
تلصاري نه ڪوي، د هني سزا به ورته ٽنبا ڪنهن ورکوي، ڏه ته به خيله پنه اولگهي
جي ڏاڙها د مور پلار د نافرمانن هغه سزا ده.⁽¹⁾

پس هم خلق وائي: ڏا فلا نڪي جي به بد حال ڏي، ڀر دده نه مور پلار د ٽنبا
نه ٽلي ڏي، حڪم دومره به بد حال ڏي، او حديث ڪنهن هم ڏا خبره تيره شه.

ڀرور ٽنباو ته ڪنل

رسول الله ﷺ فرمائي: ٽاسو د نورو خلقو ٽنباو ته به بد نظر مه ڪوري، نو ستاسو
ٽنبا به ڇڄ پاتي شي، ستاسو ٽنباو ته به نور ڇوڪ به بد نظر نه ڪوري، د بل ڇا د
عزت خيال وٽانه، نو خلق به ستا د عزت خيال وٽائي.

رسول الله ﷺ فرمائي: ٽاسو د خيلو پلار انو سره احسان اُڪري، نو صبا جي ستا نه
کوه اولاد پيدا ڪيري، نو هغه به ستا عزت ڪوي، ته د خيل مور پلار عزت اُڪري، نو جي
صبا ستا نه کوم اولاد پيدا ڪيري، نو هغوي به ستا عزت ڪوي، او ڪه چري ٿا به خيل
ٽوند ڪنهن د مور پلار سره ٻنه سلوڪ نه وي ڪري، نو سزا ٿي ڏا ده جي ستا نه کوم
اولاد پيدا ڪيري، نو هغه به صبا ستا عزت نه ڪوي. ڏي سزا الله ٽنبا ڪنهن ورکوي.

نو د مور پلار دير زيات حق ڏي، به خيلو بچو باندې، ستا د وجود دپاره ستا مور

پلار سبب جوړ شوي دي، ته په څه نه پوهېدي، ته مور پلار لوڼې كړې نې، تا حلال او حرام نه پيژندل تا باندې مور پلار پيژندلې دي. او نن مونږ مور پلار شاته غورځولې دي، نن مونږ د مور پلار مخالفت كوو، هغه مور او پلار چې هغوي مونږ واړه بچي لوي كړي يو، نن مونږ د هغوي مقابله كوو، دا د مسلمان شان نه دے، د مسلمان شان دا دے چې هغه به د خپل مور پلار سره ښه سلوك كوي، د مور پلار سره به احسان كوي، د مور او پلار به عزت كوي.

په قرآن كريم كښې درې خبرې يوځائے .

سيدنا عبد الله بن عباس ؓ ذكر كوي، په قرآن كريم كښې درې آياتونه داسې دي چې هغه الله يو حكم د بل حكم سره تړلے دے، نو كوم سرے چې يو حكم اداء كوي او بل حكم نه اداء كوي، الله ترې هغه يو هم نه قبلوي.

(1) يو قرآن كريم كښې الله فرمائي: ﴿أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ﴾.⁽¹⁾

”د الله تابعدارې او كړئ او د الله د پيغمبر تابعدارې او كړئ“. دا دواړه حكمونه يو دي، او هر ځائے كښې الله دا حكم يوځائے ذكر كوي، سورة نور، سورة محمد، سورة تغابن كښې الله ذكر كوي، اوس كوم سرے چې د الله تابعدارې كوي او د نبي ﷺ تابعدارې نه كوي، نو د الله تابعدارې ترې هم نه قبلېږي، كوم يو سرے چې د نبي ﷺ تابعدارې كوي، خود الله حكمونه ماتوي د الله تابعدارې نه كوي، نو الله ترې د نبي ﷺ تابعدارې نه قبلوي. د الله او د الله د پيغمبر تابعدارې چې كوي نو هله به ستا نه قبلېږي، پدې كښې به ته جدا والے نه راوړي.

مثال په طور يو سائيكل كښې دوه تېرونه دي، او يو ترې لرې كړې، نو هغه سائيكل نه ځي، بيا به ئې ځان پسې راكړې، دين به دي هله كامل وي چې ته د الله

هم مني اود الله د پيغمبر ﷺ هم مني، او که چرې پدې دواړو کسې دې تفرقه راوسته نو بيا يو هم نه قبليري.

(2) دويم قرآن کريم کښي الله فرمائي: ﴿وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ﴾.

"مونځ کوي او زکوٰۃ ورکوي". اوس کوم سره چې مونځ کوي خو زکوٰۃ نه ورکوي، نو دا مونځ ترې الله نه قبلوي، ولې چې الله دواړه يوځای ذکر کوي؟ او نه يو مني او بل نه مني، مونځ مني خو زکوٰۃ نه مني؛ ځکه زکوٰۃ کښي تاوان دے، يا بعضې خلق داسې دې چې په پيسو ټي پرواه نه وي، نو زکوٰۃ خو ورکوي، خو مونځ نه کوي، نو دا زکوٰۃ ټي هم د الله دربار کښي قبول نه دے، ځکه الله دواړه يوځای ذکر کړي دي، چې مونځ کوو او زکوٰۃ ورکوو، پدې کښي به جدا والې نه راولي.

(3) دريم عبد الله بن عباس ؓ فرمائي: چې دريم څيزه قرآن کښي الله

فرمائي: ﴿أَيُّ شُكْرٍ لِّوَلِيِّكَ﴾.⁽¹⁾

"زما شکريه اداء کړه، اود خپل مور پلار شکريه اداء کړه". زما احسان اومنه،

اود خپل مور پلار احسان اومنه.

اوس کوم سره چې د الله شکريه اداء کوي، خود مور پلار سره احسانات نه کوي، مور پلار سره ښه سلوک نه کوي، نو د الله احسان او شکريه ترې هم قبوله نه ده، د الله عبادت ترې هم نه قبليري، يا يو سره د مور پلار سره ښه سلوک کوي، مور پلار سره ټي ډيره زياته مينه ده، خود د الله احسانات نه مني د الله عبادت نه کوي، نو د مور پلار په دغه احساناتو نه خلاصيري، هله به دې غاړه خلاصيري، چې د الله حق هم مني او د مور پلار حق هم مني.

(1) [سورة البقرة: 43].

(2) [سورة لقمان: 14].

دا ياد ساتي!!! ڪه چري زمونڊ نه مور او پلار ناراضه وي، او زمونڊ نه مور پلار خفه وي، مونڊ ته مور پلار خير ي ڪوي، او مونڊ مونڊ ڪور، مونڊ روزي نيسو، خود زمونڊ نه د الله ڀه دربار ڪنهي نه قبليري، ڇڪه چي الله فرمائي: ﴿أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ﴾⁽¹⁾.

الله وائي: ”اول زما شڪر اداء ڪر، وريسي د خپل مور پلار شڪر اداء ڪر.“ نو چي د الله شڪر اداء ڪوي نو ورسره ورسره به د خپل مور پلار شڪر به هم اداء ڪوي، چي د الله احسانات مني نو ورسره ورسره به د مور پلار احسانات هم مني، او ڪه يو مني او بل نه مني نو، يو هم درنه نه قبليري، د مور پلار دير زيات حق دے. ڀه قرآن ڪريم ڪنهي چي الله خپل حق ذڪر ڪوي ورسره د مور پلار حق هم ذڪر ڪوي، ڀه احاديثو ڪنهي هم نبي ﷺ نهايت زور و رکوي، ڏي خبري لڙه چي د مور پلار حق اداء ڪري. د جبريل امين ﷺ دري قسمه خلقو ته خير ي

يو حديث ڪنهي راڻي، نبي ﷺ ڀه منبر تشریف فرما وو، چي ڀه رومبي پوري د منبر ته اوختو، وائي: آمين، ڀه دويمه پوري چي اوختو بيا وائي: آمين، ڀه دريمه پوري چي اوختو بيا وائي: آمين، صحابه ڪرام تپوس ڪوي، اے د الله پيغمبر! دا ڇهه وجهه ده چي تاسون دري ڪرتي ڀه زوره باندې آمين اوئيلاو؟ پيغمبر ﷺ ورته فرمائي: چي ما ته جبريل امين ﷺ راڻي، او هغه ماته دا خبره اوکر، دري خير ي هغه اوکر، او ما ته ئي اوئيلا: چي ته ڀه هني باندې آمين وايه. هغه دري خير ي ڇهه وي؟ نبي ﷺ وائي: جبريل امين ﷺ ماته راڻي، او هغه ماته ته دا خبره اوکر، چي هلاڪ دي شي هغه ڇوڪ چي جا باندې د رمضان المبارڪ مياشت راڻي، او دده گناهونه معاف نه

شول، نو دا سرے دي تباہ او برباد شي، وائي: ما اووئيل، جي آمين، جي دويي پوري ته اؤختم نو جبريل امين عليه السلام اووئيل: جي د کوم سري محکبي ستا ذکر مبارک اوشي، او هغه به تا درود شريف وٺ وائي: "صلى الله عليه وسلم" نو دا سرے دي تباہ او برباد شي، وائي: ما اووئيل: جي آمين، بخيل خوک دے؟ نبي عليه السلام فرمائي: تاسو بخيل پيڙئي؟ وائي: بخيل هغه خوک دے جي زما نوم ياد شي، او هغه ما ماندي درود شريف وٺ وائي، کله جي به دريمه پوري اؤختم نو هغه اووئيل: جي کوم سرے جي د هغه مور پلار ژوندي دے، او ده د هغوي دومره خدمت اونه کړو، جي د هغې به وجه دے جنت ته لار شي، دا انسان دي تباہ او برباد شي، وائي: ما ورته اووئيل: جي آمين. ⁽¹⁾

د سيدنا ابو هريره رضي الله عنه روايت

سيدنا ابو هريره رضي الله عنه فرمائي: جي نبي عليه السلام فرمائي: رَغِمَ أَنْفُهُ، ثُمَّ رَغِمَ أَنْفُهُ، ثُمَّ رَغِمَ أَنْفُهُ، قِيلَ: مَنْ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: مَنْ أَدْرَكَ وَالِدَيْهِ عِنْدَ الْكِبَرِ، أَحْدَعُمَا أَوْ كِلَيْهِمَا، ثُمَّ لَمْ يَدْخُلِ الْجَنَّةَ. ⁽²⁾

"پوزه دي ککره شي، پوزه دي ککره شي، پوزه دي ککره شي" يعني پوزه دي خاورو کڻي رانځکله شي، ذليل او رسوا دي شي، تباہ او برباد دي شي، دري کرتي نبي عليه السلام دا خيرې کوي، "صحابه کرام رضي الله عنهم، ترې تپوس کوي، اے د الله پيغمبر صلي الله عليه وسلم خوک پادري؟ نبي عليه السلام ورته فرمائي: هغه سرے جي د هغه مور پلار بوداگان دي، يو ژوندے دے، او نودا دے، يا دواړه بوداگان دي، او دے د هغوي دومره خدمت وٺه کړي، جي د هغوي د خدمت به وجه دے جنت ته لار شي" نو دا انسان دي تباہ او برباد شي، يعني د مور او پلار دومره خدمت اؤکړه، جي د هغوي د خدمت به وجه

(1) أدواء الحاکم فی "المستدرک"، رقم: (7256)، والمنلري لی "الترغيب والترهيب"، رقم: (1479، و (2591)).

(2) أدواء الحاکم فی "المستدرک"، رقم: (2551).

جنت ته لار شي. د مور پلار دومره حق دے.
 پدي کښي مقصد تيزي ورکول دي چي پاسه او د مور پلار خدمت اوکړه چي
 جنت ته لار شي، د مور پلار خبره نه منل لويه گناه ده.
 لوي گناهونه

صحابي راغي، نبي ﷺ نه نبوس کوي، اے د الله پيغمبره ﷺ! په تمامو گناهونو
 کښي لويه گناه کومه يوه ده؟ نبي ﷺ ورته فرمائي: (1) «الْكِبَايْرُ: الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ» "چي د
 الله سره شريک وگرځي" حالانکه ته الله پيدا کړي ئي، رزق ئي درکړي دے، او
 بيا هم د هغه سره شريک وگرځي، (2) دويم نبي ﷺ فرمائي: «وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ» "د
 خپل مور پلار نافرماني کول" دا په تمامو گناهونو کښي لويه گناه ده، (3) دريم نبي
 ﷺ فرمائي: «وَقَتْلُ النَّفْسِ» "او يو نفس بے جرمه وژل"، (4) «وَالْيَمِينُ الْغَمُوسُ» "په
 دروغه باندې قسم خوړل" دا لويه گناه ده. او يمين الغموس ورته ځکه وائي: چي کوم
 سر په دروغه قسم وځوري، هغه له به الله د جهنم په اور کښي غوږي ورکوي، ځکه
 دُنيا کښي د هغې څه کفار نشته، يو کس ته دي په دروغه قسم وځورو، چي زما دي د
 الله په ذات قسم وي، چي دا زمکه زما ده، او دا زما حق دے، او تا ته پته وه چي دا
 زما حق نه دے، په دروغه دي قسم وځورو. نبي ﷺ فرمائي: د دي کفار د دُنيا کښي
 نشته ددي کفار دا ده چي دي انسان له به الله د جهنم په اور کښي غوږي ورکوي،
 الله به ورته وائي: چي تا ولي په دُنيا کښي زما په نوم په دروغه قسم ځوري وړ. (1)
 په حقه باندې قسم جائز دے، خو په دروغه باندې قسم خوړل گناه کبيره ده،
 صرا ئي دا ده، چي الله به د جهنم په اور کښي غوږي ورکوي.

(1) أدناه البخاري، رقم: (6675)، و (6670)، و (6871)، و (6919)، والترمذي، رقم: (3021)، والنسائي، رقم: (4011)، و (4868).

نودا هم لويه گناه ده، چي سرے د خپل مور پلار نافرماي کوي، او د مور پلار خبره نه مني.

د سيدنا ابن عباس رضي الله عنه روايت

سيدنا ابن عباس رضي الله عنه فرمائي: چي نبي ﷺ فرمائي: «لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مُذْمِنٌ خَمْرًا، وَلَا عَاقٌ، وَلَا مَنَانٌ»⁽¹⁾.

درې قسمه خلق به جنت ته نه ځي:

(1) «يَوْمَ الْمُذْمِنُ خَمْرًا» هغه سرے جنت ته نه شے تللے چي «هغه هميشه شراب څکي»، هميشه دپاره نشه کوي.

(2) دويم «وَلَا عَاقٌ» کوم سرے چي «دمور پلار نافرمان ده»، د مور پلار خبره نه مني، دا سرے هم جنت ته نه شے تللے.

(3) دريم «وَلَا مَنَانٌ» «کوم سرے چي خلقو باندې خپل احسانات زبادوي» دا سرے به هم جنت ته نه ځي، چا سره ئي لږ احسان کړے ده، او بيا ورته هغه احسان يادوي، چي ياد دې نه شي چي د لوړې مر کيدې، او ما درله غنم او جوار درکړې وو. ددې وچي قرآن کریم کښي الله فرمائي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَبْطُلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَفْسِ﴾⁽²⁾.

«اے مؤمنانو! خپل خيراتونه او خپلې صدقې مه بربادوي په زبادولو سره او په ردو بدو سره»، خيرات دي کړے، نو هغه زباده مه، خيرات دي کړے ده نو هغې سري ته ردې بدې مه وايه، گني ټول اعمال به دي برباد شي. نو دا سرے هم جنت ته نه شي دننه کيدے. ددې دا مطلب نه ده چي بالکل جنت ته به نه ځي، جنت ته به

(1) [رواه الطبراني في "المعجم الكبير"، رقم: (11168، و 11170)].

(2) [سورة البقرة: 264].

خُيَ خُودِ دِي سَزا به ورتَه پَه جَهَنم کُنِي وَرکُوي، د هَغِي نَه پَس به جَنّت تَه خُي.
يُو حَدِيث کُنِي رَاخِي، رَسولُ الله ﷺ فرمائي: «لَوْ عَلِمَ اللهُ شَيْئًا أَذْنَى مِنْ الْأَوْ
لَعَلِّي عَنْهُ.»⁽¹⁾

”ڪه الله تَه د اُف نَه مَعصُولِي بلَه خَبِرَه مَعْلُومَه وِے نو د هَغِي نَه به ئِي هَم مَنع
کَرِے وِے.“

الله خُروائي: اُف ورتَه هَم مَه وَايَه، دا اُف هَغَه ڪَمه خَبِرَه دَه، ڪَه د دِي نَه ڪَمه
خَبِرَه الله تَه مَعْلُومَه وِے نو د هَغِي نَه به ئِي هَم مَنع کَرِے وِے، خُود دِي نَه لَانْدِي
خَبِرَه نَشْتَه، او بِيَا وائي: ڪُوم بَجِي چِي د مَور پَلار تَابِعْدَار دِے، اَکَر ڪَه نور ڪُنا هِڪار
دِے، خُود دِي پَه وَجَه به ئِي الله جَنّت تَه دَنْتَه ڪُوي، چِي د مَور پَلار خَدْمَت ڪُوي، او
ڪُوم بَجِي چِي د مَور پَلار نَافَرْمَان دِے، نو ڪَه ظَاهِرًا نِيڪ سِرِے دِے، خُود مَور پَلار
خِلَاف ڪُوي، تَر هَغِي وَخْتَه پُورِي دِے جَنّت تَه نَه شَي تَلَلِے، چِي تَرخُو پُورِي چِي
دِے مَور پَلار نَه دِے مَعاف کَرِے دِے، چِي تَرخُو پُورِي ورتَه مَور پَلار بَخْنِبَه نَه دَه
کَرِي نو دا سِرِے جَنّت تَه نَه شَي تَلَلِے، نو د مَور پَلار دِير زِيَاَت حَق دِے، او ياد
سَئي! چِي ڪَلَه بَجِي مَور پَلار وَنَه بَخْنِبِي نو الله ئِي هَم نَه بَخْنِبِي.
وَاقِعَه جَرِيح مَه

ابوهريره ؓ فرمائي: نَقَلَ ڪُوي د نَبِي ﷺ نَه «لَمْ يَتَكَلَّمْ فِي الْمَهْدِ إِلَّا ثَلَاثَةً: عِيسَى
وَكَانَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ جُرَيْجٌ» يعني خَبِرِي نَدِي ڪَرِي پَه مَاشُوموَالِي ڪُنِي
مَڪَر دَرِيو (3) ڪَسَانو: (1) سَيِدْنَا عِيسَى ﷺ، (2) بَنِي إِسْرَائِيلُو ڪُنِي يُو سِرِے وَو

هغه ته جريج ونيولې شي، (3) او دريم ذکر راځي، جريج په مونځ کور، په مانځه
 دندې ولاړ وو، مور ئې راغله، هغې ته پته نه وه، آواز ئې ورته ورکړو، "يا جريج"
 جريج په مانځه باندې ولاړ وو، نو هغه سوچ اوکړو، چې مونځ اوکړم، بيا به جواب
 ورکړم، نو فوراً ئې جواب ورته کړ، بعض رواياتو کښې راځي، چې مور ئې درې (3)
 کرته راغله آواز به ئې اکرې، خو جريج په مانځه باندې ولاړ وو، نو جواب به ئې نه
 ورکولو، نو مور ئې خبرې اوکړې، ويونيل: "اَللّٰهُمَّ لَا تَمِتْهُ حَتّٰى تُرِيَهُ وَجُوَّةَ الْمُؤْمِنَاتِ"
 يا الله تر هغه وخته پورې جريج مړ نه کړه ترڅو پورې چې ئې زنا کار وښخو مخونه نه
 وي ليدلې، بد نامه ورباندې نه وي لکيدلې، نو ده مور هغه خبرې قبولې شوې، او
 جريج يو عابد انسان وو، په خپله عبادت خانه کښې به ئې عبادت کولو، نو يوه زنانه
 ورته راغله، د زنا دعوت ئې ورته ورکړو، جريج ترېنه انکار اوکړو، نو هغې زنانه د
 شپونکې سره زنا اوکړه، او هغه نه ئې حمل جوړ شو، نو کله چې بچې پيدا شو نو هغې
 ته خلقو تپوس اوکړو، چې تا خو واده نه دے کړے، ستا دا بچې د کوم ځائے نه؟ يعنې
 څنگه پيدا شو، هغې ورته ووييل: ما سره جريج زنا کړې ده، دا د جريج نه پيدا شوے
 دے، خلق خبر شو، آخر دا چې بادشاه خبر شو، جريج پسې ئې لښکر اوليږو، او هغه
 ئې لاس تر لے راوسته، او د بادشاه مخې ته ئې اوډرولو، او چونکړه ئې ورته خرابه
 کړې، بادشاه ته هغه اووييل: دا ولې؟ هغه ورته اووييل: تا زنا کړې ده، هغه ورته
 اووييل: ما پرېږدئ، زه اودس کوم، او دوه رکعته مونځ کوم، دوي ورته اجازت اوکړو،
 مونځ ئې اوکړو راغے، هغه ماشوم ته وايي: "مَنْ أَبُوكَ يَا غُلَامُ؟ فَقَالَ: الرَّاعِي" ستا پلار
 څوک دے اے هلکه؟ هغه ورته اووييل: فلانے شپونکے، يعنې هغه ماشوم الله گویا
 کړه، خو ده باندې خو بدنامه اولکيد، بيا ورته خلقو اووييل: مونږ ستا گرجه او
 چونکړه د سرو زرو جوړوو؟ هغه ورته اووييل: نا، صرف د خاورو نه ئې جوړه کړئ.

نو ارگوری! د مور خیری و رباندي اولکیدی، نو هغه مونځ کوو، او هغه باندي بیا هره خیری اولکیدی، نو د نور خلقو به څه حال وي، چه مور او پلار خفه کوي، او هغه ورته خیری کوي.

درېم کس، چي يوه زنانه وه، هغې خپل بچي ته سينه ورکوله، يو سر په سورلي باندي سور تیر شو، چي ډیر ځانسته شان شوکت والا وو، نو ددې بچي مور سول اوکړو "اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ اِبْنِيْ مِثْلَ هَذَا" نو ماشوم سينه پرېخوده، او گویا شو، "قَالَ: لَا تَجْعَلْنِيْ مِثْلَهُ" بیا ئې سينه شروع کړه، لک وخت بعد يوه پنځه راروانه ده، ډیره عاجز وه، او خلق ورته ردې بدې وائي، د ددې ماشوم مور وائي: "اَللّٰهُمَّ لَا تَجْعَلْ اِبْنِيْ مِثْلَ هَذَا" هغه ماشوم سينه پرېخوده، او وائي: "اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِيْ مِثْلَهَا، فَقَالَتْ: لِمَ ذَالِكَ؟ فَقَالَ: الرَّاٰكِبُ جَبَّارٌ مِّنَ الْجَبَابِرَةِ، وَهَذِهِ الْاُمَةُ يَقُوْلُوْنَ: سَرَقَتْ وَزَنَيْتَ وَلَمْ تَفْعَلْ".^(۱)

نبي ﷺ فرمائي: زه چې د معراج په شپه لارم نو ما څه خلق اوليدل چې هغوي د اور تنو پسې داسي تفي وي لکه د کجورې تفي، هغې پورې تړلې شوې دې، وائي: ما تېوس اوکړو چې دا کوم خلق دے؟ وائي: ما ته جبرائيل ﷺ او فرمائيل: چې دا هغه خلق دے چې دُنیا کښې مور پلار ته کنځلې کړې وي، مور پلار ته ئې ردې بدې وئيلې وي، دا هغه خلق دې، نن جهنم کښې هغوي له سزا ورکولے شي. د يو صحابي د نبي ﷺ نه تېوس

يو صحابي راغے، نبي ﷺ نه ئې تېوس اوکړو، چې اے د الله پيغمبره! ما له خبر ددې خبرې راکړه، کچرې زه پنځه وخته پابندئ باندي مونځ کوم، او زه د رمضان روژې نيسم، او زکوٰۃ هم ادا کوم، او د بيت الله حج هم کوم، نو ما له به الله څه

(۱) [رواه البخاري، رقم: (3436)].

راکوي؟ چي دا تول حکونه د الله اومنم، نو ماله به الله څه راکوي، نبي الله
 او فرمايل: «مَنْ قَعَلَ ذَالِكَ» چا چي دا کارونه ارکړل نو د قيامت به ورځ به دغه سره
 د انبياء عليهم السلام شهداء او نيکانو خلقو به صف کسي ولاړي.

خو نبي الله او فرمايل: چي کوم سره د مور پلار نافرمان وي، نو د هغه دپاره
 هيڅ نشته، اگر که روژي هم ډيري نيولي وي، اگر که صدقې هم ډيري ورکړي وي،
 اگر که موندلونه ټي هم ډير کړي وي، خو چي کله د مور پلار نافرمان دے، نو بيا
 ورته هيڅ نشته د الله رضا د مور پلار به رضا کښي دے، او د الله خفکان د مور پلار به
 خفکان کښي دے. ^(۱) که جنت غواړي نو د مور پلار خدمت اوکړه، الله به ورته
 جنت ورکړي.

د چانه چي مور پلار خفه تلي دي

د چانه چي مور پلار خفه تلي دي، هغوي به څه کوي؟ صحابه کرام وايي: مونږ
 د نبي الله سره ناست وو، يو سره راغي، د نبي الله نه ټي تپوس اوکړو، چي د الله
 پيغمبر زما مور پلار وفات شوې دي، نو که زه د هغوي سره نيکي کوم نو څنگه به
 کوم؟ هغوي خو وفات شوې دي، د مرگ نه بعد د هغوي سره زه څه نيکي اوکړم، نبي
 الله ورته او فرمايل: چي مور پلار دي وفات شول، اول نيکي دا ده چي جنازه پرې
 اوکړه بيا د جنازي نه بعد د مور پلار دپاره بخښنه او غواړه، که هغوي ستا نه خفه تلي
 دي، خو ستا دعا الله د هغوي متعلق قبلوي، نو چي ته کله هغوي ته دعا کوي، نو ستا د
 دعا به برکت به الله د هغوي مهربانه کړي او تا به معاف کړي، بيا وايي: مور پلار سره
 دي چي کوم لوظ کړے وو، چي هغوي وفات شول، نو هغه وعده به نه ماتوي، هغه
 وعده به پورا کوي، دا رنگه مور او پلار چي د چا سره خپلولي ساتله، نو هغه به هغه

شان ساتي، د مور پلار خيلوان به نه پريدي، جي ستا د مور او پلار د وجي نه کوم رسته جوړ، شوي ده هغه به نه ختموي، د هغوي د مرگ نه ورستو دا د مور پلار سره احسان دے، او بل دا چي د مور پلار د دوستانو به خيال ساتي، ستا د پلار دوستان دي، نو هسي نه چي پلار دي وفات شو، نو د پلار هغه دوستان به نه پريدي، د مور هغه دوستان به نه پريدي، دا د مور پلار سره احسان دے.⁽¹⁾

د عبد الله بن عمر ؓ واقعہ

عبد الله بن عمر ؓ يو صحابي سره ميلاؤ شو، چي د هغه سره کيناستو، هغه ورته اووئيل: څنگه راغلي؟ هغه ورته اووئيل: څنگه راغلم، چي ستا د پلار او زما د پلار خپل مينع کښي دير تعلق وو، نو ما دا نه خوښول چي زما او ستا د پلار هغه تعلق د مرگ نه بعد ختم شي، نو څنگه ستا خواته راغلم.

بهترين بچي هغه دے چي د هغه نه د پلار دوستان پردي نه شي، دا نه چي ژوندي دي نو احسان ورسره کو، او چي مړه شي، نو بيا ورسره احسان مړه کو، نه بيا به هم ورسره احسان کوي، مور پلار چي وفات شي، چي بچي د هغوي دپاره دعا غواړي، د هغوي دپاره خير خيرات کوي، نو مور پلار ته ئي ثواب رسي، نفلونه کوي مور پلار ته ثواب رسي. نبي الله ﷺ فرمائي: چي يو کړتي يو سرے مور پلار ته د رحمت په نظر اوگوري، د يو قبول شوي حج هومره ثواب ئي دے، يو صحابي پاسيدو، وائي: د الله پيغمبره چي يو سرے په ورځ کښي مور پلار ته سل (100) کرته گوري مو هم به ورته الله د قبول شوي حج هومره ثواب ورکوي؟ نبي الله ﷺ ورته فرمائي: آؤ، چي يو

سرے د ورخی سل (100) کرتہ گوری الله به ورله د سل (100) قبول شوې حقونو
هومره ثواب ورکوي.

خومره لوی اجر او ثواب دے، زمونږ خلق د میت الله حج له خې، او دا حج
نرې هر دے پکار دا دې چې مونږ د مور پلار بڼه خدمت اوکړو، چې د دنیا نه
هغوي زمونږ نه خوشحاله لار شي. الله رب العزت دې زمونږ او ستاسو نه د مور او
پلار خدمت واخلي. آمین.

(وَاٰخِرُ دَعْوَانَا اِنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الْمُسْلِمُونَ اتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ الْحَسَنَاتِ يُذَوِّبُ السُّوءَاتِ ذَلِكَ وَتُكْرَى لِلْعَالَمِينَ
(سورة هود: 114)

موضوع

دَمُونُخْ فَوَائِد

بتاريخ: 03-11-2006

بمقام: جلست

خطيب

فصبح اللسان لذيد البيان علامه عبد الحق رياتي حفظه الله

د مونغ فوائده

الْحَمْدُ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنُؤْمِنُ بِهِ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ
 أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ
 مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يُضِلَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ،
 وَاشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهُ وَلَا آخِرَ
 لَهُ لَا ضِدَّ لَهُ وَلَا نِدَّ لَهُ وَلَا مُدَّ لَهُ وَلَا بَشِيرَ لَهُ وَلَا نَذِيرَ لَهُ وَلَا وَزِيرَ لَهُ وَلَا مُشِيرَ لَهُ،
 وَاشْهَدُ أَنْ سَيِّدَنَا وَسَيِّدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَيِّبَنَا وَشَفِيعَنَا وَحَيِّبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ عَبْدَهُ وَرَسُولَهُ.

لَمَّا بَعَثْنَا فَأَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، ﴿وَلَمْ يَضَلَّ﴾
 ظَرْفُ النَّهَارِ وَزُلْفَا مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ الشَّرَّاتِ ذَلِكَ كُرِيَ لِلَّذِينَ كَرِهُوا (1)
 وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَنَّ نَهْرًا بَيَّابٌ أَحَدَكُمْ يَغْتَسِلُ مِنْهُ كُلَّ
 يَوْمٍ خَمْسَ مَرَّاتٍ، هَلْ يَبْقَى مِنْ ذَرِيَّةِ شَيْءٍ؟» قَالُوا: لَا يَبْقَى مِنْ ذَرِيَّةِ شَيْءٍ، قَالَ: «فَمِثْلُكَ
 مِثْلُ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ، يَمْحُو اللَّهُ بِهِنَ الْخَطَايَا» (2) (أو كما قال رسول الله ﷺ).

عزتمندو حاضرینو مسلمانانو رونروا دا خبره ذکر کور، چې دا مونځ صرف د
 الله حکم دے، او که څه ثواب پرې هم میلاوېږي؟ د الله حکم هم دے، او نور
 پکښې هم ډیر فوائده دي، چې د هغې په وجه الله د انسان گناهونه معاف کوي، الله
 رب العزت فرمائي: ﴿وَلَمْ يَضَلَّ ظَرْفُ النَّهَارِ وَزُلْفَا مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ الشَّرَّاتِ ذَلِكَ
 كُرِيَ لِلَّذِينَ كَرِهُوا﴾ (3)

(1) [سورة هود: 114].

(2) [ابو داود، مسلم، رقم: (667)، والترمذي، رقم: (2868)، والنسائي، رقم: (462)].

(3) [سورة هود: 114].

”پابندي ڪوھ ۾ مونھونو ٻہ دٻارو طرفونو ۾ ورھو ڪنھي او ٻہ اولنو ساعدہ .
وختونو ۾ شپہ ڪنھي“. علماء ڪرام ذڪر ڪوي، مراد تري صلوٰۃ خمسہ دي ٻنھن،
مونھونو تري مراد دي.

﴿عَلَى الثَّأْرِ﴾ ۾ ورھي دٻارہ سرونو نو ۾ سحر، ماسپھين او ماريڪر مونھونو.
ٻڪنھي راغلل، ڇڪہ يو طرف نصف تہ وائي، او بل ھم نصف تہ وائي، نو ۾ سحر،
ماسپھين او ماريڪر مونھونو ٻڪنھي راغلل.

﴿وَزُلْفا مِنَ اللَّحْلِ﴾ ڪنھي ۾ ماڻھام او ماسخوتن مونھونو راغلل، ”زلف“
نزديڪت تہ وائي، يعني ۾ شپہ ھنہ حصہ ڪنھي ڇي ھنہ ورھي تہ نزدي ۾ ڇي
ماڻھام او ماسخوتن ۾، ٻہ ھنہ ڪنھي مونھونو ڪوھ، نو ۾ دي نہ مراد پنھنجا وارہ
مونھونو دي.

۾ مونھ حڪمت او فائدہ

۾ مونھ حڪمت او فائدہ دا ۾، ڇي الله رب العزت فرمائي: ﴿إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ
الشَّيْئَاتِ ذَلِكَ يُذْكَرُ لِلَّذِينَ كَرِهُوا﴾

”يقيناً نيڪي ختموي بدئي لڙه“ ڪہ سٺا نہ ڇہ نقصان شوي ۾، ڇہ جرم درنہ
شوي ۾ نو تہ مونھ ڪوھ، نو ھنہ جرم بہ درتہ الله ۾ مونھ ٻہ وجہ معاف ڪري، دا
نصيحت ۾ ڊٻارہ ۾ نصيحت اغستونڪو خلقو مطلب دا ۾، ڇي مونھ باندي
الله ۾ انسان ڪناھونہ معاف ڪوي، ٻہ مونھ باندي الله ۾ انسان درجات بلند ڪوي،
پدي بازي ڊير زيات احاديث راغلي دي.

۾ سيدنا ابي عثمان ؓ روايت

سيدنا ابي عثمان ؓ فرمائي: ڇي زہ سيدنا سلمان ؓ سرہ ۾ يو اوني لاندي
ناست روم، ھنہ ۾ اوني يو خانڪہ را اونيولہ، اوچہ خانڪہ وہ، داسي موسم وو، ڇي ۾

اُونو نه پانري غورزیدلې، او ویندله چې په دې سره د هغې پانري او غورزیدلې، بیا
 نې ماته او فرمائیل: چې ابو عثمانه! تا مانه دا تپوس اونه کړو، چې ما دا ولې اوکړل؟
 ما ورته اوونیل: چې ولې دې اوکړل؟ هغوي او فرمائیل: چې زه یو خل د نبي ﷺ سره
 د یو اونی لاندې ووم، نو نبي ﷺ هم د هغې اونی اوجه ځانکه اونیوله، او دغسې نې
 اوکړل، چې په هغې سره د هغې ځانکې پانري او غورزیدلې، بیا نبي ﷺ ارشاد
 او فرمائیل: چې سلمان! تپوس نه کوي چې ما داسې ولې اوکړل؟ ما عرض اوکړو چې
 اوباسی ولې مو اوکړل؟ نبي ﷺ او فرمائیل: چې کله مسلمان په ښه شان اودس
 اوکړي بیا پنځه موندونه اوکړي، نو د هغه نه گناهونه داسې دورېږي لکه څنګه چې
 ددې اونی نه دا پانري دورېږي.

یو مسلمان بنده پنځه وخته پابندی باندې موند کوي، گناهونه ترې داسې
 دورېږي لکه څنګه چې د اُونو نه پانري دورېږي.

اوس هغه خلق پدې خپله خبره کښې دروغژن دي، چې د خپلې خبرې په
 مقصد نه پوهیږي، چې وایي: صرف زړه صفا ساته دا نیکې ده، زړه صفا کیږي، په
 نیک عمل سره، او گناهونه لرې کیږي، په موند سره، که موند نه کوي نو ستا نه
 گناهونه نه لرې کیږي، او ستا زړه نه صفا کیږي.

علماء کرام ذکر کوي، ددې نه مراد هغه گناهونه نه دي، چې یو سره دي گناه
 کبیره کوي، او بیا راشي او موند کوي چې گناه به مې معاف شي، گناه کبیره په موند
 باندې نه معاف کیږي، گناه کبیره چې ده، د هغې نه به توبه اوباسي، د الله نه به
 معافي غواړي، واره گناهونه به درته الله په موند باندې معاف کړي.

خو چې کله سره موند گزار شي، نو الله ورته د توبې توفیق نصیب کړي، او
 چې موند نه کوي نو الله ورله د توبې توفیق نه ورکوي، ځکه توبه خو سره هله

اوباسي جي دسري زره نرم شي، نو جي دے فرض مونخ پريدي، لويه گناه کوي، بر د
بلي گناه نه به خة توبه اوباسي.

د سيدنا ابو هريره ؓ روايت

سيدنا ابو هريره ؓ فرمائي: **«أَنَّ سَمْعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:**
أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَنَّ نَهْرًا بَيَاتٍ أَحَدِكُمْ يَغْتَسِلُ فِيهِ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسَ مَرَّاتٍ، هَلْ يَبْقَى مِنْ ذَرِّيَةِ شَيْءٍ؟»
قَالُوا: لَا يَبْقَى مِنْ ذَرِّيَةِ شَيْءٍ، قَالَ: فَذَلِكَ مِثْلُ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ، يَمْحُو اللَّهُ بِهِنَّ
الْخَطَايَا.»⁽¹⁾

”سيدنا ابو هريره ؓ نه روايت دے، جي هغه د نبي ﷺ نه اوريدلي دي، جي
فرمائيل ٿي: جي ماله خبر راڪري! ڪجرتہ د يو سري د کور او د دروازي بخي ته يو نهر
بهيري، او دا انسان پنخه وخته پة هغه نهر ڪنبي غسل کوي، اے زما صحابه ڪرامو! آيا
ددي انسان پة بدن به خة خري او ڪندگي پاتي شي؟ صحابه ڪرامو ورتہ او فرمائيل: اے
د الله پيغمبر ما جي کوم سري پة ورخ ڪنبي پنخه وخته غسل کوي، د هغه پة بدن به ذرا
خري پاتي نه شي، نبي ﷺ فرمائي: اے صحابه ڪرامو! دغسي د هغه انسان مثال دے
جي هغه پنخه وخته پابندي سره مونخ کوي، د هغه نه گناهونه لري ڪيري.“

رسول الله ﷺ فرمائي: اے زما صحابو! ما ته خبر راڪري، ڪہ يو سري دے، او
هغه يو خائي ڪنبي کار کوي، سحر پتي ته لارو، او ددہ او د هغه پتي مينخ ڪنبي پنخه
نهر ونه دي، دے هغي پتي ته لارو، کار ٿي پڪنبي اوڪرو، نو بدن ٿي خرن شو، نو
هغه نهر ڪنبي ٿي غسل اوڪرو، بيا ٿي کار اوڪرو، بيا ٿي غسل اوڪرو، تر دي پوري
جي ڪله ٿي ماريگر کار بس ڪرو، بيا ٿي غسل اوڪرو، اے زما صحابو! ددي انسان پة
بدن به خة خري پاتي شي، صحابه ڪرام ورتہ وائي: نه د هغه پة بدن به بالڪل خري

(1) [رواه مسلم، رقم: (667)، والترمذي، رقم: (2868)، والنائي، رقم: (462)].

نه پاتې کيږي، نبي ﷺ فرمائي: دغسې مثال د پنځو موندونو دس چې مسلمان بنده موند او کړي، د هغې نه بعد ترې وره گناه اوشوم نو هغه گناه د موند په وجه ختمه شو، ځکه واره گناهونه الله په موند باندې معاف کوي، نو د نوبه د سعادت خبره ده چې موند او کړه، نو الله به ستا گناهونه معاف کړي.⁽¹⁾

د سيدنا ابو هريره ؓ دويم روايت

سيدنا ابو هريره ؓ فرمائي: چې رسول الله ﷺ فرمائي: «الصلوات الخمس والجمعة إلى الجمعة ورمضان إلى رمضان مكفرات لما بينهن إذا اجتنبت الكبائر»⁽²⁾

”رسول الله ﷺ فرمائي: پنځه وخته پابندۍ سره موند کول، د يوې جمعې موند کول د بلې جمعې پورې، او د يو رمضان روزې نيول بل رمضان پورې، دا كفاره ده د هغې گناهونو نه چې ددې په مينځ کښې د انسان نه اوشي، کله چې انسان ورسره لوي گناهونه نه وي کړي“. او لوي گناهونه ډير دي، د دروغو نه ځان ساتي، جفلي نه ځان ساتي، د زنا نه ځان ساتي، شرابو څکلو نه ځان ساتي، د سود نه ځان ساتي، د غلا نه ځان ساتي، غيبت نه ځان ساتي، دا لوي لوي گناهونه دي، چې ددې نه ځان بچ کوي، واره گناهونه به ورته الله د موند په وجه معاف کوي.

د نن دور د خلقو حالت

نن دور کښې خلقو ته لوي گناهونه واره ښکاري، او واره گناهونه خلقو جائز گرځي دي، هغې ته هېو گناه نه وائي، غيبت کوي، غيبت ته گناه نه وائي، غيبت به کوي، وائي: الله دې راته معافي اوکړي، او بيا غيبت شروع کړي، محرمات څيزونه خوري، د هغې څه پروا نه کوي، سود کوي، د هغې پروا نه کوي، دا ورته گناه نه

(1) [رواه الطبراني في المعجم الاوسط، رقم: (198)].

(2) [رواه مسلم رقم: (233)].

ښڪاري، گيره خړول ورته ګناه نه ښڪاري، دا ګناهونه په دې مُلك كښې عام شوې دي، مسلمان سره د هوکۀ كول ورته ګناه نه ښڪاري، دروغ وئيل ورته ګناه نه ښڪاري، او كه ورته دي او وئيل: چې دروغ مه وايه واي: ما كپ لکولو، مسلمان سره ظلم او زياته كول ورته ګناه نه ښڪاري، دا ورته واړۀ ګناهونه ښڪاري، حالانكۀ دا غټ غټ ګناهونه دي. الله رب العزت فرمائي: ﴿وَأَلِّمُوا الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾.

”مونځ كړ، پابندئ سره مونځ سرے د بے حيايۍ نه او د ناروا كارونو نه منع كړې“ هغه ګناهونه چې عقل ئې بد كړي، د هغې نه هم سرے منع كړې، چې عقل ئې بد نه كړي خو شريعت ورته ناروا وايي. د سيدنا عمر ؓ دور كښې د يو كس واقعه

علماء كرام ذكر كړې، د سيدنا عمر ؓ په دور كښې يو سرے په يو زنانه باندې عاشق وو، د هغې زنانه سره ئې ډير زيات تعلقات وو، هر كار ئې د هغې دپاره پرمخوږے وو، هغه زنانه ورته وايي: زما يو شرط دے، كه هغه دې پورا كړو، بيا چې تۀ څۀ وايي هغه به كړو، او هغه شرط دا دے چې تۀ به څلويښت ورځې، د سيدنا عمر فاروق ؓ پسې د امامتۍ مونځ كړې، څلويښت ورځې به زما خوتۀ نه راځي، هغه ورته او وئيل: دا خو آسانه خبره ده، جومات ته راغلو، او څلويښت ورځې د سيدنا عمر فاروق ؓ پسې مونځ اوكړو، چې كله څلويښت ورځې تيرې شوې، نو هغې زنانه خواته لاړو، ډير وخت بعد د هغې زنانه سره ميلاؤ شو، هغه ورته وايي: څۀ وجه ده اوس خوتۀ راځي؟ هغه ورته وايي: اوس ستا د مينې نه ماته داسې مينه ميلاؤ شو، چې ستا مينه هغې پسې نه رسي، مخكښې څو زما تا سره محبت وو، اوس زما د الله سره محبت پيدا شو.

نو جي ڪلهه پوءِ سره صحيح طريقي سره مونڱ ڪوي، نو دا سره ڇپهه د گناهونو نه منع ڪوي، جي ڪلهه دي مونڱ اوکرو، او دهغي نه پس گناه ڪوي، نو دا خپل ضمير به تا ملامت ڪوي، ڇاڪه مونڱ ڪنبي نهايت عاجزي ده، جي اوس دي دومره عاجزي اوکرو، جي دا خپل تندے دي پڻ زمڪه باندې د الله د رضا دپاره ڪيخودو، تا مونڱ ڪنبي اوڻيل: جي يا الله! ستا د حڪم خلاف به نه ڪوم، تا پڻ سجدہ ڪنبي اوڻيل: جي ”سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى“، تا پڻ قيام ڪنبي اوڻيل: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ نَسْتَكِينُ﴾ * اهڙا القراط المستقيمہ * ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ نَسْتَكِينُ﴾ ددي وعدو نه بعد ڇاڪه د الله مخالفت ڪوي؟ مونڱ ڪنبي خودي غتي غتي وعدي اوکري، او اوس دهغي خلاف ڪوي، جي ڪلهه سره د مونڱ پڻ مطلب پوهيري، نو دا مونڱ سره بالڪل د گناه نه منع ڪوي. او دا خبره ياد اوسائي! جي غلا ڪر سره مونڱ نه ڪوي، سود خور سره مونڱ نه ڪوي، خو افسوس دا دے جي زمونڊ مونڱونه صحيح نه دي!!!

د منافق مونڱ

حديث ڪنبي راڻي، دا د منافق مونڱ دے جي ڪلهه ٽمر پڻ زير شي، نو جومات ته زر رانده ڪري، او زر زر اودس اوکري، ڇا اندامونه اوج، او ڇا لوانده، **لَفَقَرْنَا رَبَّعًا لَا يَذْكُرُ اللَّهَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا**.⁽¹⁾

”نو د چرگانو پشان څلور تونڪي اروهي“ او جومات نه ڇي.

مونڱ خودانه وو، مونڱ خود الله سره پوءِ مناجات وو، مونڱ خود دير قيمتي شے وو، پڻ تمامو اعمالو ڪنبي بهترين عمل هغه مونڱ وو، دهغي نه تا ڄاڻ خلاص ڪرو، نو ڪڏهه زمونڊ مونڱونه صحيح شول، نو هر ڇهه به صحيح شي، ڪڏهه زمونڊ مونڱ پڻ مطلب ڄاڻ

(1) ارواه الترمذي، رقم: (160)، وأبو داود، رقم: (413).

پوهه کړو، نو زموږ هر کار به برابر شي، خو مونږ د خپل مونځ د مطلب نه ناخبره يو.
 الله رب العزت فرمائي: ﴿قَوْلٌ لِلْمُصَلِّينَ * الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ * الَّذِينَ هُمْ
 يُرَٰءُونَ * وَهُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ﴾.⁽¹⁾

”داسې مونځ کونکو دپاره دي هلاکت وي، چې هغوي د خپل مونځ د مطلب نه ناخبره دي، او منع کوي معمولې شي.“

ډیر خلق داسې دي، چې شپيته (60)، اویا (70) کاله ئې عبادت اوکړو، او که مونځ ترې واوري نو مونځ ئې غلط دے، که تپوس ترې اوکړې چې معنی ئې څه ده؟ نو معنی خو یو کس له نه ورځي، نو دا مونځ به مونځ څه د بدی نه منع کړې!!! خشوع خضوع نشته، رکوع او سجده په صحیح طریقہ باندې نه ده، ولاړ په مونځ باندې وي، او سوچ ئې بل خوا تلے وي، دا مونځ د بدی نه منع کول نه کوي، صحیح طریقې سره مونځ اوکړه. ﴿إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾.⁽²⁾

صحیح طریقې سره مونځ اوکړه، الله به درته د مونځ په وجه ټول گناهونه معاف کړي.

واقعہ

یو امام پسي خلقو د مازیگر مونځ کولو، هغې کښې غلط شو، د مازیگر څلور رکعتہ ئې کول، نو یو مقتدی ورته آواز ورکړو، چې استاذ جی! درې رکعتہ دي اوکړل، وائی: تا ته څنگه پته اولکیده، چې ما درې رکعتہ اوکړل؟ هغه ورته اووئیل: زما څلور دوکانونه دي، نو د یو دوکان حساب کتاب زه په یو رکعت کښې کوم، نو ما د دریو دوکانونو حساب کړے دے، او د یو پاتې دے. مونځ چې مونځ له راشو، نو زموږ سوچ بل طرف ته لاړ شي.

(1) [سورة الماعون: 4-7].

(2) [سورة العنکوت: 45].

يو حديث ڪنبي راڻي، نبي ﷺ فرمائي: يوه ڏله د شيطانانو داسي ده، جي د هغوي دا ديوتې ده، جي ڪله آذان اوشي، نو هغه به اول، تا پڻ پتي يا دوکان ڪنبي مشغول ڪري، جي له وختي دے لار به شي، شيطان ورته وائي: لڙ صبر اُڪري، وخت له شته، پدي طريقه ئي د جمعي د مونخ نه پاتي ڪري، نو جي جمعي نه ئي پاتي ڪري، نو ورته وائي: جمع خو درنه هسي هم اوشو، لار به شي، نو چرته ئي حصار ڪري، نو جي نمر به زيري شي نو بل ڪار ڪنبي مبتلا ڪري، نو مونخ تري قضا شي. دا يو قسم شيطانان دي، جي هغوي دا ڪار ڪوي.

الله وائي: شيطان ستاسو دشمن دے، نو دشمني ورسره اُڪري. نو جي ڪله انسان د شيطان ددي وسوسي نه بچ شي، او جومات ته روان شي، لار ڪنبي ورته خه شه مخي ته ڪري، ڪله به درته انسي شيطان راشي، خڪه شيطانان دره قسمه دي: يو انسي شيطان دے، يو جنبي شيطان دے.

انسي شيطان به درته مخي ته راشي، جي هغه مونخ نه ڪوي، نو تاته به وائي: راڻه جي ڪپ اولڪوو، نو تا به خه طريقي باندې د مونخ نه حصار وي، نو جي ڪله جومات ته را دننه شي، نو شيطان وائي: سرے خوراغے خو جي اوس ورسره خه جل اُڪرم؟ نو دا شيطان ورسې جومات ته راشي، نو پڻ اودس ڪنبي ورته شك پيدا ڪري، ڪله ورته وائي: يو اندام درنه اوج پاتي شو، ڪله وزته وائي: بل اندام درنه پاتي شو، نو اودس ڪنبي ورته شك پيدا ڪري، خو جي اودس هم پڻ صحيح طريقي سره اُڪري، نو شيطان وائي: پڻ ده خوزا هڊو غالب نه شوم، خو جي ڪله پڻ مونخ باندې اودري، نو شيطان وائي: راشه اوس ئي پدي مونخ ڪنبي غلط ڪري، نو دے ولا پڻ مونخ باندې وي، او ڪله ئي يو خوا سوچ ڇي، او ڪله ئي بل خوا سوچ ڇي، نو مونخ اُڪري، خو پدي پوهه نه شي، جي ما خور ڪعت اُڪري، نو شيطان پري تول مونخ ڪڍو ڪري.

د سيدنا ابن مسعود رضی اللہ عنہ روایت

سيدنا ابن مسعود رضی اللہ عنہ فرمائي: جي نبي ﷺ فرمائي: جي ڪله د مونڱ وخت شي، نو يوه فرشته اعلان ڪوي، اے د آدم ﷺ اولاده! پاسي او د جهنم هغه اور جي تاسو د خپلو گناهونو پڻ وجه پڻ خپلو ڄاڻونو بل ڪرے دے، هغه اور مره ڪري، مونڱ اوکري، جي هغه اور مره شي، ستا دپاره اور بل شوے دے، مونڱ اوکري جي هغه اور مره شي.⁽¹⁾

بل حديث ڪنبي راڻي، نبي ﷺ فرمائي: د هر مونڱ وخت ڪنبي فرشته آواز ڪوي، اے د آدم ﷺ اولاده! پاسي او هغه اور جي تاسو خپل ڄاڻ دپاره بل ڪرے دے، هغه اور مره ڪري؛ ڇاڪا الله پڻ ڇا ظلم نه ڪوي ﴿وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ﴾.⁽²⁾ "ستا رب بني آدم باندې باندې د ذري برابر ظلم نه ڪوي". بل ڄاڻي ڪنبي الله

فرمائي: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ﴾.⁽³⁾

"يقيناً الله ڇا باندې د ذري برابر ظلم نه ڪوي". ڪه الله مونڱ له سزا را ڪوي، نو دا زمونڱ خپله ڪناه ده، دا زمونڱ د عمل سزا ده، نو اے افسانانوا هغه اور جي تاسو خپل ڄاڻ باندې بل ڪرے دے، مونڱ اوکري، جي هغه اور مره شي، جي بيا د ماسپخين مونڱ وخت راڻي، نو ملائڪ آواز ڪوي، اے د آدم ﷺ اولاده! پاسي هغه اور جي تاسو د سحر نه را واخلې تر ماسپخينه پوري د گناهونو پڻ وجه پڻ ڄاڻونو بل ڪرے وو، نو مونڱ اوکري جي هغه اور مره شي. نو د هر مونڱ پڻ وخت ڪنبي فرشته آواز ڪوي.

د مونڱ پڻ وجه د گناهونو معافي

يو حديث ڪنبي راڻي، نبي ﷺ فرمائي: ڪله جي يو بني آدم صحيح طريقي

(1) [رواه الطبراني].

(2) [سورة حم السجدة: 46].

(3) [سورة النساء: 41].

سره اودس اوکړې لاسونه ئې اووینغل، او مخ ئې اووینخلو، او په سر ئې مسح اوکړه، او غوړونو باندې مسح اوکړه، بیا پاسیدو، او خپې ئې اووینغلې، او بیا پاسیدو، او مرض مونغ ئې اوکړو، نو پدې ورځ چې ترې کوم گناهونه شوې دي، هغه گناهونه چې دده خبر کړې دي، هغه گناهونه چې دده لاسونو کړې دي، او هغه گناهونه چې دده سترگو کړې دي، او هغه گناهونه چې دده د غوړونو نه شوې وي، او هغه گناهونه چې دده زړه کښې پیدا شوې وي، ټول گناهونه ورته الله معاف کوي.⁽¹⁾

د هر اندام جدا جدا گناه ده، د سترگو جدا گناه ده، د غوړونو جدا گناه ده، د لاسونو جدا گناه ده، د خبر جدا گناه ده، د ژبې جدا گناه ده.

د قیامت په ورځ انکار

یو حدیث کښې راځي، نبي ﷺ فرمائي: د قیامت په ورځ چې کله بني آدم راوسته شي، بني آدم نه به تپوس اوکړې شي، چې تا دا گناه کړې ده، دا گناه دي کړې ده؟ دے به وائي: یا الله! ما خونه ده کړې، دے به منکر شي، دے به وائي: ما باندې څوک گواه پیش کړه، څوک گواه شته؟ چې هغه دا گواهي اوکړې چې ده دا گناهونه کړې دي، او دے به وائي: والله که گواه را باندې پیش کوي، نو هغه گواه به پیش کوي، چې هغه زما د نفس وي، د بل چا گواهي زه نه منم، الله به ورته وائي: صحیح ده، (قرآن کریم کښې الله فرمائي: ﴿الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَنَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾).⁽²⁾

الله وائي: "د قیامت په ورځ به زه دده ځله بنده کړم، مونږ سره به ددې انسان لاسونه خبرې شروع کړې، خپې به ورباندې گواهي شروع کړې، په سبب د هغې

(1) [دوله احمد في "مسند"، رقم: (8007)].

(2) [سورة يس: 65].

چي دنيا ڪنهي دوي کوم اعمال ڪري ڏي.“

او نبي ﷺ فرمائي: يُو يُو اندام به پري گواهي شروع ڪري (لاس به گواهي شروع ڪري، الله! هغه خيز چي د هغي راغستل نا جائز وو، هغه خيز ما را اوچت ڪري وو، غلامي پري ڪري وه، لاس به پخيله خبري ڪوي، خبي به گواهي ڪوي، چي يا الله! هغه خائي ته چي تلل ورته نا جائز وو مونڙ هغي ته تلي وو، غورونه به گواهي ڪوي، يا الله! هغه خبري چي د هغي اوريدل نا جائز وو مونڙ هغه خبري اوريدلي وي، ڪاڻي بجائي مو اوريدلي وي، د پردو بنحو خبري مو اوريدلي وي، الله غيبت اوريدل ڪناه وه، مونڙ غيبت اوريدلي وو، ستر ڪي به گواهي ڪوي، الله! هغه خيزونه چي هغي ته ڪتل ڪناه وه، ما هغي ته ڪتلي وو، يُو خائي ڪنهي د ڪناه ڪار ڪيدو مونڙ ورته ڪتلي وو، تي وي نه ڪتل ڪناه وه، ما ورته ڪتلي وو، د انسان دا ستر ڪي انسان باندې گواهي ڪوي، د انسان دا زي به انسان باندې گواهي ڪوي، الله! هغه خبري چي هغه ماته مناسب نه وي، ما هغه خبري ڪري وي، دروغ مي وڻيلي وو، غيبت مي ڪري وو، ڪنخلي مي ڪري وي، مسلمان ته مي بدې ردي وڻيلي وي، د انسان عورت به گواهي ڪوي، چي الله! ما ئي تصديق ڪري وو، دا يُو يُو اندام د انسان به پي انسان باندې گواهي ڪوي).⁽¹⁾

نو نبي ﷺ فرمائي: ڪله چي بنده مونڱ اُڪري، ده مخ اوينڱلو نو هغه ڪناه چي دده ستر ڪونه شوي ده، نو هغه ڪناه ورته الله معاف ڪوي، او چي د غورونو مسح ئي اُڪري، نو هغه ڪناهونه چي دده د غورونو نه شوي دي، نو هغه ورته الله معاف ڪري. (خو چي واره ڪناهونه وي، مثال پي طور غيبت شو، نو دا خو لويه ڪناه ده، حڪم حديث ڪنهي راخي: «الْغِيْبَةُ أَشَدُّ مِنَ الزَّوْأِ»⁽²⁾.)

(1) [رواه أبو عمر يوسف بن عبد الله النمري القرطبي في "جامع بيان العلم وفضله"، رقم: (1821)].

(2) [رواه الطبراني في "المعجم الأوسط"، رقم: (6590)، والبيهقي في "شعب الإيمان"، رقم: (6315)، و(6316)].

علماء ڪرام ذڪر ڪري د غيبت توبه به خشڪه اُرباسي؛ خشڪه علماء ڪرام ذڪر ڪري
 چي لويه ڪناه خو بغير د توبي نه نه معاف ڪيري؛ د غيبت توبه دا دم چي جا بسِي دي
 خبري ڪري دي، هني سري له به ورشي، چي وره ستا غيبت مي ڪري دے ستا
 خبري مي نورو خلقوته ڪري دي، ما معاف ڪري، نو ڪه هغه وائي: چي معاف مي ڪري،
 يو الله به دي توبه قبلوي؛ خشڪه دا حقوق العباد دي، نو چي هغه نه ئي معاف ڪري، نو
 الله دي هم نه معاف ڪوي (نو چي اُردس ڪني دي خبي اووينخلي نو هغه ڪناهونه چي
 د خپو نه شوي دي، الله به درته هغه ڪناهونه معاف ڪري، لاسونه دي اووينخل هغه
 ڪناهونه چي د لاسونونه شوي دي، هغه به درته الله معاف ڪري.
 د سيدنا عثمان ؓ روايت

حديث ڪني راخي، سيدنا عثمان ؓ ذڪر ڪوي، رسول الله ﷺ يوخل مونڙ ته
 يو حديث ذڪر ڪرو، مونڙ د مونڱ نه واپس شو، او زما پڻ خيال دغه مونڱ د مازيڪر
 رو، د مازيڪر مونڱ مو اُوڪرو، او د جومات نه بهر را اووڻو، وائي: نبي ﷺ او فرمائيل:
 ”مَا أَتَرِي أَخَذْتُكُمْ أَوْ أَمْسَكْتُ“ نه پوهيرم زه چي تاسوته حديث بيان ڪرم، او ڪه چپ
 شم؟ صحابه ڪرام وائي: مونڙ ورته اوڻيل: ڪه د خير خبره وي نو مونڙ ته ئي اُوڪرم،
 وائي: نبي ﷺ او فرمائيل: ”مَا مِنْ رَجُلٍ يَتَوَضَّأُ فَيُحْسِنُ الوُضُوءَ ثُمَّ يُصَلِّي، إِلَّا غُفِرَ لَهُ مَا
 بَيْنَ وَتَيْنِ الصَّلَاةِ الْأُخْرَى“ وائي: ”نشته دے يو سرے چي اُردس اُوڪري او خائسته
 ڪري اُردس خيل، بيا مونڱ اُوڪري، مگر هغه ته معاف ڪيري، هغه ڪناهونه چي ددي
 مونڱ او د بل مونڱ مينڱ ڪني دي.“⁽¹⁾

(1) أدواء لبي لبي شيبه في تصفيتها، رقم (7648).

د سيدنا ابو هريره او د سيدنا ابو سعيد خدری ؓ روايت

دواړه فرمائي: «خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ» "د الله پيغمبر مونږ ته يو ځل بيان کولو، نو فرمائيل ئې: چې دې هغې ذات باندې قسم وي، چې زما روح د هغه په اختيار کښې دے، بيا د الله پيغمبر سر ښکته کړو، او جب شو، زمونږ نه هر يو سړي سر ښکته کړو، اړ په زړ شو، هر يو صحابي زړل، مونږ پته نه وه، چې نبي ﷺ په څه باندې قسم کړے دے، بې نبي ﷺ خپل سر مبارک اوجت کړو، او د نبي ﷺ په مخ مبارک د خوشحالي آثار وو، او مونږ ته د نبي ﷺ خوشحالي د سرو اوبانو نه زياته خوبه وه، نبي ﷺ مونږ ته دا حديث او وئيلو: «مَا مِنْ عَبْدٍ يُصَلِّيَ الصَّلَاةَ الْخَمْسَ، وَيَصُومُ رَمَضَانَ، وَيُخْرِجَ الزَّكَاةَ، وَيَجْتَنِبُ الْكَبَائِرَ السَّبْعَ، إِلَّا فَتَحَتْ لَهُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ، فَقِيلَ لَهُ: ادْخُلْ بِسَلَامٍ» "داسې يو بنده نشته، چې هغه پنځه وخته پابندئ سره مونځ کوي، او د رمضان روژې نيسي، او زکوٰه ورکوي، او د اوږه (7) غټو غټو گناهونو نه ځان بچ کوي، مکر د هغه دپاره به د قيامت په ورځ د جنت آتة واړه دروازي کھولاړ کړے شي، او ورته به او وئيلے شي: دننه شه په سلامتيا سره".⁽¹⁾

د سيدنا عبد الله بن عمرو ؓ روايت

وائي: نبي ﷺ ته يو کس راغے، ورته وائي: «أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟»، "اے د الله پيغمبر، کوم يو عمل غوره دے؟" نبي ﷺ ورته او فرمائيل: «الصَّلَاةُ» "په تمامو عملونو کښې بهترين عمل مونځ دے" هغه صحابي په دويم ځل وائي: بيا کوم عمل غوره دے؟ نبي ﷺ ورته فرمائي: «الصَّلَاةُ» "مونځ بهترين عمل دے"، درې ځله ورته

نبی ﷺ وائی: چي مونڱ بهترين عمل دے. ⁽¹⁾

علماء کرام ذکر کوي، د نبی ﷺ مثال د حکيم وو، چا کښي چي به کوم نقصان وو، تپوس به ئي تري اُکړو، نبی ﷺ به د هغي سري متعلق جواب ورکولو. د سيدنا عبد الله بن مسعود رضي الله عنه د نبی ﷺ نه تپوس

سيدنا عبد الله بن مسعود رضي الله عنه د نبی ﷺ نه تپوس کوي، «أَيُّ الْأَعْمَالِ أَحَبُّ إِلَيَّ؟» «په تمامو عملونو کښي کوم يو عمل بهتر دے؟» نبی ﷺ ورته فرمائي: مونڱ بهتر دے، بيا ورته نبی ﷺ وائی: د مور پلار سره احسان کول بهتر عمل دے، بيا ورته نبی ﷺ فرمائي: «ثُمَّ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ» «د الله لاره کښي جهاد کول، په تمامو عملونو کښي بهترين عمل دے.» ⁽²⁾

اگر چي مونڱ آسان دے، خو جهاد خو دير گراں کار دے، جهاد ته هيڅ څوک غاړه نه ږدي، الله رب العزت فرمائي: «لَيْسَ الْبِرُّ أَنْ تُولُوا وَجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ.» ⁽³⁾

«نيکي صرف ديتنه نه وائي چي صرف مونڱ کو، کله مشرق ته مخ کو، او کله مغرب ته مخ کو» ايمان صرف دا نه دے، مونڱ خود ايمان يوه حصه ده.

دا خو صرف د اسلام يوه حصه او برخه ده، ټول دين په مونڱ کښي نه دے، صرف په مونڱ باندې نه خلاصيري، د اسلام په تمامو احکاماتو به عمل کوي. او علماء کرام ذکر کوي چي د اسلام په مضبوطو حکمونو کښي جهاد کول دا مضبوط حکم دے.

(1) [الترغيب والترهيب].

(2) [أرواه البحاري، رقم: (6465)، ومسلم، رقم: (85)].

(3) [سورة البقرة: 177].

ددې وځي نه بعض علماء کرام ذکر کوي، چې د اسلام بنيادونه شپږ دي (۱)، شهادت، (۲) مونغ، (۳) زکوٰۃ، (۴) روزہ، (۵) حج، (۶) الجهاد في سبيل الله تعالى د جہاد باره کښې د نبي ﷺ فرمان

حديث کښې راځي، نبي ﷺ فرمائي: «أَفْضَلُ الْجِهَادِ كَلِمَةُ عَذَلٍ عِنْدَ شَعْبٍ جَائِرٍ»^(۱)

”بهترين جهاد د ظالم بادشاه مخکښې حقه خبره کول دي“ دا بهترين جهاد د بل حديث کښې راځي، نبي ﷺ فرمائي: «مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَغْزُ، وَلَمْ يُحْدِثْ، نَفْسَهُ، مَاتَ عَلَى شُعْبَةٍ مِنْ نِفَاقٍ»^(۲)

”کوم انسان چې مړه شو، او د الله په لاره کښې ئې جهاد ونه کړو، او زړه کښې ئې د جهاد خيال هم رانغلو، دا سره د منافقت په مرگ باندې مړه شو“ دا سره د دنيا نه منافق لارو، ځکه دا خو منافقان وو، چې هغوي به د جهاد اعلان واوريدو، نو هغوي به پټ شول، الله د منافقانو صفت ذکر کوي: ﴿رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾^(۳)

”دا منافقان پدې ډير خوشحاليږي چې روستو پاتې شي، د جهاد نه، او مهر وهلې دے الله په زړونو د دوي پس دوي نه پوهيږي.“
د منافقانو عمل

قرآن کریم کښې الله د منافقانو عمل ذکر کوي: ﴿وَقَالُوا لَا تَنْهَوْنَا فِي الْحَرْبِ قُلْ تَلَا

(۱) [رواه ابن ماجه، رقم: (4011)].

(۲) [رواه مسلم، رقم: (1910)].

(۳) [سورة التوبة: 93].

جي د جهاد موقع به راغله نو "منافقانو به يوبل ته وئيل: گرمي کښي جهاد له ما لږ، ډېره زياته گرمي ده" الله وائي: "منافقانو ته ارواښاد: اورد جهنم ډير زيات گرم ده، کاش! که دوي پوهيدے". نو جهاد "أَحْتُ الْأَعْمَالِ" دے.

د يو ځوان سره د سيدنا عمر فاروق رضي الله عنه معامله

سيدنا عمر فاروق رضي الله عنه يو ځل بازار کښي روان وو، بازار کښي ئي يو ځوان اولېدو، مړه مړه روان وو، ځان پسې ئي خپي رانکلي، سيدنا عمر فاروق رضي الله عنه اونيولو، او ورته وائي: بيمار ئي؟ وائي: نا، وائي: څه تکليف دے درته؟ وائي: نا، يو ډوره ئي ورله ورکړه، او ورته ئي اووئيل: بازار کښي چې څي، نو نيغ څه، او تيز څه، يهود او نصاري به درته گوري، نو وائي به: مسلمانان کمزوري شوي دي.

د مسلمانانو صفت

د مسلمانانو صفت به دا وي، ﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ

بَيْنَهُمْ﴾ (٢)

"محمد رسول الله ﷺ او د هغه د ملګرو د هغوي به دا صفت وي، چې کافرانو باندې به سختي کونکي وي، يوبل باندې به مهربانه وي".

خپل مينځ کښي به يوبل سره محبت ساتي، د اسلام حکم دا دے، چې الله ته عاجزي کول دي، انسان چې څومره الله ته عاجزي اوکړي، د څومره د الله خوښ وي، خو د حج په موسم کښي چې کله د بيت الله نه طواف کوي، نو دے به زمل او پهلواني کوي لاسونه به خوروي، د مستي په شکل به مندي وهي، دا ولي، تکبر خو منع دے،

(١) سورة التوبة: (٨١).

(٢) سورة الفتح: (٢٩).

تڪبر جو جائز نه ڏي، ڏي ڏا الله کور ڪنهي ولي تڪبر ڪوي، ڏا الله کور خو هغه مقام ڏي، ڇي الله ته پڪنهي اوزار، الله ته پڪنهي عاجزي اُڪره، او ڏي طواف ڪنهي پهلوئي ڪوي ڏا ولي؟ ڏي بنيادي وجه ڏا وه، ڇي ڪله صحابه ڪرام ﷺ مدينې منوري ته راغلل، نو مدينه ڪنهي هغوي اُوسيدل، ڏ مدينې آب و هوا ڪمزوري وه، ڏ مڪي ڏ آب و هوا به نسبت باندې، نو ڪافرانو به وڻيل: ڏا مؤمنان مدينې ته ٿلي ڏي، ڏ مدينې اُويه ڪمزوري ڏي، زمڪه ٿي ڪمزوري ڏي، ڏا صحابه ڪرام خراب شوي ڏي، زير زير ڏي، مونڙ سره جنگ نه شي ڪولي، نو الله حڪم را اُوليڙو، ڇي زما پيغمبر ﷺ صحابه ڪرام ڇي بيت الله ته بوڇي، نو بيت الله ڪسي به به مستي باندې طواف ڪوي، ڇي ڪافرانو ته پته اُولڪي، ڇي مونڙ خو وڻيل: ڇي دوي خو ڪمزوري ڏي، او دوي خو داسي منڊي وهي، ڇي داسي منڊي خو ڄوانان هم نه شي وهلي. نو مسلمانان به به يوبل باندې رحم دل وي، يوبل باندې به مهربانه وي، او ڏ ڪافرانو مقابله ڪنهي به چرته هم نرمي نه ڪوي. حديث ڪنهي راڄي، نبي ﷺ فرمائي: «جَاهِدُوا الْمُشْرِكِينَ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ وَالسِّيَكُمْ»⁽¹⁾

نبي ﷺ فرمائي: ”ڏ مشرڪانو سره جهاد اُڪري به ڏبه باندې جهاد ورسره اُڪره، به مال باندې جهاد ورسره اُڪره، اويه نفس باندې ورسره جهاد اُڪره.“
افسوس ڏا ڏي ڇي نن مسلمانان ڏ دنيا دياره ٽوله ورڇ اُوزگار ڏي، ليڪن ڪه آواز ورته اُڪري شي، ڇي راجع شي ڏ ڪافرانو خلاف آواز اوچتو، نو هغي ته يو مسلمان هم نه ڏي نيار، ڏا حال ڏي، جنت دومره آسان نه ڏي، الله رب العزت فرمائي: «أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُدْخِلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَقْلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسْتَكْمِلِينَ»

وَالْعَاقِبَةُ لِلَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ آلِهِمْ

”آيا تاسو گمان ڪوئ ڇي تاسو به جنت ته لار شئي، او تاسو ته نه هغه شان حال نه وري راغلي، کوم ڇي ستاسو نه محڪبي خلقو ته راغلي وو، هغوي ته تحڪيفونه او مصيبتونه رسيدلي وو.“

د هغوي مال لوٽ ڪرڻ شوق وو، مال تر ٿي ٽول ڪافرانو اورلي وو، د هغوي بدنونه ذره ذره شوي وو، هله ورباندي د جنت زيري شوي وو.

نن مسلمان د زمڪي دپاره جنگ ڪولي شئي، د دنيا دپاره جنگ ڪولي شئي، بل مسلمان وڙني، خود الله د دين دپاره پڻ ٿا ڪنبي خومره غيرت دے؟
د يو صحابي واقعه

يو صحابي نبي ﷺ ته وائي: د الله پيغمبر ﷺ ڪه چرته ما ته شهادت ميلاؤ شئي، نو ٿاين اٿا ”زه به کوم ڄاڻي ڪنبي ڀم“، نبي ﷺ ورته فرمائي: ڪه چرته ته شهيد شوي، ته به پڻ جنت ڪنبي ٿي، د هغي صحابي لاس ڪنبي ڪجوري وي، ڪجوري ٿي خورلي، ڇي ڪله ٿي دا خبره واوريد، هغه ڪجوري ٿي اوغورزلي، ڇي دا ڪجوري زه خلاصوم، او بيا زه جنگيڙم، او بيا جنت ته ڄم، پدي خو دير وخت لکي، ما له ددي نه محڪبي جنت پڪار دے، د جنت ڪجوري ولي نه خورم؟ ڪجوري ٿي اوغورزولي، او لارو، جنگ ٿي شروع ڪرو، نور ڪافران ٿي هم مره ڪرل، او پڇيله هم شهيد شو.⁽¹⁾

دا د مسلمان شان دے، اوس خو مسلمان دومره بے غيرت شوق دے، ڇي ڇني ورته وهه، او ده ڪنبي غيرت نه راڃي، ڪافر راڃي، او د مسلمان ملڪ ڪنبي پڻ مسلمان حمه ڪوي، او مسلمان ڪنبي غيرت نه راڃي، يا خو هغه نور وو، ڇي

(1) [سورة البقرة: 214]

(2) [رواه مسلم، رقم: (1899)].

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ الْمَلَأَقَ تِلْكَ لَكُنَّ اللَّهُ وَرَسُولُهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا
(سورة الأحزاب: 57)

موضوع

دَ تَصْوِير حَكَم

بمقام: جلسی

خطیب

لصبح اللسان للبلد البیان علامہ عبد الحق ریاضی حفظہ اللہ

د تصوير حکم

الْحَمْدُ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَتُؤْمِنُ بِهِ وَتَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَتَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ
 أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَتَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَتَعُوذُ بِاللَّهِ
 مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مِنْ يَهْدِيهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ،
 وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهُ وَلَا آخِرَ
 لَهُ لَا ضِدَّ لَهُ وَلَا نِدَّ لَهُ وَلَا مُدَّ لَهُ وَلَا بَشِيرَ لَهُ وَلَا نَذِيرَ لَهُ وَلَا وَزِيرَ لَهُ وَلَا مُشِيرَ لَهُ،
 وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَيِّدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَيِّبَنَا وَشَفِيعَنَا وَحَيِّبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ عَبْدَهُ وَرَسُولَهُ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، ﴿إِنَّ الدِّينَ يُدْوَنُ
 لِلَّهِ وَرَسُولِهِ لَعَنَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِمًّا﴾⁽¹⁾.

وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ
 عَذَابًا عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْمُصَوَّرُونَ»⁽²⁾.

عزتمندو حاضرينو مسلمانانو رونروا ما د قرآن كريم يو آيت اولوستو، او د
 احاديثو د رسول الله ﷺ ما يو حديث عرض كړو، الله رب العزت چې كله نه انسانان
 پيدا كړي دي، نو پدې انسانانو باندې الله وخت په وخت امتحانات كوي، بعض
 شريعت كښې پرې يوشه حرام كړې، بل شه جائز كړې دے، بعض شريعت كښې
 يو شه جائز كړے دے، بل كښې ئې حرام كړے دے، دا ددې دپاره چې الله په
 خلقو امتحان كوي، چې زما حكومنه منې، او كه نه منې، صرف خپل خواهش پسې
 روان وي، پدې بيان كښې د يو حرام شي ذكر كوو چې هغې كښې ډير خلق مبتلا

(1) [سورة الاحزاب: 57].

(2) [رواه البخاري، رقم: (5950)].

دي، حالانڪه دا شيءِ حرام دے، الله او د الله پيغمبر ﷺ ترې مع کوي، جي هغه تصوير جوڙول دي، تصويران سائل او تصويران ايستل دي، ٻه دوکان کسي کور کني او دير کني لکول دا ناجائز کار دے، الله او د الله پيغمبر ﷺ ناجائز کرے دے، دير احاديث دي پدي باندې جي د تصوير و دستل حرام او نا روا دي، او د الله پيغمبر جي کومه خبره کوي، نو د خان نه ٿي نه کوي، د الله د طرف نه ورته حڪم وي، نو الله او د الله پيغمبر ﷺ حرام کرے ٿي جي هغه تصوير دے، هغه د هر چا کور کني شته، هغه ٿي د خيلو کورونو د خائست يو سبب گر ٿوي دے، کورونو کني ٿي تصويران لکولي دي، يا ٿي ورياندي جوڙ کرے وي، دوکانو کني خلقو تصويران لکولي دي، يا ٿي جوڙ کرے وي.

چا د حرام کار جوڙول شروع کرل، يعني د تصوير جوڙول، او د هغي پيسي خورل حرام دي، خلقو ددي دپاره دوکانو به کھولاڙ کري دي، جي هغي تصويران اوباسي، او د خلقو نه پري پيسي آخلي، نو دا لويه گناه ده، او ٻه خلقو کني عامه ده، تصوير جوڙول دا لويه گناه ده، دا دير قبيح عمل دے، هميشه دپاره جي خلق تباه شوي دي، نو تصوير جوڙول او تصوير ته کس د هغي د هلاکت سبب گر ٿيل دے. مخکيني قومونو کسي جي کوم قومونه تباه شوي دي، جي هغي د بوتانو عبادت کولو، د گتو عبادت ٿي کولو، دا يوتان او هغه گتې دا گتې نه وي، بلڪه دا به ٿي د نيکانو بندگانو ٻه شڪل باندې بوتان جوڙ کري وو، او د هغي عبادت به ٿي کولو، ڪله جي اول د بوتانو عبادت شروع کيدو.

علماء کرام ذکر کوي، ڪله جي د آدم ﷺ خامن وفات شول، نو د هغي نه وروستو جي کوم خلق پيدا شول، هغه دير نيکان خلق وو، هغي د بوتانو عبادت نه کولو، د الله نه ماسيوا د بل چا عبادت ٿي نه کولو، خو شيطان راغي، او هغي ته ٿي زبونو کني وسوسه

واچوله، ورته وائي؛ دا نيڪان خلق وفات شوي دي، ڪه تاسو د هغوي تذڪري ڪولي، نو ستاسو به عبادت ڪنبي نور هم شوق پيدا شي، نو وسوسه ئي ورته واچوله، چي د هغوي به شڪل تصويران جوڙ ڪري، او ڄاڻان له ئي خپلو عبادت ڄاڻو او جوماتونو ڪنبي ڪيڏي، نو چي ڪله تاسو عبادت له راڃي، نو د هغوي تصويرانو ته به ڪوري، نو ستاسو به ڏين د ڪار سره مينه او محبت پيدا ڪري، او عبادت به به شوق باندې ڪوي، نو هغوي تصويران جوڙ ڪرل، به هغوي خلقو ڪنبي خو چا د تصويرانو عبادت نه ڪولو، عبادت ئي خود الله ڪولو، خو ڪتل به ئي تصويرانو ته، چي زما شوق عبادت ته سڀوا ڪيري، ڇڪه د نيڪانو بندگانو تصويران وو، ڪله چي هغه پيري ختمه شوم، هغوي پسي بله پيري راغله، نو هغوي ددغي تصويرانو نه ضروريات او حاجات غوڻتل شروع ڪرل، نو الله تبا ڪرل، نو د بروتانو او ڪتو عبادت ئي نه ڪولو، دوي به هغي تصويرانو ته ڪتل، او د هغوي عبادت به ئي ڪولو، او د هغي د وڃي نه ڪفر او شرڪ ڪنبي مبتلا شول، مخڪنبي قومونه د تصوير د وڃي نه هلاڪ شوي وو.

د رسول الله ﷺ شريعت ڪنبي چي اوس خومره خلق به بي حياتي ڪنبي مبتلا دے، خومره خلق به ڪناهونو ڪنبي مبتلا دے، د هغي وجه دا دے چي تصوير به ئي جوڙ ڪري وي، د هلاڪ او د جيني او هغي ته ڪوري نو د هغي نه متاثره شي.

نن چي دا خومره بي حياتي عام دے، ددي لويه وجه تصويران دي، نو تصوير جوڙول ناروا دي، چي ڇوڪ تصويران جوڙوي نو د هغه دا ڪسب هم ناروا دے.

ما چي ڪوم آيت لوستي وو، به هغي ڪنبي الله فرمائي: **إِنَّ الَّذِينَ يُؤْتُونَ اللَّهَ وَرُسُلَهُمُ الْمَالَ عَلَىٰ مَحَبَّةٍ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ** (1)

”يقينا هغه ڪسان چي هغوي تعڪليف ورڪوي الله ته او د الله پيغمبر ﷺ ته به

لعنت ڪري ڏي الله هغوي لره پڻ دنيا او آخرت ڪنهي“ (لعنت ڏيته وائي: ڇي الله به ورته خپل رحمت نه سائي، هر وخت به د الله د رحمت نه لري وي).

الله ته اڀيغمبر ﷺ ته تڪليف ڇڏي ڏي؟ هر هغه ڪار ڪول ڇي پڻ هغې الله حقه ڪيري، هر هغه ڪار ڪول ڇي پڻ هغې د الله پيغمبر خفه ڪيري. دا سبب د لعنت د الله ڏي.

د سيدنا عڪرمه رضه قول

سيدنا عڪرمه رضه وائي: ”تُرِلَتْ فِي الْمُصَوِّرِينَ“⁽¹⁾.
 ”دا آيت د تصوير وِستونڪو باره ڪنهي نازل ڏي“.

ڇي ڏي نه مراد تصوير اِستويڪي خلق ڏي، ڇي هغوي خلقو له تصويران اوباسي، الله ئي هم خفه ڪرو، اڀيغمبر ئي هم خفه ڪرو.
 د تصوير ڪشي ڪونڪو دپاره سخت عذاب

رسول الله ﷺ فرمائي: ”إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَذَابًا عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْمُصَوِّرُونَ“⁽²⁾.
 نبي ﷺ فرمائي: ”د قيامت پڻ ورځ به سخت عذاب هغه ڇا له ميلاويڙي، ڇي ڇا دنيا ڪنهي تصويران اِستوي وي.“
 د سيدنا عمر رضه روايت

ڇي رسول الله ﷺ فرمائي: ”إِنَّ الَّذِينَ يَصْنَعُونَ هَذِهِ الصُّورَ يُعَذَّبُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، يُقَالُ لَهُمْ: أَحْيُوا، مَا خَلَقْتُمْ“⁽³⁾.

نبي ﷺ فرمائي: ”ڪوم خلق ڇي د جاندارو خيزونو تصويران جرڙي د قيامت پڻ ورځ به دوي له عذاب ورڪول شي، الله به ورته وائي: ڇي تاسو دنيا ڪنهي ڪوم

(1) [تفسير زاد المسير، تحت آية سورة الاحزاب: 57]

(2) [رواه البخاري، رقم: (5950)].

(3) [رواه البخاري، رقم: (5951)].

خيزونه جور ڪري وڌيڪ هڻي ڪنهي روح وڃي، هغه ڏوندي ڪري. نور روح اجور خود الله ڪار ڪري، ڏاڍو ڄاڻ ڪار ڪري، نوڌي به هڻي ڪنهي روح نه شي اجولي، نوڌي به ورهه الله سزا ورڪوي.

د سیده عائشي ؓ روایت

سیده عائشه ؓ فرمائي: یو ڀل نبي ﷺ کور ته راغی، د هغه د راتلو نه مخڪنهي ما یو پردہ جورہ ڪري وه، کور ڪنهي مي زورنده ڪري وه، پڻ هڻي باندي تصويران وو، ڪلهه جي نبي ﷺ کور ته راغی، جي وي ڪتل، نو پڻ هڻي پردہ ڪنهي تصويران وو، نو د کور دروازہ ڪنهي اُدریدو، دننه نه راتلو، واپس روان شو، سیدہ عائشه ؓ وائي: ما ورته آواز اُکرو، اَيَا رَسُولَ اللَّهِ أَتُوبُ إِلَى اللَّهِ، وَإِلَى رَسُولِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَاذَا أَذْنَبْتُ؟ ”ما جي کومه ڪناه ڪري ده، د هڻي ڪناه پڻ وجه زمانه الله او د الله پیغمبر ﷺ خفه ڪري، زه د هڻي ڪناه نه توبہ اُوباسم“، (يعني جي کوم ڇائے ڪناه ڪيري هڻي ڇائے ته به نه ورڃي، هڻي کور او دوکان ته مڻ ورڃي، جي هڻي ڪنهي تصويران دي، او ڪه لاري، نو نه هم ڪناه ڪار ٿي) نو عائشي ؓ اوڻيل: جي زه توبہ اُوباسم، نو نبي ﷺ افرمائيل: جي دا پردہ تا زورنده ڪري ده دا دڇه د وڃي نه؟ نو سیدہ عائشه ؓ وائي: ما ورته اوڻيل: جي د الله پیغمبر ﷺ! دا خو ما یو پردہ را زورنده ڪري وه، وائي: نبي عليه والسلام افرمائيل: جي دا پردہ اُوشلو، نو هله به زه درڄم، وائي: ما هغه پردہ اُوشلو، هغه تصويران مي تري ختم ڪرل، نو نبي ﷺ بيا کور ته راغی، (نو ڪه تصوير بل ڄا جور ڪري ده، او ته ٿي کور ته راوري نو هم ڪناه ده) بيا رسول الله ﷺ افرمائيل: يقيناً ددي تصوير جورونڪوله به د قيامت پڻ ورڃ عذاب ورڪولي شي، او ورته به اوڻيل شي: جي تاسو کوم شي جور ڪري ده، دا ڏوندي ڪري، او بيا نبي ﷺ افرمائيل: جي کوم کور ڪنهي تصويرونه وي،

فرشتي هني کور ته نه دننه کيږي. (1)

د سيدنا ابو طلحه ؓ روايت

سيدنا ابو طلحه ؓ فرمائي: چې رسول الله ﷺ فرمائي: «لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلَا تَصَاوِيرٌ» (2)

رسول الله ﷺ فرمائي: ”هني کور ته د رحمت ملائک نه ورځي، کوم کور کښي چې سپه وي، يا پکښي تصويران وي.“
د يوسري واقعہ

يو سره وو، هر وخت به ئي د ځان سره سپه گرځولو، ددې دپاره وائي: چې ما حديث اوريدلې دے، چې هني خلقو سره ملائک نه گرځي کومو خلقو سره چې سپه گرځي، نو زه ځکه د ځان سره سپه گرځوم چې ما سره سپه وي، نو ما سره به ملائک نه راځي، نو زما روح به فرشتي نه اخلي، پدې خيال ئي د ځان سره سپه گرځولو، نو يو هوښيار سري ورته اورئيل: ته خو د ځان سره هر وخت سپه گرځي، خو ستا نه به هغه ملائک روح اخلي کوم ملائک چې ددې سپه نه روح اخلي.
نو کوم کور کښي چې سپه وي، يا پکښي تصويران وي، نو هني کور ته د رحمت فرشتي نه دننه کيږي.

د سيدنا ابو هريره ؓ روايت

ابو هريره ؓ وائي: چې رسول الله ﷺ فرمائي دي: ما سره يو ځل جبريل امين ؑ وعده اوکړه، چې زه به سحر درځم، نبي ﷺ به دننه او بهر کيدو، چې اوس به جبريل ؑ راشي، اوس به جبريل ؑ راشي، جبريل امين ؑ رانغلو، نبي ﷺ

(1) [رواه البخاري، رقم: (2105)].

(2) [رواه البخاري، رقم: (5949)].

ڊهر ڇمه وو، ڇي نه الله دروغ وائي، او نه ملائڪ دروغ وائي، ڇه وجه ده، ڊهر وحت
 اوشو، جبريل امين عليه السلام رانغلي، ڇي ناغاپه د نبي عليه السلام خيال شو، نو کور کڻي دننه د
 ڪٺ لاندې وڍو ڪي د سڀي ڇي وو، نبي عليه السلام او فرمائيل: دا بهر ڪري، ڇي بهر ئي
 ڪرو، جبريل امين رانغلي، نبي عليه السلام ورته او فرمائيل: تاخو ما باندې دومره تڪليف تير
 ڪرو، ڇه وحت پوري زه ستا په انتظار روم؟ د خيلي وعدي خلاف دي او ڪرو، جبريل
 امين عليه السلام ورته وائي: ما خلاف نه ڏي ڪري، خو ستا کور کڻي دننه وڍو ڪي ڪوتر
 گر حيدوا، او مون به هغه کور ته نه دننه ڪيرو، کوم کور کڻي ڇي دننه سڀي وي، يا
 پڪڻي تصويران وي. ⁽¹⁾

نو هتي کور ار دوکان ته د رحمت فرشتي نه دننه ڪيري، کوم کور کڻي ڇي
 سڀي وي يا پڪڻي تصويران وي.
 د سڀي سائل

دري قسمه سڀي سائل جائز دي:

- (1) يو د ٻنڪار دپاره سڀي سائل جائز دي، مثال يو سره پرې هرزان نيسي، خو
 هرزان جنگوي نه، د ڇنارو او مارغانو جنگول دا نارو دي.
- (2) دويم د ڇوڪيداري والا سڀي سائل جائز دي، يو سره دشمندار ڏي، يا
 دغل نه ڀري، يا ئي داسي ڇائي کڻي کور ڏي، ڇي يواڻي ڏي، د خيل حفاظت
 دپاره په کور کڻي سڀي سائل جائز ڏي.
- (3) دريم د گڏو او بيزو دپاره سڀي سائل جائز دي، ڇي هسي نه په گڏو او بيزو
 داسي ڇنارو راشي ڇي وي خوري، نو ددي د حفاظت دپاره سڀي سائل جائز دي.

د سڀي سائلو ڄاڻي

علماء کرام ذکر کوي، ڇي د سڀي د سائلو ڄاڻي اُپيڙنه، اصحاب كهفو سره
سڀي ٿي ڏي، ڇاڪه د شهنشاهي سڀي وو. نو سڀي به کوم ڄاڻي ساڻي، ڏير خلق ٿي
ڄان سره ڪمري ڪنڀي اُوده کوي، اڪثر ٿي ورته ٿولاياني اڇولي وي، او پڻ هڻي ڪنڀي
ٿي اُوده کوي، دا هم جائز نه ڏي، د سڀي د سائلو يو ڄاڻي ڏي، ڇي هغه د کور يو
گت ڪنڀي اُوتر، دا نه ڇي تول کور ڪنڀي گرڇي، او تول لوڻي ڪند، کوي، داسي
سڀي سائل هم ناروا ڏي. اصحاب كهفو سره سڀي ٿي ڏي، نو هغوي ڇي الله پڻ غار
ڪنڀي اُوده کول، نو دا سڀي به ٿي ورسره هم وردنه ڪري ڏي، دا سڀي به هم غار
ڪنڀي پت پروت وو، سڀي بهر د غار پڻ ڇل ڪنڀي پروت وو، نو ڪه ستا سڀي ڏي، نو
هغه به د کور يو گت ڪنڀي وي، دا نه ڇي تول کور ڪنڀي به گرڇي. مطلب دا ڏي
ڇي د سڀي سائل جائز ڏي، خود دريو قسمه سڀي، د ښڪار سڀي، د ڇوڪيداري دپاره، او
بل ڇي د گدو او پيڙو سره گرڇي.

ددي نه ما سيوا هسي د شوق دپاره سڀي سائل او دودي ورله وري کوي، او هر
وخت ٿي لامبي، داسي سڀي سائل نا جائز ڏي، او ڪه د جنگ پڻ خيال ٿي ساڻي نو
بالڪل حرام ڏي. او د هڻي پيسڀي هم ناروا ڏي.

نو نبي ﷺ فرمائي: هڻي کور ته د رحمت فرشتي نه وردنه ڪيري کوم کور
ڪنڀي ڇي سڀي وي، يا پڪنڀي تصويران وي. ⁽¹⁾

د سيدنا ابن عمر رضه روايت

هغوي فرمائي: ڇي رسول الله ﷺ فرمائي ڏي: «مَنْ اقْتَنَى كَلْبًا، إِلَّا كَلْبَ مَاشِيَةٍ،

أَوْ ضَارِبًا، نَقَصَ مِنْ عَمَلِهِ كُلَّ يَوْمٍ قِيرَاطَانِ^(۱).

نبی ﷺ فرمائی: ”چا چي سبے اوساتلو ددي دري قسمه سبو نه علاوه چي نه
بنكار كوي، نه د گدو بيزو سره خي، او نه د خوكيداري دپاره دے (بلكه هسي ئي
ساتلے دے) نو هره ورخي به دده دوه قيراطه اجر كميري.“

دوه قيراطه خو دي كولے نه شي، روزانه به د هغه د اجر نه دوه قيراطه اجر
كمولے شي. نو د رحمت ملائڪ هغه كور ته نه دننه كيږي، كوم كور كښي چي سبے
دے، يا پكښي دننه تصويران لكيدلي دي.

د ضرورت والا تصويران

د ضرورت دپاره تصوير ساتل جائز دي. د هغي استعمال جائز دے. مثال په طور
يو سرے بهر ملك ته خي، نو كه دده سره تصوير نشته، پاسپورټ نشته، شناختي كارډ
نشته، نو دے نه پريدي، نو ددي سري دپاره پاسپورټ دپاره تصوير ايستل جائز دي؛
ځكه د ملك قانون داسي دے، د هغي نه بله كولے نه شي، كه ته پري تصوير نه
اوباسي، تاله شناختي كارډ نه جوړوي، دا عذر دے، او مسئله دا ده، چي د عذر د
وجي نه ناروا شے كله نا كله جائز كيږي.

دا رنگه يو سرے دے، او د هغه جيب كښي پيسي دي، نو په پيسو باندي
تصويران شته، اوس كه يو سرے وائي: چي زه پكښي تصوير نه منم، او هغه تصوير
ترې لري كړي، نو بيا ترې هغه پيسي څوك نه اخلي. دا عذر دے، او دا خير دے.
پيسو باندي تصوير خير دے، دا رنگه پاسپورټ باندي تصوير شناختي كارډ باندي
تصويران جائز دي.

(۱) [رواه البخاري، رقم: (5482)، ومسلم، رقم: (1574)]

فضول تصویران

هغه تصویران چي هغې کښې هيڅ خبر نشته، او تا ايستي دي، د هغې څه مقصد دے؟ ته پکښې ولاړنې، او د خپل ځان تصوير دي ايستے دے، او خپل کور کښې او بينک کښې دي لگولے دے، نو ددې څه مطلب دے؟ يا ستا تصوير نه دے، نورو خلقو په گوټو جوړ کړے دے، د سرو يا د ښځو يا د ماشومانو يا د څارو، او تا راوړے دے، او په خپل کور کښې دي لگولے دے، نو ديتہ څه ضرورت دے؟ خو دا خبره ياد اوسائے چي قيامت کښې به الله وائي: دا ژوندې کړئ.

د تصويرانو شوق

د يو سري شوق دے، چي خپل کور او خپله ديره ځائسته کول غواړي، نو اول خو ددې نه بل ځائست شته، چي ځائسته پليستر دي ورکړے دے، چونه او رنگ دي ورکړے دے، نو دا ځائست کافي دے، او که بيا هم ته وائي: چي زه پکښې څه ښکلے شے لگوم، نو داسي تصوير اولکوه چي هغه د جاندار شې نه وي، يعنې د روح والا شے نه وي، د آبادي تصويران پکښې اولکوه، د اُونو او ځنگلونو تصويران پکښې اولکوه، داسي تصويران لگول جائز دي دا خود انسان د تصوير نه زيات خوند کوي، دا خود پردو زنانو د تصويرانو نه زيات خوند کوي. خو افسوس دا دے!!! چي شيطان دا کوشش کوي، چي هغه مونږ داسي گناهونو کښې مبتلا کړي چي هغه مونږ ته گناه نه ښکاري.

اکثر هلکان په سائيکلو باندې گرځي، نو د سائيکل په ورستو چمته باندې ئې هم تصويران لگولي وي، او تصويران هم اکثر د جينې وي، او د جينې هغه تصوير هم داسي وي، چي هغه نيمه برينده وي، نو هلک ته حياء هم نه ورځي، چي دا سائيکل خپل کور ته راولي، او هغه سائيکل ته د هغه مور، پلار، زونږه او خوښدي ټول گوري، نه دې هلک له حياء ورځي، او نه د کور خلقو له حياء ورځي، چي په پدې سائيکل ئې څه لگولي دي؟

د حياءَ باره ڪنبي د نبي ﷺ فرمان

رسول الله ﷺ فرمائي: «الْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ»⁽¹⁾

رسول الله ﷺ فرمائي: ”حياءَ د ايمان جو شاخ ڏي.“

حياءَ د ايمان جو برخه ده. ڇي ڇا ڪنبي حياءَ نه وي، ده ڪنبي ايمان هم نه وي. حياءَ جو دير ڦيستي شے ڏي، هر انسان له پڪار ڏي ڇي ڄاڻ ڪنبي حياءَ پيدا ڪري. نن د خلقو نه حياءَ چرته نلي ده؟ ڇي ايمان به پدي خلقو ڪنبي خشڪه پاتي شے؟ ڇي هموي ڪنبي حياءَ نه وي، پڻ ڪور ڪنبي به نپ تي وي پروت وي، هغي ڪنبي به د بڻڻو او سڙو تصويران راڻي، هغي ڪنبي به د مينپ او محبت غلط غلط دلموه راڻي، مور، پلار، رونه او خويندي تول ورته پڻ اتفاق باندې گوري، جو ڪس ڪنبي هم حياءَ نه راڻي، مور پلار ته حياءَ نه ورڻي ڇي د خپلو بچو مخڪنبي دا تصويران گوري، بوداگان، ڄوانان او ماشومان تول ورته گوري، د پوتن زړه ڪنبي دا نه راڻي ڇي دا زه ڇڻه ڪوم؟ دا ڄومره پڻ لويو ڪناهونو ڪنبي خلق مبتلا ڏي؟! خو افسوس دا ڏي ڇي زمونڊ صرف دنيا ته خيال ڏي، خپل عيش او عشرت تيرڙو، هغه طريقه ڪڍ د الله خوبه ده، او ڪڍ نا خوبه ده. آخرت خو زمونڊ نه هير ڏي.

د مسلمان صفت

الله رب العزت فرمائي: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا لِمُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَىٰ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ﴾⁽²⁾

(1) [رواه النسائي، رقم: (5006)].

(2) [سورة الأحزاب: 36].

الله رب العزت فرمائي: ”د مسلمان سري دپاره او د مسلمانې رنانه دپره دا نه دي چا تر ڪله چې الله او د الله پيغمبر د يو ڪار فيصله او ڪړه“. چې دوي پڪښي بيا ځپل سمجرات او چلوې. الله وئيلي دي دا شي حرام دے، د الله پيغمبر ﷺ وئيلي دي چې دا شي حرام دے، بيا مسلمان سري او ښځې له نه دي پڪار چې هغه ڪار او ڪړې، دا د مسلمان شان نه دے، د مسلمان شان خو دا دے چې ڪله ورته او وئيلے شي، چې الله داسې وئيلي دي، نبي ﷺ داسې وئيلے دي، وائي: زه ئي بالڪل منم، ديتنه ايمان وائي. ځپل خواهشات پر بنسټول

رسول الله ﷺ فرمائي: **لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ يَكُونَ هَوَاهُ تَبَعًا لِمَا جِئْتُ بِهِ**.⁽¹⁾

”تر هغې وخته پورې يو سرے د ڪامل ايمان والا نه شي جوړيدے، تر څو پورې چې دده تمام خواهشات د هغې دين نه وي تابع شوي، کوم دين چې محمد ﷺ د الله د طرف نه راورے دے“. الله او د الله پيغمبر يو شان وئيلي دي، او ته بل شان روان ئي، نه ځنګه مسلمان ئي!!

دا خو د مناققاتو ايمان دے، چې په ځلې باندې يوه خبره ڪوي، او زړه ڪښي بله خبره وي، مسلمان خو ديتنه وائي: چې دده د ژبې او د زړه به يوه خبره وي، مسلمان خو ديتنه وائي: چې ده وئيلي دي، زه الله منم چې زما رب دے، زه محمد رسول الله ﷺ منم چې زما پيغمبر دے. ددې څه مطلب دے؟ ددې مطلب دا دے: چې زه به د الله د حکم خلاف نه کوم، زه به د نبي ﷺ د طريقې خلاف نه کوم، ځکه زه مسلمان یم. او ګڼه نه الله وئيلي دي، **﴿أَقِيمُوا الصَّلَاةَ﴾**⁽²⁾

”مونږ ګوئ“، او ته ورځ ڪښي يو مونږ ګوئ، يا يو مونږ هم نه ګوئ، نو ته ځان

(1) [رواه البخاري في "شرح السنة"، رقم: (104)].

(2) [سورة البقرة: (43)].

ته مسلمان د څه وائي؟ الله وئيلي دي ﴿وَأَتُوا الزَّكَاةَ﴾.⁽¹⁾

”زکوة ورکوي“، او ته زکوة نه پيژني، د الله پيغمبر وئيلي دي، چې تاسو تمام خواهشات زما د دين تابع کړي، ستا تمام خواهشات، تمام افعال او تمام اخلاق، ناسته ولاړه، ستا شکل و صورت، ستا غم ښادي هر څه د نبي ﷺ د طريقې خلاف دي، نو ته څان ته څنگه اومي د نبي ﷺ وائي؟ نو ستا او د منافق مينځ کښې څه فرق راغي؟ خو صرف دومره ده، چې ته څان ته منافق نه وائي، څوک درنه منافق وئيلي نه شي، ستا نه به پريږي. تصوير ايستونکو له سخته سزا

رسول الله ﷺ فرمائي: «إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَذَابًا عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْمُصَوِّرُونَ».⁽²⁾

نبي ﷺ فرمائي: ”يقيناً سخت عذاب به د قيامت په ورځ تصوير ايستونکي خلق ته ميلاوېږي“ که يو سره وائي: چې نبي ﷺ دروغ وائي، نو قرآن کریم کښې الله فرمائي: ﴿وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ﴾.⁽³⁾

”دا پيغمبر د خپل څان نه خبرې نه کوي، دے چې تاسو ته کومه خبره کوي دا د الله د طرف نه ده ته وحې شوې ده“.

او دا خبره ياد اوساتي! کچرته يو مسلمان دا اروائي: چې د الله خبره او د نبي ﷺ خبره دا دروغ دي، يا هسې کپ شپ دے، دا مليان هسې خلق پروي، نو کچرته صحيح خبره وي، او دے د هغې نه انکار کوي نو انکار سره سره کافر کيږي. دا مسئله ده.

نو نبي ﷺ فرمائي: سخته سزا به د قيامت په ورځ هغې خلق ته ميلاوېږي،

(1) [سورة البقرة: 43].

(2) [رواه البخاري، رقم: (5950)].

(3) [سورة الحج: 3-4].

پدي دور کڻي به سڪم خلق داسي وي، جي هغوي ڪره به تصويران نه وي، او ڪه
 نه دورو تصويرانو وس ٿي نه ڪيري، نو د وتونو تصويران راوري، او ڪور کڻي او دوکان
 کڻي لکوي، وائي، پدي دوکان او ڪور خائسته ڪوو، د گناه به شي باندې خائسته نه خائسته
 ڪيري، خائسته د ثواب به ڪار باندې خائسته ڪيري، او به هغې خائست به خه او ڪري؟ جي
 به هغې تاته آخرت کڻي سزا ميللا ويري، جي اوس پدي کڻي روح واجوه.

سیدنا ابن عباس رضی اللہ عنہما روایت

سیدنا ابن عباس رضی اللہ عنہما فرمائي: ما ینخله د نبي ﷺ نه اوریدلي دي، جي نبي ﷺ
 فرمائي: جي چا به دروغه باندې اووئيل: جي ما بيڪا داسي داسي خوب ليدلے وو، او
 نه خوب ليدلے نه وو، نبي ﷺ فرمائي: به رخ د قيامت به ورته الله وائي: دا دوه ورشي
 واخله او دي دوارو ورشوله غوتي ورکر، دے به چري هم دا ورشي غوته کولے نه
 شي، تر هغې به عذاب کڻي پروت وي، الله به ورته وائي: جي تا يو خوب ليدلے نه وو،
 نو تا ولي به دروغه باندې خلقوته اوئيل: جي ما خوب ليدلے دے؟ فن به داسي سزا
 درکوم جي يوشے نه غوته ڪيري، زه به تاته وایم، جي دي له غوته ورکر.

دريم نبي ﷺ فرمائي: کوم دوه کسان جي خبري ڪوي، خپل مينخ کڻي ڪپ
 شي لکوي، او دے غلے غلے راغے، او د هغوي خبرو ته ٿي غور ڪيخودو، يا هغه
 خلق دده نه نفرت ڪوي، دده نه خبره پتوي، او دے راغلو، د هغوي مينخ کڻي
 ڪهناسو، نبي ﷺ فرمائي: د داسي انسان به دوارو غورونو کڻي به ويلې ڪرے شوي
 قلبي (ويلي ڪرے شوي تابه) واجولے شي.

دريم نبي ﷺ فرمائي: «وَمَنْ صَوَّرَ صُورَةً حُلْبَ، وَكُلَّفَ أَنْ يَتَّقَعَ فِيهَا، وَلَيْسَ بِأَفْخ»⁽¹⁾.

”جا چي تصوير جوڙ ڪرو، نو الله به دي انسان له ٻه هفتي باندې عذار و رکوي، او الله به ورته وائي: چي شابه اوس پدي ڪنهي روح واجو.“ ڏے به ٻه هفتي ڪنهي روح اڇولي نه شي، نو چي روح پڪنهي نه شي اڇولي نو ده له به الله سرا و رکوي، چي وٺي دي تصويران جوڙول؟

مذڪوره حديث مبارڪ يو اهمه خبره

پدي حديث ڪنهي يو خبره تيره شو، چي دوه ڪسان خپل مينڻ ڪنهي خبري ڪوي، نو د هغوي خواته مه ورخه د شريعت حڪم دا دے ڄومره صفا خبري ڪوي؟ خو ڪه نقصان دے، نو زمونڙ نقصان دے، رسول الله ﷺ فرمائي: چي ڪله دري ڪسان ٻه لاره باندې روان دي، دوه ڪسان دي، د هغه نه نه جدا ڪيري، چي ڄان له پني پني خبري اوکري، دا تاروا دي، ڇڪه هغه بل ڪس به زره ڪنهي وائي، چي دوي ما دپاره ڇه بندوبست ڪوي، چي مانه خبروي، د هغه زره ڪنهي شڪ راڻي. نو داسي ڪار جائز نه دے.

د علماء ڪرامو فتويٰ

علماء ڪرام ذکر ڪوي، يو ڇو قسمه ڪسان دي، ڪه ڇا سپڪ ڪرل، نو خپل ڄان دي ملامته ڪري بل ڇوڪ دي نه ملامته ڪوي.

- (1) يو هغه ڪس دے، چي دوه ڪسان خپل مينڻ ڪنهي خبري ڪوي، او دے بغير د اجازت نه راڻي، او د هغوي دواڙو مينڻ ڪنهي کيناستو، نو ڪه هغوي بے عزته ڪرو، او ملامته ٿي ڪرو، نو د خپل ڄان نه دي خفه شي، هغوي نه دي نه خفه ڪيري.
- (2) دويم هغه سرے چي ڇا ورته د دودي دعوت نه دے و رکري، او دے بغير د دعوت نه دودي له ڇي، نو ڪه هغوي سپڪ ڪرو، چي تا ته ڇا وٺيلي دي، چي راڻه؟ نو دے دي خپل ڄان ملامته ڪري، د هغوي نه دي نه خفه ڪيري، چي تاسو زه د خيرات نه اوشرلم.

د سيدنا ابو هريره رضي الله عنه روايت

سيدنا ابو هريره رضي الله عنه فرمائي: جي رسول الله ﷺ فرمائي: «تَخْرُجُ عَنْكَ مِنَ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَهَا عَيْنَانِ تُبْصِرَانِ وَأُذُنَانِ تَسْمَعَانِ وَلِسَانٌ يَنْطِقُ، يَقُولُ: إِنِّي وَكَلْتُ بِثَلَاثَةٍ، بِكُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ، وَبِكُلِّ مَنْ دَعَا مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ، وَبِالْمُصَوِّرِينَ»⁽¹⁾

رسول الله ﷺ فرمائي: ”د قيامت په ورځ به د جهنم د اُور نه يو اژدها را اُوځي، د هغې به دوه سترگې وي، چې په هغې به ليدل کوي، دوه غوږونه به يې وي، چې په هغې اوريدل کوي، او ژبه به ئې وي، چې په هغې به خبرې کوي، دا اژدها به آواز کوي: چې زه په درې قسمه بخلقو باندې مقرر شوې يم: (1) يو هر ظالم عناد کونکې سره زما کار دے، (چې دے دُنيا کښې ظالم وو، د غريبانو سره ئې ظلم کړے وو)، (2) دويم زه په هر هغه چا مقرر يم، چې چا دُنيا کښې د الله سره بل شريک گرځولے وو، (3) دريم زه په هر هغه چا مقرر يم چا چې دُنيا کښې تصويرونه جوړول.“

د سيدنا ابن عباس رضي الله عنه خواته د يو سري راتلل

يو حديث کښې راځي، چې سيدنا عبد الله بن عباس رضي الله عنه ته يو سرے راغے، او ورته وائي: چې اے عبد الله بن عباسه! زما کار دا دے، چې زه تصويران جوړوم، يعني زما رزق پدې کښې دے، نو که زه تصويران نه جوړوم نو زه به څه خورم؟ سيدنا عبد الله بن عباس رضي الله عنه ورته وائي: راشه، ځان ته ئې نزدي کړو، او په سر ئې ورله لاس کيځودو، او ورته وائي: هغه حديث درته بيانوم چې ما پخپله د نبي ﷺ نه اوريدلے دے، او ورته وائي: ما پخپله د نبي ﷺ نه دا خبره اوريدلې ده، چې چا تصوير جوړ کړو، نو الله به دې انسان ته وائي: چې شابه پدې کښې روح واچو، نو دے به

هغې روح اچولې نه شي، نو الله به سزا ورکوي، جهنم ته به ئې غورزوې چې که هغې سړي دا خبره واورېده، نو حديث کښې راځي، هغه سړي يو لويه چغه وېستله او مخ ئې تک زېر شو، سيدنا عبد الله بن عباس رضي الله عنه ورته وائي: واه وُرک شي، تباہ شي، که يو کار کوي، نو هغه جائز دے، وائي: څنگه؟ وائي: ته چې تصوير جوړې، نو تصويران جوړ کړه د هغې شي چې هغې کښې روح نشته، د اُونو تصويران جوړ کړه، د گټو تصويران جوړ کړه، خود ساه والا تصوير مه جوړوه. ⁽¹⁾

اکثرو ځايونو کښې خلقو تصويران لگولي وي، کوتره يا طوطي ئې جوړ کړې وي، او هغې ته ئې خُله کښې تار ورکړې وي د هغې تار يو طرف او بل طرف ته د لرگي يو تخته وي، په هغې باندې کلمې ليکلې وي، سبحان الله ئې پرې ليکلې وي، الحمد لله پرې ليکلې وي، لا اِلهَ اِلا الله محمد رسول الله پرې ليکلې وي، دا کار هم ناروا دے. مسئله خو دا ده: علماء کرام ذکر کوي، چې په ديوالونو باندې او لرگو باندې د الله د کتاب آياتونه ليکل، او هغه اويزانديول د الله د کتاب بے عزتي ده، د جومات په ديوال هم د قرآن کریم آيت نه شي ليکله. نو يو خوا دي کلمې ليکلې دي، او بل خوا دي ورسره تصويران لگولې دي، دا گناه ده، نو تصوير چې د جاندار شي وي که د مرغۍ تصوير دے، که د نورو ځناورو تصوير دے، د هغې جوړول ناروا دي، که يو انسان کور ته تصويران راوړي، نو چې داسې تصويران راوړي چې هغه د ساه والا نه وي. د سيدنا ابن عباس رضي الله عنه بل روايت

چې رسول الله ﷺ فرمائي: «إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ قَتَلَ نَبِيًّا، أَوْ قَتَلَ نَبِيًّا، أَوْ قَتَلَ أَحَدَ وَالدِّيْنِ، وَالْمُصَوِّرُونَ، وَعَالِمٌ لَمْ يَسْمَعْ بِعِلْمِهِ» ⁽²⁾.

(1) [رواه مسلم، رقم: (2110)].

(2) [رواه البيهقي في "شعب الإيمان"، رقم: (7504)].

رسول الله ﷺ فرمائي: "سخته سزا به د قيامت په ورځ يو څو قسمه خلقو ته ميلاوېږي: (1) يو هغه سړي ته به سخته سزا ميلاوېږي چې د هغه د لاس نه نبي (پيغمبر) وژلې شوې وي، (2) دويم هغه سړي ته به سخته سزا ميلاوېږي چې هغه لږه يو نبي (پيغمبر) وژلې وي، (مقابله ئې ورسره كوله، او مړه ئې كړو، هغه ته به سخته سزا ميلاوېږي) (3) درېم هغه انسان ته به سخته سزا ميلاوېږي چې مور پلار كېنې يو تن مړه كړې وي، يا ئې مور مړه كړې وي، يا ئې پلار مړه كړې وي، (4) څلورم تصوير استونكې انسانانو ته به سخته سزا ميلاوېږي، چې كوم خلق تصويران اوباسي، (5) پنځم هغه عالم چې پخپل علم نه فائده نه اخلي، هغه ته به سخته سزا ميلاوېږي". نو پدې خبره تاسو ښه پوهه شوئ چې تصوير استل او تصويران ساتل گناه ده.

او نن دور كېنې به داسې څوك وي، چې هغه ته به دا پته نه وي، چې تصويران ساتل ناروا دې، هر څوك خبر دې، چې تصوير ساتل ناروا دې، او بيا هم دا كار كوي، نو د قيامت په ورځ به ورته سخته سزا ميلاوېږي.

تصوير او اوچت قبر ختمول

سيدنا حيان بن حصين رحمه الله فرمائي: چې ما ته سيدنا علي رضي الله عنه او فرمائيل: آيا زه تالره په هغه كار باندې نه ليرم د كوم كار دپاره چې نبي ﷺ مالره ليرلې وو، او هغه كار دا دې، "أَنْ لَا تَدَعَ تِمْنًا إِلَّا طَمَعُهُ وَلَا قَبْرًا مُشْرِفًا إِلَّا سَوِيَّتُهُ" چې كوم څائې كېنې ته تصوير كورې نو هغه ورانو، او دا اوچت اوچت قبرونه برابر كړه، ددې اوچتوالې ختم كړه.⁽¹⁾

نن خلقو د قبرونو نه ښكلې جوړې كړې دي، نبي ﷺ د خپل تره زوي پدې

مقرر ڪرڻ وڃي ڪوم ڄڻي اُچت قبر وي، هغه د نورو قبرونو سره برابر ڪرڻ، هسي نه ڇي خلق د هغي نه امدادونه غوشتل شروع ڪري لڪه ڇي اوس ڇي پري خلقو جندي اودرولي دي، او قبرونه ئي پابنه ڪري دي، او ديوي پري بلوي، دا ٽول بدعات او شرڪيات دي. دنبي ^{الطيف} زمانه ڪنبي داسي نه دي شوي، معولي ڇي به قبر اُچت وڃي، هغه به ئي برابرولو، ڇي ڇوڪر د قبر عبادت ونه ڪري. د تصوير سائلو گناه ده

علماء ڪرام دا دري وارو بابونه پڻ يو ڄڻي راورڀي معلوميري داسي ڇي د رحمت ملائڪي خو ديرو ڄڻيون ته نه ڄڻي، خر دي دريو ڄڻيون ته د رحمت ملائڪي نه ڄڻي.

(1) يو هغه ڪور ته ڇي ڪوم ڪور ڪنبي تصوير لکيدلے دے.

(2) دريم هغه ڪور ته ڇي هغي ڪنبي سڀے دے.

(3) دريم هغي ڪور ته ڇي هغي جرسونه دي، ڪه ڄارو ڪنبي دي، او ڪه د

انسانانو خبر ڪنبي دي. دا مرض هم پدي خلقو ڪنبي عام دے. شيطان به هغه شے پدي خلقو ڪنبي دننه ڪوي، ڇي ڪوم ناروا شے وي، حلال ڪارونه تري ختموي.

علماء ڪرام ذڪر ڪوي، رياض الصالحين ڪنبي امام نوري ^{رحمته الله عليه} باب ذڪر ڪوي:

”باب كراهية تعليق الجرس في العير وغيره من اللواب...“⁽¹⁾

واڻي: ”باب دے پڻ بيان د دي ڪنبي ڇي مڪروه دي جرس زورندول اوبن او

نورو ڄڻا ورتو ته.“ دا ناروا دي.

نن دور ڪنبي اڪثرو خلقو ڄارو ته جرسونه زورند ڪري دي، پڪار دا دي

جی مسلمانان دا غیزونہ د خپلو څاروؤ نه ختم کړې. څاروے پلټ نه دے، خو ددې جرس په وجه به ستا کور ته د رحمت فرشتې نه راځي. جرس دا د شیطان شپېلی ده. حدیث کنې راځي: «الْجَرَسُ مَزَامِيرُ الشَّيْطَانِ»⁽¹⁾.

”جرس دا د شیطان شپېلی ده.“ بل حدیث کنې راځي: «لَا تَصْحَبُ الْمَلَائِكَةُ رُقَّةً فِيهَا كَلْبٌ وَلَا جَرَسٌ»⁽²⁾.

”د هغې دلې سره ملائک نه ملگرې کيږي چې کومې دلې سره سمې گرځي، یا ورسره جرس دے.“ ډېرو خلقو د خپلو بچو په څېو کنې جرسونه اچولې دي، چې ماشوم په گرځېدو شي، نو خلق ورته څېو کنې جرس واچوي، دا جرس د ماشوم څېو کنې اچول ناروا دي.

سیدنا عمر بن الخطاب ؓ ته د عبد الله بن زبیر ؓ لور راورلې شوه، چې لور ئې ورته راوړه، نو د هغې څېو کنې جرسونه وو، سیدنا عمر ؓ د هغې دواړو څېو کنې جرسونه اوشلول، او بیا ورته اوونیل: ما د نبی ﷺ نه اوریدلې دي: چې نبی ﷺ فرمائیل: «إِنَّ مَعَ كُلِّ جَرَسٍ شَيْطَانًا»⁽³⁾.

”یقیناً ددې یو یو جرس سره یو شیطان ملگر دی.“

مسلمانانو له پکار دي، چې د تصویر ایستلو او ځان سره د ساتلو نه ځان اوساتي
(وَأَخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ)

(1) [رواه مسلم، رقم: (2114)].

(2) [رواه مسلم، رقم: (2113)، والترمذي، رقم: (1703)].

(3) [رواه أبو داود، رقم: (4230)].

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالَّذِينَ آمَنُوا بِالْكِتَابِ يَلْعَنُونَ بِمَا أَكْذَبُوا إِلَهَهُمْ وَمِنَ الْأَخْزَابِ مَنْ يَنْكُرُ بِخُفْيَةٍ... إلخ

(سورة الرعد: 36)

موضوع

دَقْرَانِ كَرِيمِ مَقَامِ

بِمَقَامِ: جَلْسَةِ

خطيب

فَصِيحُ اللِّسَانِ لَذِيذُ الْبَيَانِ عَلَامَةُ عَبْدِ الْحَقِّ رِيَّانِي حَفِظَهُ اللَّهُ

د قرآن مڪريم مقام

الْحَمْدُ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنُؤْمِنُ بِهِ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ
 أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ
 مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ،
 وَالشَّهَادَةُ أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهُ وَلَا آخِرَ
 لَهُ لَا ضِدَّ لَهُ وَلَا نِدَّ لَهُ وَلَا مُمِدَّ لَهُ وَلَا بُشِيرَ لَهُ وَلَا نَذِيرَ لَهُ وَلَا وَزِيرَ لَهُ وَلَا مُشِيرَ لَهُ،
 وَالشَّهَادَةُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَدَنَّا وَمَوْلَانَا وَحَيِّسَنَا وَشَفِيعَنَا وَحَيِّبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ عَيْلَةً وَرَسُولَهُ.

لَمَّا يَبْعَثُ قَاعُودٌ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، ﴿وَالَّذِينَ
 آمَنُوا بِالْكِتَابِ يَتْلُوهُنَّ مِمَّا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمِنَ الْأَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ قُلْ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا
 أَتْرُكَ يَوْمَ الْيَوْمِ دَعْوَى الْيَوْمِ مَا لِيَ * وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا وَلَئِنْ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ مَا جَاءَكَ مِنَ
 الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ وَلَا وَاقٍ﴾ (۱)

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنَّ اللَّهَ يَرْفَعُ بِهَذَا الْكِتَابِ أَقْوَامًا، وَيَضَعُ بِهِ الْآخَرِينَ» (۲)

عزت مندو حاضرينو مسلمانانو رونروا ما د سورت الرعد پو دوه آياتونه تلاوت
 كړي او د احاديثو د رسول الله ﷺ نه يو حديث ما ستاسو وړاندې عرض كړو.
 حقيقت دا ده چې قرآن كريم د الله رب العزت ډير زيات عزت مند كتاب ده، د
 دنيا په كتابونو خو خود معزز او اوچت كتاب ده، چې د آسمان نه الله كوم نور
 آسماني كتابونه نازل كړي دي، نو هغې ټولو كښې معزز مقام د قرآن كريم ده. د

(۱) سورة الرعد ۳۶-۳۷.

(۲) اصول مسلم، رقم: (۸۱۷).

قرآن کریم د نزول سره مخکښې ټول کتابونه منسوخ شول، د جناب رسول الله ﷺ د راتلو سره د مخکښو انبياء کرامو نبوت او د هغوي هغه بعض مشن منسوخ شو. اُمت د رسول الله ﷺ د دوي د هدايت دپاره الله قرآن کریم را اوليږلو، يهودو او نصارو به صرف خپل پيغمبران منل، او بل پيغمبر به ئې نه منلو. مؤمنان به ټول پيغمبران مني ﴿لَا تَقْرُؤْ بَيْنَ أَكْثَرِهِمْ دُرُودًا﴾⁽¹⁾.

”مونږ خدا والي نه راوړو په مينځ د يو تن د انبياء د الله کښې په منلو کښې ټول منو“ چې دا د الله پيغمبران دي، خو ليکن عمل به په شريعت د جناب رسول الله ﷺ کوو، کچرنه په يو مقام کښې او يو ځای کښې په مخکښو شريعتونو کښې يو کار جائزو و، او په شريعت د محمد مصطفی ﷺ کښې هغه ناجائزو و، نو بيا به هغه کار نه کوئ، چې يو سره اوړي: چې مخکښې آمتونو کښې جائزو و، او که مخکښو آمتونو کښې يوشه جائزو و، او دې اُمت کښې هم جائزو وي، نو هغه به جائزو وي.

نو قرآن کریم په تمامو کتابونو کښې يو عظيم الشان کتاب و، چې ددې د نزول سره الله مخکښې کتابونه منسوخ کړل. رسول الله ﷺ فرمائي: چې الله رب العزت د زمکې او آسمان د پيدا کولو نه زر (1000) کاله مخکښې سورت طه او سورت يس اولوستل، چې د الله کلام وي، او الله ئې پخپله اولولي، نو خومره خوند به کوي، نو چې هغه وخت ملائکو واوريدو، نو ملائکو اووئيل: «طُوبَى لِمَنْ يَنْزِلُ هَذَا عَلَيْهَا» ”خوشحالي ده د هغې اُمت دپاره چې په کوم اُمت به دا قرآن کریم راځي“، «وَطُوبَى لَأَجْوَابِ تَحْمِلُ هَذَا» ”او خوشحالي ده د هغې سينو دپاره کومو سينو چې قرآن کریم اوچت کړو“، کومو سينو چې قرآن کریم له ځايه وړکړو، هغه سينې ډيرې د خير او

برکت والا دي، بيا ملائڪي وائي: «وَطُوبَىٰ لِّأَلْسِنَةٍ تَتَكَلَّمُ بِهَذَا»^(۱) ”او خوشحالي ده هغه ڙبوله جي کومڻي ڙبي د الله ڪتاب باندې چليڙي.“

د نبي ﷺ ٽول امت غوره دے، خو ليڪن هغه خلق ڊير ريات غوره دي، جي د ڇا د قرآن ڪريم سره تعلق دے، جي د ڇا سينه ڪنبي قرآن ڪريم ڀروت دے، د هغه انسان لوي مقام دے ڙبه خو هسي هم چليڙي، څوڪ غيبت ڪوي، څوڪ ڪنڊلي ڪوي، خو هغه ڙبي زياتي مبارڪي دي، جي د ڇا پڻ ڙبه د الله ڪتاب جاري دے. د نبي ﷺ يو صحابي ته نصيحت

رسول الله ﷺ يو صحابي ته نصيحت ڪوي: جي هميشه دي ستا ڙبه د الله پڻ ڏڪر باندې لوند وي، يعني هر وخت پڊي خپله ڙبه د الله ڏڪر ڪوه.^(۲)

نو قرآن ڪريم ڊير عزت مند ڪتاب دے، خو ليڪن مونڙ ته ددي قدر معلوم نه دے، حالانڪه ڪله جي يو ڪپرا د قرآن ڪريم سره لڪيدلي ده، هغه ڪپرا مبارڪه شوه، ڪله يو تخته د قرآن ڪريم سره لڪيدلي ده، هغه تخته مبارڪه ڪيدلے شي، نو جي د ڪوم انسان تعلق د قرآن ڪريم سره دے هغه انسان هم عزت مند دے.

د قرآن ڪريم د لوستلو او د عمل فائده

رسول الله ﷺ فرمائي: «مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَعَمِلَ بِمَا فِيهِ، أَلْبَسَ وَالِدَاهُ تَاجًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ، ضَوْؤُهُ أَحْسَنُ مِنْ ضَوْءِ الشَّمْسِ فِي يَوْمِ الدُّنْيَا لَوْ كَانَتْ فِيكُمْ، فَمَا ظَنُّكُمْ بِالَّذِي عَمِلَ بِهِذَا؟»^(۳)

”ڇا جي قرآن ڪريم اولوستو، او بيا ئي پڻ هڻي باندې عمل اوڪرو، ددغي

(۱) [رواه البخاري، رقم: (3736)].

(۲) [رواه الترمذي، رقم: (3375)].

(۳) [رواه ابو داود، رقم: (1453)].

لوستونڪي مور پلار ته به يو تاج به سر ڪري شي، جي د هغي تاج رنرا به د نمر د رنرا زياته خائسته وي "نو نبي ﷺ فرمائي: "خه خيال دے ستاسو په هغه سري باندې جي خيله ئي قرآن ڪريم باندې عمل ڪري دے، جي د هغه به ڪوم مقام وي؟"
د قرآن ڪريم يو حرف لوستلو باندې لس نيڪي

رسول الله ﷺ فرمائي: «مَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ، وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا، لَا أَقُولُ الْم حَرْفٌ، وَلَكِنْ أَلِفٌ حَرْفٌ وَلاَمٌ حَرْفٌ وَمِيمٌ حَرْفٌ»⁽¹⁾

رسول الله ﷺ فرمائي: "چا جي د الله د ڪتاب يو حرف اولوستو د هغه دپاره ددي حرف بدله ڪنبي يوه نيڪي ده، او د يوي نيڪي بدله په لسو (10) نيڪو ورڪول شي" بيا نبي ﷺ فرمائي: "زه دا نه وائيم، جي آلم تول يو حرف دے، الف جدا حرف دے، لام جدا حرف دے، ميم جدا حرف دے". نو صرف په يو آلم باندې تا ته ديرش (30) نيڪي ميلا ويري. نو جي ڪله يو سرے د الله ڪتاب لولي، او يو رکوع تلاوت دي او ڪرو، نو به حساب به نيڪي دي او ڪتلي.

'خو افسوس دا دے!!! جي ددي د قيمت نه مونږ خه خبر يو، د ڪپ شب دپاره وخت شته، ليڪن د الله د ڪتاب دپاره وخت نشته.

د قرآن ڪريم يو آيت د يوي اوشي نه بهتر

رسول الله ﷺ صحابه ڪرامو ته او فرمائيل: جي تاسو ڪنبي ڪوم يو سرے دا خوشوي جي هغه سحر وختي د بطحان يا د عقيق بازار ته لار شي، او د هغي خائے نه خان دپاره دوه اوشي سري او بلاري راولي، صحابه ڪرام ورته فرمائي: جي د الله پيغمبره دا زمونږ د تولو خوشه ده، نبي ﷺ او فرمائيل: جومات ته تلل او د دور آياتونو

لويسل پابل نه خودل د دوو اوسو نه، او دري آياتونه د دريو اوسو نه، او خلور آياتونه د خلورو اوسو نه بهر دي. (1)

علماء گرام ذکر کوي، دا صرف يو تحليل دے، ځکه که اوبه ذيره زياته بڼه شي، خو لعل لې صرف د دنيا سره دے، چې نه د دنيا نه لار شي، نو اوبه درنه پاتي شو، هېڅ فائده پابل نه شي ورکولې، او يو آيت د قرآن کریم چې دي زده کړو، او عمل دي پري اوکړو، دلته درسره هم ملگر دے، په قبر کښې درسره هم ملگر دے، په ميدان محشر کښې درسره هم ملگر دے، ترڅو پوري چې نې جنت ته نه لې رسولې. د قرآن کریم ډېر لوي شان دے، او دا خبره ياد اوساتي، چې کله د قرآن کریم ناظره زده کړو، دهغې نه بعد به د قرآن کریم په ترجمه او معنی باندې ځان پوهه کړو، چې قرآن کریم کښې الله مونږ ته څه وايي؟ چې بيا په هغې عمل اوکړو.

افسوس دا دے!!! چې مونږ دا منو چې قرآن کریم د الله کتاب دے، خو مونږ د قرآن کریم تابع نه يو، مونږ قرآن کریم د ځان تابع کړې دے، چې کومه خبره زمونږ د ذهن سره برابر ده، نو هغه منو، او چې کومه خبره زمونږ د ذهن خلاف ده، نو هغه مونږ نه منو.

قرآن کریم نيغه لاره

الله رب العزت قرآن کریم کښې فرمائي: ﴿وَأَنْ هَلَّا صَوَّاهُ مَسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّنُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ﴾. (2)

"يقيناً دا قرآن کریم زما نيغه لاره ده، پس ددې قرآن تابعدارې اوکړئ". قرآن کریم چرته دا نه دي وئيلي دي: چې کچرته ستا په طبيعت يو خبره برابر نه ده، نو خبر

(1) ادواء مسلم: رقم: (803)، واپو فاره، رقم: (1456).

(2) اسورة الأنعام: (153).

دے، بيا د قرآن كريم مة منه. الله رب العزت فرمائي: ﴿فَالْيُسُوفُ﴾ "د دي قرآن كريم پسې روان شي"، كه قرآن دي پرمخودو او نورو لارو باندې روان شوي، نو الله رب العزت فرمائي: ﴿وَلَا تُلْهِكُمْ السُّمُلُ فَنَقَرْنَا بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ﴾ "د قرآن كريم نه ماسيوا د نورو لارو تابعداري مة كوي، گني د الله د لارې نه به مو واپروي". او چې كله د سمي لارې نه واوريدئ، نو بيا مقصود ته نه شي رسيدے. كه مقصود ته رسيدل غواړي، جنت ته رسيدل غواړي، د الله رضا ته ځان رسول غواړي، نو قرآن كريم پسې روان شه.

يو شاعر ډيره عجيبه خبره كوي، يو سرے خانه كعبي ته تلو، د خانه كعبي لار ئې پرمخوده، د تركستان په لار روان شو، يو هوښيار سرے راغے، هغه ورته اووئيل: چرته څي؟ هغه ورته اووئيل: زه خو خانه كعبي ته ځم، هغه ورته وائي: دا لار خانه كعبي ته نه ده تلې، دا تركستان ته تلې ده، دا لار پريده، هغه ورته اووئيل: نا نا زه پدې لار باندې ځم، هغه ورته وائي:

ترسم ئي رسي كجراے اعرابي ايس راه كه تو ميروي بتركتان است

"وا! د باندې نه راغلې سرېه زه په دي باندې پريږم، چې ته به خانه كعبي ته اونرسيري، ځكه خومره چې ته پدې لاره څي، نو دومره ته د خانه كعبي نه لرې كيږي، خانه كعبي ته نه شي رسيدے، تركستان ته به رسيري، خانه كعبي ته به هله رسي، چې د خانه كعبي په لاره روان شي". كله چې يو انسان مقصود ته روان دے، نو د هغې لارې معلومول ضروري دي.

الله وائي: نورې لارې پريدئ دا قرآن كريم زما نيفه لاره ده، ددې پسې روان شي، ددې تابعداري اوكرئ.

ما چې كوم آياتونه لوستي وو: ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا هُمْ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ مَلَأُوا إِلَٰهَ رَبِّهِمْ﴾ "الله وائي: هغه كسان چې ما ورته كتاب ورکړے دے، خوشحاليږي په هغه

د مسلمانانو صفت

الله رب العزت فرمائي: ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ لِلَّهِ مَالٌ فَلُوْهُمُ وَلَهُمْ وَأَمَّا تَبِيعَتُهُمْ

أَمْ تَأْكُلُهُمْ إِمَّا كَأَوْعَالٍ يَتَوَلَّوْنَ﴾ (1)

"يقيناً مؤمنان هغه ڪسان دي، ڪلهه چي لوستي شي پڻ دوي باندې زمونڙو آباتونه مو
د دوي د ايمان هغه اثر سيوا ڪيري، او خپل رب باندې ځان سپاري". دا د مسلمان
صفت دے، چي سرے د الله ڪتاب باندې خوشحالي ڀري.

﴿وَمِنَ الْأَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ قُلْ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا أُشْرِكَ بِهِ إِلَهُي أَدْعُو قَوْمِي

مَلِكٌ﴾ (2)

"او بعضي د ډلو هغه څوک دي چي انڪار کوي د بعضي مسئلو د قرآن ڪريم نه".
علماء ڪرام وائي: چي د کومو مسئلو نه انڪار کوي، نو هغه مسئله د توحيد ده، چي ڪلهه
د الله توحيد بيان ڀري، نو بعضي خلق داسي دي، چي هغوي باندې د الله توحيد بد لکي.
د مکي د مشرکانو جگړه.

د مکي د مشرکانو جگړه د نبي ﷺ سره په دي ڪنډي نه وه، چي ته مونږ ته ولي
وائي: چي مونږ اؤکري؟ ڇا ڪلهه مونږ نه خو هغوي کول، د مکي د مشرکانو جگړه د
نبي ﷺ سره په زکوٰۃ ڪنډي نه وه، جگړه ٿي د حج په مسئله ڪنډي نه وه، پدي مسئلو
ڪنډي جگړه نه وه، خيراتونه ٿي کول، زکواتونه ٿي ورکول، جوماتونه ٿي جوړول،
جگړه ٿي صرف پدي خبره ڪنډي وه، چي الله او حاجت روا ٿي يو الله نه منلو. وائي:
الله سره نور شريڪان شته، چي الله هغوي له اختيارات ورکري دي، صرف پدي
خبره باندې جگړه وه، نورې خبرې دي ٻي دي، خودا خبره دي ٻه نه ده.

(1) [سورة الأنفال: 2].

(2) [سورة الرعد: 36].

ولې چې زمونږ څو ډیر خدايان دي، د سرڅوگي دپاره پر الله، نهې دپاره بل الله،
زېږې دپاره بل الله، د اولاد دپاره بل الله، هر یو شي دپاره جدا جدا الله دے، او نه وايي:
چې دوي څه نه شي کولې؟

د مشرکانو حالت

قرآن کریم د مشرکانو حالت بیانوي: ﴿وَإِذَا دُكِرَ اللَّهُ وَخُدَّةُ الشُّعَارِفِ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا
يُؤْمِنُونَ إِلَّا بِغَيْرِ قَوَائِدٍ كِرَ الَّذِينَ مِنْ خُونِهِمْ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ﴾.

”کله چې یاد کړې شي الله یواځې نو تنګ شي زړونه د هغه کسانو چې ایمان
نه راوړې په آخرت باندې، او کله چې یاد کړې شي هغه کسان چې بغیر د الله نه شي
دوي را مدد کوي، ناڅاپه دوي خوشحاله خوشحاله کېږي.“

مشرکان وايي: د اولیاؤ څومره لوی مقام دے، چې شیخ عبد القادر جیلاني څه
د یوولسو (11) کالو غرقه بیرې را وستی وه، او دوي دا نه مني، حالانکه دا خلق
خبر نه دي چې کوم خلق د دنیا نه تلې دي، هغوي څه نشي کولې.

شیخ عبد القادر جیلاني څه به څنګه د یوولسو (11) کالو غرقه بیرې را
لږلې، او د هغې دپاره ئې د ځان نه روڼات جوړ کړې دي.

کله وايي: شمس التمریز بابا ملتان کښې ورله خلقو اور نه ورکولو، چې ځان له
پرې غوښه پنځه کړې، وايي: تمر ته ئې حکم اړکړو، چې رانښکته شه، نو تمر رانښکته
شو، غوښه ئې ځان له پنځه کړه. نوزه وایم: چې غوښه په تمر پخېد، نو هغه ورسره نه
پخېدو، ولې هغه د اوسپنې وو؟

نو چې کله الله یواځې یاد کړې شي، نو د کافرانو زړونه تنګ شي، او کله چې هغه

کسان یاد کرے شي جي د الله نه ماسيوا دي، نو دوي دبر خوشحاله وي. د هر خه کونکي الله دے، انبياء عليهم السلام يو کار نه شي کولي، ملائڪ نه شي کولي، پريان نه شي کولي. صرف الله ئي کوي.

د الله رب العزت نبي ﷺ ته خطاب

الله رب العزت خيل پيغمبر ته وائي: ﴿وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يُرِيدْ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ﴾.⁽¹⁾

”ڪچري اُرسوي تا لره الله خه تڪليف، نشته د هغي لري کونکي مگر صرف يو الله دے، او ڪه اراده اوکري تا لره د خير هيڄ خوک د الله هغه خير واپس کولي نه شي.“

ڪه د دنيا تمام خلق راجع شي، نو الله جي کومه فيصله ڪري ده، هغه نه شي بدلولي، داسي عقيدة د الله په ذات جوڙول غواري.

﴿وَمِنَ الْأَخْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ﴾⁽²⁾

بعضي دلي داسي دي جي قرآن ڪريم مني، ليڪن بعضي خبري د قرآن ڪريم نه مني، جي هغه توحيد دے، دغه وجه ده، جي نبي ﷺ ته به ئي وئيل: قرآن ڪيني الله فرمائي: ﴿وَإِذَا تَنَادَىٰ عَلَيْهِمْ آتَيْنَاهُ قَالِ الْيَمِينَ لَا يَرُجُونَ لِقَاءَنَا نَسِيَ بَقْرَانَ غَرَّ هَذَا وَتَبِيلَهُ﴾.⁽³⁾

”ڪله جي لوستلي شي په دوي باندې زمونڊ آياتونه واضحه واضحه، نو وائي هغه کسان جي عقيدة نه ساتي زمونڊ ملاقات: راڻو دي قرآن لره بغير ددي نه، يا بدل ڪره دي لره.“ دين د جاتابع نه دے، دين د الله دے، او ڇنگه جي الله رالبرلي دے،

(1) [سورة يوسى: 102].

(2) [سورة الرعد: 36].

(3) [سورة يونس: 15].

جي هغه شان خلقو ته بيان ڪر ٿو شي.

فسوس دے! ٻه هغه خلقو جي هغوي دين د خلقو تابع ڪر ٿو، جي فلانڪي حاجي صاحب به خفه شي، فلانڪي مولوي صاحب به خفه شي. نا بلڪه دين جي خفاڪه الله راليرلي دے، هغه شان به ئي بيانوي، او ڪه هغه شان دي بيان نه ڪرو، نو هجي ملات به د اور واگي وچولي شي، جي هغه ته د حق مسئله معلومه ده، او خلقو ته حق نه وائي، د دنيا د غرض د وچي نه، د يو اسان د وچي نه جي دے به خفه شي. نوني ﷺ فرمائي: د قيامت ٻه ورڇ به ده ته د اور واگي وچولي شي، جي وٺي دي د حق بيان نه رو ڪر ٿو؟ ته د حق بيان ڪو، الله به ستا حفاظت ڪوي.

د الله د طرف نه حفاظت

الله رب العزت خپل پيغمبر ﷺ ته فرمائي: ﴿وَيَا أَيُّهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ أَمَرَ تَفْعَلْ لَمَّا يُلَاقِهِمْ سَأَلْتَهُمُ لَوْلَاذَلِكَ يَعْصِيكَ مِنَ النَّاسِ﴾. (1)

”اے زما پيغمبر! ڪوم حڪم جي ما د آسمان نه نازل ڪر ٿو دے، خبردارا دا خلقو ته صحيح صحيح بيان ڪر، او ڪه نا دا ڪار اُونڪرو، نو تا د الله رسالت اونه رسولو، تا خيانت اُوڪرو، او ڪچري ته دا وائي: جي دا خو ٽول خلق مخالفت ڪوي، او ڪه رشتيا واپس نو خلق به مي سره ڪري، خلق به راسرہ تعلقات ختم ڪري“ الله فرمائي: ﴿وَلَوْلَاذَلِكَ يَعْصِيكَ مِنَ النَّاسِ﴾

”الله به ٻچ ڪوي تا لره د خلقو نه“. حق بيانو، ستا حفاظت به الله ڪوي، او دغه وجه وه خو ڇو ڪرتي ڪافرانو د نبي ﷺ د قتل بندوبست ڪر ٿو دے، ليڪن الله خپل پيغمبر ٻچ ڪر ٿو دے، ٻه ڇومره غزواتو ڪڍي نبي ﷺ شريڪ شو دے، ليڪن

نبي ﷺ هغه ڪنهن شهيد شوي نه ڏس، ۽ ٻه خپل مرگ باندې وفات شوي نه ڏس، خود، خلق د نبي ﷺ قتل ٻي راغلي نه ڏس، کومه فيصله ڇي د الله د طرف نه ڏس، هغه شوڪ نه شي بدلولي، خود حق خلقو ته بيان ڪر. نو بعضي خلق د الله د توحيد نه انڪار ڪوي ستا آواز

ستا آواز به دا وي: ﴿قُلْ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا أُشْرِكَ بِهِ إِلَهُهُ أَدْعُو إِلَىٰ مَآبٍ﴾^(۱) ”ورته اورياه يقيناً ما ته حڪم شوي ڏس ڇي يواڻي د الله عبادت اُڪرم، او خلق هم ڏي مسئلي ته را اوبلم، او پدي راليڙي شوي ڏس ڇي د الله سره به هيڻ شوڪ نه شريڪوم، ددي الله توحيد ته زه خلق رابلم، او ڏي الله ته زما را ڪر خيڏل دي.“
د الله د حڪم مثال

يو سره امام ٻي مونڱ ڪوي، نو د شريعت حڪم دا ڏس ڇي ته به د خپل امام تابع ٿي، ڪچرته يو مقتدي داسي وي، ڇي نيت ٿي د امام سره اوترو، او امام له رکوع له نه ڏس، او ڏس رکوع له د امام نه مخڪنهي شي، نو دده مونڱ نه ڪيري، امام رکوع له لارو، او ڏس ولا ڏس، نو دده مونڱ نه ڪيري، او ٿي ﷺ فرمائي: ڪچرته يو مقتدي ڪنهن دا عادت وي، ڇي ڏس د امام نه مخڪنهي ٻنڪته او بره ڪيري، نو دا انسان دي دا خپل عادت پريدي، گني دا يره ده، ڪيدس شي ڇي الله دده د سر نه د خر سر جوڙ ڪري.

نو ڇي زما او ستا حرڪت د جومات د امام نه مخڪنهي ڪيري، نو مونڱ نه ڪيري، نو د امام الانبياء محمد ﷺ د طريقي نه ڇي زما او ستا طريقه ورائدي ڪيري، زما او ستا طريقه د نبي ﷺ د طريقي نه مخالف ري، نو زما او ستا عمل به خشڪه قبول شي؟ عمل به هله قبليري، ڇي هغه عمل ٻه طريقه د نبي ﷺ باندې وي، ڪه

مهر ڀري د نبي ﷺ د طريقې نه وي لڳيدلې، نو مثال ٿي د جعلې نوٽ دے، او چي چا سره اوسيولے شي، نو هغه ته خومره سزا ميلاوڀري؟ ڪه دير ٻه عمل اُوکري خوياد سانہ! چي ٻه طريقه د نبي ﷺ دي نه دے ڪرے، نو ته ڀري نه خلاصڀري. الله فرمائي: ﴿وَقَدْ يَمْنَأِ إِلَى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَعَلْنَا قَهْرًا مِّنْهُوْرًا﴾. (1)

”دير اعمال به ٿي ڪرے وي، هغي عمل ته به زه متوجي شم د گرد و غبار ٻه شان به ٿي بالوزوم“. لڙ عمل اُوکري، خويه طريقه د نبي ﷺ ٿي اُوکري. ٻه هر ڇه ڪنبي د نبي ﷺ تابعداري

قرآن ڪريم ڪنبي الله فرمائي: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾. (2)

”ٻه تحقيق سره شته ستاسو دپاره ٻه باره د پيغمبر د الله ڪنبي بهترينه نمونه.“ هر ڇه ڪنبي د نبي ﷺ تابعداري ڪو، نبي ﷺ ڇنڪه خوراڪ ڪرے دے هغه شان خوراڪ ڪو، لباس ٿي ڇنڪه اچولے دے هغه شان لباس اچو، مونڱ ٿي ڇنڪه ڪرے دے هغه شان مونڱ ڪو، گيزه مبارڪه ٿي ڇنڪه وو هغه شان گيزه پريده، دا رنگه د نبي ﷺ د نور اعمال ڇنڪه وو هغه شان خيل تول اعمال برابر ڪر، ديتہ اتباع د نبي ﷺ وائي. نو مسلمانانو له پڪار دي چي عقيدہ د توحيد جوڙه ڪري، او عمل ٻه طريقه د نبي ﷺ ٻاندي اُوکري، عقيدہ د توحيد او طريقه د نبي ﷺ به ڇنڪه پيڙنو؟ د هغي دپاره علاج قرآن ڪريم دے، نو زمونڱ عقيدہ به د توحيد شي، او عمل به ٻه سنت طريقه د نبي ﷺ شي. او ڪه قرآن ڪريم ته نه ڪيڻنو، قرآن ڪريم لاسو ڪنبي نه راڃلو، قرآن ڪريم نه زده ڪو، ددي دپاره محنت پڪار دے، لکه ڇنڪه

(1) [سورة الفرقان: 23].

(2) [سورة الأحزاب: 21].

چي د دنیا دپاره محنت کوي، دغسې به د دين دپاره محنت کوي.

قال الشاعر:

نرفع دنيانا بتمزيق ديتا فلا ديتنا يقي ولا ما نرفع⁽¹⁾

يو شاعر وايي: د دين او دنیا مقابله راغله، نو مونږ وئيل خبر دے، د دين کار به بيا اؤکړو، مونږ به دين نه پوتې جدا کوو، او دنیا پرې جوړو، دنیا پرې پوره کوو.

نه دين باقي پاتې شو، او نه دنیا باقي شوه، دين رانه هم لاړو، او دنیا رانه هم لاړه. د کوم مقصد دپاره چې مونږ پيدا يو، چې هغه مقصد خپل کړو. الله رب العزت فرمائي: ﴿وَمَا خَلَقْنَا الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِعَمَلٍ﴾.⁽²⁾

”ما نه دي پيدا کړي پيريان او افسانان مگر ددې دپاره چې زما عبادت اؤکړي“. مونږ او تاسو د دنیا دپاره پيدا نه يو، دين به د دنیا نه تابع کوو، کله چې د دين او دنیا مقابله راغله، د دين کار به مخکېني کوو، او د دنیا کار به ورستو کوو، که د دين کار مو په دنیا باندې مخکېني کړو، نو مونږ کښې به هم دين راشي، او ټول کلي او ملک کښې به هم دين راشي.

او که داسې نه وي، د دين محنت نه کوو، او مونږه دير کړتې وائو، چې الله مونږ کښې دين راولي، الله زموږ په ملک کښې اسلامي قانون راولي، نو بغير د محنت نه اسلامي قانون نه راشي. الله رب العزت فرمائي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ

(1) [روح البيان تحت آية سورة الأعراف: 41].

(2) [سورة انفريات: 56].

”اے مؤمنان! خپل خانونه او خپل اولاد د جهنم د اور نه بچ کړئ.“
 ددې دپاره بله لار نشته بغير د الله د کتاب نه، چې مونږ د الله سره عهد او کړو،
 چې د الله کتاب به زده کوو، او بدې به عمل کوو، او دا به خپله زندگي کښې راولو.
 الله دې د عمل کولو توفيق را کړي.

(وَأَخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ)

د قبر پخول حرام دي

الْحَمْدُ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنُؤْمِنُ بِهِ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، أَبَدِي سَرْمَدِي لَا أَوَّلَ لَهُ وَلَا آخِرَ لَهُ لَا ضِدَّ لَهُ وَلَا نَدَى لَهُ وَلَا مُمَدَّ لَهُ وَلَا بَشِيرَ لَهُ وَلَا نَذِيرَ لَهُ وَلَا وَزِيرَ لَهُ وَلَا مُشِيرَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَيِّدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَبِيبَنَا وَشَفِيعَنَا وَحَبِيبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ عَبْدَهُ وَرَسُولَهُ.

أَمَّا بَعْدُ فَأَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، ﴿الْهَآكُمُ الثَّآكُرُ * حَقِّي زُرْتُمُ الْبَقَايِرَ * كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ * ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ * كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ * لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ * ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ * ثُمَّ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ﴾ (1).

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ فَزُورُوهَا فَإِنَّهَا تَزْهَدُ فِي الدُّنْيَا وَتَذَكِّرُ الْآخِرَةَ» (2) أو كما قال رسول الله ﷺ.

قابل قدر، حاضرینو، عزتمندو، مسلمانانو روڼوړا په تیره جمعه کښې د اولیاء کرامو په قبرونو باندې غرس کول، په هغې باندې میلې متعین کول، د هغې بدعت او د هغې دپاره یو خاص ورځ متعین کول، په هغې اجتماعات کول، جلسې او جلوسونه کول د هغې کناهونو او د هغې په بدعاتو باندې بیان شوې وو.

(1) [سورة التكاثر: 1-8].

(2) [رواه ابن ماجه، رقم: (1571)].

نن جمعه ڪنهي به "ان شاء الله" ددي مسئلي وضاحت ڪوز، ڇي د قبرونو پڇور
ڇنڪه دي؟ ٻه هئي باندې چوني او رنگونه راڃڪل ڇنڪه دي؟ هئي باندې ليڪل ڪور
ڇنڪه دي؟ دا رنگه د هئي دپاسه ڦهي جوڙول، ددي ٻه شريعت ڪنهي اجازت شته او
ڪه نشته؟ دا رنگي ٻه قبرونو باندې ديوي بلول، شمعي بلول، دا رنگي ٻه قبرونو باندې
جهندي اودرول، غلافونه ورباندې اڇول، ددي ٻه شريعت ڪنهي ڇه اجازت شته يا ڇه
ڪناه ده؟ ددي به "ان شاء الله" وضاحت ڪور.

خو اول دا خبره ڇي دا قبرونو له تلل ددي مقصد ڇه ده؟ دا قبر ڪجهه پريخودل
دا د قبر تعظيم او عزت ده، او ڪه د قبر پڇول دا د قبر تعظيم او عزت ده؟
حقيقت دا ده! علماء ڪرامو ليکي دي، احاديثو ڪنهي رسول الله ﷺ د هئي
بيان ڪري ده، ڇي د مقبري او د قبرونو به نهايت تعظيم ڪوي؟ ڇڪه ڇي دا د
مسلمانانو يو آرام گاه ده، د هغوي يو مرقد ده، تردي پوري ڇي رسول الله ﷺ منع
ڪري ده، ڇي د قبر به عزتي به نه ڪوي، ٻه قبر به ناسته نه ڪوي، ٻه مقبره ڪنهي به واره
او لوي بول نه ڪوي، قبر به نه ورائوي. حق الوسع د قبر عزت به ڪوي، د قبر احترام به
ڪوي، د قبر به عزتي به نه ڪوي. ڪچرته د مقبري او د قبر عزت دا وو، ڇي قبر به
پڇوي، نو د الله پيغمبر ﷺ به وڻيلي وو ڇڪه رسول الله ﷺ زمونڊ او ستاسو معلم او
استاذ ده. ٻه ڪوم ڪار ڪنهي ڇي زمونڊ خير وو، د هئي ئي مونڊ ته حڪم ڪري ده،
او ٻه ڪوم ڪار ڪنهي ڇي زمونڊ او ستاسو نقصان وو، نو د هئي نه مونڊ او تاسو رسول
الله ﷺ منع ڪري يو.

او رسول الله ﷺ د خپل ڄاڻ نه او د خپلي راڻي نه ئي هم يو خبره نه ده ڪري،
بلڪه قرآن ڪريم رسول الله ﷺ تصديق ڪوي ﴿وَمَا يَتَّبِعُكَ مِنَ الْقَوْمِ فَهُمْ يَلَمُّونَكَ﴾ (1).

”دا پيغمبر د خپل ځان نه خبرې نه کوي“ دا دومره خبرې چې داسو ته کوي، دا د الله د طرف نه ده ته وحې کولې شي.

علماء کرام ذکر کوي، قرآن کریم وحې جلي ده، او احاديث وحې خفي ده، فرق صرف دومره ده، يا قرآن کریم وحې متلو ده، او احاديث وحې غير متلو ده، د قرآن کریم الفاظ هم منزل من الله دي، احکام هم منزل من الله دي، او احاديث حکم د الله د طرف نه نازل ده، ليکن الفاظ د رسول الله دي. خو بهر حال رسول الله ﷺ مونږ او تاسو ته پورا دين را رسولې ده، يو مسئله ئې مونږ ته نه ده پريځودې.

نو کچرته د قبر تعظيم او د قبر عزت لکه څنگه چې زمونږ او ستاسو ذهن کښې ده، چې دا به خرابيږي، او باران به ترې خاوره اوږي، ددې به هر وخت څوک حفاظت کوي، دا به زما نه غلط شي، يوه زه ددې عزت کوم، ځکه زما پلار په ما باندې ډير زيات مهربان وو، زما مور وه او په ما باندې ډيره مټينه وي، دا يو قبر خو چې ورله پوخ کړو، خلق به راپسې خبرې کوي، نو که دا د مور پلار سره احسان وي، او د هغوي ميت سره احسان وي، نو د الله پيغمبر به ونيلې وو، چې ددې مړې سره احسان کوي، قبر ورله پخوي، او کچرې پدې کسې ثواب وه، نو د ثواب کارزه او ته داسې نه پيژنو څنگه چې ئې محمد عربي ﷺ پيژني. پکار دا وه چې مونږ ته نبي ﷺ فرمائيلې وه: چې دا د ثواب کار ده، تاسو ئې اړکړئ. بلکه علماء کرام ذکر کوي: چې د قبر پخولو باندې الله وخت ضائع کيږي، مال ضائع کيږي، نقصان کيږي، او فائده نه ميلاوېږي.

د قبر پخول منع شول ولې؟

نو علماء کرام ډير وجوهات ذکر کوي: (1) يو وجه د قبر د نه پخولو دا ده: چې کله دا مقبره کچه پرته ده، دا قبرونه کچه پراته دي، او دغه شان په هغې باندې خاورې

پرتي وي، او يو ژوندے انسان د مقبرې ملاقات له لارو، د قبرونو ملاقات او زيارت له لارې، قبر باندې تيرېږي، مقبره باندې تيرېږي، او دے او کورې دا زاړه زاړه قبرونه ده ته ښکاره شي، چې دا مرگ په ما باندې هم را روان دے، دا او کور دا دومره مړې دې، مقبره کښې پراته دې، په منونو منونو خاورې پرې پرتې دې، هغه خلق چې هغوي به دنيا کښې د ځان نه نوک باندې خاورې سندلې، نن د خاورو مينځ کښې پراته دې، او ځان نه شي خلاصولې، دا ورځ به ما باندې هم راځي، هغه ته به هم مرگ يادېږي، هغه ته به هم آخرت يادېږي، چې د قبرونو د زيارت مقصد هم دغه وو؛ ځکه نبي ﷺ په ابتداء د اسلام کښې منع کړې وه، حکم ئې فرمائيلې وو، چې تاسو به د مقبرو او د قبرونو زيارت له نه ځئ.

افسوس پکار دے! زمونږ خلق زيارت څه ته وائي؟ چې يو قبر پوخ شوے وي، او بيا په هغې باندې جهنډې اوډرولې شوې وي، گنبد پرې جوړ کړے شوے وي، نو وائي: دا د فلانکې زيارت دے، خو ديت په عربي کښې يا په احاديثو کښې زيارت نه وائي. دغې قبر پخولو ته خو "تجسيص القبر" وائي. دا رنگې دغه قبر باندې گنبد جوړولو ته خو "قبة" وائي. نو اصل کښې زيارت مقبرې ته تلل او د قبرونو ملاقات ته زيارت وائي. او هر قبر ته چې ځي، نو هغې ته زيارت وائي. يو قبر پورې خاص کول لکه زمونږ د خلقو دا جهالت دے، چې وائي: نبي ﷺ فرمائي: چې د قبر زيارت کوئ، او دے مونږ منع کوي.

نو نبي ﷺ دغه شان د قبر زيارت نه دے ياد کړے لکه تاسو چې کوئ، چې يو خاص قبر له ځي، يا يو خاص مقبرې ته ځي، نا نا! بلکه د خپل کلي مقبرې ته ورشه، د خپل کاوند مقبرې ته ورشه، تا ته به آخرت ياد شي، ددې مقصد دپاره ئې وئيلې وو.

دې ډول د مېړانه

رسول الله ﷺ فرمائي وو: **بِئْسَ لَكُمْ بَرَاءَةُ الْفُورِ**
مِنْهَا تَرْجَعُ فِي الدُّنْيَا وَتَذَكَّرُ الْآخِرَةَ."

"ما څو د قبرونو د بېرته راوړنو نه منع کړې وي، تاسو ته ما حکم کړې وو، چې د
 قبرونو زیات له مڼې ملقات له مڼې."

دوي وجه څه ده؟

نو علماء کرام ذکر کوي، چې دا هغه ابتدائي دور وو، چې هر چا به قبر ته سجدې
 کولې، د ګڼو نه به خلقو حاجات غوښتل، پوتانو نه به خلقو حاجات غوښتل، د قبرونو نه
 به ئې حاجات غوښتل، لات، منات او عزی نه به خلقو حاجات غوښتل، په عقیدو
 کېني شرک زیات وو، بدعات او رسومات زیات وو، نو ئې **الله** حکم کړې وو، چې
 قبر خوا ته به نه شي، هسې نه چې تاسو قبر خوا ته لاړ شي، او قبر ته سجدو اونسکري،
 هسې نه چې تاسو قبر له لاړ شي، او امداد ترې اونغوړې، قبر والا ته ژړا او فریاد
 اونسکري، لکه نن دور کېني چې دا بعضې مشرکان کوي، هلته خود دې مقصد
 دپاره نه شي چې مونږ ته مرګ یاد شي، قبر له ځي او ددې مقصد دپاره ځي چې د چا
 اولاد نه وي، هغه دریو له غوتي ورکړي، او د هغه اولاد پیدا شي. دا د دوي یو سوچ دے
 چې دوه دریو اوتره او هغې له غوتي ورکړي، نو بس ستا اولاد به پیدا کېږي او نو درګاه ئې
 د هغې دپاره خاص کړې وي، او څوک وائي: چې فلانکې ځائ ته چې لاړ شي او د
 هغې قبر کانږې را واخلي، او په خپل بدن ئې راڅکي، نو ستا نه به باد لرې شي، او په
 کوم ځائ چې باد وي، هغه به ختم شي، د فلانکې قبر تیل چې په ځان باندې راڅکي
 نو ستا نه به بیماری، تعکلیف او خارښ بالکل ختم شي، او د تورد هیرې میان کلي بابا د

قبر نه خاوره راوړه او په خپله دانه باندې ئې واچوه. ستا دانه به روغه شي.
 دا د مشرکانو عقیدې هغه وخت کښې هم وي، او اوس هم د مشرکانو دغه
 عقیدې دي. نو ددې عقیدو نه د بندولو دپاره رسول الله ﷺ منع اوکړه، چې اے زما
 صحابو! کورئ د قبرونو زیارت ته مه ځئ، د قبرونو زیارت له پدې نسبت باندې مه
 ځئ. که چې اسلام مضبوط شو، د صحابه کرامو عقیدې مضبوطې شوې، نو بیا خو
 قبر نه تلو کښې ثواب ځکه وو، چې آخرت یادیدو، او نبی ﷺ او فرمائیل: چې ما خو
 تاسو منع کړې وئ، چې مه ځئ خو اوس ستاسو عقیده مضبوطه شوه نو «فَزُورُوهَا»
 «ځئ اوس د قبرونو زیارت کوئ» اوس د قبرونو ملاقات له ځي.
 مقبرې ته د تلو مقصد

مقبرې ته د تلو مقصد څه دے؟ نو زموږ او ستاسو شریعت وجه هم ښودلې ده،
 او مقصد ئې هم ښودلې دے «فَإِنَّهَا تُرْهَدُ فِي الدُّنْيَا وَتُذَكَّرُ الْآخِرَةُ» د قبر ملاقات او زیارت
 ددې دپاره کوئ چې ددې سره د دنیا سره محبت کمیري، او آخرت سړي ته یادیري، نو
 چې قبر له ځي نو دا مقصد به وي چې ستا دا ذهن داسې جوړ شي، چې ما باندې هم
 مرگ را روان دے، او دا هر څه فنا، کیدونکې دي، او کوم مړې چې مقبره کښې
 دفن دي، د هغوي دپاره دعا او غواړه، تاسو مړو دپاره دعا او غواړه چې الله دي در باندې
 دا تکلیف آسان کړي، او الله دي در له قبرونه منور کړي، په شرعي طریقې باندې
 سلام اوکړه: «السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ الْقُبُورِ يَغْفِرُ اللَّهُ لَنَا وَلَكُمْ أَنْتُمْ سَلَفُنَا وَنَحْنُ بِالْآخِرِ» (۱)
 «اے قبرونو والو! په تاسو دي سلام وي، تاسو زموږ نه مخکښې راغلې یئ، موږ
 درهسې را روان یو». ددې دا مطلب دے.

سوال

بعضي جاھلان خلق وائي: جي مري نه اوري، نو دا سلام پري بيا خلق ولي
اجوي جي «السَّلامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ الْقُبُورِ... إلخ»؟

جواب

دا خلق نه پوهيري، دا جاھلان خلق دي، نه پوهيري، جي سلام په خو معانو
باندي مستعمل دے؟ هر ڄاڻي ڪنبي سلام په دغه يوه معني نه دے، جي سلام
"التحيه" دے، بلڪه سلام په ديرو معانو باندي راڃي، دلته علماء ڪرام ذڪر ڪوي:
جي دا سلام بمعني "دعاء" سره دے. «السَّلامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ الْقُبُورِ... إلخ».

"اے قبرونو والو! په تاسو دي سلام وي، د الله د طرف نه دي په تاسو رحمتونه را
وري، سلامتيا دي وي ستاسو دپاره د عذاب نه". دا د سلام مقصد دے، جي هغوي
ته يو دعا دے، او خپل ڄاڻ ته مرگ ڃي ته ڪول دي، جي «أَنْتُمْ سَلَفُنَا وَنَحْنُ بِالْآخِرِ».
"تاسو مون نه مخڪنبي دي قبر ته راغلي يي" او مون درسي را روان يو". «يَغْفِرُ اللَّهُ لَنَا
وَلَكُمْ» "الله دي مون او تاسو ته بخڻه اوکري". دا د سلام مقصد دے. دا نه جي ڪفي
هغوي سلام اوري، او ڪچري هغوي سلام اوري نو هغوي خو په مقبره ڪنبي مري
برائت دي، په مٿو مٿو خاور پري پرتي دي، سلام ڪونڪي جي سلام اجوي نو
ڄنگه سلام اجوي؟ جي د هغه خوا ڪنبي بل ڪس هم نه اوري، هغه خو چفي نه وهي،
په دغه مقبره ڪنبي مري خو درڪنار د خاورو د لاندي خو درڪنار، ڪه يو ژوندے
انسان سلوي، او پدي مقبره باندي خلق تيري، او ڄنگه سلام جي دوي اجوي نو
هغه ژوندے انسان به ئي هم نه اوري، نو سوچ پڪار دے، ددي مقصد دا نه دے جي
دا مري ستاسو دغه آواز اوري، بلڪه د هغي مقصد دا دے: جي ته په مقبره باندي
تيري نو ده ته به دعا اوکري، او ڄاڻ ته به مرگ ڃي ته ڪري، او دغه سلام بمعني

”دعا“ دے. او دیرو علماء کرامو لیکلی دے: چي دا به معنی د ”دعا“ دے.

بهر حال د قبرونو ملاقات د هغه دپاره جائز دے؟ چي تاته آخرت ياديري، نو چي قبر پوخ شوے دے، چي قبر سميتي شوے دے، او يو سرے مقبري باندې تيريري، نو بيا خو هغه وائي: اؤگوردا خومره مزیدار قبر ئي پوخ کرے دے؟ د هغه نه خو مرگ هير شي، هغه خود قبر په تماشه شي. وائي: اؤگوردا خومره مزیدار قبر ئي جوړ کرے دے، نو دا حکمت فوت شو. ددې وجي نه يو شاعر وائي: کله چي يو مسلمان اوبسيار بنده مقبري باندې تيريري، نو د هغه دپاره يو سوچ راځي، دا قبر هغه ته يو آواز کوي په زبان حال سره، (يو زبان قال دے، او يو زبان حال دے) چي ورته نه وهي، خود هغه موجوده حالاتو نه يو آواز اؤچتيري، يو سوچ او فکر اؤچتيري، هغه دا دے:

جَمَعُوا الْكُنُوزَ لِأَنْفُسِهِمْ فَتَرَكُوهَا كَمَا هِيَ إِلَّا قُبُورًا دَارِسَةً فِيهَا عِظَامٌ بَالِيَةٌ

ترجمه: دا نن چي تاته مقبرو کښي ښکاري دا هغه خلق وو، چي ځان دپاره ئي خزاني جمع کړي وي، ځان دپاره ئي مال دولت جمع کړے وو، هغه تولي خزاني، مال او دولت د هغوي نه دُنیا کښي پاتي شو، خالي لاسونه دلته راغلل.

صرف او صرف زاړه قبرونه وو، ميلاؤ شول، پدې قبرونو کښي د هغوي زاړه

زاړه هډوکي پراته دې، پس نور هيڅ نشته.

د سيدنا عثمان بن عفان ؓ حالت

او دغه وجه ده، چي سيدنا عثمان بن عفان ؓ به کله د مقبري په خوا تيريدو نو «بِكَيْ حَتَّى يَبْلُغَ الْحَيَاةُ» ”دومره به ئي اوږل چي د هغه گيره مبارکه به توله به اوبښکو باندې لونده شوه“ چا ورته اوږليل: دا ولې؟ کوردا نبي ﷺ د جنت تذکري کوي، ته دومره نه ژاري، د جهنم تذکري کوي ته دومره نه ژاري لوي لوي نصيحتونه وعظونه

کوي دومره نه ځاري، او چې کله نه د حاورو پدي ډيري باندې توريږي نو دومره ځاري چې ستا لوله کيږه لولنه شي، دا ولې؟ هغه ورته وايي: چې ما د رسول الله ﷺ نه اور پدې دې چې رسول الله ﷺ فرمايل دي: «إِنَّ الْقَبْرَ أَوَّلُ مَنْزِلٍ مِنَ مَنَارِلِ الْآخِرَةِ» "قبر د آخرت په منزلونو کښې اولنې منزل دے، اولنې پورې دما اولنې منزل را روان دے." ۱۱

کوم انسان چې پدي رومېني منزل او رومېني امتحان کښې کامياب شو، هېڅ بهاره وروستني امتحاناتو کښې به کامياب وي، او کوم انسان چې پدي رومېني منزل کښې فېل شو، نو ما بعد ددې نه هم سخت ځوان دې، نو ماسره غم دے چې دا رومېني مقام به ده څنگه پاس کوم، دا به آسان وي او که دا به کران وي؟ دا د قبرونو د زيارت مقصد وو، چې تاسو مقبرې ته لاړ شئ، چې تاسو ته مرگ ياد شي، چې تاسو مقبرې ته لاړ شئ، چې مري ته دعا اوکړئ، او تاسو ته آخرت درياد شي، لود دنيا سره محبت ختم شي.

لهېڅکې کله چې قبر پوخ شوه وي، نو دغه زيارت نه دغه مقصد نه حاصلېږي، بلکه په هغې باندې په مختلفو طريقو سره اشعار ليکلې شوې وي، په هغې باندې تاريخ پيدائش او تاريخ وفات ليکلي وي، او لوي لوي قصې پرې ليکلې شوې وي، بيا د هغې نه عبرت نه حاصلېږي، قبر ئې څنگه پوخ کړے دے؟ بيا خو دا خبرې وي، چا پرې فالونه اچولي وي، نو د قبر د زيارت چې کوم مقصد دے نو هغه ختمېږي.

(2) دويمه وجه د قبر د نه پخولو

چې پدي کښې تضييع د اموالو دما مالونو ضائع کيږي، ولې؟ ځکه پدي قبر پخولو باندې مري ته د ذري برابر فائده هم نه رسي، هارا که مري وصيت کړے دے، نو نقصان

ورته رسي، تو داسي انسان دے چي هغه وفات کيږي، او هغه وائي: چي زما قبر به پخوي
 زما قبر به کچه نه پرېدوي، نو دغه مري ته به نقصان رسي، چي تا په خپل ژوند د الله د
 پيغمبر ﷺ د سنتو خلاف وصيت کولو، چي تا وئيلي وو: چي زما قبر پوخ کړي.

او کچري مري وصيت نه دے کړے، بغير د هغه د وصيت نه وارثان وائي: چي
 يوه دا خلق به خاندې چي د خپل رشته دار قبر ئي پوخ نه کړو، د خپل ميت قبر ئي
 پوخ نه کړو، نو د شرم د وجې نه دے د هغه قبر پخول غواړي، نو دا ياد ساتي! چي دغه
 مري خو د ځان نه خبر نه دے، دا چي کوم پخونکي وارثان دي دا گناهکار دي؛
 ځکه هغه بندول او منع کول نه شي کولے. مال دي اولگيدو، مري ته فائده ونه رسيد،
 بلکه تا هسي مال ضائع کړو، او نقصان کښي واقع شوې.
 اوس فائده به کله ميلاويږي؟

نو فائده به هغه وخت ميلاويږي چي پدې قبر خومره پيسې لگيدلي، دا پيسې تا
 غريبانانو له ورکړې وے، مسکينانو، يتيمانانو له دي ورکړې وے، عالم له دي ورباندې
 کتابونه راوړي وے، چي دا گوره او خلقو ته ئي وايه، او دغه شان تا چي په قبر باندې
 کومې پيسې لگولي، چي پدې باندې دي جومات له قرآن مجيدونه راوړي وو، يا دي د
 جومات په آبادي کښي خرج کړي وے يا يو لار کوھي کښي دي لگولي وے، نو
 صدقه جاريه و، چي خومره پوري چي ترې خلقو فائده اغسته نو ستا مري ته به ثواب
 رسيدو. خومونږ وائو: چي زمونږ دي هم ثواب ونه شي، او زمونږ د مري دي هم ثواب
 ونه شي، خو چي زمونږ نوم اوشي، په ژوند باندې پرې يو روښ نه لکوو، ډاکټر له ئي نه
 بوخو، بودي مور او بودا پلار ئي وي خدمت ئي نه کوي، تنگ ئي پرې چي کله به مړه
 کيږي؟ او چي مړه شي نو په مروني بيا د هغه عزت کوي، قبر ورله پخوي، نو دا خو ته د
 الله د رضا دپاره نه کوي، دا خو ته د نوم او د رڼا دپاره کوي.

سوج کوی عزتمندوا مال ضائع شي، خرج شي، ليکن مري ته ذرا فائده حاصله نه شوه، ذرا ثواب بخونکي ته ميلاؤ نه شو، د مري څه حق ئي اداء نه کړو. بلکه پکار خودا وه چې د هغه د مونځونو او د روزو حساب ئي لکولې وې، او د هغې فديه ئي ورکړې وې.

نوبهر حال د دغې وجې نه قبرونه پخول ناجائز دي، پکار دا دي، چې مسلمانان روزنه هغوي د خپلو رشته دارانو قبرونه نه پخوي، اوسه پورې څوک د مسئلې نه خبرو نه وو، قبرونه ئي پاڅه کړي، نو هغوي دي د دې خپل عمل نه توبه اوباسي.

ان شاء الله ورستوبه تاسو واورئ د کتابونو د حوالو سره، چې علماء کرام ليکي چې کوم قبر پوخ شوې وي، په ناپوهي سره او سرې د مسئلې نه خبر شو، نو واجب دي چې هغه وران کړي، هغه دي واپس اونړي، او کچه دي پرېدي او چې چا نه دي پاڅه کړي او په زړه کښي دا اراده ده، چې مونږ قبرونه پخوؤ، نو قبرونه مه پخوئ.

(3) دريم وجه د قبر نه پخولو

بل حکمت د قبرونو نه پخولو کښي دا ده، چې کله قبر نه شي پخيدلې، نو چې نو پيري تيره شي، او مقبره ډکه شي، او نور څائې نه ميلاوېږي، نو علماء کرام ذکر کوي چې مقبره آواره کړئ، او بيا پکښي مري دفن کوي، او چې د بل مري هډوکي پکښي راووتل، نو هغه يو گت کښي کيدوه، او مري ورسره په قبر کښي دفن کړه، نو چې تاسو پاڅه قبرونه جوړ کړي دي، نو دا خو تر قيام قيامته پورې نه وړانديږي، نو پدي کښي به بل مري څنگه دفن کوي؟ نو دا حکمت ده. پکار دا دي چې د نن نه بعد څوک قبر پوخ نه کړي.

او کوم انسان چې نیک عمله وي، نو دده قبر کچه پرېدوه، که دے ځناورو ځورلې وي، او دده بدن توتي شوې وي، نو هغه ته چې به الله کوم اجر او خوشحالي

ورکوي هغه به ورته ميلاوېږي، که په اور باندې اوسوزولې شي او ايره ايره شي، نو هم عالم برنځ کښې به هغه ته خوشحالي ميلاوېږي، چې نیک عمله انسان وي، يا سمندر کښې دوب شي، او مهيان شي وخورې، نو هم به ورته د نیکو اعمالو بدلې ميلاوېږي. او چې بد عمله انسان وي، او قبر کښې ترې نه ښه مضبوط پالنکونه تاو کړي، په قبر کښې ورله ښکلې گل کاربانې اوکړي، د دننه نه شي هم ښه مزیدار جوړ کړي، بهر نه شي هم ښه مزیدار جوړ کړي، خوياد ساته پدې نه خلاصېږي، هغه به په خپل عمل خلاصېږي. سوج کول غواړي. نبي ﷺ فرمايلي وو: «إِنَّمَا الْقَبْرُ رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ أَوْ حُفْرَةٌ مِنْ حُفْرِ النَّارِ»⁽¹⁾.

نبي ﷺ فرمايلي وو: "چې دا د خاورو ډير ډېر چې دے، دا د جنت د باغيچو نه يو باغيچه ده، يا د جهنم د کندو نه يوه کنده ده".

نیک عمله انسان دي قبر ته دننه کړو، قبر د هغه دپاره د جنت باغيچه جوړ شوه، د هغه د نظر لکيدو پورې د هغه دپاره قبر کهولاؤ شي، د جنت کهړکې کهولاؤ شي، د جنت تولا يانې ورته لاندې واچولې شي، که ظاهري د هغه قبر کچه ښکاري ليکن دننه د هغه قبر ډير منور دے، ډير مزیدار دے، د جنت کهړکې ورته کهولاؤ وي.

«أَوْ حُفْرَةٌ مِنْ حُفْرِ النَّارِ» "يا د جهنم د کندو نه يوه کنده ده". که ظاهري د هغه

په قبر سنگ مرمر اولکې، ښکلې ښکلې کانډې پرې اولکې، ټاټيلونه اولکې، ډير تاوان اوکړي، رنگونه ورکړي، ليکن په هغه باندې لاندې اور بليږي. نو هغه ته څه فائده رسېږي پدې پخولو؟ سوج کول غواړي. هار! بلکه يو نقصان دې اوکړو، هغه دا چې که د هغه په قبر باندې شني اونې بوتې ولاړ وي، نو علماء کرام ذکر کوي دغه شني

اُوي بوتي د الله تسليم وائي، او دا هغه مري نه ثواب رسيري.

د سيدنا جابر رضي الله عنه روايت

صحيح مسلم کښي روايت دے، مشکوة او ترمذي هم ذکر کړے دے. د سيدنا جابر رضي الله عنه به روايت دے، صحيح حديث دے: **فَنَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُخَضَّنَ الْقَبْرُ، وَأَنْ يُقْعَدَ عَلَيْهِ، وَأَنْ يُسَى عَلَيْهِ.**⁽¹⁾

”نبي ﷺ منع کړي ده، چې قبر پوخ کړے شي، او دا چې په قبر باندې ناسته اوکړے شي، او دا چې په قبر باندې آبادے اوکړے شي.“ نو قبر به نه پخے او نه به جوني ورکوي، او نه به پرې کښونه جوړوي، او نه به په قبر باندې ناسته کوي.

بعضي خلق مقبرو ته لار شي، نو به قبر باندې د پسه گرځي، نو دا د قبر ښه عزتي ده. نبي ﷺ ترې منع کړي ده، نو داسي به نه کوي. دا گناه ده. بعضي خلق پکښي خري پريدي، نو هغه د قبرونو دپسه گرځي، نو ددې داسي مثال دے، چې د يو ژوندي انسان دپسه خري گرځي. الله دې زمونږ او ستاسو په حال رحم اوکړي، يو طرف ته خو مونږ دا وايو: چې مونږ د قبر تعظيم کوو غير شرعي تعظيم چې هغه پخوږ، او بل طرف ته زما او ستا مقبره کښي څه حال شروع دے؟ جوارې مقبره کښي کيږي، زناگانې مقبره کښي کيږي، غلاگانې د مقبرو د اُونو نه کيږي، خوشي څاروي په مقبره کښي گرځي، څارو د مقبرې د زمکې نه پتيري، مونږ وايو: مونږ د قبر تعظيم کوو، دا د قبر تعظيم دے؟ او که دا د قبر نه غلا ده؟ دا خو مونږ خپل خواهش پسې رواں يو، خپل رسم او رواج پسې رواں يو.

پسکار څو دا وه چې د مقبرې په خوا کښي تيريدے چې نهايت په عاجزي او

انڪساري اود ڌرا ۽ حالت کڻي تيريدس، ڇي داسي حال ما باندې هم راروان دس
ليڪن نن ڇي ڄومره غلط ڪارونه دي، هغه زمونڊر او ستاسو مقبرو کڻي کپري، ددي
ڊپاره يو کڻي پڪار وي، ڇي د کلي د مقبري نه گير ڇاپير گندتار يا ديوال تاڙ ڪري
اود هني ڊپاره يو کس اوساتي، ڇي د هني حفاظت ڪري، ڇي د مقبري اوني ڄوڪ نه
اوري، دا وقف شے دس، دا د بل ڇا ڊپاره حرام دي. بعضي وخت کڻي زنانه لاري شي،
او ۽ قبر باندې خاوري اچري، رونيرو دا مسئله زده ڪري، ورستو ڪيدس شي زه
وضاحت اوڪرم، خو مسائل دير شي نو بعضي وخت کڻي دسري د ذهن نه خبره اوڃي.

د قبر شرعي مقدار

شرعي قبر يو ليشته بس دا شرعي قبر دس. او علماء ڪرامو تردي پوري ليکي
دي، ڇي د قبر نه ڄومره خاوره راوتلي ده، هغه واپس ۽ قبر باندې واچو، بس نوره
سيواڻي خاوره ۽ قبرو نو باندې مه اچي.

نو بعضي نارينه ڇي هغه د ڪور د طرف نه مجبور وي، يا زنانه ناپوهه او سادگاني
هغوي به لاري شي، او مقبرو کڻي به خاوري راخلي، او هغه د قبرو نو د پاسه اچي
ڇي هغه يو ليشته نه ڄو ڄو ليشته ٿي بره ڪري. دا منع دي. او بل د مقبري ٽوله زمڪه
خراپه شي، صبا ڊپاره هني ڄاڻي کڻي ڪند. جوڙه شوي وي، ڄوڪ خپل مري هني
کڻي نه دفن ڪوي، دا ڄومره نقصان ڪپري؟ د وقف زمڪي. پدي کڻي ثواب نه
ملاويڙي پدي کڻي گناه ده، خو دا خلق نه پوهيڙي، دومره ده، قبر وران شو، اوبو
يورو، خراب شو، نو هغه جوڙه ڪره خير دس. خو ليڪن جوڙه قبر باندې ته بيا خاوري
دوباره اروي، هر ڪال نوې نوې خاوري پري دوباره اچي، مقبره خرابوي، ڪندي
پڪڻي جوڙوي، دا ڇا ويلي دي؟ دا صريح خلاف دس د پيغمبر ﷺ د طريقي نه.

نو حديث کڻي راغلي وو، ڇي نبي ﷺ منع ڪري ده د قبر د پڇولو نه، او منع ٿي

کري ده، چي پٽ قبر باندې به آباد ٿي نه ڪوي، او پٽ قبر باندې به ناسته نه ڪوي، اوس
 ڪه پٽ ڪنهن خير وٽ او فائدي پڪڻي وٺي نونبي ﷺ به منع نه وه ڪري؛ ڇاڪه
 مون پٽ خپل ڄاڻ باندې دومره مهربان او مٿين نه ٿو، لڪه ڄومره چي پيغمبر ﷺ
 زمونڊ پٽ ڄاڻونو باندې مٿين دے. قرآن ڪريم ڪنهن الله فرمائي: ﴿الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ
 آٰلِهِمْ﴾ (۱).

”جناب محمد رسول الله ﷺ پٽ مؤمنانو باندې د مؤمنانو د نفسونو نه زيات
 مهربانه دے.“ اے مؤمنانو! تاسو خپل ڄاڻ باندې دومره مٿين نه ٿي، تاسو خپل ڄاڻ
 باندې دومره نه خفه ڪيري، لڪه ڄومره چي محمد عربي ﷺ پٽ تاسو خفه ڪيري،
 ليڪن افسوس پڪار دے!!! هغه پيغمبر چي هغه نهايت پخپل اُمت باندې مٿين دے،
 د خپل مور او پلار نه پٽ خپل اُمت باندې زيات مٿين دے، نن د هغه پيغمبر خلاف
 مونڙ ته اڏو ڇٽ ڪار نه ٻڌاري.

أَقْوَالُ الْفُقَهَاءِ بِمَنْعِ تَجْصِيسِ الْقُبُورِ وَالْأَمْرِ بِبُهْمِهَا

(1) امام نووي رحمہ ليکي دي

”وَأَمَّا الْبِنَاءُ عَلَيْهِ فَإِنْ كَانَ فِي مِلْكِ الْبَانِي فَمَكْرُوهٌ وَإِنْ كَانَ فِي مَقْبَرَةٍ مُسَبَّلَةٍ
 فَحَرَامٌ نَصٌّ عَلَيْهِ الشَّافِعِيُّ“ (2).

”پٽ قبر باندې آباد ٿي ڪول ڪه دا د باني او جوڙونڪي پٽ ملڪ ڪنهن وي، (او د
 هغه خپله زمڪه وي او خپل ڄاڻ ڪنهن قبر جوڙ ڪري وي)، نو مڪروه دي، شريعت
 منع ڪري ده نه به ڪوي، او ڪه يو عامه مقبره ڪنهن وي او پٽ هغي ڪنهن دفن مري او
 پٽ هغي ڪنهن دے قبر پڇوي او هغي ڪنهن د قبر د پاسه آبادي ڪوي نو دا حرام دے.

(1) [سورة الأحزاب: 6].

(2) [شرح المسلم للنووي: 27/7، طبع دار إحياء التراث العربي - بيروت].

امام شافعي ڪه پدي باندې تنصيص ڪرے دے۔“ يعني امام شافعي ڪه دا مسئلہ ٻہ صراحت سرہ بيان ڪري دہ، جي دا حرام دے، حرامو ته نزدې دے۔ عام موقوفہ مقبرہ دہ، او تا پڪيني خان لہ ڄائے راتينگ ڪرے دے قبر دې پوخ ڪرے دے، او دپاسہ دي پري آبادے ڪوي۔

او بيا فرمائي: ”قَالَ الشَّافِعِيُّ فِي الْأُمِّ وَرَأَيْتُ الْأَئِمَّةَ بِمَكَّةَ يَأْمُرُونَ بِهَدْمِ مَا يُنْتَبِهُ وَيُؤَيِّدُ الْهَدْمَ قَوْلُهُ وَلَا قَبْرًا مُشْرِفًا إِلَّا سَوِيَّتُهُ“ (1)

”امام شافعي ڪه ٻہ ڪتاب الأم ڪيني فرمائي (دا د امام شافعي ڪه مشهور ڪتاب دے): جي ما د مڪي مڪرمي امامان او بادشاهان ليدلي وو، جي هغوي به حڪم ڪولو، جي دا قبرونه جي پخ شوې دي او آبادي پري دپاسہ شوې دي، دا واپس ارنروي، او دا خبرہ صحيح دہ، ڇڪه جي وائي: نبي ﷺ خيل د تره زوي ليرلے وو، پدي جي ڪوم قبر اوجت دے نو د نورو قبرونو سرہ ئي برابر ڪرہ۔“

(2) امام محمد ڪه ليکي دي

”وَلَا تَرَى أَنْ يُزَادَ عَلَى مَا خَرَجَ مِنْهُ، وَتَكْرَهُ أَنْ يُجْصَصَ أَوْ يُطَيَّنَ، ... إِلَى أَنْ قَالَ...: إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ «نَهَى عَنْ تَرْبِيعِ الْقُبُورِ وَتَجْصِصِهَا» قَالَ مُحَمَّدٌ: وَبِهِ نَأْخُذُ، وَهُوَ قَوْلُ أَبِي حَنِيفَةَ ڪه تعالى“ (2)

”دا زمونڊ رائے نه دہ، دا مونڊ جائز نه ڪنرو، جي د قبر نه ڪومه خاورہ راوتي دہ، جي د هغي نه زياته خاورہ ٻہ قبر باندې ورواجوي، بس جي ڪومه خاورہ راوتي دہ، هغه به ٻہ قبر باندې واجوي، دارنگي قبر باندې به نوري ختي متي نه اچوي“ تردي پوري جي امام محمد ڪه وٺيلي دي: ”جي نبي ﷺ منع ڪري دہ د څلور ڪنه قبر جوڙولو نه۔“

(1) [شرح المسلم للنووي: 27/7، طبع دار إحياء التراث العربي - بيروت].

(2) [كتاب الآثار لمحمد بن الحسن الشيباني 1، 266، طبع دار الوادر].

بعضی خلق کٔ د خاورونہ ئی ہم جوړوئ، نو هغه داسې طریقې سره جوړ کړې، چې خلور گټه غوندي ئی جوړ کړې.

قبر سټي

قبر سټي، يعني په سنت طریقې سره قبر دا دے چې "وَيُسَمُّ الْقَبْرَ" يعني د اوس د شا پشان به قبر جوړولے شي، لکه چې مينځ ئی لږ اوچت او دواړه طرفونه خکنه وي. مربع او خلور گټه قبر به نه شي جوړولے، او دارنگې قبر به پخولے نشي. امام محمد ځه فرمائي: "دا زمونږ قول دے، او پدې باندې د امام ابو حنيفه ځه هم رائے ده." نو مونږ چې د چا په مذهب يو، هغه هم وائي: چې قبرونه پخول ناروا دي.

(3) امام حلي الحنفي ځه ليکي

د هغه کتاب دے "کبيري" هغې کسې ليکې: "وَيَكْرَهُ تَجْصِصُ الْقُبُورِ... وَهَ قَالَتِ الْأَئِمَّةُ الثَّلَاثَةُ... إِلَى أَنْ قَالَ...: عَنْ أَبِي حَنِيفَةَ: يَكْرَهُ أَنْ يُنْبِيَ عَلَيْهِ بِنَاءٌ مِنْ بَيْتٍ أَوْ قُبَّةٍ أَوْ نَحْوِ ذَلِكَ، لِمَا مَرَّ مِنَ الْحَدِيثِ آتِفاً."⁽¹⁾

ترجمه و تشریح: امام حلي ځه فرمائي: چې د قبر پخول، دارنگې په قبر باندې خاورې اچول، او خټې پرې اچول، او لیوخل ئی دا مکروه دي، پدې باندې ائمه ثلاثه قول کړے دے، ... او بیا وائي: امام ابو حنيفه ځه تردې پورې وئيلي دي، چې په قبر باندې آبادے کول، کوټه جوړول، يا دغه شان قټه جوړول، دارنگې نور د هغې په شکل باندې آبادے کول دا مکروه دي، دا به په قبرونو باندې نشي جوړیدے.

(4) امام قاضي خان الحنفي ځه ليکي

دا مشهور عالم دے، دے وائي: "وَلَا يُجَصِّصُ الْقَبْرُ لِمَا رَوِيَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ نَهَى عَنْ تَجْصِيفِصٍ وَتَنْضِيفِصٍ وَعَنْ الْبِنَاءِ فَوْقَ الْقَبْرِ⁽¹⁾.

ترجمہ: فقہ شریع: قبر بہ نہ شي پھولے، خاکہ نہي لکھ منع کري ده، د قبر د پھولو نه، او د الله پيغمبر منع کري ده چي قبر له به د سپينوزرو اوبه نه ورکوي، د سرورزو اوبه به نه ورکوي، په قبر به آبادي نه کوي، خاکه دي سره د قبر هغه حکمت ختميري، بيا خو به خلق د هغي تماشي کوي.

(5) حافظ ابن الهمام الحنفی د ليکلي دي

"أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ تَرْبِيعِ الْقُبُورِ وَتَجْصِيفِصِهَا"⁽²⁾.

ترجمہ: چي نبي الله منع کري ده چي خلور کته قبر به نه جوړوي، او منع ئي کري ده چي قبر باندي به چونه نه لکوي، او قبر به نه پخوي. تنبيه: دا د احنافو معتمد عالم دے.

(6) فتاوی عالمگیری کښي ئي ليکلي دي

(دا هغه فتاوی ده، چي د درې سوه (300) علماؤ په اتفاق ليکلي شوي ده، د عالمگیر بادشاه په دور کښي) هغه وائي: "وَلَسْتُمْ الْقَبْرُ قَدَرِ الشَّيْرِ، وَلَا يُرْبَعُ، وَلَا يُجْصَصُ، وَيُحْكَرُ أَنْ يُبْنَى عَلَى الْقَبْرِ"⁽³⁾.

ترجمہ: وائي: قبر به د اوبښ کوهان پشان جوړولے شي، او د زمکي نه به د يوليشت په اندازه باندي اوچتولے شي، زيات به نه شي اوچتولے، په قبر باندي به چونه نه شي اچولے، پخولے به نه شي، او مکروه دي چي په قبر باندي دي آبادي اوکړي شي.

(1) [فتاوی قاضي خان: 92/1].

(2) [صح القدير: 472/4].

(3) [فتاوی عالمگیری: 176/1].

(7) علامہ ابن العابدین الحنفی رحمہ لیکي دي
 "وَأَمَّا السَّاءُ عَلَيْهِ فَلَمْ أَرِ مَنْ اخْتَارَ جَوَازَهُ" (1)

ترجمہ: پتہ قبر باندی آبادے وائی تر اوسہ وري ما خوک نہ دي ليدلي، چي ديتہ ئي بنہ
 وئيلي وي۔

حکم: نو پتہ قبر باندی آبادے کول مکروہ تحریمی دي۔

نو بیکار دا دي چي مونږ پتہ قبرونو باندی آبادي نہ کوو، او قبرونہ نہ بخور۔

(8) قاضي ثناء الله پاني پتي رحمہ لیکي دي

(مشهور عالم دے، چا چي تفسير مظہري لکے دے، المتوفی: 1225 هجري) د

هغه کتاب دے فارسي کني "ما لا بُدَّ منه" کني لکي: "آنچه بر قبور اولياء عا تهائے رفيع بنائي
 کنند بوجہ اغاں روشن می کنند، وائیں قبيل هر چه می کنند حرام است" (2)

ترجمہ و تشریح: وائی: کوم چي د اولياء کرامو پتہ قبرونو باندی لوي لوي آبادي کولے
 شي، او دارنکي د اولياء کرامو پتہ قبرونو باندی ديوي بلوے شي، رنرا کاني کولے
 شي، يا نور چي ددي پشان کوم منکرات کولے شي، نو دا تول حرام دي۔ دغه شان پتہ
 قبر باندی آبادے کول، قبي پري جوړول۔

علماء کرام ذکر کوې: او حديث پاک کني هم راخي، د صحيح مسلم روايت دے:
 چي سيدنا علي رضي الله عنه يو خيل شاگرد ليرلے وو (سيدنا ابو الحجاج اسدي رضي الله عنه) او هغه ته
 ئي وئيلي وو: «أَلَا أَبْعَثُكَ عَلَى مَا بَعَثَنِي عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ؟ لَنْ لَا تَدَعَ تِمَثَالًا إِلَّا طَمَسْتُهُ
 وَلَا قَبْرًا مُشْرِفًا إِلَّا سَوَّيْتُهُ» (3)

(1) [الشامي: 1/101].

(2) [ما لا بُدَّ منه: 95].

(3) [رواه مسلم، رقم: (969)].

ترجمہ و تشریح اے ابو الحجاج! پہ داسي ٻو ديوتی باندی تانه مقرر ووم، او په داسي به
 کار تانه ليرم جي رسول الله ﷺ زاء په هني باندی ليرلے وو! يعني دا کار سيدنا علي
 ۱۰۰ هم د نبي ﷺ په حکم باندی کرے وو، او بيا ٽي خيل شاگرد هم پدي کار
 باندی مقرر کرے وو، او دا خبره ٽي ورته کري وه، جي چرته يو تصوير مه کوره مگر
 هغه روانو، جي کوم څائے کښي درله د جاندار شي تصوير عجي له راځي نو هغه
 ختمو، (نن خو مونږ جي څه تصويران مومو، نو هغه راوړو، او کور کښي ٽي لکړو،
 حالانکھ دا صريح د رسول الله ﷺ د حديث خلاف دي، جي نبي ﷺ په تصوير
 جوړونکي لعنت وئيلے دے، او څوک ٽي جي کور نه راوړي، نو نبي ﷺ فرمائي:
 دغه کور ته د رحمت ملائکي نه دننه کيږي).

او دويم: "وَلَا قَبْرًا مُّشْرِقًا إِلَّا سَوِيَّتُهُ" "او جي کوم څائے کښي تاته يو قبر د نورو
 قبرونو نه اوچت ټنگاري هغه د نورو قبرونو سره برابر وه".

نن اوگوره قبرونه څومره اوچت اوچت دي، يو څائے کښي ما يو قبر ليدلے وو،
 دير زيات اوگد وو، واي: دا شل کزے بابا دے، شل کزه قبر (لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ)
 دا څومره اسراف دے، جي بابا به دوه کزه نه وي، او زمکه ٽي شل کزه را بنده کري ده.
 نو بهر حال نبي ﷺ خيل د توره زوي پدي ديوتی باندی ليرلے وو، او هغه بيا ابو
 الحجاج اسدي ۱۰۰ ليرلے وو. نو معلومه دا شوه جي کوم قبر خلاف شرع جوړ وي، د
 همي ورتول او د نورو قبرونو سره برابرول پکار دي. په بل چا ٽي څه له وړاندي نه
 نې ورث ٽي تا جوړ کرے دے، نو بچيله ٽي برابر کړه، د مسوئتۍ معنی علماء کرام
 کوټي: "جي د نورو قبرونو سره ٽي برابر کړه".

(9) امام ابن حجر مکی الشافعی رحمہ لیکي دي

”وَتَجِبُ الْمُبَادَرَةُ لَهُذِمَهَا وَهَذِمَ الْقَبَابِ النَّيِّ عَلَى الْقُبُورِ“⁽¹⁾

ترجمہ: واجب دی، چي داسي قبرونه وران شي، او هغه آبادي چي پڻ هغې باندې شوع وي. دا واجب دي خلقو باندې، مسلمانانو باندې، اسلامي حڪومت باندې، ما اوتا باندې خو حڪم نه دي واجب؛ ڪه ما اوتا خو يو شر پيدا ڪيري، وائي: چي زما د رسته دار د قبر ٻي عزتي دي ڪري ده، قبر ئي وران ڪري دے، چي د چا پڻ لاس ڪنبي زور وي، هغوي له دا پڪار دي چي دا ختم ڪري.

(10) مُلَا عَلِي الْقَارِي الْحَنَفِي رحمہ لیکي دي

”وَتَجِبُ لَهُذِمُ وَإِنْ كَانَ مَسْجِدًا“⁽²⁾

ترجمہ: د هغې ورانول واجب دي اگر ڪه جومات ولي نه وي.

مسئله

علماء ڪرام مسئلہ ذکر ڪوي، چي مقبره ڪنبي به جومات نه جوړوي، او پڻ جومات ڪنبي به مري نه دفن ڪوي، ڪه چري مري محڪنبي دفن وي، او جومات ورستو جوړ شوع وي، نو دا جومات به نرو، او ڪه چري جومات محڪنبي جوړ شوع دے، او مري ورستو دفن وي، او نو دغه مري به اوباسي، او د جومات نه به ئي لري ڪوي.

هاڻا ڪه وس او طاقت دي نه رسي، نو ددغه قبرونو نه به ديوال تاڙ ڪري چي ڪوم چا ڪوم چا دفن ڪري دي. لکه پخوا به دير سادگان داسي وو، چي چا به خائي وقف ڪري وو، يا به امام وو پڻ جومات ڪنبي، نو هغه به بل خوا نه اورل، پڻ جومات ڪنبي به ئي دفن ڪول، ليڪن سرج ڪول غواري، چي مقبره وي، نو د جومات نه او د

(1) [الزواجر: 163].

(2) [امرات المفاتيح شرح مشكاة المصابيح: 372/2].

خيلي زمڪي نه پڻ وقف مقبره ڪنبي مري ٻنڌڻ زيات ثواب دے، پڻ وقف ڄاڻي ڪنبي ڇي کوم ثواب ميلاديري نو هغه پڻ خپل ڄاڻي ڪنبي نه ميلاديري، او ڪڏ پڻ جومات ڪنبي دفن ڪري نو ثواب نه ميلاديري، بلڪه گناه ده. خو ڪڏ اوس وقف مقبره نه ميلاديري، نشته دے، يا ڏک ده، نو بيا خير دے ڪڏ خپل ڄاڻي ڪنبي مري ٻنڌڻ، خو پڻ جومات ڪنبي به ٿي بيا هم نه ٻنڌڻ.

تقييه يو ڄاڻي ڪنبي جومات ڪنبي قبرونه جور دي، او شريدا ڪيري، نو علماء کرام ڏک ڪوي، دهغي قبرونه به ديوال تاو ڪري، او د جومات دا احاطي نه به ٿي جدا ڪري، خو ڪڏ يو قبر باندي چا جومات جور ڪري دے، نو دا جومات به ورائي.

(11) علامه آلوسي الحنفي رھ ليکي دي

”ثُمَّ إِجْمَاعًا فَإِنَّ أَعْظَمَ الْمُحَرَّمَاتِ وَأَسْبَابَ الشَّرِّ الصَّلَاةَ عِنْدَهَا وَاتِّخَاذَهَا مَسَاجِدًا أَوْ بَنَائُهَا عَلَيْهَا، وَتَجِبُ الْمُبَادَرَةُ لِهَنْمِهَا وَهَدْمِ الْقُبَابِ الَّتِي عَلَى الْقُبُورِ إِذْ هِيَ أَضَرُّ مِنْ مَسْجِدِ الضُّرُورِ؛ لِأَنَّهَا أُنْشِئَتْ عَلَى مَقْصِدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.“⁽¹⁾

ترجمه وتشریح: بيا د تمامو علماؤ پڻ اتفاق سره د تمام علماؤ پڻ اجماع سره، پڻ تمامو محرماتو ڪنبي لوي حرام دا دي ڇي د قبر پڻ خوا ڪنبي جومات جور شي، او پڻ دهغي جومات ڪنبي دهغي جومات ڪنبي دهغي قبر ته خلق سجدي لکوي. بيا وائي: دا رنڪي جومات جورول يا پڻ دهغي باندي نور آبادے ڪول واجب دي ڇي تلوار باندي سرے لار شي، او هغه ورائ ڪري، هغه ڦٽي ڇي د قبرونو د پاسه آبادے شري دے، دهغي ورائول هم پڪار دي، هغه جومات ڇي پڻ قبر باندي جور وي، دهغي ورائول هم پڪار دي بيا وائي: ڇاڪه دغه جومات ڇي پڻ قبر باندي آباد شري دے، دغه جومات

مسجد ضرار نه زيات نقصاني دے، مسجد ضرار هغه جومات وړ چې منافقانو د
 بي الله په خلاف کسې جوړ کړې وو، او دا نې وروڼل وو: "چې مونږ به پدې د
 بي الله خلاف مشورې کوو". په ظاهر خو به خلق وائي چې دے مونږ کوي خو مونږ
 به د بي الله خلاف مشورې کوو، او خلق به ترې به بد ظنه کوو.

نو بي الله چې خبر شو، الله ورته او فرمايل: ﴿لَا تُخَفِّرِيَهُمْ﴾^(۱).

"زما پيغمبر په دې جومات کسې هميشه دپاره مه اودرېږه". هغه جومات چې د هغې
 بېلا په تقوی باندې کيځودلې شوے دے په هغې کښې به اودرېږي (مسجد تقوی).

نې الله چې خبر شو، (او کله واقعه ده) نو صحابه کرام نې اوليرل او ورته نې
 لورونيل. "چې هغه جومات اوسوزوئ"، جوړ شوے جومات ووم خو چې کله نيت
 خراب وو، د نې الله مقابله کښې جوړ شوے وو، نو مسجد ضرار وړ صحابه کرامو
 هغه اوسوزولوم او وړان نې کړو، ټوټې ټوټې نې کړو، نو چې څنگه هغه مسجد ضرار
 وړاتول واجب وو، دغه شان دا هم مسجد ضرار دے ځکه هغه هم د نې الله مقابله
 کښې وو، او دا هم د دين اسلام مقابله کښې جوړېږي د مشرکانو دپاره نو بندرگاه
 جوړېږي د هغوي دپاره يو مورچه جوړېږي، نو داسې جومات چې په قبر باندې يا د قبر
 دپاره جوړېږي د هغې وړواتول واجب دي.

او بيا نې لېکلي دي: (امام آلوسي دېرې اوجنې اوجنې خبرې کړې دي، خو
 نفوس دا دے چې زموږ وس کښې نشته، لږ شان زور غواړي) "وَتَجِبُ إِزَالَةُ كُلِّ
 قَبْرِ لَوْ سَرَّاجٌ عَلَى قَبْرِ وَلَا يَصِحُّ وَقْفُهُ وَلَا نَذْرُهُ"^(۲).

"واجب دي چې کومې شمعي کومې ډيوې خلقو راوړي دې ددغې مېتو دغې

(۱) سورة فرقان [۱۰۸].

(۲) تفسير روح المعاني ۱۵/ ۹۷.

شمع و قف کون جائز نه دي، دا رنگي د هغي نذر او منخته کول صحيح نه دي.

(12) علامه ابن القيم الحنبلي څه ليکي دي

د امام احمد بن حنبل څه مقلد دے، هغه ذکر کوي: "لَا يَحِلُّ إِبْقَاؤُهَا فِي الْإِسْلَامِ وَتَجِبُ هَلْئُهَا"⁽¹⁾

"په اسلام کښې ددې باقي پرېځودل حلال نه دي، بلکه ددې وړانول واجب دي." بعض جاهلان خلق امام ابن تيميه څه او ابن القيم څه پسې ردي بدي وايي، او په هغوي باندې الزامات لکوي، چې دا مجسمه وو.

دا ياد وساتي!!! دا ډير زيات بهترين علماء تير شوي دي. د مُلّا علي القاري څه کتاب دے ("مرقات" چې دا د مشکاة المصابيح شرح ده)، د هغه بل کتاب دے (جمع الوسائل) هغي کښې ليکي: "أَنَّهُمَا كَانَا مِنْ أَكْبَرِ أَهْلِ السُّنَّةِ وَالْجَمَاعَةِ، وَمِنْ أَوْلِيَاءِ هَذِهِ الْأُمَّةِ"⁽²⁾

ترجمه: "علامه ابن تيميه او علامه ابن القيم څه دواړه د اکبرينو د اهل السنة والجماعة نه دي، او ددې امت د هغي لويو اولياؤ نه دي." نو هغوي وايي: چې دا شے ناجائز دے. نو د بيان مقصد دا وو چې د قبر پخول منع دي. او کومو خلقو چې پخ کړي دي، پکار دا دي چې هغوي دي د خپلو رشته دارانو قبرونه واپس اونړوي، واپس دي کچه کړي، او چې چانه دي پاڅه کړي، او زړه کښې ئې د پخولو اراده وي، توبه دي اوباسې او قبر دي نه پخوي، او هغه پيسې دي جومات کښې ورکړي، يا دي يو فقير او غريب له ورکړي، هغه مري ته به ئې ثواب رسېږي.

دا رنگي په قبرونو باندې څادوي اچول، کل داري څادري پرې اچول، شالونه پرې

(1) [راد المعاد: 28/3]

(2) [جمع الوسائل، 1/208].

غورولہ جھندی ورباندي اودرولہ دا تول کارونہ بدعات دي۔ هيخ ثواب پرې مرې ته نه
 رسرې، هسي مال ضائع کول دي، او خان په گناه کښې راوستل دي، پکار دا دي چې
 مخکې حکم مونږ ته پيغمبر ﷺ کړے دے، په هغې باندي مونږه عمل اوکړو، دغسې
 مفرې پتي کړو۔ ان شاء الله دا به زمونږ دپاره ډيره د خير وي۔ الله رب العزت دي د
 صحيح عمل کولو توفيق را نصيب کړي، او الله دي زمونږ او ستاسو عقیده د قرآن او د
 سنت جوړه کړي، او الله دي زمونږ او ستاسو خواهشات د خپل دين تابع کړي، پکار دا
 ده چې په هرحال کښې مونږ د الله او د الله د پيغمبر ﷺ تابع شو۔

(وَأَخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَاخُذْ بَعِثُوا فِتْنَةً مِّنْ عِندِ اللَّهِ مُبَارَكَةٌ عَلَيْهِمْ
(سورة النور: 61)

موضوع

سلام اچول سنت دي

بتاریخ: 17-10-2008

بمقام: جلسہ

خطیب

فصبح اللسان للذیذ البیان علامہ عبد الحق ربانی حفظہ اللہ

سلام اچول سنت دي

الْحَمْدُ لِلّٰهِ فَحَمْدُهُ وَتَسْتَعِينُهُ وَتَسْتَغْفِرُهُ وَتُؤْمِنُ بِهِ وَتَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَتَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُورِ
أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَتَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَتَعُوذُ بِاللّٰهِ
مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللّٰهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ،
وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهُ وَلَا آخِرَ
لَهُ لَا ضِدَّ لَهُ وَلَا نَدَى لَهُ وَلَا مُبَدَّ لَهُ وَلَا بَشِيرَ لَهُ وَلَا نَذِيرَ لَهُ وَلَا وَزِيرَ لَهُ وَلَا مُشِيرَ لَهُ،
وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَيِّدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَيِّينَا وَشَفِيعَنَا وَحَبِيبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ
وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ عَبْدَهُ وَرَسُولَهُ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَلَسْتُمْ عَلَى أَهْلِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ
تَذَكَّرُونَ﴾. (1)

وقال تعالى: ﴿فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةٌ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُبَارَكَةٌ طَيِّبَةٌ﴾. (2)

﴿وَإِذَا خَرَبْتُمْ بُيُوتَكُمْ فَسَلِّمُوا مِنْهَا وَأَوْكُوا بِهَا إِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا﴾. (3)

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَا تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا، وَلَا تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا، أُولَئِكَ أَدْلُكُمْ
عَلَى شَيْءٍ إِذَا فَعَلْتُمُوهُ تَحَابَبْتُمْ؟ أَفَشُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ؟» (4) (أو كما قال رسول الله ﷺ).

حاضرینو عزت مندوا مسلمانانو رونرو، ما چي کوم آیاتونه مبارکه تلاوت
کړه، او حدیث د نبي ﷺ می ذکر کړو، به دې کښې مسلمانانو ته الله رب العزت او

(1) [سورة النور: 27].

(2) [سورة النور: 61].

(3) [سورة النساء: 86].

(4) [ارواه مسلم، رقم: (54)، واللفظ له، وأبو داود، رقم: (5193)، وابن ماجه، رقم: (68)، و(3692)].

دارنگه حديث ڪڻي رسول الله ﷺ د سلام د اچولو ترغيب ورکوي، دا د اسلام نه ده او د مسلمان شعار نه، د يو مسلمان وږور په بل مسلمان باندې حق نه، چې يو مسلمان د بل مسلمان سره مخامخ شي، نو يو بل باندې به اسلام اچوي، د اسلام نه مخکښي د دور جاهليت او دغه شان د يهودو او نصارو هم خپلي طريقې وي يو بل سره به چې ميلاؤ شول.

کله نه چې اسلام راغی، نو د اسلام تحیه، پيشکشي او دالي د مسلمانانو يو بل ته "السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ" ده.

د يهودو به هم سلام وو، يهودو به يو بل باندې سلام اچولو "عِشْ أَلْفَ نَوْرُوزٍ" "زر کاله ژوندی اوسيدی"، دا به د هغوي سلام وو.

د اسلام نه مخکښي به هم عربو يو بل باندې سلامونه اچول سحر ڪښي به ٿي وٽيل "أَتَعْمُ صَبَاحًا" "صبا دی ٻڻه شه"، او د ماسپخين نه پس به چې ميلاؤ شول د غرمي نه ورتو، نو ووتيل به ٿي: "أَتَعْمُ مَسَاءً" "مازيکر دی ٻڻه شه"، نو هم د هغوي داسي جملې وي چې د ملاقات په رخت به ٿي يو بل ته ووتيلي.

اسلام چې راغی او مونږ ته ٿي په اسلامي طريقې سره دا اوخودل چې تاسو يو بل سره ميلاوږي نو "السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ" وايي.

د عربو يو بل ته تحیه، پيشکشي دا هم وه چې "حَيَّاكَ اللَّهُ" "الله دی ژوندی ساته"، دا هم ٻڻه خبره وه، خو چونکي بعض ژوند داسي وي چې په هغې باندې انسان تنگ او پریشان وي، دا خڙ تهپک ده چې الله دی ژوندی ساته، خو څه پته لکي هغه ژوند باندې تنگ وي، او داسي ډير خلق دي، چې هغوي په خپل مرگ باندې ددي ژوند نه خوشحاله وي، هغوي وائي: چې مونږ مړه و، نو دا به ٻڻه و، کله ٿي په زړه باندې داسي آرمان راشي، چې هغه نه پوره کيږي، نو بيا هغه د مرگ سوال کوي.

لکه امام آلوسی رحمہ اللہ پڻ ”روح المعاني“ ڪنبي ذڪر ڪري ڏي، او دغه شان نور و
 علماء هم ذڪر ڪري ڏي، هغه يو سرے پڻ لار باندې روان وو، غوسې ته ئي رڙه اوشو،
 انتهائي غريب او فقير وو، د غوبي اغستو رس او طاقت ئي نه وو، چي ڄاڻ له ئي
 غوبه اغستي وه، نو اشعار ئي ووييل، نو يو شعر پڪبي دا هم وو:
 أَلَا مَوْتُ يَبَاغُ فَأَشْتَرِيهِ ... فَهَذَا الْعَيْشُ مَا لَا خَيْرَ فِيهِ

ترجمہ: مرگ نشته چي خرچيڙي او ڄاڻ له ئي پڻ پيسو باندې واخلم، او مره شم، خو
 دا داسي ژوند دے چي هيڄ خبر پڪبي نشته.

أَلَا مَوْتُ لَذِيذُ الطَّعْمِ يَأْتِي . يُخَلِّصُنِي مِنَ الْمَوْتِ الْكَرِيمِ

ترجمہ: داسي يو خور غوندي مرگ نشته، چي پڻ ما باندې راشي او مره شم، چي ددي
 بے کاره ژوند نه خلاص شم.

دا ڇه ژوند دے چي ٽول د آرمانونو د تڪليفونو مصيبتونو دے. نو دير ڪرتي
 انسان پڻ خپل ژوند باندې هرڏانه وي، نو د اسلام پيشڪشي دير بڻڪي ده، چي
 ”السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ“، سلام د الله نوم دے، دعا ده، ”سلامتيا دي وي،
 خير دي وي، برڪتونه دي وي پڻ ناسو باندې د الله“، نو دا د مسلمانانو اسلامي طريقه
 ده، اسلامي شعار دے.

د سلام فضيلت

يو حديث پاڪ ڪنبي راڻي چي عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنه فرمائي: چي
 يو سرے راغي، او د نبي ﷺ ته ئي تبوس ڪولو، نبي ﷺ ته وائي: ”أَيُّ الْإِسْلَامِ خَيْرٌ؟“
 ”د الله پيغمبره پڻ اسلام ڪنبي کومه يوه طريقه بهتره ده؟“ کوم يو کار دير غوره دے؟
 ڇڪه اسلام ڪنبي خو دير اعمال دي، دير افعال دي، يو پدي ڪنبي غوره کار کوم يو
 دے؟ نو نبي ﷺ ورتو او فرمائي: ”تَطْعِمُ الطَّعَامَ، وَتَقْرَأُ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ وَمَنْ لَمْ

تَعْرِفُ، "د اسلام په کارونو کښې د ټولو نه بهترين کار غوره کار يودا دے: چې خنځوله
دودئ ورکوه، خنځوله طعام ورکوه، دا د مسلمان څخه ده، او د يو بل سره همدردې ده." (1)

نبي ﷺ فرمائي: «مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ» (2)

"د چا چې په الله او په ورځ د آخرت باندې ايمان وي، نو د خپل ميله عزت
دې کوي، اکرام دې کوي".

نو معنی څه ده چې طعام ورکوي؟ بعض خلق داسې وي چې پدې به ورکوي خو
وايي: دودئ ته نه وي تيار، وايي: خبر دے پدې رانه واخله، هوتل کښې پرې اوخوره، خو
زه نه شم درکولې، دودئ ورکولو سره محبت سيوا کيږي، پيسو سره محبت نه سيوا کيږي.
نو معنی په اسلام کښې بهترين عمل دا دے، چې طعام ورکوه، دودئ ورکوه، دا
مطلب نه دے چې چرکان او گدان حلال کړه، څه چې دي وس کيږي نو د وس
مطابق خلقو باندې خورو.

دويم: «وَتَقْرَأُ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ وَمَنْ لَمْ تَعْرِفْ»، او دويم غوره عمل دا دے
"چې سلام وايه په هغه چا چې ته ئې پيژنې، او په هغه چا هم وايه چې ته ئې نه
پيژنې، که پيژنې هغه ته هم سلام کوه، او که نه ئې پيژنې هغه ته هم سلام کوه"، دا نه
ده چې يو سري سره دي گپ شپ دے په هغه باندې سلام اچوه، او چې يو سره نه
پيژنې نو پريده، دا خو زه نه پيژنم، دا څوک دے؟ هر څوک چې مخې له درڅې، نو په
هغه باندې به سلام اچوي.

او سلام به هم داسې کوي چې "السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ"، "السَّلَامُ
عَلَيْكُمْ" هم جائز دے، خو "السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ" بيا ډير غوره دے، قرآن

(1) [رواه البخاري، رقم: (12، و28، و6236)، ومسلم، رقم: (39)، وأبو داود، رقم: (5194)].

(2) [رواه البخاري، رقم: (6135، و6138)، ومسلم، رقم: (48)، والترمذي، رقم: (2500)، وأبو داود، رقم: (5154)].

ڪريم ڪنبي الله پاڪ فرمائي: ﴿وَأَنذَرْتُمْ بِرَحْمَةٍ مِّنْهُنَّ أَوْ رَدُّوهُنَّ﴾ (۱)

گنر توجيهاٽ ڏي، خو عام مفسرين توجيه ڪوي او معنيٰ ڪوي: ”ڪلهه جي تاته يو سري سلام اوڪرو جي ”السَّلَامُ عَلَيْكُمْ“ نوتہ ورتہ اووايه جواب ورتلہ ورڪره ”وَعَلَيْكُمْ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ“ يو تڪي پري سوا ڪره، او ڪه هغه درته اوواي جي ”السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ“ نوتہ ورتہ اووايه: ”وَعَلَيْكُمْ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ“.

او علماء ڪرام ذڪر ڪوي جي د ”وَبَرَكَاتُهُ“ نه مخڪنبي مه ڪه، اڪر جي بعضي روايتو ڪنبي ورسره ”وَمَغْفِرَتُهُ“ شته خو ضعيف روايت دے نو بهترين جواب ورڪري اڪتر جي مونرو او تاسو يو بل سره ميلاؤ شو، نو اول خو سلام نه ڪور، بلڪه ”خير راغلي وے“ وايو، ”خير راغلي وے“ ڪه شي ني؟ د الله بنده ”خير راغلي“ خودي اووي خود سلام ثواب خو ميلاؤ نه شو ڪنه.

نتيه

دا خبره ڪوري ياد اُوستائو او ذهن ڪنبي ڪيدوي، جي د ديرو خلقو دا عادت دے، جي ته ٻه هغه باندې سلام اوڪري، او وائي: ”السَّلَامُ عَلَيْكُمْ“ نو هغه به درته ”خير راغلي ٻه خير“ وائي، دا د هغه جواب وي، ڪلهه به وائي: ”خير راغلي جي“، بس. علماء ڪرام ذڪر ڪوي جي سلام اچول سنت ڏي، او د سلام جواب ورڪول واجب ڏي، او د سلام جواب ”ٻه خير راغلي“ نه دے، د سلام جواب ”وَعَلَيْكُمْ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ“ دے، واجب دے اُوبائيل هسي ”خير راغلي“ ڏي اووي ثواب ميلاؤ نه شو. ار جي دير دي زره صبر نه ڪري، نو ”وَعَلَيْكُمْ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ“ اووايه، او ڏي نه ورستو ”خير راغلي“ اووايه، خو اول به ”وَعَلَيْكُمْ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ“ وائي.

او الله دي رحم اوکري! دي زميندارو ته چي اروائي: چي چرته تله وي؟ نو وائي: فلانکي ته خجاري له تله روم. دا نه وائي چي فلانکي له سلام له تله روم. دا خجاري خود هندوانو طريقه وه، نو دا زميندار چي د يوبل په خوا تيريري نو وائي: فلانکيه! خجاري، نو هغه ورته د هغه خائيه نه آواز اوکري "خير راغلي بخير راغلي"، نو کچري داسي ئي وئيلي وے چي فلانکيه! "السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ" او هغه ورته وئيلي وے چي "وَعَلَيْكُمْ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ" نو خورمه خوند به ئي کرے وو. سنت طريقه به هم ژوندئ شوې وه، او ثواب به ثواب شوه وو. دا طريقې د خپلو ځانونو نه ختمې کړئ.

نو چي کله يو سرے پيشکشي درکري نو د هغي بهتر جواب ورکړه، ﴿أَوْرُكُوهَا﴾ که داسي بهتر جواب نه شي ورکولے نو کم از کم د هغي پشان خو واپس کړه. او چي هغه درته اروائي: "السَّلَامُ عَلَيْكُمْ" نو ته ورته اووايه: "وَعَلَيْكُمْ السَّلَامُ"، او چي ستا ځله دومره ناراسته ده چي ته ورته اوواي: "وَعَلَيْكُمْ"، نو دا خو دي د هغه د هغي نه هم کم راوستو، او چي هغه درته اوواي: "السَّلَامُ عَلَيْكُمْ"، او ته ورته وائي: "وَعَلَيْكُمْ السَّلَامُ" هغه درته دعا اوکړه، او تا ورته خيرې اوکري، ولي داسي کوي؟ "سَام" خو مرگ ته وائي، ﴿فَتَحْيُوا بِأَحْسَنِ مِنْهَا أَوْ رُكُوهَا﴾ دغه مطلب دے چي بهترين جواب ورکړئ، ځائسته جواب ورکړئ. نو سلام دا سنت طريقه ده، چي مسلمانان د يوبل سره ميلاويري چي يوبل باندې سلام اچوي. ددي وجي نه کوره يو حديث پاک کښي راځي، د براء بن عازب رضي الله عنه نه روايت دے، وائي: «أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِسُنْعٍ: بِعِيَادَةِ الْمَرِيضِ، وَاتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ، وَتَشْمِيتِ الْعَاطِسِ، وَتَصْرِ الضَّعِيفِ، وَعَوْنِ

المَطْلُوم، وَإِشَاءِ السَّلَام، وَإِبْرَارِ الْمُقْسِمِ» (۱)

ترجمه و تشریح: د الله پيغمبر ﷺ مونږ ته حکم کړی وړپه اورو (7) خبرو باندې،
(1) یو «عِبَادَةُ الْحَرِیضِ» چې یو سره بیمار شو، مریض شونو د هغه تپوس له ځی،
بیمار پرسی له ځی.

آداب او طریقه د عیادت د مریض

د مریض د تپوس طریقه به دا وي، چې مریض له لارې، خواکښې ورسره کینه،
بیمار ته وایه، ځنګه ئې؟ ست طریقه دا ده: چې ورسره کیناسې نو لاس پرې کیدو،
او اوروایه: «لَا بَأْسَ، طَهُورٌ إِنْ شَاءَ اللَّهُ» (2)

”پروا نشته دا بیماری تالره د ګناهونو نه پاکونکې ده، دې سره به ستا ګناهونه
حکم شي“.

بیا د مریض دپاره دُعا اوعوار، دا به نه کوئ چې مریض خواته لار شي، او نه
ورته وائي: چې ته خو ختم ئې، او سَم تپ شوي، او سَم زیر شوي، هغه هسې هم ختم
وو، او نور به هم خراب شي د غمونو نه، ته به ورته وائي: ان شاء الله اوس بڼه شوې
ئې، الله به دي بڼه کړي، او الله به صحت درکړي، ستا نه ضعیف خلق بیماران شوي
دې، او ستا نه ناکاره مرضونو باندې بیماران شوي دې، او الله جوړ کړي دې، تا به هم
الله جوړ کړي، داسې د هغه لږه طمع پیدا کړي، «فَقَسْوَآلَهُ فِیْ أَجَلِهِ» (3) د هغه په نیته
کښې هغه له لږ غوندې کولاؤ والې راولی، چې سره! الله به درته صحت درکړي،
الله به درته ډیر د دین کار واخلي، ددې دپاره چې هغه سره لږ غوندې خوشحاله

(1) لودنه البحاري، رقم: (6235).

(2) لودنه البحاري، رقم: (3616، 5656، 5662).

(3) لودنه الترمذي، رقم: (2087).

شي. کڻي ستا به تپوس باندې نه د هغه مرض کيږي، او نه ترې نه هغه مرض لري کيږي، او نه هغه بڼه کيږي، الله به هغه په خپل وخت باندې بڼه کوي، او چې الله ورته څه مقرر کړي وي، هغه به ورته رسيږي، خو چونکه د هغه به لږ غوندي طبيعت خوشحاله شي.

او بيا چې مريض سره کيناستي، نو د خپل مزاج خبرې مه کو، د مريض د مزاج خبرې کو. بعضې خلق داسې وي چې مريض د هغه په راتلو باندې ستومانه وي، چې دے به اوس ددې ځائے نه څه وخت بهر کيږي، هغه ته تکليف وي، او د اوږد گپ او قبصې شروع کړي وي. او بعضې خلق چې لار شي نو سړي کره به کور مريض پروت وي، او دے به ورته هم ميله شي، يا به چايانې څکي، يا به دودئ گانې خوړي، نو د چائے او د دودئ په وخت کښې چا له تپوس له مه ځه. او بل دا چې مريض خو اکثر په کور کښې وي، نو دومره مه حصار پرې، بس مختصر الفاظو کښې تپوس اوکره، او بيا را وځه، دا سنت طريقه ده.

او نبي ﷺ فرمائي: "څوک چې سحر د مريض تپوس له لار شي نو تر ماښامه پورې ورله اويا زړه (70000) فرشتې د مغفرت دعاگانې غواړي، او چې ماښام لار شي نو تر سحره پورې ورله اويا زړه (70000) فرشتې د مغفرت دعاگانې غواړي." (1) نو د مريض تپوس دېر ثواب دے خو چې په صحيح طريقه باندې وي.

نَوَيُو «بِعِبَادَةِ الْعَرِيضِ» مونږ ته نبي ﷺ حکم کړے وو چې تاسو د مريض بيمار پرسي له ځي.

(2) دويم «وَاتَّبَاعِ الْجَنَائِزِ» "جنازې پسې تلل مونږ ته نبي ﷺ ددې حکم کړے وو."

مونڊر خو وائو: دا فلانڪي زمونڊر د محلي دس، مونڊر ئي پيڙنو نو جنازي له خو، او فلانڪي زمونڊر د محلي نه دس، مونڊر ئي نه پيڙنو، نو مونڊر ئي جنازي له نه خو، دا په تعارف باندې نه ده، بلڪه دا يو شفاعت دس د چا دپاره چې دې اوکړو نو فرشتې به ئي ستا دپاره کوي، د هر چا جنازي له خو، چې وټس دې کيږي، او جنازه هم فرض ده، خو دا فرض کفايه ده، چې د محلي نه يو تن لاړ شي، نو د ټولو غاړه خلاصېږي، خو که ټول لاړ شي نو ډيره بهتره ده، نو جنازي پسې تلل مونڊر ته نبي الله د دې حکم کړی وو.

(3) دريم «وَتَشْمِيتِ الْعَاطِسِ» "يو پرنجې والا له انتروشکې والا ته جواب ورکول". کله چې يو سره انتروشه اوکړي، نو هغه له جواب ورکول خو څنگه جواب به ورکوي؟ نو کله چې يو سره انتروشه اوکړي، نو هغه به وائي: چې "أَلْحَمْدُ لِلَّهِ" (1) نو څوک ئي چې واورې هغه به ورته وائي: "يَرْحَمُكَ اللَّهُ" (2).

"الله دې په قا باندې رحم اوکړي"، نو هغه به واپس قا ته جواب درکوي "يَهْدِيكُمْ اللَّهُ وَيُصْلِحْ بَالْحُكْمِ" (3).

"الله دې تاسو ته هدايت اوکړي، او الله دې ستاسو حالت ښه کړي". خو مونږ پدې باندې څه پوهېږو مونږ خو چې انتروشه اوکړو، نو پته نه لکې چې د خلې نه څه څه اړخې؟

او چې انتروشه دې اوکړو، نو "أَلْحَمْدُ لِلَّهِ" اړوايه، که هغه ځائې کښې څوک موجود وي، هغه به تاته وائي: "يَرْحَمُكَ اللَّهُ"، او که څوک موجود نه وي، نو فرشتې به ورته اړواي: چې "يَرْحَمُكَ اللَّهُ"، هغوي به تاته داسې جواب درکوي.

(1) ادواء البخاري، رقم: (6224).

(2) ادواء البخاري، رقم: (6224).

(3) ادواء البخاري، رقم: (6224)، والترمذي، رقم: (2739)، و (2741)، وأبو داود، رقم: (5033)، و (5038).

نو نبي ﷺ مونږ ته فرماييلي دي: چي تا سو به اَنتَرُوشي والا ته جواب ورکوي،
په ”يَرْحَمَكِ اللَّهُ“ سره.

(4) څلورم «وَتَصْرِ الضَّعِيفِ» ”د کمزوري امداد کوي، د ضعیف امداد کوي.“
بودا دے، کمزور دے، نو د هغه مدد کوي، دا نه چي کمزوري سره زياتي کوه، د
هغه پوري توفی او مسخري کوه، کندي او نالو ته ئي غورځوه، نه داسي به نه کوي، د
کمزوري امداد کوه.

(5) پنځم «وَعَوْنِ الْمَظْلُومِ» مونږ ته نبي ﷺ حکم کړے وو، چي په يو سري
باندې ظلم کيږي، نو هغه سره به امداد کوي، د مظلوم امداد کوي، د ظالم سره مه
ملکري کيږي، د مظلوم سره ملکري شي، د مظلوم مرسته او مدد اوکړي.
نن پدي ملک کښي مصيبت دا دے چي د ظالم ملکري هر څوک دي، او د
مظلوم مدد او مرستي والا څوک نشته، او که څوک د مظلوم ملکري کيږي بيا د
هغه هم خير نه وي.

نو نبي ﷺ فرمائي: «وَعَوْنِ الْمَظْلُومِ» ”چي د مظلوم امداد اوکړي“، هغه که هر
څوک دي، خو چي ظلم ورسره کيږي، نو د هغه مدد او مرسته اوکړه.

(6) شپږم «وَأِفْشَاءِ السَّلَامِ» بل ئي راته دا حکم کړے وو چي: ”سلام عام
کړي“، سلام په خلقو کښي خور کړي، يو بل باندې سلامونه اچوي، ”السَّلَامُ
عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ“ يو بل کښي دا خبري عام کړي.

(7) اووم «وَأِبرارِ الْمُقْسِمِ» ”قسم کونکي په خپل قسم کښي برې کول“. ددي
څه مطلب دے؟

يو سري قسم اوخوړو، نو هغه په قسم کښي پاک کړه، قسم کښي برې کړه، مه ئي حانث
کوه، مثلاً: يو سرے درته وائي: چي زما دي قسم وي، دا کار به ته کوي، قسم ئي اوخوړو، او هغه

کار جائز دے، نو ته هغه کار اؤکره، چي هغه د حانث کيښونه پاک او بري شي.

لکه ستا يو دوست او ملکرے راغی، او هغه وائي: چي زه ځم، او ته ورته وائي: چي نه به ځي، قسم دے چي د غرمي دودئ به درباندي څورم، نو هله به ځي، نو اوس که د هغه ډيره تلوار ده، خو پکار دي چي هغه تا په قسم کښي رانه ولي، هغه پاتي شي، او ته قسم کښي حانث نه شي.

اوس که هغه لار شي، نو ته به يا دري ورځي روژي نيسي او که مالدار شي، نو لس مسکينان به مروي؛ ځکه په تا هغه دودئ اونه څورم، او ته قسم کښي راغلي، نو ددي رجي نه هغه په قسم کښي بري کول دا د مسلمان کار دے.

هاڼ! په ناجائز شي دي قسم کړے وي. قسم دي کړے وي چي (T.V) تي وي به راسره کوري، او که اودې نه کتو نو قسم په خدائے چي هر څه به مې درسره پاتي وي. خود گناه کار به ورسره نه کوي.

او چي صحيح کار وي، جائز کار وي، يا د ثواب کار وي، نو بيا قسم کړنکے په خپل قسم کښي بري کړه.

دا اوه (7) خبرې برآ بن عازب عليه السلام وائي: چي مونږ ته نبي عليه السلام حکم کړے وو، نو يو پکښي "سلام" وو.

د سيدنا ابو هريره رضي الله عنه روايت

يو بل حديث کسي راځي، سيدنا ابو هريره رضي الله عنه فرمائي: چي نبي عليه السلام فرمائي دي: «لَا تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا، وَلَا تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا، أَوَلَا أَدْلُكُمْ عَلَى شَيْءٍ إِذَا فَعَلْتُمْوُ تَحَابُّتُمْ؟ أَفَشُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ»⁽¹⁾.

(1) ارواه مسلم، رقم: (54)، واللفظ له، وأبو داود، رقم: (5193)، وابن ماجه، رقم: (68)، و(3692).

ترجمہ و تشریح: ابو ہریرہ رضی اللہ عنہ فرمائی: چہ نبی کریم ﷺ او فرمائیل: چہ تاسو تر هغې وخته پورې جنت ته نه شی داخلیدلے تر څو چہ تاسو ایمان نه وي راوړے، نو چہ ایمان مو نه وي راوړے تر هغه وخته پورې جنت ته نه شی تللے، «وَلَا تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا» او تاسو مؤمنان نه شی کیدلے تر څو پورې چہ تاسو یو بل سره محبت نه وي کړے او کچرې یو بل سره بغض کوی، حسد کوی، یو بل سره کینه کوی، یو بل سره ضد او عناد کوی، دا د مسلمان صفت نه دے. د مسلمان صفت دا دے: ﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ الَّذِي هُوَ أَشَدُّ عَلَى الْكَافِرِ رَحْمَةً بِّمَنَّهُمْ﴾. ^(۱)

”محمد رسول الله ﷺ د الله پیغمبر دے، او هغه کسان چہ د هغه سره ملګري دي، صحابه کرام رضي الله عنهم دي، د هغوي صفت دا دے، د هغوي نښه دا ده: ﴿أَشَدُّ عَلَى الْكَافِرِ رَحْمَةً بِّمَنَّهُمْ﴾ سختي کونکي دي په کافرانو باندې، او رحم کونکي دي په خپل مينځ کښې“ په یو بل باندې نهايت مهربان دي، کافرانو باندې نهايت سختي کونکي دي، دا د مؤمنانو صفت دے. او دغه وجه ده چہ دا سبب دے د ایمان، او بيا سبب دے د دننه کیدو د جنت، «وَلَا تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا» “تاسو تر هغه وخته پورې کامل ایمان والا نه شی کیدلے تر څو چہ تاسو د یو بل سره مينه او محبت نه وي شروع کړے“.

نبی کریم ﷺ فرمائی: آیا تاسو ته داسې یو کار نه ښایم، یو داسې خبره درته نه ښایم، کله چہ تاسو په هغې باندې عمل شروع کړی، نو ستاسو مينځ کښې به مينه او محبت راشي.

معلومه شوه، چہ مينه ددي د راتلو هم څه اسباب شته، او د مينې د ختمیدو هم

له سبب شته دير خلق داسي شته چې هغوي وائي: يره جي ا مونږ له څه وظيفه راكړئ، چې زمونږ په مينځ كښي مينه او محبت پيدا شي، تروته دي، تروټوران دي، يو بل سره نالكي ده، خفكان دے، په كور كښي يو بل سره وړانه دي، داسي يو وظيفه مونږ ته اوبښايي چې دا وړاني او خفكان ختم شي.

د ټولونه بهترين علاج دغه محبت او د مينې دپاره څه شے دے؟ نو سلام عام كول دي. نبي ﷺ فرمائي: «أَوَّلَا أَدُلُّكُمْ عَلَى شَيْءٍ إِذَا فَعَلْتُمُوهُ تَحَابَّبْتُمْ؟ أَفْسُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ»⁽¹⁾.

آيا تاسو ته داسي يو كار نه ښايي چې كله تاسو هغه اوكړئ نو ستاسو مينځ كښي به مينه او محبت پيدا شي، هغه دا دے: چې سلام په خپل مينځ كښي عام كړئ، سلام غور كړئ، يو بل باندې سلامونه اچوئ، نو ستاسو به يو بل سره مينه او محبت سيوا كېږي، او كه يو بل سره سلام كلام نه كړئ، نو ستاسو يو بل سره مينه نه شي راتللې.

د محبت دپاره لوي شے سلام كلام دے، او د وړاني دپاره هم دا دے. خلق وائي: دي فلانكې سره ولې خبرې نه كوي، وائي: دے په لاره ځي هډو سلام نه اچوي. نو كه چرې دے سلام كوي نو هغه به ورسره هم مينه كوي. د محبت د زياتيدو دپاره د محبت د راتلو دپاره بهترين شے هغه سلام عام كول دي. «أَفْسُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ» "سلام په خپل مينځ كښي عام كړئ".

د سيدنا عبد الله بن سلام ﷺ روايت

يو روايت كښي راځي، سيدنا عبد الله بن سلام ﷺ ذكر كوي، وائي: زه چې لږمې لږمې نبي ﷺ ته راغلم، نو نبي ﷺ تقرير كولو، صحابه كرامو ته فرمائي: هيا

(1) ابود مسلم، رقم: (54)، واللفظ له، وابو داود، رقم: (5193)، وابن ماجه، رقم: (68)، و (3692).

أَيُّهَا النَّاسُ، أَتَشَاءُ السَّلَامَ، وَأَطْعِمُوا الطَّعَامَ، وَصَلُّوا وَالنَّاسُ نِيَامٌ تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِسَلَامٍ»⁽¹⁾
ترجمہ و تشریح. اے خلقو! خپل مینڄ کنبی سلام عام کری، سلام اچوی، دودی ورکوی
یو بل ته، طعامونه ورکوی، خپلو خپلوانو سره خپلولي پالي، يو بل سره مينه او محبت
کوی... «وَصَلُّوا وَالنَّاسُ نِيَامٌ» «او مونځ کوی چې خلق اوده وي، کله چې شبه ده خلق اوده
دي، پيشمني کنبی پاسپري، الله ته اودريږي، او مونځ کوی»، «تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِسَلَامٍ»
«کله چې پدي کارونو مو عمل شروع کړو، نو جنت ته به داخل شی په سلامتيا سره».

څلور کارونه دي اړکړل، نو جنت ته به دننه شی: (1) يو سلام عام کړی، (2)
دويم خلقوله دودی ورکوی، که مالدار وي که غريب وي خواته دي راشي، نو دودی
وربله ورکړه، (3) يو بل سره خپلولي پالي، غم بنادي کوی، لين دين کوی، (4) څلورم د
شپې نوافل کوی، تهجد کوی. جنت ته به په امن او سلامتيا باندې دننه شی. نو الله
تعالی به جنتيان جنت ته په سلامتيا سره دننه کوي؛ ځکه دا د جنتيانو يو بل ته تحفه
ده ﴿وَتَحْتَهُ لَهَا سَلَامٌ﴾⁽²⁾.

«د جنتيانو پيشکشي او دالي به پدي جنت کنبی يو بل ته سلام سلام وي».
يو معنی خودا ده. علماء کرام ذکر کوي: د الله د طرف نه به دوي ته پيشکشي
او دالي هغه سلام وي. الله تعالی به پرې سلامونه راليري. يا فرشتې به پدي جنتيانو
سلامونه وائي، يا دا معنی هم ده: چې خپله به يو بل باندې سلامونه اچوي.
نودا ئې ولې اووئيل؟ نو اصل کنبی مفسرين ذکر کوي: چې قاعده او قانون دا
دے: چې يو دوست د بل دوست خواله ځي، نو ځان سره لاس کنبی څه شے واخلي،

(1) [رواه الترمذي، رقم: (2485)].

(2) [سورة يونس: 10، إبراهيم: 23].

جي دا به هغه له يوسم، او کوشش کوي چې د خپل وطن نه د خپل ملک نه هغه شے خپل دوست له د ځان سره يوسي چې د هغه کلي کښې هغه نه ميلاويږي، لکه د سوات، دېر، باجوړ خلق چې راځي، نو ځان سره اکور راوړي؛ ځکه دلته د هغې اونې نشته، او دلته نه چې کوم خلق هلته ځي نو د ځان سره پلې يوسي، بل شے يوسي، نو هلته ددې پلونه گران گران څيزونه شته خو دا پلې هلته نه ميلاويږي. نو جنتيان به هم دغه شان د يو بل ملاقات له ځي، نو د ځان سره به څه اوړي، نو داسې خو څه شے نشته چې د يو جنتي سره دي وي او د بل سره دي نه وي، او که داسې کوي چې دے ورته څه شے اوړي، او هغه د هغه سره شته نو ددې څه مطلب دے؟ دا خو هسې هم د هغه سره شته. مثلاً: دوه ملکري دي، د هغوي دواړو د خټکو باغونه دي، يا د هندوانو باغونو دي، يا مثلاً بل څه دي، او د يو بل ملاقات له ځي، او دے ځان سره خټکې واخلي، نو هلته خو د هغه خپل باغ ډک دے، نو ته د دېته نه څه شي له خټکې اوړي، يا هغه ئې تاله راوړي، نو ستا خپل باغ ډک دے، نو هغه ئې تاله څه له راوړي؟

نو جنتيان چې د يو بل سره ځي، او د بل شي ډالۍ اوړي نو هغه خو په جنت کښې د هر يو سره شته، داسې به نه وي چې د يو جنتي په زړه کښې به څه آرمان پاتې وي، داسې به نه وي چې د يو سره به يو نعمت ميلاويږي، او د بل سره به خلاص شوې وي، نه به ميلاويږي. نو يو جنتي چې د بل خواته ځي، نو وايي: څه يوسم؟ نو وايي: راځئ چې يو بل له ټحمة او ډالۍ يوسو، نو ټحمة د څه شي ده؟ ټحفة دا ده "السَّلامُ عَلَيْكُمْ" بس دا لويه ټحفة او ډالۍ ده، چې هميشه دي په تا باندې سلامتيا وي، او هميشه دي ته په امن باندې ئې. نو دا د جنتيانو يو بل ته ټحفة او ډالۍ ده، او دا د مسلمانانو ټحمة او ډالۍ ده يو بل ته په دُنيا کښې "أَفْشُوا السَّلامَ بَيْنَكُمْ" سلام عام کړئ.

د طفيل بن ابي بن كعب ۞ روايت

طفيل بن ابي بن كعب ۞ واي: جي زه به عبد الله بن عمر ۞ خواته راتلمه،
 كه جي به دهغه خواته راغلم، نو هغه به زه سحر وختي خان سره بازار ته بوتلم، نو
 واي: كه جي به زه دهغه سره بازار ته لارم، نو «لَمْ يَمُرَّ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ عَلَى سَقَاطٍ وَلَا
 عَلَى صَاحِبٍ يَتَعَةٍ وَلَا مَسْكِينٍ وَلَا أَحَدٍ إِلَّا سَلَّمَ عَلَيْهِ»⁽¹⁾.

”نو جي چا سر به ميلاويدو نو هغه ته به ئي سلام كولو.“

په لاره جي ځي او څوك هم ځي له درځي، مالدار وي، كه غريب وي، بودا
 وي، او كه ځوان وي، تولو ته وايه: ”السَّلَامُ عَلَيْكُمْ“ څومره نيكي به دي گتلي وي،
 جي د كلي بل سر ته رسيږي، او هغه به درته واي: ”وَعَلَيْكُمْ السَّلَامُ“ نو څومره
 دعاگاني تاته په لږ وخت كښي جمع شوي، نو جي ”خير راغلي“ واي، نو ”السَّلَامُ
 عَلَيْكُمْ“ وايه نو دغه عبد الله بن عمر ۞ به سحر بازار ته لاړو تر مازيكره پوري
 به بازار كښي گرځيدو، څوك جي به ورسره ميلاويدو نو هغه ته به وئيل: ”السَّلَامُ
 عَلَيْكُمْ“ دغه طفيل ۞ واي: ټو وړځ راغلم د عبد الله بن عمر ۞ خواته نو واي:
 ماته واي: جي راځه جي څو بازار ته، نو واي: ما ترې ټو وړځ تپوس اوكړو، جي كه
 زه ستا خواته راشم، خان سره مي ملكره كړي، او بازار ته مي بوځي، حالانكه
 بازار ته تلل خوښه خبره نه ده، جائز دي څو تقوي خودا ده، جي سره د بازار د تلو
 نه خان اوساتي، ځكه «وَأَبْغَضُ الْبِلَادِ إِلَى اللَّهِ أَسْوَاقُهَا»⁽²⁾.

”په تمامو ښارونو او زمكو كښي ناخوښه زمكه الله ته د بازارونو زمكه ده“
 ځكه كناهونه پكښي زيات كيږي، فحاشي، غرياني او دھوكي پكښي زياتي

(1) [رواه البيهقي في "شعب الإيمان"، رقم: (6411)].

(2) [رواه مسلم، رقم: (671)].

کيري، دروغ پکني ډير وي. نو وائي: ما ورته اووئيل: چي ته په ما باندې څه کړې،
چي ما بازار ته بوځي او خپله هم بارار ته روزانه روان شي، او څه اخلي هم نه؟ خو
بس نيغ روان شي، او "السَّلامُ عَلَيْكُمْ" وائي، نور خوته څه کار بازار کني نه کوي.
نو وائي: ما ته شي اووئيل: چي "يَا أَبَا بَطْنٍ" دا طفيل چي وودده لږه غوندي خيټه
لويه وه وائي: "يَا أَبَا بَطْنٍ" مونږ چي بازار ته سحر وختي څو، نو "مِنْ أَجْلِ السَّلامِ" "مونږ
د سلام دپاره څو"، چي بازار کني خلق ډير دے، نو "تُسَلِّمُ عَلَى مَنْ لَقِينَاهُ" "چا سره
چي مونږ ميلاويږو نو په هغوي مونږ سلام اچوو ددي دپاره څو".⁽¹⁾

دا يو قسم تحيه او دُعا ده، نو مونږ ددي دپاره څو، چي خلقو باندې سلامونه
واچوو، مونږ خو هسي بازار کني نه کړڅو. نو سلام اچول دا د مسلمان شعار دے،
او دا د مسلمان نښه ده.

آداب د سلام او د هغې د کولو طريقه

سلام به څنګه اچرو، طريقه شي څنګه ده؟ اکثر خلق چي سلام اچوي، نو هغه
ترينه خيري جوړ کړي، هغه وائي: "السَّامُ عَلَيْكُمْ"، نبي ﷺ ته يهود راغلل، او
قصدا عمدا شي دا اووئيل: "السَّامُ عَلَيْكَ" نو نبي ﷺ ورته اووئيل: "وَعَلَيْكُمْ"،
سیده عائشي صدیقې ؓ چي واوريدل، نو بس په کنځلو باندې شوه، او په خيرو
باندې شوه، يهودو ته، نبي ﷺ ورته وائي: عائشي چپ شه، کنځلي او ردې بدې مه
وايه، نو عائشه ؓ نبي ﷺ ته فرمائي: د الله پيغمبره تا د يهودو دا سلام واوريدو؟ دوي
خو تا ته خيري اوکړي، ځکه "سام" مرض ته وئيلې کيږي، او دا رنگي مرګ ته هم
وئيلې کيږي، "السَّامُ عَلَيْكَ" معنی دا ده: "الله دي په تا باندې مرګ راولي"، يعنې

(1) [رواه البيهقي في "شعب الإيمان"، رقم: (8411)].

الله دي مره ڪره. نو نبي ﷺ ته فرمائي: دا خوتا ته خيرې ڪوي؟ نو نبي ﷺ ورته
 اوفرماڻيل: د دوي هغه خيرې دي وارويدي او زما هغه جواب دي وانوريدو، نو وائي:
 ڇنڪه؟ نو وائي: ڇي ڪله هغوي ما ته اووڻيل: ڇي ”السَّامُ عَلَيْكَ“، نو ما ورته اووڻيل:
 ”وَعَلَيْكُمْ“، بس خبره ختمه شوه، ما د هغي جواب ورڪرو، او تا ته پته نشته عائشي،
 ڇي هغوي زما دپاره ڪومي خيرې ڪوي نو الله ٿي نه قبلوي، او زما خيرې الله قبلوي،
 نو هغوي ڇي ما ته اووڻيل: ڇي الله دي مره ڪره، نو هغه نه قبليري، او ڇي ما
 اووڻيل: ڇي الله مو مره ڪره، نو هغه به خانجا قبليري.⁽¹⁾

نو بعضي خلق ڇي هغوي ميلاويري، نو وائي: ”السَّامُ عَلَيْكَ“ ڪله ڇي وائي:
 ”السَّامُ عَلَيْكَ“ تلوار ديرمه ڪوه ”السَّلَامُ عَلَيْكُمْ“ وايه.
 اول صرف سلام دغه دے، ڇي ”السَّلَامُ عَلَيْكُمْ“ بيا بهتر سلام دا دے:
 ”السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ“، او ڇي ڇا باندې دي سلام وڇولو، هغه له
 ٻڪار دي ڇي جواب درڪري، ”وَعَلَيْكُمْ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ“ بعضي خلق
 وائي: ”وَالَيْكُمْ السَّلَامُ“ نو د ”وَالَيْكُمْ السَّلَامُ“ خوڻه معني پاتي نه شوه. دا دے:
 ”وَعَلَيْكُمْ السَّلَامُ“ نو دوي ترينه ”عين“ ختم ڪري، او وائي: ”وَالَيْكُمْ السَّلَامُ“.
 او ”السَّلَامُ عَلَيْكُمْ“ دے، نو بعضي خلق وائي: ”السَّلَامَ لَكُمْ“ ”عين“ ترينه
 ختم ڪري، هسي ڄاڻ ستره ڪوي.

”السَّلَامُ عَلَيْكُمْ“ نو پڻه جواب ڪنبي ”وَعَلَيْكُمْ السَّلَامُ“ او بهتره دا دے: ڇي
 ڄوڪ سلام اچوي ڇي ”السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ“ او وائي، او جواب ورڪونڪي
 او وائي: ”وَعَلَيْكُمْ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ“ يو ٽڪي د هغي نه سڀوا او وائي، ڪنبي
 ڪم اڙ ڪم د هغي جواب خودي ورڪري.

د عمران بن حصین ؓ روایت

عمران بن حصین ؓ وائي: یو سرے د بي النبي ﷺ خواته راغلو، او نبي النبي ﷺ ته وائي: "السَّلَامُ عَلَيْكُمْ"، نبي النبي ﷺ اوفرماييل: "وَعَلَيْكُمْ السَّلَامُ"، هغه سرے کيناستو، بي النبي ﷺ اوفرماييل: "عَشْرًا"، ده لس (10) نيکي اؤکتلي؛ ځکه صرف "السَّلَامُ عَلَيْكُمْ" ئي اوروئيل، بل سرے راغلي، هغه اوروئيل: "السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ" نبي النبي ﷺ هغه ته هم د سلام جواب ورکړو، هغه سرے هم کيناستو، نبي النبي ﷺ اوفرماييل: "عِشْرُونَ"، ده شل (20) نيکي اؤکتلي؛ ځکه ده ورسره "وَرَحْمَةُ اللَّهِ" سيوا کړو، بل سرے راغلي، هغه اوروئيل: "السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ" پوره سلام ئي اوروئيلو، هغه هم کيناستو، نبي النبي ﷺ د سلام جواب ورکړو، بيا ئي اوفرماييل: "ثَلَاثُونَ"، ده ديرش (30) نيکي اؤکتلي؛ ځکه ده درې واړه الفاظ اوروئيل، "السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ" (1)

داسي سلام چې دے اوروئيلو نو ديرش (30) نيکي درته ميلاؤ شري. نو چې خومره یو سرے د نیکو خواهش کوي نو مکمل سلام دي کوي.

د سیده عائشي ؓ روایت

یو حدیث کنسې راځي، سیده عائشه ؓ فرمائي: چې نبي کریم ﷺ ماته اوفرماييل: چې اے عائشي رضي الله عنها! «هَذَا جِبْرِيلُ يَقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلَامَ» "عائشي! جبرئيل ؑ راغلي دے دا دي ولاړ دے او په تا باندې سلام وائي"، جبرئيل ؑ فرمائي: چې زما سلام عائشي ؓ ته اووايه، سیده عائشه ؓ فرمائي: "وَعَلَيْهِ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ" په

جبرئيل عليه السلام وي، د الله رحمتونه دي وي، او د الله برکتونه دي وي“ (1)

او دا وو عظمت د سیده عائشې ؓ چې جبرئيل عليه السلام هغې ته سلام کړی وو، او دا رنگې د نبي عليه السلام هغه يې يې أم المؤمنین سیده خديجة الکبریٰ ؓ د نبي عليه السلام اوله يې يې وه، نبي عليه السلام به غار حرا کښې ناست وو، او د الله پاک عبادت به ئې کولو، سیده خديجې ؓ به نبي عليه السلام ته غار ته ډوډۍ راوړه، يو ځل سیده خديجه ؓ راروانه وه، نبي عليه السلام له ئې ډوډۍ راوړه، جبرئيل امين عليه السلام راغلی، او نبي عليه السلام ته وايي: چې خديجه ؓ راروانه ده، ستا خو اله راځي، زما سلام په هغې اړوايه، «وَيَسْرُهَا يَسْرًا فِي الْجَنَّةِ» او هغې ته زيری ورکړه چې الله به هغې له په جنت کښې ښکله ورکوي“ (2)

جبرئيل عليه السلام سیده خديجې ؓ باندې هم سلام وئيلو، ځکه دا دوه پيښانې د نبي عليه السلام په پيښانو کښې لوی مقام والا وي. سیده خديجة الکبریٰ ؓ او سیده عائشه ؓ نې خو به ظاهراً فرق نه کولو، نبي عليه السلام خو به ظاهراً ټولو ته يو شان کتل، خو د زړه محبت خو جدا شے ده، نو د نبي عليه السلام د زړه محبت هم د دي دواړو سره زيات وو. اوله يې يې خو د سختۍ او د تکليف يې يې وه، رومبۍ يې يې وه سیده خديجة الکبریٰ ؓ د هغې په ژوند نبي عليه السلام بلې يې يې سره نکاح نه وه کړې.

او دويمه يې يې سیده عائشه ؓ وه چې د هغې تصوير جبرئيل عليه السلام د رينمو په کپړه کښې بند کړی وو، او نبي عليه السلام ته ئې راوړی وو، چې دا به ستا يې يې وي، او الله به ئې تاته په نکاح باندې درکوي.

نو بهر حال سلام چې څوک کوي، نو د هغې پوره جواب ورکول او سلام هم پوره وئيل پکار دي.

(1) [رواه البخاري، رقم: (3217، و6249)، ومسلم، رقم: (2447)].

(2) [رواه البخاري، رقم: (3820)، ومسلم، رقم: (2432)].

سورہ سلام آداب دا دي: سيدنا ابو هريره رضي الله عنه فرمائي: جيئي نبي ﷺ وٺيبي دي: **اَسْلَمَ الرَّابُّ عَلَى الْمَاشِي** ”ڪوم سرے جي ٻه سورئي باندې سور دے، نو سورئي والا به بيدل تلونڪي باندې سلام اچوي“، مثلاً، پر سرے ٻه سائيڪل يا موٽر سائيڪل هر شي باندې جي روان دے نو دے به بيدل تلونڪي باندې سلام اچوي، **وَالْمَاشِي عَلَى الْقَاعِدِ** ”ڪوم سرے جي روان دے هغه به ٻه ناست سري باندې سلام اچوي“⁽¹⁾ او علامه آلوسي جمل تفسير روح المعاني ڪنبي وائي: جيئي ڪوم سرے ملاست يا ناست وي، نور اتلونڪي به ٻه دوي باندې سلام اچوي، يا دغه شان يو دله راروانه دے، ٻه هئي ڪنبي لڙ ڪسان دي، بله دله ڪنبي زيات ڪسان دي، نو دا لڙ ڪسان به ٻه هغه ديرو ڪسانو سلام مخڪنبي اچوي، دا آدب دے. او ڪه داسي نه وي او ديرو ڪسانو ٻه لڙو ڪسانو باندې سلام واجولو نو ثواب به ورته ورڪولي شي.

بل دا جيئي نبي ﷺ فرمائيبي دي: يو روايت ڪنبي راڻي جيئي گشتر له پڪار دي جيئي ٻه مشر باندې سلام واجوي، او ڪچري داسي اوشول جيئي دا ڪشتر سلام نه اچوي نو دا مشر له پڪار دي جيئي سلام پري واجوي.⁽²⁾

”**تَابَ السَّلَامُ عَلَى الصَّبِيَّانِ**“ محدثين باب قائموي، نبي ﷺ ٻه ماشومانو باندې هم سلامونه اچولي دي، ماشوم ته به هم سلام ڪوي.

عَنْ أَبِي أُمَامَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِاللَّهِ مَنْ بَدَأَهُمُ السَّلَامُ».⁽³⁾

سيدنا ابو امامه رضي الله عنه ذڪر ڪوي جيئي نبي ﷺ فرمائي: جيئي الله ته دير محبوب

سرے هغه دے جي هغه ٻه سلام ڪنبي مخڪنبي شويه بل مسلمان باندې.

(1) ابدول البحاري، رقم: (6232)، (6233)، وسيم، رقم: (2160)، والترمذي، رقم: (2703).

(2) ابدول البحاري، رقم: (6231)، (6234)، والترمذي، رقم: (2704)، وابو داود، رقم: (5198).

(3) ابدول ابو داود، رقم: (9197).

يُوْ حَدِيْثُ كُنْبِي رَاخِي چي «الْبَادِيُ بِالسَّلَامِ بَرِيَّةٌ مِنَ الْكِبَرِ»⁽¹⁾.

”گوم سرے چي ابتداء او شروع کول يعني مخکنبي والے کوي پء سلام کنبي نو هغه د تکبر نه بيزاره دے“، کو شش کوي چي پء سلام کنبي پء يو بل باندې مخکنبي شي. اوس خو خلق وائي: که هغه سلام اوکرو خوزه به جواب ورکرم، او که سلام ئي اونه کړو، پس پريدوئ ئي. يو بل سره خوا کنبي تير شي. پدي باندې د سري مرتبه کيږي نه، بلکه پدي باندې د سري مقام او مرتبه اوچتيږي، چي سرے يو بل ته سلام کوي، نو کوشش دي اوکړي چي يو بل باندې پء سلام اچولو کنبي مقدم شي. حديث کنبي راخي، چي نبي ﷺ باندې پء سلام اچولو کنبي خوک نه دي مخکنبي شوي؛ ځکه چي خوک به هم نبي ﷺ ته مخي له راغلي د لري نه به نبي ﷺ هغه ته مسکي شو، او سلام به ئي ورباندې واچولو، نو چي خوک درله مخي له راخي، نو کوشش کړه چي پء تا مخکنبي نه شي ته پري سلام واچوه.

يو روايت کنبي راخي، نبي ﷺ فرمائي: چي کله به تاسو کنبي يو سرے د خپل مسلمان ورور سره ميلاؤ شي نو «فَيَسْلَمُ عَلَيْهِ» ”نو سلام پري واچوه“، «فَإِنْ حَالَتْ بَيْنَهُمَا شَجَرَةٌ» پء لاره روان وي او ”مخي له اونه راغله“ دا يو کس د اوني پء يو طرف لارو او دا بل کس د اوني پء بل طرف لارو، مينخ کنبي د اوني پرده راغله، معمولي غوندي جدائي راغله، خو چي بيا ميلاؤ شي بيا دي سلام واچوي.⁽²⁾

نو سلام له دومره اهتمام وړکړي، چي مينخ کنبي اونه يا ديوال راشي او بيا يو بل سره ميلاؤ شي، بيا سلام اوکړي.

(1) [رواه البيهقي في "شعب الإيمان" رقم: (8407)].

(2) [رواه أبو داود، رقم: (5200)].

د صحابي نبي ﷺ ته لږ وخت درې کړتې سلام کول او د هغوي جواب ورکول
يو حديث کښې راځي، نبي ﷺ جومات کښې ناست وو، يو صحابي راغې، او
نېټ ئې اوټرلو، مونځ ئې اوکړو، خو ډير پټه تلوار ئې اوکړو، د رکوع او سجدي وغيره خيال
ئې اونه ساتلو، د قراءت خيال ئې اونه ساتلو، نو د نبي ﷺ خواته راغې، او وائي: "السَّلامُ
عَلَيْكَ"، نبي ﷺ ورته او فرمائيل: "وَعَلَيْكَ السَّلامُ، اَرْجِعْ فَصَلِّ فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ"، نبي ﷺ
جواب ورکړو، او ورته وائي: "ورشه مونځ اوکړه، ستا مونځ نه دے شوے"، نو هغه صحابي
بيا راغې، او مونځ ئې اوکړو، نو بيا د نبي ﷺ خواته راغې، نبي ﷺ جومات کښې ناست
دے، بيا ورغلو، وائي: "السَّلامُ عَلَيْكَ"، نبي ﷺ ورته او فرمائيل: "وَعَلَيْكَ السَّلامُ، اَرْجِعْ
فَصَلِّ فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ"، په دريم ځل باندې بيا مونځ اوکړو، بيا راغې، سلام ئې اوکړو، بيا
ورته نبي ﷺ وائي: "ورشه مونځ اوکړه، ستا مونځ نه دے شوے". درې ځلې هغه صحابي
راځي، او نبي ﷺ ئې واپس کوي، چې مونځ اوکړه، ستا مونځ نه دے شوے.⁽¹⁾

اوس اهمه خبره دا ده، چې د نبي ﷺ مسجد به څومره وو؟ خو به يو ځائے
کښې به نبي ﷺ ناست وو، او بل ځائے کښې به هغه صحابي ولاړ وو، او ددې ځائے
نه ځي، او بل ځائے ته کيږي، او سلام اچوي، او نبي ﷺ "وَعَلَيْكَ السَّلامُ" وائي.
ددې وجي نه سنت طريقه دا ده، چې يو سرے خپل کور ته هم ځي، چې هغه
سلام کوي، مونځ خو پدې باندې شرميږو.

ماشومان چې د سکول نه راشي، نو هغوي سلام اچوي، خو هغوي هم صرف
دغه زده کړې دي چې سکول نه راشي او کور ته دننه شي نو سلام به کوي، او چې
نوله ورځ بهر کيږي، او دننه کيږي، نو سلام نشته، دا خو څه لازمي نه ده، چې صرف

د سکول نه راشي، نو سلام به کوي، او چې د پټې نه راشي نو سلام به نه کوي، په هر حال کښې سلام هېکار دے.

ددې وجې نه سيدنا انس رضي الله عنه فرمائي: چې نبی ﷺ فرمايلي وو: «يَا بَنِي إِدَا دَخَلْتَ عَلَى أَهْلِكَ فَسَلِّمْ يَكُونُ بَرَكَتٌ عَلَيْكَ وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِكَ»⁽¹⁾.

”ته چې کله کور ته دننه شي نو کور والو باندې سلام واچوه، د الله برکت به وي په تا باندې او ستا په کور والو باندې.“ په خپلې بي بي باندې به هم سلام اچوي. بعضې خبرې داسې وي چې هغه مونږ په ځان باندې د پښتو د وجې نه بندې کړي دي، د دين کارونه مو په ځان باندې بند کړي وي، سلام چې دے دا په خپله بي بي باندې هم اچولې شي. د دُنیا خبرې ورسره کولې شي، او د دين خبرې ورسره نه شي کولې؟ چې کور ته دننه شي نو په خپلې بي بي سلام واچوه ”السَّلَامُ عَلَيْكُمْ“.

او بل دا چې په يو کس باندې هم سلام اچوي، نو ”السَّلَامُ عَلَيْكُمْ“ د جمع صيغه وايي، (1) د آدب د وجې نه، (2) او دويم دا چې فرشتې وي د دغه انسان سره نو هغه هم هکښې راغلې ”عَلَيْكُمْ“ د جمع صيغه ده. په خپلې بي بي سلام اچوه په خپلو حوښو سلام اچوه، په خپلو خپلوانو چې کومې محرم زنانه دي چې تا سره ئې نکاح نه کيږي، په هغوي باندې هم سلام اچوه.

تر دې پورې، چې حديث کښې راځي، چې بودئ کانې زنانه اگر که پردئ دي، خو هغه زنانه چې د دير بودئ والې د وجې نه ستر او پرده نه کوي، په هغوي هم سلام اچولې شي، خو چې بودئ کانې وي، ځوانو جينکو باندې به سلام نه اچوي، پردو ښځو باندې به سلام نه اچوي، چې ځواني وي، خو چې بودئ وي، نو په هغوي باندې

سلام اچولے شي. باقي ٻائي خيلى زنانه جي ستا محرمي زنانه دي، ستا ورسره معصاح نه کيري، نو سلام پري اچولے شي، ٻائي خيله بي بي ده، نو ٻه همي باندې جو ٻه طريق اولي سلام اچولے شي، ٻه خيلو بچو او خيلى بي بي باندې سلام اچو. ٻه له دا آدب ورکرم، زوي له دا آدب ورکرم، جي بهر خي، او ٻه راحي، نو سلام کرم سلام سره دير خير او برکت کور کني راحي.

سلام به ٻه ڇا باندې اچوي؟

بل دا جي سلام به ٻه ڇا باندې اچوي، او ٻه ڇا به سلام نه اچوي؟ دا آدب هم زده کول غواري.

نو امام آلوسي ۽ ٻه تفسير روح المعاني کني دا ٻه اشعارو کني ذکر کري دي، جي سلام به ٻه ڇا باندې اچوي، او ٻه ڇا باندې به نه اچوي؟ نو امام آلوسي ۽ فرمائي:

سَلَامُكَ مَكْرُوهٌ عَلَى مَنْ سَمِعَهُ ... وَمِنْ بَعْدِ مَا أَبْدَى يُسْنُ وَيُشْرَعُ

ترجمه وائي: ستا سلام مڪروه دے ٻه هغه ڇا جي اوس به ٿي ته واري، او ددي نه سوا ٻه نورو خلقو باندې سلام سنت او جائز دے، سلام اچو.

مُصَلٍّ وَتَالِ ذَاكِرٍ وَمُحَدِّثٍ ... خَطِيبٍ وَمَنْ يُصْغِي إِلَيْهِمْ وَيَسْمَعُ

ترجمه و تشريح: مونڱ گزار باندې به سلام نه اچوي، يو سرے مانڱه باندې ولا ر دے، سلام پري مة اچو، حڪم هغه جو مونڱ کوي د الله ٻه عبادت کني مشغول دے، يو سرے د قرآن كريم تلاوت کوي، نو هغه باندې سلام مة اچو، يو سرے د الله پاڪ ذکر کوي، نو هغه باندې سلام مة اچو، يو سرے دے حديث خلقو ته لولي نو ٻه هغه باندې سلام مة اچو، درس کوي تدريس کوي نو ٻه هغه باندې سلام مة اچو.

بعض جاهلان جماعت ته رادننه شي بيان به شروع وي، او دے به وائي: "السَّلَامُ عَلَيْكُمْ" دا د سلامونو وخت نه دے، بيان ته غور ڪيد. نو جي سلام سنت دے، سلام

به نه اچوي، نو لاس خو به په طريق اولي نه ميلاروي. نو بعضي خلق د بيان په شروع
 کښې پاسې، نو يو بل سره غاړه ميلاروي، ميله به راشي، نو د هغه سره به لاسونه
 ميلاروي، دا درته چا وئيلي دي؟ که عالم هم راشي نو لاس به نه ميلاروي، بيان شروع
 دے بيان ته به متوجې کيږي، دے به د بيان نه پاسې او عالم ته به متوجې شي، عالم
 راغے لار ورته پريده، دننه به په خپله راشي، ته به هغه وخت کښې لاسونه نه
 ميلاروي، بيان ته به متوجې کيږي، ته د الله کتاب اورې، ددي نه به بل خوا توجه نه
 آروي. نو يو سرے مونځ کوي، تلاوت کوي، ذکر کوي، حديث لولي، نو سلام به پرې
 نه اچوي، او چې هغه ته ئې غوږ کيښودے وي، هغه باندې به هم سلام نه اچوي.

مُكَرِّرٌ فَقَّهٌ جَالِسٌ لِقَضَائِهِ ... وَمَنْ بَحَثُوا فِي الْفِقْهِ دَعَهُمْ لِيَتَّقُوا

ترجمه و تشریح: سرے دے فقه ځان له يادوي، د فقهي کتاب زده کوي، سبق وايي، دا
 رنگي يو سرے قاضي صاحب دے چې هغه د خپلې فيصلې دپاره ناست دے خلقو
 له فيصلې کوي، په يو لويه فيصله کښې آغخته دے فيصله کوي، په هغه باندې
 سلامونه مه اچوه. کوم کسان د فقهي کتاب لولي، بحث کوي، د فقهي مسائل چيري
 هغوي باندې سلامونه مه اچوه، هغوي پريده چې يو بل ته څه فائده اورسوي، او چې
 ته سلام اوکړي، نو د هغوي د ذهن نه به هغه ټوله خبره بهر شي.

مُؤَدِّنٌ أَيْضًا أَوْ مُقِيمٌ مُدَرِّسٍ ... كَذَآ الْأَجَنِّيَّاتُ الْفَتَيَّاتُ امْنَعُ

ترجمه و تشریح: وايي: يو سرے چې آذان کوي، آذان شروع دے نو د آذان په وخت کښې
 پرې سلام مه اچوه، يو سرے إقامت کوي نو هغه باندې دغه وخت کښې سلام مه اچوه.
 يو سرے درس او تدریس کوي نو په هغه باندې دغه وخت کښې سلام مه اچوه، دا
 نه چې هر وخت کښې پرې سلام مه اچوه، بلکه د درس په وخت کښې پرې سلام
 مه اچوه. دارنگې پردی جينکې ځوانانې په هغوي باندې سلام مه اچوه، پردو زنانو

باندې سلامونه مه آچوه.

وَلَعَابُ شَطْرِنَجٍ وَشِبْهُ بَخْلِقِهِمْ ... وَمَنْ هُوَ مَعَ أَهْلِ لَهْ يَتَمَتَّعُ

ترجمه وټشريح: كوم خلق چې لکيا دي، او جوارې کوي، او شطرنج باندې لوبې کوي، او څوک چې دغه شان نور په غټو کناهوونو کېنې آخته دي، فاسقان فاجران دي، نو په هغوي باندې سلام مه آچوه. زجرًا د ژورنې د وجې نه په هغوي باندې سلام مه آچوه. او کوم سرے چې خپلې بې بې سره خپلې محرمې زنانه سره خبرې کوي، پنځه او سرے خبرې کوي نو په هغوي سلام مه آچوه.

وَدَعْ كَافِرًا أَيْضًا وَمَكْشُوفَ عَوْرَةٍ ... وَمَنْ هُوَ فِي حَالِ التَّقَوُّطِ أَشْنَعُ

ترجمه وټشريح وائي: پريډوه کافر لره، کافر باندې به سلام نه آچوي، نو دے خو چې د هندوانو او سيکهانو خواته لار شي، نو هغوي ته هم وائي: "السَّلَامُ عَلَيْكُمْ" هندوان او سيکهان خو کافران دي، په هندوانو او سيکهانو به سلامونه نه آچوي، بس غلے دوکان ته دننه شه دوايي ترې راواخله. علاج ترې کول جائز دي، علاج ترې کولے شي، خو سلام به پرې نه آچوي.

يو سري خپل عورت ښکاره کړے دے، سلام به پرې نه آچوي. څه معنی؟ ورو بولو ته ناست دے، يا استنجا کوي، يا لامبي. په داسې خلقو به سلام نه آچوي؛ ځکه دهغه عورت ښکاره دے، نو داسې خلقو خواته مه ځه، سلام پرې مه آچوه.

يو سرے لويو بولو ته ناست دے، په هغه خو سلام ډيره بده خبره ده، ډير ناروا دي. بعضې خلق وي چې هغوي کله واره بول اوکړي، نو په لار به راروان وي، او خبرې به هم کوي، نو چې سلام پرې منع دے، نو خبرې هم منع دي، نو چې اودس ماته دي اوکړو، نو آرخ ته اوډير، صحيح طريقې سره اودس اوج کړو، او بيا راروان شه.

وَدَعُ أَكِلًا إِلَّا إِذَا كُنْتَ جَانِعًا ... وَتَعْلَمُ مِنْهُ أَنَّهُ لَيْسَ بِمَنْعٍ

ترجمہ وفتوح: یو جی دودی خوری بہ ہفتہ باندی سلام مہ آجودہ ہاں ا کہ تہ دورے
ٹی، نو بیا پری سلام واجودہ خو پدی شرط جی تاتہ پتہ وی، جی دے خلقو لہ دودن
ورکوی، شوم او بخیل نہ دے۔

اوس کہ یو سرے داسی دے جی نہ پری سلام ہم واجوہ، او ہفتہ وانی
”وَعَلَيْكُمْ السَّلَامُ“، او د دودی ست ٹی درتہ ونکرو، نو سلام پری مہ آجودہ ہلہ بہ
پری سلام آجوی، جی تہ اوریے ٹی، او ستا زرا غواری، جی زہ سلام اوکرم، نو دے
بہ ملتہ د دودی ست اوکری، نو سلام پری واجودہ جی د دودی ست درتہ اوکری، نو
ورشہ ورسرہ کینہ، او کہ اوریے نہ ٹی، نو پدہ دودی خورونکسی سلام مہ آجودہ
كَذَلِكَ أُنْتِزَعُ مِنْ مَطِيرٍ ... فَهَذَا خِتَامُ وَالرَّيَاةُ تَنْفَعُ

ترجمہ: دغہ رنگی استاذ د ربایہ او تنگ تکور غیرونکسی او کوئتری او مرزان
اویونکسی، دا اختتام دے اوزیات فائدہ ورکوی^(۱)

دا خو خایونہ دی، جی پدی کبسی سلام اچول منع دی، جومات تہ راخی نو
جومات کبسی سلام اچولے شی، خو پدی طریقہ او پدی شرط باندی جی سلام بہ
غلے غوندی اچوی، جی ستا خوا کبسی شوک وی، جی ہفتہ ٹی واورے، مونخ
کونکسی پدہ مونخ کبسی گہودہ نہ شی، تلاوت کونکسی پدہ تلاوت کبسی گہودہ نہ شی۔
دا رنگی یو سرے جی جومات تہ راغے، او اودس کوی نو علماء کرامو ذکر کری
دی، فتاوی رحیمیہ ذکر کری دی: جی اودس کونکسی، چار اندام کونکسی ہفتہ
باندی ہم سلام اچول مناسب نہ دی، حکمہ ہفتہ ہم یو قسم عبادت کبسی مبتلا دے،
نو جی ہفتہ باندی سلام اچول مناسب نہ دی نو بیا خبری کول خو پدہ طریقہ اولی نہ

دي مناسبه نو داسي حالاتو کښې د دُنیا خبرې کرل هم گناه ده.

الله رب العزت دي مونږ او تاسو له د عمل کولو توفیق راکړې، او الله رب العزت دي دا سنت طریقه رمونږ او ستاسو په عمل کښې راولې؛ ځکه دا خو مونږ مونږ چې سنت طریقه ده، خو ډیر خلق اول سلام نه اچوي، او که سلام اچوي نو سلام ئې غلط وي، او بعضې خلق که ته په هغوي سلام واچوي، نو هم تاله د سلام جواب نه درکوي، بلکه هغه به وائي: "بخیر راغلي"، نو چې څوک درته سلام کوي "السَّلَامُ عَلَیْکُمْ"، نو ته ورته "وَعَلَیْکُمُ السَّلَامُ" وایه، "بخیر راغلي" که ورستو وائي نو بیا ورستو ئې وایه؛ ځکه د سلام جواب "خیر راغلي" نه ده، بلکه "وَعَلَیْکُمُ السَّلَامُ" ده. الله دي د صحیح عمل کولو توفیق را نصیب کړې.

(وَاٰخِرُ دَعْوَانَا اِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَكَانُوا إِتْقَانًا
(سورة العصر: 1-3)

موضوع

دَكا ميا بی لار

بتاریخ: 31-03-2006

بمقام: جلسہ

خطیب

فصبح اللسان للبد البیان علامہ عبد الحق ریانی حفظہ اللہ

د کامیابی لار

الْحَمْدُ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَتُؤْمِنُ بِهِ وَتَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَتَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ
 أَنْفُسَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَتَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَتَعُوذُ بِاللَّهِ
 مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مِنْ يَهْدِيهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ،
 وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهُ وَلَا آخِرَ
 لَهُ لَا ضِدَّ لَهُ وَلَا نِدَّ لَهُ وَلَا مُدَّ لَهُ وَلَا بَشِيرَ لَهُ وَلَا نَذِيرَ لَهُ وَلَا وَزِيرَ لَهُ وَلَا مُشِيرَ لَهُ،
 وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَمَسْنَدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَبِيبَنَا وَشَفِيعَنَا وَحَبِيبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ عَبْدَهُ وَرَسُولَهُ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، ﴿وَالْعَصْرُ﴾ إِنَّ
 الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ خَشِيرٌ ﴿إِلَّا الْإِنْسَانَ أَمَّنَّوْا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَتَوَاصُوا بِالْحَقِّ وَتَوَاصُوا بِالصَّادِقِ﴾. ⁽¹⁾
 وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «نِعْمَتَانِ مَغْبُورٌ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ: الصُّحَّةُ
 وَالْفَرَاغُ». ⁽²⁾ (أو كما قال رسول الله ﷺ).

عزتمندو، مسلمانانو رونهوا ما ستاسو مخکېني د قرآن کریم نه یو سورت
 اولوستو، سورت العصر، او د احادیثو د رسول الله ﷺ نه ما یو حدیث عرض کړو.
 سورت عصر کښې الله رب العزت دا ذکر کوي، چې انسان په تاوان کښې دے،
 انسان تاواني دے، بیا د انسان د تاوان نه د بچ کیدو دپاره الله څلور اصول ذکر کوي،
 کجې انسان په دې څلورو اصولو باندې عمل اړکړو، نو دا انسان د تاوان نه بچ دے.
 الله رب العزت فرمائي: ﴿وَالْعَصْرُ﴾ إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ خَشِيرٌ ﴿شاهد دے مازیگر، یا زمانه

(1) [سورة العصر: 1-3].

(2) [رواه البخاري، رقم (6412)، والترمذي، رقم (2304)].

شاهد ده، جي انسان ۾ تاوان ڪنهي ڏي؟ ”د تاوان نه ڇوڪ بيچ ڏي؟ ﴿إِنَّمَا الْإِنْسَانُ لَكْفُورٌ﴾ ”مڪر هغه خلق د تاوان نه بيچ ڏي، جي هغوي ايمان راور ۽ او عمل صالح ٿي ڪري ڏي، يو بل ته د حق بيان ڪري، او يو بل ته د صبر بيان ڪري“، نو دا خلق د تاوان نه بيچ ڏي، اصل ڪنهي حقيقت دا ڏي، جي د انسان ڪٿه او تاوان هغه ديني لحاظ باندې ڏي، د دين ڪٿه او نقصان مراد ڏي، يعني دنياري او ظاهري لحاظ سره جي سر ۽ سوچ او ڪري، نو انسان خو تاوان نه ڏي ڪري، ڇو ڪه د دين ۾ اعتبار سره سوچ او ڪري، نو انسان تاوان ڪنهي ڏي، وٺي ڪله جي انسان پيدا ڪيو، او دي دنيا ته راتلو نو بريند راغلي وو، ڪله جي د دنيا نه ڄاڻي نو خان سره ٿي ڪفن پورو، نو ده خو تاوان نه ڏي ڪري، ڪله جي انسان دنيا ته راتلو نو ماشوم راغلي وو، ڪله جي د دنيا نه ڄاڻي نو لوي سر ۽ تري جوڙ شو ڏي، ڪله جي دنيا ته راتلو نو ڪنده راغلي وو، او ڪله جي د دنيا نه ڄاڻي نو پاڪ ڄاڻي، جي د دنيا نه ڄاڻي نو ڪفن ٿي خان سره پورو، خوشبو ٿي خان سره پورو، لوي سر ۽ د دنيا نه لارو، نو تاوان ٿي د کوم ڄاڻي نه او ڪرو، ده خو ڪٿه او ڪري؟ خودا ڪٿه نه ده، اصل ڪٿه د آخرت ده، انسان جي پيدا شو، ڏي بالڪل د ڪناه نه پاڪ وو، ده سره يو ڪناه هم نه وو، اوس دا سر ۽ بوڊا والي ته جي رسيدلي ڏي، او مرهه ڪيري، نو د خان سره ٿي د ڪناهونو پنڊونه پورل، دا د انسان تاوان ڏي، او ڪه د تاوان نه بيچ ڪيري؟ نو دا کوم خلور اصول جي قرآن ڪريم ذڪر ڪري ڏي، پڊي به بيچ ڪيري، ۾ بل شي باندې د تاوان نه نه شي بيچ ڪيڏي.

علماء ڪرام د دي آيت معاني ڪوي، الله رب العزت فرمائي: ﴿وَالْعَصْرِ﴾ ”إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكْفُورٌ“ ”شاهد ده زمانه جي يقيناً انسان ۾ تاوان ڪنهي ڏي“، دا ڇومره زمانه جي د انسانانو تيره شو، ڇومره انسانان جي دنيا نه لارل، دا ڇومره زمانه جي اوشو، دا توله

زمانه ددي خبرې گواه ده، چې يقيناً انسان په تاوان کښې دے، انسانان خو دُنیا ته ډیر زیات راغلي دي، مالدار مالدار خلق دُنیا ته راغلي دي، لیکن هغوي ته په مال باندې فائده نه ده میلاؤ شوے. مال باندې سرے د الله د عذاب نه نه شي بچ کیدلے.

د قارون واقعہ

قارون د دُنیا په اعتبار دومره لوی سرمایه دار وو، چې قرآن کریم کښې الله د هغه تذکره کوي: ﴿وَاتْلُوا مِنْ الْكُتُبِ مَا إِنَّ مِنْهَا لَعِلَّةً لَكُمْ بِالْغَضَبِ أُولَى الْقُوَّةِ﴾.⁽¹⁾

الله وائي: "ما قارون له دومره مال ورکړے وو چې د هغه د مال خزانې به د یو ځای نه بل ځای ته په اُورلو باندې درنې وي، لیکن هغې مال د الله د عذاب نه بچ نه کړو". الله رب العزت فرمائي: ﴿لَقَدْ كَفَرَ يَدَارِءُ الْأَرْضِ﴾.⁽²⁾

"ما قارون او د هغه کور په زمکه باندې اُومندلو"، او د هغه هغه مال مې هم په زمکه کښې اُومندلو، ډیر مالدار انسان وو، لیکن الله وائي: سره د هغې مال نه مې دُنیا کښې تباہ او برباد کړو، ژوندے مې زمکې کښې ښخ کړو، او هغې مال او دولت د الله د عذاب نه بچ نه کړو. دا خبره یاد ساتئ! چې دُنیا کښې خپل مال باندې د هوکه نه شي، مال او دولت سرے د الله د عذاب نه نه شي خلاصولے، تاریخ پدې باندې گواه دے.

(2) دویمه معنی: ﴿وَالْعَصْرِ إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكْفُورٌ﴾ "زمانه گواه ده، چې انسان په تاوان کښې دے". سرے په بادشاهت باندې د الله د عذاب نه نه شي بچ کیدے، او که په بادشاهت باندې سرے خلاصیدے شوے، نو پکار دے چې هغوي بچ شوي دے.

(1) (سورة القصص: 76).

(2) (سورة القصص: 81).

د فرعون واقعه

فرعون دومره لوټے بادشاه وو، چې هغه د خدايی دعویٰ کړې وه، او فرعون وئيلي وو، چې ﴿أَتَارِكُكُمْ الْأَعْمَىٰ﴾.⁽¹⁾

”زه ستاسو هغه اوجت رب یم، زما نه اوجت رب ستاسو بل نشته“، لیکن فرعون سره ددې چې د خدايی دعویٰ ئې هم کړې وه، او د تول مصر خلق د هغه منونکي وو، خو الله فرعون او د هغه قوم تول په دریاب کښې تباہ کړل، په خپله بادشاهي باندې خلاص نه شو.

د نمرود واقعه

نمرود بادشاه چې هغه هم د خدايی دعویٰ کړې وه، د ابراهیم عليه السلام سره ئې مقابله راغله ابراهیم عليه السلام ورته وائي: ﴿رَبِّیَ الَّذِیْ یُحْیِیْ وَیُمِیْتُ قَالَ أَنَا أَحْیِیْ وَأُمِیْتُ﴾.⁽²⁾

ابراهیم عليه السلام اووئیل: ”زما رب هغه ذات ده چې هغه ژوندي کول او مړه کول کوي“، نمرود اووئیل: دا کار خو زه هم کولای شم. دومره سرکش وو، لیکن هغه نمرود بادشاه د یو ماشي د وجې نه تباہ او برباد شو، په بادشاهت د هوک نه شي. په نسب سره نه خلاصیږي.

که تہ وائي: چې زما پلار او زما نیکه بنه سري تیر شوې دي، او د هغوي په وجه به زه د الله د عذاب نه خلاص شم، نو د هغوي په وجه د الله د عذاب نه شي خلاصیدے. د نوح عليه السلام د زوي واقعه

نوح عليه السلام پیغمبر ده، زوي کافر ده، نوح عليه السلام خپل زوي د الله د عذاب نه شي خلاصولی، نوح عليه السلام بچ کیږي، او د هغه زوي د هغه مخکښې تباہ کیږي، او

(1) [سورة النازعات: 24].

(2) [سورة البقرة: 258].

نوح عليه السلام ٽي ٻچ کولي نه شي، دغه نوح عليه السلام دے الله ورته وائي: کشتي کني سور
 شه، خو خيله بنه به کشتي کني نه سورے، بنه ٽي پاتي شوه، او تباہ شوه.
 دلوط عليه السلام د ٻي ٻي واقعه

لوط عليه السلام پيغمبر دے، هغه ته الله د عذاب نه نجات ورکرو، او بنه ٽي کافرو وه،
 هغه الله د عذاب نه نه ٻچ کوي، قرآن کريم کني الله د هغه ذکر کوي: ﴿مَرَبَّ اللّٰهُ
 مَقْلًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَأَتُ لُوطٍ وَامْرَأَتُ لُوطٍ﴾ (۱).

الله مثال ذکر کوي د دوو کافرانو زنانو جي هغه دواړه زناه د پيغمبرانو ٻه نکاح
 کني وي، خاوندان ٽي پيغمبران دي، الله ته دير محبوب دي، حڪم پيغمبر الله هغه
 سرے جوړوي جي هغه الله ته دير محبوب وي، ليکن خيله بنه د الله د عذاب نه
 شي خلاصولي، او ٻه قوميت باندې سرے د الله د عذاب نه نه شي خلاصدي، جي يو
 سرے وائي: زه سيديم، نو ٻچ به شم، نا بلکه هر سرے به خپل عمل باندې ٻچ کيري.
 رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمائي: زه د تمام اولاد د آدم عليه السلام سڀداريم. ليکن د نبي صلي الله عليه وسلم
 سره خپل تره خومره محنتونه ڪري ورو، خومره تڪليفونو نه ٿي ٻچ ڪرے وو، ليکن د
 نبي صلي الله عليه وسلم هغه تره د نبي صلي الله عليه وسلم ٻه وجه نه شي ٻچ کيدے.

د نبي صلي الله عليه وسلم بل تره ابو لهب جي قرآن کريم کني الله فرمائي: ﴿كَتَبْنَا اٰیٰتِهَا
 وَتَبٰٓءُ﴾ (۲).

”هلاڪ دي شي دواړه لاسونه د ابو لهب او هلاڪ شو“، د نبي صلي الله عليه وسلم تره دے، خو
 د نبي صلي الله عليه وسلم ٻه وجه نه شي ٻچ کيدے، انسان به خپل عمل باندې خلاصيري.

(۱) [سورة النحریم: ۱۰]

(۲) [سورة اللهب: ۱]

د عاديانو او ثموديانو حالت

په قوت او طاقت سره د الله د عذاب نه نه شي خلاصيدے، او که خلاصيدے شوے، نو عاديان او ثموديان به خلاص شوي وے، دومره د قوت والا خلق وو، چې هغوي به يوه اونه اونیوله نو هغه به ئي د جروسره را اوباسله، دومره د قوت والا وو، ليکن هغوي هم الله تبارک کرل.

”نو دا ټوله زمانه گواه ده، چې انسان په تاوان کښي دے.“ د دي تاوان نه به هله بچ کيږي چې په الله باندې ايمان راوړي، او د ايمان نه ورستو بيا نیک عمل اوکړي، بيا د حق بيان اوکړي، او بيا يو بل ته د صبر وصيت کوي هله به د تاوان نه بچ کيږي. (3) دريمه معنی: ﴿وَالْعَصْرُ إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُفٌ﴾ ”شاهد دے عمر د انسان په انسان باندې، چې انسان په تاوان کښي دے.“ د انسان دا عمر ددي خبرې شهادت کوي چې انسان په تاوان کښي دے، ولي؟ ځکه چې الله به د انسان نه په ورځ د قيامت تپوس کوي چې انسانه ما تاله عمر درکړے وو، نو تا دا عمر په څه کښي تير کړے وو؟ نو چې که الله د انسان نه تپوس کوي نو انسان به څه جواب ورکوي؟ د قيامت په ورځ د پنځو خبرو باره کښي تپوس

رسول الله ﷺ فرمائي: «لَا تَزُولُ قَدَمًا عَبْدٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ خَمْسٍ...» ”د قيامت په ورځ به هميشه دپاره انسان په خپل ځاي ثابت قدم ولاړ وي چې ترڅو پورې د پنځو (5) خبرو تپوس ترې شوے نه دے.“

(1) يو تپوس: «وَعَنْ شَبَابِهِ فِيمَ أَبْلَاهُ؟» ”د ځوانۍ باره کښي به الله تپوس کوي چې تا دا خپله ځوانۍ په څه کښي تير کړې وه؟“، ستا په بدن داسي يو وخت راغله وو، ستا لاس روغ وو، ستا خپي روغې وو، ستا غوږونه روغ وو، تا صرف د دُنیا کار کړے وو، او که د دين دي هم څه کار کړے وو، نو ددي نه دا معلومه شوه چې هر

خوان ۾ ٿاوان کڻي ڏس، ڇي هغه کڻي دغه څلور شرطونه نه وي.
 نبي ﷺ فرمائي: اَوْء (7) ڪسان به الله د عرش د سوري لاندي اودروي، يو
 هڪڻي هغه ڪس ڏس «وَشَابٌ نَّشَأَ فِي عِبَادَةِ اللَّهِ»⁽¹⁾.

”هغه ڄوان به الله د عرش د سوري لاندي اودروي کوم ڄوان ڇي خپله ڄواني
 د الله ۾ عبادت کڻي تيره ڪري وه“. داسي ڄوان به د قيامت ۾ ورځ د عرش د
 سوري لاندي ولاروي. دا ڄومره د سعادت خبره ده.

(2) دويم تپوس: «عَنْ عُمَرُ لَيْمًا أَقْنَاهُ» ”خپل عمر دي ۾ ڇهه کڻي تير ڪري
 وو؟“ پنڄوس او شپيته ڪاله عمر مي درڪري وو، تا پدي خپل عمر کڻي زما د رضا
 ڄومره ڪارونه ڪري وو؟ دا تپوس به الله ڪوي.

نبي فرمائي: ”د هغه انسان عذر د قيامت ۾ ورځ نه قبليري ڇي د هغه عمر الله
 شپيتو ڪالو ته اُورسوي، او ده خپل رب نه ڏس رضا ڪري، الله به ورته وائي: ستا عذر
 قبول نه ڏس“. نو انسان ۾ ٿاوان کڻي ڏس، د انسان عمر ۾ انسان باندې ڪواه ڏس،
 ڇي انسان ۾ ٿاوان کڻي ڏس.

(3) «وَعَنْ مَالٍ مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَهُ» ”د مال باره کڻي به الله تپوس ڪوي ڇي دا مال
 دي کوم ڄائي کڻي کٽي وو؟“ حلال ڏس کٽي وو، ڪه حرام دي کٽي وو، دا دي
 جائز طريقي باندې کٽي وو، او ڪه ناجائز طريقي باندې دي کٽي وو، غلا دي
 ڪري وو، او ڪه ڊاڪه دي ڪري وو، او ڪه حلاله مزدوري دي ڪري وه؟ اوس ڄومره
 صرف ۾ جمع ڪولو باندې پوهيرو، دا پته به قيامت کڻي لکي.

(4) څلورم تپوس: «وَلَيْمَ أَنْفَقَهُ» ”تاله ڇي ما کوم مال درڪري وو هغه مال دي

کوم خانے کنہی لکولے ور۔“ دا مال دی زما پے رضا کنہی لکولے ور، او کۄ رم
خلاف کنہی دی لکولے ور۔ دا تیوس بہ اللہ کوی۔

افسوس پکار دے! نن کۄ د دنیا معاملہ وی مونر او تاسو د ہفتی دہارہ قرض
راخلو، د ہفتی دہارہ مونر سرہ وخت شتہ لبکن د اللہ او د اللہ د پیغمبر د خبری
دہارہ مونر سرہ نہ وخت شتہ او نہ راسرہ پیسی شتہ د دی تیوس بہ اللہ کوی۔ کۄ چا
دا اووئیل: چي یو میلہ لکي او ہفتی کنہی تجارت کیری بیا د ہر کس سرہ پیسی
دیری دی، او د ہفتی دہارہ خلق قرض پیسی راخلی، د دنیا دہارہ د محکمی نہ پیسی
جمع کوو، او د دین کار چي راشی د ہفتی دہارہ مونر سرہ بیا یو روپۄ نہ وی۔ دا یاد
اوستی! کومی پیسی چي تا دنیا باندي اولکولی ہفتہ خو تولی لاری، او کومی پیسی
چي تا د اللہ پۄ دین باندي اولکوی دا ستا دہارہ لوی اجر دے۔
د یو عالم بارہ کنہی شکایت

د یو عالم بارہ کنہی عبد اللہ بن مبارک مے تہ چا شکایت اوکرو، چي دے ہر
وخت پیسی لکوی، ہر وخت خیراتونہ کوی، دۄ تہ لہ نصیحت اوکر، چي دا پیسی
دومرہ زیاتی نہ لکوی۔ عبد اللہ بن مبارک مے ہفتہ عالم را اوغوشتو، او تیوس ئی ترے
اوکرو، وائی: تہ رشتیا داسی کوی، نصیحت ئی ور تہ کولو، ہفتہ عالم ور تہ وائی: ستا نہ
تیوس کوم، کچر تہ یو سرے وی، او یو کلی کنہی اوسیری، او خان لہ بل کلی کنہی
کور واخلی، او دا سرے ہفتہ بل کلی تہ پۄ کدہ باندي شے، نو دے بہ خان سرہ نوے
کور تہ ہفتہ تول سامان اوڑی، او کۄ بہ زور کور کنہی بہ عۄ سامان پریدی؟ عبد اللہ
بن مبارک مے ور تہ وائی: خان سرہ بہ تول سامان اوڑی، نو ہفتہ عالم ور تہ وائی: دا
کور زہ پریدم، او آخرت کنہی خان لہ کور جوڑوم، نو زہ خنکہ دلۄ خان لہ سامان
پریدم؟ ماتہ خو ہفتہ کور د سامان نہ دکول پکار دی، مالہ خر ہفتہ کور آبادول

پڪار ڏي، ڏا ڪور خو ڙه هسي هم پريدم، زما خو د آخرت ڪور مقصد ڏي، نو مسلمانان جي مرگ مني، نو د دنيا ڪور ڪه وران شي، وران دي شي خو هغه ڪور جرول غواري جي هغه د آخرت ڪور ڏي، چي هغه د هميشه ڏياره ڪور ڏي.
ديو عالم مقوله

«صَدِيقُ الْإِنْسَانِ مَنْ يُسَخِّ فِي عِمَارَةِ آخِرَتِهِ وَإِنْ كَانَ فِيهِ ضَرَرٌ لِّلْأُنْيَا» "د انسان دوست هغه ڏي، چي هغه د انسان د آخرت د آبادولو سوچ ڪوي، اکر ڪه دنيا ڪنهي ورته ضرر ميلاوڀري"، اکر ڪه دنيا ڪنهي پري مال لکي، اکر ڪه دنيا ڪنهي پري ڏي خرابي پري، خو دا نقصان نه ڏي، دا دده فائده ڏي، او دا دده دوست ڏي، چي آخرت ورته جرولي، او د انسان دشمن هغه سر ڏي، چي هغه ورته د دنيا د آبادولو ڪوشش ڪوي، او آخرت ورته تباہ ڪوي، دا د انسان دشمن ڏي.

خو افسوس دا ڏي، چي مونڱ خيل خان نه ڏي پيڙندلي، دنيا خو هسي هم پاڻي ڏي، آخرت آبادول غواري، ددي مال باره ڪنهي به الله زمونڱ نه تپوس ڪوي، چي زما به دين دي خومره مال لکولي ڏي؟

(5) پنجم تپوس: «وَعَنْ عَلِيٍّ مَاذَا عَمِلَ فِيهِ»⁽¹⁾

"جي تا ڪوم علم ڪري، ور به هني دي خومره عمل ڪري وو؟" تا مسئله او بيان واوريدو، نو به خومره خبرو دي عمل ڪري وو، دا تپوس به الله زمونڱ نه ڪوي، جي دي مسئلي به درته نه وه، نو خبر ڏي، خو جي ڪله تا مسئله واوريدو، د الله او د الله د پنجم خبرو دي واوريدو، نو بيا تا به هني ڪنهي به خومره خبرو عمل ڪري وو؟ دا پنجه تپوسونه به د انسان نه قيامت ڪنهي ڪوي. نو د انسان دا عمر به انسان ڪواه ڏي، چي انسان به تاوان ڪنهي ڏي، ڪله دده ڏوڪانداري د الله د حڪم

(1) [رواه الدارمي في "سننه"، رقم: (578)، واليه في "شعب الايمان"، رقم: (1648)].

خلاف، دده زمينداري د الله د حكم خلاف، دده شكل د نبي ﷺ د طريقي نه خلاف، دده تول لين دين د الله د حكم نه خلاف، دده غم او بنادي د الله د حكم نه خلاف. نو دے به په قيامت ڪنبي د الله دربار ڪنبي ڇه جواب ورکري؟

(4) غلورمه معني: ﴿وَالْعَصْرِ إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكُفْرٍ﴾ "د مازيگر دا قيمتي وخت په

انسان باندې گواه دے، ڇي انسان په تاوان ڪنبي دے". ڇي دا دومره قيمتي وخت دے او مونږ د هغي څه خيال نه ساتو، د مازيگر دا قيمتي وخت به مونږ باندې گواهي کوي، ڇي انسان په تاوان ڪنبي دے.

د تاوان نه د بچ کيدو لار

اوس ددي تاوان نه به مونږ څنکه بچ کيږو؟ ددي تاوان نه د بچ کيدو علاج مونږ ته قرآن ڪريم ښائي. د دنيا د تاوان نه د بچ کيدو کوشش مونږ کور، ليکن د آخرت تاوان مونږ ته ښکاري او بيا هم د هغي تاوان نه ځان نه بچ کور، پکار دا دي ڇي د آخرت د تاوان نه مونږ ځان بچ کړو، د تاوان نه د بچ کيدو طريقه مونږ ته قرآن ښودلې ده: ﴿إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ ددي تاوان نه هغه خلق بچ دي، ڇي "هغوي ايمان راوړے دے"، مؤمنان د تاوان نه بچ دي، "داسي مؤمنان د تاوان نه بچ دي ڇي هغوي نيك اعمال کوي"، عمل کوي خو په طريقه د نبي ﷺ باندې. ايمان څه ته وائي؟

رسول الله ﷺ فرمائي: «لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يَكُونَ هَوَاهُ تَبَعًا لِمَا جِئْتُ بِهِ»⁽¹⁾. "تر هغه وخته پوري د انسان ايمان نه شي کامل کيدلے ڇي تر څو پوري د هغه تمام خواهشات د هغه دين نه وي تابع شوے، کوم دين ڇي ما راوړے دے". اگر ڇي

(1) [رواه البخاري في "شرح السنة"، رقم: (104)].

د سيدنا عثمان رضي الله عنه دا ڪار اوليدو، نو د رسول الله ﷺ دا مخ ورور روضانه ڪيدو، او دير زبات خوشحاله شو. نبي ﷺ فرمائي: «مَا ضَرَّ عُثْمَانَ مَا عَمِلَ بَعْدَ الْيَوْمِ مَرَّتَيْنِ»⁽¹⁾.

”سيدنا عثمان رضي الله عنه ته به هيڃ ضرر ميلائون شي ڪن ٿا، تنهن بعد نور عمل نه ڪوي“، دا عمل د سيدنا عثمان رضي الله عنه د پاره دير دے. ايمان ڪامل خو دا وو، ڇي د نبي ﷺ پڻ يوه خبره صحابه ڪرام پاسيدل، دا د ايمان ڪامل نخبه ده.

ڪله ڇي صحابه ڪرام د جهاد نه واپس شول، د صحابه ڪرامو بدنونه مبارڪ زخميان دي، د چا يو خائي مات دے، او د چا بل خائي مات دے، او د چا تول بدن زخي دے، نبي ﷺ خيله توره او نيزه ڪوزوله جبريل امين عليه السلام راڳي، وائي: ما له نيزه نه ده لري ڪري، او تا خيله زغره او نيزه لري ڪري، شامي بيا د ڪافرانو مقابلي ته اوڳي، نبي ﷺ اعلان ڪوي، ڇي اے صحابه ڪرامو پاسي او د ڪافرانو مقابلي ته لارشي، او هغه صحابه ڪرام به ما سره جهاد له ڳي ڇي ڪوم صحابه ڪرام ما سره به جگ احد ڪنبي وو، هغه صحابه ڇي جهاد له نه شو تلمے دومره زخميان وو، ڇي هغوي پڻ يو بل باندې لاس آچولي دي، او خبي ڳان پسي رابنڪي، هغوي پڻ ڪور ڪنبي نه پاتي ڪيري. دا د ايمان ڪامل نخبه ده. الله وائي: ”هغه افسان د ٿوان نه بيچ دے ڇي ايمان ٿي راورو او نيك اعمال ٿي او ڪرل“.

يو خور مونڙ ستاسو ايمان دے ڇي رسول الله ﷺ فرمائيلي وو: فَيُوشِكُ أَنْ يَأْتِيَ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يَبْقَى مِنَ الْإِسْلَامِ إِلَّا اسْمُهُ وَلَا يَبْقَى مِنَ الْقُرْآنِ إِلَّا رِسْمُهُ⁽²⁾.
 ”پڻ خلقو به داسي دور او داسي زمانه راشي ڇي خلقو ڪنبي به صرف د اسلام نوم پاتي شي“.

(1) إرواه الترمذي، رقم: (1701).

(2) إرواه البيهقي في ”شعب الإيمان“، رقم: (1763).

هر سرے به دعوی کوي چي زه مسلمان یم، لیکن دے کامل مسلمان چري هم نه شي جوړېدے، دا خود منافقانو هغه ايمان وو، چي ظاهري شکل ئي د مسلمان جوړ کړے وو، او حقيقت کښي منافقت کولو، ظاهري شکل ئي د مسلمان جوړ کړے دے، او باطن کښي دے بالکل د اسلام نه پاک دے، دا هغه مصنوعي اسلام دے، صرف د اسلام نوم باقي دے او د قرآن به صرف رسم باقي پاتي شي، هر سرے به تلاوت کوي او عمل به نه کوي.

د سيدنا ابو الدرداء رضي الله عنه حالت

سيدنا ابو الدرداء رضي الله عنه جومات ته لاړو، او مونځ ئي اؤکړو، او واپس کور ته راغلو، ابو الدرداء رضي الله عنه غصه دے، يې يې ترې تپوس کوي، ولې خه وجه ده چي ته دومره غصه ئي؟ هغه ورته وائي: هغه طريقې چي د نبي صلى الله عليه وسلم زمانه کښي وي، هغه ټولو خلقو پرېښودي دي. صرف هغې وخت کښي به خلقو مونځ په جمع باندې کولو، اونن هم په جمع باندې مونځ کوي، هغې وخت کښي خلقو داسې کول، نو که اوس وخت کښي الله يو صحابي ژوندے کړو، او دا ماحول ئي اؤکتو، نن خو هغه مونځ هم خلق داسي کوي چي شکل ئي د مونځ نه دے.

نو ددي تاوان نه به څنگه بچ کيږو، چي مونځ کامل ايمان راوړو، کامل ايمان خه دے؟ چي کومه د الله او د الله د پيغمبر خبره ده، چي هغه اؤمنو، که د دين او دنيا مقبله راغله، نو مونځ به دين غوره کړو، او دنيا به پرېږدو.

د دنيا باره کښي د نبي صلى الله عليه وسلم فرمان مبارک.

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمائي: «الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ، وَجَنَّةُ الْكَافِرِ»^(۱).

”دنیا د مؤمن دپاره جيل دے، او د کافر دپاره جنت دے.“

مسلمان به دنيا کښي داسي ژوند تپروي، لکه څنگه ژوند چي يو سرے جيل

ڪنهن تهرويءَ ۾ به بالڪل ۽ الله خلاف نه ڪوي، ۽ به تمام اعمال ۽ آخرت دياره ڪري. اونهي عليه السلام فرمائي: دنيا ۽ ڪافر دياره جنت ۾ ۽ دا دنيا ۽ ڪافر ۽ مزد خائيه ۾ ۽ دا ۽ مسلمان ۽ مزد خائيه نه ۽ ۽ مسلمان به دنيا ڪنهن ۽ آخرت ۽ آبادولو ڪوشش ڪري.

حديث ڪنهن راڻي، سيدنا عمر فاروق رضي الله عنه جو ورڻ راڻيءَ، او رسول الله ﷺ ۾ پيو پوزي باندئي ملاست ووهه هغه پوزي ۽ ۽ ميرزي نه جوڙ شوڪ ووهه او نه عليه السلام ۾ هغه باندئي ملاست ووهه او نه عليه السلام سر مبارڪ نه پيو بالحت ۽ روت ووهه ۽ هغه بالحت او چار ۽ ۽ ۽ نه ووهه او دننه ۾ هغه بالحت ڪنهن ۽ ڪجورو پئي باندئي شوي ويهه عليه السلام ۾ هغه باندئي سر مبارڪ ڪيخود ۽ ووهه او ۾ هغه پوزي باندئي ۾ زمڪه باندئي ملاست ووهه جي ڪه عمر رضي الله عنه ۽ هغه حال ته او ڪتل، نو عمر رضي الله عنه ۾ ڙا باندئي شو، او ورته وائي: ۽ الله پيغمبر! دغه ۽ قيصر خلقو ته او ڪوره او ڪسري ته او ڪوره دا غومره ڪافران دي، او ۽ الله دوشمن دي، ليڪن الله ورله دومره مال ور ڪري ۽ ۽ جي هغوي ۾ اوچتو اوچتو تختونو باندئي ناست دي، او ته ۽ الله محبوب پيغمبر ئي او ته ۾ پوز ڪو باندئي ملاست ئي، جي ستا بدن ڪنهن نبي جوڙي ڪري دي، عليه السلام ورته وائي: اءِ عمره دا مزي خود ڪافرانو دياره دنيا ڪنهن دي، او ۽ مسلمانانو دياره به دا مزي ۾ آخرت ڪنهن او جنت ڪنهن ميلاو پري.

بل حديث ڪنهن راڻي، دنيا عليه السلام سره سيدنا عبد الله بن مسعود رضي الله عنه راڻيءَ، او ورته وائي: اءِ ۽ الله پيغمبر! ۽ الله نه سوال او ڪره، جي الله تاله داسي مال در ڪري، لڪه ڪمڪه مال ئي جي روم والوله ور ڪري ۽ ۽ قيصر او ڪسري ته ئي ور ڪري ۽ ۽ داسي مال ۽ الله نه او غواره، ته خود الله پيغمبر ئي، او دغه ڪافران دي، نه عليه السلام ورته پيو عجيبه خبره ڪوي، نه عليه السلام ورته وائي: **مَا أَنَا فِي الدُّنْيَا إِلَّا كَرَائِبٍ اسْتَظَلُّ تَحْتَ**

شَجَرَةٌ ثُمَّ رَاحَ وَتَرَكَهَا. (1)

”واه ابن مسعود! زما او د دنیا خو داسي مثال دے لکه یو مسافر چي لار باندې روان دے، او د هغي مسافر کرمي اوشو، سترے شو، راغی د یو وني لاندې کیناستو او لو غوندي آرام کوي“ دے خان له د سوري د لاندې بنکلي نه جوړوي، دے خان له د سور د لاندې بستري او قالینونه نه غوړوي، صرف لږ ساعت دپاره د سوري لاندې ناسته کوي، او بيا خپل سفر باندې روانيږي، ابن مسعود! زه خو چي دنیا ته راغلي یم زه د آخرت په سفر باندې روان یم، زما او د دنیا خو دومره تعلق دے، لکه یو مسافر چي د سوري لاندې ناست دے، صرف خپل گزران دنیا کښي تېروم، زما مقصد آخرت دے چي ماله به الله راکوي. دا د نبي ﷺ حال دے.

سید عائشه صدیقہ رضی اللہ عنہا فرمائي: چي نبي ﷺ د دنیا نه لار او د نبي ﷺ کور کښي چرته هغوي درې ورځي په مړه باندې ډوډي نه ده خوړلي. (2)

درې درې ورځي به د نبي ﷺ په کور کښي اور نه بليدو، د خوراک به څه نه وړ، او چي ډوډي به ئي خوړه نو ترکارې به نه و، صرف سرکه به و، او چي سرکه به ميلاؤ شو، نو نبي ﷺ به وئيل: سرکه ډيره ښکلې ترکارې ده، نبي ﷺ به د هغي سره ډوډي خوړه لیکن مقام ئي څومره اوچت دے، د صحابه کرامو مقام څومره اوچت دے، دا تاوان نه سرے په مال نه بچ کيږي، د تاوان نه سرے په ايمان بچ کيږي نو الله فرمائي: ﴿إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ ”مکر هغه کسان د تاوان نه بچ دي چي هغوي ايمان راوړے دے، او هغوي نیک اعمال کوي“.

(1) ارواه الترمذي، رقم: (2377).

(2) ارواه مسلم، رقم: (2976)، والترمذي، رقم: (2358).

عمل صالح ڇهه ته وائي؟

عمل صالح هنهي ته وائي: جي هغه ٻه طريقه ديني لفظ باندې وي، نو هغه نيك عمل ڏس، ار ڪه ڏهه ٻه طريقه باندې نه وي نو هغه نيك عمل نه ڏس، ڪه هر ڳوهره ٻه عمل ڏس.

د قاضي بيضاوي ڏهه قول

قاضي بيضاوي ڏهه وائي: "الصَّالِحَةُ مِنَ الْأَعْمَالِ مَا سَوَّغَهُ الشَّرْعُ وَحَسَنَهُ" (1)

"نيڪ عمل هغه ڏس جي هغه ديني لفظ ڪري وي، جي ٻه شريعت ديني لفظ ڪنهي شت، نو هغه نيك عمل ڏس، او ڪه ديني لفظ يو ڪار نه ڏس ڪري، نو هغه نيك عمل نه ڏس.

(3) دريم شرط: ﴿وَتَوَاصَّوْا بِالْحَقِّ﴾ "هغه خلق د تاوان نه ٻيچ ڏي جي هغوي يو بل

ته د حق بيان ڪوي"، يو بل ته ٻه حق باندې حڪم ڪوي، حق ڇهه ته وائي؟ مفسرين ذڪر ڪوي: "د الله ٻه تابعداري باندې او د الله د پيغمبر ٻه تابعداري باندې يو بل ته حڪم ڪوي" دا خلق د تاوان نه ٻيچ ڏي خپله هم ٻه ڪار ڪوي، او نور خلق هم ٻه ڪارونو ته رابلي، دا خلق ﴿وَتَوَاصَّوْا بِالْحَقِّ﴾ داخل ڏي.

(4) ڳلورم شرط: ﴿وَتَوَاصَّوْا بِالْصَّبْرِ﴾ "يو بل ته ٻه صبر باندې وصيت ڪوي"،

تڪليف ورته د الله ٻه لاره ڪنهي راڻي، مشڪلات راڻي، دوي يو بل ته د الله ٻه دين باندې د صبر ڪولو وصيت ڪوي، يو بل ته د صبر تلقين ڪوي، جي ڪلڪ شه، ڏي بدلي به راله الله آخرت ڪنهي را ڪوي. دا خلق د تاوان نه ٻيچ ڏي. دا يو ڏير جامع سورت ڏس.

(1) [تفسير البيضاوي تحت آية سورة البقرة: 25].

دامام شافعي ڪه قول

امام شافعي ڪه فرمائي: ڪچري پدي سورت ڪنبي يو سرے سوچ اوکري، نو ڪه
ما تول قرآن ڪريم نه وے نازل شوي، او دا يو سورت عصر نازل وو، نو دا هم د خلقو
دپاره ڪافي وو ڪه يو ذي عقل انسان پي دي ڪنبي سوچ اوکري.

ڪوم حديث چي ما وئيلے وو، نبي الله فرمائي: «نِعْمَتَانِ مَغْبُونٌ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ
النَّاسِ: الصُّحَّةُ وَالْفَرَاحُ»⁽¹⁾.

”دو نعمتونہ داسي دي چي زيات خلق پي هئي ڪنبي پي تاوان ڪنبي دي“، دوہ
نعمتونہ الله پي خلقو باندې ڪري دي، او خلق د هئي شڪريہ نه آداء ڪوي.

(1) يو «الصُّحَّةُ»: يو صحت دے، روغ بدن دے، چي الله ورله روغ بدن
ورکري دے، او دے پدي روغ بدن د الله شڪريہ نه آداء ڪوي، د الله د رضا ڪارونہ
نه ڪوي، نو دي نعمت بلو ڪنبي به تري الله تپوس ڪوي.

(2) دويم «وَالْفَرَاحُ»: دويم فارغ وخت دے، چي فارغه وخت ورله الله ورکري
دے، موقع ورله الله ورکري دے، او دے پڪنبي د الله محڪوفہ نه مني، دا سرے پدي
فراغت ڪنبي تلواني دے.

بعض خلقونہ فراغت ميلاؤ شي، نو هغه پي گناهونو ڪنبي مبتلا شي، او د الله
د رضا ڪارونہ پڪنبي نه ڪوي. دير بيماران د صحت پي آرمان دي، چي الله مونڙ له
صحت راڪري، نو مونڙ به ستا د دين خدمت اوکرو، او تاله الله روغ بدن درکري دے،
او ته د الله محڪم نه مني، مونڙ له پڪار دي، چي د خيلو اعمالو اصلاح اوکرو، او
مونڙ د هئي خائي دپاره محنت اوکرو، چي هغه هميشه دپاره خائي دے، چي هغه د

آخرت محنت دے، جي د آخرت محنت او کوشش اُکرو، زمونڊ آخرت به خنڪه جوڙي. زمونڊ آخرت به هله جوڙي جي مونڊ د هني خلقو سره ناپسته پاسته اُکرو، کوم خلق جي مونڊ ته د آخرت لار سموي، د علماء کرامو سره کينود نيڪانو خلقو سره کينو، نو مونڊ ته به آخرت ياديڙي، او ڪه دا ڪار نه ڪرو، بلڪه د بدعمله خلقو سره کينو نو ورڻ ۽ ورڻ به گناهونو کڻي مبتلا ڪيرو.

دنبه ابو بد ملڪري مثال

رسول الله ﷺ فرمائي: د نيڪ عمله او بد عمله انسان مثال داسي دے، لکه عطر فروش او د لوهار، اوس ڪه ستا ملڪرتيا د عطر فروش سره ده ته د عطر فروش دوکان کڻي ناست ٿي، يا به هغه تاله عطيه درڪري، ستا ملڪري دے، نو يو شيشه به د عطر و ڪه ڪري او تاله به ٿي درڪري، نو ستانه به خوشبويي ڄي، يا به تري ڄان له ۽ پيسو باندې واخلې، او ڪه ۽ پيسو دي هم وانه غستله نو هغه خوشبويي خو چرته تلي نه دي هغه به درباندي خاڻا راڄي، جي د عطر و ۽ دوکان کڻي ناست ٿي. او ڪله جي ستا ملڪرتيا د يو لوهار سره ده، او ته د هغه سره دوکان کڻي ناست ٿي، نو يا خو به ستا ڪپري اوسوزي، يا به ستا ڪپري ٿوري شي، او ڪه دغه نه وي نو هغه بدبوني خو چرته تلي نه ده، دايرو هغه گرد و غبار خو چرته تلي نه دے.

نوني ﷺ فرمائي: د نيڪ عمله انسان نه به تاته فائده ميلاويڙي، يا به تاته ڇه علم اُڻيائي، او ڪه دغه نه وي نو ۽ هغه جي کوم رحمتونه راوريڙي، ۽ هني کڻي ورسره ته شريڪ ٿي، او بدعمله ملڪري سره جي ڪرڻي نو هغه به تا ۽ گناهونو کڻي مبتلا ڪري، او ڪه داسي ڏنه شي، نو ۽ هغه جي کوم قهر او غضب نازليري، نو ۽ تا به هم دغه قهر او غضب نازليري.

د لقمان حکیم ﷺ خپل بچي ته نصيحت

«يَا بُنَيَّ! إِذَا رَأَيْتَ قَوْمًا يَذْكُرُونَ اللَّهَ تَعَالَى فَاجْلِسْ مَعَهُمْ» "کله چې ته داسې خلق اوريدنې چې هغوي د الله تذکرې کوي، د الله او د الله د پیغمبر خبره کوي راشه دغې خلقو سره کینه" کچرې ته عالم ئې نو «يَتَّقُكَ عِلْمُكَ» "تاله به ستا علم فائده درکړې"، جاهل ئې نو هغوي نه به څه واوري نو تاته به عالم جوړ شي، او بچیه! که نه عالم جوړ شوې، او نه تا د هغوي نه څه یاد کړل، نو په هغوي چې کوم رحمتونه راوړيږي، په هغې کښې ورسره ته شریک ئې. او بیا ورته وائي: خبردارا د ناکاره خلقو سره مه کینه؛ ځکه ته عالم سره ئې او ستا ناسته د ناکارو خلقو سره ده، نو تاله ستا دا علم هیڅ فائده نه درکوي، او کچرې ته جاهل ئې، او د ناپوهه خلقو سره ناسته پاسته کوي، نو ستا دا جهل او ناپوهي به نوره هم سیوا شي، او که چرې هیڅ هم ونه شي نو په هغوي چې کوم قهر او غضب نازلېږي ته ورسره هم په دغه قهر او غضب کښې شریک ئې.^(۱)

الله دې د عمل کولو توفیق راکړي.

(وَأَخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ)

(۱) [روح البیان تحت آیه سورة البقرة: ۱۵۲].

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَنُفِخُ فِي صُورٍ قَدِ انْفُخَ لَهَا مَوْبِقَةٌ فَلْيَاذْكُرُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى

(سورة طه: 124)

موضوع:

دَقْرَآنِ كَرِيمِ نَهْ دَمَخِ اِرُولوسْزَا

بمقام: جلیبی

خطیب

فَصِيحُ اللِّسَانِ لِلذِّبِّ الْبَيَانِ عِلَامَةُ عِبْدِ الْحَقِّ رَبِّانِي حَفِظَهُ اللَّهُ

د قرآن ڪريم نه د مخ اڀرلو سزا

الْحَمْدُ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَتُؤْمِنُ بِهِ وَتَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَتَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ
 أَنْفُسِكَ وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِكَ، وَتَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِكَ وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِكَ، وَتَعُوذُ بِاللَّهِ
 مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِكَ وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِكَ، مِنْ يَهْدِي اللَّهُ فَلَاحٌ مُضِلٌّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ لَهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ،
 وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهُ وَلَا آخِرَ
 لَهُ لَا ضِدَّ لَهُ وَلَا نِدَّ لَهُ وَلَا مُعَدَّ لَهُ وَلَا بَسِيرَ لَهُ وَلَا نَذِيرَ لَهُ وَلَا وَزِيرَ لَهُ وَلَا مُشِيرَ لَهُ،
 وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَيِّدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَبِيبَنَا وَشَفِيعَنَا وَحَبِيبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ عَبْدَهُ وَرَسُولَهُ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، ﴿وَمَنْ أَعْرَضَ
 عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْضَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾ أَعْلَى. قَالَ رَبِّهِمْ حَسْرَتِي أَعْلَى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا.
 قَالَ كَذَلِكَ أَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا وَكَذَلِكَ الْيَوْمَ تُنسى. (1)

وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ اللَّهَ يَرْفَعُ بِهَذَا الْكِتَابِ أَقْوَامًا، وَيَضَعُ بِهِ
 الْآخَرِينَ». (2) (أو كما قال رسول الله ﷺ).

زما عزتمندو، مسلمانانو روئروا ما ستاسو مخڪبي د قرآن ڪريم نه د سورت طه
 دري آياتونه مبارڪه اولوستل، او د احاديثو د رسول الله ﷺ نه ما ستاسو مخڪبي يو
 حديث مبارڪ عرض ڪرو.

عزتمندو حقيقت دا دے، جي قرآن ڪريم داسي يو انقلابي ڪتاب دے، جي
 انسان ڪنبي انقلاب بغير د قرآن ڪريم نه ٻه بل عهه باندې نه راضي، الله رب العزت

(1) [سورة طه: 124-126].

(2) [رواه مسلم، رقم: (817)].

به ما کان وما یحکون باندې عالم دے، چې کله الله انسانان پیدا کول، د انسانانو د پیدا کولو نه مخکېني الله د انسانانو په حال عالم وو، نو که ددې انسانانو اصلاح د آسماني کتابونو نه بغير په بل څه باندې کيدے شوه، نو الله به آسماني کتابونه نه رالېږل. او بيا آخر کښې الله داسې يو کتاب راولېږلو، چې مخکېني کتابونه صرف د هغې امت سره خاص وو، او د هغې پيغمبر سره خاص وو، چې هغه پيغمبران د دُنیا نه تلې دي، نو د هغه هغه شريعت هم ختم شوے دے، بيا نوے شريعت شروع شوے دے، او قرآن کریم الله داسې کتاب راولېږلو چې د جناب محمد رسول الله ﷺ د راتلو نه وروستو تر قيامته پورې د تمامو مسلمانانو د هدايت دپاره کافي کتاب دے، مخکېني کتابونه خاصو قومونو ته لېږلے شوې وو، مخکېني انبياء عليهم السلام خاصو قومونو ته لېږلے شوې وو، د جناب محمد رسول الله ﷺ خصوصيت او د قرآن کریم خصوصيت دا دے چې دا د تمامو مخلوقاتو دپاره دے.

د نبي الله ﷺ فرمان مبارک

رسول الله ﷺ فرمائي: بُعِثْتُ إِلَى الْأَسْوَدِ وَالْأَحْمَرِ. ⁽¹⁾

”زه لېږلے شوے يم د ثور رنگ والا ته، او سررنگ والا ته“، زه عربو والو ته هم لېږلے شوے يم، او عجمو دپاره هم لېږلے شوے يم.

کله رب العزت فرمائي: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَلِمَةً لِّلنَّاسِ﴾. ⁽²⁾

”نه دے لېږلے مونږ تا لره مکر د ټولو خلقو دپاره“. نو قرآن کریم يو داسې انقلابي کتاب دے، چې بغير د قرآن نه په بل څه انقلاب نه راځي، کومه علاقه او کوم کلي کښې چې د الله د کتاب درس او تدریس کيږي، ضرور به الله هغه کلي

(1) [رواه محمد بن هلي الترمذي في تواتر الأصول: 3 / 128].

(2) [سورة مباء: 28].

کسي انقلاب راولي، او جي کوم کلي او علاقه کسي د الله د کتاب درس او تدریس نه وي، نو هغه کلي کسي انقلاب نه شي راتللي. قرآن کریم داسي انقلابي کتاب دے. د نبي ﷺ د قرآن کریم لوستل

جي کله جناب رسول الله ﷺ وادي نخله مقام کسي مونغ کوي، او قرآن کریم لولي، نو پريان راغلي دي، نو هغوي د رسول الله ﷺ نه قرآن اوريدلي دے، نو د يو غوښتو اوريدلو نه بعد په هغي پريانو کسي داسي انقلاب راغلي دے، جي هغه پريان خپل قوم ته دعوت چلوي، قرآن کریم داسي انقلاب کتاب دے، جي پريانو ته هم د انقلاب والا ښکاري، قرآن کریم کسي الله د پريانو تذکره کوي: ﴿قُلْ أَوْعَىٰ إِلَيْكَ الْكِتَابُ فَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ (۱)

”اے زما پيغمبر! ته دي خپل اُمت ته اُورايه جي ما ته وحې کرے شوې ده، جي شان دا دے څه کسانو د پريانو نه هغوي قرآن کریم واوريدو“، کله جي هغوي قرآن کریم واوريدو نو هغي پريانو کسي څنگه انقلاب راځي، او هغي پريانو اووټيل: ”جي مونږه يو نا آشنا کتاب واوريدو“، ﴿يَهْدِي إِلَى الْبُشْرَىٰ مِمَّا بَوَّلْتُمْ لُشْرَىٰ بِتَنَافُثِهِ﴾ (۲)

”داسي کتاب جي لار ښائي اصلاح طرف ته نو مونږ پرې ايمان راوړو، او هيجري نه شريککوو مونږ د خپل رب سره هېچا لره“. د قرآن د وټيلو مقصد دا دے، جي ددي په بيان سره به خلقوله د الله توحيد رسوے، کوم څائے کسي جي انقلاب نه راځي، نو وجه دا وي، جي هغه خپله هم توحيد نه پيژني، او خلقو ته هم توحيد نه ښلي، جي توحيد څه ته وائي؟ خپله هم سنت او بدعت نه پيژني، او خلق ترې هم نه خبروي، نو څنگه جي د قرآن حق دے، او دغسي قرآن نه وائي نو انقلاب نه راځي.

(۱) [سورة البجن: ۱]

(۲) [سورة البجن: ۲]

پريانو چي قرآن اوريدلے دے، نو هغوي وائي: مونږ به د خپل رب سره هيڅوک نه شريک کړو، اولنې آواز د توحيد کوي. نو د قرآن کريم په بيان چي کوم انقلاب راځي، دغسې انقلاب په بل کتاب نه راځي، په قرآن کريم چي څنگه هدايت حاصلېږي دغسې هدايت په بل کتاب نه حاصلېږي، قرآن کريم کښې الله فرمائي: ﴿ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيْهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِيْنَ﴾⁽¹⁾.

”دا کتاب چي دے هيڅ شک نشته پدې کښې هدايت دے، د متقيانو دپاره.“
 کله الله رب العزت فرمائي: ﴿هُدًى لِّلنَّاسِ﴾⁽²⁾.
 ”دا د تمامو خلکو دپاره د هدايت کتاب دے.“ کله الله رب العزت فرمائي: ﴿وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُؤْمِنِيْنَ﴾⁽³⁾.

”د هدايت او د رحمت کتاب دے د مؤمنانو دپاره“، نو بغير د قرآن کريم نه هدايت نه شي راتللې بغير د قرآن کريم نه انقلاب نه شي راتللې.
 قرآن کريم پريښودل

چي کله دي قرآن کريم پريښودو، او بل کتاب پسې روان شوې، نو گمراه به شي. رسول الله ﷺ فرمائي: «وَمَنْ ابْتَنَى الْهُدًى فِيْ غَيْرِهِ أَضَلَّهُ اللهُ»⁽⁴⁾.
 ”چا چي د قرآن کريم نه علاوه بل کتاب کښې هدايت طلب کړو، نو الله به ئې گمراه کړي“. د هدايت کتاب قرآن کريم دے، نو چي په ديرو علائقو کښې انقلاب راغلې دے، دا انقلاب د قرآن کريم د بيان په وجه باندې راغلې دے.

(1) [سورة البقرة: 2].

(2) [سورة البقرة: 185].

(3) [سورة يونس: 57].

(4) [رواه الترمذي، رقم: (2906)].

سیدنا عمر فاروق رضی اللہ عنہ واقعہ

•

هغه عمر فاروق رضی اللہ عنہ جي د اسلام نه مخڪڻي د مسلمانانو ۽ دوشمني ڪڻي مشهور سر ۽ رو، لڪه ڄڻڪه جي اسلام ڪڻي مشهور دے. توره ئي راغستي ده، راروان دے ڄوڪ تري تهوس ڪوي: چرته ڄي؟ هغه ورته وائي: محمد ﷺ قتلوم وائي: ولي ئي قتلوي، ڇا وجه ده؟ وائي: هغه د نبوت دعويٰ ڪوي، او زمونڊ خدايانو ڀسي (لات، منات او عزي) ڀسي خبري ڪوي، جي هغوي ڇا نه شي ڪولي، لار ڪڀي يو صحابي ڄي له ورغلو، او ورته وائي: جي ته هغه نه شي وڙلي، ته به د هغه د خاندان نه ڄڻڪه خلاص شي؟ ٻه هغه باندې دا خبره نا آشا اولڪيد، غصه ورته ورغله وائي: زما ٻه خيال ته هم مسلمان شوي ئي؟ نو هغه ورته اوڙيل: آڙ، هغه سره ئي جنگ ڪولو، يو بل باندې ڪوزارونه ڪوي، نو هغه ورته اوڙيل: ته ورشه د خپل ڪور حال اوکرو، جي ستاسو ڪور ڪڻي ستا اوڃي او ستا خور مسلمانان شوي دي، پدي سیدنا عمر رضی اللہ عنہ نور هم غصه شو، راروان شو، او جي ڪله رانزدې شوي، او هغه اوڃي او خور ئي ناست دي، او سیدنا خباب رضی اللہ عنہ ورته د قرآن يو پانڙه ٻڌائي، سیدنا عمر رضی اللہ عنہ د قرآن هغه آواز واوريدو، آواز ئي جي اوکرو، نو هغه خو غصه ناک انسان وو، سیدنا خباب رضی اللہ عنہ خردننه زر ڪوته ڪڻي پٽ شو، او هغه خور او اوڃي دواڙه جي وو، نو دروازه ئي ڪولاڙ ڪره، جي سیدنا عمر رضی اللہ عنہ دننه راڄي، هغه خور ئي هم اوڙهله، هغه اوڃي ئي هم اوڙهلو، او ورته وائي: جي تاسو خپل دين ڀريندو دے، دواڙه ئي اوڙهل، حقي جي خپلي خور باندې ويني راماتي شوي، او بيا ورته وائي: جي تاسو ماله هغه پانڙه راکري، جي تاسو اوس ڪوم سبق وٺيلو، هغي خور ورته اوڙيل: جي دا دغسي نه شم درڪولي، تردې جي ته اول غسل اوکري، سیدنا عمر رضی اللہ عنہ ئي ديتنه تيار ڪرو، جي هغه مخڪڻي غسل اوکري، نو غسل ئي اوکرو، نو جي راڄي طو د قرآن ڪريم هغه نسخہ

٦١ رَاغُسْتَه (هه ليكلو باندې پوهيدو) نو شروع ئې اوکړه. ﴿ظَهٗ ۞ مَا أَتَيْنَا عَلَىٰكَ الْفُرْقَانِ
لِيُنْفَلِي ۞ إِلَّا لَذِكْرَ الْإِثْمَنِ تَمْحَقِي﴾. (۱)

(ددې لږ غوندي لوستلو سره د سيدنا عمر ؓ په زړه کښې نرم والې راغې، يا خو هغه سيدنا عمر وو چې نهايت سخت طبيعته وو، او د خپلې خور او اوځې د وهلو پسې راغلې دے، رسول الله ﷺ پسې توره گرځوله، چې هغه قتل کړې، يا چې کله ئې قرآن کریم اوريدلې دے، نو زړه کښې انقلاب راغلې دے). او سيدنا عمر فاروق ؓ وائي: ما رسول الله ﷺ ته اُرسوي، چې زه په هغه باندې ايمان راوړم، سيدنا حباب بن اُرت ؓ راغې، او ورته وائي: چې عمره زيرے واخله، چې ستا دپاره نبي ﷺ دُعا غوښتي وو. (او نبي ﷺ دُعا دا کړې وه چې هغې وخت کښې مسلمانان نهايت تصکليف کښې وو، مسلمانان کمزوري وو، نبي ﷺ دُعا کوي: «اللَّهُمَّ اَيِّدِ الْإِسْلَامَ بِمُتَرِّبِنِ الْخَطَّابِ اَوْ بِاَيِّ جَهْلِيٍّ بَنِي هِشَامٍ».) (۲)

”يا الله! اسلام له مضبوط والې ورکړې، يا خو زما تره (ابو جهل ابن هشام) مسلمان کړه، يا عمر فاروق ؓ مسلمان کړه، کوم يو چې پدې دواړو کښې تاته خوښ وي، نو هغه ته ايمان نصيب کړه). (۳) مقصد دا دے چې انقلاب د قرآن کریم سره راځي، د قرآن کریم نه علاوه داسې بل کتاب نشته چې هغې سره انقلاب راشي. د صحابه کرامو حالت

هغه صحابه کرام رضي الله عنهم چې د يو بل درشمنان وو، د يو بل سره ئې په

(1) [سورة طه: 1-3].

(2) [رواه الحاكم في المستدرک، رقم: (4486)].

(3) [تفسير القرطبي: 164/11، طبع دار الكتب المصرية - القاهرة].

کټونو دوشمنې تېره شوې وه، د اسلام نه مخکښې په درې جاهليت کښې، لېکن کله چې هغوي د قرآن کریم آواز واورېدو، او په ايمان باندې مشرف شول، نو هغوي د يو بل روڼه گرځې، قرآن کریم اعلان کوي: ﴿وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِرَبِّكُمْ أَهْوَاءً وَكُنْتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرٍ مِنَ النَّارِ فَنَقَّذَكُم مِّنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾ (۱).

ترجمه: "منگولي اولکوي په رس د الله باندې ټول او مۀ نس نس کيږي، ياد کړئ نعت د الله په تاسو باندې کله چې وي تاسو دوشمنان د يو بل، پس مينه ئې واچوله په مينغ د زړونو ستاسو کښې، پس اوگرځيدئ تاسو په نعت د الله باندې روڼه روڼه، او وي تاسو په غاړه د دوغل د اور باندې، پس بچ ئې کړئ تاسو د هغې نه، دارنگې بيانوي الله تاسو ته خپل دلائل ددي دپاره چې تاسو لار اومومي".

پدې آيت کښې الله وايي: په قرآن کریم باندې منگولي اولکوي، ځکه اختلاف دير ناکاره شے دے، کله کله خلق وايي: ددي مليانو خپل مينغ کښې اختلاف دے، يو ملا يو څه وايي، بل ملا بل څه وايي، يو څائے نه يو شان آواز راځي، او بل څائے نه بل شان آواز راځي، دين يو دے، پيغمبر يو دے، مذهب يو دے، کتاب يو دے، اسلام يو دے، يو بيا ولي دومره اختلاف دے؟ مونږ ورته وايو: اصل کښې ته د حقيقت نه خبر نه ئې، تا خو صرف دپته وکتل چې دا هم ملا دے، او دا بل هم ملا دے، ديو هم سپينې کيږي دې، او د بل هم سپينې کيږي دې، تا صرف ظاهري شکل ته وکتل، تا حقيقت ته ونه کتل چې دا يو ملا د کوم څائے نه خبره کوي، او دا بل ملا د کوم څائے نه خبره کوي، اتفاق خو د الله کتاب سره راځي، کله چې يو سره د الله د کتاب خبره کوي نو دي سره اتفاق راځي، عوام خو نه پوهيږي، نو هغوي وايي: هر

ملا د قرآن کریم نه لکيا دے؛ ځکه مخي ته قرآن کریم پروت وي، چې حقيقت کښې سرے د قرآن نه بيان کوي نو بيا اختلاف نه راځي؛ ځکه الله وائي: "قرآن کریم باندې ټول منکولي ولکوي، او د قرآن کریم بيان کښې د چا لحاظ مه کوي".
د قرآن پيغام خلقو ته رسول

الله رب العزت خپل پيغمبر ته وائي: ﴿يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا يَكْفُرُ سَأَلْتَهُ وَلَوْلَا تَعَصِيكَ مِنَ النَّاسِ﴾⁽¹⁾.

"اے زما پيغمبر! اورسوہ خلقو ته هغه مسئلې کومې چې تاته د الله د طرف نه نازلې شوې دي، او که تا دا کار اونکړو، نو تا زما احکامات ونه رسول خپل رسالت دے ونه رسولو". يا الله! دا خو ډير گران کار دے، الله فرمائي: ﴿وَلَوْلَا تَعَصِيكَ مِنَ النَّاسِ﴾ "الله به تا د خلقو نه بچ کوي".

نبي الله فرمائي: «الْعُلَمَاءُ وَرِثَةُ الْأَنْبِيَاءِ»⁽²⁾.

"علماء د انبياؤ وارثان دي". نو د علماؤ کار به دا وي چې الله کوم احکامات نازل کړي دي، دا به خلقو ته رسوي، امر بالمعروف او نهی عن المنکر د چا نيته نشي راځکښې کولې، او نه د چا رزق کمولې شي. ﴿قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا﴾⁽³⁾.

"ورته اووايه چې هغه تکليف به راسې کوم تکليف چې الله مقرر کړے دے". که په دين باندې مرگ وے، نو شيخ القرآن علامه محمد طاهر رح به په خپل مرگ نه وے مړه شوے، څومره ځله قاتلانه حملې په هغه باندې شوې وي، څومره خلقو د هغه د قتل بندوبستونه کړي دي، ليکن هغه به خپل مرگ مړه دے. مقصد

(1) [سورة المائدة: 67].

(2) [رواه الترمذي، رقم: (2682)، وأبو داود، رقم: (3641)].

(3) [سورة التوبة: 51].

زما د خبري دا دے: چي انقلاب د قرآن کریم سره راځي.

نجاشي بادشاه کښي د قرآن کریم د وجي نه انقلاب

هغه نجاشي بادشاه چي له مسلمان شوې نه دے، د قرآن کریم د اوریدو سره
خومره انقلاب په هغه کښي راځي، کله چي صحابه کرام رضي الله عنهم حبشي ته
هجرت اوکړو، د مکي مشران او کافران راجمع شول، وائي: دا صحابه خو هلته لارل،
دوي به هلته ځان له ملگري پيدا کړي، او ځان به مضبوط کړي، او بيا به مونږ
باندې حملې کوي، ځان سره ئي دالۍ تيارې کړې، او نجاشي بادشاه ته ئي دالۍ
اولېږلي، څه کسان ئي مقرر کړل، چي تاسو ورشي او نجاشي بادشاه ته اروايي چي
ستا دي ملک ته څه کسان راغلي دي، د خپل پلار نيکه طريقه او دين ئي پريښودے
دے، او ستا ملک ته راغلي دي، زمونږ دين هم نه مني، او د عيسى عليه السلام دين هم نه
مني، د خپل ملک نه ئي اوباسه، چي مونږ ئي د ځان سره واپس بوځو، نجاشي بادشاه
ورته اووئيل: دا کسان ما ته پيش کړي، چي دا څنگه خلق دے، صحابه کرام رضي
الله عنهم راغلل، سيدنا جعفر طيار رضي الله عنه هم پکښي دے، (دوي چي کله راغلل، نو
هغه خو نجاشي بادشاه وو، د عيسى عليه السلام مذهب والا وو، خو چونکې دغه وخت
کښي خو هغوي د عيسى عليه السلام هغه طريقې هم پريښودې وې، خو عيسايان خو وو، نو
هغې بادشاه ته به خلقو سجدي کولې، دغه د عربو کوم خلقو چي تلے وو، هغوي
ورته هم سجدي اوکړي، دغه صحابه کرام رضي الله عنهم چي کله راغلل، نو هغوي
نجاشي بادشاه ته سجده اونکړه، دغه شان نيغ راغلل، او د هغه څخې ته اودرېدل، او
سجده ئي ورته اونکړه، دوي ورته اووئيل: اوکوره جي! دا خومره بے آدبه دي،
خومره غريبانان دي، او ستا ملک کښي اوسېږي، او بيا هم تاته سجده نه کوي،
بادشاه ورته وائي: دا سجده مو ولي اونکړه؟ هغوي ورته اووئيل: ددې نه ځنکښي

زمونڊا سَر به وُني ته هم ٻنڪته ڪيدو، ڀا سَر به کڻي ته هم ٻنڪته ڪيدو، هر شي ت
 به ٻنڪته ڪيدلو، د گتو عبادت مونڊ ڪولو، د وُنو عبادت مونڊ ڪولو، مونڊ ته الله پيغمبر
 را اوليڊلو، او هغه مونڊ ته اووئيڻ: جي د يو الله عبادت اوکري، بيا هني سردار او
 نجاشي بادشاه ته اووئيڻ: جي دوي د سيدنا عيسيٰ ﷺ منکر دي، بادشاه تري تپوس
 اوکرو، صحابه ڪرام ورتو اووئيڻ: جي مونڊ راتلو نو اوس يو سورت راغبي، سورت
 مريم: ﴿كَهَيِّصَ ۚ ذُو كُرْسِيِّ جَنَاحًا ۚ لَا يَأْتِيكُم مِّنْهُ غُرُبًا ۙ اَوْ لُكُؤًا ۚ رِيحُ يَوْمٍ نُّؤَدُّ النَّفْسَ الَّيْمَةَ ۚ يَوْمَ لَا تَكُونُ الْكُفْرُ الْغُفْرَةَ ۚ﴾⁽¹⁾
 وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا ۝

دا ئي شروع ڪرو، نجاشي بادشاه جي د سورة مريم تلاوت واوريدو، نو د نجاشي
 بادشاه د سترگو نه اُونڪي رواني شوي، او د هغه د پادريانو د سترگو نه هم اُونڪي
 رواني دي. (داسي انقلابي ڪتاب دے)، او دمکي هغه مشرکانو ته وائي: جي دوي زما به
 ملڪ کڻي کوم خائي کڻي جي گرڇي نو دوي آزاد دي، دوي زء د خيل ملڪ ته نه
 اوباس، او وائي: زء پوهه شوم جي دا ڪتاب او کوم ڪتاب جي به عيسيٰ ﷺ باندې نازل
 شوي وريو ذات رالهرلي دي. نجاشي بادشاه باندې د قرآن اوريدو انقلاب راوستو، او بيا
 هغه وريو ستو مسلمان شوي دے؛ حڪم نبي ﷺ به هغه بان دي غائبانه جنازه ڪري وه
 اوس هم بعضي خلق راپاسي، وائي: مونڊ غائبانه جنازي ڪوو، ولي؟ وائي:
 نبي ﷺ جي نجاشي بادشاه باندې غائبانه جنازه ڪري وه، هغه خود نبي ﷺ معجزو
 وه، داسي بل يو کس اُونيائيه جي نبي ﷺ به هغه باندې غائبانه جنازي ڪري وي،
 صرف نجاشي بادشاه مرء وو، نورو خايونو کڻي صحابه ڪرام مرء شوي نه دي؟ هغه
 نبي ﷺ ته معجزا الله محي ته راوري رو، دا بغير د نجاشي ته نبي ﷺ د جا غائبانه

جنازه نه ده ڪري، ڄاڻانه جنازه عمر فاروق رضه نه ده ڪري، ابو بڪر صديق رضه نه ده ڪري، صحابه ڪرامو ڪنهن ڄا ڄاڻانه جنازه نه ده ڪري.
 نو مقصد دا دے ڪه پو سرے وائي: ڇي هدي ملڪ ڪنهن انقلاب راشي، هدي
 خلقو ڪنهن انقلاب راشي.

لکه اوس خلق نوي نوي ايجادات کوي، خو دا خبره ياد اوسائي! ڇي بغير د
 قرآن نه به بل ڪتاب انقلاب نه راخي، د انقلاب دياره واحد د الله ڪتاب اوست د
 نه ڪافي دي. ددي دياره خلقو مختلفي طريقي اُڪري، ڄا وئيل: ڇي د حڪومت
 نه به انقلاب راشي، گرسو ته اُورسيدل، حڪومت ته اُورسيدل، خو ليڪن قرآن هاتي
 نه، انقلاب به خلقو ڪنهن رانغلي، هغه خلق ڇي د هغوي د اول نه مشن د قرآن وو،
 شيخ القرآن علامه محمد طاهر رضه ڇي اول ٿي وڙو ماشومانو ته قرآن شروع ڪرے
 وو، او هغوي باندې ٿي قرآن ڪريم ياد ڪرے وو، اوس هم د هغوي مشن قرآن ڪريم
 دے ان شاء الله تر مرکه پوري به زمونڙه مشن قرآن ڪريم ٿي. الله دي مونڙ او تاسو
 هدي خيل مشن برقرار اوسائي.

اوس کوم خلق ڇي د قرآن ڪريم نه مخ آروي، د قرآن ڪريم نه اعراض کوي،
 قرآن ڪريم ته شاه کوي، نو د هغه خلقو ڇه حال دے؟ هدي دنيا ڪنهن هم دليل او
 رسادي، او آخرت ڪنهن خو خود دليل اوسوا دي.

نن ڇي دا مسلمانان دومره به ذلت او دومره به بنڪته راروان دي، دا ولي؟ يا
 خو هغه ڏور وو، ڇي دري سوه ديارلس صحابه ڪرام رضي الله عنهم به تمامه دنيا
 ڪنهن د هيڃا نه نه پرهي، د ڙو ڪافرانو سره جنگيري، او د ڄا نه نه پرهي، او
 هغوي ته فتح ميلاندي، يا خو هغه ڏور وو، ڇي د مسلمانانو آدئي امير بادشاه ته
 ڄامخ ولار دے، او هغه ته وائي: "أَسْلِمَ نَسْلِمَ" اسلام روار، بچ به شي ڪنهن مونڙ.

صحابہ کرامو تا باندی حملہ کو، یا خوفہ دور رو، چي مسلمانانو به کافرانو نه
خطونه لبرل چي اسلام راوري کني خير مونشته، او يا هغه دور راغي چي مسلمان
باندی غير مذهبہ دباونه کوي، چي د خپلي خبرې نه واپس شي، کسي ستاسو خير
لشته، خوک د قرآن درس بندوي، وائي: ددي نه شر جوړېږي، خوک احاديث بندوي،
وائي: ددي نه شر جوړېږي، حق خوک نه شي وئيلی، هر سرے یرېږي، وجه څه ده؟
اصل وجه دا ده: چي مونږ د الله کتاب پريښودے دے، دا مونږ يو زواجي غوندي
کتاب گرځولے دے، نو زمونږ د زړونو نه هغه انقلاب ختم شوے دے، زمونږ د
زړونو نه هغه جذبه ختمه شوې ده، ددي وجي نه غير مذهبہ مونږ باندی غصي
کوي، غير مذهبہ مونږ باندی ځان زورور حسابوي، کچري يو مسلمان خپله سينه
کښي قرآن وردنه کړو، او دده عقيدہ او عمل د قرآن کریم مطابق برابر شول، ياد
ساتي! مسلمان به چرته هم د کافرانو نه ونه یرېږي. الله رب العزت فرمائي: ﴿وَمَنْ
أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا﴾ (1).

”الله وائي: چا چي زما د کتاب نه مخ واړولو، يقينًا د هغه زندکي به ډيره زياته
تنکه وي،“ يو معنى خو علماء کرام دا کوي چي ”د دنيا دا زندکي به ئي ډيره زياته
تنکه وي،“ چرته به ورته سکون نه ميلوېږي، چرته به ورته راحت نه ميلوېږي،
ولي چي د الله کتاب ئي پريښودو، الله به ده باندی دا ټوله زندکي تنکه کړي. دنيا
کښي به ورته سکون نه ميلوېږي، ځکه چي حديث قدسي دے، نبي ﷺ فرمائي:
چي الله فرمائي: يَا ابْنَ آدَمَ تَقَرَّغْ لِعِبَادَتِي أَمَلًا صَدْرَكَ غِنَى وَأَسَدُ فَرْكَ، وَإِلَّا تَفْعَلْ
مَلَائُ يَدَيْكَ شُغْلًا وَلَمْ أَسُدْ فَرْكَ. (2)

(1) [سورة طه: 124].

(2) [رواه الترمذي، رقم: (2466)].

"اے بنی آدم! ته زما عبادت ته خان اوزگار کړه، زما عبادت ته خان فارغ کړه، زه به ستا سینه د مالدارۍ نه ډکه کړم، او ستا فقر او غریبې به ختمه کړم".
که ظاهرًا درسره مال نه وي، ظاهرًا درسره دولت نه وي خو ستا سینه کښې به ما داسې استغناء کینودې وي، ستا به هیچا ته ضرورت نه راځي، ستا سترګې به مړې وي، ستا زړه کښې به صبر او قناعت پیدا کړم، لږ مال کښې به ستا دپاره ډیر خیر او برکت واچوم، او کچرې داسې کار دي اُونکړو، نو لاس به دي د کار نه نه خالي کوم، او ستا غریبې به هم نه ختموم، زړه او سترګې به دي دغه شان اوږې وي.

دا څوک چې دُنیا کښې ډیر مُستغرق (وردوب) دي، چې نه مونځ ته اوزگارېږي، او نه قرآن ته اوزگارېږي، دا ئې الله نه اوزگاروي، سحر به هم لگيا وي، مابنام به هم لگيا وي، چرې به هم دے موره نه شي. ته د الله دین ته خان اوزگار کړه، الله به رزق درکوي، د دُنیا کتل ناجائز نه دي، دُنیا کته، خو داسې مه کوه چې د دین او دُنیا مقابله راځي، دین پریدې او دُنیا پسې ځي، داسې کوه چې دُنیا هم کته، او دین هم کته، خو چې کوم ځائے کښې د دواړو مقابله راځي، نو بیا به دُنیا پریدې او دین به اخلې، نو دُنیا به دي هم ښه وي، او آخرت به دي هم ښه وي، او که چرې دغسې نه وي، نو دُنیا دي هم تباہ ده، او آخرت دي هم تباہ دے.

قال الشاعر:

نرّقع دنیانا بتمزيق دیننا فلا دیننا یبقی ولا ما نرّقع^(۱)

يو شاعر وايي: مونږ دُنیا ته پيوند اولکولو به پيوند کولو د دین باندې چې د دُنیا تقاص راځي، نو دین نه لږه ټکړه جدا کړو، او دُنیا ته ئې اولکړو، دین مو هم تباہ کړو، او آخرت مو هم تباہ کړو، نه راسره دین باقی پاتې شو، او نه راسره دُنیا باقی پاتې شو.

(۱) ابرج الميفان تحت آية سورة الاعراف: [41]

الله رب العزت فرمائی: ﴿وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْفُرُورِ﴾ (۱)
 ”نہ دے زونہ د دنیا مکر لحکہ دہ دھوکہ دہ“

د دنیا مثال

د دنیا داسی مثال دے، یو سرے اودہ دے، او بہ خوب کنہی لوی لوی بادشاہی
 اولبدلی، اوجت اوجت محلات نی اولبدل، کھ پھکنہی گدا شی، او کھ پھکنہی
 بادشاہ شی، نو چہ را ویغ شی، نو بیا ہیغ شے نہ وی، نن درسره مال دولت ہستہ، یو
 غور لہی پس بہ درسره ہیغ شے نہ وی۔

یو سرے خوب لہلے وو، غوا نی لاس کنہی نیولے دہ، میلہ کنہی ولار دے، یو
 سرے ورسہ راغے، او ورتہ وائی: دا غوا بہ غور خرغے؟ نو دہ ورتہ اووئیل: دا بہ اٹلس
 زہ خرغوم، ہغہ ورتہ اووئیل: نہ کہ بہ پنخلس زہ نی را کوہ، نو نہ دہ کئی نہ نی
 اخلم، دے ورتہ وائی: نہ پورہ بہ اٹلس زہ نی خرغوم د دوارو خیری شروع دی، پدی
 کنہی د خوب نہ راہاسیدو، نہ غوا شتہ، نہ مالک شتہ، نہ پیسے شتہ، دہ بیا سترگی پتی
 کری، او خان سرہ وائی: دغہ پنخلس زہ روہ راوہ، دغہ ہم دیری دی، نو ہغہ چرتہ
 وی؟ د دنیا دغہ مثال دے، نن بہ درسره ہر خہ وی، صبا بہ درسره ہیغ نہ وی۔

پنخہ عزیزونہ غنیمت مخکنہی د پنخونہ

رسول اللہ ﷺ فرمائی: «اَغْنِمْ غَنَمًا قَبْلَ غَنَمٍ» ”پنخہ عزیزونہ غنیمت اوکترہ

مخکنہی د پنخونہ“:

(۱) یُوْصِبٰتُكَ قَبْلَ هَرَمِكَ: ”لو انہی غنیمت اوکترہ مخکنہی د بودا والی نہ“۔ اللہ

درماندی داسی نور راستے دے، چہ لاس دی روغ دی، خبی دی روغ دی، غورونہ

دي روغ دے، تول بدن دي روغ دے، پدي خواني کښي د الله د دين خدمت اوکړه. هسي نه چې بودا شي، او بيا ارمانونه کوي، بيا به در نه وخت تلے وي، دا خواني صرف الله د دنيا دپاره نه ده درکړي، پدي خواني کښي د الله د دين خدمت اوکړه.

(2) دويم «وَصِحَّتْكَ قَبْلَ سَقَمِكَ»: "خپل صحت غنيمت اوکړه، مخکښي د بيماري نه"، بدن دي روغ دے، پدي روغ بدن د الله د دين خدمت اوکړه، بيا به کت کښي پروت شي، او ارمان به کوي چې هائې! الله چې زما بدن کښي دومره طاقت وے چې ستا د دين خدمت مي کړے وے، نو خومره به ښه وے، نن درله الله روغ بدن هورکړے دے، ددي روغ بدن شکريه اداء کړه.

(3) دريم «وَوَغْنَاكَ قَبْلَ فَقْرِكَ»: "مالداري ستا مخکښي غنيمت اوکړه، د غريبۍ نه"، مال الله درکړے دے، د الله په دين شي اولکوم، صبا به بيا غريب شي، او بيا به وايي: ما سره مال نشته کښي ما به د الله په دين باندې مال لگولے وے، اوس د الله په دين باندې مال اولکوم.

(4) خلورم «وَوَفَّرَاغَكَ قَبْلَ شُغْلِكَ»: "فارغه ناسته ستا غنيمت اوکړه، مخکښي د مشغولتيا ستا نه"، داسې نور به راشي چې فارغ وخت به درسره نه وي، نو بيا به وايي: چې ډير زړه مي کيږي، خو وخت به درسره نه وي، ددي وچي نه د عربي معقوله ده: "لَا تَذْفَعَنَّ عَمَلًا عَنْ وَقْتِهِ" "ته يو کار د خپل وخت نه مه وروستو کوه"، د بل وخت دپاره ځکه کيدے شي، د هغه وخت دپاره داسې يو کار وي، چې بيا هغې کښي بل کار وي، او دا کار هم ته وروستو کړے، بيا به د ټولو کارونو طاقت نه شي لرلے، د دين د کار دپاره خپل وخت مقرر کړه، او د دنيا د کار دپاره خپل وخت مقرر کړه، نو دواړه به چليږي.

چې نن زمانه کښي هم يو سرے ځان جاهل پريدي، نو دا نهايت بد بخته انسان دے، او دا حجت پدي خلقو قائم شو، زنانو به وئيل: چې مونږ څنگه مسئله واورو،

الله رب العزت داسي آلات پيدا ڪرل جي ۾ هر ڪور ڪنبي نارينه او زنانه د قرآن درس اوريدے شي، الله د خلقو هغه عذر ختم ڪري، جي ڄاڻ ته دي ۾ دري څلور سو ريديو واغستو، نو خپل ڪور ڪنبي پري د قرآن او حديث درس آور، قيامت ڪنبي ڄوڪ دا نه شي وٺيلے جي الله زه ناخبره ووم. نو "فارغ وخت غنيمت اؤگنر، محڪنبي د مشغولتيا نه".

(5) «وَحَيَاتُكَ قَبْلَ مَوْتِكَ»: "دا خپل ژوند غنيمت اؤگنر، محڪنبي د مرگ خپل نه".⁽¹⁾
 د مرگ نه محڪنبي نيك اعمال اؤگنر، د الله ڪتاب زده ڪر، او ۾ هغي عمل اؤگنر، د الله د حڪمونو تابعداري اؤگنر، گني مرگ به درباندي راشي او بيا به آرمان ڪري، جي يا الله ما دنيا ته واپس ڪر، زه به دير نيك عملونه اؤگرم، خو بيا دنيا ته راتل ڪران دي.
 رسول الله ﷺ فرمائي: «فَإِنَّكُمْ الْيَوْمَ فِي دَارِ الْعَمَلِ وَلَا حِسَابَ وَأَنْتُمْ غَدَا فِي دَارِ الْآخِرَةِ وَلَا عَمَلَ».⁽²⁾

"تن تاسو د عمل ۾ ميدان ڪنبي يئ، حساب ڪتاب درس نه نشته، صبا به ۾ داسي يو مقام ڪنبي يئ جي صرف حساب ڪتاب به ڪيري، هلته نور عمل نه ڪيري". نو ڪه دلته نيك اعمال اؤنڪري نو قبر ڪنبي نيك اعمال نه ڪيري، ميدان محشر ڪنبي نيك اعمال نه ڪيري، بيا به آرمانونه ڪور، خو آرمان ڇه فائده نه وړڪوي، د انسان دا ژوند دير قيمتي دے، خو ڪه انسان پدي پوهه شو.

(2) دويمه معني: «وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ دِينِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا»

الله وائي: "چا جي زما د ڪتاب نه مخ وارولو، د هغه د دنيا دا ژوند به دير زيات تنگ وي،" هيخ خوشحالي به ورته مه ميلاريري، مال او دولت به دير وي، ليڪن ۾

(1) [رواه الترمذي، رقم: (2333)].

(2) [رواه البيهقي في "شعب الإيمان"، رقم: (10132)].

هنی مال او دولت کنی به د هغه دپاره څه خوند او سکون نه وي.

يو ځل ما سره يو سرے جومات ته راغی، او ماته وائي: چې زه انکليند، دويم او کویت ته تلے يم د مال دولت ما سره څه کمه نشته، بچي مې شته بنځه مې شته، جائيداد مې شته، خو حيران پدي يم چې يو ځائے کنی ماته راحت او سکون مېلاؤ نه شو. نو چې ما د هغه هنی حالت ته اوکتل، نو يقيني چې د هغه په هغه خبره ماته ډيره نسلې مېلاؤ شوه، چې شکر دے، چې زه د الله کور کنی ناست يم، او ښه په مزد کنی يم. او بيا مې هغه ته اووئيل: تا قرآن وئيلے دے؟ نو هغه اووئيل: نا، نو ما ورته اووئيل: دا يو کار اوکره، چې قرآن شروع کړه، او پابندی سره مونغ شروع کړه، که ستا زړه کنی اطمینان او خوشحالي رانغله نو بيا ماته اووايه. چا چې د الله کتاب ته شاه کړي ده، د هغه نه اطمینان ختم شوی دے.

هغه لوی لوی مالداران خلق چې مال ئې زیات دے، جائيداد ئې زیات دے، هر حیثیت باندې ښه ماره دي، لیکن سرے چې د هغوي حال اوکورې، نو چې د شېې اوده کیري، نو هغوي د نشې کولۍ آچوي، زمیندار سرے هغه له د ماسخوتن په مونغ کنی خوب ورځي، د ماسخوتن په درس کنی خوب ورځي، او کوم چې سرمایه دار خلق دے، او دین سره ئې تعلق نشته، د شېې ډولسو بجو پورې به کپ لکوي خوب ورله نه ورځي. اطمینان چې حاصلیري دا د قرآن سره حاصلیري، دا د الله د تابعدارۍ سره حاصلیري.

(3) دریمه معنی: ﴿وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْهُ فَاِنَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا﴾

الله وائي: "چا چې زما د کتاب نه مخ واړولو، زما کتاب ته ئې شاه کړه، د هغه د قبر زندگي به ډيره تنگه وي". د قبر ژوند به ئې نهایت تنگ وي، دا قبر به پرې تنگ شي، دومره به پرې تنگ شي، تردې پورې چې د هغه دا پوښتی به یو بل کنی ننوځي،

د قرآن د نه وټولو په وجه باندې قرآن کریم ته په شاه کولو باندې.

مشکوٰۃ شریف کښې د عذاب قبر باره کښې احاديث راځي:

رسول الله ﷺ فرمائي: "کله چې يو انسان وفات شي، او قبر کښې کيځودلې شي،

دوه فرشتې ورله هيټ ناک شکل کښې راشي، (يو ته "نکیر" وايي، او بل ته "منکر"

وايي) د دغه انسان نه تپوس کوي، ستا رب څوک دے؟ نو چې کله مسلمان بنده قبر

کښې پروت وي، نو هغه مسلمان بنده جواب ورکوي، زما رب الله دے، بيا ترې هغه

ملائک وايي: چې مونږ ته پته وه، چې تۀ به مونږ ته داسې جواب راکوي، بيا ترې

ملائک تپوس کوي: ستا دين څه دے؟ هغه مسلمان بنده جواب ورکوي: زما دين

اسلام دے، بيا ترې تپوس کوي: تۀ د هغې سړي باره کښې څه وايي: چې هغه تاسو

کښې رالېږلې شوے دے، دے ورته وايي: هغه د الله پيغمبر وو، او د الله بنده وو، هغه

ملائک ورته وايي: مونږ ته پته وه چې تۀ به مونږ ته دغه شان جواب راکوي، (نو ملائک

څنگه پوهه شول، چې تۀ به مونږ ته داسې جواب راکوي؟ ملائک ته پته دا وه، چې دا

ملائک د انسان نه روح اخلي، او نیک عمله انسان وي، نو د هغه روح عليین ته ځي،

او د بد عمله انسان روح سجين ته ځي، نو ملائک ته د هغې وخت نه پته وه، کله چې

دده روح عليین ته ځي، چې دا نیک عمله انسان دے، نو دده نه تپوس کوي، چې تا دا

نومره ښکلې ښکلې جوابونه چرته زده کړي وو؟ نو دغه مسلمان بنده به وايي: «قَرَأْتُ

كِتَابَ اللَّهِ فَأَمَّنْتُ بِهِ وَصَدَّقْتُ» "ما د الله کتاب لوستے وو، او ما په هغې باندې ايمان

راوړے، او ما ئې تصديق کړے وو"، دا جوابونه ما د الله کتاب کښې زده کړي وو. نو

د قرآن کریم د لوستلو سره انسان د قبر سوال جواب ورکولو کښې کاميابيږي.

”او چي ڪله يو بد بخته انسان مره شي، ڪله يو ڪافر او مشرڪ انسان مره شي، ملائڪ ترې تهوس ڪوي: ستا رب خوک دے؟ دے ورته وائي: ماته خو پته نشته، چي زما رب خوک دے، ملائڪ ترې تهوس ڪوي: ستا دين خه دے؟ دے ورته وائي: هاءَ هاءَ لا آدي“ هائے هائے!!! ماته پته نشته، چي زما دين خه دے؟“ ملائڪ ترې تهوس ڪوي: چي ته ددي پيغمبر باره ڪنبي خه وائي؟ دے وائي: ماته پته نشته، چي زما پيغمبر خوک دے؟ (خڪه دے د الله د ڪتاب نه لري وو، نو ڪله چي دغه روميه سرے پوره جوابونه ورڪري)، نو الله ملائڪوته وائي: زما دي بنده رشتيا او وئيل، دده نه چي تاسو ڪوم تهوسونه اوڪرل، دا بالڪل رشتيا دي، لاري شي او زما بنده له د جنت نه بستره راوري، او لاندي ئي ورته اوغوروي، زما بنده د خاورو نه اوچت ڪري، او د جنت بستره ورته خوره ڪري، دا قبر ورته ڪهولاؤ ڪري، او قبر ورته دومره ڪهولاؤ شي، خومره چي ددي مري نظر لکي. او ڪله چي بدعمله انسان دے، او جواب ئي ورنڪرو، نو الله فرمائي: زما دي بنده دروغ او وئيل، اے زما ملائڪوا ده ته د جهنم د اور نه يو بستره راوري، لاندي ئي ورته اوغوروي، نو هغه له لاندي د جهنم د اور بستره اوغورولے شي، الله رب العزت فرمائي: اے زما ملائڪوا ورشي دده دپاره د جهنم د دروازو نه يو ڪهرڪي راڪهولاؤ ڪري، او الله رب العزت وائي: دا قبر پري راجوخت ڪري، قبر پري راجوخت شي، تر دي پوري چي پوئتي ئي يو بل ڪنبي ننوخي، او نبي ﷺ فرمائي: ”ڪافر انسان باندي قبر ڪنبي آويا اژدها گاني مسلط ڪري شي، هغه ئي چيچي، ڪه هغه يوه اژدها دي دنيا ته رانڪاره شي، او صرف پدي دنيا باندي پوڪي هم اوڪري“، نو نبي ﷺ فرمائي: ”پدي دنيا ڪنبي به جري هم

شينڪے را زرغون نه شي⁽¹⁾.

د نبي ﷺ د بي بي سیده عائشي ؓ گره يو يهودنره زنانہ راغله سیده عائشي ؓ ته وائي: الله دي تا د عذاب قبر نه محفوظ ڪري، سیده عائشه ؓ فرمائي: جي نبي ﷺ راغله، ما ترې تيوس اُڪرو، دغي زنانہ ماته دُعا اُڪره، ڀه دُعا ڪنهي ٿي راته اُوڻيل: جي الله دي تا د عذاب قبر نه اوساتي، عذاب قبر شته؟ نبي ﷺ او فرمائيل: آؤ، د قبر عذاب حق ڏے.

مسلمان به عذاب قبر مني، حڪم د صحيح احاديثو نه عذاب قبر ثابت ڏے، نو الله فرمائي: ﴿فَإِنْ لَّمْ يَجِدْهُ فَبِغْطَاؤُهُ فَيَكْفُرْ بِأَنَّهُ مُؤْمِنٌ فَيُكْفِرْهُ يَكْفُرْهُ وَيَكْفُرْهُ يَكْفُرْهُ﴾⁽²⁾.

”يقيناً د هغه زندگي به ڊيره زياته تنگه وي، د قبر زندگي به ٿي تنگه وي، ڇا جي د الله ڪتاب ته شا ڪره، او پورته به ڪرو مونڙه ده لره ڀه ورڇ د قيامت ڙوند.“ ﴿قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَى وَقَدْ كُنتُ بَصِيرًا﴾⁽³⁾.

”وائي: به ڏے، اے زما ربه! ولي دي را پورته ڪرو ما لره ڙوند؟ ڀه تحقيق سره ورم ڙه ليدونڪے، زما خوشتر ڪي وي.“ ﴿قَالَ كَذَلِكَ أَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا وَكَذَلِكَ الْيَوْمَ تُنْسَى﴾⁽⁴⁾.

الله به ورته وائي: ”اے زما بنده فاته دُنيا ڪنهي زما آياتونه راغلي ور، هغه تا

(1) [رواه أبو داود، رقم: (4753)، وأحمد في "مسند"، رقم: (18534)].

(2) [سورة طه: 124].

(3) [سورة طه: 125].

(4) [سورة طه: 126].

پريڻودي وو، دا رنگه نن ته پريڻودلے شوې زما د رحمت نه "هڅکه تا زما آياتونه
پريڻودي وو.

چې چا دُنیا کښې د الله کتاب ته شا کړې ده، دُنیا ئې ذليله ده، او آخرت ئې هم
تباہ او برباد ده، او چا چې د الله کتاب باندې خپله زندگي جوړه کړې ده، دُنیا
کښې هم نیک بخته ده، او آخرت کښې به هم نیک بخته وي. الله ده د عمل کولو
توفیق راکړي.

(وَأَخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ)

ادارة الكتابات والنشر

کتابخانه و چاپخانه
میدان طبرستان
تهران

0307-5134893

انعام كتابه الحروف: بتاريخ: 2020/01/30، بمطابق: 05/جمادی الأول/1441هـ بوقت: 12:30م